ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1
MARDI
1er JANVIER
2002

LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·330 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·330

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Բարի՛ Ամանոր

Գ. Հազարամեակին հայկական առաջին տարին ընդհ. ակնարկով մը, դրական տուեալներով փակուելու տպաւորութիւնը կը պործէ: Մանրակրկիտ, լուրջ մօտեցում մը վստահաբար այդ դրականէն բաներ կը գեղչէ· սակայն, երբ արտաքին ու նաեւ ներքին ազդակներու բանակ մը վախերու, անձկութիւններու բաժանորդի վերածած է ամէն մէկս, ո՛վ դիտէ որքան ժամանակէ ի վեր, մեծ զժբախտութիւններու բացակայութեան իսկ զրեթէ երջանիկ արարածներու կը վերածուինք:

Իսկապէս երջանիկ էինք տեսնելով, լսելով որ աշխարհի հզօրագոյններէն Ֆրանսան վերջապէս իր անունովը կոչեց 1915–ը· հոգ չէ թէ մօտ դարու մը սարկութիւններէն, ճապկումներէն լեզի համ մը կը յամենայ մեր էութեան մէջ տեղ մը: Ֆրանսայի արարքին մէջ ամէն բանէ առաջ տեսանք այն մեծ քայլը որ կը մօտեցնէր թիրախին· բուն պատասխանատուին ճանաչումին, անկէ ակնկալուած բոլո՛ր պարագաներով: Մինչեւ այսօր ա՛յս մօտեցումն է տիրականը ու յաճախ կամաւոր անտեսումով չենք անդրադառնար Յունուար 29–ի խորհրդանշական բնոյթին...:

Երջանիկ էինք նաեւ Հայաստանի նախագահ ընտրելով մեր ապրած մայրաքաղաքին մէջ որուն պլխաւոր պողոտան, պաշտօնական չէնքեր հայկական եռագոյններով զարդարուեցան: Դիւրին ժպիտներու, չոգլ ծափերու այդ պահերուն հաւանօրէն քիչեր վրդովեցան մտածելով այն մէկ եռագոյններուն, Երեւանի, Գիւմրիի, Գորիսի մէջ ծածանողներուն որոնց «բարի՛ լոյս» լսողները ամէն օր կը պակսին:

Մենք մեզ երջանիկ նկատեցինք նոյնիսկ 1700–ամեակով· հոգ չէ թէ այդ տարեդարձին ընկերացող ժխորը, թատերայինը, պլացականը խորքին չատ տեղ ու ժամանակ չէին ձգած: Արդէն խորքով հետաքրքրուղ ալ զրեթէ չկար· մակերեսի, ջնարակի այս դարուն, մեր չափերէն չատ ու չատ վեր իրաղարձութիւն էր Պապի մը այցը Երեւան: Աչխարհի լրատուները անոր ոտնահետքերուն վրայ առաջին քրիստոնեայ պետութեան պատմութենէն փչուրներ կը նշմարէին· կը խօսէին Լուսաւորչի, Խոր Վիրապին, Էջմիածնի, նաեւ Եղեռնի մասին:

Ֆրանսահայ զաղութին համար այս բոլորին հետ կարեւոր զարգացում էր ներկայացուցչական մարմնի մը վերջապէս իրագործումը: Ցեղասպանութեան Ֆրանսայի կողմէ ճանաչումէն ետք տասնամեակներու այդ անկարելին կարելիութեան ճամբան բռնած էլլալ թուեցաւ: Վերջապէս Սփիւռքի մեծագոյններէն այս զաղութը որուն մասին տրուած թիւերը սկըսած են կէս միլիոնի մօտենալ, պիտի կրնար մէկ զէմքով ներկայանալ: Պիտի կրնար յստակ հասցէ ունենալ որպէս խօսակից, որպէս զործակից: Սակայն, հոս եւս, մեր զոհունակութիւնը այնպէս կը թուի այսօր որ իրականութենէն աւելի մեծ քայլերով յառաջացաւ...: Կայ, կազմուած է ներկայացուցչական մարմինը, բայց հաստուածի մը վերջին պահուն միաւորութենէն հրաժարումը բաւական մտածել տուող է: Կայ այդ մարմինը քաղկացնողներու ներկայացուցչականի, ձեռնհասութեան հարցն ալ որ քիչ մը հեռու է համոզիչ ըլլալէ:

Կիպրոսներու այս պատկերին զով այսօր կան Հայաստանի առընչուած նոր մտավախութիւնները: Իր վիճակին ձգուած արտաքաղքին ենթախորքին վրայ ի՞նչ կը բերէ այլեւս միաբեւեռ աչխարհին համակցումի տենդը, յատկապէս Թուրքիան ռանձնաձնորհալի վերածող ընթացքով· կամ ի՞նչ կը տանի:

Անկատարներով ալ ամէն հեռանկարի կարենալ պատրաստ գտնուելու մաղթանքով՝ Բարի՛ Ամանոր:

Ա. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՐԺԱՆԹԻՆ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՆ ՆԱԵԻ ՆԱԽԱԳԱՀՆ ՈՒ ԾԵՐԱԿՈՑՏԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Դեկտեմբեր 29–ին, Արժանթինի կառավարութիւնը իր հրաժարականը կու տար նախագահ Ռոտրիկէզ Սաայի որ կ'ընդունէր, մինչ 24 ժամ եաք, ինք ալ իր կարդին կը հրաժարէր, մեղադրելով իր կուսակիցները (փերոնական) որ զօրավիզ չեղան իրեն:

Արդարեւ, կառավարութեան հրաժարումէն եաք, Սաա, Դեկտ· 30–ին հրաւիրած էր երկրին 14 կառավարիչները արտակարգ նիստի մը, բայց, միայն հինգը ընդառաջ գացած էին եւ ի տես այդ կացութեան, Սաա հրաժարեցաւ: Դեկտ· 31–ին ալ, Ծերակոյտի նախագահը, որ պարտէր ապահովել փոխանցման չրջանը, իր կարդին իր հրաժարականը կու տար:

Սաա, որ առժամապէս գործի դլուխ անցած էր չկրցաւ բարելաման որեւէ յոյս ներչնչել եւ կարճ դադարէ մը եաք, փողոցներու խռովութիւնները վերսկան եւ մթնոլորտը միչտ լարուած կը մնայ: Ցոյցերը արդէն թալաններով տեղի կ'ունենան, ժողովուրդին զայրոյթը սահման չունի եւ անմիջական լուծում ալ չի տեսնուիր: Ուրբաթ իրիկուան ցոյցերը չատ բուռն եղած էին, ցուցարարներ կը բախտանչէին· «Աչլեա ձանձրացանք իրենց կեղծաւորութիւններէն: Այս անգամ պէտք է որ, այս բոլոր ստախօս եւ կաշառակեր քաղաքապետները աւելի մտահոգ իրենց ապագայով, քան մեր ապագայով, մեզ լսեն: Իչխանութեան համար կը կռուին եւ լուծում չեն փնտռեր տագնապին»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻՄԱՑԻ (Փերուի մայրաքաղաք) հրախտերու վաճառատան մը դրան առջեւ ծագած պայթումէն եւ հրդեհէն աւելի քան 300 հոգի մեռած են եւ 180 հոգի ալ վիրաւորուած Դեկտ· 30–ին: Պայթումը պատահած է, երբ առեւտրականը հրթիռ մը վառած է յաճախորդի մը առջեւ, հիմնայատակ քարուքանդ ընելով վաճառատունը, մինչ բոցերը կը տարածուէին եւ հսկայ վնասներ կը կրէր պատմական թաղամասը, ուր մաս կը կազմէ մարդկութեան համաչխարհային հարստութեան: Նախագահ Թոլետօ 48 ժամուան ազգային սուդ հռչակած է երկրին մէջ:

ԿԻՊՐՈՍԻ «Թրքական Հանրապետութեան» զեկավարը՝ Ռ. Տէնքթաչ, Դեկտ· 29–ին, Նիկոսիա գնաց, ուր յոյն կիպրացի կիները պինք ընդունեցան ըսելով· – «Իրաւունքն ունինք պահանջու թէ ի՞նչ եղան մեր զաւակները»: Առաջին անգամն է, 1974–է ի վեր, որ Տէնքթաչ յունական բաժինը կ'երթար, ի պատասխան Գլերիսէսի հրաւէրին: Ցօսակցութեան նիւթ եղած են մարդասիրական հարցեր:

ՊՈՒԾ, անգամ մը եւս, համբերութիւն թելադրած է իր ժողովուրդին, քանի դեռ Պէն Լատէնը չէ գտնուած: Հրաւիրած է նաեւ Փաքիստանի նախագահը որ «յաւելեալ ուժեղ եւ վճռական միջոցներ ձեռք առնէ այն ծայրայեղականներուն դէմ, որոնք կ'ուզեն վնասել Հնդկաստանի»: Ծանօթ է որ Հնդկաստանի եւ Փաքիստանի յարաբերութիւնները լարուած են, առանց կը մեղադրէ երկրորդը որ քաջալերած է Հնդկաստանի Ցորհրդարանին դէմ յարձակողները: Աֆղանիստանի մէջ, Միացեալ – Նահանդները 150 բանտարկեալներ կը պահեն հարցաքննութեան համար:

ԻՍՐԱՑԷԼԻ ապահովութեան ուժերը 6 Պաղեստինցիներ սպանած են չաբաթվերջին, հակառակ յայտարարուած «հրադադարին»:

ՊՈԼԻՍ

ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ՄՏԱՎԱԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՎԱԳՐՖՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՕՐԻՆԱԳԻԾԻՆ ՄԱՍԻՆ

Անդրադարձած էինք այն լուրին թէ Թուրքիոյ մէջ վագրֆներու նոր օրինագիծ մը կը պատրաստուի որ նորութիւններ կը բերէ փոքրամասնութիւններու այդ մարդին մէջ ծանօթ դժուարութիւններուն: «Մարմարա» (Դեկտ· 27) լուրը տալով աւելցուցած էր թէ համայնքին պատասխանատուները որոշ մտահոգութիւններ ալ ունէին այդ մասին, քանի որ կը նախատեսուէր փոքրամասնութեան կալուածներուն օրինականացումը կապել Ներքին ու Արտաքին գործերու նախարարութիւններուն եւ վագրֆներու ընդհ. տնօրէնութեան որոչումին:

Օրաթերթը յաջորդ օրն ալ կ'արձագանգէր Պոլսոյ Մեսրոպ Պատրիարքին նոյն նիւթին մասին ունեցած մտավախութեան· ան պատասխանելով լրագրողներու, ուրախալի նկատած է փոքրամասնութեան հաստատութիւններու նոր կալուածի տիրանալու խնդիրը կանոնաւորելու տրամադրութիւնը, սրբագրութեան ուղղութեամբ յայտնուած յոյսը: Սակայն, մտավախութիւն յայտնած է անորոչութիւններուն մասին որոնք կրնան ժխտական կացութիւններու առաջնորդել: Օրինակ, յայտնի չէ թէ վերոյիչեալ նախարարութիւններուն եւ վագրֆներու տնօրէնութեան որոչումները ո՞րոնք պիտի վճռեն փոքրամասնութեան կալուածներուն ճակատագիրը, ի՛նչ չափանիչերով պիտի տրուին: Իսկ այս պարագան կրնայ լուրջ դժուարութիւն ըստեղծել փոքրամասնութիւններու վագրֆներուն համար, իրենց կալուածները օրինականացնելու եւ չահագործելու ուղղութեամբ:

Պատրիարքը մեծագոյն անպատեհութիւն կը նկատէ ըսուածը թէ վիճելի կալուածներու մասին կիրարկումները կրնան կախում ունենալ ուրիչ երկիրներու դէմ փոխադարձութեան պայմանէն· ատիկա կը նշանակէ թէ Թուրքիոյ մէջ ապրող փոքրամասնութիւններու հաստատութիւնները օտար պիտի համարուին, ինչ որ անընդունելի սխալ է:

Պատրիարքը կը մտահոգէ այն անորոչութիւնն ալ որ կայ օրինագիծին մէջ, համայնքէն խլուած կալուածներու մասին: Ատոր պատճառը 1936–ի յայտարարագիրներուն հարցն է: Այդ թուականէն եաք ստացուած կամ գնուած կալուածները, նոյն յայտարարագրէն դուրս դրուելով, համայնքին ձեռքէն առնուած են: Իսկ օրինագիծը անոնց ուղղութեամբ որեւէ անօրինութիւն չունի: «Անիրաւութէն մեր ձեռքէն առնուած կալուածները ի՞նչ պիտի ըլլան» հարց կու տայ Պատրիարքը, յիչեցնելով երկրին Սահմանադրութեամբ պարտադրուած հաւասարութեան սկզբունքը:

ՏԵՐՈՒՆԻ

ՀԱՅՐ ՅՈՎՍԷՓ ԼԵՒՈՆԵԱՆ

Յաւով խմացանք որ Դեկտեմբեր 29–ին, Սէն – Շամոնի մէջ, ուր անցուցած է կեանքին գլխաւոր չրջանը, իր մահկանացուն կնքած է Լեւոնեան վարդապետը: Ձիւղ է տարիքը յառաջացած էր, քանի իր մահկանացուն կը կնքէ 96 տարեկանին, բայց, Լեւոնեան վարդապետը այն քիչերէն էր որոնց մահը չի կրնար ցաւ չպատճառել, նոյնիսկ երբ տրամաբանութիւնը կը պարտադրէ հաչտուիլ մահուան հետ, մանաւանդ երբ ան կը հասնի լեցուն կեանքի մը աւարտին:

Ողբացեալ վարդապետը երկար տարիներ հովուական պաչտօն վարած էր տեղւոյն Հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյ պլուխը, երկչախումբ ղեկավարած, մէկ խօսքով միս ու ոսկոր եղած էր դաղութին հետ:

Ձիւղ հինգ տարի առաջ, 1996 Յունուար 3–ին մեզի կը դրէր հետեւեալ տողերը·

«Շնորհաւոր նոր տարի
եւ Ցնունդ, Զեզ եւ
ձեր զործակիցներուն
70–ամեայ «Ցառաջ»ի շրջանին մէջ:

Բարեհաճէիք եթէ յարմար գտնէք իմ մէկ հատիկ ուտանաւորս (իբր բանաստեղծութիւն) ի պատիւ Ս· Գրիգոր Լուսաւորչին, դրել «Ցառաջ»ի մէջ – երբ ես ալ անցնիմ երջանկութեան վայրը...

90 տարեկանին մէջն եմ, առ այժմ լաւ եմ, որեւէ դեղ չեմ գործածեր, տակաւին ինքնաչարժս կը գործածեմ, աչքերս հեռուն կը տեսնեն, առանց դժուարութեան պաչտօնս կը կատարեմ:

Մնամ յարդանօք եւ ջերմ բարեւներով

ԼԵՒՈՆԵԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ»:

***

Լեւոնեան վարդապետ աչխոյժ, յոգնել չդիտցող անձ մըն էր, որ երբ հանդամեան կոչուելու ժամը հասաւ եւ պարտաւորուեցաւ Լիբանան վերադառնալ, չհամակերպեցաւ եւ չուտով ետ եկաւ Սէն – Շամոն ուր անցուցած էր ամբողջ կեանք մը: Մօտ 45 տարի առաջ, դուրկ ալ նիւթական միջոցներէ, Լեւոնեան վարդապետ օրօ – սքոփով փարիզ եկած էր 1957 Յունուար 31–ին, ներկայ ըլլալու համար Շաւարչ Միսաքեանի յուղարկաւորութեան ու փոսին առջեւ կը հրաւիրէր ներկաները երդելու՝ Վէրքերով լի...:

Զուգադիպութի՞ւնը թէ նախախնամութիւնը այնպէս կարպադրեց որ Լեւոնեան վարդապետ իր աչքերը փակէ, երբ կը լրանար Ս· Գրիգոր Լուսաւորչի նուիրուած տարին, ինք որ հինգ տարի առաջ մեզի կը ղրկէր Անոր նուիրուած ուտանաւոր մը, հրատարակելի «եթէ յարմար գտնէինք...:

Մեր ցաւակցութիւնները Գրիգոր Եպիսկոպոս Կապրոյեանի եւ Սէն – Շամոնի համայնքին:

ԱՄԱՆՈՐԻ առթիւ, «Ցառաջ» լոյս չի տեսներ Յունուար 1–ին (Չորեքչաբթի, Յունուար 2–ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Հինգչաբթի Յունուար 3:

ՀՂՒԿՈՒԿՈՆ ՀՂԿՈՑ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 29 / 31)

«ԱՌԱԳԱՍՏ»Ի ՈՃԻՐԻՆ ԴԱՏԸ ԿԸ ՍԿՍԻ

Նախագահի ապահովութեան կազմէն Ադամալ Ցարութիւնեանի դէմ դատը կը սկսի երեւանի կեդրոն եւ Նորք – Մարաչ համայնքներու առաջին ատեանին առջեւ, Յունուար 7–ին, պատուոր Մնացական Մարտիրոսեանի նախագահութեամբ: Ա· Ցարութիւնեան կ'ամբաստանուի Սեպտ· 25–ին «Առագաստ» սրճարանին մէջ Ջաւախքի բնակիչ Պօղոս Պօղոսեանի սպա-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐ ՆՈՐ ՏԱՐԻ

ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՍԻՐԱԿԱՆ ԶԳԱՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՓԼՈՒԶՈՒՄԸ

Երանի թէ «Ծառաջ» թերթի բաժանորդներու ցանկին մէջ մտած չըլլար անունս, կամ գոնէ պատահմամբ թղթատարական անկանոնութեան մը զոհ երթար անցեալ չաբթուան ուղարկումը եւ չկարդայի Տոքթոր Արցախ Բունիաթեանի «Արիւնոտ Օրեր» խորագրուած օրագիրի հատուածները։ Ինչպէս անբուժելի եւ անողոք հիւանդութիւն մը ախտորոշող բժիշկը այդ վիճակը հիւանդին պարզելէ առաջ մարզկայնօրէն ջանք պէտք է տանի ենթական պատրաստելու, անոր բարոյական ուժն ու դիմադրականութիւնը բարձրացնելու ուղղութեամբ, կարծես Արիւի Թոթոյեան ալ օրեր առաջ պարտ էր զգուշացնել իր ընթերցողները, ինչպէս չատ անգամ հեռատեսիլի կայանները կ'ընեն քամնելի տեսարաններ պարունակող հաղորդումներէ առաջ։ Նոյնիսկ կարդացած միջոցիս կը խորհէի նաեւ թէ մաղթելի էր որ թերթը մերժած ըլլար նման լուրերու տեղ տալ իր սիւնակներուն մէջ։ Սակայն հարկաւ թէ որպէս իրապէս ժողովրդավար եւ ազատ երկրի լրատու օրգան՝ պիտի տարածէր այդ օրագրին իրական պատկերները եւ ես ալ իմ կարգիս ստիպուած պիտի տոկայի անոնց առթած ցաւին եւ կարգալի։

Տղայ էի երբ Էրզինճանի մեծ երկրաշարժը պատահեցաւ, որուն լուրը ցնցեց իմ ծննդավայր քաղաք՝ Պոլիսը, եւ նկարները լեցուցին օրաթերթերու առաջին էջերը։ Մեռելներու աճող թիւերու կողքին սկսան տրուիլ զանազան երկիրներէ հասած օգնութեան գօտեպնդիչ լուրեր ալ։ Ատեն մը եռք սկսան տարածուիլ զեղծումի չշուկներ, որոնք հետզհետէ արձագանգ գտան լրագրերու մէջ։ Ինչ մեծ գայթակղութիւն էր իմ մատղաշ հոգիիս համար տորմիլ թէ արկածեալներուն ուղարկուած վրաններ, օթոցներ, դեղօրայք եւ սննդեղէններ, զեղծարարներու միջոցաւ չեղած էին իրենց հասցէներէն եւ չբաշխուած նիւթ գարձած, մինչեւ իսկ բաց չուկաներու մէջ ծախուած էին։

Տարիներ եռք երկրաշարժի եւ միջազգային օգնութիւններու զեղծումի այս լուրերը սկսան անխուսափելիօրէն կըրկնուիլ այլ քաղաքներու եւ աշխարհի զանազան երկիրներու՝ նոյնիսկ քաղաքակիրթ կարծուած յառաջադէմ երկիրներու մէջ։ Մէկը միւսին բնական հետեւանքը ըլլար կարծես։ Միայն թէ չատ քիչ անգամ զեղծարարները ճչդել եւ պատժել կարելի կ'ըլլար։

Սակայն վէրքը աւելի խոր, ցաւը աւելի բուռն էր եւ անդիմադրելի երբ այդ կարգի լուրեր լսուիլ սկսան Լենինականի (Գիւմրի) եւ Սպիտակի չարժերուն կապակցութեամբ։ Միչա կողմնակցութեամբ եւ բարեմտութեամբ մեկնիլ փորձեցի իմ «Երազ Հայաստան»իս մասին լաւատեղեակ աղբիւրներէ եկած լուրերն անգամ։ Ի վերջոյ մաքսային քննիչ, չոգեկառքի պաշտօնեայ, ոստիկան, բոլորն ալ ամիսներով, երբեմն տարիէ աւելի թոշակ չստացած ընտանիքի հայրեր, երկրաչարժէն վնասուածներու չափ կարօտեալներ էին։ Դեռեւս հիւանդանոցներու դեղօրայքի պակասը աւելի չեչտուած էր, քան վրանի տակ պատսպարեալներու մօտ։ Նոյնիսկ կ'ըսուէր, որ Մոսկուայի մէջ վիճակը աւելի բարւոք չէր։ Որքան ալ ցաւալի ըլլար, ցուրտէն չսառելու համար անտառներու մէջ ի գործ դրուած անհատիւ ծառահատումներն ալ արդարացնել կը փորձէի։ Բայց բժիշկ Արցախ Բունիաթեանի օրագիրը բոլոր մատնանշուած նիւթերուն մէջ, կոչուած էր հերքելու իմ խիղճս խաղաղեցնելու համար հնարած մեկնաբանութիւններս։ Դարբնուած չբաշխութիւնները մանրամասնուած են յարդելի բժիշկին օրագրութեանց մէջ։ Անհերքելի, անառարկելի յստակութեամբ, իր հանդիստն ու ապահովութիւնը առ ոչինչ համարելով ճակատի զինուորներուն մօտ վաղած կամաւոր հայրենասէրին այդ անկեղծ վկայութիւնները ոչ մէկ կասկած կ'արդարացնեն։ Երկրաչարժը, արցախեան պատերազմը, անտեսական թշուառ վիճակը, որոնք սփիւռքահայուն իսկ մըղձաւանջը եղած են, յայտնօրէն որպէս միջոց գործածուած են ամենաքաւ խաչապողի անսրտութեամբ եւ պաղարիւնով։

Իրագործումները, որոնք չատ անգամ կարելի էչ առանձինն գլուխ հանել, առանց ցանցի մը օգնութեան։

«Ծառաջ»ի Հոկտեմբերի թիւերէն մէկուն մէջ, առաջին էջին վրայ լուր մը կարդացած էի. «Կազատարը կորսուեր է»։ Շուարած, վերնագրին մօտ փնտռեցի բացատրութիւն մը, կարծելով որ մի գուցէ «Հայաստանեան ժպիտ», կամ «Ոզնիի սրամտութեան» նման կատակ մըն էր, որ սխալմամբ Ա. էջին վրայ ելած էր։ «Ղազախ – Երեւան մայր կազատարին Սեւանի շրջանի Վարսեր գիւղի 1,3 քիլոմեթրնոց հատուածը կորսուած է»։ 120 մմ. տրամագիծով, գետնէն մէկ մեթր խորութեան մէջ թաղուած, թէեւ միջոցէ մը ի վեր գործունէութենէ հանուած, բայց ռազմավարական արժէք ունեցող կազատարին այդ մասը «կորսուեր» էր։ Գրպանի մէջ չի մտեր որ սահեր ինկեր է, ըսես։ Թաղուած տեղէն հանելու համար տասը հոգի մօտ ամիս մը պէտք է փորեն, մօտ տասը բեռնատար մեծ մեքենայ եւ բեռնաբարձ կազմած հարկ է փոխադրութեան համար։ Գիւղապետին եւ ոստիկաններուն մեղսակցութիւնը չեն քաւեր այս մեծ կողոպուտը գլուխ հանելու։

Տակաւին զինուորական մարզէն ներս, հոգերու եւ գործարաններու ապասեփականացման չուրջ մատնանշուած ընդվզեցուցիչ եւ արդէն քիչ թէ չատ դիտցուած ապօրինութիւնները, կամաւոր կամ ակամայ ընծայուած կարելիութիւնները, մըտածել կու տան թէ որքան ալ հնարամիտ եւ չարաչահ ըլլան այս առիթները օգտագործելով նախանձելի հարստութեան տէր դարձող արկածախնդիրները, կարելիութիւնը չէին ունենար առանց կարեւոր դիրքեր գրաւող պաշտօնեաներու գործակցութեան։ Իրենց ապօրինութիւններուն եւ յանցագործութիւններուն պատասխանատուութիւնը կը հասնի մինչեւ երեսփոխանի եւ նախարարի աթոռ ունեցող աւագանիին, եթէ ոչ մինչեւ ամենաբարձր իշխանաւորներուն։

Այս կացութիւնը դոյզն ինչ մեկնելու փորձ մը եթէ ընեմ, անկախութեան նախորդող շրջանը նկատի պէտք է առնեմ։ Բացարձակ բռնակալութեան տակ ընկճուած, բայց գոնէ փորը կուշտ ժողովուրդը Սովետական Միութեան քայքայումէն մօտ 2 տարի առաջ իր ոռճիկն ալ չկրնար առնելու կացութեան մատնուեցաւ. իսկ կեդրոնական իշխանութենէն փրթելէ եռք, կորսնցուց նաեւ իր գործը։ Անկախութիւնը իր հետ չկրցաւ բերել անհրաժեշտ օրէնքներ եւ անոգործներու համար աշխատելու հնարաւորութիւն։ Այս շրջանին անխուսափելի էր անիշխանութիւնը, զոր կրնար զսպել միայն հին եւ բռնակալ կառավարման ձեւը։ Մինչդեռ յաչս արտաշխարհի եւ ի խնդիր ՄԱԿ–ի անդամակցութեան, նորանկախ Հայաստանը սխրուած էր հռչակել ժողովրդավար կառավարութեամբ Հանրապետութիւն, որուն պատրաստ չէր եւ որուն համար տուած խոստումը կիսով միայն պիտի կարենար գործադրել։

Սովետական շրջանին ժողովուրդը կարելի էր դիտել որպէս երկու հատուած. առաջինը ան որ հաւատացած էր վարչաձեւին, կառավարութեան եւ պաշտօնավարութեան մաս կը կազմէր, անոր ընձեռած կարելիութիւններէն եւ դիւրութիւններէն օգտուելով, հանգիստ եւ ապահով կեանք կը վարէր։ Այս կողմին յարած էին նաեւ համայնավար կուսակցականները, որոնք երբեմն կարելի էր բաղդատել ղաղտնի ոստիկաններու հետ։ Երկրորդ հատուածը ժողովուրդին մեծագոյն մասն էր. մշակէն ու գործաւորէն մինչեւ ուսուցիչ եւ ազատ ասպարէզի փոքր վաճառական, նաեւ դիտնական եւ արուեստագէտ դասակարգը։ Երկու հատուածին մէջեւ զգուշաւոր եւ փխրուն հաւասարակշռութիւն մը պահելու արուեստական ջանքը առկայ էր երկուստեք։

Հայաստանի Գ. Հանրապետութիւնը իր անապահով յայտնութեամբ ուրախացուց եւ դինովցուց հայրենաբնակ եւ սփիւռքահայութիւնը։ Հայաստան բնական է որ ցնցուէր այս հաճելի դինովութենէն, հապճեպ կերպով ստիպուած ըլլար ընտրել իր նախագահն ու ղեկավար խմբակը, որ լաւագոյնը ըլլալ կը թուէր եւ ըստ երեւոյթին սկզբնական շրջանին հեռու էր խոցելի ըլլալէ։ Թէեւ չատ աւելի ազդեցիկ եւ սիրելի, նոյնիսկ օգտակար պիտի ըլլար առաջին նախագահը եթէ քիչ մը եւս զոհողութիւն ընէր ժողովրդավարութենէն աւելի խիստ ըլլար, եւ ամենակարեւորը՝ փափաքէր եւ կարենար սանձել իր չուրջիններուն եւ իր մօտաւորներուն գեղծումները։ Անձնական չահը հետապընդելով ժողովուրդին վրայ ժխտական ազդեցութիւն ունեցող խմբակին ընդվզեցուցիչ գործունէութիւնը եւ սունկի նըման բարձրացող ամբարտաւան հարուստներու հոյլին առթած տպաւորութիւնները տակաւ էին կասկածի տակ առնել եւ մրոտելու նախագահն ալ որ պիտի դառնար դանդատներու կիզակէտը։

Որպէս Սփիւռքէն գիտող մը, ինծի համար բնաւ կարեւոր չէ գացող նախագահին կամ անփորձ յաջորդին անունը։ Սակայն, դժբախտ իրականութիւնը այն է թէ առանց ընտրապայքարի եւ առանց ժողովուրդի քուէներուն դիմելու իրականացած իշխանութեան բռնի փոփոխութիւն, արիւնալի կամ ոչ, տէրութիւնը կ'անցընէ անորոշութեան եւ ակարութեան փուլէ մը եւ երկիրը ցնցում կը կրէ։ Իշխանութեան «անհրաժեշտ» փոփոխութենէ մը ետք, անշուշտ հայրենակիցները իրաւունք ունէին սպասելու աւելի կարող նոր նախագահի մը, որ առակ ըլլար բառնալու այն ամէն չարիքը, որ ակներեւ դարձեր էր նախորդ վարչակարգի առեն։ Ասոնց առաջնայինները եթէ տնտեսութեան կանոնաւոր ու չահուած զարաբաղեան պատերազմը արժանաւոր հաչտութեան մը կապելն էր, նուազ կարեւոր չէր զեղծումներու եւ կաշառակերութեան դադրիլը եւ անիրաւ հարստութեան տէր դարձողներուն մէկիկ մէկիկ դիմազերծ ըլլալն ու դատարան յանձնուիլը։

Անցան տարիները ապարդիւն սպասումով. ո՛չ հին օրինազանցները պատժուեցան, ո՛չ ալ իրերու ընթացքը փոխուեցաւ։ Ցայտնի դարձաւ որ ի վնաս երկրին եւ օրինապահ ազգակիցներուն, դըրամի տիրացած հարուստները, որոնց ակնապարար բնակարաններուն եւ չքեղ ինքնաշարժներուն տեսքն իսկ կ'ըմբռնացնէն հարստահարեալները, անպատիժ պիտի մնան եւ չարունակէն իրենց փարթամ կեանքը։ Հայաստանի մէջ, ուր յայտնօրէն դատարանը ոչ թէ անկախ, այլ՝ ենթակայ է նախագահին, պիտի հետապնդուին անոնք որոնք պիտի համարձակին ակնկալութիւններ ունենալ դէպի անոր աթոռը եւ կամ փաստացի կերպով հրատարակել փորձեն համամտութիւնը կամ մասնակցութիւնը կարեւոր ապօրինութեան մը։ Դատարանը անոր արտօնութեամբ միայն կրցաւ հետապընդել թիկնապահը, որ ականատես վկաներու համաձայն, պատճառ եղած էր ծանօթ երիտասարդ աղջկայինին մահուան։

Հին եւ նոր նախագահներու պաչտօնի անարիւն փոխանցման նախորդող սակարկութեան ընթացքին անպայման եղած է համաձայնութիւն մը, որուն մանրամասնութիւնները կոչուած են տարիներու ընթացքին մոռացումի մատնուելու։ Աւով ալ կը բացատրուի հին հաչիւները չխառնչուելու, հին զեղծարարները անտեսելու ընթացքը։ Նոյնն է նաեւ պարագան Քոչարեան – Ծուլանեանի միջեւ գոյացած հաչտութեան, որմէ եռք այս վերջինը յանձնեց զէնքերը եւ մինչեւ այսօր կը չարունակէ ապրիլ իր թշուառական կեանքը եւ լրբօրէն կը զբաղեցնէ դատական կազմը։

Հայաստանի ժողովուրդին բանիմաց հատուածը կը տեսնէ կացութիւնը եւ կ'ըմբռնանայ։ Երբ ըսի «կ'ըմբռնանայ», կրնաք խորհիլ, որ սխալ բառ գործածեցի։ Ուրիչ առթիւ ալ գրած էի, որ «Հայերը յեղափոխութիւն ընել չեն գիտեր»։ Ես պիտի պնդեմ իմ զաղափարներուս վրայ։ Ճիշդ է որ յեղափոխութիւն ընել չեն գիտեր։ Բայց ինչո՞վ բացատրել մեր Հայաստանի զաւակներուն ընթացքը, եթէ ոչ ըմբռնութեամբ, երբ երկրաչարժի եւ զարաբաղեան պատերազմի տարիներ տեւող զրկանքն ու տուայտանքը կըրելէ եռք իրենց հայրենիքին ազատութիւնը վայելելու անկարելիութեան դիմաց կը թողուն հօրենական տունն ու պատմական հողը եւ կը մեկնին արտասահման, նոր բախտ եւ ապագայ փնտռելու։ Ըմբռնութիւն է նաեւ այս զարաւոր սրբութիւններէն ու ժառանգէն բաժնուելու զաղափարին չհաչտուող այն միւս զաւակներուն ընթացքն ալ, երբ եկող – զացող բոլոր նախագահներուն եւ նախարարներուն խոստումներուն ի զերեւ ելլելէն յուսահատ, կռնակ կը զարձնեն կառավարութեան։ Քամահրելով անտես կ'առնեն ապօրէն ճամբաներով հարստացած անարժան հայրենակիցներուն գոյութիւնը։ Առանձնապէս կը զործածեն Հայու հնարամտութիւնը, ապրելու կամքը եւ պատուաւոր չահով ընտանիք պահելու հնարներ կը յղանան։ Փառք եւ պատի՛ւ այն սփիւռքահայուն, որ իր մասնակցութիւնը բերած է այս յաջողութիւններուն, որ խաչագողութեամբ յղփացած ապիկարները անդոհանելով՝ ուսումնարանին կառչած գիտնականին նեցուկ կանգնած, վարժարանին փարած դաստիարակին օժանդակած եւ մշակոյթին հաւատարիմ մնացած գրագէտը քաջալերած է։

Սփիւռքը պէտք է բազմապատկեալ չափերով չարունակէ մասնակցիլ այս կերպ «ըմբոստութեան»։ Քրիստոնէութեան 1700 տարուան պետականութեան Ազատ Հայաստանի մէջ վերածագումէն եռք ան նոր տեսակի ուխտագնացութիւններով իր եղբայրութեան եւ ընկերակցութեան ձեռքը պէտք է երկարէ ուղղակի հայրենիքի աչխատունակ եւ բարեչան ազգակիցներուն՝ չրջանցելով կառավարութեան եւ պաշտօնէութեան ապականած հատուածը։ Պիտի գործակցի, նիւթապէս եւ բարոյապէս սատար պիտի ըլլայ ազգային արժանապատուութիւնը անապակ պահած այն պատուական հայրենակիցներուն, որոնք կը պայքարին երկրէն ներս արմատ արձակող մուրացկանութեան վարժութեան եւ մարմնավաճառութեան դէմ։

Օգնենք ժողովուրդին մաքուր հատուածին, որ կարենայ ոչ միայն տոկալ, այլ նաեւ զօրանալ մինչեւ այն օրը, երբ պիտի կայանան իրական առումով ազատ ընտրութիւններ եւ Հայաստան պիտի տիրանայ իրեն արժանի, կարող եւ արդար նախագահին ու նախարարներուն։

ՍԱՍԱՑ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

Մոնրէալ,
2001, Դեկտեմբեր 15

ՊԱՊԸ ԵՒ ԿԱՐԴԻՆԱԼՆԵՐԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԻՋԱԴԷՊԸ

Լեհական թերթ մը նիւթ բրած է Վատիկանի կարդինալներու վարչական կազմին բռնատիրական ընթացքը որ վերջին շրջանին չեչտուած է Պապին հիւանդութեան հետեւանքով ծայր աստիճան տըկարացումին պատճառով։ Գրութեան հեղինակը կ'ըսէ թէ կացութիւնը Վատիկանի մօտ գործող լրագրողներու, Վատիկանի մասնագէտներու համար գաղտնիք չէ, բայց խոհեմութեամբ կամ հաւատարմութեան զգացումով, ամէն մարդ կը նախընտրէ լռել։

Վատիկանի մէջ, սկզբունքով, տիրական իշխանութիւնը Պապին կը պատկանի. ան շրջապատուած է վարչական կազմով մը, բաղկացած՝ կարդինալներէ. ամէն անգամ որ քահանայապետի մը զահակալութեան շրջանը վախճանին կը մօտենայ, վարչականները կը սկսին իրենց քաղաքականութիւնը կիրարկել։ Այդպէս է այսօրուան պարագան։ Այակոմեան թեւի ներկայացուցիչները, գլխաւորութեամբ կարդինալ Ա. Սոտանոյի, որ պետական քարտուղարն է, նաեւ «յառաջդիմականները», ինչպէս կարդինալ Վ. Գասպէր եւ Ռ. Էչկէկրայ, կը փորձեն ձեռնամարել Պապը որ ծայր աստիճան յոգնած է եւ տկար։ Այդ երեւոյթը յայտնուած է Պապին Ղազախստան եւ Հայաստան կատարած վերջին այցերուն ընթացքին։

Լրագրողը որ յօդուածը ստորագրած է, Ժ. Փալասինաքի, կը նչէ Վատիկանի մամուլի սրահին պատասխանատուին մէկ արարքը որ զայրացուցած է Պապը։ Ան Ռոյթըրսի թղթակիցին տեղեկացնելով պատերազմի մասին Եկեղեցիին դիրքը, դրել տուած է. «Պետութիւնները ինքնապաչտպանութեան իրաւունքին տէր են, նոյնիսկ եթէ ատիկա մահերու պատճառ կ'ըլլայ»։ Այդ արտայայտութիւնը իր սեփական քարտուղարին միջոցով սրբագրութեան մը ստիպած է Պապը ուրուն անունով ճչդուած է թէ տրիբնը իր անձնական կարծիքը միայն արտայայտած է, քանի որ Պապը ինք բազմաթիւ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅ ԵՒ ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼՆԵՐՈՒ ԴԱՍԱԳՐՔԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Հ. ՀՈՒՍՏ

ԳԼՈՒԽ ԺԸ.

ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏՄԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅՈՑ ՄԱՍԻՆ

Թուրքական պատմագրութիւնը հայերուն մասին կը սկսի 1453 թուականէն, Պոլսոյ գրաւումէն ետք։ Ան կը ներկայացնէ հայերը իբրեւ հաւատարիմ հպատակներ, որոնք միշտ ալ ցոյց տուած են հնազանդութիւն եւ հաւատարմութիւն։ Ասոնք կը պատմեն նաեւ, թէ ինչպէս հայերը օգնած են թուրքերուն Պոլսոյ գրաւման ատեն։ Ասոնք կը պատմեն նաեւ, թէ ինչպէս հայերը օգնած են թուրքերուն Պոլսոյ գրաւման ատեն։ Ասոնք կը պատմեն նաեւ, թէ ինչպէս հայերը օգնած են թուրքերուն Պոլսոյ գրաւման ատեն։

Թուրքական պատմագրութեան մէջ հայերուն մասին գրուածները կրնան բաժնուիլ երկու խումբերու։ Առաջին խումբը կը ներկայացնէ հայերը իբրեւ հաւատարիմ հպատակներ, որոնք միշտ ալ ցոյց տուած են հնազանդութիւն եւ հաւատարմութիւն։ Ասոնք կը պատմեն նաեւ, թէ ինչպէս հայերը օգնած են թուրքերուն Պոլսոյ գրաւման ատեն։ Ասոնք կը պատմեն նաեւ, թէ ինչպէս հայերը օգնած են թուրքերուն Պոլսոյ գրաւման ատեն։ Ասոնք կը պատմեն նաեւ, թէ ինչպէս հայերը օգնած են թուրքերուն Պոլսոյ գրաւման ատեն։

Երկրորդ խումբը կը ներկայացնէ հայերը իբրեւ դաւաճան տարրեր, որոնք միշտ ալ դաւադրութիւններու մէջ են եղած։ Ասոնք կը պատմեն նաեւ, թէ ինչպէս հայերը դաւադրած են թուրքերուն դէմ։ Ասոնք կը պատմեն նաեւ, թէ ինչպէս հայերը դաւադրած են թուրքերուն դէմ։ Ասոնք կը պատմեն նաեւ, թէ ինչպէս հայերը դաւադրած են թուրքերուն դէմ

«ՔՈՒ ԳԹՈՒԹԻՒՆԴ, ՏԷՐ, ԵՍ ՊԻՏԻ ԵՐԳԵՄ ՅԱՒԻՏԵԱՆ» (ՍՂ. 88, 2)

Գրիգոր Եպիսկոպոս ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ,
Առաջնորդ Ֆրանսայի Կաթողիկէ Հայոց,
Քահանայից Դասը,
Ընտանեկան Պարագաները
եւ Սէն Շամոնի Հայ Հաւատացեալները
սրտի խոր ցաւով կը գուժեն՝

ՀԱՅՐ ՅՈՎՍԷՓ ՎՐԴ. ԼԵՒՈՆԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Սէն Շամոն, 2001, Դեկտեմբեր 29–ին, 96 տարեկանին եւ 70 տարուան քահանայական ծառայութենէ ետք:

Թաղման սուրբ պատարագը կը մատուցուի 2002, Յունուար 2, կ. ե. ժամը 3–ին, Ս. Շամոնի Ս. Պետրոս Եկեղեցիին մէջ:

Յիշատակն արդարոց օրհնութեամբ եղիցի:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՒՐԻԹ

ՓԱՐԻԶ.– Մելքոն Կիւրճեան 1000 Ֆր.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Բաֆֆի Պալըգճեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր սիրեցեալ մայրիկին՝ Հռիփսիմէ Պալըգճեանի մահուան Բ. տարելիցին (2000, Յունուար 1) ի յիշատակ:

*
**

Տէր եւ Տիկին Յակոբ. Սօնա Մոմճեան Արարատ Մելոռճեանի մահուան առթիւ 300 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարեսիրական:

(Շար. Ա. էջէն)

նուիրեամբ: Ոճիրէն ի վեր ազատութեան մէջ է, միայն իրմէ սոսրագրութիւն առնուած է թէ քաղաքէն չի բացակայիր:

*
**

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ – Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Դեկտ. 28–ին Երեւանի մէջ հանդիպում մը ունեցած են Հայաստանի ու ԼՂՀ նախագահները: Նիւթ եղած են Ղարաբաղի անհետեւական կացութիւնը, Հայաստանի օժանդակութիւնը եւ ղարաբաղեան խընդրին կարգաւորման ընթացքը:

*
**

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԿՐ ՉՆՉԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՐՏՔԸ

Ռուսաստանի փոխ–վարչապետ Ի. Կլեբանով կարճատեւ այց մը կատարած է Երեւան: Դեկտ. 28–ին ան հանդիպում ունեցած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի հետ, քննարկելու համար Սեպտեմբերին նախագահ Պուտինի Հայաստան պաշտօնական այցին դոյացած պայմանաւորութիւններուն կիւրարկութեան ընթացքը: Կլեբանով որ նոյն ատեն հայեւռուս միջկառավարական յանձնաժողովին նախագահն է, «Զուարթնոց» օդակայանին մէջ յայտարարած է թէ Ռուսաստան Հայաստանի 97 միլիոն տոլարի պարտքին հարցը պիտի կարգադրէ, այդ գումարին փոխարէն ուժանիւթի եւ ռազմական դրծաւուններ տառնալով:

Տէր եւ Տիկին Ճուզեփփէ եւ Ա. Սիլվիա Աւտամօ եւ զաւակը՝ Սթեֆանօ,

Տէր եւ Տիկին Տինօ եւ Անահիտ Ծանտոմենիկօ

ինչպէս նաեւ Թելեան, Մուրթաֆեան, Պետրոսեան, Սիլինտիր ընտանիքները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ու բարեկամները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ – հօր, հօրեղբօր, քեռայրին, ապզականին եւ բարեկամին՝

ՆՈՒՐՀԱՆ ԻՓԼԻՒՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 29–ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Յունուար 3, ժամը 10·15–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Անթոնիի գերեզմանատունը:

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:

Փոխան ծաղիկի նուէրներ հայկական բարեսիրական կազմակերպութեանց:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Ատամօ եւ Ծանտոմենիկօ ընտանիքներուն:

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐՃՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց
Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց
Մայր Եկեղեցւոյ
Հոգեւոր Հովիւ
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
եւ
Վարչական Խորհուրդը

Ամանորի եւ Սուրբ Ծննդեան տօներու ուրախ առիթով կը ներկայացնեն իրենց չնորհաւորանքները ու լաւագոյն մաղթանքները:

Թող Բեթղեհէմի բարձունքէն փայլատակող եւ Աստուածամանուկ Քրիստոսի Սուրբ Ծնունդն աւետող լուսաստղը պայծառացնէ ու լուսաւորէ ամէնուս սիրտերն ու հոգիները՝ առաջնորդելով մեզ դէպի Տիրանուէրը ու Աստուածահաճոյ նոր նուաճումներ:

ՔՐԻՍՏՈՍ ԾՆԱՒ ԵՒ ՅԱՅՏՆԵՑԱՒ ՁԵԶԻ ՄԵԶԻ ՄԵԾ ԱԻԵՏԻՍ

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾՔ ՊԱՏԱՐԱԳՔ

ՄԱՐԿՐԻԹ ՂԱԶԵՐԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

Արուեստագիտուհիին գործերը կը ցուցադրուին մինչեւ Յունուար 4 Սալոն Arts et Lettres de France (*) : *Մ. Ղազերեան, որ քանիցս պարգեւատրուած է, գործեր ունի որոնք մեծարանքներ են Շակալի, Պարաճանովի եւ այլն, եւ այլն:*

(*) **Hôtel Dieu;** 1, rue de la Cité, Paris IVe, face au Marché aux fleurs.

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01.42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs vœux pour l'année 2002
et souhaite une bonne Fête de Noël

ԹԷՐՋԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը
յաւագոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ
Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5
Ճրագալոյց Սուրբ Ծննդեան
եւ Աստուածայայտնութեան
Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց ժամը՝ 16–ին:
Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17·15ին:
Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՅՐ Տ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6
Տօն Ծննդեան եւ
Աստուածայայտնութեան
Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը՝ 8·30ին:
Պատարագ ժամը՝ 10·30–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Պատարագի աւարտին՝ ՋՐՕՐՀՆԷՔ կը կատարուի:
ԾԱՆՕԹ.– Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:
Պատարագի աւարտին, Հայրապետական Պատուիրակ – Առաջնորդը չնորհաւորութիւններ կ'ընդունի Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
Ցիշատակ Մեռելոց
Պատարագ ժամը՝ 10–ին:
Պատարագի աւարտին ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ կը կատարուի «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»:
Ը՛նդ պատարագէ՝
ԱԻԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆԱ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5
Ճրագալոյց Ծննդեան
Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը՝ 16·30–ին:
Պատարագ ժամը՝ 17·30–ին:

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6
Ծնունդ եւ Աստուածայայտնութիւն
Տեառն մերոյ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
Ժամերգութիւն ժամը՝ 9·30–ին:
Պատարագ ժամը՝ 10·30–ին:
Ջրօրհնէք եւ առանձնական արարողութիւն յատուկ պատարագի:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
Ցիշատակ Մեռելոց
Պատարագ ժամը՝ 10·30–ին:
Յատուկ պատարագի, հոգեհանգստեան արարողութիւն «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»:

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5
Ընթերցուածք ժամը՝ 16·30–ին:
Պատարագ Ճրագալոյցի ժամը՝ 17·30ին:

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6
Պատարագ Ս. Ծննդեան ժամը՝ 10–ին:
Ջրօրհնէք ժամը՝ 12–ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
Պատարագ Մեռելոցի ժամը՝ 10–ին:
Հոգեհանգիստ ժամը՝ 12–ին:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

Soirée en avant-première !
Vendredi 11 janvier à 20h45
PRESENTATION
DU 2ème COMPACT DISC
DE
FERDI ZIPCI
« Karavan »
en présence des musiciens :
Bédik AGAZARIAN
Gaby LOUPIGNAN
Etienne ROUMANET
Catherine ZABOUNIAN
Avec interventions musicales en «live»

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

ՎԱՐԱԳԱՅՑ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5
Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան
Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեան ժամը 17–ին:
Պատարագ ժամը՝ 17·45–ին:

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6
ԾՆՈՒՆԴ
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը՝ 9·45–ին:
Պատարագ ժամը՝ 11–ին:
Ջրօրհնէք պատարագի աւարտին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆԱ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5
Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան
Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը՝ 16–ին:
Ընթերցուածք ժամը՝ 16·30–ին:
Պատարագ ժամը՝ 17–ին:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԱ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6
ԾՆՈՒՆԴ
Աւետեան ժամերգութիւն ժամը՝ 8·30–ին:
Պատարագ ժամը՝ 10–ին:
Ցատուկ պատարագի ՋՐՕՐՀՆԷՔԻ արարողութիւն կը կատարուի:
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔՍԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Ռոն Ալփի Հայոց
Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյ ԷՄԻՏԱՄ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ ժամը՝ 10–ին:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԱ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՄՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5
Ճրագալոյց Ծննդեան
Ընթերցուածք ժամը՝ 16·30–ին:
Պատարագ ժամը՝ 17·15–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6
ԾՆՈՒՆԴ
Աւետեան ժամերգութիւն ժամը՝ 8·30–ին:
Հանդիսաւոր պատարագ եւ Ջրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն ժամը՝ 9·45–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐՃՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի
Պատարագը կ'երգէ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Եղլմազեանի:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
Ցիշատակ Մեռելոց
Պատարագ ժամը՝ 10–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

EGLISE SAINTE CROIX
13, rue du Perche, Paris 3e

Déjeuner de l'Epiphanie à Paris
Dimanche 6 janvier
11h Messe Pontificale
Cérémonie du Baptême du Christ — Echange des Vœux
13h Repas paroissial de l'Epiphanie
Galette des Rois et Champagne
P.A.F. Adultes: 20 euros
Enfants : 13 euros
Réservation souhaitée au :
01 44 59 23 50 (Paroisse)
01 40 51 11 90 (Eparchie).

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 3
JEUDI
3 JANVIER
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում) 247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·331

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

77e ANNEE — N° 20·331

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԵՒ ԾՆԱՒ ԵՒՐՕՆ

2002–ի Յունուար 1–ը պատմական թուական դարձաւ եւրոպական 12 երկիրներու համար. – Ֆրանսա, Գերմանիա, Աւստրիա, Պելճիա, Յունաստան, Սպանիա, Ֆինլանտա, Իրլանտա, Իտալիա, Լիւքսանպուրկ, Հոլանտա, Փորթուկալ: Ընդհանրապէս, ցնծութեամբ ընդունուեցաւ Ֆրանսայի մէջ այս ծնունդը, որ աւելի ճիշդ մահն էր Ֆրանքին, եօթը դարերու կեանք մը եւս: Խորքին մէջ, տխուր բան մը կայ, քանի դրամը, ի վերջոյ մաս կը կազմէ ազգի մը ինքնութեան, ինչպէս իր դրօշակը եւ փառերգը, ու 12 երկիրներ բան մը կը կորնցնեն իրենց ազգային ինքնութենէն:

Եւրօն ունի ութ մանրուք դրամ. – մէկ սանթիմ (չուրջ 7 սանթիմ ֆրանք), երկու, հինգ, տասը, քսան, յիսուն սանթիմ, մէկ եւրօ (չուրջ 6,56 Ֆր·) եւ երկու եւրօ: Ապա, եօթը թղթադրամ. – հինգ եւրօ (32 Ֆր· 80), տասը (65,6), քսան (131,19), յիսուն (327,98), հարիւր (655,96), երկու հարիւր (1311,91), հինգ հարիւր (3279,79):

Ֆրանսայի մէջ, Ֆրանքը ի զօրու է մինչեւ Փետրուար 17: Մինչեւ Յունիս 30, կարելի է Ֆրանքները վերածել եւրոյի, դրամատուներու մէջ, այդ թուականէն եաք, հարկ է ներկայանալ Ֆրանսայի Դրամատունը (Պանք տը Ֆրանս): Ինչ կը վերաբերի չէքերու, Յունուար 1–էն կրնան միայն Եւրոյով գրուիլ: Բայց, այդ թուականէն առաջ Ֆրանքով գրուած չէքերը կրնան դանձուիլ, ըստ սովորականին, մինչեւ մէկ տարի եւ մէկ շաբաթ:

Լ· Ժոսփէն, կաղանդի օրն իսկ գնումներու ճեռնարկեց Փարիզի 18–րդ թաղամասը, եւրօ գործածելու օրինակ հանդիսանալու համար:

Վարչապետը յայտարարեր ծագիկ, հայ, դինի գնեց, ընդհանուր ճեւով 150 եւրօ ծախսեց:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔԻ ԱՄԱՆՈՐԵԱՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐԸ

Ըստ աւանդութեան, Դեկտեմբեր 31–ի իրիկունը, Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահը Ամանորեան իր մաղթանքները ներկայացուց, վերջիններս իր եօթնամեակին:

Շիրաք խուսափեցաւ հաշուետուական մը համակեցութեան իր նախարարապետին հետ եւ ծանրացաւ դլխաւորաբար Եւրոյին վրայ, որու փառքը հիւսեց: Ձայն նկատեց Եւրոպայի յաղթանակը, որ կը հաստատէ, վերջապէս, Եւրոպայի ինքնութիւնը եւ զօրութիւնը: Պէտք է հպարտ ըլլալ, ըսաւ, որովհետեւ, յաջողութիւն մըն է նաեւ Ֆրանսացիներուն համար, վարձատրութիւնը այն ճիդերուն, որոնց համակերպեցան: Աւելցուց, սակայն, որ հարկ է ընկերութեան արդիականացման մեծ բարենորոգումներու ձեռնարկել, որպէսզի Եւրօն տէրը մնայ իր խոստումներուն:

Նախագահը արտայայտուեցաւ նաեւ աշխատանքի, գործազրկութեան, թոշակներու եւ ապահովութեան մասին: Ձմռացաւ Ամերիկայի ահաւոր դէպքերը, որոնք տեղի ունեցան Սեպտեմբեր 11–ին, Թուլուզի աղէտը, Սոմմի ողողումներու զոհերը: Ընտրապայքարի ելոյթ մը չէր տակաւին, այլ տեսակ մը ներածական:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔԻ ԱՄԱՆՈՐԵԱՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐԸ

Ըստ աւանդութեան, Դեկտեմբեր 31–ի իրիկունը, Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահը Ամանորեան իր մաղթանքները ներկայացուց, վերջիններս իր եօթնամեակին:

Շիրաք խուսափեցաւ հաշուետուական մը համակեցութեան իր նախարարապետին հետ եւ ծանրացաւ դլխաւորաբար Եւրոյին վրայ, որու փառքը հիւսեց: Ձայն նկատեց Եւրոպայի յաղթանակը, որ կը հաստատէ, վերջապէս, Եւրոպայի ինքնութիւնը եւ զօրութիւնը: Պէտք է հպարտ ըլլալ, ըսաւ, որովհետեւ, յաջողութիւն մըն է նաեւ Ֆրանսացիներուն համար, վարձատրութիւնը այն ճիդերուն, որոնց համակերպեցան: Աւելցուց, սակայն, որ հարկ է ընկերութեան արդիականացման մեծ բարենորոգումներու ձեռնարկել, որպէսզի Եւրօն տէրը մնայ իր խոստումներուն:

Նախագահը արտայայտուեցաւ նաեւ աշխատանքի, գործազրկութեան, թոշակներու եւ ապահովութեան մասին: Ձմռացաւ Ամերիկայի ահաւոր դէպքերը, որոնք տեղի ունեցան Սեպտեմբեր 11–ին, Թուլուզի աղէտը, Սոմմի ողողումներու զոհերը: Ընտրապայքարի ելոյթ մը չէր տակաւին, այլ տեսակ մը ներածական:

ԹՈՒՐՔԻԱ – ԱԴՐԲԵՋԱՆ – ՎՐԱՍՏԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻԻՆ

Թուրքիոյ Ադրբեջանի դեսպանը յայտնած է թէ Թուրքիոյ, Ադրբեջանի ու Վրաստանի միջեւ համաձայնութիւն պոյսացած է 2002–ի ընթացքին եռակողմ պայմանագիր մը առորագրելու· ան պիտի միացնէ երեք երկիրը – ներսուն ահաբեկչութեան եւ ապրանքներու մաքսանենդութեան դէմ պայքարը: Թուրքիոյ դեսպանը ըսած է նաեւ թէ իր երկիրը պիտի նորոդէ Վրաստանի Մառնէուլիի վինուորական օդակայանը եւ կրնայ նման ծրագիր մը մշակել Ադրբեջանի համար եւս: Դեսպանը չէ մոռցած աւելցնելու ալ թէ Թուրքիա – Ադրբեջան ու Վրաստան եռակողմ վինուորական համաձայնութիւնը ուղղուած չէ որեւէ այլ կողմի դէմ:

Ս· ԹԱՇՃԵԱՆԻ ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄԸ ԿԱՍԵՑՈՒԱԾ

Հայաստանի Ուժանիւթի նախկին նախարար Սեպուհ Թաշճեան, որ ներկայիս ԱՄՆ վերադարձած է, ամբաստանուած էր պեղծարարութեան եւ պաշտօնի չարաշահումի մեղադրանքներով· Հայաստանի դլխաւոր դատախազութիւնն ալ որոշած էր հետապնդել ենթական եւ կ'ըսուէր նոյնիսկ թէ Միացեալ–Նահանգներէն պիտի պահանջուէր անոր յանձնումը: Սակայն անցեալ չաբաթավերջին, ըստ «Ազատութեան» ձայնասփիւռին որ կ'արձադանդէր վստահելի աղբիւրներու լուրերուն, նոյն դատախազութիւնը որոշած է կասեցնել այդ նախաձեռնութիւնը: Նոյն աղբիւրներուն համաձայն, դատախազութեան այդ նոր որոշումին կապակցութեամբ որեւէ դրդապատճառ չէ հաղորդուած միայն նշուած է թէ բարձրաստիճան պաշտօնեաներ աւելի նպատակայարմար դատած են, Ս· Թաշճեանը նկատել որպէս այդ թղթածրարին առընչուող հետաքննութեան վկայ քան ամբաստանեալ:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՆՈՐ «ՍԽԱԼ» ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Այս անդամ աւելի քան 100 Աֆղաններ են, ոչ պինուորական, որոնք զոհ գացած են ամերիկեան ռմբակոծութիւններու, երկրին արեւելեան լեռներուն մէջ: Ռումբերը տեղացած են կիրակի, Դեկտեմբեր 30–ի առաւտեան ռմբաձիգ եւ հալածիչ օդանաւերու կողմէ: ԱՄՆ–ու Պաշտպանութեան (Փենթակոն) նախարարութիւնը որոշած է քննութիւն մը բանալ, թէեւ նման գործողութիւնները «պինուորական օրինաւոր թիրախներ» կ'որակուին: Ռմբակոծուած վայրը՝ Քալայէ Նիազի անուն գիւղ մըն է, որու բնակիչները կը հաստատեն որ «ոչ Քահատյի անդամ, ոչ ալ Թալիպան կայ»: Բնակիչ մը՝ Ժանաթ Կիւլ իր ընտանիքին 24 անդամները կորսընցուցած է, այս ռմբակոծութեան ընթացքին որ տեղի ունեցած է վաղ առաւօտեան: Տանեկաններով տուներ հիմնայատակ քանդուած են, հսկայ փոսեր բացուած եւ ամէն կողմ մարմիններ:

***

Յունուար 2–ին, Քապուլ հասան Ֆրանսայի 500 պինուորները, որոնք պիտի մասնակցին Աֆղանիստանի ապահովութեան միջազգային ուժին: Միւս կողմէ ծաւալուն գործողութիւն մը ծայր տուած է ձեռք դնելու համար Մոլլա Օմարի վրայ, ափղան 2000 պինուորներ կը մասնակցին, Ամերիկացիներու զօրակցութեամբ: Ամերիկեան ՍԻ – ԷՆ – ԷՆ կայանն ալ հաղորդած է որ Քանտահարի օդակայանը գրաւուղ մարիւնզներ այլ գործողութեան մը ձեռնարկած են, լուրեր ժողվելու համար Թալիպաններու եւ Ուսամա Պէն Լաատէնի ահաբեկչական կազմակերպութեան մասին: Պինուորական բաները մը ըսած է թէ ոչ մէկ լուր ունի յատուկ առաքելութեան մը մասին գտնելու համար պերա-դոյն պետը, այսինքն Պէն Լաատէնը, աւելցնելով թէ կացութիւնը «արդպօրէն կը զարպանայ»:

Ի դէպ, եւ պելժիական պատմութիւն մը չէ, տարօրինակ դէպք մը պատահած է Սպանիա: Մարոքեան ծագումով Պելժիացի մը չփոթուած է Պէն Լաատէնի հետ, Դեկտեմբեր 30–ին, Սպանիոյ հարաւարեւելեան չրջանը Միւրսիէի կառուդիին վրայ: Ենթական պարկեչտ հիւսն մըն էր, ոսոիկանները զինք ձերբակալած են, որովհետեւ հեռաձայնով լուր տրուած էր իրենց, որ Պէն Լաատէնի պէստաւորումով եւ դիմագիծով ու երկար մօրուքով անձ մը տեսնուած էր ճիշդ ու ճիշդ անոր աչքերով: Պելժիացին նախընտրած է զուարճալի դտնել այս միջադէպը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Դեկտեմբեր 31–էն Յունուար 1 լուսնալիք վիշերը հարիւրաւոր կառքեր կրակի տրուեցան Ֆրանսայի զանազան քաղաքներուն մէջ: Առաջին թիրախն էր, ինչպէս միշտ, Սթրազպուրկ եւ ձայնասփիւռի (Եւրոպա 1) թէ հեռատեսիլի խօսնակները չվարանեցան լուրը տալու սա ձեւով· – «Սթրազպուրկի մէջ աւանդութիւնը յարգուեցաւ»···: Աւգտի մայրաքաղաքէն զատ, կառքեր կրակի տրուեցան Նանթ, Գորպէյլ–Էսոն, Կրինելի, Թրափ, Օրլի, Ալֆորվիլ, Թիէ եւլն·եւլն·: 71 հոգի հարցաքննուած են: Աւելի անբացատրելի արարք մը տեղի ունեցած է Պա–Ռէնի նահանդին Պառ գիւղը, որ ցարդ հանդարտ անկիւն մըն էր: Երեք յաջորդական պայթումներ մեծ վնասներ պատճառած են, տուներ քանդուած են եւ մեծ խուճապ ստեղծուած է ու ինը հոգի վիրաւորուած է:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ Օրէնսդրական ժողովը (երեսփոխան եւ ծերակուտական) Յունուար մէկէն երկուքի լուսնալիք գիշերը Պուէնոս–Այրէսի կառավարիչը ընտրեց որպէս նախագահ: Նոր նախագահին՝ Էտուարտօ Տուհալտէի, վերոնական, ճիտին պարտքն է փրկել երկիրը, որ սնանկացած է: Մէկ փեսօ չկայ վճարելու համար ոչ թէ 132 միլիառ տոլարէն գոնէ մաս մը, այլ աշխարատավարձերն ու թոշակներն իսկ: 60 տարեկան, հայր հինդ զաւակներու, Տուհալտէ, 1989–էն 1991 փոխ–նախագահ եղած է Մենէմի օրով: 1999–ի թեկնածու էր նախագահութեան եւ ընտրապայքարի առեն խոստացած էր պայքարիլ գործազրկութեան դէմ: Իրեն զօրավիդ է երկրին պլհաւոր սենոիքան, փերոնամէտ:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ուժերը ծաւալուն դործողութեան մը ձեռնարկած են Դեկտ· 31–ին եւ սպաննած 86 Չէչէններ, որոնց կարգին հրամանատար մը: 20 ուրիշներ ալ զերի լինկած են: Ըստ Կրեմլինի, չէչէն անկախապաշտ ուժերու վեցերորդ դիրքի վրայ դոնուող հրամանատար մը՝ Ռուսլան Շելայեւ մեռեալներու մէջ է: Նոյն աղբիւրին համաձայն, ամիսներէ ի վեր «մեծագոյն յաջողութիւնն է»:

ՍԱՈՒՏԻ ԱՐԱԲԻՈՅ հարաւը երեք միասեռականներ գլխատուած են: Մահուան դատապարտուած էին «սոդոմականութեանը իրենց միջեւ ամուսնութեան եւ մանկամոլութեան դրդում»ի ամբաստանութեամբ, ինչպէս յայտարարած է Ներքին նախարարը:

ԱԻՍՏՐԱԼԻՈՅ անտառներուն հրդեհը կը չարունակէ տարածուիլ եւ Յունուար 2–ին հասած է Սիտնիի դուռները: Արդէն 250 հազար հեկտար մացառ հրոյ ճարակ եղած է մէկ չաբթուան ընթացքին: Հաստատուած է որ ոճրային արարքներու հետեւանք է եւ ձերբակալութիւններ կատարուած են: 15 հազար հրշէջ գործի անցած են, 60 օդանաւեր եւ ըստ ապահովադրութեան ընկերութիւններուն վնասը 29 միլիոն տոլարի կը հասնի:

ՄԵՔՍԻԿՈՅԻ Ֆրանսայի պատուակալ հիւպատոսը սպաննուած է Յունուար 1–ին, երկու պահակներուն կողմէ ճաշարանի մը որու տէրն էր:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ միջեւ տիրող կացութիւնը միշտ չատ լարուած կը մնայ: Հնդկական ուժերը փոքիստանցի տասը պինուոր սպաննած են Գաշմիրի սահմանապլուխին վրայ: Իսլամապատասխանած է Հնդկաստանը որ կը չարունակէ զօրք համախմբել սահմանին վրայ:

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԲԱՆԱԳՆԱՅԸ՝ Չինի Մերճաւոր – Արեւելք վերադարձաւ, այս անդամ 4 – 5 օրուան համար, ապա, երթուդարձեր պիտի ընէ ըստ ԱՄՆ–ու Իսրայէլի դեսպանին: Ամերիկացին պիտի չանայ վերահաստատել Իսրայէլ – Պաղեստին երկիսօսութիւնը:

ԻՆՏՈՆԵԶԻՈՅ ՄԷՋ, չարժակումներ գործուած են չորս եկեղեցիներու դէմ, ձաքարթայի մէջ մէկ հոգի ալ մեռած է: Այս ոճրափորձերը վերջ դրին քանի մը չարթուան հանդարտութեան:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ հարաւ – արեւելքը հրախաղերու գործատան մը պայթումէն 34 հոգի մեռած է:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ԳԵՐԱԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ՆՈՐ ՊԼԱՆՆԵՐ

«Առաւօտ» օրաթերթին Դեկտ. 20–ի թիւին մէջ ուշադրաւը նշմարելու եւ նըշմարածը հետաքրքրական ձեւով տալու կարող լրագրողուհիի մը մէկ դրուագիւնը տեղ գտած է: Այդ լրագրողուհին կը կոչուի Աննա Իսրայէլեան, ուշադրաւն ալ Լեհաստանի հայութեան ներկայի վիճակն է, իր խաւերով, ցաւերով ու դաւերով:

Գրուագիւնը պատուղն է այդ երկիրը կատարուած խմբական այցի մը· այդ այցին ընթացքին տեսնուածը, քաղուած տեղեկութիւնները լոյսին կը բերեն չատ անգիտացուած զանգուած մը: Ան կազմուած է իրարմէ բաւական անջատ երեք խումբերէ· կայ, անշուշտ, լեհահայ հին գաղութին մնացորդացը որոնց համար 5 – 6 հազարի թիւը կը տրուի: Հայաստանի Վարչապետ Աչոտ Ցուլականեանի տուած տեղեկութեան համաձայն, անոնք կը նախընտրեն իրենք զիրենք «հայկական ծագումով լեհ» կոչել: Մեծ մասով կաթողիկէ են. ունին լեհական մականուններ եւ հայութեան հետ իրենց միակ կապը իրենց ծագումն է: Հասկնալի է որ հետաքրքրականը այս խումբը չէ, ան ըլլալով մէկ նմանակը որեւէ երկրի մէջ ճուլուած հայութեան:

Նոյնն է պարագան այն 200 – 300 հայերուն որոնք Լեհաստան գաղթած ու հոն հաստատուած են, 70 – 80–ական թուականներուն, Խորհրդային Միութեան փլուզումէն առաջ: Այս խումբին մասին չկայ յատկապէս տեղեկութիւն, դիտնալու համար թէ առաջիններուն ճուլումի ճամբան բռնած է ան ալ, թէ հայկական նոր համայնքի մը կորիզը դառնալու յատկանիշներ ունի:

Ուշադրաւը եւ թիւով անհամեմատելիօրէն ստուարը այն զանգուածն է որ Լեհաստան հանդրուանած է, մեկնելով Հայաստանի անկախ հանրապետութենէն. այսինքն, վերջին տասնամեակին ընթացքին: Առաջին ցնցող տուեալը անոնց մասին, կը վերաբերի թիւին. դեսպանը կ'ըսէ թէ չափազանցել սիրողները մինչեւ 200 հազար կը նշեն, լեհ պաշտօնեաներ խօսած են 100 հազարի մասին, սակայն ինք կը կարծէ թէ իրականութիւնը ատոր կէսին մօտ է: 1996–ին Լեհաստան Հայաստանի քաղաքացիներուն համար մուտքի արտօնագիր հաստատած է, որովհետեւ 1993–98 ամէն տարի միայն լեհեւդերմանական սահմանը ապօրինի կերպով անցած ու բռնուած Հայերու թիւը հազարէն աւելի եղած է: «Հայաստանի բազաբացիներն առաջին տեղուում էին սահմանային խախտումներուն բանակով, երկու անգամ գերազանցելով միւս բոլոր երկրներին»:

Հայաստանի անկախութեան օրով Լեհաստան փոխադրուած Հայերը, ինչպէս Աննա Իսրայէլեան կ'ըսէ, հիմնականին մէջ մարզերու բնակիչներ են: Օրինակ, Գաւառի որոշ գիւղեր կան որոնք ամբողջ կազմով՝ ծերերով, երախաներով գացած են հոն: Հակառակ իրենց ստուար թիւին «համայնք» բնորոշումը չի գործածեր յօդուածագիրը, քանի որ կազմակերպութեան ցանցերէ զուրկ զանգուած մըն է ան: Եւ մանաւանդ որ անոր կարեւոր մէկ մասը կը բաղկանայ ապօրինի կերպով հոն բնակողներէ որոնք կ'ապրին բռնելու վախով: Օրինակ, ոչ մէկ հանդիսութեան, հանդիպումի կը մասնակցին այդ վախէն: Շուրջ երկու տարի առաջ, հայկական համերգի մը մուտքին կանգնած լեհ ոստիկանները մէկ–մէկ բռնած են բնակութեան արտօնագիր չունեցող Հայաստանցիները ու արտաքսած: «Ի հարկէ, դա էլ խնդիր չէ· մի սահմանից հանում են, միւսից դարձեալ վերադառնում են», սակայն, այդ պատահարէն ի վեր մշակութային, կամ այլ ձեռնարկներէ զեղչուած է այդ խումբին պատկանող հանդիսատեսը:

Անոնց մասին հայաստանցի այցելուները առաջին նշմարածը տնտեսական մը մէջ տիրական ներկայութիւնն է· «ասիկա ալ մեր Հայերուն առեւտրական ներկայացուցչութիւնն է» կ'ըսէ հեղնաբար խումբին լեհ ընկերացողը, ցոյց տալով այդ տնտեսատիրոյթը որուն ամէնէն լայն հատուածը գրաւած են Հայաստանցիները· «Հայ–չին–վիէթնամական ներկայացուցչութիւն» կը ճշդեն երեւանցի այցելուները որոնք արդէն լսած են այդ մասին: Լսած են զգուշացումներ թէ «ցեխ, աղմուկ, էժանագին եւ անորակ ապրանքներ» խմբած այդ վայրը պէտք է զրպանդ պինդ պահես եւ առանց պայուսակի երթաս:

Այդ մարդիկը Լեհաստանի մէջ գաղթականի օրինավիճակ ունենալու դիմում կատարողներու ալ առաջին տեղը կը գրաւեն· այնքան որ երկրին գաղթականական գրասենեակները առնուազն իրենց ներքին գործերու նախարարութեան չափ լաւատեղեակ են Հայաստանի ներքին կացութեան:

Վարչապետի Հայերու զբաղումի գլխաւոր մարզը առեւտրականն է: Բայց որովհետեւ չախչախիչ մեծամասնութիւնը ապօրինի բնակողի պայմաններու մէջ է, չունի աշխատանքի իրաւունք, վաճառածն ալ անօրինական, մաքսանենգուած ապրանք է: Դեսպանը կ'ըսէ թէ անոնց 80%–ը խոտացեալ սալերու մանրավաճառութիւն կ'ընէ: Կը հետեւի ոգելից ըմպելիի արտադրութիւնը: Մէկ–երկու տարի առաջ ոստիկանութիւնը տեսած է թէ Վարչապետի մէկ չրջանին ալքոլի արտադրութեան 80%–ը Հայերու խումբի մը ձեռքն է· բայց, ըստ դեսպանին, «սա այստեղ Հայերի կատարած յանցանքներից ամենափոքրն է»:

Միշտ նոյն աղբիւրէն է տեղեկատուութիւնը թէ հոն կը գործէին նաեւ յանցագործ հայկական խումբեր որոնք գործունէութիւն կը տանէին նոյնինքն Հայերու, կամ ՀԱՊ–ի այլ քաղաքացիներու դէմ: Իրենց գործունէութիւնը· առեւանգումներ, գողութիւններ, կոպանք, տարբեր տեսակի ապօրինութիւններ: Հիմա անոնց թիւը պակասած է, քանի որ հիմնական պարագլուխները անցեալ տարի բռնուած են: 40 միլիոնոց երկրին մէջ այդ երեւոյթները այնքան սարսափելի բաներ չըլլալով հանդերձ, դեսպանատունը դատախազութենէն, ոստիկանութենէն օրական 20–30 դիմում կը ստանայ Հայաստանցիներու կատարած օրինազանցութիւններուն մասին· լեհական մամուլն ալ այդ դէպքերուն բծախնդրութեամբ կ'անդրադառնայ:

Դեսպանը կը վստահեցնէ այսուհանդերձ, թէ վիճակը բարեփոխումի միտում ցոյց կու տայ· քանի որ չատերը ընդմիշտ մնալու են Լեհաստան, տուն – տեղ եղած են· մեծ թիւ կը կազմեն խառն ամուսնութիւնները որոնք ինչպէս այլ պարագաներու, կացութեան օրինականացման ճար կը նկատուին: Ամէն տարի կ'աւելնայ օրինաւոր կերպով բնակողներէ թիւը եւ արտաքսումի դէպքերը կը պակսին:

Լեհաստանի մէջ յաջողութեան, բարեկեցութեան հասած Հայաստանցիները քիչ չեն· կան չուրջ 20 նկարիչներ, մէկ քանին բաւական յայտնի· կան բազմաթիւ բժիշկներ, դասախօսներ, լուրջ առեւտուրով զբաղողներ: Այս խումբէն մէկն է Ա. Իսրայէլեանի խումբին մնացած «Փրակա» պանդոկին ճաշարանատէրը· տասը տարիէ ի վեր հոն է, կը կոչուի Արտակ Մարկոսեան· անոր մասին կը գրեն լեհական ամէնէն հեղինակաւոր թերթերը: Լրագրողուհին գրութիւնը կ'ամփոփէ այն տեղին խորհրդածութեամբ որ խոհարարի իր համբաւութեամբ ան կըրնար գործել Երեւանի որեւէ բարձրակարգ ճաշարանի մէջ:

Որքան ալ սփոփիչ ըլլան բարեփոխումի միտումներու մասին դեսպան Ա. Ցովակիմեանի խօսքերը, ախուր էջ մըն է Լեհաստանի Հայաստանցիներուն պատկերը: Մանաւանդ որ ան մէկ նմշոյն է չատ տեղերու իրականութեան· տարբե՞ր է կացութիւնը Լոս–Անճըլըս, Գանատա, Փարիզ, Պոլիս, Հալէպ, կամ այլուր: Ջանգուած մը որ ամէն բանէ առաջ տնտեսական նուազադոյն ապահովութիւն կը փնտռէ աշխարհի որեւէ անկիւնին մէկ, չաճախ ո՛րեւէ գնով: Տեղական հին գաղութին հետ կապերը, – եթէ կը հաստատուին–, կը մնան չատ դիւրաբեկ, մակերեսային մակարդակի ու ճուլումի հեռանկարը ամէնէն ստոյգը կը թուի, նոյնիսկ մէկ սերունդի մէջ խտացած:

Եւ մտածել որ պաշտօնական Երեւանը այս երեւոյթին մասին որեւէ լուրջ հայեցակէտ չընդունի զատ, ինքնաբաւութիւնը հասցուցած է հոն ուրկէ կը յայտարարէ արդէն թէ Հայաստանի մարդահամարին արդիւնքը կը թուի երեք միլիոնի չուրջ ըլլալ...: Կ'երեւի սխալ է կարծել թէ խորհրդային կարգերու հետ վերջ գտած է պլանի գերակատարման խիզախութիւնը...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԱՂԱԳԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ԱՐԾԷՔՆԵՐԸ

Սեպտեմբեր 11–ի դէպքերէն վերջ, ի՞նչ պէտք է ըլլան արեւմտեան մշակոյթին արժէքները, որոնց չուրջ կարելի ըլլայ համախմբուիլ:

Թերեւս քիչ մը վերացական թուի հարցումս, երբ միջազգային ահաբեկչութեան մը դէմ կը գտնուի մարդկութիւնը: Ինծի համաձայն ատոր պատասխանէն, քիչ թէ չատ, կախում ունի արեւմտեան մշակոյթին վերապրումը:

Գաղափարկրթութիւնները միայն տնտեսական եւ զինուորական ուժի վրայ չէ որ կը հիմնուին: Ո՞վ կրնար երեւակայել որ Հռոմէական գերհզօր կայսրութիւնը խաւաքարտէ դղեակի մը պէս պիտի փլչէր անդէն, աղքատ, չքաւոր քրիստոնէութեան հաւատքի դիմաց: Ամէն ընկերութիւն որ դադրի իմաստ մը ունենալէ, ինքնաբերաբար ինքնիր վրայ կը կործանի: Այս է պատճառը որ Արեւմուտքը, նման անմարդկային թշնամիի մը յարձակումին առջեւ, որուն հետ ոչ մէկ երկխօսութիւն հնարաւոր է, կոչ կ'ընէ իր արժէքներուն:

Սակայն կարելի է հարց տալ, թէ այս Արեւմուտքը, ունի՞ արդեօք, ամէնուն հասարակաց արժէքներ: Եթէ այո՛, ո՞րո՞նք են: Կրօնքը չէ անտարակոյս: Իւրաքանչիւրը իր Աստուածն ու ծէսը ունի: Ջմռռնանք որ, հինէն ի վեր, մեծագոյն աղանդները արեւմուտքի ծնունդ են: Իսլամներն ալ, նոյն Աստուածոյ կը հաւատան եւ Միացեալ – Նահանգներու նախագահին նման, համոզուած են, որ կը պատերազմին «Ջարի կայսրութեան դէմ»: Տնտեսական արժէքնե՞րը, ազատ չուկայի որդեգրո՞ւմը, որ համաշխարհային պատերազմի վերապրումն է այս վերջին տասնամեակներու:

Եթէ, պատահի ընդունինք որ ներկայ տնտեսական դրութիւնն է միակ ճիշդը եւ կարելին, պէտք է համակերպինք նաեւ, անոր աւերիչ հետեւանքներուն: Մէլիառաւոր մարդոց աղքատութիւնը, թշուառութիւնը եւ յուսահատութիւնը... որոնց դիմաց ոչ մէկ բանակ կամ հրթիռային երեւակայական վահաններ կրնան մեզ պաշտպանել: Հակա – համայնավարութիւնն ալ, որ չուրջ 75 տարի Արեւմուտքի գլխաւոր սիւնը հանդիսացաւ, եւ տակաւին ոմանց համար կը շարունակէ հանդիսանալ, դադրած է որեւէ նշանակութիւն ունենալէ: Ո՞վ պիէն Լադէնի չափ պայքարած է համայնավար սովետներու դէմ, ան ալ Միացեալ – Նահանգներու անբա՛ն օգնութեամբ..., ինչպէս իրմէ առաջ այդ միեւնոյն աղբիւրէն օգտուեցան Սատամ, Թալիպանները Ալժերիոյ ծայրայեղականները եւ Աստուած միայն գիտէ դեռ քանիներ, փոխանակ աշխատանք թափելու որ արաբական աշխարհին մէջ ժողովրդավարութիւնները զօրանան:

Արեւմտեան մշակոյթի արժէքները, կրնայ չէ ըսել որ, կը կայանայ ամերիկեան առաջնորդի դերը ընդունելուն մէջ, առաջնորդութիւն մը, որ ճգնաժամի մէջ մտած է, համայնավարութեան վրայ յաղթանակելէ վերջ, եւ աւելի անցեալի կը պատկանի քան՝ ապագայի:

Ըստ ինծի Արեւմուտքի ուժը, է՛ եւ կը մնայ, այն յատուկ մտածելակերպը, հիմնուած կասկածի եւ ժողովրդավարական մոտէլի մը վրայ, որուն հիմը կը կազմեն հանդուրժողութիւնը եւ քաղաքական իրաւունքներու ծաւալումը: Արդեօք որքա՞ն ժողովրդականութիւն կը վայելէ այսօր, Արեւմուտքի մէջ, ժողովրդավարութիւնը...: Ջարմանալի, ապշեցուցիչ ըսելու չափ, տարօրինակ չէ՞ք գտներ որ այս չղթայազերծուած «Սուրբ Պատերազմին» դէմ, մեր եւ իսլամական աշխարհին միջեւ, այս «Ջարին եւ Բարիին» պայքարին, ուր նոյնիսկ վտանգ կայ, որ այս արաբ – իսրայէլեան յաւիտենական պատերազմը, համամարդկային չափերու հասնի, քանի օր ըստ օրէ աւելի կը չեզոտուի Իսրայէլ – Միացեալ–Նահանգներ, Պաղեստին – երրորդ աշխարհ հասարակաց յայտարարը, ուրեմն կ'ըսէի, այսպէս կոչուած «Սուրբ Պատերազմին դէմ» միակ անձը որ համաշխարհային կոչ ըրաւ կանգ առնելու, եղաւ Հռոմի վատառողջ, ծերունազարդ Քահանայապետը, Ցովհաննէս – Պօղոս Բ.:

Դժբախտաբար մեր «քահանայապետնեռուն» ձայնը (առ այժմ մունջ) համաշխարհային արճագանգ ստանալու համար, երկար ճամբայ ունի կտրելիք: Մինչեւ որ տեղական, անձնական, թաղային եւ անկապ մանր – մունր հարցերէ չձերբազատին եւ Ներսէս Պարթեւներու, Օձնեցիներու, Մանդակունիներու, Լամբրոնացիներու վսեմ չունչն ու հոգին չզգենուն, ոչ մէկ ազդեցութիւն կրնան գործել ազգային եւ միջազգային ծիրէն ներս, բայց իրենց քնակարաններու չորս պատերին միայն...:

Ցիսուն տարի առաջ, Իսրայէլի գաղթականները կը կարծէին որ իրենց «Հրեզօր» բանակին մէկ յարձակումը պաղեստինի բնակչութեան վրայ, կրնար գիրենք չուտով պաշտպանել ահաբեկչութեան դէմ եւ վերջնականապէս: Պատմութիւնը ո՞ւ ինչ կը սորվեցնէ...:

ՀՑՊ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՖՐԵՏԵՐԻՒ ՀԵՆՏՐԻՒԻ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԻՆ

ՀԱՅ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀՈՍՔ ԳԷՊԻ ԱՄՍԹԵՐՏԱՄ

Հոլանտայի Ֆրետերիք Հենտրիք իշխանի գահակալութենէն ետք հայ – հոլանտական յարաբերութիւնները նոր հանգրըւան մը թեւակոխեցին, երբ Հոլանտայի եւ Արեւելքի միջեւ առեւտրական գործառնութիւնները մեծապէս աշխուժացան, եւ չատ մը հայ առեւտրականներ մնայուն բնակութիւն հաստատեցին Ամսթերտամի մէջ, ուր անոնք առեւտրական նոր տուներ հիմնեցին եւ իրենց նաւերը հոլանտական դրօշակով օժտելով՝ աւելի զարկ տուին առեւտուրին: Այս ժամանակ նաեւ առեւտրական կապեր հաստատուեցան Պարսկաստանի եւ Հոլանտայի միջեւ, որոնց չնորհիւ ջուղայեցի հայ վաճառականներ սերտ յարաբերութիւն մշակեցին Հոլանտայի հետ, եւ անոնցմէ չատեր Ամսթերտամի մէջ բնակութիւն հաստատեցին:

Հոլանտացիք Հայերուն հետ յարաբերութիւն հաստատեցին նաեւ Հնդկաստանի եւ յարակից կղզիներուն մէջ, ուր հայ առեւտրականներն ու Հոլանտական Արեւելեան Հնդկական Ընկերութիւնը գործընկերներ դարձան:

ՖՐԵՏԵՐԻՔ ՀԵՆՏՐԻՔ՝ ՀՈԼԱՆՏԱՑԻ ՂԵԿԱՎԱՐ

Հոլանտայի ղեկավար Մօրիս իշխանի մահէն ետք (1625–ին) անոր յաջորդեց իր խորթ եղբայրը՝ Ֆրետերիք Հենտրիք (Հենրի): Ան ծնած է 1584 Ցունուար 29–ին, Տելֆթ, հօր՝ Վիլլեմի մահէն քանի մը ամիս առաջ:

Վիլլեմի ապանութենէն ետք (1584 Ցուլիս) կինը՝ Կատիար տը Քոլիկնի, որ հուկրցo էր (Ֆրանսացի բողոքական), զաւակը՝ Ֆրետերիք Հենտրիքը առնելով Ֆրանսա մեկնեցաւ: Ֆրետերիք Հենտրիք մանկութիւնը անցուց Ֆրանսայի իր մօրենական կալուածին մէջ եւ մօր չունչին տակ դաստիարակուեցաւ իբրեւ հաւատացեալ բողոքական:

Մօրիս իշխան 1590–ական տարիներուն

Սպանիոյ դէմ ազատագրական պատերազմի ձեռնարկած էր, եւ Ֆլանտրի ու Պրապանի սահմաններուն վրայ արիւնահեղ կռիւներ կը մղուէին. այս ժամանակ ան խորթ եղբայրը հրաւիրեց վերադառնալու եւ ծառայելու հայրենիքին: Մեծ եղբօր հրաւէրին ու թելադրանքին ընդառաջե – լով՝ տակաւին պատանի Ֆրետերիք Հենտրիք վերադարձաւ Հոլանտա, Լէյտընի համալսարանը ուսանելու մտաւ եւ 17 տարեկանին՝ 1601–ին պետական խորհուրդի անդամ ընտրուեցաւ:

Հոլանտական բանակը 1601–էն սկսեալ ծանր պարտութիւններ կրելով՝ նահանջի ճամբան բռնած էր. մեծ զետերու դաշտավայրերուն մէջ կատաղի կռիւներ կը մղուէին, եւ Սպանացիք կը ապառնային հիմնովին ջախջախել հոլանտական զօրքերը. այդ օրերուն Ֆրետերիք Հենտրիք իր եղբօր կողքին պատերազմի դաշտ իջաւ, մասնակցեցաւ զինուորական բազմաթիւ եւ յաճախ վտանգաւոր արշաւանքներու եւ հակառակ բոլոր նեղութիւններուն, միշտ ալ եղբօր կողքին մնաց: Ան միաժամանակ եղբօր կողմէ արտաքին առաքելութիւններու ղրկուեցաւ:

Հոլանտայի եւ Սպանիոյ միջեւ 1609–ին կնքուած դաշինքը քանի մը տարուան խաղաղութիւն բերաւ Հոլանտայի, բայց 1617–ին ծայր առին կրօնական եւ քաղաքական տագնապներ՝ բողոքական տարբեր համայնքներու ու ազնուական տուներու միջեւ: Մօրիս իշխան զօրք իջեցուց կարգ ու կանոն պարտադրելու համար: Ֆրետերիք Հենտրիք եւ իր մայրը՝ Կասիար տը Ռոլիկնի կողմնակից էին միջին լուծումի եւ մեծ աշխատանք տարին տագնապը խաղաղութեամբ կարգաւորելու համար, բայց ապարդիւն: Ներքին այդ կռիւները չարունակուեցան մինչեւ 1619, իսկ Մօրիս իշխան 1621–ին վերակաւ Սպանիոյ դէմ պատերազմը:

Ֆրետերիք Հենտրիք քառասուն տարիքը թեւակոխելէ ետք ամուսնացաւ պոհեմիացի իշխանուհիի մը հետ: Շատ չանցած եղբայրը՝ Մօրիս իշխան մահացաւ 1625 Ապրիլին:

Մօրիս իշխանի մահէն ետք Ֆրետերիք Հենտրիք եօթը նահանգներէն հինգին զեկավարը հռչակուեցաւ (նշենք, որ վեցերորդ նահանգը՝ Կրոնինկըն անոր միացաւ 1640–ին: իսկ Ֆրիզլանտայի զեկավարութիւնը յետագային անցաւ անոր զաւկին՝ Վիլհէմի):

Ֆրետերիք Հենտրիք որոչեց չարունակել եղբօր քաղաքականութիւնը եւ Սպանիոյ դէմ պատերազմը: Հոլանտայի համար կենաց մահու օրեր էին. Սպանացիք 1625–ի տարեկիզքին գրաւած էին Պրետայի մեծ ամրոցը եւ կը սպառնային ներխուժել հոլանտական դաշտավայրեր. կացութիւնը աւելի ճակատագրական դարձաւ, որովհետեւ Աւստրիոյ Հապսպուրկները, սպանացի իրենց տոհմակիցներուն միացած (Սպանիոյ գահը այդ ժամանակ Հապսպուրկներու մէկ ճիւղին կը պատկաներ)՝ պայքարի մէջ էին գերմանացի բողոքական իշխանութիւններուն դէմ եւ վախ կար, որ աւստրիական ու սպանական միացեալ զօրքեր կրնային ներխուժել Հոլանտա եւ գրաւել զայն:

Ֆրետերիք Հետրիք միաժամանակ պինդ ուժերու ընդհանուր հրամանատար հռչակուեցաւ. ան արդէն բաւական փորձառութիւն ունէր զինուորական արուեստին մէջ, եւ յաջող մարտավարութեամբ մը վերադրաւեց վերջին կռիւներուն ժամանակ Սպանացիներուն ձեռքը անցած քաղաքները: Նոյն օրերուն հոլանտական նաւատորմը՝ ջախջախիչ յաղթանակներ տարաւ սպանական նաւատորմին դէմ:

ՀՈԼԱՆՏԱՑԻ ՀԵՏ ՕՏԱՐ ՆԱԻԵՐՈՎ ԿԱՏԱՐՈՒՈՂ ԱՐԳԵԼՔԻՆ ՊԱՏՃԱՌՈՎ՝ ՀԱՅ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ ԱՄՍԹԵՐՏԱՄԻ ՄԷՋ

Այս ժամանակ հոլանտական եւ օսմանեան իշխանութիւնները լուրջ վէճի մէջ էին. Թրքական իշխանութիւնները սկսած էին խուզարկել եւ գրաւել հոլանտական նաւերը, այն մեղադրանքով, որ անոնք օտար արտադրութիւններ կը մտցնեն Թուրքիա, այսինքն՝ այն երկիրներէն ապրանքներ, որոնց հետ Բարձրադռնի Դուռը դաշնագիր չէր կնքած, իսկ Թուրքիա – հոլանտական դաշինքով Հոլանտացիք արտօնութիւն ունէին մտցնելու միայն իրենց երկրին արտադրութիւնները:

Օսմանեան կառավարութեան այս որոշումը մեծ հարուած հասցուց հոլանտական առեւտուրին եւ նահանգներու հաւաքին որոշումով 1625–ին Ամսթերտամի մէջ հիմնուեցաւ «Մերճաւոր – Արեւելքի Առեւտուրի եւ Միջերկրական Ծովու Նաւադնացութեան վարչութիւն» անունով հաստատութիւնը, որուն պարտականութիւնն էր սկիզբէն քննել Մերճաւոր – Արեւելք գացող բոլոր նաւերը՝ ստուգելու համար անոնց բեռներուն պարունակութիւնը՝ այսինքն՝ ապրանքին ուրկէ՞ բերուած ըլլալը եւ որո՞ն պատկանիլը, եւ ըստ այնմ ալ՝ բեռնագիր ու անցագիր տալ: Այս հաստատութիւնը նաեւ կարեւոր դեր խաղաց ծովահէններու չհատատակութիւններուն դէմ:

Այնուհետեւ նաւագնացութիւնը աւելի զօրացնելու նպատակով հոլանտական կառավարութիւնը հաստատեց նոր օրէնք մը, որուն հիմամբ բացարձակապէս կ'արգիլէր օտար նաւերով Թուրքիայէն եւ Պարսկաստանէն Հոլանտա ապրանք բերել: Այս կարգադրութեան պատճառով բազմաթիւ վաճառականներ, որոնք ոչ հոլանտական նաւերով ապրանք կը ներածէին կամ կ'արտածէին Հոլանտայի հետ, Ամսթերտամի կարեւորագոյն չուկան կորսնցնելու վտանգին դէմ յանդիման կը գտնուէին, եթէ հոլանտական նաւեր չգործածէին:

Այսպիսի կացութեան առջեւ կը գտնուէին մանաւանդ հայ վաճառականները, որոնք Զմիւռնիոյ մէջ հաստատուած էին եւ կամ Զմիւռնիոյ նաւահանգիստը իբրեւ արտահանման վայր կը գործածէին: Անոնցմէ չատեր առեւտրական տուներ ունէին Իտալիոյ, Ֆրանսայի եւ Սպանիոյ մէջ եւ տեւական յարաբերութիւն ունէին Հոլանտայի հետ: Անոնք տեսնելով, որ կարեւոր եւ այդ օրերուն ամէնէն բանուկ Ամսթերտամի չուկան կորսնցնելով մեծապէս պիտի տուժեն, որոշեցին անձնապէս Ամսթերտամ երթալ ու հաստատուիլ, իսկ ոմանք ալ իրենց առեւտրական տունը հաստատեցին հոն, որպէսզի այդպիսով, տեղական հոլանտական նաւերով եւ կամ հոլանտական դրօշ կրող իրենց հայկական նաւերով իրենց առեւտուրը չարունակեն:

Ամսթերտամի հայ առեւտրականներու համայնքը աւելի ստուարանալով՝ անոնք Արեւելքի հետ Հոլանտայի առեւտրական կապերը աւելի ընդարձակեցին: Ամսթերտամէն ամբողջ նաւատորմեր ճամբայ կ'ելլէին Մերճաւոր – Արեւելքի նաւահանգիստները, հոլանտական գործարաններու արտադրութիւններ կը տանէին եւ Արեւելքէն ալ տեղական բերքեր ու ապրանքներ բեռցուցած՝ կը վերադառնային:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕԴԱՑԻՆ ԳԻԾԵՐՈՒ ՆՈՐ «ԷՊԻԿԻՍ»Ը

Հայաստանի կառավարութիւնը Դեկտ. 26–ի նիստին որոշած է օդային դիծերու վերաբերող իրաւասութիւնները Փոխադրութեան նախարարութենէն փոխանցել քաղաքացիական օդային դիծերու դիւանագործ վարչութեան: Այդ վարչութեան պետը Յ. Երիցեան ալ յայտնած է որ 125 հազար տոլար ամսականով նոր «Խոպիւս» մը վարձուած է որ գործածութեան կը դրուի յառաջիկայ Մարտ 1–էն: Վեց տարի ետք օդանաւը Հայկական օդային դիծերու սեփականութիւնը կը դառնայ:

ՍՆՆԴԱԳԻՏԱԿԱՆ

ԶՄԵՌՆԱՑԻՆ ՕԳՏԱԿԱՐ ՊՏՈՒՂՆԵՐ

Նարինջ, կրիֆոն, քլեմանթին, կիտրոն... Մէկը միւսէն համեղ, մէկը միւսէն օգտակար այս պտուղները պէտք է առաւօտէն սպառել ճմրան, քանի որ անոնք կը զօրացնեն մեր մարմնին դիմադրականութիւնը եւ մեզ կը պաշտպանեն մասաւորապէս կրիփէն եւ հարբուխէն:

ԿՐԻՖՈՆ չափազանց մարսողական այս պտուղը 24 ջերմուժ կը պարունակէ իւրաքանչիւր 100 կրամի մէջ: Սէ. կենսանիւթով հարուստ կէս կրիֆոնը կը հայթայթէ Սէ. կենսանիւթի մեր օրական պահանջին երեք չորրորդը: Անիկա նաեւ հանքայիններով հարուստ պտուղ մըն է: Որքան ան վարդագոյն ըլլայ, այնքան աւելի պէթաքարոթէնն կը պարունակէ: Վերջապէս, այս համեղ պտուղը ծարաւը կը յագեցնէ, կը կազդուրէ եւ մարսողութիւնը կը դիւրացնէ:

ՆԱՐԻՆՋԸ քնաթելով հարուստ այս պտուղը 45 ջերմուժ կը պարունակէ իւրաքանչիւր 100 կրամի մէջ: Անիկա աշխարհի մէջ ամէնէն աւելի սպառում ունեցող պտուղն է, անոր իւրաքանչիւր 100 կրամը 50 միլիկրամ Սէ. կենսանիւթ կը պարունակէ: Քարոթէնով հարուստ՝ ան նաեւ կը պարունակէ էօ. կենսանիւթ եւ հանքային աղեր: Նարինջը, չնորհիւ իր քնաթելերուն, կը կանոնաւորէ աղիքներու գործունէութիւնը:

ՔԼԵՄԱՆԹԻՆԸ պէթաքարոթէնով եւ Սէ. կենսանիւթով հարուստ համեղ պտուղ մըն է: Ասոնց չնորհիւ անիկա կը զօրացնէ մեր մարմնին դիմադրականութիւնը եւ կը պաշտպանէ «ձմեռնային» հիւանդութիւններէն: Քլեմանթինը կը պարունակէ նաեւ այլազան հանքայիններ՝ կիր, փոթասիում, մակնեզիում, երկաթ, եւ այլն:

Գիտէի՞ք, որ քլեմանթինը ստեղծած է հայր Քլեմանը, 20–րդ դարու սկիզբը, մանտարին մը եւ նարինջ մը պատուաստելով:

ԿԻՏՐՈՆԸ քիչ ջերմուժ կը պարունակէ, իւրաքանչիւր 100 կրամը՝ 26 ջերմուժ:

Կիտրոնը քիչ շաքար կը պարունակէ, անոր թթու համը պատճառ կը դառնայ, որ մնացեալ պտուղներուն նման զայն յաճախակիօրէն չուտենք: Կարելի է անոր հիւթը գործածել աղցաններու պատրաստութեան մէջ կամ ծովային կենդանիները համեմելու ժամանակ: Սէ. կենսանիւթով հարուստ կիտրոնը պէտք է քամել ու անմիջապէս խմել հիւթը, որ կը պարունակէ առատ կիր եւ փոթասիում:

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԸ.

ԹԱԿԱՐԴԸ

– Ինչպէ՞ս:

– Սքանչելի առաջնորդ մը գտայ ինծի, երիտասարդ մը, որ քանի մը տարի Պուլկարիա մնացած է եւ բոլոր յեղափոխականները, մանաւանդ հնչակեանները, կը ճանչնայ կոր, անոր հետ պիտի երթանք, եւ վստահ եմ, որ այս կերպով օգտակար պիտի ըլլամ:

– Վստահելի՞ մէկն է:

– Այո՛, վստահելի է, – պատասխանեց Արթին:

– Բայց այդ երիտասարդը ինչո՞ւ յանձն կ'առնէ այդ մարդիկը մատնելու:

– Որովհետեւ այդ կերպով իր կեանքը փրկած պիտի ըլլայ:

– Չեմ հասկնար, – ըսաւ Պէտրի պէյ:

– Բացատրեմ, այս երիտասարդը քառասնըմէօթը տարեկան է, այսինքն զինուորական ծառայութեան տարիքը ունի եւ պահուըտած է տան մը մէջ, բայց միշտ բռնուելու երկիւղը ունի: Որպէսզի Պուլկարիա երթայ ու այդ երկիւղէն ազատի՝ պարտաւոր է այս ծառայութիւնը մատուցանել մեզի, միւս կողմէ, կարծեմ անձնական թշնամութիւն ալ ունի հնչակեաններու դէմ:

– Ի՞նչ պատճառաւ:

– Պուլկարիա գտնուած ատեն իրեն դէմ մահափորձ մը կատարեր են:

– Հիմա խնդիրը լուսաբանուեցաւ, – ըսաւ Պէտրի պէյ գոհունակ դէմքով մը, – այդ մարդը ճշմարիտ գանձ մըն է, որ գտեր ես:

– Ես ալ այնպէս կը կարծեմ: Հիմա ձեր վսեմութենէն կը խնդրեմ, որ պէտք եղած հրահանգը տայ, որպէսզի այս երիտասարդին պէտք եղած թուղթերը տրուին եւ առանց արգելքի ինծի հետ գայ:

– Ատիկա դիւրին է, անմիջապէս կ'ըներնէք: Ե՞րբ պիտի մեկնիս:

– Վաղը կամ միւս օր, եթէ հրամանատաք:

– Այո, այո, որչափ չուտ երթաս, այնչափ լաւ կ'ըլլայ, Թալէաթը չատ մտատանջութեան մէջ է այդ խնդիրին համար, որ ուղղակի իր կեանքին կը սպառնայ, քանի անգամ հարցուց, թէ ի՞նչ միջոցներ ձեռք առած ենք, ես զինքը հանդարտեցնելու համար ապահովցուցի, թէ որեւէ վախնալիք բան չի կար, բայց միւս կողմէ ես ալ իրեն չափ մտատանջ եմ:

– Հոգ մի՛ ընէք, պէ՛յ էֆէնտի, իշալլահ ամէնուն ալ հախէն կու գանք:

– Քեզ տեսնեմ ուրեմն, այդ երիտասարդը ա՛ռ եւ իսկոյն ճամբայ ելի՛ր:

Արթի խոնարհաբար բարեւելէ ետքը իր պետը դուրս ելաւ եւ փութաց վաճառական Մկրտիչ էֆէնտիի դրասենեակը:

Այս վերջինը արդէն անհամբեր իրեն կը սպասէր:

– Ի՞նչ լուր, կը յուսամ, որ յաջողեցար, – ըսաւ լրտեսին:

– Ցաջողեցայ, բայց չա՛տ դժուար, – պատասխանեց Արթին:

– Ուրեմն ե՞րբ կը մեկնիք:

– Վաղը կամ միւս օր, գործերս կարգի դնելուս պէս, բայց այս վայրկեանէն զատակը կրնայ ազատ պտըտիլ, մազին թէլին անգամ դպչող չըլլար:

– Շնորհակալ եմ, Արթի՛ն էֆէնտի: Ձեմ գիտեր, թէ երախտագիտութիւնս ինչպէ՞ս յայտնեմ:

– Երախտագիտութեան բան չի կայ, ասակ դժուարին պարագաներու մէջ ամէնուս պարտքն է իրարու օգնել, ես արդէն երբեք իմ ձեռքէս եկածը չեմ ըլացած: Թերեւս ինծի համար դուք տարբեր զաղափար կազմած էիք, բայց իրողութիւնը այն է, որ ես ալ հայ եմ, ես ալ ազգս կը սիրեմ:

– Ես միշտ ձեր գովեստը լսած եմ, – պատասխանեց վաճառականը կեղծաւորաբար:

– Ինչ որ է, գովեստ կամ պարսաւ իմ հոգս չէ, ես իմ ըրածս գիտեմ:

– Այնպէս է, ամէն մարդ իր խղճին հաշիւ տալու պարտաւոր է միայն:

Արթին մեկնելու չարժումի մը ըրաւ:

Վաճառականը կեցուց զայն եւ թղթապանակը հանելով՝ 50 ոսկի տուաւ:

– Անկարելի է, չեմ ընդունիր, – ըսաւ լրտեսը:

– Պէտք է, որ ընդունիս. եթէ ոչ՝ կը վշտանամ:

Այս ձեւակերպութիւնը քանի մը րոպէ տեւեց, մինչեւ որ Արթին հաճեցաւ գրամը առնել:

Երբ մեկնեցաւ, Մկրտիչ էֆէնտի ինքնիրեն ըսաւ.

«Ըսուածին չափ գէշ մարդ չերեւար կոր, ասկէ զատ անչահախնդիր ալ է. դրժեւարաւ կրցայ յիսուն ոսկին տալ»:

Իսկ Արթին մտովի կ'ըսէր.

«Աղէկ որս մը ձեռք անցուցինք, 650 ոսկի գէշ գումար մը չէ չիտակը. կ'արժէ, որ սա Աստիկին քօնեակ մը խմցընեմ, արդեօք անիկա քանի՞ ոսկի բրցուց այս գործէն: Ինչ որ է, առածը հեշալ ըլլայ»:

Երկու օր ետքը վաճառականին զաւակին հետ կը մեկնէր դէպի Պուլկարիա:

Արթին 15 օրի չափ մնաց Պուլկարիոյ մէջ եւ այն համոզումը գոյացուց, թէ Ամերիկայէն եկող հնչակեան չի կար այդ տեղուանքը:

Վերադարձին խակոյն ներկայացաւ Պէտրի պէյին:

– Ի՞նչ գործ տեսար, նայինք, – հարցուց ապահովութեան պետը:

– Շատ օգտակար գործունէութիւն մը ունեցայ, – պատասխանեց լրտեսը, – եւ կարծեմ ձեր վսեմութիւնը գոհ պիտի մնայ:

– Հնչակեաններուն հետքը գտա՞ր:

– Անոնք Պուլկարիա չեն գտնուիր եղեր:

– Հապա ո՞ւր են:

– Մինչեւ Զուիցերիա եկեր են, բայց աւելի առաջ չեն կրցած գալ:

– Վստա՞հ ես ատոր:

– Այո՛, մանրամասն իմացայ ամբողջ իրողութիւնը: Պուլկարիոյ իրենց ընկերներուն հետ բանակցութեան մտեր են եւ ի վերջոյ որոշեր են, որ առայժմ հրաժարին իրենց ծրագիրէն, որովհետեւ հասկցեր են, թէ ներկայ պայմաններուն մէջ Պոլիս գալ ու այդ տեսակ վտանգաւոր ձեռնարկ մը ընել անկարելի է:

(Շար. 134)

Տէր եւ Տիկին Միհրան Քիւրքճեան,
Պ. Մասիս – Լիոնէլ Քիւրքճեան,
Պ. Նուրհան Ֆրանսիս – Քիւրքճեան,
Տէր եւ Տիկին Ֆրանսուա եւ Մարինա Ժընէ

ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ–մօր, եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՍԱԹԵՆԻԿ ՍՈՂՈՄՈՆԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Հաճիաւատիճեան)

Պանտրըմա

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 28–ին, 101 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Յունուար 3, ժամը 14–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Վէնսէնի դերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Քիւրճճեանի եւ զաւակներուն։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Նուրիան Իփլիճճեանի *մահուան առթիւ «Յառաջ»ին կը նուիրեն։ – Տէր եւ Տիկին Ճուզեփփէ Ամատօ 76 եւրօ 22, Տէր եւ Տիկին Տինօ Ծանտոմենեկօ 76 եւրօ 22, Հոսմէն Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Փալանճեան 53 եւրօ 36։*

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՑԻ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՅՈՑ ՀԱԻԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ

Ցանճնախումբը

«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»

հանդիսաւմներու ծիրին մէջ

կը հրաւիրէ

Ընթերցում եւ Մեկնաբանում

ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ

նիւթական չարքի գ. հանդիսման

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 9,

ժամը 19–ին

Ուղեկցութեամբ՝

ՉԱՏԻԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆԻ

ՍԱՀԱԿ – ՄԵՍՐՈՊ Մշակութային կեդրոնի
Արծրունի Չըպուչեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԳՆՈՐՇԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՈՒՔԻՒ

ՆՈՒԱՃԻ. – *Մարի–Լուիզ եւ Յակոբ Պալեան 500 Ֆր.։*

13e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 13ՐԴ ՇԱՐՔ (Բ. ԾՐԱԳԻՐ)

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

LEVON MANUELIANTZ

RENAISSANCE D'UNE FEMME

ԼԵՒՈՆ ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆՑ

ՎԵՐԱԾՆՈՒԱԾԸ

(գրուած՝ 1906 թ.)

Դրամա

երեք գործողութեամբ

Կիրակի, Յունուար 20, ժամը 16–ին

Dimanche 30 janvier à 16 heures

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

118, rue de Courcelles - 75017 Paris

M° Courcelles

Մուտքը՝ 30 ֆրանք

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MANOUGNEROU OR

Paris

organisé
par le Conseil d'Administration et les sections de la région parisienne
Dimanche 13 janvier à 14h30
Salle Rossini — Mairie du 9ème arrondissement
6, rue Drouot — 75009 Paris
Au programme
- Prestations des élèves des écoles arméniennes
- Marionnettes
- Père Noël

Grands-parents — parents — enfants — amis
Venez nombreux

Vienne

La fête de l'école arménienne de la section **«Sévan»** de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France aura lieu le :
Dimanche 13 janvier à 15 heures
Au Théâtre Municipal de Vienne
Veniez nombreux applaudir et encourager les enfants qui vous présenteront des chants, des danses, et des sketches, issus des traditions folkloriques arméniennes, sans oublier bien sûr la visite du Père Noêl.

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5
Ձրագալոյց Սուրբ Ծննդեան
եւ Աստուածայայտնութեան
Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց ժամը՝ 16–ին։
Ձրագալոյցի պատարագ ժամը 17·15ին։
Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹՈՇՃԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6
Տօն Ծննդեան եւ
Աստուածայայտնութեան
Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը՝ 8·30ին։
Պատարագ ժամը՝ 10·30–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Պատարագէն աւարտին՝ ՋՐՕՐՀՆԷՔ կը կատարուի։
ԾԱՆՕԹ. – Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր։
Պատարագէն աւարտին, Հայրապետական Պատուիրակ – Առաջնորդը չնորհաւորութիւններ կ'ընդունի Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
Յիշատակ Մեռելոց
Պատարագ ժամը՝ 10–ին։
Պատարագէն աւարտին ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ կը կատարուի «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»։
Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՑ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5
Ձրագալոյց Ծննդեան
Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը՝ 16·30–ին։
Պատարագ ժամը՝ 17·30–ին։

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6
Ծնունդ եւ Աստուածայայտնութիւն
Տեառն մերոյ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
Ժամերգութիւն ժամը՝ 9·30–ին։
Պատարագ ժամը՝ 10·30–ին։
Ջրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն յաւարտ պատարագի։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
Յիշատակ Մեռելոց
Պատարագ ժամը՝ 10·30–ին։
Յաւարտ պատարագի, հոգեհանգստեան արարողութիւն «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻՒ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5
Ընթերցուածք ժամը՝ 16·30–ին։
Պատարագ Ձրագալոյցի ժամը՝ 17·30ին։

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6
Պատարագ Ս. Ծննդեան ժամը՝ 10–ին։
Ջրօրհնէք ժամը՝ 12–ին։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
Պատարագ Մեռելոցի ժամը՝ 10–ին։
Հոգեհանգիստ ժամը՝ 12–ին։

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

Soirée en avant-première !
Vendredi 11 janvier à 20h45
PRESENTATION DU 2ème COMPACT DISC DE
FERDI ZIPCI
« Karavan »
en présence des musiciens :
Bédik AGAZARIAN
Gaby LOUPIGNAN
Etienne ROUMANET
Catherine ZABOUNIAN
Avec interventions musicales en «live»

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

ՎԱՐԱԳԱՅՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5
Ձրագալոյց Ս. Ծննդեան
Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեան ժամը 17–ին։
Պատարագ ժամը՝ 17·45–ին։

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6
ԾՆՈՒՆԴ
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը՝ 9·45–ին։
Պատարագ ժամը՝ 11–ին։
Ջրօրհնէք պատարագի աւարտին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆԾ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5
Ձրագալոյց Ս. Ծննդեան
Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը՝ 16–ին։
Ընթերցուածք ժամը՝ 16·30–ին։
Պատարագ ժամը՝ 17–ին։
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6
ԾՆՈՒՆԴ
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 8·30–ին։
Պատարագ ժամը՝ 10–ին։
Յաւարտ պատարագի ՋՐՕՐՀՆԷՔԻ արարողութիւն կը կատարուի։
Օրուան պատարագիչը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Ռոն Ալփի Հայոց
Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյ ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ ժամը՝ 10–ին։
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՑԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5
Ձրագալոյց
Պատարագ ժամը 17–ին։

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6
Պատարագ ժամը 10–ին։
Ջրօրհնէք ժամը 11·45–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
Հոգեւոր Հովիւ
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԻՏԻԵԱՆ

ՍԷՆ–ԼՈՒԻ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5
Ձրագալոյց
Պատարագ ժամը 17–ին։

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6
Պատարագ ժամը 10–ին։
Ջրօրհնէք ժամը 11·45–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
Հոգեւոր Հովիւ
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԻՏԻԵԱՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի ճեռնարկը օդափոխութեան կայանի ի նպաստ փարիզի մէջ, Մարտ 9–ին։

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 4
VENDREDI
4 JANVIER
2002

LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·332 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·332

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՅՂԱՆԻՍՏԱՆ

ՁԱՀԵՐ ՇԱՀ ՕՏԱՐ ՁՈՒԶԵՐ

Հոմ ապաստանած, Աֆղանիստանի նախկին թագաւորը՝ Զահեր հարցազրոյց մը տուած է «Ֆիկարո»ի (Ցունուար 3) որու ամբողջութիւնը պիտի հրատարակուի յետագային «Միջազգային Քաղաքականութիւն» պարբերականին մէջ։ Լոյս տեսած հատուածներուն մէջ արդէն, Զահեր Շահ կը չեշտէ որ վերջ պէտք է տալ օտար միջամտութեան։ Կը խորհի որ Պոնի համաձայնագրերը կրնան Աֆղանիստանը ժողովրդավարութեան ճամբուն վրայ դնել և համոզուած է որ նոր Սահմանադրութիւնը չատ պիտի նմանի այն Սահմանադրութեան որ ի գործու էր իր օրով։ Միտք ունի Աֆղանիստան վերադառնալու գարնան և մէկ փափաք ունի· իր հայրենակիցներուն կողքին ըլլալ դանելու համար արգար լուծում մը։ Ինքզինքը կը նկատէ պարզ հայրենասէր մը որ կ'ուզէ ծառայել իր հայրենիքին։

Ինչ կը վերաբերի ամերիկեան միջամտութեան, Զահեր Շահ կ'ըսէ· – «Պէն Լատէն հրէշ մըն է որ կը սպառնար ամբողջ արեւմուտքի։ Ռմբակոծութիւնները, դժբախտաբար, մեծ վնասներ բերին երկրին, բայց, Միացեալ – Նահանգներու հակազեցութիւնը մոլեռանդութեան դէմ հասկնալի էր։ Հարկ եղած միջոցները ձեռք առին»։

Իրեն համար օտար միջամտութիւններն են որոնք քաղեցին երկրին հաւասարակշռութիւնը։ Միջ – ցեղային հարցին լուծումը կը գտնուի, կ'ըսէ, օտար երկիրներու, դրացի կամ ոչ, չմիջամտելուն մէջ։ Պէտք է վերահաստատել Աֆղանիստանի ինքնիշխանութիւնը։

***

Մագումով մարմջքի Ֆրանսացին՝ Զաքարիաս Մուսաուի, որ ձերբակալուած է Ամերիկա, պիտի դատուի Հոկտեմբեր 14–ին։ Ինք յայտարարեց թէ պաշտպանելու պէտք չունի։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏՈՒՀԱՒՏԷ ընարութենէն անմիջապէս յետոյ սկսած է կազմել իր կառավարութիւնը։ Որոշած է ճշմարտութիւնները չթօղարկել եւ սկիզբէն յայտարարած է.– «Ժամն է ճշմարտութիւնը ըսելու։ Ամէն ժանթին ապագայ ունի, բայց, անանկացած է»։ Ապա, նախագահը աղէտալի պատկերը գծած է կացութեան.– «Դրամական տագնապը աննախընթաց է։ Մէկ փեսօ չունինք վճարելու համար աշխատավարձերն ու թոշակները։ Ծայրը ծայրին հասած կացութեան մը մէջ ենք, առանց ներքին թէ արտաքին վարկի։ Ներկայիս, ի վիճակի չենք մեր պարտքը վճարելու։ Կը վճարենք, երբ ազգային անտեսութիւնը նոր զարկ առնէ։ Միջազգային հասկացողութեան եւ համագործակցութեան կարիքն ունինք»։ Յայտնած է թէ վերջ պէտք է տալ անտեսական հին դրութեան, տոլար – փեսօ հաւասարութեան որ տասը տարի է քանդեց միջին դասակարգը, ճարտարարուեստը, առեւտուրը եւ Արժանթինցիները մղեց յուսահատութեան։

ՇԱՐՈՆ, Ցունուար 1–ի դիչերը, յայտարարած է որ որոշ միջոցներ ձեռք պիտի առնէ թեթեւցնելու համար պաղեստինեան հողամասերու չրջափակումը, դիւրացնելու համար բնակչութեան կեանքը։ Նշեցած է, սակայն, թէ Արաֆաթ Ռամալլա պիտի մնայ ցորչափ ձերբակալել չէ տուած իսրայէլցի նախարարին մարդասպանները։ Ընդունելով Նորվեկիոյ Արտաքին նախարարը, ըսած է.– «Արաֆաթ միջոցներ ձեռք չառներ դէմ դնելու համար յարձակումներուն եւ ձերբակալութիւններու չի ձեռնարկեր»։

ԱԻՍՏՐԱԼԻՈՑ հարաւ–արեւելեան չըրջանի հրդեհը չէ մարած եւ արդէն իսկ հսկայ վնասներ պատճառած է։ 21 կառավարիչներ ձերբակալուած են, որոնց 14–ը պատանիներ են 9–էն 14 տարեկան։ Այս տղաքն ալ ամրան արձակուրդի այս ժամանցը ուներ են։

ՄԱՅՔԼ ՊԼՈՒՄՊԵՐԿ, Նիւ – Եորքի նոր քաղաքապետը, դործին պլուխը անցաւ Ցունուար 1–ին եւ նոյն օրը յայտարարեց որ Նիւ – Եորք պիտի մնայ «ապատ աշխարհի մայրաքաղաքը»։ Նիւ – Եորքի 108–րդ քաղաքապետը ապահովութիւն տուած է որ իր առաջնահերթ դործը պիտի ըլլայ Մանհաթան կղզիին հարաւի վերակառուցումը։ Չծածկեց որ անտեսական ապագան փայլուն չէ եւ զոհողութիւններ անհրաժեշտ են։ Արդէն իսկ 20%–ի նուազում նախատեսուած է քաղաքապետին պրասեննեակի պաչտօնէութեան մէջ։ Կոչ ըրած է որ այլ վարչականներ հետեւին այս օրինակին։ 69 միլիոն տոլար ծախսելէետք իր ընտրապայքարին առեն, յայտարարած է թէ պիտի դոհանայ տարեկան մէկ տոլարի խորհրդանշական աշխատավարձով։

ԶԻԶԻՆԻՈՑ Ծոռսին – Իւրա գիւղին մէջ (20 քիլոմեթր Գրոզնիկ հարաւ – արեւելք) 10 բնակիչներ, որոնց մէջ 6 կին եւ մէկ մանուկ սպաննուեր են ռուսական ուժերու կողմէ Ցունուար 1–էն 2 լուսնալիք գիչերը, ըստ չէչէն աղբիւրներու։ Ռուսերը կ'ըսեն թէ չուրջ 100 ապստամբներ այդ գիւղը մտած էին Դեկտեմբերի վերջ եւ անոնցմէ 32–ը արդէն սպաննած են։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՄԷՋ, հայադուլի հետեւանքով, 265 օր եաք, մեռած է 43–րդ անձ մը Ալի Զամիար, 31 տարեկան։

2001–ԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ազատութիւնը ըզգալի նահանջ մը արձանագրած է, ըստ «Ազանց սահմանադլուխի Թղթակիցներ»ու կազմակերպութեան։ 31 լրագրողներ սպաննուած են, 489 լրագրողներ հարցաքննուած են, 716 յարձակումի ենթարկուած կամ սպառնալիքներ ստացած են։ Ներկայիս 110 լրագրողներ բանտն են։ Ասոնցմէ 18–ը՝ Իրան, նոյնքան Պիրմանիա, 12՝ Զինաստան, եօթը Նեփալ եւ – այլն։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌՔԵՐ վաճառքի մըցանիչ մը կոտրած են 2001–ին, 5,8% յաւելումով։ Լաւագոյն դիրքի վրայ է Փէօժոն որու 206–ը գլուխը կը հասնի Ֆրանսական չուկային։

ՊԱ. – ՈՒԷՆ նահանգին Պառ գիւղին մէջ դործուած պայթումներուն չորս հեղինակները ձերբակալուած են, անոնք 13, 19, 21 եւ 27 տարեկան են։ «Զրի եւ յիմար արարք» որակած է Գոլմարի դատախազին օդնականը, որովհետեւ պէչ նպատակ չեն ունեցած, այլ պարզապէս իրենց սիրտը նեզուելը է, չեն գիտցած ինչպէ՞ս զուարճանալ եւ ժամանակ անցընել, ուրեմն այդ պայթումները դեր են որպէս ժամանց։ Ցիչենք որ, այդ արարքները պատճառ եղած են որ Ամանորը ծօնող 157 հիւրերէն 9–ը վիրաւորուին։

ԼԻՈՆԻ արեւելքը գտնուող Սէն – Պոնէտը – Միւր գիւղին մէջ, հանդստեան տունը մը այրած է Ցունուար 2–ի գիչերը եւ 9 պատսպարեալներ մեռած են, գլխաւորաբար հաշմանդամ անձեր։ Կը կարծուի որ հրդեհը արկածի հետեւանք է։

ՌՈՆՏՈՆԻԱՑԻ (Պրազիլ) Փորթօ Վելհօ բանտին մէջ ծագած ապստամբական չարժումի մը հետեւանքով 28 բանտարկեալներ մեռած են։ 300 բանտարկեալներ կը բռղոքէին խճողումին եւ չրջապայտման դէմ եղած սահմանափակումներուն դէմ եւ 27 պատանդ բռնած էին։

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրք ծանօթ լրագրող Մ. Ա. Պիրանտա («Հիւրրիյէթ», Ցունուար 3) այս խորագրով կը ծանրանայ 2002 տարուան Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան համար ներկայացուցած կարեւորութեան վրայ։ Ատոր պատճառը այն է որ Միութիւնը ներկայիս ընդլայնումի մեծագոյն փուլին մէջ կը դտնուի· 15 անդամներուն վրայ պիտի աւելնան 13 նորեր։ Այս տարուան ընթացքին պիտի որոչուի անոնց մէկ մասին համար 2004–ին իսկական անդամութեան պարագան։ Իսկ մնացեալներուն համար յետագայ թուական մը պիտի ճշդուի։

Մ. Ա. Պիրանտա կը զրէ թէ 13 թեկնածուներուն մէջ ամէնէն վիճելի կացութեան մէջ գտնուողը Թուրքիան է։ Արդէն մեծ դժուարութեամբ ընդունուեցաւ որպէս թեկնածու. այդ թեկնածութիւնը 1998–ին Լիւքսէմպուրկի վեհաժողովին մերժուեցաւ, յաջորդ տարի Հելսինքիի ժողովին ԱՄՆ–ու ճնչումով ընդունուեցաւ։ «Կառավարութիւնները իրենց հանրային կարծիքին ծխտական հակազդեցութիւններով հանդերձ Անգարայի թեկնածութիւնը չմերժեցին» կ'ըսէ Պիրանտա, աւելցնելով որ Թուրքիա այսօր ալ ժողովրդավարութիւն չունի եւ հանրային կարծիքը կը չարունակէ եւրոպացի նըկատուելու արժանի չգտնել զայն։

Թուրք լրագրողը 2002–ին կարեւորութիւնը կ'ամփոփէ հետեւեալ կէտերով. Եւրոպական Միութիւնը ընդլայնումի ներկայի փուլէն ետք իր դռները պիտի փակէ ու 10 – 15 տարի սպասել հարկ պիտի ըլայ նոր անդամակցութիւններու համար։ Միութեան երկիրներուն ներկայի կառավարութիւնները թէեւ դժուարութեամբ, բայց եւ այնպէս Թուրքիոյ անդամակցութիւնը ընդունած կուսակցութիւններէ բաղկացած են, մինչդեռ 2004–էն ետք անոնց մեծ մասը պիտի փոխուի ու նորերը համակրական կեցուածք պիտի չունենան Թուրքիոյ նկատմամբ։

ՊՈԼԻՍ

ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ՎԵՐԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՄԷՋ

Պոլսոյ «Մարմարա» օրաթերթը Ցունուար 1–ի թիւով կ'արձագանգէ «Ռատիքալ» թերթին նոյն օրուան հրապարակումին ուր նիւթ եղած են փոքրամասնութիւններու վազքֆերու նոր օրինագիծին մասին Պոլսոյ Մեսրոպ պատրիարքին մտահոդութիւնները։ Ան գոհունակութիւն յայտնելէ ի վեր վիճելի հարցերը յղացնելու համար յայտնած էր նաեւ որոչ նելէ ի վեր վիճելի հարցերը յստակացնելու որոչումին, յայտնած էր նաեւ որոչ կէտերու մասին մտահոդութիւններ· անոնց գլխաւորը այն էր որ օրինագիծով երկու նախարարութիւնէ եւ վազքֆներու ընդհանուր տնօրէնութենէն կախեալ կ'ըլլային կալուածներ ստանալու, կամ գնելու պարագաները եւ այդ մասին որոչ չափանիչներ նչուած չէին։

Օրինագիծին մէջ տարտամ կերպով նչուած է որ Լօզանի դաչնագրով ճչդուած փոքրամասնութիւնները Նախարարներու Խորհուրդին որոչումով պիտի կարենան նոր կալուածներու տիրանալ, որպէսզի նոյն դաչնագրով ճչդուած իրենց մարդասիրական, կրթական ու ընկերային առաքելութիւնը կարենան կատարել։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԱՄԱՆՈՐԵԱՆ ՈՒՂԵՐՁԸ

Ցարգելի հայրենակիցներ,

Շնորհաւորում եմ ձեզ նոր՝ 2002 թուականի առթիւ, որի գալուն մնացել են հաչուած րոպէներ։ Իմ լաւագոյն բարեմաղթանքներն եմ յղում ձեզ եւ ձեր ընտանիքներին։ Թող նոր տարում ձեր տներում իչխեն ջերմութիւնն ու առողջութիւնը, եւ Թող յաջողութիւնն ուղեկցի ձեզ բոլոր գործերում։

Շնորհաւորում եմ բոլորիդ եւ յատկապէս հայ գինուորներին, որոնք այս տօնական գիչերը հսկում են մեր երկրի խաղաղութիւնը։

Մենք հրաժեչտ ենք տալիս Հայաստանի անկախութեան 10–ամեակի եւ Քրիստոնէութեան ընդունման յոբելեանական տարուն։ Այն մեր երկրի համար եղաւ խաղաղ ու արդիւնաւէտ աչխատանքի ժամանակահատուած։ Տարին աչխոյժ ու յաղեցած էր թէ՛ քաղաքական, թէ՛ մչակութային, թէ՛ տնտեսական առումով։ Ե՛ւս մի տարով մեծացաւ ու ամրացաւ մեր երկիրը։ 2001 Թուականը մենք փակում ենք լուրջ տնտեսական աճով։ Ի հարկէ, մեր երկրի պարագայում եղածը բաւարար համարուել չի կարող, բայց դրական փոփոխութիւնները ակնյայտ են։ Ստեղծուել են հազարաւոր նոր աչխատատեղեր, վերազործարկուել են բազմաթիւ ձեռնարկութիւններ։

Անցնող տարում դուք ականատես եղաք աղէտի գօտու վերականգնման աչխատանքների մեծ ծաւալներին։ Միայն աւելացնեմ, որ միւս տարի այդ ծաւալները կրկնապատկուելու են։

Տարին աննախադէպ հարուստ էր նաեւ արտաքին քաղաքական ոլորտի իրագործութիւններով։ Ակնյայտ է երկրի միջազգային հեղինակութեան բարձրացումը։

Տարեսկիզբը նչանաւորուեց պատմական իրագործութեամբ՝ Հայաստանի Հանրապետութիւնը դարձաւ Եւրոպայի Խորհրդի լիիրաւ անդամ։ Սա վկայութիւնն է իրականացուող բարեփոխումների օրինաչափ ընթացքի։

Լեռնային Ղարաբաղի խնդրի վերաբերեալ՝ անցնող տարին նչանաւորուեց Փարիզեան սկզբունքների մչակմամբ։ Այն մենք համարում ենք կարեւորագոյն քայլ վերջնական կարգաւորման ճանապարհին։

Ցարգելի հայրենակիցներ,

Ես գիտեմ, եւ ինձ համար ցաւալի է, որ ձեզանից չատերը նոյնիսկ այս տօնական պահին, ունեն բազմաթիւ մտահոդութիւններ, դժուարութիւններ։ Թող տօնական տրամադրութիւնն ու յոյսը չլքեն ձեզ։ Արուելու է ամէն ինչ՝ ձեր հոգսերը թեթեւացնելու համար։ Անցնող տարում բնակարանամուտ նչեցին եւ աչխատանք գտան բազմաթիւ քաղաքացիներ, նորակառոյց ու լուսաւոր դպրոցներ տեղափոխուեցին հազարաւոր աչակերտներ։ Սա պէտք է համոզուածութիւն առաջացնի, որ առկայ խնդիրները լուծելի են։

Թանկագին հայրենակիցներ,

Հայաստանի, Արցախի եւ Սփիւռքի քոյրեր ու եղբայրներ, Թող Նոր տարում մեզանից իւրաքանչիւրի Ջանքը միանայ համահայկական մեր իղձերին ու պատկերի յաջողութեամբ։

Շնորհաւոր Նոր Տարի։

ՀԱՅ ԳԻՐՔԻՆ ԿԵՆՍԱԿԱՆ ԴԵՐԸ

Ա.

Լուսաւորութիւն տարածելը, ժողովուրդին մէջ ազգային ինքնագիտակցութիւն արթնցնելը, զայն գիր ու գրականութեան հաղորդակից դարձնելը կարեւոր խթաններ հանդիսացած են գրքի տպագրութեան զարգացման համար: Կիւթենպէրգի դիւտէն 57 տարի յետոյ Վենետիկի մէջ հայերէն առաջին տպագիրը գիրքի հրատարակութենէն (1512 թ.) եառք հայկական տպարաններ բացուած են Եւրոպայի քաղաքներու մէջ, ինչպէս նաեւ Նոր Ջուղա: Ժ.Ը. դարուն Կ. Պոլիս դարձած է հայկական տպագրութեան մեծ կեդրոն մը:

Մինչեւ ԺԹ. դարու սկիզբը տպագրուած է չուրջ 1000 անուն գիրք. թիւ մը՝ որ կը համապատասխանէր Մօրհրդային Հայաստանի մէջ տպագրուած գիրքերու տարեկան քանակին:

ԺԹ. դարու կէսերէն հրատարակչական եւ տպագրական գործը մեծ թափ ստացած է: Տպարաններու տարածումը նպաստած է նաեւ պարբերական մամուլի սկզբնաւորման եւ զարգացման: Մինչեւ 1920 Հայաստանի, Թուրքիոյ, Ռուսաստանի, Եւրոպայի, Ասիոյ, Ամերիկայի եւ Ափրիկէի 100-է աւելի քաղաքներուն մէջ գործած են հայկական տպարաններ եւ տպագրուած են 15 հազար անուն հայերէն գիրքեր եւ աւելի քան 1·300 պարբերականներ:

Հայկական տպագրութեան մէջ կարեւոր դեր խաղացած են Վենետիկի եւ Վիէննայի Մխիթարեաններու տպարանները, որոնք ունէին ժամանակի առաջնակարգ սարքաւորումները եւ կը հրատարակուէին տպագրական բարձր որակով գիրքեր:

Բեղուն եղած է Կ. Պոլսոյ տպարաններու գործունէութիւնը: 1800 – 1915 թուականներուն հոն գործած են 130-է աւելի հայկական տպարաններ, տպագրուած են հազարաւոր գիրքեր եւ հարիւրաւոր պարբերականներ: 1766-էն մինչեւ ԺԹ. դարու կէսերը տպագրական բեղուն գործունէութիւն ունեցած են Արապեան ընտանիքի 3 սերունդներ: Անոնցմէ մին՝ Պօղոս Արապեան (1742 – 1835) եղած է արքունի տպարանի տեսուչ: 70-ամեայ իր գործունէութեան ընթացքին ան փորագրած եւ ձուլած է հայերէն տարբեր տառատեսակներ, ստեղծած է թուրքերէնի տառատեսակներ, Վրաստանի Հերակլ թագաւորի պատուէրով Թիֆլիսի մէջ պատրաստած է նաեւ վրացական տառեր, կազմակերպած է վրացերէն գիրքերու տպագրութիւնը, ապա անցած է էջմիածին եւ օգնած անոր տպարանի կազմաւորման:

Կարեւոր դեր ունեցած է նաեւ տպագիրչ, գրող Ճանիկ Արամեան (1820 – 1879), որ Փարիզի մէջ ծանօթանալով տպագրական գործին, ստեղծած է կատարելագործուած եւ գեղեցիկ տառատեսակներ՝ որոնք մինչեւ այսօր կ'օգտագործուին «արամեան» անունով:

Հետաքրքրական է Յովհաննէս Մխիթենիսեանի (1810 – 1891) դերը տպագրական արուեստի զարգացման հայկական ու թուրքական նոր տառատեսակներու ստեղծման գործին մէջ: Անոր տպարանը ԺԹ. դարու կէսերուն ամէնէն կատարելագործուածն էր ամբողջ Մերձաւոր – Արեւելքի մէջ: Թուրք կառավարութեան պատուէրով ան պատրաստած է թղթադրամներու բազմաթիւ կաղապարներ եւ իրագործած անոնց տպագրութիւնը: Միւհենտիսեան առաջինն էր որ կազմակերպեց հայկական եւ եւրոպական նոթադրութեան տպագրութեան գործը, կորուստէ փրկելով միջնադարեան երաժշտութեան բազմաթիւ նմոյշներ:

Ռուսաստանի տարածքին եւս հայկական տպարանները կարեւոր գործ կատարած են: Ամէնէն հռչակաւորը եղած է Մոսկուայի Լազարեան Ճեմարանի տպարանը, ուր տպագրուած են գեղարուեստական, հայագիտական գիրքեր, դասագիրքեր եւ պարբերականներ: Այս տպարանին մէջ կը տպագրուէին 13 լեզուներով գիրքեր: Արեւելահայերու տպագրական գործի կեդրոնը, սակայն, եղած է Թիֆլիսը, ուր առաջին տպարանը հիմնած է Ներսէս Աշտարակեցի, Ներսիսեան դպրոցի կողքին: Հոն է որ առաջին անգամ տպագրուած է Խաչատուր Աբովեանի «Վէրք Հայաստանի» վէպը (1858): Մինչեւ 1920 Թիֆլիսի մէջ գործած են աւելի քան 30 հայկական եւ 20 այլ տպարաններ:

Բուն Հայաստանի տարածքին գիրքի տպաւորութեան գործը առաջին անգամ կազմակերպած է Սիմէոն Երեւանցի Կաթողիկոս, 1771-ին՝ Էջմիածնի մէջ, ուր հինգ տարի եառ բացուած է նաեւ թուղթի գործարան մը: Պարսկական տիրապետութեան չրջանին այս տպարանը գործած է որոշ խափանումներով, յաճախ ենթարկուելով թալանի: 1830-ական թուականներէն սկսած է արդիւնաւէտ չրջան մը: Տպարանը սկսած է վերելք ապրիլ 1868-էն եառ, երբ Գէորգ Դ. Կաթողիկոս բարեկարգած է զայն, նոր տառեր ու սարքեր բերել տալով: Այնուհետեւ տպարաններ բացուած են Երեւան եւ Գիւմրի:

Բնականաբար, գիրքերու առատ տպագրութեան կողքին անհրաժեշտ նկատուած է նաեւ հրատարակուած գիրքերու վաճառքի կազմակերպումը: Սկիզբը եղած են չրջիկ գրավաճառներ, որոնք դժուար պայմաններու տակ աշխատած են տարածել հայ գիրքը: Ապա, Պոլիս, Զմիւռնիա, Թիֆլիս եւ յետագային նաեւ հայաշատ այլ կեդրոններու մէջ բացուած են գրախանութներ եւ տպագրուած ու տարածուած են յատուկ գրացուցակներ: Կ. Պոլսոյ մէջ քիթաղճի Մարգար (1789 – 1845) եւ անոր սերունդները (Մարգարեաններ), իսկ Թիֆլիսի մէջ Համբարձում եւ Աւետիք Լինֆիաճեան մեծ աշխատանք տարած են գրավաճառութեան ուղղութեամբ, կապեր հաստատելով աշխարհի զանազան կողմերը ցրուած հայկական գաղութներու հետ եւ նպաստած են հայ գիրքի տարածման: Գիրքի տարածման ուղղութեամբ կարեւոր դեր խաղացած են նաեւ կրթասիրական զանազան ընկերութիւններ, որոնք կազմակերպած են յատկապէս գպրոցներուն գիրքեր հայթայթելու գործը:

Տպագրութեան եւ գրավաճառութեան առընթեր ձեւաւորուած ու զարգացած է գրադարանային գործը: Այսպէս, Վենետիկի եւ Վիէննայի Մխիթարեաններու, Երուսաղէմի եւ Էջմիածնի վանքերուն մէջ, հին ձեռագիրներուն հետ, հետզհետէ հաւաքուած են հայերէն եւ օտար լեզուներով հայագիտական հազարաւոր գիրքեր ու պարբերական մամուլի հարուստ հաւաքածոներ: Հոչակաւոր եղած է Մոսկուայի Լազարեան Ճեմարանի գրադարանը, ուր 1910-ին կային 45 հազար գիրքեր:

Գրադարաններու ստեղծման եւ հարստացման գործին մեծ նպաստ բերած են բարեգործական, կրթական ընկերակցութիւններ: Անոնք կը ստեղծէին իրենց կեդրոնի գրադարան – ընթերցարանը, գաւառներու մէջ կը բանային հանրային ընթերցարաններ, իրենց միջոցներով գիրքեր կը հայթայթէին գպրոցներուն, հիմնելով գպրոցական փոքր գրադարաններ: Օրինակ մը տալու համար յիշենք, որ Կովկասի Հայոց Բարեգործական Ընկերակցութեան՝ 1894-ին Թիֆլիսի մէջ հիմնած գրադարանը, 1917-ին ունէր 17 հազարէ աւելի գիրք եւ մէկ տարուան մէջ սպասարկած է մօտ 40 հազար ընթերցողի: Թիֆլիս քաղաքին մէջ գտնուող բազմաթիւ գրադարաններէն մէկին էր ասիկա եւ այդ չրջանին Թիֆլիսի հայկական գաղութը կը հաչուէր 85 հազար հոգի: Ուրեմն, մէկ տարուան մէջ գրադարաններէն մէկը սպասարկած է 40 հազար ընթերցողի: Հետաքրքրական պիտի ըլլար գիտնալ թէ այս տարի, Սփիւռքի հայկական գաղութներու մէջ գործող գրադարաններէն որեւէ մէկը քանի՞ ընթերցողի սպասարկած է:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՖՐԵՏԵՐԻԿ ՀԵՆՏՐԻԿԻ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԻՆ

ՀԱՅ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀՈՍՔ ԳԷՊԻ ԱՄՍԹԵՐՏԱՄ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐ ԱՄՍԹԵՐՏԱՄԻ ՇՈՒԿԱՅԻՆ ՄԷՋ

Ամսթերտամ քնակութիւն հաստատած Հայերուն մէջ կարեւոր համեմատութիւն կը կազմէին Ջուղայեցիները, որոնք 1604-ի չահ Աբասի բռնագաղթէն եառ Պարսկաստան հաստատուած եւ հոնկէ Ամսթերտամ գաղթած էին. այդ պատճառով ալ անոնք Հոլանտացիներուն կողմէ ծանօթ էին «քրիստոնեայ Պարսիկներ» անունով, մինչ Թուրքիայէն գաղթած Հայերը առաւելաբար ծանօթ էին «քրիստոնեայ Զմիւռնիացի» անունով:

Առաջին անգամ Ամսթերտամ հաստատուած Ջուղայեցի վաճառականները քնականաբար անծանօթ էին տեղական լեզուին ու պայմաններուն, հետեւաբար ստիպուած՝ միջնորդի ու թարգմանի կարիքը ունէին: Այդ դերը ստանձնեցին անոնցմէ առաջ Ամսթերտամ հաստատուած քանի մը պարսկապէտ Հրեաներ: Ամսթերտամի 1626-ի քաղաքային արձանագրութիւններուն մէջ յիշուած է Իսահակ Ամայա անունով հրեայ մը, որ ամբողջութեամբ նուիրուած էր Ամսթերտամ հասնող հայ վաճառականներու ծառայութեան: Այն հայ վաճառականներուն բերած ապրանքները ծախած է անճնապէս եւ կամ միջնորդներու միջոցով: Իսահակ նաեւ միջնորդութիւն կը կատարէր հայ եւ հոլանտացի վաճառականներու միջեւ, հաչիւներու կարգադրութեան, դրամի գնանման եւ այլ գործերու, ինչպէս նաեւ քաղաքային վարչութեան հետ յարաբերութիւնները կը կարգաւորէր: Ան նաեւ միջնորդի դեր կատարած է հայ վաճառականներու միջեւ ծագած տարակարծութիւնները լուծելու համար: Հայ առեւտրականներու հետ իր աշխատանքը այնքան չահաբեր եղած է, որ Իսահակ Ամայա ուրիչ ամէն զբաղում մէկ կողմ ընելով միայն Հայերուն հետ աշխատած է եւ առատ վարձատրութիւն ստացած է անոնցմէ:

Բայց յետոյ Ամսթերտամ հասան ուրիշ հայ վաճառականներ, որոնք մեծ մասամբ ուսեալ էին, հայերէնի կողքին գիտէին նաեւ իտալերէն եւ ֆրանսերէն եւ այդ լեզուներով կ'աշխատէին Հոլանտացիներուն հետ: Հակառակ անոր որ հայ վաճառականները օտար լեզու պիտէին, բայց անոնք սովորութիւն ունէին ստորագրութեան փոխարէն իրենց անուանական կնիքները դնելու:

ՀԱՅ – ՀՈԼԱՆՏԱԿԱՆ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՍԵՐՏ ԿԱՊԵՐ

Հոլանտացի առեւտրականները 1602-ին Հոլանտական Արեւելեան Հնդկաստանի Ընկերութիւնը հիմնած էին, Հնդկաց ովկիանոսին մէջ իրենց առեւտրական գործունէութիւնը կանոնաւորելու, օտար մրցակիցներու դէմ պաշտպանուելու եւ օգնելու համար իրենց հայրենիքին՝ Սպանիոյ դէմ անկախութեան պատերազմին: Ընկերութիւնը կարճ ժամանակի ընթացքին առեւտրական, քաղաքական եւ ծովային հզօր ուժ դարձաւ: Հոլանտական կառավարութիւնը իր կողմէ երաշխաւորած էր ընկերութեան գործունէութիւնը եւ Բարեյուսոյ հրուանդանէն մինչեւ Մակելլանի նեղուց տարածուող ջուրերուն եւ նահանգիստներուն վրայ ընկերութեան տուած էր մենաչնորհ, ըստ որուն, անիկա Հոլանտայի անունով կրնար դաչինքներ կնքել տեղական իչխանութիւններուն հետ, ամրոցներ կառուցել եւ բանակ պահել, դիւանագիտական յարաբերութիւններ մչակել եւ այլն: Ընկերութիւնը ունէր իր ընդհանուր կառավարիչը: Տարիներու ընթացքին ամէնէն աւելի աչխոյժ գործունէութիւն ունեցան կառավարիչներ Ժան Փիէթերսզուն Քոէն (1618–էն 1628) եւ Անթոնի վան Տիեմընն (1636–էն 1645): Անոնց օրով Հոլանտական Արեւելեան Հնդկաստանի Ընկերութեան նաւատորմը Հնդկաց ովկիանոսին մէջ նուաճեց բրիտանական նաւատորմը եւ մեծ հարուած հասցուց վորթուգալական նաւատորմին: Հոլանտական Արեւելեան Հնդկաստանի Ընկերութիւնը այնքան զօրացաւ, որ Ատլանտեանի վրայ, Սմերիկայի եւ Ափրիկէի արեւմտեան ափերուն եւս առեւտրական մենաչնորհ ձեռք ձգելու եւ այդ չրջաններուն մէջ Սպանիոյ եւ Փորթուգալի դէմ պայքարելու համար 1621-ին հիմնեց Արեւմտեան Հնդկաստանի Ընկերութիւնը, որ իր կարգին մէջ ուժ զարձաւ եւ Պրազիլի մէջ մեծ յաղթանակներ տարաւ Փորթուգալացիներուն դէմ:

Հոլանտացիք ովկիանոսներուն վրայ այնքան զօրացան, որ Աւստրալիոյ արեւմտեան ափերը յայտնաբերելով՝ այդ չրջանները Նոր Հոլանտա անունով պաշտպանուած էին:

Այս ժամանակ Հոլանտական Արեւելեան Հնդկաստանի Ընկերութիւնը այնքան ընդարձակած էր իր գործունէութիւնը, որ Հնդկաց ովկիանոսի կղզիներուն բոլոր արտադրութիւնները ու թերքերը Ամսթերտամ կը փոխադրէր. ընկերութեան գլխաւոր խարիսխը ճաւա կղզին ճաքարթա աւանն էր, որ 1619-ին վերանուանած էր Պաթաւիա անունով: Առեւտրական իր գործառնութիւնները աւելի ընդարձակելով՝ ընկերութիւնը որոչեց Պարսկաստանի հետ եւս յարաբերութիւն հաստատել եւ այդ նպատակով ալ Ժան Լուքաս վան Հասսէլթը ուղարկեց Պարսից չահին մօտ՝ բանակցելու համար:

Ժան Լուքաս վան Հասսէլթ երկար բանակցութիւններէ եառ համոզեց չահին կառավարութիւնը, որպէսզի քաղաքական եւ առեւտրական դաչինք կնքէ Հոլանտայի հետ, ինչպէս որ կնքած էր Թուրքիա: Հասսէլթ կ'ուզէր կանխել Փորթուգալցիները, որոնք Հնդկաստանի Պարսից ծոց եւ Մրցում մէջ էին Հոլանտացիներուն հետ:

Բանակցութիւններու իբրեւ արդիւնք՝ պարսկական կառավարութիւնը 1626-ին իբրեւ դեսպան Հասսէլթի հետ Ամսթերտամ ղրկեց Մուսա բէկը, անոր իբրեւ օժնական տալով Հիւսէյն բէկը, որ «չահին վաճառականը» տիտղոսը կը կրէր իր առեւտրական յաջող գործունէութեան համար:

Ամսթերտամ հասնելով՝ Հոլանտական կառավարութիւնը պարսիկ պատգամաւորներուն հետ բանակցելու պարտականութիւնը յանձնեց Հոլանտական Արեւելեան Հնդկաստանի Ընկերութեան՝ Թարգմանի պաչտօնը հրեայի մը յանձնելով:

Սակայն բանակցութիւնները յաջող արդիւնք չտուին, որովհետեւ Պարսիկները Հոլանտացիներու առաջադրած պայմաններուն համաձայնութիւն չտուին, այնպէս որ, սպասուած դաչինքը չկնքուեցաւ:

Այդ օրերուն պարսիկ պատուիրակները Հիւսէյն բէկ Հոլանտական Արեւելեան Հնդկաստանի Ընկերութեան հաչուոյն չոայլ կեանք կը վարէր Ամսթերտամի մէջ, այնպէս որ ընկերութիւնը անկէ պահանջեց, որ չարաթական չիսուն Ֆլորինէն աւելի չծախսէ, թէեւ յետոյ ստիպուած եղաւ լիովին զոհացում տալու անոր: Հիւսէյն բէկ իբրեն հետ Ամսթերտամ բերած էր պարսկական ապրանքներ, գլխաւորաբար՝ մետաքսեղէն, եւ լաւ գիներով ծախելէ զանոնք ու փոխարէնը հոլանտական արտադրութիւններ գնելէ՝ հետ Պարսկաստան տանելու համար:

Ի վերջոյ, երբ որեւէ համաձայնութիւն չզոյացաւ, Հոլանտացիք պարսիկ պատուիրակները նաւ դնելով հնդկական գաղթավայրեր ուղարկեցին, ուրկէ անոնք Պարսից ծոցի վրայով իրենց երկիրը վերադարձան:

Հիւսէյն բէկ Ամսթերտամի մէջ իր ծախած պարսկական ապրանքներէն եւ Ամսթերտամէն հետը բերած հոլանտական ապրանքներէն հսկայական չահ ապահովեց. բան մը, որ մեծապէս չահագրգռեց նոր Ջուղայեցի հայ վաճառականները, որոնք այդ թուականէն սկսեալ մնայուն յարաբերութիւն հաստատեցին Հոլանտայի հետ, եւ անոնցմէ ոմանք որոչեցին մնայուն բնակութիւն հաստատել Ամսթերտամի մէջ՝ առանց միջնորդներու հոլանտական չուկաներէն օգտուելու համար:

Հայ առեւտրականներ կապեր ունէին հոլանտական գաղթավայրերու վերածուած Հնդկաց ովկիանոսի կղզիներուն եւ յատկապէս ճաւայի հետ, ուր հայկական գաղթօճախներ ալ կազմաւորուեցան: Անոնք Հոլանտացիներուն հետ յարաբերութիւն հաստատեցին եւ չաճախ անոնց հետ առեւտրական գործընկերներ դարձան:

ԱՅՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

ՓՈՒՇՆ ՏՈՄՄԻ

ՄԵՆՔ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՋԻՆՈՒՈՐՆԵՐՍ

Առաջին քայլը առնուեցաւ որպէս տընտեսական համաչխարհայնացում, Միացեալ – Նահանգներ մակնիշով, քանի որ աշխարհիս 56 համաչխարհային ընկերութիւններէն երկու երրորդը ամերիկեան են: Ամերիկեան է նաեւ այն տնտեսութիւնը որ օրական աշխարհիս վրայ դրոծողութիւններ կը կատարէ որոնք ապրանքներու իսկական փոխանակութենէն երեսուն անգամ աւելի բարձր են, եւ չնորհիւ Աֆղանիստանի տարօրինակ պատերազմին, կ'անդրադառնանք որ ամերիկեան է նաեւ համաչխարհային զինուորական հսկողութիւնը եւ աշխարհիս տիրապետութիւնը:

Ոչ ոք ուշադրութիւն դարձուց թէ ինչպէս եւրոպական դաշնակիցներուն Աֆղանիստանի ժամանած զօրքերն ու պատերազմական կազմածքները, անմիջապէս անցան ամերիկեան հրամանատարութեան ներքեւ, եւ սկսան փոխադրուիլ հոս ու հոն, եւ գործածուիլ ըստ կամս, առանց ՄԱԿ–ի կամ Ատլանտեան Ուխտի կարծիքն առնելու, ինչպէս որ կանխապէս համաձայնութիւն գոյացուած էր: Միացեալ – Նահանգներու հրամանատարութիւնը պիտի որոշէր թէ ով կրնայ քաղաք մնալ, ով դուրս մնալ, ով Տաճիկիստանի կայանը պահել եւ այլն... Մէկ օրէն միւսը միջազգային դաշնակցութիւններն ու համաձայնութիւնները մէկդի դրուեցան. երեւոյթները փրկելու ձեւականութիւնն անգամ աւելորդ նկատուեցաւ:

Ամերիկեան մակնիշով զինուորական համաչխարհայնացումը, ըստ կամս, կը չինէ ու կը քանդէ, քանի Միացեալ–Նահանգները երկրագունտի միակ ուժն են, որ կրնան աշխարհի որեւէ տարածութեան վրայ պատերազմ ընել եւ յաղթել եւ ոչ միայն ներկայ կացութեան հրամանատարութեան մակնը ձեռքերնին է, այլեւ իրաւունք տուած են իրենք–իրենց, ուզած տեղն, ուզած երկիրը, ուզածնին պէս հարուածելու, առանց ոեւէ դաշնակիցի կարծիքն ու հաւանութիւնը առնելու:

Միացեալ – Նահանգներու մէջ, արդարութեան չորս հարիւր գործիչներ, փաստաբան, իրաւագէտ, օրէնդիրը, բողոք յայտնեցին մարդկային իրաւունքներու բռնաբարումի դէմ, զանգուածային ձերբակալութիւններու, անժամանակ կալանաւորումներու համար այն անձերու որոնք կրնային հեռաւոր կերպով կասկած արթնցնել Պէն Լատէնի խմբակին հետ որեւէ կապ ունենալու... ո՞ւր են Եւրոպայի արդարութեան գործիչները: Բացարձակապէս կ'երաշխաւորեմ ինչ որ ըսի, բայց եթէ տարբեր տեղէ տարբեր անձեր կարենան Պոլիս մտնել եւ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒՐՈՅԻ ԶՈՀԵՐՈՒՆ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Եւրոյի մուտքով եւրոպական դրամանիշերուն մեծ մասը կը դատապարտուի պատմութեան խաւարին մէջ թաղուելու: Անոնց հետ մոռացութեան սպառնալիքը կը ցցուի նաեւ այդ դրամանիշերուն մըշակութային, քաղաքական եւ ընկերային ըրջապատին դէմ: Այլ խօսքով՝ դրամին հետ կը կորսուի հին Եւրոպային մէկ մասնիկը:

Հազուագիւտ վերապրողներէն կ'ըլլայ հոլանտական սաւը որ կը յաւերժացնէ եւրոպական դրամներու մէկ հարիւրերորդին աւանդութիւնը: Ֆրանսական սաւթիմին պարագան ալ հեռու չէ անկէ, քանի որ Ակադեմիան վճռած է այդ անուանումը պահել եւրոյին համար ալ, չչփոթելու համար հարիւրին հետ:

Պատմութեան դիրկը նետուած եւրոպական դրամանիշերուն ամէնէն հինն է ապահովաբար Յունաստանի տրախմին, որպէս դրամական միաւորի արժէք: Ան դարերու ընդմիջումէն ետք, կրկին սկսած է գործածուիլ 1832–ին, հելլէնական նոր անկախութեան հետ: Արդէն Յոյներն են որ Ք.Ա. Է. դարուն այսօրուան տեսքը տուած են գործածուած դրամներուն. բոլորակաձեւ ըրած են զանոնք, երկու կողմը խորհրդանիշեր դնելով: Թերեւս, եւրոյին խորհրդանիշը որ յունական Էփսիլոն տառէն ներշնչուած է, իրենց տրախմիին անյայտացումին մխիթարութիւն մը կ'ըլլայ:

Ֆինլանտիոյ դրամին պատմութիւնը ամէնէն ալեկոծներէն է: Աչխարհաքաղաքական անկայուն կացութիւնը որ երկիրը դարերով կռուախնճոյրի վերածած է Ռուսաստանի ու Շուէտի միջեւ, անդրադարձը ունեցած է դրամին ալ վրայ: Ֆինլանտիա աւելի քան հինգ դար Շուէտի ենթակայ եղած է ու գործածած շուէտական դրամանիշը: Երբ 1809–ին անջատուած է անկէ ու որպէս մեծ դքսութիւն մաս կազմած Ռուսական կայսրութեան, պարտադրուած է գործածելու ռուբլին ու կոպէկը: Յետոյ, Ալեքսանդր Բ. կայսրը որոշ ինքնավարութիւն մը տուած է անոր, ինչ որ առաջնորդած է տեղական դրամի մը գործածութեան: Անկէ ի վեր Ֆինլանտացիները կը գործածեն մառբ եւ փէնիկը. անոր հաւատարիմ մնացած են 1917–ի իրենց անկախութենէն ետքն ալ, զանազանութեամբ հիւսիսային երկիրներէն: Շուէտը, Դանիան ու Նորվեկիան 1875–ին սկանտինաւեան դրամական միութիւն մը հաստատած են, իւրացնելով գուրոնը եւ էօրէն: Այնքան փարած են իրենց դրամանիշին որ մերժեցին եւրոյի անցնիլ, մաս չբլլալով եւրոպական միասնական դրամանիշի շրջանակին:

Հակառակը ըլլալով Յունաստանի ու Ֆինլանտիոյ, կան եւրոպական դրամանիշեր ալ որոնք կը խորհրդանշեն ազգային ամբողջականութիւն մը ,քաղաքական չարունակականութիւն մը եւ աշխարհակալական ծաւալում մը, ինչպէս են Փորթուկալի ու Սպանիոյ պարագաները: Փորթուկալեան էսքուտօն կու գայ Ժ.Զ. դարէն ինչպէս սպանական փեսօն որուն անունով կը կոչուին մինչեւ այսօր կեդրոնական եւ Հարաւային Ամերիկայի երբ մը դրամանիշեր, ցոլացնելով Սպանիոյ գաղթատիրական եւ աշխարհակալ անցեալը:

Ինչ կը վերաբերի Գերմանիոյ, դերմանական իւրայատուկ դրամանիշն է որ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՍԱՄԱԹԻՈՅ (Պոլիս) Սահակեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 12–ին, հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է, որու դերակատարներն եղած են թրքական փոքր երաժշտութեան եւ մեներգի մէջ ծանօթ հայ երգիչներ ու արուեստագէտներ, ինչպէս՝ Հայկօ, որդին Ալեքսի, Արթօ, Ռիթա – Վահէ զոյգը եւ «անկեղդան մանըքէն» Վահէ Գըլըչարըլան: Հանդիսավարը եղած է Սանուց Միութեան անդամներէն՝ Շահնուր Գազանճը: Երաժշտական բաժինը յանձնուած էր Քնար նուագախումբի, անդամ Շիրակ Շահրիկեանի: Շուրջ 1100 երիտասարդներ խանդավառութեամբ հետեւած են հաւաքոյթին: Բացման խօսքին մէջ, հանդիսավարը յայտնած է թէ մասնակից արուեստագէտները որոշ դանգատներ պիտի ներկայացնեն հայ մամուլի նկատմամբ: Գանգատները կը վերաբերէին մասնաւորաբար այն պատճառաւ որ իրենց մասին չի խօսուիր մամուլին մէջ: Նման դանգատներու դէմ արտայայտուած է Հայկօ (Թաթարեան) ըսելով թէ իր պաշտօնակիցները քիչ մը կը սխալին, պէտք է ընդունիլ որ իրենք ալ հեռու մնացած են հայ մամուլէն: «Մարմարա»յի ընտանիքէն Կարօ Համամճեան դիտել տուած է որ հայ թերթերը մակագին չեն եւ պէտք չէ անիրաւ ըլլալ հայ մամուլի նկատմամբ: Յաջորդաբար խօսք առած են երգչուհի Ռիթա, Շիրակ Շահրիկեան, Վահէ Գըլըչարըլան, որոնք թեր ու դէմ կարծիքներ արտայայտած են հայ մամուլի մասին, ոմանք խոստովանելով որ չեն կարդար: Ապա, մթնոլորտը հաշտարար բնոյթ առած է եւ արուեստագէտները սկսած են նմոյշներ ներկայացնել իրենց արուեստէն:

*
**

ՊԻՕՂԼՈՒԻ Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ մէջ, Դեկտեմբեր 14–ի իրիկունը, աշխարհի խաղաղութեան համար միջեկեղեցական արարողութիւն մը տեղի ունեցած է, որու մասնակցած են Յունաց պատրիարք՝ Բարթուղոմէոս, կաթողիկէ Հայոց վիճակաւոր Զոլաքեան Արք., լատին եկեղեցւոյ եպիսկոպոս Լուի Փլաթը, Պոլսոյ Վատիկանի ներկայացուցիչ՝ Ժորժ Մարովիչ, նաեւ քաղաքին բոլոր յարանուանութեանց ներկայացուցիչները, թուրք քրիստոնեայ մխիթարներ եւ հոգեւորականներ: Արարողութիւնը մէկուկէս ժամ տեւած է: Ան, ձեւով մը, միացած է իսլամներու Ռամազանի ամսուան վերջին Ուրբաթին առիթով ընտրուած «Համաշխարհային խաղաղութեան համար սիրտ սիրտի» կարգախօսին: Ընդառաջելով Պապին կոչին, Հայոց Մեսրոպ պատրիարքը կոչ ըրած էր որպէսզի ծոմապահութիւն կատարուի այս վերջին Ուրբաթի առիթով: Արարողութեան ընթացքին, կրօնապետները հայերէն, անգլերէն եւ թրքերէն, յայտնած են թէ քով քովի եկած են աղօթելու համայն աշխարհի խաղաղութեան համար:

խութենէն ետքն ալ, զանազանութեամբ հիւսիսային երկիրներէն: Շուէտը, Դանիան ու Նորվեկիան 1875–ին սկանտինաւեան դրամական միութիւն մը հաստատած են, իւրացնելով գուրոնը եւ էօրէն: Այնքան փարած են իրենց դրամանիշին որ մերժեցին եւրոյի անցնիլ, մաս չբլլալով եւրոպական միասնական դրամանիշի շրջանակին:

Հակառակը ըլլալով Յունաստանի ու Ֆինլանտիոյ, կան եւրոպական դրամանիշեր ալ որոնք կը խորհրդանշեն ազգային ամբողջականութիւն մը ,քաղաքական չարունակականութիւն մը եւ աշխարհակալական ծաւալում մը, ինչպէս են Փորթուկալի ու Սպանիոյ պարագաները: Փորթուկալեան էսքուտօն կու գայ Ժ.Զ. դարէն ինչպէս սպանական փեսօն որուն անունով կը կոչուին մինչեւ այսօր կեդրոնական եւ Հարաւային Ամերիկայի երբ մը դրամանիշեր, ցոլացնելով Սպանիոյ գաղթատիրական եւ աշխարհակալ անցեալը:

Ինչ կը վերաբերի Գերմանիոյ, դերմանական իւրայատուկ դրամանիշն է որ կ'անհետանայ մառֆին թաղումով: Մինչ դարուն մառֆ կը նշանակէր պաշտօնական կնիքը որով կը դրոշմուէին ճոյլ արծաթը կամ ոսկին, երաշխաւորելու համար անոնց ծանրութիւնը: Ցետոյ մառֆ կոչուեցան ազնիւ ճոյլ մետաղները, աւելի եւս՝ արծաթէ դրամները: Արդի ժամանակներուն մառֆ գործածուած է Սկանտինաւիոյ եւ Պալթեան երկիրներուն մէջ: Գերմանական կայսրութեան հիմնումով, 1871–ին, ոսկիի փոխարժէքով մառֆը վճարումի օրինաւոր միջոցը եղաւ, գերմանական պետութիւններէ դուրս մղելով դրամական այլ համակարգեր, ինչպէս՝ փլորին, տուբա, թալէր, եւլն.: Այդ շրջանէն ասդին մառֆը կրեց չատ մը փոփոխութիւններ. եղաւ թղթադրամ, ոսկիի դրամ, մինչեւ որ վերածուեցաւ (1948) գերմանական մառֆին, արձանագրելով ծանօթ չյաղողութիւնը: Ու այսօր կ'երթայ եւրոպացի միւս ընկերակիցներուն հետ անկիւն մը դրաւելու Եւրոպայի պատմութեան դիրքին մէջ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԹԻՒ 17

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԸ.

ԹԱԿԱՐԴԸ

– Այդ բերած տեղեկութիւններդ չատ կարեւոր են, միայն թէ ճշմարտութիւնը կ'երաշխաւորե՞ս:

– Բացարձակապէս:

– Հիմա ո՞ւր են եղեր այդ մարդիկը:

– Տակաւին Զուիցերիա կը գտնուին, բայց Ամերիկա պիտի վերադառնան եղեր, թերեւս մինչեւ հիմա վերադարձած են:

– Այդ բերած լուրերդ իրրեւ վաւերական կրնա՞մ հաղորդել Թալէաթ պէյին:

– Անշուշտ կրնաք հաղորդել, – պատասխանեց Արթին:

– Եւ եթէ դէպք մը պատահի եւ ապացուցուի, թէ սխա՞լ են քու տեղեկութիւններդ:

– Ես բացարձակապէս կ'երաշխաւորեմ ինչ որ ըսի, բայց եթէ տարբեր տեղէ տարբեր անձեր կարենան Պոլիս մտնել եւ որեւէ դէպքերու պատճառ ըլլալ, բնականաբար, պատասխանատուութիւնը իմ վրաս չի ծանրանար:

– Ինչ որ է, դուն միշտ այդ գործին հսկէ եւ մանաւանդ չանա՛ սա Տրդատին հեռքը գտնել, գաղանիքին բանալին հոն է. պիտե՞ս, որ վաղը առտու ձերբակալուած հնչակեանները կախաղան պիտի բարձրանան:

– Տեղեկութիւն չունիմ, ես դեռ հիմա եկայ Պուլկարիայէն եւ փութացի անմիջապէս ձեզ տեսնել:

– Այո՛, այդ մարդիկը պիտի կախենք. թէեւ իրենց վերագրուած յանցանքը գործած չեն, բայց վերջապէս պէտք է, որ զօրաւոր եւ ազդեցիկ դաս մը տանք թէ՛ հնչակեաններուն եւ թէ՛ բոլոր յեղափոխականներուն, այնպէս չէ՞:

– Բնականաբար:

– Քանի հոգիի կախաղան ելլելը կարծեմ բաւական սարսափ պիտի թողու ամէնուն սրտին մէջ:

– Առոր տարակոյս չկայ... չատ օգտակար դաս մը պիտի ըլլայ:

– Մենք ալ այդ համոզումը ունինք:

– Եւ կարծեմ ասկէ ետքը ո՛չ ոք պիտի համարձակի կառավարութեան դէմ չարժում մը ընելու:

Ինչ որ կ'ըսէր Պէտրի պէյ՝ իրականութիւն էր:

Արդարեւ հետեւեալ օրը, Յունիս 2–ին, առտուն ժամը երեքուկէսին պատերազմական նախարարութեան հրապարակին վրայ կախաղան կը բարձրանային հնչակեան նահատակները:

Կ. Պոլսոյ կեդրոնի հրամանատարութիւնը հետեւեալ պաշտօնական հրատարակութիւնը կ'ընէր այս առթիւ.

«Պատերազմական տեսանի առջեւ ի ներկայութեան տեղի ունեցած դատավարութեամբ հաստատուած ըլլալով, որ անկախ եւ ինքնօրէն Հայաստան մը կազմելու եւ հիմնելու համար եղեռնափորձեր կազմակերպած, օտարները Օսմանեան կառավարութեան դէմ դրգռելու եղանակով ձեռնարկած են կայսրութեան երկրամասերէն մաս մը Օսմանեան կառավարութենէն անջատելու եւ այս նպատակով օտար երկիրներու զանազան կողմերը գաղտնի եւ յայտնի համաժողովներ գումարելով մէկտեղ՝ հրատարակութիւններ, գրգռութիւններ եւ թըղթակցութիւններ ըրած են, պատժական քաղաքային օրէնքին 54–րդ յօդուածին յաւելուածին համաձայն Պոլսոյ պատերազմական տեսանին կողմէ մահուան դատապարտուեցան հետեւեալ անձերը»:

Ցետոյ մի առ մի կը յիշուին դատապարտեալներուն անունները:

Յայտարարութիւնը կ'աւելցնէր, թէ Սպասհպիւլեան եւ Վարազդատ եւս, ի բացակայութեան, մահուան դատապարտուած են եւ թէ «անոնց նկատմամբ ձեռնարկուած է օրէնքին պահանջումները գործադրելու»:

Այս մահուան պատիժը առտուն կանուխ լսուած էր արդէն ամէն կողմ: Լուրը տարածուած էր Մայր եկեղեցիի քահանայիին կողմէ, որ կէս գիշերին կանչուած էր պատերազմական նախարարութեան բանտը, որպէսզի մահապարտներուն կրօնական մխիթարութիւնները տայ:

Արդարեւ այս անիրաւ մահապատիժը սարսափ սփռեց Կ. Պոլսոյ հայութեան մէջ:

Կառավարութիւնը այս մասին իր նպատակին հասած էր:

Կը պատմուէր, թէ տօքթոր Պէննէ Քհսպան բարձրացած ատեն իրենց անմեղութիւնը յայտարարելով ըսած է, թէ դահիճները իրենց արժանի պատիժը պիտի գտնեն, թէ չարագործները հրոյ ճաթակ պիտի ըլլան, եւ թէ Պոլիսը բոցերուն մէջ պիտի այրի նոյն օրն իսկ:

Առտուն, բերնէ բերան, տօքթոր Պէննէի այս խօսքերը կը փոխայինն ամէն մարդ խրարու, երբ ցերեկէն ետքը յ անկարծ լսուեցաւ, թէ հրդեհ ծագած էր Ֆընտըքլի կողմը:

Սարսափելի հով մը կար նոյն օրը, եւ կրակը չուտով ծաւալեցաւ:

Ամբողջ թուրք թաղերն էին, որ կ'այրէին:

Կրակը տեւեց ամբողջ օրը եւ 10 հազարէ աւելի տուներ այրեցան, ու տասնեակ հազարներով հրկիզեալներ օրերով փողոցը մնացին:

Այսպէս մասամբ իրագործուեցաւ Պէննէի մարգարէութիւնը:

Կառավարութիւնը, որ տեղեակ էր տօքթորին ըսած խօսքերուն, հետեւեալ օր արգիլեց որեւէ ակնարկութիւն պատահած ահռելի հրդեհին մասին:

Նոյն օրն էր, որ Արթին, կրկին երկու ոստիկաններու ընկերակցութեամբ, յանկարծակի կու գար նոր խուզարկութիւն մը կատարել տիկին Մաքրուհիի տան մէջ:

(Շար. 135)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՅՈՑ ՀԱԻԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
Ցանճնախումբը

«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»
հանդիպումներու ծիրին մէջ
կը հրաւիրէ
Ընթերցում եւ Մեկնաբանում

ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ

ներածական չարքի գ· հանդիպման

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 9,
ժամը 19–ին

Ուղեկցութեամբ՝
ՋԱՏԻԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆԻ

ՍԱՀԱԿ – ՄԵՍՐՈՊ Մշակութային կեդրոնի
Արծրունի Ջրբաչեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

Soirée en avant-première !
Vendredi 11 janvier à 20h45
PRESENTATION
DU 2ème COMPACT DISC
DE
FERDI ZIPCI
« Karavan »
en présence des musiciens :
Bédik AGAZARIAN
Gaby LOUPIGNAN
Etienne ROUMANET
Catherine ZABOUNIAN
Avec interventions musicales
en «live»

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

LE PERE NOEL
vous attend à
L'ARBRE DE NOEL
DE L'ECOLE
TEBROTZASSERE
le dimanche 13 janvier à partir de 12 heures
à la Salle des Fêtes «Thierry Le Luron»
9, Boulevard du Midi — 93340 Le Raincy

SPECTACLE DES ENFANTS
CHORALE DE L'ECOLE
ANIMATION MUSICALE
BUFFET
TOMBOLA
DISRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL
SPECTACLE SURPRISE

Renseignements à l'**Ecole Teebrotzassère : ☎ 01 43 81 01 72**
Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy — RER (Eole)
Ligne Paris Chelles — Salle à 200 mètres

——Entrée gratuite——

L'UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE
organise un
SEJOUR DE SKI
à St-Jean Montclar
du 10 au 17 FEVRIER
et du 16 au 23 FEVRIER
pour les jeunes de 7 à 16 ans

Prix : 298 euros comprenant :
- l'hébergement en pension complète
- les forfaits remontées mécaniques+assurance
- la location du matériel
- l'encadrement sur les pistes
- les activités

Renseignements et réservations avant le 10 janvier au 06 76 48 58 73

UGAB — Séjour de ski
11, square Alboni, 75016 PARIS

Le soleil, la neige, l'air pur...
Des vacances d'hiver à la montagne,
c'est unique et irremplaçable!
A très bientôt
pour d'inoubliables vacances d'hiver
avec l'UGAB!

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
88, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6
Տօն Ծննդեան եւ
Աստուածայայտնութեան
Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը՝ 8·30–ին։
Պատարագ ժամը՝ 10·30–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐԲ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Պատարագի աւարտին՝ ՋՐՕՐՀՆԷՔ կը կատարուի։
ԾԱՆՕԹ· – Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր։
Պատարագի աւարտին, Հայրապետական Պատուիրակ – Առաջնորդը չնորհաւորութիւններ կ'ընդունի Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
Յիշատակ Մեռելոց
Պատարագ ժամը՝ 10–ին։
Պատարագի աւարտին ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ կը կատարուի «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»։
Կը պատարագէ՝
ԱԻԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՑ· ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6
Ծնունդ եւ Աստուածայայտնութիւն
Տեառն մերոյ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
Ժամերգութիւն ժամը՝ 9·30–ին։
Պատարագ ժամը՝ 10·30–ին։
Ջրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն յաւարտ պատարագի։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
Յիշատակ Մեռելոց
Պատարագ ժամը՝ 10·30–ին։
Յաւարտ պատարագի, հոգեհանգստեան արարողութիւն «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»։

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6
Պատարագ Ս· Ծննդեան ժամը՝ 10–ին։
Ջրօրհնէք ժամը՝ 12–ին։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
Պատարագ Մեռելոցի ժամը՝ 10–ին։
Հոգեհանգիստ ժամը՝ 12–ին։

Մարսէյլի
«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»
Հայկական Միօրեայ վարժարան

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5
Տօն Է Ձրագալոյց Սուրբ Ծննդեան

Այս առթիւ, կէսօրէ վերջ ժամը 17–ին, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի պատարագ, որուն ընթացքին մկրտուած հայ մանուկները պիտի հաղորդուին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ· ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Տարօն Եպիսկ· Ճէրէճեանի փափաքն է եւ որոշումը, որ ամէն տարի սոյն թուականը ըլլայ

ՀԱՑ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

Մայր Եկեղեցւոյ Խաչատուր Աբովեան Միօրեայ Դպրոցի Հոգաբարձութիւնը եւ Վարչական Խորհուրդը այս առթիւ կը կազմակերպեն՝

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Պատարագի աւարտին, Արծրունի Ջրբաչեան սրահին մէջ կը ժամանէ Կաղանդ Պապան՝ բաշխելու համար նուէրներ գաղութի բոլոր մանուկներուն։
Չեզմէ պիտի խնդրենք, որ մեզ տեղեակ պահէք թիւը այն մանուկներուն, որոնք պիտի ուզեն, ծնողներու հետ միասնաբար, ղիմաւորել Հայ Կաղանդ Պապան։
Ծնողնե՛ր, մանուկներ, եկէք բազմութեամբ։

Ս· ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5
Ձրագալոյց
Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը՝ 16·30–ին։
Պատարագ ժամը՝ 17·30–ին։

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6
ԾՆՈՒՆԴ
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը՝ 9–ին։
Պատարագ ժամը՝ 10·30–ին։
Ջրօրհնէք պատարագի աւարտին։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
ՄԵՌԵԼՈՑ
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը՝ 9–ին։
Պատարագ ժամը՝ 10·30–ին։
Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց։

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6
ԾՆՈՒՆԴ
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը՝ 9·45–ին։
Պատարագ ժամը՝ 11–ին։
Ջրօրհնէք պատարագի աւարտին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՑ· ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6
ԾՆՈՒՆԴ
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 8·30–ին։
Պատարագ ժամը՝ 10–ին։
Յաւարտ պատարագի ՋՐՕՐՀՆԷՔԻ արարողութիւն կը կատարուի։
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ· ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Ռոն Ալփի Հայոց
Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյ ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր· Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ ժամը՝ 10–ին։
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՄՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6
ԾՆՈՒՆԴ
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 8·30–ին։
Հանդիսաւոր պատարագ եւ Ջրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն ժամը՝ 9·45–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԻՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի
Պատարագը կ'երգէ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Եըլմազեանի։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
Յիշատակ Մեռելոց
Պատարագ ժամը՝ 10–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ· ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ԱԷՆ–ԼՈՒ — Ս· ԳԷՈՐԳ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6
Պատարագ ժամը 10–ին։
Ջրօրհնէք ժամը 11·45–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
Հոգեւոր Հովիւ
ՇԱՀԱՆ Ա· ՔՀՆՑ· ՏԻՏԻԵԱՆ

CHAVILLE

Le Donadzar 2002

La traditionnelle fête du **«Donadzar»** des élèves de notre école aura lieu :

Le dimanche 13 janvier à 15h,
en la Salle Balabanian de l'Eglise
6, rue Père Komitas, 92370 Chaville

Comme chaque année, le Père Noël distribuera ses cadeaux à tous les enfants sages réunis autour du sapin.
Venez nombreux participer à cette fête.

ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
SAMEDI
5 JANVIER
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·333 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·333

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին արտայայտուելով, Արտաքին գործերու նախարար Ի. ձէմ ըսած է թէ մեծագոյն խոչընդոտը մահապատիժն է։ Որպէսզի 2002–ի ընթացքին Թուրքիոյ իսկական անդամակցութեան նիւթը օրակարգի դայ, պայման է որ մահապատիժը ջնջուի։ Ի. ձէմ աւելցուցած է որ անդամակցութեան համար տնտեսական չափանիշները չէ, քաղաքականները հարկաւոր են. այլ խօսքով՝ Կոփենհակընի չափանիշները յարգել այլ երկիրներու նման, բաւարար պիտի ըլլայ Թուրքիոյ պարագային ալ։

Շ. ՓԱՍՔՈՒԱՑԻ անմիջական չրջանակէն տիկին Մարի–Տանիէլ Ֆօռ եւ Քրիսթիան Մարքիանի, եւրոպական ընտրախանդին կինը, քննութեան տակ առնուեցան Դեկտ· 21–ին ղրամական «ծանրակչիռ օրինականացման» համար։ Հարցը կը վերաբերի Ֆրանսացի երեք պատանդներու՝ Մարսէլ Գարճոնի, Մարսէլ Ֆոնթէնի եւ Ժան–Փօլ Քոֆմանի ապրատ արձակման (1988) փրկագինի փոխարէն, ինչ որ սկիզբէն ուրացուած էր։ Այն ատեն Փասքուա Ներքին նախարար էր։ Արդարադատութիւնը կը մեղադրէ գերեզման որ մինչեւ 2000, ղրամ ստացած են լիբանանցի գործարարէ մը՝ Իսքանտար Սաֆայէ եւ թէ այդ ղրամը կու գար ֆրանսական Պետութեան տուած վրկագինէն Լիբանանի պատանդներու ազատ արձակման համար 1987–ին եւ 1988–ին։ Փասքուա, կրկին անգամ յայտարարեց թէ ոչ մէկ փրկագին վճարուած է, նոյնը կրկնած է Ֆիկարոյի տուած հարցազրոյցին։ Իրեն համար այս ամբողջին ետին հսկայ խաղ մը կայ, որու թիրախն է նաեւ Շիրաք եւ այս ամբողջը պատրաստուած է ոչ թէ Ներքին նախարարութեան կողմէ, այլ՝ նախարարապետութեան։ Կ'ըսուի այս առթիւ, որ փրկագինի մը վճարման պարագային, պէտք է որ տեղեակ ըլլային նախագահ Ֆ· Միթերան, վարչապետ Ժ· Շիրաք եւ ելմբտական նախագահ Է· Պալատուր։ Քննութիւնը, ուրեմն, կրնայ հետու երթալ, բայց խորքին մէջ դէպքերը ժամանցելի են։

ԱՐԺԱՆԹինի նոր նախագահը՝ Էտուարտօ Տուհալտէ կազմեց իր կառավարութիւնը, որու գլուխն է Մորկէ Գափիթանիչ։ Այս վերջինը անմիջապէս կոչ մը ըրաւ միջազգային զօրակցութեան ի նպաստ իր անանկացած երկրին։ «Մեր փլիսիսայութիւնն է, նպաստել ամէնէն թշուառներուն, խուսափելու համար ընկերային վատթարացող տագնապէ մը»։ Ամէն մարդ յոյսը դրած է Տնտեսութեան նախարարին վրայ։ ան չաբաթավերջին տնտեսական ծրագիր մը պիտի ներկայացնէր, որ պիտի ընդգրկէր չուրջ 40%–ի արժեզրկում մը, կարգ մը միջոցներ ի նպաստ 15 միլիոն աղքատներուն։ Նախարարը պէտք է նաեւ բանակցութեան նստի Միջազգային Հիմնադրամին հետ, արտաքին պարտքին համար։ Հաւանական կը նկատուի որ 15 միլիարդ տոլարի նոր վարկ մը ուզէ։ Նոր կառավարութիւնը դիմաւորաբար փերոնականներէ կը բաղկանայ։

ՊԱ–ՌԷՆի նահանգի Պառ գիւղին Թուրքերը նեղ կացութեան մատնուած են, ովրուհետեւ պայթումներու հետեւանքով ձերբակալուած պատանիները ծագումով Թուրք Ֆրանսացիներ են։ Լիպերասիոն (Ցունուար 4) կ'արձագանգէ Թուրքի մը (Իպրահիմ Տէնիզ) մահազդութեան՝ «լաւ չէի զգար, բայց, ջիղերս են։ Ամբողջ գիշերը ինքզինքիս հարց տուի՝ ինչո՞ւ համար Թուրքերն են որոնք այդ բանը ըրին»։ 6000 բնակիչներուն 1000–ը Թուրքեն են եւ ձերբակալուած պատանիներուն ալ –13–էն 27 տարեկան–, երեքը նոյն ընտանիքին կը պատկանին։ Գիւղին Թուրք բանուորներու իրերօգնութեան միութեան քարտուղարն ալ՝ Պասրի Զիչէք չատ ազդուած է եւ կ'ըսէ· – «Վստահ եմ որ Պօրտօ, Լիւն, Մարսէյլ եւ նոյնիսկ ամբողջ Եւրոպայի Թուրքերը վիրաւորուած կը զգան Պառ պատահածէն»։ Քրանոցկիներն ալ դառնութեամբ կը հաստատեն· – «Որովհետեւ Թուրք են ազատ պիտի արձակուին, դատական հսկողութեան տակ, եթէ Ալզասցի ըլլային, բանտարկութեան առաւելագոյն պատիժը կը կրէին»։

ՇԻՐԱՔ, ըստ աւանդութեան, Ցունուար 3–ին սկսաւ ընդունիլ ամանորեան մաղթանքները։ Առաջին առթիւ ընդունեցաւ կառավարութեան անդամները, դիւանապետութեամբ Լ. Ժոսփէնի։ Դահոյիի արկածի հետեւանքով, Պ· Քուշնէր կը ներկայանար անթացուպերով եւ կաղալով ու ընդհանրապէս, այս վերջին եօթնամեակին մաղթանքները բաւական հեգնական բնոյթ ունէին։ Նախագահական երկու թեկնածուներ նոր տարուան ի՞նչ մաղթանք կրնան ընել իրարու···։

ԱՖղԱՆԻՍՏԱՆի հիւսիսը եւ Քապուլ բաւական զօրաւոր երկրաշարժի մը ենթարկուած են Ցունուար 3–ին։ Զօրութիւնը 5,8 եղած է Ռիխթէրի բաց սանդղանաչափին վրայ եւ վերնակեդրոնը Հինտու Քուշի լեռներուն մէջ եղած է։ Վնաս չկայ։ Ցնցումները զգացուած են Տաճիկիստան եւ մինչեւ իսկ Հնդկաստանէն։

ԳՐԻԳՈՐԻ ՊԱՍԿՈՑԻ ի նպաստ համախմբում մը տեղի ունեցած է Ցունուար 3–ին, Վլադիվոստոկ։ Հաւաքուած գործարարները, քաղաքական դէմքերը եւ մարդկային իրաւանց պաշտպանները նախ մակ մը ղրկած են Պուտինի, ուրիշ մըն ալ Ռուսաստանի ընդհ· դատախազին։ Ծանօթ է որ լրագրողը լրտեսութեան համար տասնամեակ մը կալանքի տակ է։ Մեղադրանքն այն է որ տեսերիզ մը յանձնած էր ճափոնցիներուն, ուր կը տեսնուէր որ Ռուսերը հիւլէական թափօններ ծովը կը թափէին։

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ– ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (277) թիւը ամբողջովին նուիրուած Գր· Պըլտեանի վերջին հատորին՝ «Cinquante ans de littérature arménienne en France», հետեւեալ բովանդակութեամբ· –

Հարցազրոյց Գր· Պըլտեանի հետ
Ա· ԹՈՓՈՑԵԱՆ

Ֆրանսական գրականութեան
հիմնարար պատմութիւն մը
Վ· ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Հատուած մը հատորէն ԳՐ· ՊՐԼՏԵԱՆ

ՖՐԱՆՓԻԹՐԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՍԵՐՏԱՑՈՒՄ

Ա· ՌԻՇԱՐ ԱՆԴԱՐԱ ԿՆԵՐԹԱՑ

Ֆրանսայի Պաշտպանութեան նախարարը՝ Ալէն Ռիշար, պաշտօնական այցելութեամբ Անգարա կ'ներթայ Ցունուարի վերջ (սկզբունքով Ցունուար 24–25–ին)։ Ֆրանսական Մամուլի Դործակալութիւնը (Ա·Ֆ·Փ·) կը հաղորդէ որ այս այցելութեան նպատակն է վերջ տալ այն կացութեան որ ստեղծուած էր երկու երկիրներու միջեւ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման վաղորդայնին։ Ֆրանսայի նախարարը պիտի ընդունուի Պ· Էճեվիթի կողմէ։ Այս այցելութիւնը պէտք է հալեցնէ երկկողմանի յարաբերութեանց սառը։ Դործակալութեան հեռագիրը կը յիշէ դէպքերը ու կ'ըսէ թէ, Ֆրանսայի Ժողովրդարանին կողմէ Հայոց ցեղասպանութիւնը ճանչցող օրէնքին քուէարկութիւնը, Թուրքիոյ պայրոյթին պատճառ եղած էր, քանի ան վճռապէս կը մերժէ ցեղասպանութեան տեսակէտը։ Անգարա, այն ատեն, կարգ մը միջոցներ ձեռք առած էր, ետ կանչելով իր դեսպանը խորհրդակցութեան համար, չորս ամիսներու երկայնքին եւ պօյքոթի ենթարկելով Ֆրանսական ձեռնարկութիւնները։ Ցուլիսին, Հ· Վետրին կարճ այցելութիւն մը կատարած էր յարաբերութիւնները բնականոնացնելու նպատակով։ Նոյն տրամադրութիւնը ցոյց տալով, Թուրքիա կը ծրագրէ բանակցութեան նստիլ Ֆրանսական Թալէս Ալիոնիքս (նախկին Թոմսըն Սէ–Էս–Էֆ) ընկերութեան հետ։ Ըստ Թուրք մամուլին, ծրագիրը կը վերաբերի նախ ինք օդանաւերու պնուտին (350 միլիոն տոլար), ապա, տասը ուրիշներու։

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՄԱՀ ԵԴՈՒԱՐԴ ԱԹԱՅԵԱՆԻ

Ցունուար 1–ին, 70 տարեկանին մահացած է ակադեմական Ե· Աթայեան· լեզուաբան, փիլիսոփայ եւ մանկավարժ։ Ան պետական եւ մանկավարժական բեղուն գործունէութիւն ունեցած է Երեւանի պետական համալսարանին, օտար լեզուներու Բրիւսով համալսարանին, Երեւանի ուսուցչանոցին, կրթական այլ հաստատութիւններու մէջ։ Հեղինակ է հայերէն եւ այլ լեզուներով բազմաթիւ պետական հաստատներու, յօդուածներու, թարգմանութիւններու։

«ՔԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ցունուար 4)

ՆՈՐ ԴԵՍՊԱՆՆԵՐՈՒ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

Նախագահ Ռ· Քոչարեան, Դեկտ· 29–ին երկու տարբեր հրամանագրերով նոր դեսպաններ նշանակած է։ Ցունաստանի դեսպան նշանակուած է Վահրամ Կաժոյեան, իսկ Կարինէ Ղազինեան ալ Գերմանիոյ դեսպան, նստավայր ունենալով Պէռլինը։ Ան նախապէս Ռումանիոյ դեսպան էր։

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԳՈՐԾԸ ՉԷ...

Գերմանիոյ Դաշնակցային ժողովը ցեղասպանութեան ճանաչումի դիմումները դէմ ապահովութիւն տուած է Գերմանեւքուրք նախաձեռնութեան խումբին։ Այդ ապահովութիւնը տրուած է որպէս պատասխան նոյն խումբին անցեալ Ապրիլ 24–ին յանձնած դիմումնագրին որուն ընկերացած էր Գերմանիոյ Թուրքերէն հաւաքուած 110 հազար ստորագրութիւններու ցանկ մը։ Այդ դիմումնագրով Խորհրդարանը կը հրաւիրուէր չընդառաջելու ցեղասպանութեան ճանաչումի հայկական կողմին պնդումներուն։

Դեկտեմբեր 20–ին Խորհրդարանին դիմումներու յանձնաժողովը Գերմանեւ–Թուրք նախաձեռնութեան խումբին ղրկուած պատասխանով տեղեկացուցած է թէ յարմար չէ դատել Խորհրդարանին կողմէ վճիռ արձակել թէ Թուրքերը Հայերու ցեղասպանութեան հեղինակներն են։ Համաձայն Թուրք մամուլին («Միլիյէթ», Ցունուար 4), ըսուած է տակաւին թէ անցեալի հարցերուն կարդաւորումը յատկապէս Թուրքիոյ եւ Հայաստանի վերաբերող բան է· յանձնաժողովը այն տեսակէտը ունի որ պատմական դրուագներու լուսաբանումով, անոնցմէ ծագում առած հարցերուն լուծմը այդ երկիրներուն պէտք է ձգուի։ Այս նկատումներով, յանձնաժողովը չի պաշտպաներ 1915 – 1917 տարիներուն պատահածները քննելու համար Դաշնակցային ժողովին կողմէ պետական մարմնի մը կազմութիւնը։

Թերթը լուրը տուած է «Գերմանիոյ Խորհրդարանը Հայերու ծուղակը չինկաւ» խորագրով։

ՄԱՄՈՒԼ

«LE NOUVEL OBSERVATEUR»

(3/9 janvier)

ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ Ե. ՃԷՐԻՃԵԱՆԻ ՀԵՏ

Շաբաթաթերթը հարցազրոյց մը ունի ԱՄՆ–ու Սուրիոյ, ապա Իսրայէլի նախկին դեսպան Ե· ՃԷրիճեանի հետ զոր կը ներկայացնէ որպէս խորայէլեւպաղեստինեան հակամարտութեան կարեւոր մասնագէտներէն մէկը։ Ան եղած է նաեւ Մերճաւոր – Արեւելքի բաժնի ենթանախարար եւ մօտիկ անձնաւորութիւն մը կը նկատուի ՃԷրմս Պէյքըրի։

Պատասխանելով թերթին հարցումներուն, Ե· ՃԷրիճեան կը բացատրէ ամերիկեան քաղաքականութիւնը իսրայէլեւպաղեստինեան հակամարտութեան նկատմամբ· կ'ըսէ թէ երկար տարիներ պաղեստինցի ղեկավարներ Ուաշինկթընի բացատրած են թէ պաղեստինեան իշխանութեան եւ յատկապէս Արաֆաթի համար անկարելի է ահաբեկչութեան դէմ իսկական միջոցներու ձեռնարկել, այնքան ատեն որ քաղաքական չրջանակ մը պրոյութիւն չունի։ Աւտոր արդիւնքը կը նկատէ ԱՄՆ–ու կողմէ կատարուած յայտարարութեան մէջ Իսրայէլ եւ Պաղեստին երկու երկիրներուն որպէս դրացի ապրելու կարելիութեան նշումը· ապա նաեւ Գ· Փաուլի Նոյեմբեր 19–ի ճառը ուր առաջին անդամ ըլլալով Պուշի ղեկավարութեան իսրայէլեւարար հաչտութեան հոլովոյթին մասին խօսած է։ Աւտով քաղաքական չրջանակ մը ընծայուած կ'ըլլայ Արաֆաթի որ պէտք է լքէ Համասի եւ Իսլամական ճիհատի հանդէպ իր չատ

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՑ ԳԻՐՔԻՆ ԿԵՆՍԱԿԱՆ ԴԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ներկայացուցինք հայկական տպագրութեան, հայկական տպարաններու եւ հայ գիրքի տարածման գործի անցեալը, կրնայ համեմատական պատկերը գծելու համար ներկայ կացութեան հետ: Ներկայի պատկերը բաւական թափանցիկ է: Լոս – Անճըլըսի հայկական գաղութը – նոյնն է պարագան Ֆրանսայի – խճանկար մըն է Միջին – Արեւելքէն հաստատուած Հայերու, որոնցմէ իւրաքանչիւրը ծանօթ է իր եաին թողուցած աչխարհագրական միջավայրի պարզած պատկերին: Լիբանան, հակառակ 15–ամեայ արնաքամ կեանքին ու դժուար պայմաններուն, ջանայ մնալ գիրքի արտադրութեան բազմարդիւն օճախ մը: Պարսկաստան, հակառակ վերջին քանամեակի քաղաքական եւ ընկերային ծանր պայմաններուն, ունեցաւ հրատարակչական բեղուն գործունէութիւն մը: Լոս – Անճըլըսի հայկական տպարաններու գլանները թաւալեցան ու կը չարունակեն թաւալիլ, ամէն տարի արտադրելով տասնեակ ու տասնեակ անուն գիրքեր:

Սակայն, չի բաւեր գիրք մը հրատարակել: Գիրք մը կը գրուի չրջելու եւ կարդացուելու համար: Մեր նախնիքները ըսած են. «Գիրք փակեալք կուռք են»: Դարակներու մէջ կղպուած գիրքերը իրենց դերին մէջ չեն գտնուիր: Գիրքերը աչխարհի ամէնէն չրջուն առաքեալները և ամէնէն զօրաւոր սերմնացաններն են ճաչակի ու գաղափարի: Գիրքերով է որ սերունդներ իրարու միտքին ու հոգիին հաղորդակից կը մնան եւ իրարու կը փոխանցեն նախկին սերունդներու փորձառութիւնը եւ այղպէսով կ'իրագործուի քաղաքակրթութեան աստիճանական զարգացումը:

Անթիլիասի մայրավանքի չրջափակին մէջ կազմակերպուած հայ գրքի ցուցահանդէսներէն մէկուն չնորհացքին արտասանած իր խօսքին մէջ Գարեգին Բ. Կաթողիկոս (ապա՝ Ամենայն Հայոց Հայրապետ) կ'ըսէր. «Ով որ հայ գիրք կը կարդայ՝ աւելի հարազատօրէն Հայ կը զգայ, նման այն մարդուն, որ ջուրը ակէն կը խմէ, զով ու գուլալ: Ընթերցո՛ւմն է միակ ճամբան դէպի «Աղբիւրը լոյս»ին: Ձայնասփիւռ, հեռատեսիլ, չարժանկար եւ այլ տեսողա – լսողական գործնական արդի միջոցներ ճաչակ մը կու տան, երբեմն ճաչակ կը սրեն. բայց բուն ճաչը ընթերցումն է, խոր, հալա՛լ վայելք, որովհետեւ մարդկային ինքնածին ճիգ կայ անոր մէջ, խորանալու, մտերմանալու աւելի մեծ կարելիութիւն: Ցուցափեղկին կրնանք նայիլ, բայց ցուցափեղկով չենք կրնար զոհանալ: Պէտք է մտնել ներս եւ անճամբ տեսնել, չօչափել եւ զգալ ու ըմբռչխնել»:

Ազգային ինքնագիտակցութիւնը խթանելու համար կենսական դեր վերապահուած է հայ գիրքին: Հարկ է սիրել զայն, կարդալ ու տարածել: Հայ գիրքն է որ Հայ պիտի պահէ մեզ: Հայ գիրքին հարկատու են թէ՛ մեր եկեղեցիները եւ թէ վարժարանները: Միլիոններ կը ծախսենք եկեղեցի եւ դպրոց պահելու համար, բայց մեր դրպանները ամուր կը փակենք եւ կը դառնանք ժլատ, երբ կարգը գայ հայ գիրքին: Հայ գիրք կը նչանակէ հայ մըշակոյթ: Դարերով մեզ իրրեւ ազգ պահած հարատեւութիւնը:

Ցիշեցինք թէ անցեալին հայկական բարեսիրական, կրթական ընկերակցութիւններ իրենց կեդրոնատեղիին մէջ գրադարան – ընթերցարան հիմնելէ զատ, իրենց մասնաճիւղերուն մէջ եւս կը հաստատէին նման գրադարաններ, հայ գիրքի աչխարհը բանալով ընթերցողներուն առջեւ: Աւելի՛ն. այդ կազմակերպութիւնները առատ գիրք հայթայթելով կը ճոխացնէին հայկական վարժարաններու գրադարան – ները, հասնող սերունդները հաղորդակից դարձնելով հայ գիրքին հետ:

Այսօր, Ամերիկայի մէջ ունինք աւելի քան 80 եկեղեցի, քանի մը տասնեակ ամէնօրեայ եւ չաբաթօրեայ վարժարաններ, ակումբներ, քաղաքական, կրթական, բարեսիրական, մարզական, հայրենակցական, ընկերային եւ այլ բազմաթիւ կազմակերպութիւններ ու խմբակցումներ: Գալիֆորնիոյ հայկական հեռացանկին վրայ հարեւանցի ակնարկով մը կարելի է հաստատել, թէ մեկայն Լոս-Անճըլըսի չրջանին մէջ կը գործեն աւելի քան 160 հայկական կազմակերպութիւններ՝ կրթական, բարեսիրական, մարզական, հայրենակցական, չրջանառարկից եւ այլն: Կան աւելի քան 40 եկեղեցի – աղօթատեղիներ՝ Առաքելական, Կաթողիկէ, Աւետարանական եւ այլն: Եթէ առնոց վրայ աւելցնենք կրթական 20 հաստատութիւնները, կ'ունենանք 220 հասցէ: Եթէ այս բոլոր հասցէները ունենայինդրադարաններ, ուրեմն՝ տպագրուած իւրաքանչիւր գիրք տրամաբանօրէն ապահոված պիտի ըլլար առաջին 220 օրինակի վաճառումը: Կ'երազե՞նք: Դժբախտաբար, դրական է պատասխանը: Կարճ այցելութիւն մը գաղութին հայկական հինգ դրախանութները պիտի հաստատէ այս իրականութիւնը:

Հայ հրատարակագրութեան մեծերէն Մինաս Թէօլէօլեան, անդրադառնալով հայ գիրքին ու գրողին ապագային, կ'ըսէր. «Ի՞նչ ըսել հապա հայութեամբ եռուն գաղութներու մէջ համախոհ և հայապիր մեծամասնութեան մը կողմէ հայ գրքին ու գրականութեան հանդէպ ի յայտ բերուած դիտակցութի՛ւն, հաչուըլուծ, աստիճա – նաբար չեչտուող ձեռնթափութեան, որ առանձնութեան եւ լքումի կը դատապարտէ հայ գիրքն ու գրողը: ... Ոչ ոք կըրնայ համոզել՝ թէ վաղը կրնայ աւելի մխիթարական ըլլալ իրականութիւնը: Ջաղքենիացումը չարիք ու աղէտ կրնայինք չնկատել, եթէ համոզուած ըլլայինք թէ անճնակեդրոն ու ինքնագոհ Հայը առնուազն սեփական մշակոյթի եւ սեփական գրականութեան մը տարրամ պահանջը կրնայ ունենալ: Տասնամեակէ տասնամեակ՝ նաեւ ա՛յդ յոյսը... ցնորքի մը բնոյթը կը ստանայ: Ու կրնա՞ք հաւատալ թէ առանց խնդրանքի կարելի է մատուցում ակնկալել հայ գրողէն: Կըրնա՞ք նախատեսել հետեւանքը ոչ շատ հեռու ապագայի մը հեռանկարներուն: Որեւէ ժամանակաշրջանէ աւելի՝ ներկան անողոք է: Եւ հակառակ մեր այն հաւատքին թէ այսօ՛ր ալ արժէքներ ունինք եւ տաղանդներ կը հասնին սփիւռքեան ածուներու մէջ, մղուած ենք հայալեզու հայ գրականութեան ապագան լրջօրէն վտանգուած տեսնելու»:

Արդ, հեռացնելու համար մեզմէ այս վտանգը, որ կրնայ օր մը մահացու ըլլալ մեր մշակոյթին համար, հարկ է որ գրադարանները դադրին գրապահոցներ ըլլալէ: Անհրաժեշտ է որ հայաչատ գաղութներու հայկական կազմակերպութիւնները հիմնեն (եթէ չունին) գրադարաններ իրենց կեդրոնատեղիներու մէջ, ընթերցումի մղելով իրենց անդամները:

Անհատին մէջ կարդալու սէրը արթընցնելու պեղեցիկ գաղափարը կ'իրագործուի Լոս – Անճըլըսի հայկական վարժարաններու յատկապէս նախակրթարաններու մէջ, ընթերցումի մրցանակի հաստատումով: Այսպէս, աչակերտին կը թելադրուի իւրաքանչիւր եռամսեայ կարդալ գիրքեր եւ անոնցմէ իւրաքանչիւրին մասին գրել համառօտ գեկուցում մը, հաստատելու համար կարդացած ըլլալը: Այն աչակերտը որ կարդացած է առաւելադոյն քանակով կամ էջերով գիրքեր, կը ստանայ մրցանակ մը: Այս օրինակը կարելի է կիրարկել նաեւ հայկական գրադարաններու մէջ, ուր գրադարանատէր կազմակերպութիւնը կամ հաստատութիւնը մրցանակ մը հաստատելով կրնայ խթանել իր անդամներուն մէջ ընթերցասիրութիւնը:

Ցոյժ օգտակար պիտի ըլլար նաեւ հայահոծ գաղութներու մէջ, ինչպէս՝ Լոս – Անճըլըս, Փարիզ, Լիոն, Մարսէյլ, Պէյրութ, Թեհրան եւ այլուր, հանրային կեդրոնական գրադարան – ընթերցարանի մը հիմնումը: Գրադարան մը՝ ուր հայ մարդիկ վարժուին երթալ, ինչպէս կ'երթան հանրային ճաչարան կամ զբօսավայր:

Մեր ժողովուրդի կեանքին մէջ գիրքը եղած է այն լուսատու ճանապարհը, որուն մէջէն քալած է մեր ժողովուրդը իր տաք ու պաղ օրերուն: Մանաւանդ այն սեւ օրերուն, երբ մարդիկ փորձած են իր կեանքին թելը տուրով կտրել: Փոխարէնը, հայ մարդը իր գիրքերով իր կեանքը յաղթանակի վերածած է:

Մօտենանք հայ գիրքին, մօտենանք հայկական գրադարաններուն մէջ փոչիով պատած հայ գիրքերուն. թող մեր ձեռքերը հպին անոնց, մեր աչքերուն լոյսը թող իջնէ անոնց վրայ եւ մեր միտքերն ու հոգիները հաղորդուին անոնց հոգիին հետ, միախառնուին այն ապրումներուն, դաղափարներուն, ճչմարտութիւններուն, որոնք մարմին առած են գրողներուն ճառագայթումով: Այն ատեն է որ կրնանք ճակատաբաց ըսել՝ Թումանեանի բառերով.

Ուր հասնում է Հայի գիրքն ու գիր՝
Կենդանի է դեռ հայութեան ոգին:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԵՄԵԱՆ

31 – 12 – 2001

ՄԵՐ ԱԼ ՄԵՂՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ինծի նման պարզ քաղաքացիներու ուղեղը, բազմաթիւ հարցումներով ռմբակոծուած է այս տարեվերջին, եւ նոր տարուան սկիզբը: Ձայնասփիւռներու աղմուկն ու հեռատեսիլներու անդադար հասնող նկարները, պատերազմական ճակատներէն, աղէտներու գօտիներէն, եւ-զանակի գործած փլուզումներէն, ջուրի եւ կրակի արկածներէն, կեանքը բանի տեղ չդնող եւ կայծի մը հարուածով, ակնթարթի մէջ ոչնչացնող սա երիտասարդներէն, որոնց դիմաց, կը ստիպուիս հարց տալ, թէ մարդկային զգացումներուն ո՞ր բջիջին մէջ, կրնայ այսքա՞ն տեղութիւն պահուած ըլլայ, որ երիտասարդ կեանքէ մը զերադաս նկատուի... քաղաքական կամ կրօնական մոլեռանդութի՞ւն; հաւաքական նուաստացումի մը չենթարկուելու պոռթկո՞ւմ...:

Երբ ընտանիքիդ մէկ անդամը, անճնասպանութիւն կամ մարդասպանութիւն կը փորձէ, ինքնաբերաբար խիղճի քննութիւն մը կը կատարես, թէ դուն ո՛րեւէ ձեւով առիթ տուա՞ծ ես, նոյնիսկ հեռաւոր կերպով: Այսօր բարեկեցիկ եւ բախտաւոր Արեւմուտքը, պէտք է հարց տայ, թէ իր հարստութիւնը ստեղծելու համար, իր տիրապետութիւնը ամրացնելու համար, չէ՞ օգտագործած երրորդ աչխարհին բարդոյթները, ֆինանսաւորելով, զինելով եւ ահաբեկիչներ պատրաստելով, աչխարհիս չորս անկիւններուն վրայ, եւ հիմա, երբ եռացած ջուրը դուրս կը յորդի կաթսայէն, դարձեալ պարզ քաղաքացին, հարց կրնայ տալ, թէ ի՞նչ արդիւնք կրնան ունենալ, ահաբեկչութիւններու դէմ տեղի ունեցող գործողութիւնները...:

Կարելի եղա՞ծ է ինքնապաչտպանութեան ահմանները անցնել, թէ վրիժառութեան, վայրագ հակադարձութեան, փոխ – հատուցումի ճամբան բռնած, անվերադարձ առաջ կ'երթանք: Առաջին օրերու տրամաբանական նախադասութիւններուն, խոհեմ արտայայտութիւններուն, արդար ինքնապաչտպանութեան մը պահանջին յաջորդող, ներկայ գործողութիւնները, աւելի գոռող վրիժառութիւն կը հոտին, անսահմանօրէն զերադաս ուժի մը կողմէն, որ իր մոլուցքին մէջ, անզէն քաղաքացիներուն անդամ չի խնայեր: Ա՛յս է տարիներէ ի վեր կատարուածը Միջին – Արեւելքի մէջ, Պաղեստինի եւ Իսրայէլի միջեւ: Ժողովուրդներու մէջ աւելութիւնը մչտապէս վառ պահելը, անմեղ զոհերու թիւը օրէ օր աճեցնելով, ինչպէ՞ս կրնայ յարմար դեհին ստեղծել, բարի զրացիութեան եւ խաղաղութեան մասին խօսելու, խաղաղութիւն մը, որ անհրաժեշտ է, մարդկութեան ապագային համար, եւ իրաւունք չունի պետութիւն մը, իր զերադասութիւնը հաստատելու համար ուրիչին վրայ, մարդկութեան խաղաղութիւնը բռնաբարել:

Ձեմ կարծեր որ, աչանց յանցանքի մարդ ըլլայ այս պարմաններու տակ: Սխալներն ալ յանցանքի իրենց բաժինը ունին: Աւելորդ տեղը չէ որ Ցիսուս Աւետարաններուն մէջ կը կրկնէ. – «Եթէ չապաչխարէք, ամէնքդ ալ պիտի կորսըւիք» – հրաւէր մըն է Իր կոդմէն իւրաքանչիւրիս մէջ փնտռելու մեր մեղսակցութեան նչանները, անարդարութեան հետ: Չի բաւեր որոմը մաքրել մեր մէջէն, այլ անհրաժեչտ է, արժէքներու չափանիչը արմատապէս փոխել. – «Ով որ սուր կը բարձրացնէ, սուրով կը կործանի» – քանի մարդկութեան կատարած ամէն պայքար չարիքի դէմ, բիրտ ուժով, տեւական ապրեցութիւն չի կրնար ունենալ մինչեւ չդիտակցինք թէ չարին խորագոյն պատճառը կը գտնուի իւրաքանչիւր հասարակութեան, կամ ազգին մէջ ինքնին, երբ ան անարդարութեան հետ կենակցութիւն ստեղծած է:

Ինչ լաւ պիտի ըլլար անցնող տարուան ողբերգական դէպքերը, Միջին – Արեւելքէն մինչեւ կեդրոնական Ասիա երկարող, պատճառ հանդիսանային որ Արեւմուտքը խղճի քննութիւն մը կատարէր եւ հասնէր այն եզրակացութեան, որ անհրաժեչտ է փոփոխութիւն մտցնել արժէքներու աստիճանաւորումին մէջ:

Մեր ընկերութիւնը, անհոգի ընկերութիւն մը դարձած է, ուր միակ արժէքը, դրամը, աստուածութեան աստիճանին հասցուցած ենք, որու միակ օրէնքը, յաջողութիւնն է, եւ միակ ժամանակը սակարաններուն բացուելուն եւ փակուելուն վրայ հիմնուած...:

Խաղաղութիւնը բոլոր բարիքներուն խտացումն է, հետեւաբար է նաեւ մարդկութեան մեծագոյն բարիքը, որուն ճիշդ հակոտնեան է պատերազմը: Խաղաղութիւն չի նչանակեր միայն ոչ – պատերազմ. կը նչանակէ անկեղծ եւ տեւական դաչինքներ համայն մարդկութիւնը ընդգրկող, զերազաս խմբակի, ընկերութեան, ցեղի կամ պետութեան մը չահերէն: Այս հասարակաց բարիքին դէմ կատարուած որեւէ գործողութիւն, ինքնաբերաբար կը ծնանի վախ, նախանձ եւ հակամարտութիւն:

Ի հարկէ, այս ամէնը, երկար ժամանակի կը կարօտի, բայց ա՛յս է այն խաղաղութիւնը որ մարդկային արկածախնդրութեան վերջին նպատակը պէտք է ըլլայ:

ՀՑՊ

ՎԵՆԵՏԻԿԸ ԾՓՈՒՆ ՊԱՀԵԼՈՒ ԾՐԱԳԻՐ

ՓԱՂԱՔԸ ԿԸՆԿԼՄԻ,
ԾՈՎԸ ԿԸ ԲԱՐՁՐԱՆԱՅ,
ԻՏԱԼԻՈՅ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ Ի ՎԵՐՋՈՅ
ԿԸ ՄԻՋԱՄՏԷ ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԳԱՆՁ ՄԸ

Վենետիկի մէջ ողողումները սովորական են: Սակայն անոնք որքա՞ն ահաւոր կրնան ըլլալ: Աւրտասովոր չէ Ս. Մարկոս հրապարակին վրայ հանդիպիլ ճաչարանատէրերու, որոնք քափուչինօ կը խմեն, իրենց ոտքերը մինչեւ ծունկ ջուրի մէջ: Զբօսաշրջիկներ կրնան հաճելի փորձառութիւն մը համարիլ «աքուալթայի» կամ ողողումի բռնուիլը: Սակայն Վենետիկցիներուն համար երկակենցաղ կեանքը նորութիւն չէ: Քաղաքը կ'ընկղմի 1500 տարիէ ի վեր, մինչ Ադրիական ծովը կը բարձրանայ եւ հողը, որուն վրայ չինուած է քաղաքը, հետզհետէ կը ցածնայ: Դարեր չարունակ ողողումի դէմ պայքարելու համար, Վենետիկ ծախսած է հարիւրաւոր միլիոն տոլարներ, ամբարտաւան ծրագիրներ կազմած, որոնք ծախսերու պատճառով ետ մղուած են: Ներկայիս, ծրագիրը կը մօտենայ աւարտին, եւ ամէն ինչ կը թելադրէ որ ան պիտի յաջողի:

Ծրագիրը կը կոչուի MOSE, որ Իտալերէն բառախաղ մըն է, որ կրնայ նչանակել Մովսէս կամ ալիք: Ան կը կազմուի 78 շարժական պատուարներէ, որոնք ծովուն տակ տեղադրուած են, Լիտոյի երեք անցքերուն վրայ: Ծովուն մակերեսը 110 սանթիմեթր բարձրանալու պարագային, պատուարները պիտի լեցուին օդով եւ ջուրէն դուրս պիտի գան, ծովուն ջուրերը արգիլելով որ ներս մտնեն: Ծրագրի ծախսերը կը գնահատուին 4.3 միլիառ տոլար, որ կը ներառնէ նաեւ Վենետիկի ծովեզերքի ամրացումը: Ծրագրի ամբողջական աւարտը կը նախատեսուի 2011 թուականին:

Ծրագրի ամենամեծ դժուարութիւնը եղած է ինքնապաչտպանութեան ահմանները անցնել, թէ վրիժառութեան, վայրագ հակադարձութեան, փոխ – հատուցումի ճամբան բռնած, անվերադարձ առաջ կ'երթանք: Առաջին օրերու տրամաբանական նախադասութիւններուն, խոհեմ արտայայտութիւններուն, արդար ինքնապաչտպանութեան մը պահանջին յաջորդող, ներկայ գործողութիւնները, աւելի գոռող վրիժառութիւն կը հոտին, անսահմանօրէն զերադաս ուժի մը կողմէն, որ իր մոլուցքին մէջ, անզէն քաղաքացիներուն անդամ չի խնայեր: Ա՛յս է տարիներէ ի վեր կատարուածը Միջին – Արեւելքի մէջ, Պաղեստինի եւ Իսրայէլի միջեւ: Ժողովուրդներու մէջ աւելութիւնը մչտապէս վառ պահելը, անմեղ զոհերու թիւը օրէ օր աճեցնելով, ինչպէ՞ս կրնայ յարմար դեհին ստեղծել, բարի զրացիութեան եւ խաղաղութեան մասին խօսելու, խաղաղութիւն մը, որ անհրաժեշտ է, մարդկութեան ապագային համար, եւ իրաւունք չունի պետութիւն մը, իր զերադասութիւնը հաստատելու համար ուրիչին վրայ, մարդկութեան խաղաղութիւնը բռնաբարել:

Ձեմ կարծեր որ, աչանց յանցանքի մարդ ըլլայ այս պարմաններու տակ: Սխալներն ալ յանցանքի իրենց բաժինը ունին: Աւելորդ տեղը չէ որ Ցիսուս Աւետարաններուն մէջ կը կրկնէ. – «Եթէ չապաչխարէք, ամէնքդ ալ պիտի կորսըւիք» – հրաւէր մըն է Իր կոդմէն իւրաքանչիւրիս մէջ փնտռելու մեր մեղսակցութեան նչանները, անարդարութեան հետ: Չի բաւեր որոմը մաքրել մեր մէջէն, այլ անհրաժեչտ է, արժէքներու չափանիչը արմատապէս փոխել. – «Ով որ սուր կը բարձրացնէ, սուրով կը կործանի» – քանի մարդկութեան կատարած ամէն պայքար չարիքի դէմ, բիրտ ուժով, տեւական ապրեցութիւն չի կրնար ունենալ մինչեւ չդիտակցինք թէ չարին խորագոյն պատճառը կը գտնուի իւրաքանչիւր հասարակութեան, կամ ազգին մէջ ինքնին, երբ ան անարդարութեան հետ կենակցութիւն ստեղծած է:

Ինչ լաւ պիտի ըլլար անցնող տարուան ողբերգական դէպքերը, Միջին – Արեւելքէն մինչեւ կեդրոնական Ասիա երկարող, պատճառ հանդիսանային որ Արեւմուտքը խղճի քննութիւն մը կատարէր եւ հասնէր այն եզրակացութեան, որ անհրաժեշտ է փոփոխութիւն մտցնել արժէքներու աստիճանաւորումին մէջ:

Մեր ընկերութիւնը, անհոգի ընկերութիւն մը դարձած է, ուր միակ արժէքը, դրամը, աստուածութեան աստիճանին հասցուցած ենք, որու միակ օրէնքը, յաջողութիւնն է, եւ միակ ժամանակը սակարաններուն բացուելուն եւ փակուելուն վրայ հիմնուած...:

Խաղաղութիւնը բոլոր բարիքներուն խտացումն է, հետեւաբար է նաեւ մարդկութեան մեծագոյն բարիքը, որուն ճիշդ հակոտնեան է պատերազմը: Խաղաղութիւն չի նչանակեր միայն ոչ – պատերազմ. կը նչանակէ անկեղծ եւ տեւական դաչինքներ համայն մարդկութիւնը ընդգրկող, զերազաս խմբակի, ընկերութեան, ցեղի կամ պետութեան մը չահերէն: Այս հասարակաց բարիքին դէմ կատարուած որեւէ գործողութիւն, ինքնաբերաբար կը ծնանի վախ, նախանձ եւ հակամարտութիւն:

Ի հարկէ, այս ամէնը, երկար ժամանակի կը կարօտի, բայց ա՛յս է այն խաղաղութիւնը որ մարդկային արկածախնդրութեան վերջին նպատակը պէտք է ըլլայ:

ՀՑՊ

31 – 12 – 2001

ղամները մաշեցուցած են Վենետիկի 16-րդ դարու պալատներուն հիմերը եւ խոնաւութիւնն ու բորբոսը վտանգած են անոր ճարտարապետական կոթողներն ու արուեստի անգին գործերը: Սակայն յատկապէս վերջին քանի մը եղանակները դաւեր նիւթած են անոր դէմ: Անցեալ տարի Ս. Մարկոս եկեղեցիին նախատարի մուտքը 250 օր մինչեւ կէս մեթր բարձրութեամբ ջուրի մէջ մնացած էր: Դուրսի հրապարակը 50 անգամ ողողուած էր, եւ իւրաքանչիւր անգամ հնչած էին Բ. Աշխարհամարտի օրերուն օդանաւային յարձակումներէ նախազգուշացնող ահազանգները: Անցորդները ճամբաններուն մէջտեղը դրուած բարձր տախտակներուն վրայ ցատքելով՝ ստիպուած էին զգուշութեամբ քալել մէկ չարքի վրայ: Նոր տարուան շրջանին քաղաքը դիմապրուած էր 17 օրուան տիպողական աննախընթաց վիճակ մը: Կացութիւնը այնքան վատ էր, որ բազմաթիւ յետազգումներէ ետք, Իտալիոյ պետութիւնը ի վերջոյ ուղղակի միջոցառումներու դիմած էր փրկելու համար Վենետիկը:

Անցեալ Մարտին աշխատաւորներ սկսան քար առ քար 10 սանդիմեթր բարձրացնել Ս. Մարկոս հրապարակը: Աշխատանքը մաս կը կազմէ ծրագիրի մը, որուն նպատակն է բարձրացնել Վենետիկի այն շրջանները, որոնք ողողումի վտանգին ենթակայ են, եւ վերանորոգել քաղաքին տասերկրեակ կղզուձիներու ցանցերը, որոնք հինցած են եւ ողողումի ատեն կը յորդին, աղտոտութեան, տիղմի եւ առնէտներու հեղեղ մը արձակելով դէպի Ս. Մարկոս հրապարակը: Ծրագիրին գործադրութիւնը պիտի տեւէ չորս տարի եւ պիտի արժէ չուրջ 21 միլիոն տոլար: Սակայն նոյնիսկ անոր ջատագովները կը խոստովանին, թէ անիկա լաւագոյն պարագային ժամանակաւոր միջոցառում մը պիտի ըլլայ եւ «նպատակադրուած է պարզապէս զբօսաշրջիկներուն ոտքերը մաքուր պահելու», ինչպէս կ'ըսէ քաղաքին փրկութեան աշխատանքը ստանձնած չինարարական ընկերութիւններուն պատասխանատուն:

Սակայն նոյնիսկ այս նպատակը կրնայ չիրականանալ: Վերջերս խումբ մը ճարտարագէտներ ուսումնասիրած են 18-րդ դարու վարպետ Քանալեթթոյի գեղանկարները եւ նկատած են, թէ 1700-ական տարիներուն Ս. Մարկոս հրապարակին վրայ ջուրի մակարդակը 34 սմ. նուազ էր, քան ինչ որ է այսօր: Ասիկա կը նշանակէ, թէ հրապարակը բարձրացնելէ ետք անիկա տակաւին 24 սմ. ցած պիտի ըլլայ նախկին մակարդակէն:

Փրկութեան աշխատանքին մնացեալ բաժինը կախեալ է երկար ժամանակէ ի վեր տարակարծութիւններու ենթակայ Մովսէսի ծրագիրէն: 2·5 միլիոն տոլար արժողութեամբ այս ծրագիրը, որ 20 տարիէ ի վեր կը սպասէ քաղաքին իշխանութիւններուն վճռական պատասխանին, մարգուկին նման պիտի ճեղքէ ծովը: Երբ մակընթացութիւնը 1 մեթրէն աւելի բարձրանայ, ստորջրեայ 79 դարպասներ ժամանակաւոր կերպով պիտի բարձրանան ծովալիճը բաժնելու համար Ադրիականէն: Իտալիոյ Կանաչներու կուսակցութիւնը, որ կարեւոր դեր ունի քաղաքին իշխանութեան մէջ, կը չեչտէ, թէ դարպասները տարին 250 օր ծովը պիտի բաժնեն ծովալիճէն, վենետիկը վերածելով ցամքած ջրանցքներու քաղաքի մը: Կէնսոլորտի պաշտպաններու համաձայն, ծովալիճին դիւրաբեկ միջավայրը կրնայ քայքայուիլ այս պատճառով: Սակայն ծրագիրին ջատագովները կը վիճին, թէ դարպասները տարին միայն 300 ժամ պիտի գոցուին, եւ թէ՝ ծովալիճը արդէն կը ստանայ կենսոլորտային անդարձ աւերմ, զբօսաշրջիկներու հեղեղին եւ մօտակայ քարիւղի պատրանի մը պատճառով:

Հակառակ տարակարծութիւններուն, Մովսէսի ծրագիրը կը մնայ Վենետիկի լաւագոյն յոյսը: Նոյնիսկ եթէ Իտալիոյ կառավարութիւնը վաւերացնէ զայն, անոր գործադրութիւնը պիտի տեւէ 8–էն 10 տարի: Իսկ ժամանակը կը թռի: 1999–ին Մասաչուսէցի Արհեստագիտական հիմնարկին կողմէ հրապարակուած տեղեկագիրի մը համաձայն, վենետիկը գրեթէ ամբողջութեամբ պիտի ընկղմի 80 տարիէն: Մինչ այդ քաղաքին բնակչութիւնը կը նուազի եւ գործատէրեր վճռական կը կրեն: Անցեալ աշնան չուրջ 1000 վաճառատուներու սեփականատէրեր «Մոյկի օր» յայտարարեցին եւ ձգախչէյ մոյկեր հագած՝ հաւաքուեցան Ս. Մարկոս հրապարակին վրայ, բողոքելու համար քաղաքին իշխանութիւններուն անտարբերութեան դէմ: Մինչ չատեր կը սպասեն գործնական քայլերու, ոմանք կը կատակեն, թէ այսուհետեւ սուզուելու յատուկ հանդերձանք եւ գործիքներ պիտի վաճառեն...:

Պատրաստեց՝

Լ. ԿԻՒԼՈՑԵԱՆ – ՍՐԱՊԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԱՍՏ ՀԱՆԳՉԻՆ ՖՐԱՆՔԸ, ՓԵՍԵԹԱՆ, ՏՐԱՒԱՄԻՆ...

Քիչ մը ամէն տեղ, թղթադրամները կը մեծարեն քաղաքական դէմքեր, զօրավարներ, արքաներ: Ֆրանսայի մէջ, ընդհակառակն մեծարուած են մշակոյթի, գիտութեան կամ արուեստի դէմքեր, ինչպէս՝ Փօլ Սեզանն, Փիէր եւ Մարի Կիւրի կամ, Կիւսթաւ Էյֆէլ: Դժբախտաբար, ասոնք բոլորն ալ այլեւս մոռացութեան տրուճան, երբ Ֆրանքն ալ իր տեղը տուաւ Եւրոյին: Առաջին Ֆրանքը, հրապարակ հանուած 1360-ին, ոսկեդրամ մըն էր որ կը ներկայացնէր Յովհաննէս Բարին, Ֆրանք Թաղաւորը ձի նստած: Ֆրանքը Ֆրանսայի պաշտօնական դրամը դարձաւ 1799-ին եւ առաջին մանրուքները կը ներկայացնէին Հերակլէսը չորս ատասած Ազատութեան եւ հաւասարութեան այլաբանութիւններով: Բայց, պարզ է որ թղթադրամը աւելի տեղ կուտայ պատկերազարդումներու: 20-րդ դարու առաջին կէսին, թղթադրամները ներկայացուցած են աշխատանքի լծուած կիներ ու այրեր: Ապա, 50-ական թուականներէն սկսեալ, թղթադրամներ հրապարակ ելան արուեստագէտներու, դիտուններու պատկերներով, ինչպէս՝ Վիքթոր Հիւկօ, Փասթէօր, Մոլիէր, Փասքալ, Տէպիւսի: «Նիւ – Եորք Թայմզ»ի թղթակիցին ամէնէն մեծ ափսոսանքը կապուցած 50 ֆրանքնոցն է որ մէկ կողմը Սէն Թ'Էկզիւփէրիին կը ներկայացնէ, միւս կողմն ալ անոր մենակեաց հերոսը՝ Փոքրիկ Իշխանը: Իրեն համար, միայն մանուկ մը կամ մանուկի զգայնութիւնն ունեցող չափահաս մը կրնայ նման թղթադրամի մը դաղափարն ունենալ: Ոչ մի այն գեղեցիկ է, այլեւ կը թուի ըսել. – «Մենք Ֆրանսացիներս, գիտենք թէ ինչ բան իսկապէս արժէք ունի»:

*
**

131 տարուան պաշտօնական կեանքէ մը ետք, փեսեթան ալ անհետացաւ Յունուար մէկին: Իր պատմութիւնը պիտի պահուի Պարչելոնայէն ոչ հեռու Գալաֆ դանուող թանգարանի մը մէջ: Վայրը ծննդավայրն է Լօրէնսօ Ֆիկուէրպոյի որ հեղինակն էր սպանական դրամանիշին 1868-ին, երբ Ելմտական նախարար էր առաջին Հանրապետութեան: Թանգարանին բացումը 2003-ին պիտի զուգադիպի Ֆիկուէրպոյի մահուան հարիւրամեակին հետ եւ դաղթնակէտը պիտի ըլլայ նախարարին յիշատակին մեծարանքի հանդիսութեանց շարքի մը, սկսած Սեպտեմբեր 20-ին: Փեսեթայի թանգարանի մը առեղծումը նպատակ ունի նաեւ ցոյց տալու 1868-ին պաշտօնական դարձած դրամին պատմական արժէքը: Այս թանգարանը պատճառ պիտի ըլլայ նաեւ որ Եւրօն չընկճէ փեսեթային պատմական եւ զգացական ժառանգութիւնը:

*
**

Տրախմին 169 տարուան կեանք ունէր: Եւ տրախմի բառով, բազմաթիւ արտայայտութիւններ ալ կային, ինչպէս՝ տըրախմօֆոնիա (տրախմի սպասնող, այսինքն՝ կծծի) եւ այլեւս կարելի չէ գործածել:

Իր կեանքի երկայնքին, տրախմին քանիցս կշիռք, չափ, բաղադրութիւն (արծաթ, պղինձ, ալիւմինիում) փոխած է եւ երբ թղթադրամի վերածուած է, նոյնիսկ որպէս ծանուցում օգտագործուած է: Բոլորը կը յիշեն փառքի (Ընկերվարական կուսակցութիւն) 1981-ի հանրագրէը որ ցոյց կու տար հազար տրախմիին խորհրդանիշ կինը տանտիկինի պայուսակը ձեռքին:

Արդի Յունաստանի առաջին դրամանիշը հրապարակ եւած է 1828-ին եւ տրախմի չէր, այլ փիւնիկ մը, մոխիրներէն վերապրող թռչունի ներկայացումով: Այս խորհրդանիշը, յետագային նոյնացած է ազատութեան համար պայքարներուն, նախքան իւրացումը, զինուորական ճունթային կողմէն, որ զայն որդեգրեց որպէս նշանաբան, աւելցնելով զինուորի մը նկարը: Առաջին տրախմին Յունաստան չինուած չէ այլ՝ Միւնիխ 1832-ին եւ կը ներկայացնէր, ծագումով գերման Յունաստանի առաջին թագաւորին՝ Օթթոն Ա.ի նկարը: Այդ թուականէն մինչեւ Բ. աշխարհամարտին վերջաւորութիւնը դրամները արտասահման կը պատրաստուէին եւ ներչնչուած էին միջազգային մոտեւներէ:

Այսօր ալ, հանրածանօթ լոզունգը՝ «Յունաստանը երբէք չի մեռնիր» տրախմիին ալ համար կ'զօրու է: Պիտի չբունակէ զոյութիւն ունենալ դրամ եւ դիրհամ (տրախմիէն առած) անունին տակ, որոնք պաշտօնական դրամներն են Հայաստանի, Մարքի եւ Արաբական Միացեալ Իշխանապետութեանց:

Թ. Ա. Թ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԴԻՏՈՒՄՆԵՐ
ՎԵՐՑԱՒՈՒՄՆԵՐ
ՄԻՏՔԵՐ ԵՒ «ԿԱԿԱԶՆԵՐ»

Ա. ՔԻՇԻՇԵԱՆ

Վալանս, 2001

ԹԻՒ 17 ԽԱՓԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԸ.

ԹԱԿԱՐԴԸ

Այս անգամ խուզարկութիւնը այնքա՛ն անակնկալօրէն տեղի ունեցաւ, որ փաստականները չկրցան իրենց դետնափոր թաքստոցին մէջ ապաւինիլ:

Մէկ քանիները, որոնց մէջ կը դտնուէին Տրդատ եւ Եղիա Սամէն, յաջողեցան պատուհանէ մը փախչիլ եւ ապատանիլ դրացիի մը տունը:

Երկու փախստականներ, սակայն, ժամանակ չունեցան նոյն ճամբով փախչելու եւ օձինքնին ձեռք տուին:

Երկու դաւառացի երիտասարդներ էին, որոնք գինուորական ծառայութեան տարիքի մէջ ըլլալով՝ հոն ապաստանած էին:

Արթին յաղթական ձեւով մը այս երկու երիտասարդները յանձնեց ոստիկաններուն, յետոյ դարձաւ տանտիկնոջ եւ սպառնական չեչտով մը ըսաւ.

– Այսպէս ուրեմն, այս տունը վտանգաւոր չարագործներու բոյն մը ըրած էք...

– Ո՞վ են այդ վտանգաւոր չարագործները, – հարցուց տիկինը զարմացած դէմքով մը:

– Ահաւասիկ այս երկու երիտասարդները:

– Բայց ասոնք չարագործներ չեն, երիտասարդներ են, որոնք սենեակ մը վարձած են այստեղ:

– Ջինուորական ծառայութենէ խոյս տուած մարդիկ են:

– Այդ պարագան ես չեմ գիտեր:

– Ինչպէ՛ս չես գիտեր, – գոչեց Արթին բարկաճայթ չեչտով մը:

– Ես պէտք չունիմ իմ վարձակալներուս մասին քննութիւն կատարելու եւ ստուգելու, թէ զինուորական փախստականնե՞ր են, թէ ո՛չ, ասիկա իմ գործս չէ, ինծի համար կարեւորը այն է, որ իրենց վարձքը օրին վճարեն:

– Այդ բացատրութիւնները կրնաս տալ պատերազմական ատեանին, եթէ ուզեն քեզ մտիկ ընել ու այդ տեսակ արդարացումներով գոհանալ:

– Ինչպէ՞ս, – գոչեց տիկինը դող ելած, – պատերազմական ատեանի՞ն պիտի երթամ:

– Բնականաբար, կը կարծե՞ս, որ իրենդիրը այսպէս վերջանայ... մանաւանդ որ ուրիշ ծանր կասկածներ կան ձեր մասին...

– Ի՞նչ կասկած:

– Մենք դիտենք, թէ ասոնցմէ չատ աւելի վտանգաւոր յեղափոխականներ պահած էք այստեղ:

– Երբեք այդ զրպարտութիւնը չեմ ընդունիր:

– Մենք որոշապէս իմացած ենք, որ Տրդատ եւ Եղիա Սամէն այստեղ կը գտնուին:

– Այդ անունով մարդ չկայ այստեղ, ահաւասիկ այս երկու երիտասարդները, զորս դուք, անոնք են միակ վարձակալները, անոնցմէ դուրս մարդ չկայ:

– Եթէ իմ ըսած մարդիկս անմիջապէս երեւան չհանես, գիտցիր, որ չատ սուղի պիտի նստի քեզի:

– Ինչպէ՞ս կրնամ յանձնել մարդիկ, որոնց դոյութիւնն անգամ չեմ գիտեր:

– Այդ լեզուները ինծի մի՛ ծախեր, – ըսաւ Արթին, – մենք չենք կլլեր այդ սուտերը, պէտք է, որ հիմա այդ երկու մարդիկը երեւան հանես:

– Տունը ձեր տրամադրութեան ներքեւ է, կրնաք ամէն կողմ խուզարկել եւ եթէ երբեք այդ ձեր ըսած մարդիկը իմ տունէս գտնէք, ես պատրաստ եմ պատիժս կրելու:

– Գտնենք կամ չգտնենք, դուն քու պատիժդ պիտի կրես:

– Պատրաստ եմ...

– Իսկ եթէ յօժար կամքովդ այդ մարդիկը մեզի յանձնես, այն ատեն խնդիրը կը փոխուի, ո՛չ թէ միայն քեզի ազատ կը թողունք, այլ նոյնիսկ պարգեւ մըն ալ կը ստանաս եւ ուրիշ չնորհներու կ'արժանանաս:

– Ո՛չ չնորհի, եւ ո՛չ ալ պարգեւի պէտք ունիմ, փա՛ռք Աստուծոյ, ապրուստի միջոց ունիմ եւ ոչ մէկի կարօտ եմ:

Արթին վերջին անգամ մըն ալ տունը մանրազնին կերպով խուզարկութենէ անցուց:

Ճանկարծ նչմարեց այն պատուհանը, ուրկէ երիտասարդները խոյս տուած էին եւ որուն ապակին կոտրած էր:

– Ահաւասիկ ապացոյց մը, – ըսաւ՝ կանդ առնելով կոտրած ապակիին առջեւ:

– Ի՞նչ ապացոյց, – հարցուց տանտիկինը:

– Ապացոյցը, թէ Տրդատ եւ Եղիա հոսկէ խոյս տուած են, հիմա կը յիշեմ, որ ներս մտած ատենս կոտրուղ ապակիի մը ձայնը ականջիս եկաւ, այն ատեն ուշադրութիւն չդրի, կ'երեւայ, որ աճապարանքով պատուհանէն ցատքած ատենին ապակին կոտրած են:

– Այս ապակին երկու օրէ ի վեր կոտրած է, – պատասխանեց Տիկին Մաքրուհի, – ածխավաճառը կոտրեց անուշադրութեամբ, երբոր ածուխ կը փոխադրէր:

– Բայց տեսէ՛ք, պարտէզին մէջ ոտքի հետքեր կան, – ըսաւ Արթին՝ ձեռքովը գետինը ցոյց տալով... – փախստականները պարտէզէն անցած, պատէն ցատքած, միւս պարտէզը գացած են ու անկէ ալ դիմացի տունը մտած:

– Այն ատեն քանի որ այդպիսի կասկած մը ունիք՝ կրնաք այդ տունն ալ երթալ խուզարկել:

– Արդէն այդ բանը պիտի ընեմ:

– Բայց վստահ եղէք, որ բան մը պիտի չգտնէք:

– Կ'երեւայ, որ վստահ էք, որ այդ մարդիկը հոն չեն մնացած եւ տունէն հեռացած են:

– Նորէն կը կրկնեմ, իմ քովս ձեր փնտռած անձերը չի կան:

– Ինչ որ է, քալէ՛, տեսնենք, – եւ Արթին Տիկին Մաքրուհին առաջնորդեց թաղա պահչի պահականոցը, ուր տարուեցան նաեւ երկու գինուորական փախստականները:

(Շար. 136)

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 13

Տճն է անուաճակոչութեան

Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի: Յաւարտ պատարագի Եպիսկոպոսարանի Տճօրհնէքը կը կատարուի:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

Soirée en avant-première !
Vendredi 11 janvier à 20h45
PRESENTATION DU 2ème COMPACT DISC DE

FERDI ZIPCI

« Karavan »
en présence des musiciens :
Bédik AGAZARIAN
Gaby LOUPIGNAN
Etienne ROUMANET
Catherine ZABOUNIAN
Avec interventions musicales en «live»

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

(Շար· Ա· էջէն)

տարտամ կեցուածքը եւ դիմէ ազդու քայլերու:

Եթէ Արաֆաթ իսկապէս պատրաստ է դեկավարելու եւ չատ աւելի ազդեցիկ միջոցներ ձեռք առնելու, Սպիտակ Տունը բաց պիտի ըլլայ անոր առջեւ: Սակայն, պայման է որ ազդու կերպով յանձնառու ըլլայ:

ԱՄՆ որոշած չեն Արաֆաթը խաղէն դուրս ձգել· ան կը չարունակէ նկատուիլ պաղեստինցի ժողովուրդին ներկայացուցիչը եւ այնքան առեն որ պահէ այդ հանգամանքը, ստիպուած են անոր հետ գործ ունենալու:

Ե. ձէրէճեան համոզուած է որ Արաֆաթ եթէ նոյնիսկ ուղղակի հակակշիռ չունի այդ երկու կազմակերպութիւններուն վրայ, որպէս պաղեստինցի ժողովուրդին ներկայացուցիչը, կը հակակշռէ պաղեստինեան քաղաքական ոլորտը: Այնպէս որ կրնայ ըսել թէ իր ժողովուրդին դերադոյն չահուն սիրոյն պէտք է վերջ տալ բռտութեան եւ պահանջել պաղեստինցիներու կենսական չահուն՝ յանուն անկախ պետութեան, որ վերսկսին երկխօսութեան:

Երբ զրուցավարը դիտել կու տայ թէ երբ Շարոն հաչտութեան բոլոր համաձայնութիւնները մերժած մէկն է, կարելի՞ կ'ըլլայ իրեն հետ հաչտութեան յանդիլ, ե· ձէրէճեան կը պատասխանէ թէ ինք Իսրայէլի դեսպանութեան չրջանին վիճարկում ունեցած է Շարոնի հետ որուն հետ կարելի է երկխօսութիւն տանիլ, բանակցիլ: Վերջերս հարցուցած է Արաֆաթի թէ կը խորհի՞ Շարոնի հետ երկխօսութեան, բանակցութեան կարելիութեան մասին եւ յստակօրէն դրական պատասխան մը ստացած է անկէ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց հօրեղբօր՝ Նուբիաճ Իփլիքճեանի մահուան առթիւ, Պոլիսէն Մարտիկ Մուրթաֆեան ընտանիքը 100 եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻԻ

ՓԱՐԻԶ.– Ռուբէն Գրիգորեան 30 եւրօ:

⁂

ՓԱՐԻԶ.– Մատլէն եւ Ժաք Գարփանթիէ 30 եւրօ:

Semaine arménienne

Mairie du 9ème

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹ

ՑՐԴ ԹԱՂԱՄԱՍԻ

ՓԱՂԱՓԱՊԵՏԱՐԱՆԸ (*)

Յունուար 10–էն 19 Փարիզի 9–րդ թաղամասի քաղաքապետարանը ձեռնարկած է հայկական չաբաթի մը:

Յաջորդաբար կան նկարներու ցուցադրութիւն (Յունուար 10–էն 19), դասախօսութիւն, ներկայացում, հայկական խոհանոցի դասընթացք, չարժանկար, պար եւ երաժչտութիւն, դողոք:

Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել՝ 01 – 42 – 46 – 72 – 09 (փոսթ 294)

6, rue Drouot, Paris 9e

TELEVISION

ARTE

●

ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
ժամը 20–ին

«Les dessous des cartes»
Arménie:
Vieille nation, nouvel Etat
(2/2)

⁂

FRANCE 2

●

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 13
ժամը 9·30–ին
յայտագիրը նուիրուած է ԳԱՐԵԳԻՆ Բ·ի այցելութեան:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՒՅՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
Յիշատակ Մեռելոց
Պատարագ ժամը՝ 10–ին:
Պատարագի աւարտին ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ կը կատարուի «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»:
կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆԱ· ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆ ԻՍԻ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
Յիչատակ Մեռելոց
Պատարագ ժամը՝ 10·30–ին:
Յաւարտ պատարագի, հոգեհանգստեան արարողութիւն «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»:

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
Պատարագ Մեռելոցի ժամը՝ 10–ին:
Հոգեհանգիստ ժամը՝ 12–ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղի վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է՝ Տէր եւ Տիկին վազ Նչանեանէ 350 Ֆր:

Շնորհակալութեամբ ստացած է նաեւ հետեւեալ նուիրատուութիւնները իր նպատակ Սերպիոյ հայ մանուկներուն.– Օր· Պէրճուհի Մինասեան 300 Ֆր·, Տիկին Մանիա Գէորգեան 500 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին կարօ Շահմիրեան 200 Ֆր·, Պր· Թուրկութեան, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Սքաչեան 500–ական Ֆր·, Տիկին Յասմիկ Նաթրեան – Գեւոնեան 200 Ֆր·, Օրիորդ Ալիսիա Պատուականեան 100 Ֆր·:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՅՈՑ ՀԱԻԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
Յանձնախումբը
«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»
հանդիպումներու ծիրին մէջ
կը հրաւիրէ
Ընթերցում եւ Մեկնաբանում

ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ

Ներածական չարքի պ· Հանդիպման
ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 9,
ժամը 19–ին
Ուղեկցութեամբ՝
ՁԱՏԻԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ
ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ Մշակութային Կեդրոնի
Աբծրունի Ջրբաչեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Ս· ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6
ՃՆՈՒՆԴ
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը՝ 9–ին:
Պատարագ ժամը՝ 10·30–ին:
Զրօսհնէք պատարագի աւարտին:
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
ՄԵՌԵԼՈՑ
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը՝ 9–ին:
Պատարագ ժամը՝ 10·30–ին:
Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ վասն Համօրէն Ննջեցելոց:

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ ժամը՝ 10–ին:
կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԱ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՄՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7
Յիշատակ Մեռելոց
Պատարագ ժամը՝ 10–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՉԱՏԻԿ ՎՐԴ· ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

SALLE GAVEAU
45, rue La Boëtie, 75008 Paris

RECITAL DE PIANO

VARDAN MAMIKONIAN

Jeudi 10 janvier à 20 heures 30

Au programme :
MOZART, SCHUBERT,
CHOPIN, LISZT

Prix des places :
37 euros, 31 euros,
23 euros, 16 euros, 12 euros.

—Un billet acheté, un billet offert—

Réservations : ☎ **01 49 53 05 07**

CHAVILLE

Le Donadzar 2002

La traditionnelle fête du **«Donadzar»** des élèves de notre école aura lieu :

Le dimanche 13 janvier à 15h,
en la Salle Balabanian de l'Eglise
6, rue Père Komitas, 92370 Chaville

Comme chaque année, le Père Noël distribuera ses cadeaux à tous les enfants sages réunis autour du sapin.

Venez nombreux participer à cette fête.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MANOUGNEROU OR

Paris

organisé
par le Conseil d'Administration et les sections de la région parisienne
Dimanche 13 janvier à 14h30
Salle Rossini — Mairie du 9ème arrondissement
6, rue Drouot — 75009 Paris
Au programme
- Prestations des élèves des écoles arméniennes
- Marionnettes
- Père Noël

Grands-parents — parents — enfants — amis
Venez nombreux

Vienne

La fête de l'école arménienne de la section **«Sévan»** de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France aura lieu le :
Dimanche 13 janvier à 15 heures
Au Théâtre Municipal de Vienne
Venez nombreux applaudir et encourager les enfants qui vous présenteront des chants, des danses, et des sketches, issus des traditions folkloriques arméniennes, sans oublier bien sûr la visite du Père Noël.

ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
DIMANCHE
6 JANVIER
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 277

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·334 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·334

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ

ԳՐԻԳՈՐ ՊԱԼԼՏԵԱՆԻ ՀԵՏ

Տեսակցեցաւ՝ *ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ*

Հ· – Ի՞նչպէս ունեցաք նման հատորի մը գաղափարը· կամ ի՞նչ ազդակներ մըդեցին նման աշխատանք կատարելու:

Պ· – *Գիրքի ծրագիրը առաջին օրէն, այսինքն մօտ 25 տարի առաջ, չեմ ուզած: Այդ ծրագիրը կամաց-կամաց ո-րոշուեցաւ, կարելի է ըսել՝ ինքն իրեն, երբ հետաքրքրութիւնները սկսան ծաւալիլ: Այսինքն, այն չրջանէն, 70–80-ական թուականներէն երբ սկսայ համալսարանը դասաւանդել սփիւռքահայ գրականութիւն եւ ոչ միայն ֆրանսահայ գրականութիւն: Բայց հետզհետէ դարձաւ ֆրանսահայ գրականութիւն: Ընդհանրապէս դասերս կը վերաբերէին անհատ դրողներու, քիչ մը մենագրութեան ձեւին տակ: Այդ առիթով սկսած էի ուսումնասիրել նաեւ գրական մամուլը, քանի որ այդ ժամանակուանը եւ ընդհանրապէս բոլոր գրականութիւնները կ'ըլլան մամուլին ընդմէջէն: Իմ նպատակս, մամուլին դերը ընդգծելը չէր, այլ տեսնել թէ ինչպէս մամուլով գրականութիւնը կը յայտնուի, երբեմն նոյնիսկ երբ այդ մամուլը չափազանց կարճատեւ է: Գրական հանդէսները նկատի ունէի մեր պարագային:*

Ուրեմն, կամաց-կամաց սկսայ ուսումնասիրել գրական հանդէսները, անոնց հանգանակները որոնց մէջ գրողներու ցանկութիւնները կը յայտնուին: Սկիզբը կ'ուսումնասիրէի միայն երիտասարդ գրողները որոնք Պոլսէն, Կեդրոնական կամ Պէրպէրեան նոր աւարտած, փոխադրուած էին Եւրոպա: Ճետոյ, ժամանակի ընթացքին ծրագիրս փոխուեցաւ· ուզեցի ուսումնասիրել ոչ միայն երիտասարդները եւ անոնց մամուլը, այլեւ գրական ամբողջ հոլովոյթը: Առիթս ծրագրի հիմնական փոփոխութիւն մը կ'ենթադրէր, որովհետեւ այս անգամ պէտք է ուսումնասիրէի աւագ սերունդին գործերը, յօդուածները, գրութիւնները: Այսինքն՝ Զօպանեանին, Բաշալեանին, Եսայեանին, Լ· Մեսրոպին, եւլն· որոնք Պոլիս արդէն ծանօթ գրագէտներ էին: Հետեւաբար, ֆրանսահայ գրականութեան մէջ կը յայտնուէին երկու սերունդներ գրեթէ եւ ուրեմն՝ հիանալի առիթ մը կ'ըլլար բախտմանեբու:

Հինի ու նորի պայքարը շատ զօրաւոր կերպով կը դրուի ֆրանսահայ գրականութեան մէջ· բան մը որ օրինակ, չենք տեսներ Ամերիկա, Պոսթընի «Հայրենիք» ամսագրին մէջ, կամ Լիբանանի պարագային, որովհետեւ գրողները հոն այնքան ծաւալուն թիւ չէին կազմեր: Ուրեմն, ինծի այնպէս թուեցաւ որոշ չափով որ ֆրանսահայ գրականութիւնը կը կազմէր ինքն իր վրայ գոց, բայց ոչ բոլորովին գոց, ուսումնասիրութեան հետաքրքրական առարկայ մը: Անշուշտ, երբոր կ'ըսենք ֆրանսահայ գրականութիւն, նաեւ պէտք է հասկնանք որ այդ գրողները կը գրէին ուրիշ տեղեր ալ· Պոսթըն, Ամէնք, իսկ 1945-էն եաք երբ մեր գրականութեան կեդրոնը քիչ-քիչ փոխադրուեցաւ Միջին Արեւելք, նաեւ Պէյրութ, Հալէպ, եւլն·: Ուրեմն, այս գրականութիւնը որոշ չափով կը պահէր համասփիւռքեան եւ ոչ զուտ տեղական նկարագիր մը, ինչ որ անշուշտ կը դժուարացնէ ուսումնասիրութիւնը, քանի որ հարկ էր պրպտել այդ մամուլն ալ:

Ըսի՝ նպատակս էր սկիզբը պարզապէս ուսումնասիրել երիտասարդ գրողները եւ յանկարծ հարցը վերածուեցաւ գրականութեան պատմութիւն մը գրելու: Ատոր առաջնահերթ տեղն էին հանդէսները· բայց պէտք էր չմոռնալ որ մեր գրականութիւնը նաեւ զարդացած էր օրաթերթերու բացառիկներով, կիրակնօրեայ թիւերով, ինչպէս էր «Ցառաջ»ի պարագան: Ուրեմն, օրաթերթերն ալ պէտք էր ուսումնասիրել եւ կամաց-կամաց կը դրուէր երկրորդ կէտ մը· գրականութեան պատմութիւնը ոչ միայն հանդէսներն էին, այլեւ հարցերը որոնք կը պարզուէին այդ սերունդներուն առջեւ: Անոնց հիմնահարցը օտարին հետ յարաբերութեան հարցն էր: Ես եւ ան: Այն մարդիկը որոնք աղէտէն ճողոպրած կու գային, հազիւ գործ մը կը ճարէին, նոյն ատեն գրողներ էին: Ուրեմն, կը յայտնուէր հիմնական հարցը՝ Հայու եւ նոր աշխարհին հանդիպման խնդիրը: Այս յարաբերութիւններու հարցը ֆրանսահայ գրականութեան մէջ է որ ըստ իս չատ բիրտ կերպով կը դրուէր: Հետեւաբար, հատորիս մէջ փորձեցի ընել նաեւ հարցերու պատմութիւն մը: Ատիկա կը նչանակէր, ինչպէս որ կ'ըսեմ՝ ընել մը-տայնութիւններու պատմութիւնը:

Անշուշտ, գիրքին մէջ կայ նաեւ երրորդ եզր մը· գործերու ուսումնասիրութիւնը: Ատիկա, ոչ թէ այնպէս որ մենագրական կարգով ըլլային բոլոր գրողները քով-քովի, այլ՝ համաժամանակային կերպով, սակայն նոյն չրջանին մէջ:

Մենագրական կարգը չէի ուզեր որդեգրել, որովհետեւ չատ դիւրին պիտի ըլլար նախ՝ սկիզբը ընդհանուր ակնարկ մը ընել ու յետոյ բոլոր գրողները եռեւեռելի դնել: Մինչդեռ, կ'ուզէի գործերը տեղաւորել իրենց իսկական ժամանակին մէջ· այսինքն, երբոր անոնք կը հրատարակուէին եւ ընթերցողը օրինակ, պիտի տեսնէր թէ ինչ կապեր կային, կամ կապեր չկային անոնց միջեւ: Ուստի՝ իմ փորձս զանազան նպատակներ կը հետապնդէ նոյն ատեն:

Չեմ յաւակնիր տուած ըլլալ անթերի աչխատութիւն մը: Նման գործեր միչտ բացեր կ'ունենան: Ամէն օր պրպտումներուս ընթացքին նոր, չնկատուած նիւթեր, արխիւային տուեալներ կամ անտիպներ կը գտնեմ, չսպասուած տեղեր: Որով գործը կը դառնայ միչտ կիսով նաւարտ, կամ կատարելագործելի: Ատիկա թող չքմեղանք մը չթուի: Ես կատարած եմ, կամ փորձած եմ ընել առաջին համակարգային մօտեցում մը, որմէ ետք, կը յուսամ, ուրիշներ պիտի գան յաւելումներ, սրբագրումներ ընել: Ատպարէզը բաց է:

Հ· – Ի՞նչպէս բնորոշել Սփիւռքի, աբսորի գրականութիւն մը:

Պ· – *Գրականագիտութիւն կոչուածին մէջ կայ այսօր littérature d'exil յղացքը· աքսորի գրականութիւնը: Օրինակ կրնամ տալ հետաքրքրական աքսորի գերմանական գրականութիւնը· այն գրողները որոնք խոյս տուին նացիներէն, կամ Ցբրանգրի չրջանին սպանացի գրողները որոնք Ամերիկա կամ Մեքսիքա հաստատուեցան, աքսորի գրականութիւն մշակեցին: Մինչդեռ մեր պարագան աքսորի գրականութեան ընդհանուր ըմբռնումին մէն չի համապատասխաներ, քանի որ մերը անվերադարձ աքսոր մըն էր· այսինքն, չէր բացատրուեր միայն քաղաքական արտաքսումով: Քաղաքական արտաքսումը վերադարձ կ'ենթադրէ· եւ տաքսումը վերադարձ կ'ենթադրէ· եւ հետաքրքրական է տեսնել որ 1945–46–47ի ներգաղթին ֆրանսահայ չատ քիչ գրողներ գացին հաստատուելու:*

Որքան գիտեմ ոչ մէկը հաստատուեցաւ Խորհրդային Հայաստան եթէ նոյնիսկ հրաւիրուեցան, մասնակցեցան Գրողներու Միութեան համագումարին, ինչպէս Որբունին, բայց վերադարձան: Կը նըշանակէ թէ աքսորի դրականութիւն մը չէր բոլորովին, թէպէտ ընդհանուր գըրականագիտական կոչուած յղացքը այդ է որ մտածել կու տայ մեզի: Մինչդեռ, Սփիւռքի դրականութիւն մը այն է ուր վերադարձ, կամ վերադարձի ցանկութիւն չկայ: Այլ, պարզապէս, այստեղ առաջին սերունդ մը դրականութիւն կ'արտադրէ, յետոյ երկրորդ սերունդ մը, դուցէ երրորդ մը:

Հ· – Նոյնիսկ եթէ Հայաստան գացող հաստատուղներ ըլլային, ատիկա վերադարձ պիտի չնշանակէր: Հայաստանը չէր իրենց մեկնումի վայրը:

Պ· – *Այո՛: Վայրը ընդհատած էր: Որոչ չափով մը անվերադարձ մեկնում մըն էր եւ ատոր համար է որ ֆրանսահայ գրականութիւնը բոլորովին չի մտներ աքսորի գրականութեան ըմբռնումին մէջ: Բայց Սփիւռքի գրականութիւն երբ կ'ըսենք, այդ պարագային նկատի ունիմ մէւս գաղութներուն մէջ հրատարակուող հանդէսները· նոյնիսկ համայնքային պիտի ըսէի: Պէտք է ըսել որ մեր այս գաղափարները՝ գաղութ, համայնք, Սփիւռք, բոլորը ժամանակի ընթացքին կամաց-կամաց յայտնուած են եւ չրջափոխութեան ենթարկուած:*

Սփիւռքը համեմատաբար նոր գաղափար մըն է· կը յայտնուի 1930-ի չուրջ· նախապէս կը գործածուէր «գաղութահայ գրականութիւն»ը: Կրնանք նոյնիսկ գտնել այն պարագաները երբ առաջին անգամ գործածուած է Սփիւռքը: Սարաֆեան, Օչական պէտք է գործածած ըլլան առաջին անգամ Սփիւռքահայ գրականութիւն յղացքը իրենց յօդուածներուն մէջ: Անիկա նոր յղացք մըն է որուն բովանդակութիւնը կրնանք սահմանել սապէս· յարաբերութիւն մը ուրիշին հետ: Նոյնիսկ գործեր որոնց մէջ այդ «ուրիշ»ը չկայ, ոչ Հայը, տարբերը, միւսը, նորէն մենք կը գտնենք հետքերը, նչանները անոր ներկայութեան:

Հ· – Այդ առումով, օրինակ՝ Համաստեղը պէ՞տք է Սփիւռքի գրող նկատել:

Պ· – *Անշուշտ, պարզապէս իր ամբողջ գործը կորսուած հայրենիքին կը վերաբերի: Ինչ որ կարելի կը դառնար միայն այդ կորուստով, անկէ հեռաւորութեամբ, անոր կարօտով: Տակաւին ունի քանի մը պատմուածքներ որոնք ան փորձեց գրել ներչնչուելով ամերիկահայ կեանքէն, եւ որոնք փաստը կը բերեն ըսուածին: Որովհետեւ, պէտք չէ մոռնալ որ մեր գաւառական գրականութիւն կոչուածը, ինչ որ Թլկատինցին, Համաստեղը եւ ամբողջ Խարբերդի դպրոցը փորձեց ընել, իրականութեան մէջ աղէտին հետ կապուած գրականութիւն մըն է· այն չափով որ արդէն երկրին մէջ Թլկատինցիի օրով իսկ կ'անդրադառնային որ բան մը տեղի կ'ունենար: Բայց իրենք բոլորովին գիտակից չէին թէ երբ եւ ինչպէս հայ ժողովուրդին բնաջնջման ծրագիրը պիտի իրագործուէր:*

Համաստեղ երբ կը գրէ, Թլկատինցիին դիրքին մէջ չի գտնուիր: Ան կը գրէ երբ հայ գիւղը չկայ եւ կ'ուզէ գրականութեան մէջ բերել կորսուածը: Ատիկա կը նչանակէ որ հատոմ մը գոյութիւն ունեցած է եւ հատումը աքսորն է: Այսինքն, ինչ որ կը կոչենք՝ աղէտին բերած բեկումը:

Հ· – Ինչի՞ կը համապատասխանեն հատորով նկատի առնուած յիսնամեակին սկիզբի ու աւարտի թուականները:

Պ· – *Սկիզբը Հայերու Փարիզ հաստատումն է 1920–22-ին: Թէեւ ես յետատումն է 1920–22-ին: Թէեւ ես յետադարձ ակնարկ մը կը ձգեմ այն կացութեան վրայ որ կար նախքան անոնց հաստատուիլը Փարիզ· մամուլը, գրադէտներն ու մտաւորականները, հրատարակութիւնները, եւլն·: Ճետոյ, անշուշտ, 50 տարին յարաբերական է· նըկատի ունիմ քիչ մը խորհրդանչական կերպով Սարաֆեանի մահը 1972-ին, Շահնուրի մահը 1974-ին: Ձիւղ է որ Որբունին մեռաւ քիչ մը աւելի ուշ, 1980-ին, Զարդարեանը աւելի եաքը:*

Այս ձեւով իմ առջեւս ունէի դիւրին ըմբռնելի ժամանակահատուած մը· բայց ինքնին, ինչպէս կ'ըսեմ, գրականութեան պատմութեան համար ընդարձակ: Սակայն, պէտք է որ չրջաններու բաժնէի· ատիկա բաւական դժուար է գրականութեան մէջ:

Հ· – Այս նիւթը միտք կը բերէ հարցումը թէ Սփիւռքի գրականութիւն մը կարելի՞ է:

Պ· – *Կարեւոր հարց մըն է ատիկա: Օրական չատ յստակ կերպով կը ժխտէ այդ կարելիութիւնը, քանի որ կը մտածէ թէ անհրաժեչտ են ընկերութիւն, կազմակերպուած հասարակութիւն, ընկերային կարծիք, հաստատութիւններ, եւլն·: Որքան ալ ճիշդ նկատում ատիկա, կայ մեր այն միւս բացառիկ պարագան, երբոր մարդիկ տեղ մը որոչ ժամանակահատուածի մը մէջ ոչ թէ ընկերութիւն մը կը կազմեն, այլ որոչ խտութեամբ բազմակարծիք հանրութիւն մը: Վիճելի է այդ ընկերութիւն կազմել – չկազմելու գաղափարը քանի որ Փարիզի մէջ գոյութիւն ունէին նոյն ատեն 6–7 օրաթերթ, բազմաթիւ հանդէսներ եւ ունէինք երգիծանք· այսինքն, Ն· Պէչիկթաչլեան: Եւ երգիծանքի թերթ՝ Կավռօշը, ինչ որ կը նչանակէ թէ կար զանգուած մը որ ինքզինքը դիտելու, ինքզինքով զուարճանալու կարողութիւնը ունէր, նաեւ իր թերիները տեսնելու ցանկութիւնը: Բան մը որ ներկայիս գոյութիւն չունի: Ուրեմն, ասիկա եթէ նոյնիսկ օչականեան իմաստով գրականութեան մը պայմաններէն մին չէր, ըստ իս լման, իսկական գրականութիւն մը առթող ամբողջ մըն էր: Գրականութիւն, ո՛չ հաստատութենական իմաստով:*

Հ· – Կը խօսիէ «միւս»ին հետ յարաբերութեան, բախումին մասին: Բայց «միւս»ը Պոլիս ալ չկա՞ր: Ինչո՞ւ Ֆրանսայի պարագային յատկանիչը կ'ըլլայ «միւս»ին գաղափարը:

Պ· – *«Միւս»ը Պոլիս կամ Խարբերդ, Թուրքն էր: Թուրք-Հայ յարաբերութեան ուսումնասիրութիւնն ալ լման չէ եղած, այնպէս ինչպէս ես կը փորձեմ: Ատոնց չատ դժուար կնճիռը քակել գրականութեան յատուկ երեւոյթ չէ միայն: Ատիկա նաեւ հոգեբանութիւն, ընկերաբանութիւն, եւլն· կ'ենթադրէ: Չէ եղած: Բայց իրենց համար ընդհանուր առմամբ միւսը Թուրքն էր եւ ոչ՝ Ֆրանսացին: Ճետոյ, Թուրքին հետ եղածը մշակութային բախում մը չի թուիր ինծի: Աղէտի, արեան այդ թեմաները որոնք կը կապուէին Թուրքին, զոհի եւ դահիճի յարաբերութեան մը չրջանակին մէջ կը զետեղուէին: Երբեք ցանկութիւնը չկար, օրինակ, անոր նմանելու: Մինչդեռ Ֆրանսայի մէջ իրենք կը գտնուին մշակութային, տնտեսական ուրիշ համակարգի մը մէջ:*

Մեր գրողները կարեւոր չափով բանուորներ են յաճախ եւ կը բախին տնտեսապէս, մշակութապէս աւելի բարձր քաղաքակրթութեան մը: Ուրեմն, այդ բախումը այնքան զօրաւոր է որ կ'արտադրէ առաջին հակազդեցութիւնը, որ է խորչանքը եւ փորձել ամբափակել ինքզինք· գոյութիւ, մեկուսանալ: Ինչ որ օրինակ, Նահանջին մէջ Լոխումը հոյակապ կերպով կը ներկայացնէ· երբ կը փակէ ինքզինքը, կը խենթենայ· ամբողջական փակումն է ինքն իր վրայ: Առաջին չրջանին ատիկա է որ կը նկատեմ: Նոյնը, ինքը (Le Même) որ կու գայ այնտեղէն եւ կը բախի միւսին (l'Autre), ինքն իր վրայ կը փակուի· բայց միւսը կը մնայ միչտ ցանկալի: Թէ՛ ցանկալի,

(Շար·ը Գ· էջ)

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԱՐ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Գրեց՝ ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏՍԹԷՈՍԵԱՆ

ԱՆՏԵՍՈՒԱԾ ՄԱՐԶԸ

Սփիւռքի գրականութեան պատմութիւնը գրուած չէ: Այս հաստատումը քմայքոտ մերժումի մը արդիւնք չէ, ոչ ալ աւելորդ պահանջկոտութեան: Պարզ իրականութեան մը արձանագրութիւնն է: Դժբախտաբար, ո՛չ Մինաս Թէօլէօլեանի, ո՛չ Վազգէն Գարբիէլեանի եւ ոչ ալ Գեղամ Սեւանի աշխատութիւնները այդ մակարդակին կը հասնին: Առաջինին «Դար մը գրականութիւն»ի Բ. հատորը (Բ. տպագրութիւն, Պոսթըն, 1982), հեղինակին իսկ հաւաստումով, կը յաւակնի ուսումնական դասագիրք մը ըլլալ, առ այդ մեղի մատուցելով կենսա-մատենագիտական արժէքաւոր տեղեկութիւններ ու համադրական ակնարկներ, բայց ո՛չ՝ գիտականօրէն հիմնաւոր գրական վերլուծում մը: Գ. Սեւանի երկհատոր «Ուրուագծեր սփիւռքահայ գրականութեան պատմութեան»ը (Երեւան, 1980 եւ 1997) խորհրդահայ գրականագիտութեան ծանօթ ստորաբաժանումները կը հրամցնէ՝ կարօտ, նահանջ եւ մասամբ նորին, համեմուած՝ գաղափարախօսական յստակ կեցուածքներով, որոնք գրականութեան ու գիտութեան հետ աղերս չունին: Վ. Գարբիէլեանի ուսումնական ձեռնարկը (Երեւան, 1987) նախորդին հետ բաղդատած քայլ մը անդին է, բայց ամէն պարագայի մէջ, հեռու կը մնայ ակնկալուած մակարդակէն:

Անշուշտ, պատմագիրը պէտք է լրացնէ թէ՛ խուզարկու բանասէրի եւ թէ խստապահանջ վերլուծողի հանգամանքները: Ի վերջոյ, գրականութեան պատմութիւն մը փաստական մանրակրկիտ հիմք մը կը պահանջէ, որուն վրայ պէտք է կառուցուի նոյնքան մանրակրկիտ վերլուծում մը:

Իր գիրքին մէջ, Մ. Թէօլէօլեան արձանագրած էր, թէ Գրիգոր Պըլտեանի «Տրամ» (Պէյրութ, 1980) հատորին դիմաց, Մարկ. Նշանեանի քանի մը յօդուածներէն զատ՝ Սփիւռքը ոչինչ ունէր բաղդատելի: Վերջին քսանամեակը վրճռականօրէն ամրապնդած է այս դիտողութեան արդարացիութիւնը: Իր բանաստեղծական ու վիպական վաստակին քովն ի վեր, Գր. Պըլտեան գրականագիտական երեք կարեւոր հատորներ եւս հրատարակած է. «Գրիգոր Նարեկացի լեզուի սահմաններուն մէջ» (Վենետիկ, 1985), «Կրակէ չրջանակը Դանիէլ Վարուժանի չուրջ» (Անթիլիաս, 1988), «Մարտ» (Անթիլիաս, 1997): Դեռ պէտք է յիշել մամուլի մէջ ցրուած բազմազան ուսումնասիրութիւնները:

Այս արտադրութիւնը, մինչեւ այսօր, դժբախտաբար լուրջ ուշադրութեան արժանացած չէ: Նախ՝ իր անսովորութեան (զոր ոմանք «անհասկնալիութիւն» որակած են), ապա՝ իր մասնագիտական մակարդակին, վերջապէս՝ իր հարցադրումներուն բնոյթին պատճառով:

Հայագիր այդ արտադրութեան կողքին, «Les Arméniens» 1994–ի հատորէն բոլորովին տարբեր մակարդակի մը վրայ, Պըլտեան այժմ ընթերցողին կը ներկայացնէ ֆրանսերէն նոր գործ մը, ուր լազդոյնս կը ցուցաբերուին վերը նշուած բանասէրի եւ վերլուծողի զոյգ առաքինութիւնները: «Cinquante ans de littérature arménienne en France»ը 1994–ին պաշտպանած իր տոքթորայի երկրորդ աւարտաճառին հիմամբ կառուցուած ու աւարտի հասած բնագիր մըն է[1]:

Այն փաստը, որ ֆրանսական հեղինակաւոր հրատարակչատուն մը՝ Գիտական Հետազօտութեան Ազգային Կեդրոնը (C. N.R.S.), ստանձնած է այս հատորին լոյս ընծայումը, ո՛չ միայն անոր լռելեայն արժեւորումն է, այլև մանաւանդ՝ սփիւռքահայ գրականութեան «ինքնութեան թուղթ»ի մը յանձնումը օտար գիտական միջավայրին մէջ: Տեղին կը նկատենք այս երեւոյթին ընդգծումը: Արդարեւ, այս աշխատութեամբ լեզուական պետական կարգավիճակ չունեցող, իր անմիջական հասցէատէր ընթերցողին կողմէ յաճախ անտեսուող գրականութիւն մը գիտական աշխարհէն ներս մուտք կը գործէ ազգային անճուկ սահմաններէն դուրս գալով:

Շուրջ 500 էջնոց այս պատկառելի երկով, հեղինակը եռակի իրագործում մը արձանագրած է. –

ա) Սփիւռքի գրականութեան նուիրուած պատմա-վերլուծական առաջին լուրջ հատորը,

բ) Ֆրանսահայ գրականութեան սպառիչ պատմագրութիւնը:

գ) Ֆրանսահայ գրական մամուլի մանրամասն պատմագրութիւնը:

Ինչպէս խորագիրը կ'ընդգրկէ ֆրանսահայ գրականութեան յիսնամեայ շրջան մը՝ 1922–1972, այսինքն, Պոլսոյ պարպումէն մինչեւ Նիկողոս Սարաֆեանի մահը: Եւ ինչպէս ենթախորագիրը կը յուշէ, ան կը վերլուծէ անոր էական դիծը՝ «du même à l'autre», այսինքն, «ինքնութենէն դէպի այլութիւն»: Ինչ որ ի հարկէ տառացի թարգմանութիւն մը չէ եւ միաժամանակ ցոյց կու տայ ամբողջ սփիւռքահայ կացութեան երկդիմութիւնը, քանի որ ինքնութեան կորուստ մը չէ որ կը մատնանշուի, այլ ինքնութեան զարդացումը՝ այլէն անցքին ընդմէջէն: Հեղինակը, այս նոյն էջերէն տասնըհինգ տարի առաջ կատարուած հարցազրոյցի մը ընթացքին, չատ դիպուկ կերպով յիշեցուցած էր, թէ Սփիւռքը «անինքնութեան վայր» մըն է[2]:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ «ՎԷՊԸ»

Ներածութեան մէջ, հեղինակը կը բացատրէ իր երկու նպատակները՝ գրական պատմութիւն մը գրել եւ տարագրութեան գրականութեան հարցերը ուսումնասիրել, իր առարկան շրջագծելով «Սփիւռքի հայ գրականութեան» (այսինքն՝ հայալեզու) եւ ո՛չ թէ «Հայ Սփիւռքի գրականութեան» (այսինքն՝ հայալեզու եւ օտարալեզու) ծիրին մէջ:

Սփիւռքի գրականութիւնը ժխտող Յակոբ Օշականի դրոյթները մեկնաբանելով, Պըլտեան արդարացի կերպով կը յիշեցնէ, որ առանց ընկերային կազմակերպութեան ու ներքնակառոյցի (սփիւռքեան օրինավիճակ) հայ գրականութիւն մը անկարելի է: Բայց, կ'աւելցնէ, անկարելիութիւնը այդ գրականութեան օրկանական մասն է: Արդարեւ, կարելի չէ գրականութիւն մը միայն հանրակարգային (institutionnel) ներկայութենէ մը վերլուծել, որովհետեւ սփիւռքեան անվերադարձ («sans retour possible») կացութեան մէջ օրինաչափը բացակայութիւնն է: Իսկ բացակայութիւնը, անկառոյց վիճակը անխուսափելի կը դարձնեն օտարութեան, այլութեան հետ հաղորդակցութիւնը:

Այս բոլորը նոր չէ ի հարկէ, քանի որ ֆրանսահայ թէ սփիւռքահայ գրականութեան նուիրուած իր բազմաթիւ յօդուածներուն մէջ Պըլտեան ներկայա թէ բացայայտ կերպով չեչտած է նոյն մտքերը: Նորութիւնը համապարփակ, մանրամասն հետազօտութիւնն է, ուր կը տեղնգեն 61 հեղինակներ իրենց քանի մը հարիւր գործերով եւ որ իր հարստութեամբ սառնայերան սկզբունքին բացայայտումը կը կատարէ անգամ մը եւս. արդարեւ, կասկածէ դուրս է, որ այս հատորը աւելի քան երեսուն տարիներէ ի վեր կատարուող ընթերցողական հսկայ աշխատանքի մը միայն մէկ տասներորդը կը վերբերէ: Անտիպ արխիւներ, դիրքեր եւ պարբերաթերթեր մաղէ անցած են հիանալի հետեւողականութեամբ ու անոնցմէ քաղուած տեղեկութիւններու, գրական թեմաներու եւ տեսական անդրադարձներու որակական թէ քանակական բազմազանութիւնը իրապէս տպաւորիչ է:

Ամէն ինչով, ուրեմն, կ'արդարանայ գան «հիմնարար» կոչելը, քանի որ ո՛չ միայն մեր, այսինքն, Սփիւռքի հիմք մը կ'արարէ՝ անցեալի ժառանգութեան բանաձնումով, այլեւ ապագայ ուսումնասիրողին ամուր ու վստահելի հիմնաքար մը կը գետեղէ:

Այս տողանցքը չենթադրեր, անշուշտ, գրականութեան դասագիրքի մօտեցում մը՝ կենսագրութիւն, քանի մը գործերու յիշատակում, յատկանշական գիծերու չարադրում եւ վերջ: Ընդհակառակն, պիտի համարձակէինք ըսելու, թէ, պահելով հանդերձ համեմատութիւնները, Պըլտեան իր վրայ առած է օշականեան տիպի ձեռնարկ մը. ֆրանսահայ գրականութեան «վէպը» գրել: Աւելի յստակօրէն ըսուած՝ անոր դիմագիծ վերակազմել: Անշուշտ, ո՛չ Օշականի տպաւորապաշտ մեթոտով կամ սկզբունքներով: Ամուր, կանոնակարգուած, բծախնդրօրէն խմբագրուած ու ակադեմական բոլոր պայմանները լրացնող չարադրանք մը մատուցուած է, որ իր ամբողջութեան մէջ յատկանշութեամբ կը կարդացուի: Բայց առարկայական ակադեմականութիւնը հոս գերադոյն տիրապետողը չէ: Հեղինակը պարզ բանասէր կամ քննադատ չըլլալով, յիանամեայ գրականութեան մը հոլովոյթը մեր աչքին առջեւ կը պարզուի՝ հեղինակին մէկ վերնագրին պէս, գրականութեան կախարդանքին տակ:

Յատկապէս ընդգծելի է, որ Պըլտեան ո՛չ մէկ հեղինակի ո՛չ մէկ գործի մասին իր տեսակէտը կը պլանայ. նոր լոյսի տակ կ'երեւին չատ մը գործեր, որոնք մինչեւ հիմա՝ դաղափարախօսական նկատառումներու պատճառով, կողմի մը գնահատութեան կամ պախարակումին արժանացած են, ըստ պարագայի:

Յարակարծիքը այն է, որ ճիշդ այն երկրին՝ Ֆրանսայի մէջ, ուր համայնական կեանքի եւ համայնքային կառոյցներու տկարութիւնն ու բացակայութիւնը ամէնէն աւելի բացայայտ եղած են ամբողջ Սփիւռքի բաղդատմամբ, հայ գրականութեան արեւմտեան թեւի ամէնէն ինքնատիպ ու չահեկան փորձառութիւնն ու արտադրութիւնը արձանագրուած են: Միակը, ի դէպ, որ մեզ կ'արտօնէ գրական սերունդի մը մասին խօսիլ, մինչեւ իսկ եթէ «Փարիզի դպրոց» երբեմնի պիտակը քիչ մը չափազանցուած համարուի, ինչպէս հեղինակը կը մատնանչէ: Ծայրայեղ ցրուումն ու կազմալուծումը գրականութեան ամէնէն արգաւանդ ակօսները պղտարերած են: Զարմանալի չէ, ուրեմն, որ Սարաֆեան, Որբունի, Շահնուր կամ Շուչանեան անոր արդիւնքը ըլլան, եւ որ անոնց կողքին իրենց սփիւռքեան ժամանակակիցներուն անունները, լաւագոյն պարագային, ժպգոյն տպաւորութիւն մը ձգեն միայն:

ԱՆԸՆԴՐԿԵԼԻ ՆԻԽԹ ՄԸ

Ներածութենէն ետք, հատորը ժամանակագրական խիստ կարգի մը կը հետեւի, բաժնուելով հինգ մասերու. «Կազմաւորման տարիները (1922–1928)», «Մտեղծագործական պայթիւնը (1929–1934)», «Դէպի ցրուում (1935–1940)», «Մակընթացութիւնը (1940–1951)», «Վերականգնումը (1952–1972)»: Անոնց կը հետեւին եզրակացութիւն մը, կենսագրական բառարան մը, մատենագիտութիւն մը (ընդհանուր հայկական եւ ֆրանսահայ հեղինակներու), տառադարձութեան բանալի մը, որոշ բառերու բացատրական էջ մը եւ երեք վերլուծական ցանկեր (անուններ, տպարաններ եւ թերթեր):

Առանձին յիշատակութեան արժանի են էջադրութենէ դուրս 16 էջ լուսանկարները, որոնցմէ չատերը անտիպ են, եւ որոնք միս ու ոսկոր կու տան դիրի ուժով իրագործուած վերակազմութեան:

Գիրքին առաջին մասը (էջ 21–76), Ֆրանսահայ գաղութի արդի չրջանի եւ գրական խմորումներու նախապատմութեան ուշադրաւ ակնարկ մը նետելէ ետք, կ'անդրադառնայ բանաստեղծութեան եւ արձակի հարցերուն: Առաջինի պարագային, մեկնելով Ղոմար կնոջ յոյժ բնորոշ սարաֆեանական պատկերէն, Գր. Պըլտեան վերլուծումի կ'ենթարկէ Վ. Թէքէեանի քերթողութենէն բխած, բայց հակադիր ուղղութիւններով ընթացած երկու արտադրութիւններ. Լեւոն Զ. Սիւրմէլեանի «Լոյս գուարթ»ը՝ անգլերէնի անցած դրագէտին առաջին ու վերջին հայերէն գիրքը, ամբողջովին խրած անցեալին մէջ, եւ Սարաֆեանի «Անկըրպեռի մը գրաւումը», որ անցեալի մերժումով դէպի ապագայ նայած է՝ խորագրէն իսկ մատնելով իր նպատակը:

Այնուհետեւ կու գան Շ. Նարդունիի առաջին հէքեաթները եւ Եղիչէ Այվազեանի փանտաստիկ պատմուածքները, ինչպէս եւ Շուչանեանի բանաստեղծաչունչ վէպերն ու Պէչիկթաչլեանի առաջին երկերը: Հեղինակը ճիշդ կերպով կը մատնանչէ, որ անոնց մէջ արդէն գրագէտներու նոր սերունդը ամէն կապ կը խզէ գաւառական գրականութեան ու իրապաչտ արձակին հետ:

Երկրորդ մասը (էջ 79–230) բնականաբար դիրքի ամէնէն ծաւալունն է, քանի որ կը ներկայացնէ ֆրանսահայ գրականութեան աստղային ժամը՝ 1929–1934 չրջանը: Գրական-մչակութային բանավէճերը, «Մենք»ի չարժումը, «Նահանջը», Որբունիի «Փորձը», Հրաչ Զարդարեանի «Մեր կեանքը», Փայլակ Միքայէլեանի, Ղեւոնդ Մելոյեանի, Նիկողոս Սարաֆեանի վէպերը, դեռ՝ Նարդունիի եւ Շուչանեանի արձակը, ինչպէս եւ ուրիշ չատ մը գործեր հանգամանալից քննութեան կ'ենթարկուին: Հետաքրքրականը այն է, որ անդամ մը որ ընթերցողը հաղորդուած ըլլայ հատորի իւրայատկութիւններուն, այդ քննութիւնը խորհրդաւոր թէ «անհասկնալի» ոչինչ ունի. ան պիտի անդրադառնայ, թէ մեկնողական այդ աչխատանքին լծակները գրեթէ թափանցիկ կերպով ներկայացուած էին իր աչքին: Պարզապէս այդ բոլորը երեւան հանող «ընթերցում»ին կարիքը կար:

«Մենք»ի երեւոյթի մանրամասն վերլուծումէն որպէս համայնական վայրի ստեղծումի փորձ մինչեւ արձակին մէջ առկայ սեռականութեան «գայթակղիչ» համոզիչ մեկնաբանութիւնները՝ ոչինչ դուրս կը մնայ խորաթափանց սեւեռումէն: Աւելին, կարելի է առանց այլեւայլի հաստատել, որ այս վերլուծումը կոչուած է պարզ ընթերցողին մէջ արթնցնելու «մոռցուած» պաչտօն մը՝ առանց միջնորդի այդ երկերուն գեղագիտական համոյքին վայելումը:

Շահեկան է նչել, որ Ֆրանսահայ գրագէտները, մանաւանդ՝ 1920–1930–ական թուականներու չարժումը, չատ հոլովուած են Սփիւռքի չորս կողմերը, բայց իրականութեան մէջ, բացառելով «Նահանջը առանց երդի»ն, անոնք հաղուագիպօրէն կարդացուած են, թէ՛ իրենց ժամանակին եւ թէ աւելի ուչ:

1934–1940 տարիները, որոնք երրորդ մասին նիւթն են (էջ 233–304), ականատես են արձակի ժամանակաւոր ճղնաժամին՝ Պըլտեանի վկայակոչած la structure imaginaire de la boucle-ի (օղակի) գարգացումի ճանապարհին, եւ բանաստեղծութեան ծաղկումին՝ Սարաֆեանի «Տեղատուութիւն եւ մակընթացութիւն»ի եւ Յարութ Կոստանդեանի «Օրերի իմաստութիւն»ի միջոցաւ:

Գիրքին չորրորդ մասը (էջ 307–362) գերմանական գրաւումի եւ ազատագրումի չրջաններուն կ'անդրադառնայ, եւ պատերազմի տարիներու յարաբերական ամլութենէն ետք՝ գրաքննութեան բերումով, կը տեսնենք դանդաղ գարթօնք մը, ուր մտաւորական բանավէճերը՝ ձուլումի եւ յանձնառու գրականութեան հարցերուն չուրջ, ինչպէս եւ թատերագրական չարժում մը, որուն ամէնէն յայտնի անունը Ղ. Մելոյեանն է, գլխաւոր դերակատարներն են:

Հինգերորդ մասը (էջ 365–426) որպէս առանցք ունի յիսնամեակի երկրորդ մեծ պարբերաթերթին՝ «Անդաստան»ի չուրջ բոլորումն ու վերականգնումը, ուր «Մենք»ի չարժումի հին դէմքերն չատեր կը մասնակցին, յիսովին տարբեր նպատակներով: Վերջին քսանամեակի գրական միւս մանր պարբերականներն ալ կը քննուին, ինչպէս եւ Որբունիի «Հալածւածները» վիպաչարքն ու Սարաֆեանի վերջին կարեւոր երկը՝ «Միջերկրական»ը:

Այս արագ թուարկումը պարզապէս կը նպատակադրէ ընդհանուր գաղափար մը տալ չօչափուած հարցերու մասին: Գիրքին մէջ ամբարուած մեծածաւալ ու բազմաճիւղ նիւթը անոնցմէ է, որ չի հպատակիր որեւէ ամփոփումի:

Դժուար է երեւակայել, որ ներկայ պայմաններուն տակ, այս աչխատութիւնը հայերէն լեզուով (այլապէս՝ խիստ չահեկան) հրատարակութիւն մը ունենայ: Բայց մաղթելի է, որ ան գառնայ վերջնական խթանը, որպէսզի անոր նախորդող հայերէն՝ աչխատութիւնները իրենց արժանի ընթերցողը գտնեն:

«Ահեկան»ի մէջ ստորագրուած իր առաջին վերլուծական յօդուածներէն մինչեւ այսօր, Գրիգոր Պըլտեան մեր գրականութեան ուսումնասիրութեան նոր արժեչափերու ռահվիրաներէն եղած է: Այս հատորը սփիւռքահայ գրականութեան անկրկնելի ժամանակաչրջանի մը յուչարձանն է, ֆրանսահայ իմացական կեանքի ժառանգութեան ստանձնումն ու փոխանցումը եւ, ամէն բանէ վեր, անցեալի ապրող էջերու հայելիին մէջ մենք մեզ դիտելու ու մտածելու սքանչելի պատեհութիւն մը:

Ներկայի ու ապագայի համար:

Նիւ–Ճըրզի — **Վ. Մ.**

---

(1) Krikor Beledian, **Cinquante ans de littérature arménienne en France. Du même à l'autre,** CNRS Editions, Paris, 2001, 487 pages.

(2) Արփի Թոթոյեան, «"Ցառաջ"ի հարցազրոյցները. Գրիգոր Պըլտեանի հետ», **Ցառաջ – Միտք եւ Արուեստ**, Ցունիս 1986, 1 (տե՛ս. այժմ Գր. Պըլտեան, «Անիւմն վայրը. Հարցազրոյց Արփի Թոթոյեանի հետ», **Զրոյցներ բանաստեղծութեան մասին**, Երեւան, 1999, 87):

... ԳՐԻԳՈՐ ՊՕԼՏԵԱՆԻ ՀԵՏ

(Շար. Ա. Էջէն)

թէ՛ մերժելի: Էապէս երկդիմի յարաբերութիւն մըն է առաջին փուլին: Յաջորդին անպայման այդ ցանկալին եւ մերժելին կը յայտնուին իրարու բաներ որոնք ոչ թէ դուրսն են, այլ Հայուն մէջն են. այսինքն, երբ արտաքին մերժումէն առաջ անդրադարձը կայ որ իմ մէջս է որ տեղի կ'ունենայ հակասութիւնը: Երբոր Սարաֆեան կ'ըսէ՝ հակասութիւնները կը հալածեն զիս բոլոր դեմիններուն վրայ, ատիկա կը նշանակէ թէ հակասական երեւոյթներ կը յայտնուին ներքին աշխարհին մէջ: Ասիկա երկրորդ փուլը կը նկատեմ: Աւելցնեմ որ փուլերը ըսելով նըպատակ չունիմ անպայման թուականային յաջորդութիւն մը:

Երրորդ փուլն է որ կարելի է կոչել համակեցութեան փուլը, երբ ինքը կ'անդրադառնայ որ միւսին պէս է: Երբոր 1947–ին Սարաֆեանի հերոսը կը մերժէ երեան երթալ, թէեւ նոյն ատեն կը հիանայ ներգաղթողներու, ասով բացատրած կը դառնայ այն երեւոյթը որ ուզէ կամ չուզէ այստեղ արմատ նետած է: Ժամանակի ընթացքին որոշ ինքնութիւն մըն է որ կը դանէ: Ինքնութիւն մը որ կազմուած է ուրիշով:

Թուրքիոյ պարագային, կը խորհիմ որ այն պահէն երբ բարենորոգումները դադրեցան տեղի ունենալէ եւ այլեւս Հայերը պատրանքի եղան, խրամատը մեծցաւ: Եթէ բարենորոգումները շարունակուէին, ազատութիւն, հաւասարութիւն ըլլար, թերեւս բոլորովին տարբեր յարաբերութիւն մը ծնէր:

Հ. – Ձեր նկատի առած յիսնամեակը ապրտած հոլովոյթի՞ մը կը համապատասխանէ, թէ կը շարունակուի ան:

Պ. – Ինչ որ փորձեցի ընել, որոշ ժամանակահատուածի մը վրայ ուսումնասիրել էր. պէտք էր տեղ մը կենալ. ինչպէս կ'ըսեմ, état des lieux մը ընել: Ես կեցայ 70–ական թուականներուն: Հարցումը կ'ենթադրէ որ պէտք էր երթալ մինչեւ 90–ական թուականներ. ատիկա քիչ մը դժուար հարց մըն էր, քանի որ բնաւ ցանկութիւնը չունիմ ինքնակենսագրութիւնս գրելու...: Ցետոյ, բաւականաչափ հեռաւորութիւնը չունինք այդ շրջանին մօտենալու որպէս գրականութեան պատմութեան ժամանակահատուած, պատմիչի դերով: Հետեւաբար, ժամանակը որպէս հեռաւորութիւն ըստեղծող ազդակ, անհրաժեշտ է որպէսզի որոշ չափով համապարփակ նայուածք մը կարելի ըլլայ ունենալ: Ճիշդ է որ օրինակ, եթէ 70–80–ական թուականները հետաքրքրական են, անկէ ասդին մեր գրականութիւնը, դոնէ Ֆրանսայի մէջ, քանակի նուազում կրած է. հրատարակութիւններով, մամուլի խմաստով, բանավէճերով: Հետեւաբար, չեմ կարծեր որ հիմնական յեղաշրջում, կամ փոփոխութիւն մը տեղի ունեցած է Ինքի եւ Միւսի յարաբերութեան շրջանակին մէջ: Անշուշտ, կարելի է մտածել որ «ԿՄ»ի, «Կայք»ի, «Ցառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի չուրջ ստեղծուած գրականութիւնը Ֆրանսական մշակոյթին հետ յարաբերութեամբ եղող գրականութիւն մըն է: Հայերէնով եղած, Ֆրանսական մշակոյթի մօտիկ գրականութիւն մը եւ ուր հետաքրքրական կերպով այդ Ինքի եւ Միւսի հարցը չկայ այլեւս: Չկայ, որովհետեւ կը մտածեմ՝ բոլորը թէ՛ ինք են, թէ՛ միւսը: Պիտի ըսէի՝ երկու քնութիւն ունին. մեր ինքնութիւնը այլեւս երկակենցաղ ինքնութիւն մըն է որ ինքն իր մէջ հարց չի ստեղծեր մեզի: Մենք ունինք այդ անցեալին աւանդութիւնը: Անոնց համար որոնք դիտակից են առոր, անցած ըլլալով այդ փուլերէն, այլեւս հարցը որոշ չափով մը կը դադրի հարց ըլլալէ: Մենք մէկն ենք եւ միւսն ենք նոյն ատեն: Փաստօրէն Ֆրանսայի քաղաքացի ենք լման, հայ գրագէտ ենք, լման: Այդ երկուքը նոյն ատեն: Բան մը որ մեզ նախորդող սերունդներուն համար նոյն ձեւով չէր դրուեր:

Հ. – Նախորդող սերունդներէն ետք, այսօրուան վիճակով ալ, Ֆրանսահայ գրական շրջանակը կազմողներուն մէջ գրեթէ չկայ հոս ծնող: Միւս կողմէ, կայ նորէն Սփիւռքի այլ կեդրոններէն Ֆրանսահայ հրատարակութիւններու –ինչպէս՝ «Ցառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ին– աշխատակցողներու պարագան: 20–30 տարի ետք ետ նայող մը այդ անուններէն պիտի դասէ՞ որպէս Ֆրանսահայ գրականութեան մասնակից:

Պ. – Անխուսափելիօրէն բեւեռացում մը կայ. այսինքն, Սփիւռք մը միշտ բեւեռներ ունի, այդ բեւեռները կը փոխուին: Իմ աշխատութեանս մէջ ես Փարիզը առի որպէս բեւեռ: Եւ հետաքրքրական է տեսնել որ 1922–29–ի շրջանին Մարսէյլն ալ մրցակից է որպէս այդ: Ցետոյ, կամաց–կամաց տեղի կու տայ: Անդին՝ Պոսթընը, հակառակ «Հայրենիք»ին, բեւեռ մը չի դառնար, ինչպէս Գահիրէն կամ Ալֆէնքը:

Հ. – Իսկ Պէյրո՞ւթը:

Պ. – Պէյրութը բեւեռ մը պիտի դառնայ պատերազմէն ետք, երբ կը սկսին հրատարակել «Ակօս»ը, Հալէպի «Նայիրի»ն, «Անի»ն, «Սփիւռք» չաբաթաթերթը, եւլն.: Ուրեմն, այդ պարագային յատկանշական երեւոյթ մըն է. Սփիւռքը տեղ մըն է ուր անդադար փոփոխութիւններ տեղի կ'ունենան: Բեւեռները կրնան փոխուիլ. անոնք կախեալ չեն անպայման գրողներու կամքէն:

Հիմա, կրնանք ըսել համաստիւռքը իշխող երեւոյթ է. կը խորհիմ որ այլեւս դժուար պիտի ըլլայ միայն Ֆրանսահայ գրականութեան պատմութիւն մը գրել, բացի եթէ յօրինենք նոր յղացքներ: Ամէն հարց հոն է. պէտք է կարենանք նոր յղացքներ ստեղծել, որպէսզի նոր երեւոյթները կարենանք բացատրել: Պէտք է հասկնանք որ Սփիւռք կոչուած իրականութիւնը նորմերէ դուրս իրականութիւն մըն է: Նոր տեսակի իրականութիւն մը որուն համապատասխան գրական կամ այլ յղացքներ չունինք:

Հ. – Մանաւանդ որ ձեր հատորով կը շեշտուի գրականութեան համախմբող վայրի դերը. համախմբող՝ պատմութիւնը, յիշողութիւնը, ինքնութիւնը:

Պ. – Մեր մէջ գրականութիւնը միշտ ուզած է դառնալ, եւ է, կը խորհիմ, մշակութային հիմնական կալուած մը: Մենք չունինք փիլիսոփայութիւն, այս տեսակի համալսարաններ, եւլն.: Զանազան պատճառներով չեն եղած ատոնք, բայց գրականութիւնը առաջատար դեր մը կատարած է մամուլին կից. ուրեմն, ան տեղ մըն է, ուր մարդիկ կը մտածեն եւ ինչ որ կը մտածուի, ժամանակի ընթացքին կ'ամբարուի, նաեւ կը մոռցուի: Հետեւաբար, իմ աշխատանքիս նպատակներէն էր ստեղծել անոնց վերայայտնութիւնը եւ յիշողութեան մը, նաեւ աւանդութեան մը կազմաւորումը: Պէտք է աւանդութիւն մը կազմաւորել:

Այսինքն, ամէն յետահայեացք կը ծառայէ որ ետ նայողը եւ ընթերցողը ի վերջոյ, կարենան իրենց անմիջական կամ հեռաւոր անցեալի պատկերացում մը ունենալ. եւ անխուսափելիօրէն նոր դասաւորումով: Պրպտումի այն աշխատանքը որ կ'ենթադրէ նման գործ, նպատակ ունի յիշողութիւն մը տալու ապրողներուն: Ի վերջոյ, գիրքը կը գրուի ոչ թէ յանուն հայ գրականութեան, այլ՝ այսօրին: Անմիջական, 5–10 տարուան մեր ընթերցողներուն: Բայց յիշողութիւն մը ստեղծելու խնդրէն անդին տեղ մը կայ ուրիշ մտասեւեռում մը. մարդոց առիթը տալ մտածելու իրենք իրենց մասին:

Պէտք է ըսել որ այս գաղութը, նաեւ չատ մը ուրիշներ, որոշ ժամանակի ընթացքին միայն ցեղասպանութեամբ մըտահոգուեցան: Միայն ցեղասպանութիւնը կը նկատուի արժանի ուշադրութեան: Աւտոր համար սեմինարներ, դիտաժողովներ կը կազմակերպուին, բայց երբեք սփիւռքահայ այլ կալուածներ, ի միջի այլոց գրականութիւնը, չեն դառնար արժանի ուշադրութեան: Ինչո՞ւ: Մշակոյթ կոչուածը միայն ցեղասպանութիւնը չէ: Ես չեմ արհամարհեր, հեռու եմ արհամարհելէ ատիկա. բայց ըսել կ'ուզեմ որ գրականութիւնը բան մըն է որ մեր ժողովուրդի կեանքին մէջ հիմնական դեր, միաւորող դեր կատարած է: Հետաքրքրական է տեսնել որ մեր գրագէտները, Պոլիս, երբոր քաղաքականօրէն իրարմէ այնքան հեռու էին, ինչպէս՝ Թէքեան, Վարուժան, կամ Սիամանթօ, կը տեսնես յանկարծ որ մէկը միւսին նամակ կը գրէր: Ատիկա բաւական զարմանալի երեւոյթ մըն է. ըսել է թէ գիրքը կը ճանչնային եւ չունէին այն լարուած յարաբերութիւնները որոնք յետագային յայտնուեցան, ըսենք, որոշ գաղութներու մէջ, երբոր կուսակցական պայքարը արգիլեց որ մարդիկ գիրքը կարդան:

Հ. – Գրականութեան մէջ, կամ անով միաւորուելու ձգտումը հակասական պատկեր մը չի՞ տար գաղութին տարտղնած վիճակին հետ:

Պ. – Գրականութեան կարեւորութեան մասին խօսեցայ. մարդիկ իրենք գիտակից էին. կը բաւէ կարդալ «Ցառաջ»ի առաջին թիւին Շ. Միսաքեանի ներածութիւնը: Հոն սեւով ճերմակի վրայ կ'ըսէի այդ մասին: Գրականութիւնը եւ զայն բերող գրական հանդէսները մեր մօտ –տեսնել հանդանակները–, ընդհանուր առմամբ կը նկատուին տեղ մը ուր մարդիկ իրարու պիտի հանդիպին: Այսինքն, ժամագրավայր են: Այնտեղ պէտք է կազմեն, կամ վերակազմեն այն միութիւնը որ տարտղնումը յառաջացուցած է:

«Մենք»ի պարագան ամէնէն յատկանշականն է ուր 15 գրող միասնաբար կ'աշխատակցին թերթի մը: Հիմա որ դիտեմ այն ներքին քաշքշուկները որոնց արդիւնքն է «Մենք»ի առաջին էջի յայտարարութիւնը, կրնանք դուշակել թէ ո՛րքան խոչընդոտներ գոյութիւն ունէին գրողներուն միջեւ: Իրենք ալ կ'ըսեն արդէն թէ կը սպասեն որ ժամանակի ընթացքին կապ մը գտնուի իրենց միջեւ: Կ'երեւակայէ՞ք, երբոր նկատի ունին հայ ժողովուրդը եւ աղէտը: Հասարակաց ի՞նչ կայ եթէ ոչ աքսորի, անվերադարձ աքսորի վիճակը. կամ, ըսենք՝ արգիլած Հայաստանը: Այդ բոլորը չէ որ դիրենք կը մտահոգեն, այլ՝ գրականութիւնը իրենց համար տեղ մըն է որ զիրենք պիտի միաւորէ: Օրինակ, Նարդունին կը պոռայ. «Մենք պիտի բարձրացնենք մեր ժողովուրդը գրականութեան մակարդակին որպէսզի ան կարենայ դիմանայ»: Իրենք գրականութիւնը կը մտածեն իբրեւ բան մը որ փրկարար միջոց է: Վիճելի գաղափար մը կրնայ ըլլալ ատիկա, բայց ամէն պարագայի իրողութիւն մըն է: Ասիկա պատասխան է անշուշտ իրողական տարտղնումին: Իրենք փորձառութիւնը կ'ընեն տարտղնումին, քայքայումին, ժողովուրդ մը ըլլալէ դադրելուն: Կը բաւէ «Նահանջը» կարդալ այդ ուղղութեամբ: Սարաֆեանի, Որբունիի վէպերը կարդալ անդրադառնալու համար տարտղնումին իսկական տարողութեան:

Ասիկա, սակայն, չենթադրեր անշուշտ որ տարտղնումին մէջ գոյութիւն չունէին մանր ընկերութիւններ. օրինակ՝ Մարսէյլի, Իսիի կարգ մը թաղերուն մէջ մանր ընկերութիւններ կային. նկատի ունինք նաեւ մտաւորական որոշ խաւ մը որ ինքն իր մէջ մանր ընկերութիւն մը կը կազմէր: Բայց ան պայթեցաւ եւ պայթումի այդ փորձառութիւնն է որ իրենք չատ զօրաւոր կերպով կ'ընեն: Կը խորհիմ որ այդ գրականութեան հիմնական տինամիզմը այդտեղէն կու գայ. այսինքն, որքան բախումը օտարին հետ զօրաւոր էր, այնքան իրենց հակազդեցութիւնը եղաւ ուժգին: Հակազդեցութիւնը հանդէպ միւսին, քանի որ միւսը տարտղնումի ազդակ էր. միւսը նաեւ ազէտը կը չարունակէր:

Հ. – Ձեր աշխատութիւնը ընթերցողին ուշադրութեան կը յանձնէ նաեւ մոռցուած, անտեսուած արժէքներու պարագան:

Պ. – Գրականութեան պատմութիւն մը երբ կ'ուզենք ընել անշէջ կերպով, եւ պէտք է ըսել որ զիս նախորդողներու ընելիք հիմնական դիտողութիւնս այն է որ քիչ մը անաչառ չէին: Անաչառութիւնը, այսինքն՝ մոռնալ քաղաքական ըմբռնումները մէկուն եւ միւսին: Կը խորհիմ որ որոշ անկողմնակալութիւն կ'արտօնէ նախ բոլորը միասին նկատի առնել եւ յետոյ, նաեւ որոշ համակարգայնութեամբ (systématicité), համակարգային կերպով կարդալ բոլոր գրողներուն բոլոր գործերը: Ատիկա կ'ենթադրէ որ դուն անձնապէս պիտի բանաս դիրքերը եւ կարդաս: Ես երբեք, ոչ մէկ գրողի առիթով լսուի բան չեմ գրած: Եթէ գիրքը չեմ տեսած իր առաջին հրատարակութեան մէջ, փորձած եմ միշտ գայն գտնել եւ չյիշատակել երկրորդ, երրորդ հրատարակութեամբ, որովհետեւ այդ հրատարակութիւններուն ընթացքին երբեմն որոշ բաներ կը կորսուին:

Ուրեմն, այդ աշխատանքին ընթացքին մարդ երբեմն անակնկալներու առջեւ կը գտնուի. օրինակ, երբեմն գերագնահատուած գրողներ կան որոնց չափազանց կարեւորութիւն տրուած է մեր ծաղկաքաղաններուն, կամ դպրոցական ձեռնարկներուն մէջ: Այսօր, մարդ կը նկատէ որ ուրիշ գրագէտներ ալ կային, ինչպէս՝ Ղ. Մելոյեանը, Լասը (Լուիզա Ասլանեան), Փայլակ Մխքայէլեանը որ աղնուական գործ մըն է ըստ իս. կայ նաեւ պարագան գրագէտներու որոնց որոշ գործերը արհամարհուած են, կամ երբեմն ալ գերարժեւորուած. ուրեմն, պէտք է որ նոր դասակարգումի մը ենթարկուին:

Մելոյեանին թատերախաղերը չատ լաւ թատերախաղեր են. ահաւասիկ չատ հետաքրքրական նիւթ մը ինքնին: Կամ Փ. Մխքայէլեանին երկու արձակները բացառիկ կտորներ են: Անշուշտ, կրնանք ըսել որ չեն հանդիսանար անպայման Ֆրանսական գրականութեան գլուխ–գործոցներուն, բայց իրենց ժամանակի գրականութիւն են: Այդ մարդիկը փորձած են ընել միշտ ժամանակակից գրականութիւն եւ չատ քիչ անգամ ընել ենթադրելի չափանիշներով ու գրելակերպերով գրականութիւն: Միակը որ քիչ թէ չատ փորձած է իր մանկութեան անցեալը ոգեկոչել, Շուշանեանն է, ան ալ ոչ անպայման յաջող կերպով: Հակառակ անոր որ Ց. Օշական չատ պիտի ուզէր որ իր նախկին աշակերտները տային վկայութիւններ. բայց իրենք վկայութիւնը անպայման այդ խմաստով չէին հասկըցած:

Իրենք վկայութիւնը, ինչպէս Սարաֆեան տեղ մը կ'ըսէ, քայքայուող գաղութներուն վկայութիւնը կ'ուզէին դարձնել. աւտր հիմնական սեռերէն մէկը վէպն էր: Արդարեւ, վէպը կը յաղթանակէ այդ գրականութեան մէջ: Որո՞նք են վիպասանները. ոչ միայն Շահնուրը, Որբունին, Շուշանեանը, այլեւ Զարեհանը, Մելոյեանը, Ն. Պէշիկթաշլեանը, Լասը, Զ. Պահրին, եւլն.: Իսկ Մելոյեանը գայթակղութիւն ստեղծող գրող մը կը նկատուէր իր առաջին վէպով («Մայրը») արդէն Պոլիս: Ցետոյ, կան Փ. Մխքայէլեանի երկու արձակները որոնք վէպ չենք կրնար նկատել, բայց կրնանք նկատել նոր ժանր մը, նոր գրական սեռ մը որ բանաստեղծական պատումն է (récit poétique). այն ատեն նորոյթ մըն էր. փաստօրէն, «Ցառաջ»ի մէջ յօդուած հրատարակուած է այդ մասին, ինչ որ կը նշանակէ թէ մեր գրողներուն մտահոգութիւններէն էր այդ սեռը. հրաժարիլ վէպի մեծ կառոյցներէն եւ պզտիկ կառոյց մը առնել աւելի մատչելի. մատչելի նաեւ ժամանակի գեհենին վրայ: Փ. Մխքայէլեանը որ թոքախտաւոր մըն էր, ոչ տրամադրութիւնը, ոչ ժամանակը ունէր այդ տեսակի ընդարձակ գործերու: Անոր «Եւա Եւա»ն եւ «Արեւ արեւ»ը իրարու հակառակ, իրենց տեսակին մէջ նորութիւն բերող գործեր են: Զիս ամէնէն աւելի մտածել տուողը Ղ. Մելոյեանը, Փ. Մխքայէլեանը չեն, այլ երկու գրողներ որոնք կարդալով յայտնաբերեցի. մէկը Լասն է, միւսը Ն. Պէշիկթաշլեանը: Պէշիկթաշլեանի պարագային զարմանալի պիտի թուի հակազդեցութիւնս, քանի որ այնքան ծանօթ գրագէտ մը կը թուի: Ինք 1972–ին մեռաւ, մենք կը կարդայինք իր յօդուածները, բայց լաւ չէինք ճանչնար: Ըսել կ'ուզեմ՝ լաւ էջերը, ծաղրանկարները հրատարակած էր առանձին հատորներով, 30–40–ական թուականներուն: Ատոնք հիանալի պատկեր մը կու տան Ֆրանսահայ գաղութէն. ծաղրանկարային անշուշտ, բայց հայերէնի բացառիկ հմտութեամբ, հոտառութեամբ: Չեմ կարծեր որ անոնց նմանները Պոլիս անպայման կային:

Ինչ կը վերաբերի Լասին, ըստ իս ամէնէն հետաքրքրական պարագան էր, քանի որ կ'արտադրէ բաւական ծաւալուն վէպ մը եւ քանի մը բանաստեղծութիւն որոնք գրած է Աուշվից (1944) ուր աքսորական էր եւ ուր մեռաւ արդէն:

Հ. – Ի՞նչպէս հասած են անոնք:

Պ. – Գիտենք որ մեռնելէն առաջ ինք յանձնած է իրեն հետ եղող կնոջ մը եւ ան է որ երբ ազատած են կեդրոնացման ճամբարներէն, բերած եւ փոխանցած է Զօպանեանին որ զանոնք հրատարակած է «Անահիտ»ին մէջ, 1946–ին:

Բացառիկ բանաստեղծութիւններ չեն, բայց հետաքրքրական են իբրեւ հակազդեցութիւն: Գրողներու ամբողջ խումբ մը հականացիական դիրքորոշում ունէր, սկսեալ Շ. Միսաքեանէն. այսինքն՝ թէ՛ ձախ, թէ աջի մօտ, կարելի է ըսել: Մարդիկ կային որոնք դէմ էին նացիականն եւ մանաւանդ պարտուողական քաղաքականութեան:

Հ. – Լասը համայնավարամիտ չէ՞ր:

Պ. – Համայնավար եղած է: Վէպը նախապէս «Հայրենիք»ի մէջ լոյս տեսած է

●▸

1934–35 թուականներուն եւ 1936–ին տըպուած: Այդ հրատարակութեան կաս բաները կ'աւելցնէ վէպին: Հոն է որ կը յայտնուի համայնավարական ձգտումը: Նիւթը բաւական հետաքրքրական նկարագրութեամբ մեկնում մըն է Թաւրիզէն Ֆրանսա, այսինքն՝ Արեւմուտք: Հերոսներուն մէկ մասը Ֆրանսա կը մնայ, միւսը կը վերադառնայ Հայաստան: Ամէն պարագայի չահեկան է պատմութիւնը որով չրջանակ մը կը գծուի: Կարելի է ըսել՝ վիպային կառուցուածք մըն է· Արեւելքէն մեկնում, վերադարձ դէպի Արեւելք, անցնելով Արեւմուտքէն: Վէպին ծանօթացման չատ չնչին պատեց անոր վերահրատարակումը 50–ական թուականներուն, Հայաստան: Քանի որ հեղինակը համայնավար էր, իր պիտակը բաւական ժխտական ազդեցութիւն ունեցաւ գրականութեան վրայ: Լաւը վէպի կազուածին մէջ իր տեղը ունեցող գրագիտուհի մըն է· այնքան որ Նոյնիսկ Ս· Վրացեան «Վէմ»ին մէջ գիջած է, կարելի է ըսել, յօդուած մը գրելու Լաւի վէպին մասին ուր անոր գրական կէտերը կը չեշտէ, նաեւ ժխտական կէտերը: Հասկնալի է այս ձեւով որ Լաւը պէտք էր արժեւորուէր: Գրականութեան պատմութեան մը նպատակներէն մէկն է վերադասաւորել արժէքները:

Հ· – Ունի՞ք նոյն ծրագիրով ուրիշ աշխատութիւններու հեռանկարը· օրինակ՝ Պէյրութի, լիբանանահայ գրականութեան մասին:

Պ· – Նման աշխատանք չարունակել հիմակուհիմա, ես անձնապէս չեմ ծրագրեր· չատ ծանր է անշուշտ: Նախ ժամանակ կ'ենթադրէ, նաեւ պրպտում, հաւաքում, խորացում, մա'նաւանդ ցանկութիւն: Ինչ որ փորձեցի, աշխատանք մըն էր որ չէր եղած, դժբախտաբար, Սիփւռքի մեր գանազան գաղթօճախներուն մասին· Եդյնիսկ Պոլիսի համար: 1920–22–էն մինչեւ այսօրուան Պոլսոյ գրականութեան մասին գրականութեան պատմութիւն մը գոյութիւն չունի: Եղածը ծաղկաղաքներ են: Պէտք է մտածել որ ծաղկաքաղ մը գրականութեան պատմութիւն չէ· պարզ նախանիւթն է: Լա'ւ որ գոյութիւն ունին անոնք, բայց անոնցմէ անդին պէտք է երթալ: Պրպտումի աշխատանքը չափազանց երկար եւ անյայտներով լեցուն է: Գիտէք, երբ որոշ գրագարաններ կը մտնէք եւ կ'ըսէք թէ պիտի աշխատիք ասանկ նիւթի մը մասին, մարդիկ կը ծիծաղին: Որովհետեւ ընդհանրապէս հայագիտութիւն կոչուածը արդի նիւթեր չի քննարկեր· անոնք կը նկատուին ժամանակակից նիւթեր: Ներողութի'ւն, 300 տարի՞ պիտի անցնի որ սկսինք ուսումնասիրել մեր պատմութիւնը, իսկ պիտի լքուի՞ 50 տարի առաջուան պատմութիւնը:

Այլ հարց է որ գաղութներու պատմութիւնը դժուար նիւթ մըն է· ի՞նչպէս գաղութի մը պատմութիւն գրել: Նկատի չունիմ գրականութեան պատմութիւնը: Ան առաւելութիւնը ունի որ գիրքեր, թերթեր, մամուլ, լրատուիւտ, այս տեսակի բաներ կամ վէմեր գոյութիւն ունին, որոնք մտածման ու քննարկման նիւթ կը հայթայթեն: Կայ, օրինակ, Լիբանանի Հայոց պատմութիւնը· 4–5 հատորնոց գործ մը գրուած է Սիսակ Վարժապետեանի կողմէ: Երբ կը կարդաք, յուսախաբ կ'ըլլաք, քանի որ Լիբանահայոց պատմութիւն չէ: Պատմութեան համար գանազան նիւթերու հաւաքածոյ մըն է: Արդէն պատրաստողն ալ պատմութիւն մը գրելու յաւակնութիւնը չունի: Անոր առաջադր տուած է: Ցետոյ, նաեւ պատրաստութեան հարց մը կայ:

Նման նիւթեր չատ նոր են եւ դիւրին չէ կազմել այն յղացային համակարգը որուն չնորհիւ պիտի կարենանք ուսումնասիրել: Ատոր համար է որ ամբողջ գրլուխ մը գրած եմ հատորին սկիզբը ուր կը խօսիմ մեթոտի, առարկայի մօտեցման մասին: Պէտք չէ մոռնալ որ այս առարկան այս ձեւով նաեւ կը մտնէ համալսարան, ուսումնասիրելի նիւթ կը դառնայ եւ առով կը սառնայ օրինավիճակ: Նիւթերը օրինավիճակ մը հարկ է սառնան, որպէսզի գիտական աշխարհին մէջ գոյութիւն ունենան:

Հ· – Աւարտելէ առաջ պիտի ուզէի որ բացատրէք թէ ձեր աճման մէջ ի՞նչպէս կը գոյակցին ստեղծագործն ու հաւաքողվերլուծողը:

Պ· – Օ՛, նման հարցումի թերեւս ես չէ որ պատասխանեմ, բայց քանի որ կը հարցնէք, փորձեմ: Նախ, պէտք չէ մոռնալ իմ անունովս գոյութիւն ունի գուցէ 4 հատոր ուսումնասիրութեան աշխատանք: Այսինքն, «Տրամ»ը, «Մարտ»ը, Դ· Վարուժանի, Նարեկացիի մասին, յօդուածներ եւ այլ ուսումնասիրութիւններ չեմ յիշատակեր: Ցամենայնդէպս, ուսումնասիրողի, պրպտողի աշխատանքը տեւական աշխատանք մը եղած է, բայց անշուշտ այս աստիճանի չէր հասած· այսինքն՝ պատմական որոշ տըւեալներու վրայ հիմնաւորուող աշխատանք մը, թէեւ կը բաւէ կարդալ Դ· Վարուժանի մասին աշխատութիւնս ուր բաւական երկար ու ընդարձակ պրպտումի աշխատանք մը կատարած եմ արդէն: Հետեւաբար, հոս անհրաժեշտ էր գրականութեան պատմութիւն մը իր յստակ կանոններով: Գիրքին մէջ կան վերլուծական մասեր, բայց փորձեցի հաւասարակչռել գրականութեան պատմութիւնն ու գործերու վերլուծումը, որպէսզի ընթերցողը –գիրքը կը ներկայնայ ֆրանսերէնով–, ունենայ հաստատ տուեալներ: Գիրքին մէջ թեմաներ կան, անշուշտ, որ ենթախորագիրը կը բնորոչէ, եւ անոնք որպէսզի կարենան հասկնալի դառնալ, անհրաժեշտ բոլոր տըւեալները պէտք է տալ:

Անշուշտ, քանի որ պրպտումի, պատմաբանի աշխատանքը կարեւոր էր, մարդիկ պիտի մտածեն թէ ի՞նչ կապ ունի ասիկա ոտանաւոր գրողին, կամ պատումներ գրողին հետ: Կը խորհիմ որ մէկ բան կայ· նախ, մէկը միւսը չէր հակասեր: Ինծի համար անհրաժեշտ էր որ իբրեւ գրող ես ստեղծէի իմ աւանդութիւնս: Ըսել կ'ուզեմ՝ ճանչնայի եւ ճանչնալով ձերբազատուէի անոնցմէ որոնք դիս կը կանխեն: Անոնք որոնք լինամէ առաջ էին, անոնցմէ ոմանց ես հանդիպած էի· Սարաֆեանը, Որբունին, Թօփալեանը, ուրիշներ: Ուրեմն, այդ յարաբերութիւնները որոշ չափով մը կազմաւորիչ դեր կատարած են, բայց նման ձեռնարկ կը ծառայէ նաեւ որոշ չափով վերակազմելու անցեալ մը ինքզինքին համար: Գրող մը կ'ընտրէ իրեն նախորդողները, գիրենք կը ճանչնայ եւ կը ձերբազատուի անոնցմէ: Անշուշտ, հիմա որ քիչ մը արձակ սկսած եմ գրել, արձակի իրենց փորձը դիս կը հետաքրքրէ եւ կը խորհիմ որ Ֆրանսահայ գրականութեան մէջ յայտնուած վէպը, բանաստեղծական արձակը, նոյնիսկ արձակ բանաստեղծութիւնը նորութիւններ էին Պոլսոյ բաղդատմամբ եւ առիկա փորձառութիւն մըն էր որ պէտք էր թերեւս իւրացնել· ոչ թէ կրկնելու, այլ՝ աւելի անդին երթալու համար: Արձակի մէջ մենք փորձի պէտք ունինք, մեզ նախորդող փորձերու, որպէսզի կարենանք գըրել այն ինչ որ կ'ուզենք գրել:

Կան գրողներ որոնք բացարձակապէս չեն ճանչնար մեր գրականութիւնը, կը գրեն· պարզապէս կը կրկնեն իրենք զիրենք, կամ դուրսինները· իրր թէ պէտք չէ «ազգութին»: Գրականութեան պատմութեան մէջ «ազգեցութիւն» կոչուածը չատոնց մէջտեղէն վերցուած յղացք մըն է: Գրականութեան մը նպատակը պարզ արտաքին հայելի մը դառնալ չէ: Այս գրողներէն չատ քիչեր սորվական կերպով կը կրկնեն օրինակ իրենց ժամանակի Ֆրանսացիները: Հետաքրքրական է այդ յարաբերութիւնը:

Ժամանակակից գրող մը պէտք է այս տեսակի փուլէ մը անցնի, քանի որ մեր գրականութիւնը փոխանցման նորմալ մեքանիզմներ չունի եւ գրագէտը ինքը պիտի ստեղծէ փոխանցման իր մեքանիզմները, ստանձնելով ինչ որ իրմէ առաջ կը դոնուէր: Անշուշտ, նաեւ նկարագրի վերաբերող բան մը կայ· ես կը սիրեմ կարդալ այն բոլոր բաները որոնք գրուած են: Ուրիշներ իրենք զիրենք կը նկատեն աւելի գրող, քան թէ կարդացող: Բայց ես կը նախընտրեմ կարդալ, ինչ որ չարդիլեր գրելը: Մարդ ինքզինք կ'ըլլայ եւ կը ճանչնայ Ուրիշով, ի'նչ իմաստ ալ տանք այդ Ուրիշին:

– Շնորհակալութի'ւն:

Տեսակցեցաւ՝

Ա· Թ·

Cinquante ans de littérature arménienne en France

CONCLUSION

(Extrait)

... Tout au long de ce demi siècle étudié, la littérature arménienne de France manifeste-t-elle des traits spécifiqiues ?

Nous ne pouvons certes pas extrapoler de l'individuel au général, transférer un trait propre à un écrivain à l'ensemble que recouvre l'expression «littérature arménienne de France». Il nous semble cependant que, indépendamment des lieux de parution qui est un fait fort significatif en lui-même pour une littérature développée en situation extrême, en situation de dispersion, les œuvres qui constituent cette littérature sont le fruit d'une expérience unique. Nous avons évoqué cette expérience dans les paragraphes précédents. S'il fallait la résumer en une phrase, nous dirions qu'elle a trait à la confrontation avec l'étranger et l'altérité. La littérature arménienne de France fait de l'étranger sa grande, et presque unique, figure. En détournant le sens d'une remarque de Ochagan concernant les écrivains de Paris, nous avancerions ceci: «Ce qu'ils nous ont apporté c'est l'étranger»[1]. Positivement, cette phrase signifie que la littérature d'exil parle de l'Autre comme de Soi; elle met en scène les ébranlements de l'identité trop sûre d'elle-même et de sa «mêmeté» et pas assez attentive au devenir. C'est là que résident son originalité et sa singularité.

Cette expérience fait défaut aux écrivains des pays du ProcheOrient. Ces pays qui offraient à la littérature des conditions plus favorables de développement en raison de l'existence de milieux majoritairement arménophones, d'institutions et d'écoles, n'ont pas été le théâtre d'une telle expérience. Et, conjointement, parler d'un roman arménien du Proche-Orient est un non-sens, faute d'ouvrages représentatifs, même si les rares ouvrages en prose de A. Dzaroukian[2], de Mouchegh Ichkhan[3], de Yetvart Boyadjian[4], tentent de donner forme à l'expérience douloureuse de l'exil. Dans la dispora occidentale, les Etats-Unis qui offraient des conditions de vie analogues à celles de la France n'ont réuni que des écrivains, de talent certes, mais dont les œuvres sont davantage tournées vers le passé. Les rares textes qui traitent de la vie quotidienne des exiilés de l'Amérique, signés par Hamasdegh, P. Nouriguian (1894-1988), Aram Haygaz (1900-1986) ou Sourên Manuelian (1906-1980), ne sont pas considérés par la critique comme étant significatifs, et l'expérience qui s'y trouve consignée ne peut être comparée à celle que nous avons mise à l'évidence : entre le passé de rêve et le présent insoutenable, il n'y a pas de choix à faire et cette opposition est beaucoup trop primitive pour être spécifique.

Par ailleurs, aussi bien aux Etats-Unis qu'au Proche-Orient, nous ne rencontrons pas le phénomène de groupe littéraire, si caractéristique du cas arméno-français. Certes, c'est à Boston qu'est publiée, pendant plus de cinquante ans, la revue **Hayrénik** et c'est à New-York qu'est lancée la revue **Nor Kir** de P. Nouriguian. Mais ces deux revues n'ont pas été l'expression d'un groupe et la littérature n'a pas fait l'objet d'une expérience collective. Nous pourrions en dire autant des tentatives avortées au Proche-Orient, **Nor Charjoum** au Caire, dans les années 1920, la revue **Naïri** de Dzaroukian à Alep, dans les années 1940 et 1950, et, plus récemment, la revue **Pakine** de Beyrouth (1962-), ne parviennent à cristalliser des idées, une sensibilité ou une esthétique. Des œuvres importantes ont vu le jour sans doute. Il est toutefois difficile de parler d'une «génération» littéraire qui ait découvert un champ, exploré un monde, inventé un langage. Par delà l'expérience, les œuvres elles-mêmes s'inscrivent plus dans la continuité par rapport à la tradition que dans la rupture. Loin de mettre en question l'héritage reçu, la poésie arménienne du Proche-Orient s'efforce de prolonger les voies ouvertes par les poètes du début du siècle. C'est l'inverse à Paris, où Sarafian, Topalian ou Gosdantian, à des degrés divers, opèrent une véritable métamorphose de l'esthétique poétique.

Dans les deux aires géographiques mentionnées, un certain conservatisme, pour ne pas parler de passéisme, à la fois esthétique et culturel, a rendu impossible l'émergence d'œuvres novatrices. La volonté de maintenir et de conserver des valeurs, un mode de vie, une conception du monde héritée des pères, le désir plus ou moins conscient de gommer la rupture que constituent la catastrophe et l'exil ont sans doute provoqué une attitude de repli sur soi, tant aux Etats-Unis que dans les pays du Proche-Orient. L'extrême émiettement et la relative concentration se rejoignent. Ni dans les cercles fermés du Proche-Orient, ni dans les vastes étendues des villes américaines, le processus d'ouverture sur le monde ne semble avoir été engagé d'une manière aussi décisive qu'en France.

Sans nier l'importance d'autres facteurs sociaux et individuels, nous pensons que c'est dans cette ouverture que se situe la littérature arménienne de France. En fait, **là où la confrontation avec le monde environnant a été la plus forte, la plus dangereuse et la plus altérante, c'est là que la littérature semble avoir été la plus féconde.** La rupture vécue d'une manière collective a été fertile et créatrice d'œuvres. Si l'on peut parler aujourd'hui de roman arménien et de poésie arménienne de la diaspora, propres à la structure psychique de la vie à l'étranger, c'est principalement grâce aux œuvres des écrivains arméniens de France. Si l'exil a été un malheur, les écrivains de France, quant à eux, en ont fait, par leurs œuvres, une chance.

---

(1) **A l'ombre des cèdres,** op. cit; p. 96.

(2) **Poète, A. Dzaroukian a publié également des textes en prose à caractère autobiographique, en particulier** Des hommes sans enfance, **Alep, 1952;** Vieux rêves et nouvelles routes, **Beyrouth, 1960.**

(3) **Ce poète a publié deux romans :** Pour le pain et la lumière, **Beyrouth, 1951, et** Pour le pain et l'amour, **Beyrouth, 1956, inspirés de la vie des orphelins du génocide.**

(4) **1915-1966. Né à Mousse Dagh, Y. Boyadjian a vécu au Liban, où il a publié, outre des poèmes, quelques volumes de nouvelles :** La Terre, **Beyrouth, 1948,** Le Livre de l'exilé, **Beyrouth, 1963.**

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83, rue d'Hauteville - 75010 Paris — Commission Paritaire No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 8
MARDI
8 JANVIER
2002

LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·335 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·335

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՑ Արտաքին նախարարը՝ Ռե. նաթօ Ռուճիէրօ իր հրաժարականը տուաւ, իբրեւ հետեւանք խանդավառութեան այն բացակայութեան, զոր իր պաշտօնակիցները ցուցաբերած են Եւրոյի կիրարկման առթիւ։ Այս առթիւ հրապարակուած զեկոյցը կ'ըսէ ։– «Միացեալ Համաձայնութեամբ եւ իւ չահ երկրին, նախարարապետը եւ Արտաքին նախարարը այն եզրակացութեան հասան, որ պատեհ է վերջ տալ կառավարական գործակցութեան, զոր երկու կողմերը կարեւոր, օգտակար եւ ցարդ դրական նկատած էին»։ Առայժմ, Պէրլուսքոնի ինք ստանձնեց Արտաքին նախարարութիւնը։ Իրեն համար Ռուճիէրոյի հրաժարումը ծանր հարուած մըն է, քանի ան կը նկատուէր որպէս երաշխաւորը արտաքին քաղաքականութեան չարունակականութեան։

ԱՆԱՀԸՆԹԱՑ ցուրտը եւ ձիւնը աւեր գործած են կեդրոնական Եւրոպայի մէջ։ Ցունաստանի եւ Թուրքիոյ մէջ, ձիւնը պատճառ դարձած է որ երթեւեկը դադրի, օդակայանները փակուին։ Թուրքիոյ բազմաթիւ գիւղեր բոլորովին կղզիացած են եւ աշխարհէն կտրուած, Պոլիս իսկ 7 մեռեալ կար։ Ամէնք ձիւներու տակ թաղուած էր եւ չատ դեղեցիկ պատկեր մը կը պարզէր, բայց, քաղաքին ամբողջ կեանքը անդամալուծուած էր։ Մեռեալներ կան նաեւ Լեհաստան եւ Պուլկարիա։ Վախ կայ նաեւ որ յանկարծակի ձիւնհալ մը ողղումներու պատճառ դառնայ։ Թուրքիա եւ Ցունաստան ջերմութիւնը ղէրոյէն վար 21 եւ 18–ի իջած էր։

ԻՍՐԱՑԻԼԻ վարչապետը՝ Ա. Շարոն քիչ մը աւելի ձայնը բարձրացուց Ափաֆաթի դէմ, ձեռք դնելէ եառ ղէնքով լեցուն նաւու մը վրայ։ ղէնքեր որոնք, ըստ իրեն պղեստինեան իշխանութեան սահմանուած էին։ Նաւը դրաւուած է կարմիր Ծով եւ խարսխած Էյլաթի նաւահանգիստը։ Շարոնի համար «սարսափի նաւն» է։ Պաղեստինցիներ կը հերքեն որեւէ կապ ունենալ այդ զինամթերքին հետ, բայց, Շարոնի համար կասկած չկայ, պարտկան այդ ղէնքերը կը փաստեն որ Արաֆաթ «պատերազմի ռազմավարութիւնը» ընտրած է, ապսպրելով ղէնքեր որոնք իսրայէլեան բոլոր վայրերը կը հասնին։

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ խորհրդարանականները քուէարկեցին նախագահ Տուհալտէի տնտեսական ստիպողական օրինագիծը, որ վերջ կը դնէր տոլար – փեսօ հաւասարութեան։ կառավարութիւնը 29% արժեզրկեց նաեւ ազգային դրամը։ Այս կարգադրութիւնները առ այժմ ոչինչ լուծած են։ Ամէն օր 2000 նոր աղքատներ կան, որոնք պարտին օրական 4 փեսոյով (4 եւրօ) ապրիլ։

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ ՄԷՋ, Ամերիկացիք Մոլլա Օմարի հետքն ալ կորսնցուցած են, Պէն Լատէնէն եառք։ Դեռ, Ցունուար 4–ին, վստահ էին, որ յայողած են պաշարել Ալ – Քախտայի պարագլուխը եւ իր ձեռք ձգուիլը անմիջական էր, բայց, քիչ եառ հաստատուեցաւ որ Օմար յայողած է խոյս տալ մոթոյի մը վրայ…։ Պուշ միչտ համոզուած է որ թէ Պէն Լատէնը թէ Օմար պիտի բռնուին եւ դատուին եւ միչտ համբերութեան կը հրաւիրէ ժողովուրդը։ Առջի օր ալ ամերիկացի զինուոր մը մեռաւ Աֆղանիստան կռիւներու ընթացքին։ ԱՄՆ կը խորհին որ տեղեկութիւնները պիտի կարենան քաղել Փաքիստանի թալիպան նախկին դեսպանէն, որ Ամերիկացիներուն յանձնուած է Փաքիստանի կողմէ։ Մնաց որ, ցարդ ձեռք ձգուած թալիպաններն ալ չատախօս չեն։

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ միջեւ մթնոլորտը միչտ լարուած կը մնայ եւ նեփալի հանդիպումը ոչ մէկ արդիւնք տուաւ։ ԱՄՆ կրնան ընթացք տալ Փաքիստանի նախագահին ճիգերուն բանակցութիւններ կայացնելով Քաշմանտուի հարաւային Ասիոյ 11.րդ վեհաժողովին։

ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՄԻԿԻՆ, Եւրոպական Միութեան հերթական (6 ամիս) նախագահութիւն կը ստանձնէ Սպանիա։ Մաարիտի Ազգային Օտիթորիումին նուագահանդէսը Ցունուար 7.ին եւ աշխատանքի հանդիպում մը Ասնարի կառավարութեան եւ Եւրոպական Ցանձնախումբին միջեւ պաշտօնական բացումը կը նշեն այդ հերթապահութեան։

ԵՐԿՈՒ ՀՈԳԻ ՓՈԽԱԴՐՈՂ փոքրիկ օդանաւ մը, զոր կը վարէր 15 տարեկան պատանի մը, չախչախուած է Ֆլորիտայի Թամփա քաղաքի Պանք օֆ Ամերիկայի չէնքին։ Օդաչուն տեղն ու տեղը մեռած է, բայց արարքին բնոյթը խուճապ ստեղծած է Միացեալ Նահանգներու մէջ եւ ապահովութեան ուժերն ալ իրար անցած են։ Հաստատուած է, սակայն, որ ահաբեկչական արարք մը չէր եւ պատանին մտային խանգարումէ կը տառապէր։ Դիակին վրայ թուղթ մը գտնուեր է, ուր իր համակրանքը կ'արտայայտէ Պէն Լատէնի։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՄԷՋ, Ցունուար մէկէն ի վեր ի գօրու է քաղաքացիական նոր օրինագիրք մը, որ կ'ներառուն հաւասար իրաւունքներ կը չնորհէ այրերուն հետ։ Այր մարդը կը դադրի այլեւս ընտանիքին ատրն ըլլալէ։ Ցարդ, նախորդ օրինագիրքը, հիմնուած զուիցերական օրէնքին վրայ, այլեւս չէր համապատասխաներ ընկերային ներկայ պայմաններուն։ Կը փոխուին նաեւ ամուսնական պայմանները։ Չորս տարբեր դրութիւններ ընտրութիւն մը կու տան յետագայ ամուսիններուն, մինչ մինչեւ այսօր, ամուսնութիւնը հիմնուած էր միայն մէկ դրութեան վրայ, որ ինչքերու բաժանումն էր եւ ամուսնալուծման պարագային, ամէն ինչ ամուսինին կը պատկանէր եւ կինը ոչինչ ունէր։ Նոր օրէքը կ'արգիլէ ամուսնութիւնը 18 տարեկանէն առաջ, մինչ անցեալին 15 էր աղջիկներուն համար եւ 17.ը տղոց։

ՊԱ – ՌԻՆԻ Պառ գիւղի բնակիչները ընդվզած են, քաղաքապետէն սկսեալ, որովհետեւ արդարադատութիւնը ազատ արձակած է հինգ պատանի յանցագործներէն չորսը։ Ասոնք յայորդական պայթմամներ ըրած էին Ամանորի գիչերը եւ յայորդ օրն ալ, որոնց հետեւանքով 9 հոգի վիրաւորուած էր եւ խուճապ ստեղծուած գիւղին մէջ։ Պատանիները ծագուած են, քաղաքապետէն սկսեալ, ընտանիքներով թուրք, ձերբակալուած էին եւ տեղւոյն թուրք համայնքն ալ վախի մէջ էր։ Ճաշարանը փակուած էր եւ թուրքերը դուրս չէին ելլեր։ Բնակիչները ճանճրացած են ապահովութեան չգոյութենէն, կը գտնեն որ 1000 թուրք չատ է 6000 հոգինոց գիւղի մը համար։ Քաղաքապետին համար արդարադատութեան այս ընթացքը հրաւէր մըն է խռովութեանց։ Կիրակի, Ցունուար 6.ին, քանի մը հարիւր հոգի ցոյց մըն ալ ըրին բողոքելու համար այս ազատ արձակումներուն դէմ։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Նախագահը՝ Ահմեթ Նեճ.

(Շար.ը Դ· էջ)

ՆԱԽԱԳԱՀ ԱԼԻԵԻ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

Ադրբեջանի նախագահը Հ. Ալիեւ Նոր Տարուան իր ուղերձին մէջ յայտարարած է թէ իր կառավարութիւնը ամէն կարելին ի գործ պիտի դնէ Ղարաբաղի հարցին համար, նոյն ատեն այդ երկրամասը նկատելով Ադրբեջանի «անբաժան» կտորը եւ պատրաստակամութիւն յայտնելով զիջումներու։ Սակայն, ան ոչինչ ըսած է իր կատարելիք զիջումներուն բնոյթին մասին։

Ալիեւ 2001–ը իր երկրին համար խիստ յաջող տարի մը որակած է, անոր գլխաւոր խնդիրը նկատելով Ղարաբաղը։ Ըսած է թէ 2002–ին բոլոր կարելիութիւնները պիտի օգտագործուին այդ խնդիրը լուծումի յանգեցնելու համար։ Յայտնուած է որ լուծումը պիտի ըլլայ Ադրբեջանի հողային ամբողջականութեան եւ դերիչխանութեան հիմերով, ինչ որ յարիր է միջազգային օրէնքի չափանիշներուն։ «Մենք միչտ չինչ կեցուածք ունեցած ենք. պատրաստ ենք Հայաստանի հետ զիջումներ կատարելու։ Վստահ եմ որ հակամարտութիւնը կը լուծուի, ադրբեջանական գրաւեալ հողերը կ'ազատագրուին եւ մեր հայրենակիցները որոնք գրկուած էին իրենց տուներէն, կը վերադառնան իրենց հողերը» ըսած է ան։

ՀԱԿՕՆԻ ԽՄԲԱԳԻՐ Հ. ՏԻՆՔԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ԲՐՏԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻՆ

Պոլսոյ «Ակօս» շաբաթաթերթին խմբագիրը Հրանդ Տինք ծաւալուն հարցազրոյց մը տուած է քրտական «Իոզկիւր Փոլիթիքա» օրաթերթին որ լոյս կը տեսնէ Թրքերէն (Ցունուար 6), պարբերաբար քրտերէն որոչ բաժիններով։ Հարցազրոյցին դրդապատճառը Ունեւորութեան տուրքին նկատմամբ Թրքական ֆիլմի մը այժմէականութիւնն է։ Թուրք հանրայինին կարծիքին մէջ աչխոյժ բանավէճի մը մեկնակէտը եղած է ֆիլմը։ Մամուլին մէջ լայն արձագանգներ լոյս կը տեսնեն թէ ու դէմ կարծիքներէ։ Կան խտրականութեան մէջ հայ, յոյն եւ հրեայ փոքրամասնութիւնները թիրախ առնող մտայնութեան մը գործադրութիւնը տեսնողներ, կան ուրիչներ ալ որոնք կը ջանան արդարացնել 1940–ական թուականներու սկիզբի իշխանութիւններ, իսկ, նկատի որ այդ տուրքը անխուսափելի էր երկրին տնտեսական կացութիւնը բարելաւելու համար եւ թէ ան դանձուեցաւ թուրք բնակիչներէն ալ, եւլն.։

Հ. Տինք պատասխանելով հարցումներու կ'ըսէ ի միջի այլոց թէ Թուրքիա այսօր դժուարութիւն ունի իր անցեալը ուղղակի դիտելու, որովհետեւ, ապագան միչտ հիմնեց անցեալը խաւարի մէջ պահելու նախընտրութեան վրայ· իր ազգային ինքնութեան հիմ ըրաւ միւսին թչնամութիւնը։

Շահեկան էջ մըն է ուր նիւթ եղած են անցեալ դարու սկիզբին Օսմանեան կայսրութեան հայկական ներկայութիւնը ու այսօրուան կրճատուած պատկերը, թիւերը։ Կ'անդրադառնանք առանձին։

ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԸ ՇԻՇԼիԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

Է. Էօզքէօք «Հիւրրիյէթ» օրաթերթին յօդուածագիրներէն է. Ցունուար 6–ի թիւին մէջ կը ներկայացնէ Գէորգ Վիչէն Ափնաւուրը որուն չիրխին հանդիպած է Շիչլիի Հայոց գերեզմանատունը այցի մը ընթացքին։ Զինքը կը ներկայացնէ որպէս «օսմանցի մտաւորական մը»։ Մեծ վաստակի տէր բուսաբան մը եղած է, պրպտելով ու դասակարգելով նախ Պոլսոյ, ապա Անատոլուի բուսատեսակները։ Մօտ երկու տասնեակ հատորի (ֆրանսերէն) հեղինակ է։ Ծնած է 1861–ին, մեռած՝ 1920–ին։

Է. Էօզքէօք կը գրէ թէ Գ. Վ. Ափնաւուրի մասին իր տեղեկութիւնները քաղած է «Հայերը Օսմանեան առողջապահութեան ծառայութեան մէջ» խորագրուած գեղեցիկ հատորէն որուն հեղինակը կը կոչուի Արսէն Եարման։

Իսկապէս գեղատիպ, մեծապէս տպաւորիչ հատոր մըն է այս մէկը, վաւերագրական զգուշաւոր հաւասարեալի հարստութեամբ մը։ Հրատարակութիւնն է Պոլսոյ Ս. Փրկիչ Հիւանդանոցին վարչութիւն։ Այս մէկուն ալ կ'անդրադառնանք առանձին։

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»
(4 janvier)

Ecrire depuis l'exil

CINQUANTE ANS DE LITTERATURE ARMENIENNE EN FRANCE

Du même à l'autre

de Krikor Beledian.
Ed. CNRS, 488 p., 35 euros

Ce livre est un monument. Ce qu'il commémore n'est pas un événement spectaculaire, mais une permanence : celle d'une littérature ayant à vivre l'exil. Sans l'ouvrage de Krikor Beledian, riche d'une information exceptionnelle, cette permanence elle-même était menacée de dispersion. A l'exil aurait alors succédé une perte de mémoire, c'est-à-dire une mort symbolique.

A partir de 1915, à la suite du génocide dont les Arméniens furent victimes, une part importante des survivants se réfugia en France, une communauté se constitua, autour notamment d'une forte Eglise et de quelques foyers intellectuels, comme le vénérable journal **Haratch (En avant,** fondé à Paris en 1925). Plusieurs générations se succédèrent, sans dissoudre la référence à l'identité commune. Les écrivains et les journalistes, furent évidemment, durant les cinquante années (1922-1972) que Krikor Beledian étudie, des garants, des témoins et des acteurs de l'histoire douloureusement vécue par le peuple auquel ils appartenaient. Certes, parmi ces dizaines d'auteurs qui écrivaient dans leur langue d'origine (perpétuant ainsi une littérature très riche et diverse), peu ont accédé à la notoriété en France. Citons néanmoins le remarquable poète Armen Lubin (1903-1974), qui, à côté de son œuvre en arménien (sous son vrai nom: Chahan Chahnour), écrivit et publia en français, notamment chez Gallimard.

Mais la gloire personnelle n'était probablement pas la première urgence de tous les hommes et femmes auxquels ce livre infiniment précieux rend hommage et justice.

P. K.

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԱՋԳԱՅԻՆԸ ԵՒ ՄԵՐ ԱՊԱՋԳԱՅԻՆՆԵՐԸ

Երեւանի «Ասպարէզ» շաբաթաթերթը մօտ 20 թիւի մէջ հրատարակեց Երեւանի մեր աշխատակից Լեւոն Միրիջանեանի մանրամասն, այլ հանրամատչելի յօդուածաշարքը, ուղղագրութեան վերադարձի անհրաժեշտութիւնը բացատրող: Աշխատանք, որ ինչպէս այդ անհրաժեշտութիւնը առաջին օրէն տեսնողներու խումբէն ուրիշներու ըսածները, ամէն բանէ առաջ ամօթի մը վերջ տալու կը ձգտի. այն ամօթը զոր մարդ կը զգայ տեսնելով որ անկախ Հայաստանի մէջ վէմի նիւթ է այդ վերադարձը եւ թէ անոր հակառակորդները տակաւին բաւական ուժ ունենալ կը թուին, քանի որ անկախութեան օրով դպրոց մտած ու աւարտած սերունդն ալ կը շարունակէ հայերէնագրութեան խամաճիկ մը գործածել որպէս ուղղագրութիւն:

Կայ նաեւ ամօթին Բ. չերտը. ան ամենայն ամբարտաւանութեամբ ասպարէզ կ'իջնէ ամէն անգամ որ ուղղագրութեան վերադարձին նպաստաւոր կարծիք մը տեղ գտնէ թերթի մը մէկ անկիւնը. ամօթին այս տեսակը կը վերաբերի խեղագրութեան պաշտպաններուն անդէմ – տութեան. անոնց, որոնք տոքթոր, փրոֆէսէօր մակդիրներով կը ներկայանան, առանց որեւէ վերապահութեան ամէն առիթի աղաղակելու համար թէ մանկապարտէզի մանչուկ մը այդ կոչումներուն իրենցմէ աւելի արժանի է. այն առաւելութեամբ որ սորվելու կարողութիւնը կամաւոր կերպով բթացուցած չէ: Ու այդ մարդիկը պապէն աւելի պապականի խճճաձայնութեամբ կը լեցնեն միջոցը, ամէն անգամ որ մէկը կրկնէ, բացատրէ վերադարձի անհրաժեշտութիւնը:

Ա.դպէս եղած է Լ. Միրիջանեանի յօդուածաշարքին պարագան ալ: Թերթը Դեկտեմբեր 19 – 26–ի թիւին մէջ աւելի քան էջ մը յատկացուցած է եղած հրապարակումին արձագանգներուն: Մամբագրութեան տուած ծանօթութիւնը կ'ըսէ թէ Լ. Միրիջանեանի «Ազգայինը Մեսրոպեան ուղղագրութիւնն է» յօդուածաշարքը դրաւոր եւ բանաւոր արձագանգներ ունեցած է, ինչ որ անկախ՝ անոնց միջուկէն, հետաքրքրութեան զոյութիւն կը մատնանշէ որպէս ուրախալի առաջին երեւոյթ: Ուրախալի երկրորդն ալ այն է որ դէմ արձագանգներու հեղինակները անպաշտպանելի տեսակէտ մը պաշտպանելու իրենց անհեթեթ ջանքով կու տան իրենց անանկութեան ապացոյցը. ո՛չ մէկ լուրջ հակափաստ, կամ ուշագրաւ մօտեցում: Կաղապարներու չարան մըն է որ մէկ թերթին սիւնակներէն կ'անցնի ուրիշ մը, տրամաբանական ըլլալու, նորոգելու լման անտարբերութեամբ:

Թերթը այդ էջին մէջ առած է երկու դրական, երկու ժխտական կարծիք: Առաջինները կը պատկանին Ջանի Միրզաբեկեանի («Պէտք է վերականգնել ազգային ուղղագրութիւնը») եւ անտեսապետութեան տոքթոր փրոֆէսէօրի մը՝ Ալպէր Սահակեանի («Այո, ազգայինը մեսրոպեան ուղղագրութիւնն է»): Դէմ արտայայտուողներն են Թեւոս Պետրոսեան («Ուղղագրութիւն եւ յեղափոխութիւն») եւ բանասիրական դիտութիւններու տոքթոր փրոֆէսէօր Պետրոս Բեդիրեան: Պէտք է նշել թէ Ջ. Միրզաբեկեանի դրութիւնը հրատարակուած է դասական ուղղագրութեամբ, ինչ որ հեղինակին փափաքով եղած պէտք է ըլլայ: Փափաքին ընդառաջելու կեցուածքով անշուշտ դնահատել է թերթն ալ, որուն սակայն ազատամտութիւնը չի նշանակեր անպայման հարցին նոյնիսկ նուազագոյն դիտակութիւն: Փիչ մը տարօրինակ կը հնչէ այս կէտին մատնանշումը, սակայն, իրականութիւն է: Այլապէս, վիճարկումի էջին վերեւը դետեղուած վեց տողնոց ծանօթութեան մէջ ուղղագրութեան որպէս սահմանում պիտի չտրուէր «արեւմտահայերէնը»...: Այսուհանդերձ, հետաքրքրական է որ «արեւմտահայերէն ուղղագրութիւն» (ոչ իսկ «արեւմտահայերէն»...) կոչուածին մէջ ալ նոյն խմբագրութիւնը կը տեսնէ «լեզուի անաղարտութեան» նշանը, այդ մասին հոգածութեանը համար չնորհակարութիւն յայտնելով Լ. Միրիջանեանի: Իսկ հարցին որոշումը կը ձգուի ընթերցողներուն եւ համապատասխան առեաններուն:

Երկու թեր կարծիքներուն տէրերը կը դրուատեն Լ. Միրիջանեանին աշխատանքը, կրկնելով թէ արդար է անոր պնդումը, ուղղագրութեան վերադառնալու մասին: Ա. Սահակեան կ'աւելցնէ թէ համակարգիչներու լայն գործածութեան մեր ներկային մէջ այդ բարիքէն լաւագոյնս օգտուելու պայման է նաեւ դասական ուղղագրութեան վերադարձը: Գրութիւնը կ'աւարտի այն համոզումով որ «Ապագան մեսրոպեան ուղղագրութեանն է, հարցը միայն ժամանակի եւ ևրան անցնելու եղանակի մէջ է»:

Իսկ Ջ. Միրզաբեկեան ուղղագրութեան կալուածին մէջ Մ. Աբեղեանի պատճառած չարիքը կը մեկնաբանէ որպէս Մաշտոցի դափնին խլելու անյաջող փորձ: Կը յիշէ բոլոր մեծանուն հայագէտներուն եւ դրողներուն ընդդիմութիւնը, առանձնացընելով Հ. Աճառեանը: Կը յիշէ նաեւ Ց. Թումանեանի զարմանքն ու բողոքը որպէս հայ դրող եւ Հայ Գրողներու Միութեան նախագահ: Կ'ուզէ որ նախագահը չեղեալ յայտարարէ ուղղագրութեան «տխրահռչակ դեկրետը», ապա համահայկական յանձնաժողով մը ստեղծուի, հարցին լուծում տալու համար:

Դէմ արտայայտուողներէն Թ. Պետրոսեան յուսախաբ է որ «Ազգ»ի եւ «Երկիր»ի մէջ երկու ակադեմիկոսներու՝ Լ. Հախվերդեանի եւ Ս. Աբրահամեանի նիւթին մասին «գիտականօրէն սպառիչ» նկատած պատասխաններէն եաք, տակաւին համարձակող կայ վէմը փակուած չհամարելու, ինչպէս օրինակ՝ Լ. Միրիջանեանը: Այս վերջինին ու անոր զաղափարակիցներուն օրհնեալ յամառութիւնն ալ Թ. Պետրոսեանի այն տպաւորութիւնը կը զործէ որ անոնք մղուած են «եթէ ամէն ինչ կարելի է փոխել, ուղղագրութիւնն ինչո՞ւ չփոխեմ»ի մտայնութենէն...: Ան կ'ըսէ տակաւին թէ այդ խումբը կը փորձէ համոզել որ «շատ աւելի հետաքրքիր կը լինի, եթէ գրեմ մի բան, կարդամ բոլորովին ուրիշ բան»: Օրինակներ ալ տրուած են այս մասին. «զրում են» սիւնակին տակ տեղ գտած է յանրայավաճ մը զոր վերոնշեալ խումբը կը կարդայ «հանրահավաճ»...: Նոյն ստորագրութեան տակ տակաւին այս զոյգին հետ համակեցութիւն կը տանին՝ «աշխարհաբարի ուղղագրութիւն», «սփիւռահայութեան խօսակցական լեզուի եւ արեւելահայերէնի 80 տարուան պետական լեզուի միջեւ պատուասիրական մրցակցութիւն», եւ այլն:

Հաւանօրէն Թ. Պետրոսեանի անձին ու տեսակէտին մասին լաւագոյն գաղափար մը կու տայ յիշել թէ ան 2000 Յունիս 9–ի «Գրական թերթ»ին մէջ, «հայագէտ»ի կոչումին արժանի նկատուած եւ ուղղագրութեան դէմ ամէնէն դաժան պայքարը մղող Գ. Ջահուկեանի 80–ամեակի պարագայական զովաբանութեանը «հիանալի»ներուն, «սպառիչ»ներուն բազմութեան մէջ կ'ըսէր. «Լեզուաբանը բերեց մի ամբողջ շարք բառեր, որոնք դասական ուղղագրութեամբ հնարաւոր չէ գրել,, առանց աղճատելու բառիմաստը», ապա փակագծի մէջ կը թուէր չնորհիւ արեւելահայական խեղագրութեան աղճատումէ փրկուած այդ բառերը. «քոյս, քոզ, կոտպերացիա, կոորդինացիա, դեպո, եւայլն»: Սրբապղծութեան զոհերու ինչպէս՛ յանրայավաճ իրապէս...:

Անհեթեթութիւնը քանի մը քայլ աւելի անդին յայտնած է տանիլ Պ. Բեդիրեան որ նոյնպէս այս վէմին թալիսմանեան դերը մարմնաւորել սիրող մըն է: Անոր ստորագրած էջը ուղղագրութիւն – խեղագրութիւն վէմը փոխարինած է արեւելահայերէն – արեւմտահայերէն յօրինուի հակադրութեամբ մը: Կը բաւէ կարդալ հետեւեալ նախադասութիւնը. «Արեւմտահայերէնամէտները գտնում են որ արեւմտահայերէնը գեղեցիկ, ճկուն, մաքուր ու անաղարտ լեզու է եւ որ կարեւորն այն է արեւմտահայերէնը պետական լեզու դառնալու դէպքում կը հանուի այդ լեզուների միջեւ խրուած սեպը, հակառակ կողմը որպէս կարեւորագոյն խնդիր շեշտում է մի ողջ ժողովրդի ակամայ անգրագէտ դառնալու փաստը»: Ճեմով, անխուսափելի յանկերգը «պետական լեզու»ի որ նկատի առած՝ պետական չատ մը դէմքերու գործածածը, ոչ «պետական»ի, ոչ իսկ «լեզու»ի վայել յատկանիշ ցոյց կու տայ: Այս ամէնուն վրայ «օշականեան» մկրտուած ջուր մըն ալ անցընելով «բանասիրական դիտութիւններու տոքթոր, փրոֆէսէօր»ը կը նշէ արեւելահայերէնին հողին հետ կապուածի ամուր հիմքերը: Ասկա կը խոստովանի թէ արեւմտահայերէնը «ինօf մաճուր է, ընդանց յաճախ մեղադրում են "մախրամոլութեան" մէջ»:

Իսկապէս, կարելի չէ չկարեկցիլ ուղղագրութեան վերադարձին համար չունչ, աչքի լոյս, ջիղերու զօրութիւն, ուղեղի բջիջ մաչեցնողներու պաշտելի խումբին որուն ըսածն իսկ չի հասկնար թալիսմաններու մեր բանակը: Ո՞վ կրնար մտածել թէ խորհրդային կարգերու անկումով պարզուած մերկութիւններու անդերազանցելի մրցանակը բանասիրութեան տիտղոսներու տէր «հեղինակութիւնները»ու ձեռքն է. անոնց որոնք ո՛չ կրնան, ո՛չ ալ կ'ուզեն զոնէ իրենց մտքի մէջ իրարմէ զանազանել գրաբար – աշխարհաբարը, արեւելահայերէն – արեւմտահայերէնը, լեզու – ուղղագրութիւնը, պետական – մեռեալնը, Մաշտոց – Աբեղեան – Աճառեանը, ազգամնաս – ազգանպաստը, ազգային հարց – գլխու բարձը, թոզը – փոչին, կօշիկ – մոյկը, եւ այլն, եւ այլն:

Ո՞վ պէտք է վճարէ յաջորդ սերունդներուն կատակուած մեղքին փոխարժէքը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՆՈՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐՈՒ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐ

Ներկայ ժամանակներու ազէտներէն մէկն ալ այն է որ անդադար զործ ունինք անհասկնալի պատերազմներու հետ: Պատերազմներ, երկդիմի, կասկածելի, ոչ արու, ոչ էգ, անցեալ զարերու պատերազմներուն հետ ոչ մէկ կապ ունեցող, ուր առատ արիւն կը հոսէր, երկու ճակատներուն վրայ ալ եւ ի վերջոյ, սեղանի մը չուրջ նստած, յաղթողները, ատարի բաժինը իրարու մէկ կը բաժնուէին եւ պարտուղները, կը պատրաստուէին յաջորդ պատերազմին, փոխ – վրէժի զգացումներով:

Պատերազմ ահաբեկչութեան դէմ. ո՞ր մէկուն. Նիւ – Եորքի զոյգ երկնաքերները վար առնողներո՞ւն, թէ անոնց դէմ, որ չեն սիրեր զերի պահել եւ Աֆղանխոտանի քաղաքները կը ռմբակոծեն, առանց երկար բարակ մտածելու թէ կիներ եւ մանուկներ ալ կրնան զոհուիլ անոնց մէջ, որոնք ոչ մէկ յանցանք ունին այդ երկիրը ծնած ըլլալնուն համար: Պատերազմ արեւմտեան քաղաքակրթութեան սիրո՞ւն, կասկածելի է, քանի օրէ օր ժողովրդավարութեան սահմանները կը նուազին, կը ձերբակալուին եւ կը դատապարտուին անմեղ մարդիկ, միայն կասկածներու վրայ հիմնուած, ծննդավայրի եւ մօրթի դոյներէն առաջնորդուած:

Ափսոս, պիտի ըսէի, որ վերջացած են այն դրեթէ զեղեցիկ պատերազմները որ կը յայտարարուէին եւ կ'ընդունուէին որպէս պատերազմ: Հիմակուան պատերազմները ոչ – պատերազմներ են, Աֆղանիստանի եւ Միջին – Արեւելքի կացութեան նման:

Կը յիշէ՞ք քանի տարիներէ ի վեր Իրայէլ եւ Սուրիա պատերազմ – ոչ պատերազմի մէջ են, իրարու դէմ, Գոլանի բարձունքներուն համար: Ի՞նչ կը ներկայացնեն իսրայէլեան զաղթաբնակութիւնները պաղեստինեան հողին վրայ, դրա՞մնե՞ր, զինուորական յառաջապահ կէտե՞ր: Միջին – Արեւելքի մէջ որո՞ն նախապատուութիւն պիտի տրուի, Իսրայէ՞լի, որպէսզի Եւրոպայի խղճահարութեան հետքերը քաւուին վերջնականապէս, թէ Պաղեստինցիներուն, որպէսզի նոր խղճահարութեան դռներ չբացուին ... Այս թնճուկային կացութեան դիմաց, եթէ յանդգնութիւնը ունենաս կարծիք յայտնելու, կամ հակասեմական, ուստի հակա – ամերիկեան պիտի որակուիս, եւ կամ հակա – արաբ, հակա – պաղեստինեան:

Միջազգային լրատուական բոլոր ալիքները, կը զբաղին պատերազմներով, նաեւ անհասկնալիներով: Ոչ ոք կը հաւատայ որ թալիպաններու ոչնչացումով, ահաբեկչութիւնը պիտի ոչնչանայ: Չէչենիոյ, Սպանիոյ, Թուրքիոյ եւ Իրլանտայի մէջ տակաւին կը չարունակուին ամէնօրեայ գործունէութիւններով: Ահաբեկչութիւնը, օճի նման կը սողայ երկրագունտին վրայ, ստեղծելով պատերազմ – ոչ պատերազմի մշտական վիճակ մը: Եթէ Ամերիկացիները մշտական պատերազմ յայտարած են ահաբեկչութեան դէմ, ուրեմն բոլոր դաշնակիցները պէտք է հետեւին առաջնորդին, ուր որ ալ երթալու ըլլայ: Այս չյայտարարուած պատերազ – ոչ պատերազմը, կարելի չէ՞ր արդեօք լուծել բոլորովին այլ ճամբաներով, զանց առնելով բիրտ ուժը եւ որոնելով ընկերային արդարութեան ճամբան, համամարդկային արժանապատուութեան մը բանալին փնտռելով մեր այսպէս կոչուած Արեւմտեան քաղաքակրթութեան մէջ:

ՀՅՊ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՀԱՅ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱԶԴԵՑԻԿ ՊԱՍԱԿԱՐԳ՝ ԱՄՍԹԵՐՏԱՄԻ ՄԷՋ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՇՈՒԿԱՅԻ ՊԱԶՄԱՒՈՐՈՒՄ

ՀԱՅԵՐ ԵՒ ՀՈԼԱՆՏԱՑԻՔ
ՍԵՐՏ ԳՈՐԾԱԿԻՑՆԵՐ՝
ՀԱՐԱԻ – ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՍԻՈՑ
ԵՒ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հոլանտայի դեկավար Ֆրեաերիք Հենտրիքի իշխանութեան տիրացումէն եաք Հոլանտայի եւ Սրեւելքի միջեւ առեւտրական յարաբերութիւնները աւելի աշխուժացան, որուն պատճառով ալ Զմիւռնիայէն, Պարսկաստանէն եւ այլ չրջաններէ Հայերու դէպի Ամսթերտամ հոսքը լայն ծաւալ ստացաւ: Հնդկաց ովկիանոսի կղզիներ ու Հնդկաստան թափանցած Հոլանտացիք հոն հանդիպեցան ու ծանօթացան հայ առեւտրականներու եւ բարեկամութիւն ու զործակցութիւն հաստատեցին անոնց հետ:

ՀԱՅ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐ՝
ԱՄՍԹԵՐՏԱՄԻ ԵՒ
ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ
ՈՒՂԻՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Ամսթերտամի մէջ հայ առեւտրականներու աշխուժ համայնք մը արդէն կազմաւորուած էր մինչեւ ժէ. դար, ուր անոնք զլխաւորաբար քաղաքին արեւելեան կողմը, Մոննիքենթրատթ (Կրօնաւորներու փողոց), Տիքսթրատթ (Բլուրի փողոց), Քէյզըրսթրատթ (Կայսերական փողոց) եւ Ռումսլուիթ (Ռումի ջրափ) փողոցներուն վրայ բնակութիւն հաստատած էին: Հայ վաճառականները իրենց յատուկ չուկան հիմնեցին, որ կոչուեցաւ Գոսթըր մարքէթ (Արեւելեան չուկայ):

Հայ առեւտրականները ամէնէն աւելի զարկ տուին մետաքսի եւ մետաքսի կտորեղէնի առեւտուրին. անոնք պարսկական մետաքսը մեծ հակերով, նաւերով կը փոխադրէին Ամսթերտամ, մէկ մասը հոն կը ծախէին, իսկ մնացեալ մասը հոնկէ կը տեղափոխէին եւրոպական տարբեր չուկաներ: Այսպէսով, ժամանակի ընթացքին պարսկական մետաքսի առեւտուրը ամբողջ Եւրոպայի մէջ հայ վաճառականներուն մենաշնորհին վերածուեցաւ:

Ամսթերտամի հայ առեւտրականներու կողքին, աշխուժ գործունէութիւն ունէին նաեւ Օսմանեան կայսրութենէն ժամանած յոյն, ինչպէս նաեւ՝ հրեայ վաճառականները:

Այս ժամանակ Ամսթերտամի հայ ամէնէն աւելի երեւելի առեւտրականներէն էին Սարհադ, Զաքար, Օհան, Մարկոս, Պետրոս եւ Յովակիմ: Հետաքրքրական է նշել, որ Իտալիոյ Լիվոռնօ քաղաքի թանդարանին մէջ պահուած է հոլանտերէն լեզուով համաճայնագիր մը. այդ համաճայնագիրով ամսթերտամցի հայ

այդ վեց առեւտրականները համաձայնութիւն ղոյացուցած են հոլանտացի Ժան Սթին նաւապետին հետ, որպէսզի ան իրենց ապրանքները Ամսթերտամէն Լիվոռնօ փոխադրէ: Սաորագրութեան տակ գրուած են վաճառականներուն կնիքները, 1627 Նոյեմբեր 21 թուականով:

ՀՈԼԱՆՏԱԿԱՆ ԳԵՐԱԿՇՌՈՒԹԻՒՆ ԱՏԼԱՆՏեԱՆ ՈՎԿԻԱՆՈՍԻՆ ՎՐԱՑ

Հոլանտայի եւ Սպանիոյ միջեւ պատերազմը տակաւին կը չարունակուէր. Ֆրեսերիք Հենարիք բանակը վերակազմելու եւ զինուորական մասնագէտներ պատրաստելու համար զինուորական ակադեմիա հաստատեց, ուր մասնագէտներ պիտի կրնային, թէ՛ ինչպէս պիտի դրաւել թշնամի ամրացուած դիրքերը:

Այս ժամանակ յանդուգն երկրախոյզներ կեդրոնական Ամերիկայի անտառներէն եւ յարակից կղզիներէն մեծ քանակութեամբ թանկարժէք քարեր կը յայտնաբերէին եւ պանոնք նաւերով Եւրոպա կը փոխադրէին: Սակայն ծովահէններ կը վիտային ջուրերուն վրայ, որոնք կը յարձակէին նաւերուն վրայ, յաճախ բուռն կռիւներ տեղի կ'ունենային, մինչեւ որ անոնք կը դրաւէին նաւը, կը սպաննէին նաւապետն ու նաւաստիները եւ ամայի ծովափներուն ու կղզիներուն վրայ, քարայրներու մէջ կամ անտառներուն խորը կը պահէին իրենց գողնը եւ յետոյ կը ծախէին: Այդ օրերուն, 1628–ին, Քուպայի ծովափներուն Հոլանտացիք դրաւեցին ծովահէն Փիէթ Հէյնի գոհարեղէնով լեցուն նաւը, որմէ ետք արդիլեցին սպանական նաւերուն անգլիական ափեր մուտքը: Հոլանտական նաւեր այնուհետեւ կռուի բռնուեցան վոլթուգալական նաւերուն հետ եւ Պրազիլի ծովափներուն պարտութեան մատնեցին զանոնք:

Հոլանտացիք այսպէսով գերակշռութիւն հաստատեցին Ատլանտեան ովկիանոսի ուղիներուն վրայ. բան մը, որ մեծապէս աչքուժացուց Հոլանտայի եւ ամերիկեան գաղթավայրերուն միջեւ առեւտուրը: Այնուհետեւ Հոլանտացիք մինչեւ նուինիա երկարող ծովափներուն ու կղզիներուն վրայ գաղթավայրեր հաստատեցին: Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ անոնք 1623–ին արդէն Նոր Ամսթերտամ գաղթավայրը հաստատած էին (որ 1644–ին վերակոչուեցաւ Նիւ – Եորք):

Ֆրեսերիք Հենարիք, որ աչքոյժ քաղաքագէտ էր, Ֆրանսայի հետ սերտ կապեր հաստատեց եւ դաշինք կնքեց՝ անոր նեցուկը ապահովելու եւ նուաճելու համար սպանական Հոլանտան: Այն խնամութիւն հաստատեց Անգլիոյ Սթիւըրթ արքայատոհմին հետ, գաւակը՝ Վիլլէմը 1641–ին ամուսնացնելով Անգլիոյ Զարլզ Ա. Թագաւորի դստեր՝ Մէյրիի հետ: Այսպէսով Սթիւըրթներն ու Նասաուները քաղաքական սերտ կապեր հաստատեցին· բան մը, որ չարունակուեցաւ նաեւ յետագային, երբ Հանովըրեան տունը տիրացաւ Անգլիոյ գահին:

ՀԱՑ – ՀՈԼԱՆՏԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ ՀԱՐԱՒ – ԱՐեւԵԼեԱՆ ԱՍԻՈՑ ԵՒ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հոլանտական Արեւելեան Հնդկաստանի ընկերութիւնը իր հիմնադրութենէն անմիջապէս ետք, ծէ· դարու սկիզբէն ըսկըսած էր գաղութացնել Հնդկաց ովկիանոսի կղզիները եւ մեծ թափով կը չարունակէր նոր կղզիներու յայտնաբերումը: Այդ կղզիներուն մէջ հայ առեւտրականներ աչքոյժ գործունէութիւն ունէին, եւ այսպէսով ալ Հոլանտացիք սերտ կապեր հաստատեցին անոնց հետ:

Հոլանտական Արեւելեան Հնդկաստանի ընկերութեան գլխաւոր առաջին ծովախոյզը եւ առեւտրական կայսրութեան հիմնադիրը եղաւ Ժան Փիեթըրսզոն Քոէն. ծնած՝ 1587 Յունուար 8–ին, Հոլանտական Հուրն գիւղը, կալվինական հաւատացեալ ընտանիքի զաւակ: Ան ըսկզբան Ֆլաման առեւտրական ընկերութեան մը հետ 1607–ին Հոմ մեկնեցաւ եւ այնուհետեւ Հոլանտական Արեւելեան Հնդկաստանի ընկերութեան միանալով՝ 1607–ին փիեթըր վերհոլֆի նաւով ճամբայ ելաւ դէպի Հնդկաց ովկիանոս. ճամբուն, անոնք Պանտա կղզին ցամաք ելան, ուր բնիկներուն հետ վէճի բռնուեցան եւ վերհոլֆ ու անոր ընկերակիցներէն յիսուն հոգին սպաննուեցան: Քոէն ստիպուած՝ 1610–ին Հոլանտա վերադարձաւ, ուր ընկերութեան պատասխանատուները համոզեց հարաւ – արեւելեան Ասիան նուաճելու: 1612–ին ան կրկին ղրկուեցաւ ծովակնացութեան, որուն ընթացքին 1613–ին յայտնաբերեց Մոլուքքաս եւ Ճաւայի մէջ ընկերութեան հաստատած պանթամ կայանին պատասխանատու նշանակուեցաւ: 1614 Նոյեմբերին ան ամբողջ Ասիոյ մէջ ընկերութեան ղեկավար նշանակուեցաւ:

Քոէն բանակցութեան մէջ մտաւ լինտոնեղիական կղզիներու տեղացի իշխաններուն հետ՝ սիրաչահելու համար զանոնք եւ մինչեւ 1618 Մոլուքքաս ու Պանտա կղզիներուն վրայ առեւտրական մենաշնորհ հաստատեց: Երբ Պանթամի սուլթանը պղպեղի առեւտուրը ուզեց իր հովանաւորութեան տակ պահել, Քոէն իր կեդրոնը Ճաքարթայի մէջ հաստատեց: 1617 Հոկտեմբերին ան ընկերութեան ընդհանուր կառավարիչ նշանակուեցաւ:

Անգլիական զօրագունդ մը, սըր Թովմաս Տալի հրամանատարութեան տակ, 1618–ի վերջաւորութեան Ճաքարթա ղըրկուեցաւ հոն ամրոց կառուցելու համար. Քոէն իր քանի մը մարտանաւերով դիմադրութիւն ցոյց տուաւ: 1620 Փետրուարին

ՍՆՆԴԱԳԻՏԱԿԱՆ

ԿԱՐԵԼի՞ Է ՈՐՈՇ ՈւՏԵԼիՔՆԵՐ ԲՈԼՈՐՈՎին ՉՆՉԵԼ ՄԵՐ ՃԱՇԱՑՈւԻՑԱԿԷՆ

ԱՄԲՈՂՋՈՎին ՉՆՉԵԼ ՄԻՍԸ

Կարելի է հրաժարիլ միսէն, պայմանաւ որ օրական ձուկ, հաւկիթ կամ կաթնեղէն սպառենք մեր մարմնին անհրաժեշտ բոլոր նասպիտը ապահովելու համար:

Նշենք, որ միսը նաեւ երկաթի աղբիւր է, սակայն ձուկն ու հաւկիթին դեղնուցը եւս կրնան երկաթ հայթայթել մեր մարմնին: Նուազ քանակութեամբ երկաթ կը պարունակեն ապառքեղը, ճերմակ լուբիան, նուէրը, կաղինը եւ արմաւը:

ԱՄԲՈՂՋՈՎին ՉՆՉԵԼ ԿԱՂՑԲԵՂԷՆԸ

Այս մէկը քիչ մը չատ խիստ է... ճիշդ է որ պէտք է սահմանափակել «արագ» չաքարի բոլոր տեսակները, բայց երբեմն – երբեմն կտոր մը կարկանդակ կամ քանի մը կտոր տուրմ ուտելը այդքան ալ մեծ յանցանք չէ:

Միւս կողմէ, սննդագէտներու կարծիքով, պէտք չէ մնայուն ձեւով ինքզինք փոքր հաճոյքներէ զրկել՝ օրին մէկը «չճայթելու» համար:

ԱՄԲՈՂՋՈՎին ՉՆՉԵԼ «ԴԱՆԴԱՂ» ՇԱՔԱՐՆԵՐԸ

Ցաւալի է... սխալ է այն կարծիքը, թէ դանդաղ չաքար պարունակող ուտելիքները կը դիրցնեն: Ուսումնասիրութիւններ հաստատած են, որ անոնք, որոնք նուազ «դանդաղ» չաքար կը սպառեն ճաշերու ընթացքին, աւելի հակամէտ են իւղոտ ճաշերով կշտանալու:

Հետեւաբար ճաշերու ընթացքին չերտ մը հաց կամ օրական ժուռ մը բրինձ, դդմաճ կամ նոյնիսկ գետնախնձոր ուտելը ոչ մէկն յանցանք չէ, այլ անհրաժեշտ է:

ԱՄԲՈՂՋՈՎին ՉՆՉԵԼ ԿԱԹԸ

Կաթ չմաքելը մեծ հարց մը չէ, պայմանաւ որ կաթին փոխարէնն սպառէք այլ կաթնեղէններ, ինչպէս՝ պանիր կամ մածուն՝ ապահովելու համար մեր մարմնին անհրաժեշտ կիրը: Եթէ ատոնք ալ չէք սիրեր, զանոնք օգտագործեցէք ճաշերու պատրաստութեան մէջ, ինչպէս՝ կրաքէեներէը, կարկանդակի որոշ տեսակներ, եւայլն:

Կիրով հարուստ են նաեւ կազամբը, ստեպղինձը, նարինջը եւ կարգ մը հանքային ջուրեր:

ԱՄԲՈՂՋՈՎին ՉՆՉԵԼ ԲԱՆՋԱՐԵՂէՆՆԵՐԸ

Շատ սխալ է: Ատոնք անհրաժեշտ եւ չատ առողջապահական ուտելիքներ են եւ, հետեւաբար, ճիշդ մը պէտք է ընել, եւ օրական որոշ քանակ մը սպառել՝ մեր մարմնին անհրաժեշտ կենսանիւթերն ու հանքայիններէը ապահովելու համար:

Զանազան ուսումնասիրութիւններ ցոյց տուած են, որ բանջարեղէններէն չատեր մարմինը քաղցկեղէ պաշտպանելու յատկութիւնը ունին, նաեւ պնդութեան դէմ բնական դեղեր են: Զանոնք աւելի ախորժարեր դարձնելու համար այլազան դարձրնել անոնց պատրաստութեան ձեւը՝ իբրեւ թարթ, կրաքէե, ապուր, խիւս...:

ԱՄԲՈՂՋՈՎին ՉՆՉԵԼ ԻԿՂԵՐԸ

Սխալ որոշում է, քանի որ մեր ջղային դրութիւնը պէտք ունի անոր: Նոյնիսկ նիհարնալու սննդականոնի հետեւողները օրական երկու ապուրի դդալ ձէթ պէտք է սպառեն մարմնին անհրաժեշտ իւղի քանակը ապահովելու համար.

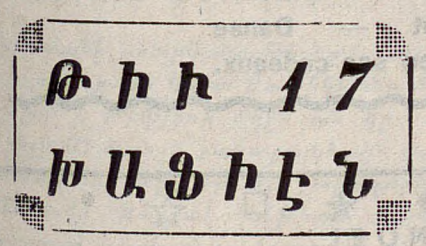
ԱՄԲՈՂՋՈՎին ՉՆՉԵԼ ԱՂԸ

Ուշադրութի՛ւն, աղը ամբողջովին ջրնջելով մկանային պրկումներու եւ յոգնութեան դուռ կը բանաք: Միւս կողմէ, յստակացնենք, որ աղը ջնջելը երբեք չի նիհարցներ, հետեւաբար առանց բժիշկի խորհուրդին երբեք ինքնագլուխ կերպով չջնջէք աղը, որ նաեւ իոտի հանք մըն է:

ԵՐԵՔ ԺՈՒՄ ՃԱՇԸ ՄԷԿի ՎԵՐԱԾԵԼ

Ինչո՞ւ չէ, եթէ այդ ժումին ընթացքին կը ստանաք բաւարար բնասպիտ (միս, ձուկ, հաւկիթ...), դանդաղ չաքար (բրինձ, դդմաճ, գետնախնձոր...), պտուղ մը կամ կաթնեղէն մը եւ այլն:

Այսուհանդերձ թելադրելի է երեք ժումէ ուտել եւ քիչ քանակութեամբ ուտել. այսպէսով կը դիւրացնենք նաեւ մեր մարսողական գործարաններուն աշխատանքը:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԸ.

ԹԱԿԱՐԴԸ

Տիկինը, հակառակ իր մտատանջութեան, պաղարիւնութիւնը պահած էր եւ անայլայլ դէմքով մը ներկայացաւ (...)

Այս վերջինը դաժան կերպարանքով մը ընդունեց պինքը:

– Չէ՞ք դիտեր, որ, – ըսաւ, – վախըստական զինուոր պահելը խստիւ արգիլուած է, ինչպէ՞ս կը համարձակիք այս երկու երիտասարդները ձեր տունը պահել:

– Ես չէի դիտեր իրենց զինուորական փախստականներ ըլլալը:

– Երբոր սենեակ վարձելու եկան՝ չհարցուցի՞ք:

– Հարցուցի, պատասխանեցին, թէ լրենք պէտէ վճարած էին:

– Այն առեն պէտք էր, որ վէսիքաները նեն տեսնէիր:

– Ես վէսիքայէն ի՞նչ կը հասկնամ, թուրքերէն չեմ դիտեր:

– Վերջապէս յանցաւոր էք եւ ծանր պատիժ պիտի կրէք: Ա՛ռ այժմ հոս պիտի մնաք, մինչեւ որ ձեր տանը մէջ նոր խուզարկութիւն մը կատարուի, մենք ապացոյցներ ունինք, որ քօմիթէճիներուն հետ յարաբերութիւն ունիք եղեր:

– Բայց արդէն երկու անգամ խուզարկութիւն կատարեցիք եւ բան մըն ալ չգտաք, – դիտել տուաւ Տիկին Մաքրուհի:

– Ձիշդ այդ պատճառով կրկին պիտի խուզարկենք:

Արդարեւ, քիչ յետոյ Արթին երկու ոստիկաններով վերադարձաւ Տիկին Մաքրուհիի բնակարանը: Այս անգամ Օրիորդ Քրիսթինէն էր, որ զինքը առաջնորդեց տանը ամէն կողմը:

Ներճ աղջիկը չափազանց յուզուած էր իր մօր ձերբակալութենէն, ու կարմրած աչքերը ցոյց կու տային, թէ լացած էր:

– Արդեօք ո՞ւր պիտի բանտարկեն խեղճ մայրս, – հարցուց լրտեսին:

– Հաւանօրէն Պոլսոյ կողմը, – պատասխանեց լրտեսը:

– Երկար տա՞ն պիտի մնայ բանտը:

– Անշուշտ, խնդիրը պատերազմական տեսանկիւնէ պիտի չանձնուի, դատաւարութիւնը կրնայ երկարիլ:

– Արդեօք ի՞նչ պատիժ պիտի տան:

– Կրնայ ըլլալ, որ աքսորեն, ըսաւ Արթին չոր կերպով:

– Աստուա՛ծ իմ, աքսորեն, – գոչեց գեղանի աղջիկը դողդոջ, – բայց ո՞ւր կրնան աքսորել:

– Մինչեւ Տէր Զօր կրնան ղրկել, – պատասխանեց Արթին:

– Իրա՞ւ կ'ըսէք...

– Բնականաբար, եղածը թեթեւ խնդի՞ր մը կը կարծես կոր, մայրդ պարզապէս ոստիկանութեան քթին կը խնդայ կոր:

– Ի՞նչ ըրած ունի խեղճը:

– Իր մասին գրուած ժուռնալները եթէ կարդաս՝ մազերդ կը ցցուի գլխուդ վրայ:

Լրտեսը այս տեսակ խօսքերով կը ջանար սարսափ ազդել օրիորդին եւ երկիւղ ազդեցութեան ներքեւ բերնէն խոստովանութիւններ կորզել: Միայն թէ Քրիսթինէ այնքա՛ն դիւրաւ յուզուող աղջիկներէն չէր եւ հակառակ իր մտահոգութիւններուն՝ պաղարիւնութիւնը պահած էր:

Արթին խօսելով հանդերձ՝ իր խուզարկութիւնը առաջ կը տանէր:

Ուղղուեցան Տիկին Մաքրուհիի սենեակը, ուր խոշոր սնտուկ մը լրտեսին ուշադրութիւնը գրաւեց:

«Այս սնտուկին մէջ շատ դիւրաւ կարեւի է մարդ մը պահել» – ըսաւ մտովի:

Ցետոյ ձայնը բարձրացնելով՝ հարցուց·

– Այս սնտուկին մէջ ի՞նչ կայ:

– Սնտուկին մէջ ի՞նչ կ'ուզէք, որ ըլլայ, հագուստեղէն եւ ճերմակեղէն...

– Մէյ մը բանայիր եւ մօտէն քննէինք:

– Բանալին կարծեմ մօրս գովը մնացած է:

– Այն առեն ես ուրիշ կերպով կրնամ կղպանքը քակել...

Եւ Արթին դրպանէն հանեց տրցակ մը, որուն վրայ զանազան բանալիներ եւ երկաթէ գործիքներ կային:

Մօտեցաւ սնտուկին եւ վայրկեան մը եռքը կափարիչը բացաւ:

Սնտուկը լեցուած էր մինչեւ բերանը:

– Օրիո՛րդ, սա մէջինները մէկիկ - մէկիկ հանեցէք, տեսնենք, – հրամայեց լրտեսը:

Քրիսթինէ հնազանդեցաւ:

Արդարեւ սնտուկին մէջ միայն հագուստեղէն եւ ճերմակեղէն կը գտնուէր:

– Կը տեսնա՞ք, որ վտանգաւոր բան մը չի կայ, եւ պարապ տեղը կը յոդնիք, – դիտել տուաւ դեղանի օրիորդը:

Սնտուկին յատակը ծրարուած կերպաս մը կար:

– Ա՛ս ի՞նչ է, – հարցուց Արթին:

– Զեմ դիտեր, մեռաքսի ծրար մըն է կարծեմ, մօրս վերաբերեալ բաներ են, ես տեղեկութիւն չունիմ:

Արթին ինք ծռեցաւ, ձեռքովը ծրարը հանեց եւ պարզեց:

– Բայց Հայաստանի քարտէս մըն է այս, – գոչեց:

Արդարեւ ձեռագործ մեռաքսահիւս քարտէս մըն էր, չատ նրբօրէն աշխատուած, որուն վրայ մանրամասնօրէն նշանակուած էին, մեռաքսէ այլազան դոյներով, Հայաստանի բոլոր գլխաւոր քաղաքները, գետերը, լեռները եւ լիճերը:

– Ասոր ի՞նչ պիտի ըսես, օրիո՛րդ, – գոչեց լրտեսը դաժան դէմքով մը:

– Ի՞նչ նշանակութիւն ունի որ ասիկա, – ըսաւ Քրիսթինէ միամիտ չեչտով մը, – պարզ ձեռագործ մըն է:

– Ձեռագործ մըն է, այո՛, բայց միանդամայն Հայաստանի քարտէսն է:

– Ասիկա նոր բան մը չէ, մայրս տարիներ առաջ չինած է, եւ ես իր գոյութիւնը անգամ մոռցած էի:

– Հայաստանի՛ քարտէս, հէ՞, – կը մրմռլար լրտեսը, – պարզ ձեռագործ մըն է եղեր, ուրիշ բա՞ն կը պակսէր չինելու:

– Բայց ասիկա չինուած առեն Հայաստանի քարտէսները հրապարակով եւ ազատօրէն կը ծախուէին ամէն կողմ:

(Շար. 137)

«ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՒԹԻՒ

ՄԻԼԱՆՕ. – Հ. Բամպակեան ի գնահաթիւն «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի 500 եւրօ:

*
**

ՎԵԼԻԶԻ. – Հրայր Հրաչեան 500 ֆրանք իր ծնողաց յիշատակին:

*
**

ՎԱԼԱՆՍ. – Պերնար Տէտէեան 500 ֆրանք:

TELEVISION

ARTE

●

Vendredi 11 janvier 00h30

L'ARMENIE:

Vieille nation, nouvel Etat (2/2)

*
**

FRANCE 2

●

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 13

ժամը 9·30–ին

յայտագիրը նուիրուած է

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.ի այցելութեան:

(Շար. Ա. Էջէն)

տէթ Սեզէր ներում չնորհեց երկու բանտարկեալներու, որոնք հացադուլի մէջ էին: Իլհան Տէմիրէլ եւ Եաչար Տէմիրճան 15 եւ 12 տարուան բանտարկութեան դատապարտուած էին զինեալ խմբակներու պատկանելիութեան մեղադրանքով: Ներումը չնորհուած է առողջական պատճառներով: Հացադուլի այս շարժումը սկսած էր 2000 Հոկտեմբերին եւ ցայսօր 44 հոգի մեռած է: Հացադուլի մէջ գտնուող կարգ մը բանտարկեալներու փաստաբանը բսած է թէ Արդարութեան նախարարութիւնը դիմած է Պեռուժեան գեկավարին որ ներում չնորհէ չուրջ 50 հացադուլ ընողներու:

Ալժիի հարաւը, եօթը հոգի սպաննըւած է Յունուար 5–ի գիշերը, հրացանագործութեան հետեւանքով, զինեալ խումբի մը եւ ապահովութեան ուժերու միջեւ: Պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն, վեց իսլամապաշտներ յարձակում մը գործած են քաղաքի ելքին եւ ոստիկան մը եւ հինգ հոգի սպաննած:

ՎԱՏԻԿԱՆ Ալ Եւրոյի ծնունդին առթիւ ձեռնարկած է վերարժեւորելու իր ակեռը: Ապսպէս հոգեհանգիստ մը 29% յաւելում կրած է եւ կ'արժէ 10 եւրօ, ամուսնութիւնն ալ հասած է 270 եւրոյի (յաւելում՝ 16%), յաւելում կրած են նաեւ պապական օրհնութեան քարթը եւ այլն, եւ այլն:

ԱՄԱՆՈՐի այս առաջին օրերու գլխաւոր նորութիւնն էր կանանչ հռչակաւոր դերձակ Իվ Սէն - Լօրանի հրապարակէն քաչուիլը 40 տարիներու գործունէութենէ ետք: Ենթական, մամուլի ասուլիսով մը Յունուար 7-ին, կը յայտնէր իր որոչումը: Հրաժեշտի նամակով մը, Իվ Սէն - Լօրան կը ներկայացնէր իր դրդապատճառները: Տարիներէ ի վեր, ձեռք ձեռքի իր մտերիմ բարեկամին՝ Փիէր Պերժէի հետ, իյնած էր կանացի հագուստեղէնի ճակատին վրայ, բայց, կ'ըսուէր թէ վերջին տարիներու տարակարծութիւնները չատ էին «իր գործատիրոջ» Ֆ. Փինոյի հետ (Փրէնթան, Ռըտուէթ և այլն): Յունուար 23-ին, կը ներկայացուին Իվ Սէն - Լօրանի վերջին նորաձեւութիւնները:

ԼԻՈՆի վերաքննիչ Ատեանը ազատ արձակեց թմրեցուցիչի մաքսանենգ մը, որ նոյն քաղաքին պատժական դատարանին կողմէ 14 տարուան բանտարկութեան դատապարտուած էր 2001 Հոկտեմբերին: Ազատ արձակումը կը բացատրուի «դատական գործընթացին մակարդակին թերացումով»...:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Արարատ Մելտոնեանի մահուան առթիւ, Պր. Անտրէ Եսիփեարտաչեան 100 եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Արարատ Մելտոնեանի մահուան առիթով Ազգատախնամ Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղիկի. –

Տիկին Սիլվա Սերոբեան, Տիկին Արփինէ Սերոբեան, Տիկին Վարդանեան – Նշանեան 1000–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պերճ Յովնանեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Յակոբեան 500–ական Ֆր., Պր. Գրիգոր Թուղլուեան 46 եւրօ, Տիկին Արեւ Փափազեան 75 եւրօ, Պր. Ալէն Թուհատեան 50 եւրօ, Վազգէն Մելտոնեան 100 եւրօ:

*
**

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 16 au 23 février à Bellefontaine (Jura)

- **Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.**

Ecrire à :
C.B.A.F. Conseil d'Administration
17, Rue Bleue, 75009 PARIS
Date limite de candidature : 10 janvier

*
**

Séjour d'hiver pour les enfants

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 16 au 23 février pour les enfants nés entre 1986 et 1994.

Voyage en car.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration :
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01. 48. 24. 46 57

Nombre de places limité.
Date limite d'inscription: 15 janvier

*
**

ՋԻՒՆԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Աբշալոյս Թաղէոսեան մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ձիւնագնացութիւն Պէլֆօնթէն (Ժիւրա):

Փետրուար 24–էն Մարտ 3

Հայկական ջերմ մթնոլորտ:

Ցաւելեալ մանրամասնութեան եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝

Մարի Ապուսէֆեանին՝
01 – 47 – 80 – 71 – 73

Երեկոյեան՝

Արաքսի Գարանֆիլեանին՝
01 – 39 – 83 – 71 – 19

Տեղերը սահմանափակ են:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 13

Տօն է աւուրանակոչութեան

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի: Ցաւարտ պատարագի Եպիսկոպոսարանի Տնօրինէքը կը կատարուի:

CHAVILLE

Le Donadzar 2002

La traditionnelle fête du **«Donadzar»** des élèves de notre école aura lieu :

Le dimanche 13 janvier à 15h,
en la Salle Balabanian de l'Eglise
6, rue Père Komitas, 92370 Chaville

Comme chaque année, le Père Noël distribuera ses cadeaux à tous les enfants sages réunis autour du sapin.

Venez nombreux participer à cette fête.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՕՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

Soirée en avant-première !
Vendredi 11 janvier à 20h45
PRESENTATION DU 2ème COMPACT DISC DE

FERDI ZIPCI

« Karavan »
en présence des musiciens :
Bédik AGAZARIAN
Gaby LOUPIGNAN
Etienne ROUMANET
Catherine ZABOUNIAN
Avec interventions musicales en «live»

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SOIREE COSTUMEE

La Croix Bleue des Arméniens de France section **«Astrig»** d'Arnouville organise une **SOIRE COSTUMEE EXCEPTIONNELLE, le Samedi 9 février à partir de 20 heures,** à l'éspace Charles Aznavour, à Arnouville-lès-Gonesse, au profit de son **Ecole hebdomadaire.**

La soirée sera animée par l'**Orchestre GAIDZAG'S.**

Soucieuse d'innover, de lancer des formules originales et de surprendre, la section laisse libre cours à chacun pour la tenue vestimentaire qui peut être originale, extravagante ou costumée (sans thème). Bien entendu, il n'y a aucun caractère obligatorie à se costumer.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MANOUGNEROU OR

Paris

organisé
par le Conseil d'Administration et les sections de la région parisienne
Dimanche 13 janvier à 14h30
Salle Rossini — Mairie du 9ème arrondissement
6, rue Drouot — 75009 Paris
Au programme
- Prestations des élèves des écoles arméniennes
- Marionnettes
- Père Noël

Grands-parents — parents — enfants — amis
Venez nombreux

Vienne

La fête de l'école arménienne de la section **«Sévan»** de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France aura lieu le :
Dimanche 13 janvier à 15 heures
Au Théâtre Municipal de Vienne
Venez nombreux applaudir et encourager les enfants qui vous présenteront des chants, des danses, et des sketches, issus des traditions folkloriques arméniennes, sans oublier bien sûr la visite du Père Noël.

St Martin d'Hères

L'ARBRE DE NOEL
aura lieu
le Dimanche 13 janvier à partir de 15 heures
en la Salle des Fêtes de Saint Martin d'Hères
40, avenue Ambroise Croizat — 38400 Saint Martin d'Hères
Partie artistique préparée par les élèves
Déclamation — Chant — Danse
Le Père Noël viendra avec ses cadeaux.

LE PERE NOEL
vous attend à

L'ARBRE DE NOEL

DE L'ECOLE

TEBROTZASSERE

le dimanche 13 janvier à partir de 12 heures
à la Salle des Fêtes «Thierry Le Luron»
9, Boulevard du Midi — 93340 Le Raincy

SPECTACLE DES ENFANTS
CHORALE DE L'ECOLE
ANIMATION MUSICALE
BUFFET
TOMBOLA
DISRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL
SPECTACLE SURPRISE

Renseignements à l'**Ecole Teebrotzassère : ☎ 01 43 81 01 72**
Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy — RER (Eole)
Ligne Paris Chelles — Salle à 200 mètres

——Entrée gratuite——

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԸ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓՈԽԱՆ ՏՈՄՈՒ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՆԱԽԿԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ՇՈՒՆԸ

ՈՒՆԵՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՐՔԸ ԹՐՔԱՑՆԵԼՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔ ԷՐ

ՀԱՅՈՑ ՏԵՍԱԾ

«ԱՐՑԱԽԻ ԳԱՆՁԵՐԸ»

«ԵՐԿԻՐ»Ը ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԷՋ ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻ ՄԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Ա. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ ԴԱՏԸ ՍԿՍԱԾ

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.Ի ՀԵՏ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ ԱՊՈՒ ԱԼԱՍ «ԼԻՊԵՐԱՍԻՈՆ»Ի ՏՈՒԱԾ ՀԱՐՑԱԶՐՈՒՅՑԻ ՄԸ ՄԷՋ

ԹՈՒՆԻ ՊԼԷՐ, 1979-ԷՆ Ի ՎԵՐ ԱՐԵՄԸՆԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏՆ Է ՈՐ ՔԱՂՈՒ ԳՆԱՑ ԵՒ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7-ԻՆ, ԻՐ ԿԱՐՃ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ ՏԵՒՈՒԵՑԱԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՔԱՐԱՅԻ ՀԵՏ: ՄԵԾՆ – ԲԼԻՏԱՆԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ, ՈՐՈՒ ԵՐԿԻՐԸ ԿԸ ԴԵԿԱՎԱՐԷ ՄԻՋԱԳԱՅԻՆ ՕԺԱՆԴԱԿ ՈՒԺԸ, ՀԱՍՏԱՏԱԾ Է ԱՅՍ ԱՌԹԻՒ, ՈՐ ԻՐ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԽՈՐՀՐԴԱՆՇԱԿԱՆ ՔՆՈՒԹ ՈՒՆԻ ԵՒ Կ'ԱՐԱԳԱՅԱՅԷ ՄԻՋԱԳԱՅԻՆ ՀԱՒԱՔԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԱՄՔԸ ԱՅՍ ԵՐԿԻՐԸ ՀԼՔԵԼՈՒ, ՊԱՏԵՐԱԶՄԷՆ ԵՒՔ: ԻՍԼԱՄԱՊԱՏԻ ՄԷՋ ԱԼ, ԹՈՒՆԻ ՊԼԷՐ ԸՆԴՈՒՆԱԾ Է ՈՐ Ի ՎԻՃԱԿԻ ՉԷՐ ԼՈՒԾԵԼՈՒ ՓԱՔԻՍԱՏԱՆԻ ԵՒ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՎՀՃԸ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒ ԻՒՆՈՒՆ ԱՆՆԻՔԱՆ ՈՐ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ Է, ՎՐՊԱՐԻՒ ՈՐԱԿԵՑ ԱՀՄԱՏԱՆՔԻ ԵՒ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒՀԻՒՆ՝ ՏԻԿԻՆ Է. ԿԻԿՈՒԻ ԽՕՍՔԵՐԸ ԻՆՉ ԿԸ ՎԵՐԱԲԵՐԻ ԻՐԵՆՑ ՊԱՀԱՆՋԱԾ ՅԱՒԵԼՈՒՄԻՆ: ՏԻԿԻՆ ԿԻԿՈՒ ՉԱՓԱԶԱՆՑԱՒԱԾ ՈՐԱԿԱԾ ԷՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԻԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒՆ ՊԱՀԱՆՋԱԾ ՅԱՒԵԼՈՒՄԸ (20 ԵՒՐՕ ԱՅՑԵԿԻՆԸ ԵՒ 30 ԵՒՐՕ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԱԴԱՅԻՆ), ԱՌԱՐԿԵԼՈՎ ՈՐ ՅԱՒԵԼԵԱԼ 1,2 ՄԻԼԻԱՐԴ ԵՒՐՕՅԻ ԾԱԽՔ ՄԸ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ: ՍԵՆԻՔԱՅԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ ՈՐՔԱՓՈՐ ՄԻՀԷԼ ՇԱՍԱՆ Կ'ԸՍՔ ԹԷ ԻՐԱԿԱՆԻՆ ՄԷՋ, ՅԱՒԵԼԵԱԼ ԾԱԽՔԸ 300 ՄԻԼԻՈՆ ԵՒՐՕ Է ԵՒ ԿՐՉ Կ'ԸՆԷ ԴՐԱԾԱԴՈՒԼԻ ՄԸ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 23, ՈՐԱԿՈՒԱԾ՝ «24 ԺԱՄ ԱՌԱՆՑ ԲԺԻՇԿԻ»:

ԳՐԱԳԷՏ ՌՈՆՔ ԷՔԻԱՄՊԼԸ ՄԵՌԱՒ 92 ՏԱՐԵԿԱՆԻՆ ՎԻՆԵԼԻ ԻՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ: ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ, ՔԻՄԻԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ, ՍՈՐՊՈՆԻ ՓՐՈՖ., ՊԱՐՍԱՒԱԳԻՐ, ՓՈՐՁԱԴՐԱԳԷՏ, ԷՔԻԱՄՊԼԸ ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ ՆՕԹ ԴԱՐՁԱԻ ՄԱՆԱՒԱՆԴ ԻՐ «Parlez-vous franglais?» ՀԱՒԱՐՈՎ, Ի ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՓՐԱՆՍԷՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ: ՀԵՂԻՆԱԿ Է ՉՈՒՐՉ 60 ՀԱՒԱՐՆԵՐՈՒ:

ԱՆԳԱՐԱՑԻ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՄԷԿ ԱՏԵԱՆԸ ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏԵՑ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7-ԻՆ, ԵՐԵՔ ԻՍԼԱՄԱՊԱՉԱՏՆԵՐ ԻՐԵՆՑ ԿԱՏԱՐԱԾ ԴԷՐԻՆ ՀԱՄԱՐ ԹՈՒՐՔ ԱՇԽԱՐՀԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄՆԱԿԻՑ ՄԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ: ԱՄՓԱՍՏԱՆՈՒԱԾ ԵՆ ՈՐ «ՓՈՐՁԱԾ ԵՆ ՏԱՊԱԼ ԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԿԱՐԳԸ ԶԱՅՆ ՓՈԽԱՐԻՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՐԳՈՎ ՄԸ»: 15 ՈՒՐԻՉ ԻՍԼԱՄԱՊԱՉՆԵՐ ՄԵԱՍԱՐԱՆՆԵՐԷ: ԾՈՒԶՈՒՄԸ ՍԿԻԶԲՆ Է ԾԱԴՈՂ ՀԱՄԱԿՐԱՆՔԻՆ, ՈՐ ԿԸ ՓՈԽԱՆՑՈՒԻ ՄԷԿԷՆ ՄԻՒՍԸ, ԱՅԼ ՊԱՐԱՊԱՅԻՆ՝ ՎԱՐԷՆ ՎԵՐ, ԱՆԱՍՈՒՆԷՆ ԱՍՈՒՆԸ: ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆ ՀՈԳԵԻԻՆ Կ'ՈՐՊԵԳԷՐԷ ԻՐ ԵՐԿՐԻՆ ԹԻ�ւ ՄԷԿ ՀՈՒՆԸ, ՊԻտէ ԱՆՈՐ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, ՔԻՄՔԻՆ ՃԱՇԱԿԸ, ՆԱԽԸՆՏՐԱԾ ԽԱՂԵՐԸ, ՊԱՏԱՏԻԻ ՆԱԽԸՆՏՐԱԾՆ ԷՐ ԻՐ ՊՈՂԸ ԴԱՐԾԴԱՐՁԻԿ ՀԵՏԱՔՆԴԷԼԸ: ԱՅԴ ԿԵՆԴԱՆԱՊԱՀԱԿԱՆ ՕՀԱՏԱՊԱՉՏ ԱՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՀԱՒԱՏԻՔ ՆԱԻ՝ ՉԱՏ ՔԻԱԿԱՆԱԲԱՐ՝ ՆԵՐԿԱՅ ՆԱԽԱԳԱՀ ՃՈՐՃ Ռ. ՊՈՒՇ, ՈՐ ՄԻՉՏ ԻՐ ՉԱՆ ՍԱՀՃԸ ԲՌՆԱԾ ԴՈՒՐՍ Կ'ԵԼԼԷ ՕԳՆԱՒԷՆ, ԵՐԲ ՉԱՐԱՓԱՒԵՐՋԻ ԱՐՃԱԿՈՒՐԴԷՆ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՅ ՔԻՉ ՄԸ ՆՈՒԱԶ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԵԱՄԲ:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՈՉ ԾԻԾԱՂԻԼ Է ԵՒ ՈՉ ԱԼ ԵՐԴԻԾԵԼ, ԱՅԼ ՏԱԼ ՊԱՏԿԵՐԸ ՍԿԻՏԱԿ ՏՈՒՆ – ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ԱՆԵՐԵԱԿԱՅԵԼԻ – ՋԵՐՄ ԿԱՊ ՄԸ, ՈՐ ԿԸ ՍՏԵՂԾԷ ՄԱՐԴՈՒՆ ԱՄԷՆԷՆ ՀԱՒԱՏԱՐԻՄ ԹԱՐԵԿԱՄԸ ԿՈՉՈՒՂ ԿԵՆԴԱՆԻՆ:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈՒՊԷՐ ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՊԷՏՔ Է ՊԱՀԷ ԱՂՈՒԱՏՈՒՀՄ ՉՈՒՆ ՄԸ ՈՐ ԸՍՊԱՅ ԱՆԲԱԺԱՆ ԻՐՄԷ: ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼՐԱՓԼԻՒՆԵՐԸ ՊԷՏՔ Է ԱՄԷՆ ՕՐ ՀԱՆՐՈՒԹԵԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ ՏԱՆ ՉԱՆ ԿԵՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ԵՒ ԱՓՐԵՆ ԱՆՈՐ ԿԱՑՏՈՒՆ ՈՍՏԻԿԱՆԵՐՈՒՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐԸ: ՊԱՅՄԱՆԱԻ, ՍԱԿԱՅՆ, ՈՐ ԱՅԴ ՉՈՒՆԸ ԸՍՊԱՅ ԱՊԱՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ ԷԻՆ ՆԻՔՍՈՆԻՆ ՀՈՉԱԿԱՒՈՐ ՋԷՔԸՐԸ, ԼԻՆԿՔԼՆԻ ՃՈՆՍՈՆԻՆ ԱՐՈՒ ԵՒ ԷԴ ՉՈՒՆԵՐԸ՝ ՀԻՄ ԵՒ ՀԷՐ, ԻՍԿ ԱՆՈՆՑՄԷ ԱՌԱՋ՝ ՖՐԱՆՔԼԻՆ ՌՈՒԶՎԷԼԹԻ ՓԱԼԱՆ: ԱՅԴ ՉՈՒՆԵՐԸ ԿԸ ԾԱՌԱՅԷՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՅՈՅՍ ՏԱԼՈՒ ՍԱՓԻՏԱԿ ՏԱՆ ԱՌԺԱՄԱԵԱ ՏԷՐՈՒՆ ԱՆԱՍՆԱՍԻՐԱԿԱՆ – ՄԱՐԴԿԱՅՆԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎՈՒՄՆԵՐԸ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ԴԻՄԱՊԻՐԸ ԱՒԵԼԻ ՄՏԵՐԻՄ ԴԱՐՁՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ՊԱՏՐԱՍՏ Է ՅՈՒԶԱԴԷԼՈՒ ՆՄԱՆ ԸՆՏԱՆԻ ՊՈՍՔԵՐ:

ՕՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

ՆԱՄԱԿ ՄԸ ՀԱՅՐԷՆ ՈՐԴԻՆ

ՍԻՐԵԼԻ ՀԱՅՐ,

ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻ ՄԸ ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՄԲ ԿԸ ՏԱՐԱԾԷՐ ՔԵԶԻ ԱՅՍ ՏՈՂԵՐՔԸ ՈՐՈՆՔ ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՍՐԲԱԶԱՆ ԵՆ ԵՒ ՄԵՐ ՍԻՐՏԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՄԵԾ ՏԵՂ ՄԸ ՈՒՆԵՆ:

ՄԵՆՔ ՈՐՊԷՍ ՀԱՅ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՐԸ ՄԵՐ ՍՐՏԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՊԱՀԵՑԻՆ ՄԵՐ ԼԵԶՈՒՆ, ՄԵՐ ՄԱՇԱԿՈՒՅԹԸ, ՄԵՐ ՀԱՒԱՏՔԸ ԵՒ ՄԵՐ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԵՕԹԸ ԿԱՐԾԻՔ ՆՈՅՆ ՅԱՒԻՆ ՄԱՍԻՆ

Հայկական ներկային մէջ վստահաբար քիչ նիւթեր կան որոնք միաձնական դատումի առարկայ են, որքան՝ արտագաղթը: Դժուար է պնդել մեկը, ներառեալ՝ արտագաղթողները իրենք, որ ցաւ չյայտնէ Հայաստանէն մեկնելու երեւոյթին մասին: Համախոհութեան այս երեւոյթը անչրջանցելի ցաւի մը լուրջ անդրադարձը մատնանշելէ զատ, այլ բանի ալ ցուցանիչ կ'ըլլայ· ան փաստը կուտայ որ այդ կալուածին մէջ երբեմն թիւերու կաղ նեցուկով ալ պատասխանատուներէ տրուած ապահովութիւնները չատ բանի չեն ծառայեր ու երեւոյթը քօղարկելու անոնց ջանքը ապարդիւն կը մնայ: Այս առումով հետաքրքրութեամբ սպասուած տուեալ պիտի ըլլային մարդահամարին արդիւնքները· սակայն, երբ ըսուեցաւ, դրուեցաւ թէ երեք միլիոն երկու հարիւր հազարի թիւը չրջանառութեան դնելու մտադրութիւն կայ, թէ նախնական արժեւորումներով այդքան ըլլալ կը թուի երկրին բնակչութիւնը, մարդահամարն ալ աւելորդ բանի մը վերածուեցաւ:

Արտագաղթին մասին մտահոգութեան ապացոյցներէն է «Գարուն» ամսաթերթին (Սեպտեմբեր) կարծիքներու էջը որ յատկացուած է նոյն նիւթին: Խմբագրութիւնը, ինչպէս կ'ըսուի հոն, ղժուարանալով հանդերձ, այսօրուան հիմնական խնդիրներէն մէկը առանձնացնել, «Հայրենիքի հանդէպ լուրջ, զգօն սէրը» լուծումի տանող բանալի նկատած է· տրուած են եօթը անձնաւորութեան կարծիքները: Անոնք դրող են (Պերճ Զէյթունցեան, Արտաշէս Ղազարեան, Մեսրոպ), արուեստագէտ (Կարէն Ադամեան, Արամ Խաբեկեան), քաղաքական դէմք (Միհանիկ Մալխասեան), համալսարանի դասախօս (Լիւսիա Յարութիւնեան):

Անոնց պատասխաններուն մէջ ուշադրութիւն գրաւող առաջին կէտը ներգաղթին տրուած որակումները կը կազմեն· «զուլում, աղէտ, սպիտակ եղեռն, ըսպանդ, չարիք»: Այսքանը արդէն յստակ դաղափար մը կու տայ կատարուած արժեւորումին մասին: Ինչ կը վերաբերի այսօրուան կացութիւնը պատրաստող ազդակներուն, դատումները կը կեդրոնանան այն իրողութեան վրայ որ ապագայի հեռանկար, վաղուան ապահովութիւն ու վստահութիւն չկայ: Աւտր պատճառն ալ երկրին մէջ ստեղծուած ամենաթողութեան մթնոլորտն է, բարոյահոգեբանական անկումը: Հասկնալի է որ այդ պարագաներուն պատասխանատուութիւնը կը վերագրուի իշխանութեան գլուխ գտնուղներու. անոնց հասցէին ամէնէն սուր արտայայտութիւնները ունեցողը Պ. Զէյթունցեանն է· ան նախ կը հակադրէ երազն ու իրականութիւնը, ըսելով· «Հակասութիւն է որ մեր դարաւոր երազանքի իրականացումից՝ հայրենիքի անկախացումից յետոյ մեծ թափ առաւ արտագաղթը»: Իսկ աւտր մեղաւորները այն «բախտախնդիր»ներն են որոնք «Նազարի բախտով, ստորոտից յայտնուելով Ողիմպոսի կատարին, դաւաճանեցին իրենց ժողովրդին»: Թատերադիր – հարապարակախօսը որ անկախութեան առաջին Մշակոյթի նախարարը եղաւ, հայրենիքը վտանգի մէջ կը նկատէ, ամէնէն ցաւալին գտնելով որ «այդ վտանգը այս անգամ ոչ թէ երիտթուրէերի ձեռքով է ստեղծուած, այլ երիտհայերի»: Դառն է կատարուած զուգահեռը, սակայն, կարելի չէ իրաւունք չտալ սահմանումին: Մանաւանդ որ այսօր Հայաստանի մէջ ամէնէն գործածուած որակումներէն գարձած է «նոր Հայ»ը: Անով կը բնորոշուի պատեհապաշտ, վարպետորէն, ամէն քարէ չահ քամող ու իրաւունքի, գումի, արժանաւորութեան նման բաներ առօրեայէն ընդ միշտ արտաքսած, աւտով ալ հպարտ Հայաստանցին: Մամուլը երբեմն մանրավէպերու անկիւններուն մէջ կը ցոլացնէ այդ տարրին չեռնուիլը, տգիտութիւնը, ամբարտաւանութիւնը, սակայն, աւելի արդելք չէ որ ամէնէն սուղնոց ինքնաշարժները քշողներն ալ, ամէնէն փարթամ ապրանքները, հանրախանութները, ճաշարաններն ու պանդոկները կառուցանողներն ալ անոնք ըլլան:

Ընդունելով հանդերձ թէ նորանկախ պետութիւը չէր կրնար, բնականաբար, խուսափիլ դժուարութիւններէ, Պ. Զէյթունցեան կը չեշտէ թէ իր խօսքը արհեստական դժուարութիւններուն մասին է· այն բաներուն որոնք խեղդամահ կ'ընեն երկիրը ու «հայրենիքը վերածում տարածքի»:

Բանաստեղծուհի Մեսրոպէն քաժնելով ընդհանուր արժեւորումը, կ'ուզէ որ երկրին իշխանութեան աչքերը աւելի խիզախ, աւելի ըմբոստ ըլլան· չհամակերպին հայ ժողովուրդը տրուած հրահանգը կամակոր կատարողի վերածելու արտաքին չանքերուն: Դուրսին մեղսակցութիւնը կարեւոր է իր կարծիքով· դուրսի ուժերը խանգարիչ դեր կը կատարեն, «չեն թողնում Հայոց պետութիւնն ամրանայ»:

Եօթնեակին ամէնէն «օրիգինալ» միտքերը ունի Նկարիչներու Միութեան նախագահ Կ. Ադամեան: Ան արտագաղթին հետ մեծ վտանգ կը նկատէ ծննդաբերութեան անկումը: Այդ ուղութեամբ հեռատեսութեան օրինակ մը կու տայ Զէյթնիսցին ուր «քոյլատրուել է եւ՛ բազմակնութիւն, եւ՛ բազմազաւակութիւն»: Իսկ Հայաստան նման բան չկայ: Ուստի, «որքան ալ խօսենք թէ հին, խելամիտ, բաղաբակիրթ ազգ ենք, ապագան անորոշ է»: Կ'ափսոսայ որ Հայաստանի մէջ ծրագիրը չկայ բազմազաւակ ընտանիքները խրախուսելու, անոնց օժանդակելու: Եթէ այս մասին այսօր չմտածենք, վաղը բանակ ալ չենք ունենար, որովհետեւ այլեւս մարդ չի մնար: Այս մօտեցումով Զէյթնիները աւելի բարձր դասելու հարց չէ, բայց Կ. Ադամեան «կեցցէ՛ք» մը կը նուիրէ անոնց, քանի որ ճիշդ քաղաքականութիւն որոշած են ու կը կիրարկեն:

Լրջօրէն նկատի առնելով, – եթէ կարելի ըլլայ–, Կ. Ադամեանի այնքա՛ն չատագոված բազմակնութիւնն ու բազմազաւակութեան հարցը, երկրին ապագային մտահոգութենէն առաջ հասակը կը ցցէ ամէն արտառոցութիւն ընդունելի նկատելու բարոյական անանկութիւնը: Ցայտնապէս, հայաստացի այրերու չատ սրտամօտիկ է ծնունդներու եւ անով բնակչութեան թիւը մեծցնելու ազգանուէր առաքելութիւնը: Անկախութեան առաջին օրերուն ալ ուրիչ կէս նակրիչ – կէս դրող մը հեռատեսիլի յայտագրէ մը նոյն նպատակով բազմակնութեան գաղափարը պաշտպանած էր ու քննադատած իշխանութիւնները որ գործնականի չեն անցներ այնքան կենսական որոշում մը···: Այդ կէս – կէսը այդ գաղափարը յայտնելուն վազորդային մեկնած էր Լոս – Անճըլըս, լքելով մկկուկէս ընտանիք ու երեք զաւակ· մինչեւ այսօր ալ հոն է ու ամէն անգամ որ զինքը ճանչցող մը այս ափը յայտնուի ու իր մասին խօսք բացուի, կ'ըսէ թէ միշտ աչքին ու ճախէն երեւան վերադարձի դումարներ կը խնդրէ· տասը տարիէ ի վեր չէ կրցած հարկաւորը քով քովի բերել, մինչ Հայաստանի մէջ ծրագնունդներու թիւը կը նուազի ու կը նուազի···:

«Գարուն»ին պատասխանողներու այս խումբէն Ա. Խաբեկեան միակն է որ արտաղաղթը միայն որպէս դժբախտութիւն չի դիտեր: Կ'ըսէ թէ կան ուրիչ երկիրներ ալ որոնց քաղաքացիները աշխատելու կ'երթան ուրիչ երկիրներ եւ դումարներ կը ղրկեն իրենց ընտանիքին, բարեկամներուն: Ընդունելով հանդերձ թէ որոշ համեմատութեամբ մը արդարացի է ըսածը, բաւական տարօրինակ է որպէս ատոր երկրորդական արդիւնք հրամցուածին համաձայն ըլլալ: Այս նկարիչը որ նաեւ «Գեղարուեստի պետական ակադեմիայի ռեկտոր» է, արտագաղթին մէջ կը տեսնէ Սփիւռքի մէկ հայապահպան սերունդի ստեղծումի երեւոյթը···: Կարեւոր կը նկատէ ատիկա եւ այն որ մարդիկ հայերէնով կը հաղորդակցին: Իր գոհունակութեան մէջ մարդ չի դիտեր ո՛ր մէկուն ափսոսայ· Սփիւռքի մէջ հայապահպան սերունդ ստեղծողի՞ սխալ հասցէին, թէ արտագաղթողներու կարեւոր մէկ տոկոսին ինքնակամ ճուլումի տրամադրութեան անդիտացումին: Սփիւռքի մեր գաղութներուն մէջ ո՛վ չէ զարմացած ու ընդվզած տեսնելով այն Հայաստանցիները որոնք հազիւ ոտք կոխած նոր հողերու վրայ, տակաւին հայաստանեան անցագրերով, Ֆրանսախօս, անգլիախօս, եւ այլն, գաւակները հասցնելու ջանքով կը

ՀԱՅՑԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՀԱՅ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱԶԴԵՑԻԿ ԳԱՍԱԿԱՐԳ՝ ԱՄՍԹԵՐՏԱՄԻ ՄԷՋ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՇՈՒԿԱՅԻ ՊԱԶՄԱՒՈՐՈՒՄ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Քոչն 1622–ին Զինաստանի ափերը հասաւ եւ Ծորմոզա (ներկայ Թայուան) կղզին վրայ գաղթավայր հիմնեց, ուրկէ ճափոնի եւ Զինաստանի հետ առեւտրական կապեր հաստատեց:

Այսպէսով, ճափոնէն մինչեւ Արաբիա եւ Պարսկաստան հոլանտական գաղթավայրեր եւ առեւտրական յենակէտեր հաստատուեցան, իսկ Պաթաւիա հոլանտական բարդաւաճ քաղաքի եւ առեւտրական կեդրոնի վերածուեցաւ:

Այս տարիներէն սկսեալ Հայեր գացին եւ Պաթաւիոյ մէջ բնակութիւն հաստատեցին եւ Հոլանտացիներուն գլխաւոր աջակիցներն ու գործընկերները դարձան: Պաթաւիոյ հայ գաղութը արագօրէն բարգաւաճեցաւ եւ անոր թիւը երկու հազարի հասաւ: Միւս կողմէ, հայ առեւտրականներ աչքաժ գործունէութիւն ունէին Զինաստանի ծովափներուն եւ յարակից կղզիներուն մէջ, ուր եւս անոնք կապեր հաստատեցին Հոլանտացիներուն հետ:

Քոչն ժամանակ մը հեռացաւ եւ յետոյ Ասիա իր երրորդ ճամբորդութեան ընթացքին Պաթաւիա հասնելէ ետք Մաթարամի սուլթանին հետ կռուի բռնուեցաւ: Ան մահացաւ 1629 Սեպտեմբեր 21–ին, Պաթաւիոյ մէջ, թանչախտէ (աղիքային հիւանդութիւն) պատճառով:

Քոչնէն ետք Հոլանտական Արեւելեան Հնդկաստանի ընկերութեան ամէնէն ականաւոր դէմքը գարձաւ Անթոնի վան Տիեմըն· ծնած՝ 1593–ին, Քուլեմպորգ գիւղը, ան Ամստերտամի մէջ միացաւ ընկերութեան եւ 1618–ին Պաթաւիա ղրկուեցաւ, ուր 1636–ին կառավարիչ նշանակուեցաւ: Ան 1638ին Թերնաթի սուլթանին մետ դաշինք կնքեց եւ Հոլանտական մենաշնորհ հաստատեց այդ չրջանին վրայ: 1638–ին ան յարձակեցաւ Ափոյ փորթուգալական գաղթավայրերուն վրայ եւ ներխուժեց Սէյլան (ներկայ Սրի Լանքա)· 1644–էն սկսեալ Հոլանտացիք տարուին, մէկդի ձգած հայերէնը. եթէ կան անոնց մէջ հպարտացէպ բացառութիւններ որոնք տեղական լեզուին քով երկրորդ մըն ալ գետեղելու խմաստութիւնը կ'ունենան, այդ մէկը ընդհանրապէս ռուսերէնը կ'ըլլայ···:

Տրուած պատասխաններուն մէջ Սփիւռքը նիւթ կ'ըլլայ արտագաղթին գարմանի մօտեցումով ալ· կայ, բնականաբար, անկէ ներգրաւում, մասնակցութիւն ակընկալողը· սակայն, ինչ որ աւելի հետաքրքրական է, ընթացիկ այդ կեցուածքէն տարբերող համոզումն է: Մեսրոպէն եւ Լ. Յարութիւնեանը այդ խմաստով արտայայտութիւններ ունին· առաջինը ըՍփիւռքի եւ Ռուսաստանի գործարարները Հայաստանի մէջ գործելու, դրամ չահելու մղելու մասին կը խօսի, աւելցնելով թէեւ թէ եթէ տեղւոյն վրայ աշխատանք չտարուի, տակիա կարելի չէ: Դուրսիները, կ'ըսէ, աւելի իրաւունք ունին հայրենասէր չըլլալու, քանի որ հայրենի հողէն կտրուած են. կ'ըսէ նաեւ թէ չատերէ լսած է որ այդ հատուածէն մարդոց գործունէութեան առիթ չի տրուիր, թէ «ստուերային» առեւտուրի ծաւալը չատ ու չատ մեծ է:

Լ. Յարութիւնեան աւելի յստակօրէն կը չեշտէ թէ պէտք չէ Սփիւռքի Հայեր փնտռել, հայրենիքին մէջ գործելու պարտաւորութիւնը դնելու համար անոնց վրայ: Անոնք ալ, ի վերջոյ, հարցերու տէր մարդիկ են եւ նախ պէտք է իրարու օգնեն: Ան կը յիշէ նաեւ ներգաղթողները որոնք ամբողջ աչխարհէն գացին երկիրը չէնցնելու, հոն հաստատուելու: Անոնք հակառակ բազմաթիւ դժուարութիւններու, մնացին, զոհողութիւններ յանձն առին· իսկ այսօր չատեր փորձութիւններ յաղթահարելէ, տխուր յայտնութիւններէ ետք, մնացած են երկընտրանքի առջեւ:

Ցայտնի է մէկ բան· արտագաղթի երեւոյթին մէջ կայ երեք տարբեր տարր· առաջինը այս կամ այն պատճառով երկրէն մեկնողներու զանգուածն է որ չատ յաճախ կը կրէ հետեւանքներուն ամէնէն ծանրն ու անմիջականը, եթէ նկատի չառնուի դիւրին բարօրութիւն գտնող փոքրամասնութիւնը: Երկրորդը՝ «Գարուն»ի պատասխանողներու նոյնչին խումբն է որ կը դիտէ, կը գատէ, բարեւաւումի ճար ու յոյս կ'արտայայտէ, մօտէն ծանօթ ըլլալով հոլովոյթին ու անոր ժխտականներուն: Կայ վերջապէս երրորդ խումբը, կազմուած՝ իշխանութեան պատասխանատուներէ· այս մէկը ամէնէն երջանիկն է ապահովաբար, քանի որ հարցը իրեն համար գրեթէ գոյութիւն չունի, մարդահամարին որպէս արդիւնք նախատեսուած աւելի քան երեք միլիոն բնակչութեամբ···:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

ԱՄՍԹԵՐՏԱՄԻ ՀԱՅ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐԸ՝ ԱԶԴԵՑԻԿ ԴԱՍԱԿԱՐԳ ԵՒ ՆԱԽԱՏԻՊԵՐ

Ֆրետերիք Հենտրիք Սպանհոյ դէմ քանի մը տարուան պատերազմէ ետք սկսաւ տկարանալ, որուն պատճառով ալ Սպանհոյ հետ խաղաղութեան բանակցութեան ձեռնարկեց Մունսթերի մէջ, բայց նոյն օրերուն ալ, 1647 Մարտ 14–ին մահացաւ Լա Հէյի մէջ եւ Տելֆթի ընտանեկան դամբարանին մէջ թաղուեցաւ: Անոր յաջորդեց զաւակը՝ Վիլհէմ Բ. (ծնած՝ էր 1626 Մայիս 27–ին, Լա Հէյ), որ Օրանի իշխան տիտղոսը ստացաւ եւ Ընդհանուր Նահանգներու կառավարիչ նշանակուեցաւ (բացի Ֆրիղլանտայէն)· ան նաեւ գինուորական հրամանատար հռչակուեցաւ:

Յաջորդ տարի՝ 1648 Յունուարին Մունսթերի մէջ խաղաղութեան դաշինք կնքուեցաւ Սպանիոյ եւ Հոլանտայի միջեւ՝ վերջ տալով Հոլանտայի անկախութեան համար մղուող ութ տարուան պատերազմին. Սպանիա ճանչցաւ Հոլանտայի անկախութիւնը եւ ուղեց բարեկամութիւն հաստատել երկու երկիրներուն միջեւ՝ Ֆրանսայի դէմ պայքարելու համար: Սակայն Վիլհէմ Բ. չցրուեց իր պահեստի ուժերը եւ Ֆրանսայի հետ բանակցութեան մտաւ, որպէսզի ազատագրէ սպանական Հոլանտայի մնացեալ հողերը:

Անգլիական յեղափոխութիւնը 1649 Յունուարին գլխատեց Վիլհէմ Բ.ի աներ՝ Զարլզ Ա. թագաւորը, որմէ ետք նուաճեցին Սէյլանի կասիա (տարչին, ծառի ներսի կեղեւէն պատրաստուող համեմ) արտադրող գաշտերը եւ առեւտրական կայաններ հաստատեցին այդ չրջաններուն մէջ:

Վան Տիեմըն 1641–ին Փորթուգալցիներէն գրաւեց Մալայեան թերակղզիէն հարաւը գտնուող Մալաքքան, որ Հնդկաստանի եւ Զինաստանի միջեւ առեւտրական կարեւոր կայան էր: Հոլանտական գերիշխանութեան հաստատումէն անմիջապէս ետք Հայեր գացին հաստատուեցան հոն, ուր բարգաւաճ գաղութ մը կազմաւորուեցաւ: Մալաքքա հաստատուած հայ առեւտրականները եւս Հոլանտացիներուն գործակիցները գարձան:

Հոլանտացիք 1642–ին գրաւեցին ամբողջ Ցորմոզան եւ Սպանացիները դուրս մղեցին այդ չրջանէն: Վան Տիեմըն այնուհետեւ դաշինքներ կնքեց Աչէհի, Թիտորի, Թոնքինի (Վիեթնամ) եւ Ճափոնի հետ: Անոր օրով Հոլանտացիք ամբողջ Արեւելեան Հնդկաստանի քաղաքական եւ առեւտրական տիրակալը դարձան:

Վան Տիեմըն ամբողջացուց Պաթաւիոյ կառուցումը, լատինական դպրոց, բողոքական եկեղեցիներ, որբանոց եւ հիւանդանոց հաստատեց: Ան մահացաւ 1645 Ապրիլ 19–ին, Պաթաւիոյ մէջ:

Հոլանտացիք Պարսից Ծոցի ճամբով առեւտրական դիծ հաստատեցին նաեւ Հնդկաստանի հետ, ուր առաջին անգամ 1645–ին անոնք հանդիպեցան Հայերու եւ բարեկամական սերտ կապեր հաստատեցին անոնց հետ:

ԱՄՍԹԵՐՏԱՄԻ ՀԱՅ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐԸ՝ ԱԶԴԵՑԻԿ ԴԱՍԱԿԱՐԳ ԵՒ ՆԱԽԱՏԻՊԵՐ

Վիլլեմ Բ. աչխատեցաւ իր ներորդին՝ Ջարլզ Բ.ը հաստատել Անգլիոյ գահին վրայ:

1650–ի գարնան նահանգներուն միջեւ հակաղրութիւնները սրեցան. Վիլլեմ Բ. գինակութիւնը, բայց այս անգամ ամբողջ ժողովուրդը իր դէմ ելաւ: Այս անգամ Վիլլեմ որոչեց Հոլանտան զինուորական մենաիրութեամբ գեկավարել, բայց 1650 Նոյեմբեր 6–ին մահացաւ Ալտաարի մէջ, ծաղկահաս հետեւանքով: Մահէն չարաթ մը եաք ծնաւ զաւակը՝ Վիլլեմ Գ.:

Այս ժամանակաշրջանին Ամսթերտամ հաստատուած հայ առեւտրականները քանի մը տասնամեակի ընթացքին արդէն մեծ հարստութիւն կուտակած էին եւ քաղաքին առեւտրականներու երեւելի դասակարգին մաս կը կազմէին. անոնցմէ ոմանք սեփական նաւեր ունէին, որոնք հոլանտական դրօշակներով կը նաւարկէին եւ առեւտրական մեծ գործառնութիւններ կ'իրականացնէին Զմիւռնիոյ եւ Արեւելքի այլ նաւահանգիստներու հետ: Հայ առեւտրականները Արեւելքէն Ամսթերտամ բերած իրենց ապրանքները Արեւելեան չուկային (Գոսթըը մարքէթ) մէջ կը վաճառէին, կամ հոնկէ կ'արտահանէին այլ երկիրներ:

Նշենք, որ առեւտրական նաւերը ընդհանրապէս խմբովին կը ճամբորդէին եւ հոլանտական կառավարութեան հատուկ նաւեր ընդհանրապէս մարտանաւեր կ'ընկերակցէին անոնց, որովհետեւ ծովահէնները կը վխտային եւ ծովահէնութեան դէպքերը այնքան յաճախկի դարձած էին, որ գրեթէ բոլոր երկիրներու կամ քաղաքներու առեւտրական նաւերը զինուած նաւաստիներ կամ հրեան ուղեկցող մարտանաւեր ունէին եւ ամէն կանխազգուշութեան կը դիմէին:

Այս իմաստով բաւական հետաքրքրական է հոլանտական աղբիւրներու մէջ պահուած տեղեկութիւն մը, որուն համաձայն, 1653 Ապրիլ 21–ին Ամսթերտամէն դէպի Զմիւռնիա ճամբայ ելած են առեւտրական հինգ նաւեր՝ եօթը մարտանաւերու ընկերակցութեամբ, ծովահէններուն դէմ պաշտպանուելու համար: Այդ հինգ նաւերէն երկուքը հայկական եղած են, որոնցմէ մէկը կոչուած է «Քօօփման Վան Արմենիէն» (հայկական վաճառական), միւսը՝ «Քօօփման Վան Փերսիէն» (պարսկական վաճառական): Պարսկական վաճառականի անունը կը կրէին պարսկահայ խոճաները:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ԾՈՎՀ.-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՑ ԴՊՐՈՑԻ ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 23, նախաճեռնութեամբ Մայր Տաճարի Տիկնաց Ցանճնախումբին, Առաջնորդարանի Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ յետ պատարագի ժամը 13–ին տեղի ունեցաւ տօնածառի հանդէսը: Առաւօտ կանուխ առաջին ժամերուն չատ ծնողներ իրենց զաւակները հետ եկած էին եկեղեցի պատարագին մասնակցելու, ապա ներկայ գտնուելու կազանդի առիթով կազմակերպուած ճաշին: Եկեղեցւոյ չրջափակին մէջ զգալի էր տօնական խանդավառ տրամադրութիւն, կրկին միասեղ համախմբուելու եկեղեցւոյ յարկին տակ հրաժեշտ տալու համար 2001 թուականին եւ ազօթքով դիմաւորելու Նոր տարին:

Եւրոպայի Կաթողիկոսական Պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ Գիւտ Սրբ. Նազպէշեանի արտասանած սեղանի օրհնութեան ազօթքով սկսաւ կազանդի ճաշը: Մինչ Տիկնաց Ցանճնախումբը կատարեց օրուան հիւրասիրութիւնը, որու ընթացքին գործադրուեցաւ գեղարուեստական կոկիկ յայտագիր մը: Աւետիս Աւագ Քահանայ Պալըզեան բացման խօսքին մէջ կարեւորութեամբ անդրադարձաւ քրիստոնէութեան պետական կրօն հռչակման հետ առընչուած վերջին իրադարձութիւններուն՝ ընդգծելով 1700–ամեակի նչման իմաստը մեր օրերու եկեղեցւոյ կեանքին մէջ: Ցիչատակեց վերջերս Փարիզի համայնքի ազգային եկեղեցական կեանքէն ներս ստեղծուած խանդավառութիւնը, հովուապետական անդրանիկ այցելութեամբ Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի, ուր ամէն ոք իմիներով երբ կը բաժնէր սրտի ապրումները հոգեւոր զաւակներուն հետ կը յորդորէր նախանձախնդիր ըլլալ երեք սըբութիւններու որ է եկեղեցի, հայրենիք և ազգ երաչխաւորելով անոնց նկատմամբ խորունկ սէր եւ ամուր փարում, հակառակ դոյութիւն ունեցող դժուարութիւններու: Ապա բարի գալուստի խօսքը արտասանեց հոգաբարձութեանատենապետ Պր. Գեղամ Թորոսեան, նախ չնորհաւորելով բոլորին Նոր տարին, ի մասնաւորի գնահատելով Տիկնաց Ցանճնախումբը վերատնելով անոնց նուիրեալ ծառայութիւնները համայնքի ամէնօրեայ կեանքին մէջ: Շուտով բեմ հրաւիրուեցան Կիրակնօրեայ դպրոցի աչակերտ – աչակերտուհիները որոնք «Սուրբ Էջմիածին», «Քրիստոնեայ առաջին ազգ», «Աստուածաչունչ», բանաստեղծութիւններու չարքով մը, ներկաները հաղորդութեան մէջ պահեցին 1700–ամեակի խորհուրդին եւ անկէ բխող պատգամին: Մասնաւոր յիչուեցաւ նաեւ Հայրապետի Փարիզ կեցութեան ընթացքին չուրջ երկու չաբաթներ առաջ Առաջնորդին պարգեւատրումը Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահին կողմէ պատուոյ լեգէոնի բարձրագոյն կարգի հրամանատարի աստիճանով, բոլորը յոտնկայս չնորհաւորեցին մեծարեալը գարձեալ իրենց բաժակները մաղթելով երկար արեւչատ տարիներ, մինչ Աւետիս Քհնյ. Եղիչէ Զարեհցի «Ես իմ անոյշ Հայաստանի» բանաստեղծութիւնը արտասանեց գայն ձօնելով Գիւտ Սրբ.ի. Խանդավառ մթնոլորտի մէջ Յովիկ եւ Գարօլին զոյգը յաջորդաբար մեկնաբանեցին «Հայաստան իմ սիրուն», «Սեղանն է առատ» «Կազանդ պապան», «Աստղեր» երգերու չարքը ստեղծելով ուրախ ու հաճելի պահեր: Քիչ եաք ժամանեց Կազանդ պապան մօտենալով փոքրիկներուն բաժնեց նըւէրները: Հանդէսի աւարտին ներկաները սրահէ մեկնեցան անմոռանալի օր մը անցուցած ըլլալու գոհունակ զգացումներով:

Այս օրերուն ոչ մէկ արժէք պիտի ունենայ հայ անհատը, երբ ապրի միայն ինքն իր մէջ եւ իրեն համար, իսկ երբ ապրի ուրիչի՝ եւ ի մասնաւորի ազգի հաւաքական կեանքի համար, այն ատեն է որ իր կարողութիւնները բազմապատկուելով լաւագոյնս պիտի ծառայեն մեր ժողովուրդի բարօրութեան:

ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՑ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

LIVRES REÇUS

INTRODUCTION A LA CONNAISSANCE ET A L'IDENTIFICATION DES GEMMES

GREGOIRE TOUGHLOUIAN

Autoédition, Paris

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 11-Ի ԶՈՀԵՐՈՒՆ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄԸ

Նիւ–Եորքի Սեպտեմբեր 11–ի զոհերուն ընտանիքներուն վճարուելիք հատուցումի գումարներուն չափերը որոչուած են: Այդ հատուցումները պիտի կատարէ յատկապէս այդ նպատակով ստեղծուած դաչնակցային հիմնադրամ մը: Հատուցումներուն միջինը 1,65 միլիոն տոլար է: Ստոյգ գումարը կ'որոչուի զոհին տարիքին, տնտեսական կարողութեան, ընտանիքին բազմանդամ ըլլալ – չըլլալուն համաձայն: Օրինակ, 300 հազար տոլար պիտի վճարուի 65 տարեկան ամուրիի մը համար որ տարեկան 10 հազար տոլար կը չահէր, եւ 4,35 միլիոն տոլար՝ 30 տարեկան, ամուսնացած եւ երկու զաւկի տէր մէկուն համար որուն տարեկան չահը 175 հազար տոլար էր: Որոչուած գումարներէն պիտի զեղչուին կեանքի, մահուան ապահովագրութիւնները, հանգստեան թոչակը կամ պետական օժանդակութիւնները որոնք տրուած են ընտանիքին: Զեղչերու ցանկէն դուրս ձգուած են բարեսիրական օգնութեան գումարները:

Հատուցում պահանջելու համար պայման է որ զոհերուն պարագաները պատահարին մասին ամէն հեռապնդումէ հրաժարին. կ'ըսուի թէ այդ պայմանին նպատակը ոճրափորձերուն մէջ օդային զիծերու ընկերութիւններուն պատասխանատուութիւնը սահմանափակել է:

Հակազդեցութիւնները հակասական եղած են. հատուցում պահանջելու փափաքին տէր ընտանիքներու իրաւագիտական ձրի օժանդակութիւն բերող ընկերակցութիւնը ծափահարած է ծրագիրը. սակայն, զոհերու կարգ մը ներկայացուցիչներ յայտարարած են թէ առաջարկուած հատուցումները իրենց ակնկալածէն ցած են եւ թէ դատարան ներկայանալով վերնային աւելին ստանալ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԲ.

ԹԱԿԱՐԴԸ

– Այն ատեններդ անցան, հիմա ուրիչ գարու մէջ կ'ապրինք, ինչ որ այն ատեն նեղելի էր, հիմա ծանր յանցանք մըն է, այս քարտէսը չատ մեծ փորձանք պիտի բանայ ձեր մօրը գլխուն:

– Ի՞նչ պիտի ընէք հիմա այս ձեռագործը:

– Աւիկա պիտի յանձնեմ պատերազմական ատեանին:

Այս խօսքերը իրենց ազդեցութիւնը գործեցին, եւ Քրիստինէի գոյնը նետեց: Արթին նչմարեց աղջկան վրդովումը եւ վայրկեանը հասած համարեց զայն խոտովանեցնելու փորձ մը ընելու:

– Մայրդ չատ կը սիրե՞ս, – հարցուց:

– Բնական է, որ կը սիրեմ, – պատասխանեց աղջիկը, – կարելի՞ է, որ մարդ իր մայրը չսիրէ:

– Հիմա որ ասանկ մեծ փորձանք մը եկած է գլխուն, անշուչտ մտատանջութեան մէջ ես, մանաւանդ որ, ո՞վ գիտէ, թերեւս քեզ ալ ձերբակալեն իրրեւ մեղսակից:

– Եթէ այդպիսի բան մը ընեն, չատ գոհ կ'ըլլամ, գոնէ մօրս քովը կը գտնուիմ:

– Շատ միամիտ ես, օրիո՛րդ, կը կարծե՞ս, որ միեւնոյն բանը կը դնեն ձեղ երկուքդ...բայց խնդիրը այն չէ, անկեղծօրէն կ'ըսեմ ,որ մօրդ դէմ եղած ամբաստանութիւնները չատ ծանր են, եւ պատերազմական ատեանը ո՛վ գիտէ քանի տարուան բանտարկութեան պիտի դատապարտէ զայն. բարեբախտաբար որ կլինմըն է, եթէ էրիկ մարդ ըլլար, թերեւս դլուխն ալ վրայ տար:

– Աստուած իմ, այս ինչ դժբախտութիւն է, որ եկաւ մեր գլխին:

– Այդ դժբախտութեան առաջքը առնել քու ձեռքդ է, հիմա եթէ ուզես՝ կրնաս մայրդ բանտէն ազատել:

– Մի՞թէ կարելի՞ է, որ չուզեմ:

– Այն ատեն խնդիրը կը դիւրանայ:

– Ի՞նչ պէտք է, որ ընեմ, եթէ դիմումներ կան ըլլալիք՝ ըսէք, անմիջապէս կ'երթամ, կ'աղաչեմ, կը պաղատիմ, ամէն բան կ'ընեմ, բաւ է, որ մայրս ազատի այդ անտանելի կացութենէն:

– Այս տեսակ գործերու համար դիմումը որեւէ օգուտ չունի:

– Ուրեմն ի՞նչ ընեմ, եթէ դրամով կ'ըլլայ՝ այն ալ կը ճարեմ:

– Դրամն ալ անօգուտ է:

– Ուրե՞մն:

– Պարզապէս ճչմարտութիւնը պէտք է խօսիս:

– Ի՞նչ կ'ուզէք, որ ըսեմ:

– Միակ բան մը, մէկ խօսք մը, եւ ահա՛ ձեր մայրը փրկուած է. ըսէք միայն, որ Տրդատ եւ Եղիա ո՞ւր պահուըտած են:

– Ա՛խ, իմի՛ւ թէ այդ մարդիկը ճանչնայի, իմի՛ւ թէ իրենց պահուըտած տեղը գիտնայի եւ յայտնէի, – հառաչեց Քրիստինէ, որուն աչքերը լեցուեցան, – բայց, ափսո՛ս, բան մը չեմ կրնար ըսել այդ մասին, որովհետեւ բան մը չեմ գիտեր:

– Կը պնդե՞ս, որ Եղիա եւ Տրդատ այս միջոցիս հոս չեն, – հարցուց լրտեսը:

– Կ'երդնում մօրս վրայ, – պատասխանեց աղջիկը:

Այս խօսքերը այնչա՛փ անկեղծ չեչտով մը արտասանեց, որ Արթին այլեւս չպընդեց:

«Այս աղջիկը կա՛մ անկեղծ է եւ կա՛մ չատ վարպետորդի» – մտածեց ինքնին:

Եւ ստիպուեցաւ իր խուզարկութիւնները շարունակել առանց որեւէ արդիւնքի: Միայն Հայաստանի քարտէսը իր աչխատութեան վարձքը հղաւ:

Արթին զայն խնամով ծրարեց, թեւին տակ առաւ եւ տունէն մեկնեցաւ:

ԳԼՈՒԽ ԻԹ.

ՄՈՐՀՐԴԱԽՈՐ ԴՈՒՄԱՐՈՒՄ ՄԸ

Այդ իրիկուն Աւիկ էֆէնտի սովորականէն կանուխ վերադարձաւ իր տունը, կամ աւելի ճիչդը, իր գեղանի բարեկամուհիին տունը, որովհետեւ այդ բախտախնդիրը իր հարազատ կնոջմէն պատ կ'ապրէր իր հոմանուհիին հետ:

– Այս իրիկուն հիւրեր պիտի ունենամ, – ըսաւ տունէն ներս մտնելով:

– Որո՞նք են եկողները:

– Բարեկամներ, – պատասխանեց Աւտիկ, – չես ճանչնար:

– Իմ չճանչցած մարդիկս ինչո՞ւ կը հրաւիրես:

– Գործի մասին պիտի խօսինք, քեզի համար ձանձրացուցիչ է, մանաւանդ որ մեր տեսակցութիւնը դաղտնի պիտի ըլլայ, ուստի կը խնդրեմ, որ դուն հոս չգտնուիս:

– Ես իմ սենեակի կը քաչուիմ, – պատասխանեց հոմանուհին:

– Ոչ, աւելի աղէկ է, որ դուրս ելլես, ես քեզի դրամ կու տամ, բարեկամուհիի մը հետ թատրոն կ'երթաս:

– Ատոր ըսելիք չունիմ:

– Հիմա դուն անմիջապէս սենեակը կարգի դիր, գաւաթները պատրաստէ և սա քոնեաքի չիչերը բաց:

Գեղուհին փութաց այս հրամանները կատարել, յետոյ արդուզարդը ըրաւ եւ մեկնեցաւ տունէն՝ առանձին թողլով Աւտիկը:

Այս վերջինը խոչոր գաւաթի մը մէջ քոնեաք լեցուց եւ սկսաւ կամաց – կամաց խմել՝ սիկառէթ ծխելով:

«Այս գիչեր մեր բախտը պիտի որոչուի, – կը մտածէր, – եւ մեր թախտին հետ նաեւ ուրիչներունը»:

Ատեն – ատեն ժամացոյցը կը նայէր եւ ինքնիրեն կ'ըսէր.

– Ո՞ւր մնացին ասոնք:

Ցանկարծ տան դրան զանգակը հնչեց: Աւտիկ փութաց դուռը բանալու:

Գիրուկ, թաւ պեխերով երիտասարդ մըն էր եկողը:

– Վա՛յ, Աբգա՛ր էֆէնտի, բարի եկաք, հրամմեցէ՛ք, – գոչեց Աւտիկ՝ իր հիւրը ներս առաջնորդելով:

– Առանձի՞ն ես, – հարցուց նորեկը:

– Այո՛, դեռ միւսները չեկան:

– Ես քիչ մը աճապարեցի, որպէսզի կարենանք առանձին տեսնուիլ:

– Շատ աղէկ ըրիք:

Երկուքը միասին մտան հիւրասենեակ:

– Քօնեաք մը կը խմես անշուչտ, – ըսաւ Աւտիկ:

– Շնորհակալութեամբ:

Գաւաթները պարպուելէ ետքը Աւտիկ ըսաւ.

– Հիմա կրնաք խօսիլ, մինչեւ որ միւսները գան:

– Մեր գործը յաջող ճամբու մէջ է, – ըսաւ Աբգար, – թէեւ բաւական դժուարութիւն կրեցի այդ թուղթերը ձեռք անցընելու համար:

– Հիմա քո՞վ են:

– Այո՛, գրպանս են:

– Կեցցե՛ս, – գոչեց Աւտիկ ուրախութեամբ:

– Սակայն, ինչպէս ըսի, չատ դժուար կրցայ ձեռք անցընել:

– Քեզի համար ինչո՞ւ դժուար ըլլայ, քանի որ Պատրիարքարանի մէջ կը գործես:

– Ճիշդ ատոր համար դժուար է, որովհետեւ իմ դիրքս չատ փափուկ է, մանաւանդ որ վրաս կասկածներ ալ կան:

– Այդ կասկածներուն կարեւորութիւն մի՛ տար, դուն գործդ նայէ՛, այս տեսակ ժամանակներ ամէն մարդ կասկածելի կը դառնայ:

(Շար. 138)

(Շար· Ա· էջէն)

լագրած ՙլՂնորդին, որ նուէրի ձեւով իր տղոց ղրկուին։

Իվ Սէն–Լօրան կանանց հագուստեղէնի ֆրանսացի հռչակաւոր ձերմակը, մամուլի տուլիսով մը հրաժեշտ տուաւ իր գործունէութեան, յայտարարելով թէ ժառանգորդ չունի։ Ծանօթ է որ 1999–ին ի վեր երբ Ֆ· Փինօ գնեց Իվ Սէն–Լօրան «տունը», ոչինչ առաջուան պէս էր, ինք այլեւս պատասխանատուն էր միայն հօրֆուրթիւրի բաժանմունքին։ Իր կարճ ելոյթին մէջ, Իվ Սէն–Լօրան, որ 18 տարեկանին օդնականը եղած էր Քրիսթիան Տիորի, ապա յաջորդը, չծածկեց նաեւ իր անձկութիւնները, վախը եւ մանաւանդ ահաւոր առանձնութիւնը։ Խոստովանեցաւ իր տառապանքները, այն կեղծ բարեկամները որ են հանդարտեցուցիչ դեղերը, թմրեցուցիչները, ղայլին քայքայման եւ բուժարաններուն բանտը։ Այդ ամբողջէն, կ'ըսէ, փրկուեցայ, Մարսէլ Քրուաթէն սորված էի որ ղայլին անձերու հրաշալի եւ ողբալի ընտանիքը երկրին աղն է, առանց գիտնալու ես այդ ընտանիքին մաս կազմեցի։ Վերջաւորութեան չնորհակալութիւն յայտնեց ծանօթ եւ անծանօթ կիներուն, որոնք իր հագուստները հագած են եւ անոնց որոնք օգնած են իրեն։ Իր քաչուելով, Ֆրանսական կարի ամբողջ շրջան մըն է որ վերջ կը գտնէ։

ԹՐՔԱԿԱՆ Քոչ Հոլտինկի փոխ–նախագահը՝ Հասան Մուսպաչը Փարիզի մէջ տեսակցութիւններ ունեցած է Պրանտի գնման առընչութեամբ։ Ցանձն կ'առնէ պահել 4200 աշխատանքները եւ վեց գործատուները, եթէ գնման իր առաջարկը ընդունուի։

ԳՈՆԳՈՐՏԻ հրապարակին դարձանիւը անգամ մը եւս սուր բանավէճ ստեղծած է Փարիզի քաղաքապետին եւ դարձանիւին տիրոջ միջեւ։ Տէրը՝ Մարսէլ Գամփոն կը մերժէ քակել եւ տեղափոխել զայն լինչպէս կը նախատեսէ իր պայմանագիրը եւ ուրեմն Պերթրան Տելանոյէ որոշած է դատի դիմել։ Գամփոն «հանրային վայր մը կը գրաւէ առանց իրաւունքի· յաւելեալ՝ Գոնգորտի հրապարակը «պատմական յուշարձան» դասած է եւ այդ դարձանիւին գետեղումը առժամեայ բնոյթ ունէր։

TELEVISION

ARTE

●

Vendredi 11 janvier 00h30

L'ARMENIE:

Vieille nation, nouvel Etat

(2/2)

*
**

FRANCE 2

●

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 13

ժամը 9·30–ին

յայտագիրը նուիրուած է

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ·ի այցելութեան։

Պր· Ռուբէն Գրիգորեան,

Տէր եւ Տիկին Արմէն եւ Լինէթ Գրիգորեան,

Պր· Արա Գրիգորեան,

Տիկիններ՝ Սեդա եւ Արաքս Ծուխնանեան եւ իրենց զաւակները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, քրոջ եւ մօրաքրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ՕՏԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Դարմանեան)

մահը, որ պատահեցաւ Կիրակի, Ցունուար 6–ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Ցունուար 10, ժամը 15–ին Փարիզի Ս· Ցովհ·–Մկրտիչ եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris

Որեւէ մահագդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել։

Յաւակցութիւն՝ եկեղեցին եւ բնակարանը (26, ave Georges Mandel, Paris 16e).

«ՅԱՌԱՋ»· – Մեր ցաւակցութիւնները Պր· Ռուբէն Գրիգորեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Իր բարեկամուհիին՝ Օտա Գրիգորեանի մահուան առթիւ Տիկին Նորա Փափազեան, փոխան ծաղիկի 500 Ֆր· կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՄԷԿԷՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահագդ	122	(145,92)
Հոգեհանգիստ	110	(131,56)
Շնորհակալիք	110	(131,56)
Հարսնիք–Նշանտուք	110	(131,56)
Ծնունդ	110	(131,56)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ·Վէ·Ա· (տե՛ս· վաճագիի մէջ ընդհ· դուռմասը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահագդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնայեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թէրթին Վարչութեան։

LE PERE NOEL

vous attend à

L'ARBRE DE NOEL

DE L'ECOLE

TEBROTZASSERE

le dimanche 13 janvier à partir de 12 heures

à la Salle des Fêtes «Thierry Le Luron»

9, Boulevard du Midi — 93340 Le Raincy

SPECTACLE DES ENFANTS

CHORALE DE L'ECOLE

ANIMATION MUSICALE

BUFFET

TOMBOLA

DISRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL

SPECTACLE SURPRISE

Renseignements à l'**Ecole Teebrotzassère : ☎ 01 43 81 01 72**

Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy

Gare de Villemomble Le Raincy — RER (Eole)

Ligne Paris Chelles — Salle à 200 mètres

——Entrée gratuite——

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SOIREE COSTUMEE

La Croix Bleue des Arméniens de France section **«Astrig»** d'Arnouville organise une **SOIRE COSTUMEE EXCEPTIONNELLE, le Samedi 9 février à partir de 20 heures,** à l'éspace Charles Aznavour, à Arnouville-lès-Gonesse, au profit de son **Ecole hebdomadaire.**

La soirée sera animée par l'**Orchestre GAIDZAG'S.**

Soucieuse d'innover, de lancer des formules originales et de surprendre, la section laisse libre cours à chacun pour la tenue vestimentaire qui peut être originale, extravagante ou costumée (sans thème). Bien entendu, il n'y a aucun caractère obligatorie à se costumer.

*
**

Séjour d'hiver pour les enfants

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 16 au 23 février pour les enfants nés entre 1986 et 1994.

Voyage en car.

Renseignements et inscriptions :

C.B.A.F. — Conseil d'Administration :

17, rue Bleue — 75009 PARIS

Tél. : 01. 48. 24. 46 57

Nombre de places limité.

Date limite d'inscription: 15 janvier

*
**

ՋԻՒՆԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Աբրալոյս Թաղէոսեան մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ձիւնագնացութիւն Պէլֆօնթէն (Ժիւրա)։

Փետրուար 24–էն Մարտ 3

Հայկական ջերմ մթնոլորտ։

Յաւելեալ մանրամասնութեան եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝

Մարի Ափուսէֆեանին՝

01 – 47 – 80 – 71 – 73

երեկոյեան՝

Արաքսի Գարանֆիլեանին՝

01 – 39 – 83 – 71 – 19

Տեղերը սահմանափակ են։

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՍԻՐԱԿԻ, Ցունուար 13

Տօն է աւուրաւակոչութեան

Այս առթիւ Լիոնի Ս· Ցակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի։ Ցաւարտ պատարագի եպիսկոպոսարանի Տնօրինէքը կը կատարուի։

CHAVILLE

Le Donadzar 2002

La traditionnelle fête du **«Donadzar»** des élèves de notre école aura lieu :

Le dimanche 13 janvier à 15h, en la Salle Balabanian de l'Eglise 6, rue Père Komitas, 92370 Chaville

Comme chaque année, le Père Noël distribuera ses cadeaux à tous les enfants sages réunis autour du sapin.

Venez nombreux participer à cette fête.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

ԱԼՖՕՐԻՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Soirée en avant-première !

Vendredi 11 janvier à 20h45

PRESENTATION DU 2ème COMPACT DISC DE

FERDI ZIPCI

« Karavan »

en présence des musiciens :

Bédik AGAZARIAN

Gaby LOUPIGNAN

Etienne ROUMANET

Catherine ZABOUNIAN

Avec interventions musicales en «live»

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville

☎01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64

e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»

83, rue d'Hauteville, 75010 Paris

Siret : 571 027 317 000 15

Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MANOUGNEROU OR

Paris

organisé

par le Conseil d'Administration et les sections de la région parisienne

Dimanche 13 janvier à 14h30

Salle Rossini — Mairie du 9ème arrondissement

6, rue Drouot — 75009 Paris

Au programme

- Prestations des élèves des écoles arméniennes
- Marionnettes
- Père Noêl

Grands-parents — parents — enfants — amis

Venez nombreux

Vienne

La fête de l'école arménienne de la section **«Sévan»** de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France aura lieu le :

Dimanche 13 janvier à 15 heures

Au Théâtre Municipal de Vienne

Venez nombreux applaudir et encourager les enfants qui vous présenteront des chants, des danses, et des sketches, issus des traditions folkloriques arméniennes, sans oublier bien sûr la visite du Père Noêl.

St Martin d'Hères

L'ARBRE DE NOEL

aura lieu

le Dimanche 13 janvier à partir de 15 heures

en la Salle des Fêtes de Saint Martin d'Hères

40, avenue Ambroise Croizat — 38400 Saint Martin d'Hères

Partie artistique préparée par les élèves

Déclamation — Chant — Danse

Le Père Noël viendra avec ses cadeaux.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 10
JEUDI
10 JANVIER
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·337 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·337

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

«ԸՐՄՊԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 8 / 9)

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ, ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԵՏ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Յունուար 8–ին մամուլի ասուլիս մը տալով Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան արտայայտուած է նախ Ղարաբաղի հարցին, ապա՝ Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւններու, ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչումին մասին։ Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման համար նախարարը կարեւոր նկատած է փարիզի եւ Ք. Ուէսթի մէջ Հայաստանի ու Ազրբեջանի նախագահներուն միջեւ կատարուած հանդիպումները· բան է թէ անոնք դրական կը դնահատուին Հայաստանի կողմէ, հակառակ որ անոնց ընթացքին քննարկուած սկզբունքները յայտարար կերպարկութիւն չեն ունեցած։

Վ. Օսկանեան անդրադարձած է 2001–ի ընթացքին Ղարաբաղի վրայ տարածքային ամբողջականութեան պնդումով Ազրբեջանի նկրտումներուն· աւելցուցած է թէ Հայաստան միջազգային հանրութեան յստակութեամբ ներկայացուցած է փաստը թէ Ազրբեջան պատմական, իրաւական կամ բարոյական որեւէ հիմ չունի այդ նկրտումներուն համար, քանի որ Լեռնային Ղարաբաղը երբեք անկախ Ազրբեջանի մաս չէ եղած։ «Այն տարածքային ամբողջականութիւնը, որին Ազրբեջանը յղում է կատարում, ստեղծուել է անօրինականօրէն՝ խորհրդային ժամանակաշրջանում եւ հանդիսանում է ստալինեան ժառանգութիւն» ըսած է ան։

Ինչ կը վերաբերի Հայաստան–Թուրքիա յարաբերութիւններուն, անցնող տարուան ընթացքին էական փոփոխութիւն չեղաւ։ Թուրքիա կը չարունակէ Ղարաբաղի եւ ցեղասպանութեան խնդիրը դիւանագիտական յարաբերութիւններու հաստատման նախապայման ներկայացնել Հայաստանի որ կը պղտէ առանց նախապայմանի յարաբերութիւններու եւ սահմանները վերաբանալու վրայ։ Վ. Օսկանեան ըսած է թէ Թուրքիոյ այդ քաղաքականութիւնը ժխտական ազդեցութիւն կ'ունենայ չրջանին մէջ կայուն խաղաղութեան հաստատման վրայ։ Նշած ալ է թէ երկու երկիրներուն միջեւ դոյութիւն ունեցող հարցերը կարելի է միայն պետական մակարդակով լուծել։

Ցեղասպանութեան ճանաչման նկիթին մասին նախարարը ըսած է թէ ան կը չարունակէ մնալ Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան օրակարգին վրայ։

*
**

«ԱՌԱՎԱՏ»Ի ՈՃԻՐԻՆ ԴԱՏԸ

Յունուար 8–ին չարունակուած է վկայ Ս. Նալպանտեանի հարցաքննութիւնը· ան ըսած է թէ ամբաստանեալ Ա. Յարութիւնեանը չի ճանչնար։ Զէ յիշած թէ ո՛վ եղած է սպաննուածի պ. Պօղոսեանը դուրս հրաւիրողը, բայց ըսած է թէ այդ անձը Ա. Յարութիւնեանը չէր։ Տուած վկայութեան համաձայն, պ. Պօղոսեանը նախքան չքչքած են 4 – 6 հոգի։

Երկրորդ վկան՝ կրթութեան եւ Գիտութեան նախարարութեան Սփիւռքի հետ կապերու բաժնի պետ Եուրա Նաւոյեանը ըսած է թէ պ. Պօղոսեան Ջաւախքի մէջ կը պրաղէր դպրոցաշինութեան հարցերով· օրուան ընթացքին հանդիպելէ եւոք ժամպրուած են «Առաւաստ» սրճարանը, հոն հանդիպելու համար ԱՄՆ–էն բարեբարի մը։ Ե. Նաւոյեան կէս գիշերին պատած է սրճարան, քանի մը վայրկեան եւոք իրենց սեղանին մօտէն անցած են Շ. Ապնաուրը եւ նախագահ Ռ. Քոչարեան։ Այդ պահուն պ. Պօղոսեան գոչած է «Շա՛ղ»։ Աւելի ուշ երբ բարեկամը դուրս հրաւիրած են, ինք փորձած է հետեւիլ անոր եւ առաջին վկան ու զոհը տեսած է սրճարանին ճախ կողմը։

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՍՓԻՒՌՔ ԲՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ ՄԱՅԻՍԻՆ

Հայաստան – Սփիւռք խորհրդաժողովը պատրաստող յանձնաժողովը Յունուար 8–ին տեղեկացուցած է թէ երկրորդ խորհրդաժողովը կը կայանայ Մայիսին Երեւանի մէջ։ Օրակարգին վրայ տեղ կը տրուի համազգային հարցերու եւ անոնց իրականացման ուղղուած չօշափելի ծրագրերու։ Ի տարբերութիւն առաջինին, Բ. խորհրդաժողովին աշխատանքները պիտի կատարուին մասնակցական մասնաճիւղերու մէջ։ Այդ առումով, պատրաստող յանձնաժողովը յառաջիկայ ամիսներուն չարք մը քննարկումներ կ'ունենայ Սփիւռքի համայնքներուն մէջ ու նախապատրաստական աշխատանք կը տանի Հայաստանի մէջ։

*
**

ԼՈՅՏ ՏԵՍԱԾ Է «ԱԶԳԱՊԱՏՈՒՄ»ԻՆ ԵՌԱՀԱՏՈՐԸ

Մադաքիա Արք· Օրմանեանի «Ազգապատում»ի եռահատորեակը լոյս տեսած է Շահէ Արք· Ազգմեանի նախաձեռնութեամբ, Հայաստանի մէջ առաջին անգամ ըլլալով։ «Ազգապատում»ը հայ եկեղեցւոյ պատմութիւնն է որուն առաջին հրատարակութիւնը եղած է 1958–ին, Պէյրութ։

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՆԻՒ–ԵՈՐՔ

Մինսկի խումբի երեք՝ ամերիկացի, ռուս եւ ֆրանսացի համանախագահներուն հերթական հանդիպումը տեղի ունեցած է Նիւ–Եորք։ Անոնք քննարկած են ղարաբաղեան հարցի կարգաւորման արընչուող ընթացիկ հարցեր, սակայն դեռ չէ որոշուած տարածքային իրենց յաջորդ այցելութեան թուականները։ Յունուար 10–ին ալ, Ուաչինկթըն տեղի կ'ունենար ադրբեջանա–ամերիկեան առեւտրական պալատի նիստը, որու կը մասնակցէր նաեւ Մինսկի խումբի ամերիկացի համանախագահը՝ Ռուսոլֆ Փերինա։

*
**

ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ ՀԱՅՈՒՀԻ ՄԸ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՄԲ ԿԸ ՄԵՂԱԴՐՈՒԻ

Պոլսոյ մէջ, ծագումով ասորի ոսկերիչ Ճ. Ալթանի սպանութենէն եւոք Թրքական ոստիկանութեան դիմումով Ինթերփոլ կը փնտռէ Հայաստանի քաղաքացի Աննա Ալեքսանեանը, որ կ'ապրէր զոհին հետ։ Թրքական ոստիկանութեան տեղեկութիւններուն համաձայն, Ա. Ալեքսանեան երկու մեղսակիցներու հետ սպաննած է ոսկերիչը եւ երեք քիլօ ձոյլ ոսկի, 15 ապարանջան եւ թանկարժէք այլ իրեր գողնալով փախած է Հայաստան։

*
**

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԿՈՓԱՄԱՐՏ· – *Տաչկենդ ծնած, ներկայիս Գերմանիոյ բնակիչ արհեստավարժ կոփամարտ Արթիւր Գրիգորեան մինչեւ քաշի աչխարհի ախոյեանի իր տիտղոսը պաչտպանած է ամերիկացի Ռոքի Մարթինէսի դէմ։ 34–ամեայ հայ մարզիկը 8–րդ ոաունին նաբաութով չահած է մրցումը, ցոյց տալով թէ անգերազանցելի ախոյեանն է այդ դասակարգին։ Ան այդ կռիւին տիրացած է առաջին անգամ 1996–ին ու այդ թուականէն ի վեր զայն պիջած է ոչ ոքի։*

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ֆրանսայի նախարարապետը՝ Լ. Ժոսփէն հաւանեցաւ վերանայելու կիկու օրէնքին որոշ յօդուածները եւ փոփոխութիւնները պիտի ձեռնարկի Ազգային ժողովին մէջ, Յունուար 22–էն։ Բարեփոխուած օրէնքը պէտք է քուէարկուի մինչեւ Փետրուար 22, երբ վերջ կը դնեն երեսփոխանական աչխատանքները։ Նախատեսուած բարեփոխումներուն կարգին, կան կարելիութիւնը դիպաւ պահելու վկաներ եւ թոյլտուութիւնը՝ արդարադատութեան վերաքննութեան դիմելու, երբ անպատրաստ արձակում մը տեղի ունեցած է ոճրային առեանին մէջ։ Ծանօթ է որ կիկու օրէնքը բաւական վրդովում բռնեղծած էր ոստիկանութեան մօտ, մանաւանդ ինչ կը վերաբերի անմեղութեան կանխավարկածին։ Կառավարութիւնը, մանաւանդ նախընտրական այս չրջանին, ստիպուեցաւ զիջումներ ընել, դոհացում տալով ապահովութեան ուժերուն։

Գաշտի չրջապտիլին մէջ, բախտմունեցուն հետեւանքով 4 Իսրայէլացի զինուոր եւ 2 Պաղեստինցի սպաննուած են, Յունուար 9–ին։ Մինչ կողմէ, Շարոն Միացեալ – Նահանգներու դիմած է, որպէսզի ամերիկեան իչխանութիւնները։ Արաֆաթի պահակապօրքը եւ իր չարժումը՝ Ֆաթահը արձանագրեն ահաբեկիչ կազմակերպութիւններու ցանկին մէջ։ Կ'ուզէ նաեւ որ պաղեստինեան իչխանութիւնը «ահաբեկչութիւնը քաջալերող» էութիւն մը նկատուի։

Վիննայի Գարթուչըրիին մէջ է, որ Ումար Խատրիե, Զէյնէդին Առողջապահութեան նախկին նախարարը, կ'ուզէ յիչեցնել որ իր երկրին մէջ, պատերազմը չէ վերջացած։ Ասոք կ'առնէ թատերական ներկայացումէն եւոք եւ խօսքը կ'ուղղէ յապաղած հանդիսականներուն։ Իր երկիրը կը նկարագրէ որպէս երկիր մը «խեղդուած անտարբերութեան աճի մը տակ»։

Ան կը բացատրէ· – «400 տարի է արդէն որ Զէյնէդները կը չանան ազատիլ ռուսական լուծէն եւ նոյնքան ժամանակ է Ռուսերը մեզ բարբարոսներ կը նկատեն։ Ամէն բան սկսաւ Ժ.Զ. դարուն Կովկասի նուաճումով»։ Այն ատեն Զէյնէդները իսլամացած չէին, երբ իսլամացան, իրենց աւանդութիւնները պահեցին։ Իրեն համար Զէյնէնիոյ պատերազմը «ոչ կրօնական, ոչ ալ հակահաբեկչական պատերազմ մըն է, դաղթատիրական պատերազմ մըն է»։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔ եւ նախարարապետ՝ Լ. Ժոսփէն ծաղկեպատկ դնել տուած են Ֆ. Միթերանի չիրիմին (Ժառանգ, Շարաթ նահանգ) անոր մահուան 6–րդ տարելիցին ի յիչատակ։

ՓՈՔՐԻԿ ՄՈԼՈՐԱԿ մը, երկրին մօտէն անցած է Յունուար 7–ի առաւօտուն, ժամը 8·37–ին, չուրջ 830 հազար քիլոմեթր հեռաւորութեամբ, ըստ Նազայի պնահատումներուն։

ԱՄՆ–ՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ պիտի հեռապնդեն չուրջ 6000 հոգի, եկած գլխաւորաբար Մերձաւոր – Արեւելքէն, որոնք ապօրինի կերպով Միացեալ – Նահանգներ կը գտնուին։ Ըստ «Ուաչինկթըն Փոսթ»ի, իչխանութիւնները նախապատրաստութիւն կուտան այդ անձերուն գտնուած վայրերուն ճչդումին եւ ձերբակալութեան։ Սեպտ· 11–էն ի վեր, 1000 կտակածելիներ ձերբակալուած են։

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ յայտարարեցին թէ կը զգաստացնեն իրենց նիւթական օժանդակութիւնը Իրաքի ընդդիմութեան։ Այդ օժանդակութիւնը, որ 25 միլիոն տոլար էր, պիտի չորսկիսուի տեւ, դումարները «դէչ մատակարարուած են»։ Այս որոշումը պիտի վնասէ Իրաքեան Ազգային Համագումարի գործունէութեան, որ ներքին ընդդիմութեան չարժումներու դաչնակցութիւն մըն է։

ԵՐԲ ԱՆԳԱՐԱ ԿԸ ԳԱՑԹԱԿՂԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՔԱՆԴՈՒՄԷՆ

Թուրքիա, որ տասնամեակներէ ի վեր Արեւմտեան Հայաստանի մէջ հարկադրական յուչարձանները կը քանդէ կամ անխնամ վիճակի մէջ կը ձգէ, որպէսզի ընութիւնը կատարէ իր աւերիչ գործը, չանկարծ քաղաքակրթութեան եւ մչակոյթի պաչտպան դարձած է։ Անպատրաստ գայրացած է Սաուտի Արաբիայէն եւ կ'ամբաստանէ Սաուտի Արաբիան, թէ քանդելու վրայ է Մեքքայի մօտ գտնուող օսմանեան պատմական դղեակ մը։

Անդարա կ'ըսէ, թէ բողոք պիտի ներկայացնէ ԻՒՆԷՍՔՕ–ին։ Թուրքիա Ռիատի ատրաքչ կը նմանցնէ թալիպաններու կողմէ անցեալ տարի Պուտտայի հսկայ արձանի քանդումին։

Կ'ըսուի, թէ սաուտի իչխանութիւնները որոչած են քանդել ալ – Այատ դղեակը եւ անոր տեղ կառուցել բնակարաններ՝ ամէն տարի Մեքքա եկող ուխտաւորներու համար։ Դղեակը, որ կը գտնուի Մեծ Մզկիթին նայող բլուրի մը վրայ, 1780 թուականին չինուած է օսմանեան տիրակալներու կողմէ, որպէսզի Մեքքան եւ իսլամական սրբատեղիները պաչտպանէ ընդդէմ արչաւուղներու։

Թուրքիոյ Մչակոյթի նախարար Իսթէմիհան Թալայ յայտարարեց, թէ ԻՒՆԷՍՔՕ–ն պէտք է դատապարտէ Սաուտի Արաբիան։ «Ասիկա ոճիր է մարդկութեան դէմ եւ ԻՒՆԷՍՔՕ պէտք է մերկացնէ այս անչնորհք եւ տգեղ քանդումն ու մչակոյթային կարգը»։

ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅՆԱՑՈՒՄ

Զարմանալի է. այնքան բնական դարձած է, օրական հակասական պատկերներ տեսնելը եւ լուռ-թեամբ անցնիլը առանց հարցեր տալու: Նկարներու առատութի՛ւնը արդեօք սկսած է բթացնել մեր միտքերն ու զգացումները...:

Ամէնքդ ալ տեսած պէտք է ըլլաք, թէ ինչպէս մարզասիրական անկարգելներով, Աֆղանիստանի դժբախտ ժողովուրդը հայ եւ զանազան ուսեստեղէն կը տոնար երկինքէն... այն միեւնոյն երկրի օդանաւներէն, որ քիչ անդին ռումբեր կը տեղացնէին իրենց երկրին վրայ, օտարամուտ ոճրագործ մը եւ անոր բանակները ոչնչացնելու միտումով: Կը թուի թէ «մարզասիրական ռումբը»ու ալ մարդ կը վարժուի:

Ժամանակին, մարզասիրական օգնութիւնները սկսան չքաւորին օրական ճուկ մը տալով: Ուժասնական թուականներուն գաղափարներու զարգացում տեղի ունեցաւ եւ ըսուեցաւ որ չի բաւեր ճուկ տալ, այլ հարկ է սորվեցնել ճուկ բռնելը:

Այս առիթով, կը յիշեմ Մայր Թէրէզայի նշանաւոր մէկ պատասխանը, զինք քննադատողներուն, քանի որ ժամանակ չէր տրամադրեր արհեստներ սորվեցնելու իր մահամերձ հիւանդներուն.– «Իմ հիւանդներս, ճկան եղէգը բռնելու անդամ ուժ չունին...»:

Այսօր, ամէն ողջամիտ մարդու փափաքն ու առաջարկն այն է, որ չքաւորին տան ճուկը, սորվեցնեն որսալը եւ մանաւանդ չցամքեցնեն լճակը: Այս կապակցութեամբ, անցեալները պատահմամբ ներկայ դռնուեցայ Ափրիկէէն նոր վերադարձած իտալացի միսիոնարի մը բանախօսութեան, որ ի միջի այլոց, կսյուրիւնը հնարամիտ պատմուածքով մը պատկերացուց:

«Ափրիկեան երկիր մը, ճկնառատ լիճ մը ունէր, որ երեք ցեղախումբերու սնունդ կը հայթայթէր, ներդաշնակ համերաշխութեամբ: Օրին մէկը, կը հասնին չորս օտարականներ, նաւապետ մը, աշխարհագրագէտ, վաճառական եւ դիտնական մը: Մեծ հիւրասիրութեամբ կ'ընդունուին եւ ուսումնասիրութիւններ կը կատարեն: Իրենց մեկնելէն վերջ, գեղի վրայով կը հասնին արդիական ճկնորսանաւեր, կը կառուցուին ճկնամշակութեան գործատուներ: Տեղացին կը դառնայ ամսականով բանուոր· չորս կողմը կը բացուին գեր-չուկաներ, բազմազան արտադրութիւններով, որոնց կարիքը չէին զգացած անցեալին, բայց ստացած ամսականով, հարկ կը զգային գնել:

Չափազանց չհաղորդակցութեան վերջ, լիճը կը դառնայ անպէտ, գործատուները կը փակուին, բանուորները տուն կը վերադառնան եւ երեք ցեղախումբերը, մնացած քիչ մը ճուկին համար կը թշնամանան: Մեր օտարականները անմիջապէս օգնութեան կը հասնին, հարկ եղած զէնքերը ծախելով անոնց, այնքան որ, կրնային գիրար կոտորել: Աչխարհի մեծ-ծիրը մեծածախ ժողովներ կը գումարեն եւ որոշում կու տան առժամեայ "քէմփ"երու մէջ զետեղուած ցեղախումբերուն օգնութիւն հասցնել»:

Դարերէ ի վեր կրկնուող Գայլին ու Գառնուկին պատմութիւնն է, բայց սեպտեմբերեան դէպքէն վերջ, հիմնական բան մը փոխուած է իրականութեան մէջ: Մեր պատերազմը, միջնադարեան քարայրներու մէջ ապրող ոճրագործներու դէմ է, որ սակայն երրորդ հազարամեակի զէնքերով կը պայքարին մեզի դէմ. օդանաւեր, տեսերիզ, բջիջային հեռախօսներ, ֆինանսական չուկաներ եւլն... արիւնի դիմաց արիւն կը թափենք, ռումբի դէմ ռումբ, կարծես չենք ուզեր հասկընալ որ ահաբեկչութիւնը հեռուներէն ծնունդ կ'առնէ, ազած է մեր անհոգութեամբ եւ կուրութեամբ, երբ չուզենք տեսնել մարդկութեան վէրքերը, ճնշուած բազմութիւնները, կրօնական անհանդուրժողութիւնը, ցեղային խորակատութիւնը:

Նոյն անիրաւութիւնը չզգացի՞ք մեր մորթին վրայ ալ: 70 եւ աւելի տարիներ հարկ եղաւ, որ «քաղաքակիրթ» աչխարհ, սկսի «այո, բայց»երով ընդունիլ մեր ցեղասպանութիւնը, քանի զարգացած եւ խաղաղ երիտասարդութիւն մը ոտքի ելած էր զրիչով եւ զէնքով արդարութիւն պահանջելու, անարդար ժխտումին դէմ:

Միշտ լսած եմ որ Միացեալ–Նահանգներու «բարեպաշտ» նախագահները, առաւօտուն, փոքրիկ պահ մը կը տրամադրեն Ս. Գիրքի ընթերցումի եւ թէ այդ երկրին պանդոկներուն մէջ, ամէն սենեակ պարտադրաբար ունի Ս. Գիրք մը:

ԱՂԱՆԴՆԵՐԸ ՄԻԱՅՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ՉԵՆ

Աղանդներու նիւթը մեր իրականութեան մէջ Հայաստանի բնորոշ կը նկատուի: Կը խօսուի, կը գրուի անոնց հոն տարած գործունէութեան պատճառած վնասներուն մասին: Անտասուածութեան տասնամեակներէ ետք, դէպի քրիստոնէութեան վերադարձի ճամբուն վրայ բազմութիւններու առջեւ բացուած պարապը պարարտ հող եղաւ անոնց քարոզատաճարներուն: Կործանարար մտայնութիւններու զոհ եղան երիտասարդները, ընտանիքներ քայքայուեցան, զինքի չդիմելու կոչեր հնչեցին երկրին մէջ որ վերջնապէս դարձուցած չէ պատերազմին էջը ու ամէն օր այդ ուղղութեամբ թարմ աղաղակներ կը բարձրանան Բաքուէն: 1700–ամեակի մեծադրումուկ նչումները ոչինչով խանգարեցին աղանդներու ապահով ընթացքը ու անոնց յարողներու բազմութիւնը ապահովաբար անտարբերութեամբ, կամ հեղնանքով անդրադարձաւ մեծաչուք հանդիսութիւններուն, արարողութիւններուն:

«Մարմարա»յի Դեկտեմբեր 29–ի թիւը տարեվերջի տխուր ու չա՛տ մտածել տուղ «նուէր» մը ունէր իր ընթերցողներուն: Լրատուութիւնը կ'ըսէր թէ անցնող շաբթուան ընթացքին Մեսրոպ պատրիարքը երկու հանդիպումներ ունեցած է երիտասարդ միաբաններու եւ քահանաներու հետ, հոգեւոր առաքելութեան մասին խորհրդակցելու համար: Ան անբաւարար նկատած է քարոզչական բնոյթի աչխատանքը եւ յատկապէս երախաներու եւ երիտասարդներու ուղղուած հոգեւոր առաքելութիւնը: Այդ մտահոգումը կը հիմնուի տուեալի մը. «Ոչ–արհամարհելի թիւով հայ երիտասարդ եւ երիտասարդուհիներ աղանդաւորական եւ նորելուկ բողոքական խմբակներու հոգեւոր հանդիպումներուն կը մասնակցին: «Միւժտէ (ատեիս) էֆ – էմ» կոչուած բողոքական ծայրագոյն ճիւղի կայանն ալ բացէ ի բաց կը քննադատէ Հայ Առաքելական եկեղեցին ու պատրիարքարանը, արհամարհելով հայ ժողովուրդի եւ Հայ եկեղեցւոյ աւանդութիւնները ու սովորութիւնները»: Կ'ըսուի տակաւին թէ Պոլսոյ Կաթոլիկ թաղին բողոքական եկեղեցին «ինքնակոչ» քարոզիչը Գրիգոր Աղապապօղու բազմաթիւ անդամներ հրապարակաւ դէմ արտայայտուած է մանուկներու մկրտութեան:

Ըստ նոյն աղբիւրին, այդ կայանին ունկնդիրներէն են Գոց Շուկային մէջ աչխատող բազմաթիւ հայ երիտասարդներ եւ քաղաքին լայն մէկ հատուածին մէջ գրուած թրքախօս Հայեր: Եւ մտածել որ Պոլիսը եկեղեցական կեանքի աչխուժութեան բացառիկ վայր մըն է ուր ոչ տասնամեակներու անհաւատութեան անցեալ մը կայ, ոչ ալ կրօնական կեանքի պարապ մը: Եւ ըսել որ եկեղեցիին մէջ, մինչեւ իսկ քարոզներու համար, տեղական լեզուին դործածութիւնը բացառիկ պարագայ չէ: Ի՞նչն է ուրեմն որ այդ երիտասարդները կը մղէ աղանդաւոր դառնալու: Աւելի ճիշտը, ո՞րն է այն ազդակը որուն չհարկումը կը յաջողին ընել աղանդները եւ ոչ՝ եկեղեցին:

Մեսրոպ պատրիարք երիտասարդ կրօնաւորներուն յորդորած է Հայաստան. եայց Առաքելական բոլոր գլխաւոր եկեղեցիներէն ներս թափ տալ անչափահասներու եւ երիտասարդներու ուղղուած առաքելութեան եւ ուր որ անհրաժեշտ է, կատարել աչխարհաբար ընթերցումներ, աղօթքներ· նաեւ աննկատ չձգել թրքախօս հաւատացեալները, եւ այլն:

Ամփոփ կ'երեւի որ աղանդներու փորձանքին թիրախ հաւաքականութիւններուն մէջ ալ կան բարեբախտներ, որոնց վիճակով հետաքրքրուող, ճար փնտռող կը դառնուի· մինչդեռ ուրիշներ կը հոսին, կ'երթան լերան մը կողէն փխած ակին պէս որուն ջուրերը կը թափին ու կը կորսուին հովուն փչած ուղղութեամբ:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՈՑԵԱՆ

ԴԱՐՈՒՍ ԹԱՂՈՒԱԾ ԳԱՆՁԸ

Օթթօ Պեթման նացիական Գերմանիայէն երկու փոխադրակառք լեցուն լուսանկարները դուրս բերած է 1935-ին եւ կազմած է պատմական կարեւորութիւն ներկայացնող հսկայական հաւաքածոյ մը, որ կը կոչուի Պեթմանի արխիւը: Գերլրապաչտ թաղում մը կատարուեցաւ անցեալ աչնան, երբ արխիւը Նիւ–Եորքէն փոխադրուեցաւ Փիցպըրկ եւ զետեղուեցաւ 70 մեթր խորութեամբ կրաքարի հանքի մը մէջ, հեռու՝ պատմաբաններու հասողութենէն: Արխիւը, որուն մաս կը կազմէ աւելի քան 10 միլիոն լուսանկար, կը բովանդակէ 20–րդ դարու պատկերաւոր պատմութիւնը: 1995–էն ի վեր անիկա կը պատկանի համակարդիչի Մոբրոսոֆթ ընկերութեան հիմնադիր Պիլ Կէյթցի անձնական ընկերութեան՝ Փորտիսի:

Պեթմանի արխիւը Նիւ–Եորք քաղաքէն փոխադրուեցաւ տասնհինգ տարուընայ աչխարհ մը: Փորտիս կը ծրագրէ վարձել 920 քառ. մեթր տարածութեամբ վայր մը տասներկրեայ հանքի մը մէջ, որ ժամանակին կը պատկանէր ամերիկեան Սթիլ ընկերութեան: Այժմ այս ընկերութիւնը սեփականատէրն է տասներկրեայ հսկայական քաղաքի մը, որ կը զեկավարուի տասներկրեայ վայրերու մէջ զանազան ապրանքներու մթերումը տանձնող պետական ընկերութեան մը կողմէ: Պիլ Կէյթցի ընկերութեան նպատակն է ստեղծել զբօ ջերմաստիճանով եւ խոնաւութեան ցած համեմատութեամբ արդիական վայր մը, որ ապահովուած պիտի ըլլայ երկրաչարժի, վոթորիկի, պատահողմի, կորիզային պայթումի, ժամանակի աւերին ու աւազակներու դէմ:

Սակայն զրեթէ տասնեւեօթ ջերմաստիճանի մէջ լուսանկարներ պահելը ինքնին դժուարութիւն մը կը յարուցէ· արխիւին նոր հասցէն անհասանելի է: Պատմաբանները, ուսումնասիրողներ եւ խմբագիրներ, որոնք վարժուած են լուսանկարներու թղթածրարներ թերթատելու, պիտի ըստիպուին դործածել Փորտիսի թուային արխիւը, որ պիտի բովանդակէ միայն 225 հազար նկար, այսինքն հաւաքածոյին ամբողջութեան նուազ քան 2 առ հարիւրը:

Ոմանք այն մտավախութիւնը ունին, թէ հաւաքածոն պիտի թաղուի դամբարանի մը մէջ եւ պիտի մնայ կղպանքի տակ· Ուրիշներ աւելի լաւատես են եւ կ'ըսեն, թէ Պիլ Կէյթց կը փրկէ լուսանկարներու ժառանգութիւն մը որ մահուան վտանգը կը դիմագրաւէ:

Մէկ բան յստակ է· պահը վճռական է: «Ասիկա աւանդական լուսանկարչութեան ժամանակաչրջանին աւարտն է», կ'ըսէ լուսանկարներու պահպանութեան մասնագէտ մը Հենրի Վիլհելմ:

Պեթմանի արխիւը կը բաղկանայ արեւու ակնոցներէ մինչեւ թժչկագիտական դործիքներու միլիոնաւոր լուսանկարներէ: Անիկա այժմ ամփոփուած է Պրոտէյի եւ Մանհաթընի 20–րդ պողոտաչին վրայ դտնուող տարբեր կառոյցներու մէջ: Օթթօ Պեթմանի սեփական հաւաքածոն նաեւ կ'ընդդրկէ Եունայթըտ Փրէս Ինթերնէչընըլի լուսանկարներու հաւաքածոն, ինչպէս նաեւ՝ 10 միլիոն լրատուական լուսանկարներ, որոնք անցեալին պատկանած են «Հըրսթ», «Սֆրիփս», «Տը Տէյլի Նիուզ ափ Նիւ–Եորֆ» եւ «Տը Շիֆակօ Թրիպիւն» թերթերուն:

Փորտիսի Թուային արխիւին ընդհանուր խմբադիր Պիլ Հանիկընի համաձայն, լուսանկարներուն տեղափոխութիւնը պիտի նպաստէ անոնց դոյատեւումին: Տարիներ չարունակ ոչ ոք անդրադարձած է անոնց արժէքին: Անոնք պարզապէս «դործառնութեան մը մէկ մասը կը կազմէին» կ'ըսէ ան: Օրթերթերու եւ չաբաթաթերթերու համար առնուած լուսանկարներ են անոնք, ծալուած ու խծբծուած: Պատկերներուն կցուած են քացատրութիւններ ,որոնք յետագային ընդլուսած են, ապա՝ դարձեալ դրուած: Ոմանք մթերուած են ճեղքուած խողովակներու քով, որոնցմէ ջուր կը հոսէր: Անոնց մեծ մասը փուելու ընթացքի մէջ է, չատերը դուռնաթափ են, իսկ բազմաթիւ ֆիլմեր սկսած են ճաթռտիլ, ուռիլ ու փշրուիլ:

Արխիւին ճակատագիրը յստակ էր 1997–ին, գայն պէտք էր տեղափոխել: Լուսանկարները ընդհանրապէս հարկ է պահել պաղ եւ չոր միջավայրի մէջ: Միայն այդ ձեւով կարելի է կանխել անոնց փտումը: Այժմ ամէնէն աւելի խոցելի ֆիլմերը մթերուած են մեծ սառնարաններու մէջ եւ կը սպասեն դէպի հանք փոխադրութեան: Փորտիս կը պատրաստուի փենսիլվանիա տեղափոխել Պեթմանի արխիւը՝ «գայն հաղարաւոր տարիներ պահպանելու նպատակով»:

Երբ փոխադրութիւնը աւարտի, Փորտիսի Նիւ–Եորքի դրասենեակին մէջ պիտի մնան միայն պաչտօնեաներ եւ անոնց համակարդիչները, որոնք կապուած պիտի ըլլան թուային արխիւին: Իսկ բուն արխիւին դերեզմանին վրայ պիտի «պարբէ» թուային համակարդը:

Եւ ճիշդ այս է հարցը· «ի՞նչ նչանակութիւն ունի պահել լուսանկարներու արխիւ մը, եթէ ոչ ոք պիտի կարենայ տեսնել զայն», հարց կուտայ լուսանկարներու պատմաբան Կէյլ Պաքընտա, որ Պեթմանի արխիւը օգտագործած է իր «Տի ամերիճի սենչըրի» դիրքին ուսումնասիրութեան առիթով:

Լուսանկարները պատմական սկզբնաղբիւրներ են, կ'ըսէ ան: «Իբրեւ պատմաբան՝ 6–րդ զգայարանք մը կը զարգացնես, երբ զանոնք կ'ուսումնասիրես: Կը հանդիպիս բաներու, զորս երբեք պիտի չդտնէիր համակարդիչիդ մէջ», կ'ըսէ ան:

«Կը դիտակցիմ ձեռքիդ մէջ լուսանկարներու տրցակ մը թերթատելու անցդարձի բնոյթին», կ'ըսէ Հանիկըն, որ իր «Նիւ Եորֆ Նուար» դիրքին մէջ օգտագործած է արխիւէն առնուած ոճիրի վերաբերող լուսանկարներ:

Արխիւին տեղափոխութենէն ետք մնացեալ լուսանկարները Թուային համակարգի մը մէջ զետեղելը դանդաղ գործընթաց մը պիտի ըլլայ: Այլ խօսքով, թերթերու եւ հրատարակիչներու լուսանկարներ հայթայթող ուսումնասիրողներ այլեւս լուսանկարներու տրցակներ պիտի չպըրպտեն:

Պիլ Կէյթց 1995–ին գնած է Պեթմանի եւ Եու. Փի· Այ·–ի արխիւները: Այնուհետեւ ան ծրագրած է 65 հազար լուսանկար հաչուող իր հաւաքածոն ամբողջութեամբ անցընել Թուային համակարգի մը մէջ: Ան նաեւ սեփականատէրն է լուսանկարչական Սիկմա ընկերութեան, որուն կեդրոնը կը գտնուի Փարիզ, եւ որուն արխիւները կը պարունակեն աւելի քան 30 միլիոն լուսանկար: Լրատուական գանգերու լուսանկարներ հայթայթող Սապա Փրէսը եւս կը պատկանի Պիլ Կէյթցի եւ ունի աւելի քան մէկ միլիոն լուսանկար: Կէյթց իրաւունքը ունի Թուային համակարգով վերարտադրելու լուսանկարները արուեստի որեւէ դործի, որ կը պատկանի Ս. Փեթերսպուրկի Էրմիթաժ թանգարանին, Ֆիլատելֆիայի թանգարանին, Մերիոնի Պարնդ հաւաքածոյին եւ Լոնտոնի Ազգային պատկերասրահին:

Փորտիս 1996–ին սկսած է Թուային համակարգի մէջ անցընել Պեթմանի եւ Եու· Փի· Այ·–ի լուսանկարները՝ իւրաքանչիւր նկարի համար ծախսելով 2 տոլար: Սակայն անցեալ Յունուարին, երբ տակաւին միայն 225 հազար լուսանկարներ անցած էին համակարդչային տեղեկութիւններու չտեմարաններու մէջ, գործընթացը յանկարծ կանգ առած է: Փորտիս գործէ արձակեց աչխարհի տարածքին աչխատող իր 1300 պաչտօնեաներէն 79–ը, նեղառեալ անոնք, որոնք կը զբաղէին Պեթմանի եւ Եու· Փի·Այ·–ի լուսանկարները Թուային համակարգի մէջ անցընելու գործով:

Պատճա՞ռը· բոլոր լուսանկարները Թուային համակարգի մէջ անցընելը պիտի տեւէր 25 տարի, իսկ լուսանկարները չէին կրնար այդքան երկար սպասել: Անոնք արդէն փտելու ընթացքին մէջ էին: Առաջին հերթին Թուային համա-

կարգի մէջ անցուած են մշակութային եւ առեւտրական առումով ամէնէն արժէքաւոր լուսանկարները, ինչպէս՝ Քենեթիներու, Ռաքֆէլլըրներու եւ Ռուզվելթներու բոլոր նկարները, Ամերիկայի անտառային անկումին, երկու աշխարհամարտներուն եւ Վիեթնամի պատերազմին առընչուող լուսանկարները, 20-րդ դարու կուռքերէն Ալնըլթայնի (լեզուն դուրս հանած), Ճիմի Հենդրիքսի (Վուտսթոքի համերգին ընթացքին), Օրսըն Ուէլսի («Ուոր ափ տի ուորլտ» յայտագիրը պատկերահարելու պահուն), Էլվիս Փըրսլիի, Մարլին Մոնրոյի, Ճէքի Ոպինաքնի, Պէյպ Ռութի եւ Մարթին Լութըր Քինկ կրտսերի առընչուող իւրաքանչիւր լուսանկար:

Այս բոլորէն եւ լուսանկարներու հաւաքածոյին մէջ թաքուն մնացած գանձեր պեղուած են: Եւ իրօք, նախաւէս վրիպած լուսանկարներ յայտնաբերուած են. օրինակ՝ նկար մը, որուն մէջ Մայլզ Տէյվիս կ'երեւի կռիւէ մը եւ զոհին կողմէ ձերբակալուելու պահուն:

Սակայն ցարդ չպեղուած լուսանկարներ բոլորին հետ միասին պիտի փոխադրուին հանք: Թէեւ Քորպիսի պատասխանատուները կ'ըսեն, թէ այլ լուսանկարներ եւս իւ վերջոյ պիտի անցուին թուային համակարգի մէջ, սակայն «ե՞րբ եւ ի՞նչպէս», ոչ ոք գիտէ:

Հանքը պիտի ունենայ միայն երկու պաշտօնեայ. մէկը պիտի ուսումնասիրէ, մինչ՝ լուսանկարները թուային համակարգի մէջ պիտի անցընէ: Սակայն փոքրաթիւ պաշտօնէութեամբ մը թաքուն դոհարներ յայտնաբերելու կամ զանոնք համակարգչային աշխարհին մէջ վերկելու յոյսերը չնչին են:

Իսկ ի՞նչ կարիք կայ Պեթմանի եւ Եու. փի. Այ.-ի բոլոր լուսանկարները փոխադրելու, երբ ոչ բոլորը անմիջական վերանդի ենթակայ են: «Այս լուսանկարները մաս կը կազմեն մեր պատմութեան եւ մշակոյթին, անոնք սրբազան աւանդ մըն են: Իսկ Պիլ Կէյթց զանոնք դնելու արշալի մը ձեռնարկելէ եառ, այժմ մեծ նաչնորհի կը վերածէ անոնց հասողութիւնը», կ'ըսէ Պաքլընտ:

Սակայն հաւաքածոն երբեք հանրութեան չէ տրամադրուած նոյնիսկ Օթթօ Պեթմանի կենդանութեան: Անիկա միշտ ալ սեփական չահ ապահովող աղբիւր մը եղած է: Քորպիս երբեք, բնօրինակներ չէ յանձնած յաձախորդներու:

«Փիփըլ» թերթին, «Ամերիքըն Հերիթէյճ» չաբաթաթերթին, ֆէյպըլ պատկերափուռի կայաններու եւ ծանուցողներու համար կարեւորը լուսանկար մը ունենալն է, եւ տարբերութիւն չըներ, թէ անիկա բնօրինակ մըն է կամ՝ թուային համակարգով վերարտադրութիւն մը: Ինչ կը վերաբերի ուսումնասիրողներու, Քորպիսի համաձայն, անոնք միշտ ալ կրնան օգտուիլ ընկերութեան համացանցի կայքէն (www.corbisimages.com), եթէ կը փափաքին ունենալ լուսանկար մը, նաեւ կրնան որեւէ ժամանակ դիմել ընկերութեան սպասարկող մասնագէտներուն: Իսկ երբ անոնք ուզեն տեսնել լուսանկար մը, որ թուային համակարգի մէջ չէ անցած, ընկերութիւնը պատրաստ է զայն դուրս բերելու սառնարանէն եւ թուային համակարգի մէջ անցընելու, նոյնինքն հանքի մէջ: Հաւաքածոյի վերաբերող դրաւոր տեղեկութիւնները եւ ցուցակները փոխադրութեան ընթացքին պիտի գետեղուին համակարգչային տեղեկութիւններու չտեմարանի մը մէջ:

Սակայն թերեւս յաւուրկ լուսանկար մը վերստին լոյս աշխարհ բերելու կարելիութիւնը բաւարար չէ փարատելու համար մտավախութիւնները: «Կ'ուզեմ ամէն ինչ տեսնել», կ'ըսէ Պաքլընտ: «Չեմ կարծեր, որ Պիլ Կէյթց կը հասկնայ բնօրինակներու կարեւորութիւնը: Թերեւս ան կը մտածէ, թէ այնքան առեն որ ինք կը պահէ զանոնք վերարտադրելու իրաւունքը, անոնց ճակատագիրը երկրորդական է»:

Սակայն լուսանկարներու պահպանութեան մասնագէտ Հենրի Վիլհելմ կը հաւատայ, «որ հազարաւոր տարի ետք Պիլ Կէյթց պիտի չխնայէ մեր պատկերասրահ պատմութիւնը պահպանած ըլլալուն եւ զայն թուային համակարգին մէջ անցընելուն համար»:

Բան մը Թագելը տարբեր նշանակութիւն ունի տարբեր մարդոց համար: Ոմանք զայն կը նկատեն պահպանում, ուրիշներ՝ մահ ու կորուստ:

«Պահպանումի չատագովները պիտի մտածեն, թէ Պիլ Կէյթց հրաշալի բան մը կ'իրագործէ: Ուրիշներ պիտի մտածեն, թէ ան հաւաքածոյ մը կը պահէ կղզիկի տակ եւ մէկ կողմ կը նետէ անոր բանալին», կ'ըսէ Քորպիսի թուային արխիւին ընդհանուր խմբագիրը:

«Ազգակ»

Publications reçues

ARMENIAN REVIEW

Spring - Summer

80 Bigelow Ave, Watertown, MA 02472-2012

ՀԱՑ ԴԱՏԻ ՑԱՆՋՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ՖՈՐՈՒՄԻՆ ՄԱՍԻՆ ՓԱՆԻ ՄԸ ԶԾԴՈՒՄՆԵՐ

Դեկտեմբեր 14 – 16–ին տեղի ունեցած ֆորումին մասին թղթակցութիւն մը լոյս տեսաւ «Յառաջ»ի մէջ (Դեկտ. 28–29): Դեկտեմբեր 28–ի թիւին մէջ, Դեկտեմբեր 15-ի առաւտեան նիստին մասին որոշ մեկնաբանութիւններ կան, որոնք քանի մը լրացումներու կարիք ունին: Այդ նիստին դասախօսը ընկերաբան Մ. Վիէվորքան էր. իր ճառին մէջ, ան Հայոց ցեղասպանութեան անհերքելի բնոյթը քանի մը անգամ չեշտեց, սակայն, ինչ նաեւ 1999–ի Յունուարին ուրացող Վայնշթայնի ի նպաստ հանրագրութիւն մը ստորագրած էր: Ես հանրագրութեան թնագիրը ձեռքս ունէի ու անկէ երկու հատուածներ կարդացի: Առաջինը, Վայնշթայնէն մէջբերում մըն էր, ուր կ'ըսէր որ 1915–ի չարդերը «constituent des crimes contre l'humanité caractérisés»: Լա՛... սակայն Վայնշթայն ապա կ'աւելցնէր. «dus à des réglements de compte intercommunautaires»: Այս երկրորդ մասը չնչելով, հանրագրութեան հեղինակները ուղղակի խարդախութեան մը մեղադրեց դարձած էին: Աւելի'ն. ստորագրողները՝ կ'իւրացնէին Վայնշթայնի արտայայտութիւնը «la fragilité des preuves de l'implication gouvernementale». Պ. Վիէվորքա որեւէ ձեւով գոնէ իր այդ կեցուածքէն հրաժարէր... բայց այդ քայլին չդիմեց:

Ֆորումէն քանի մը օր առաջ, երբ Վիէվորքային անունը ցանկին վրայ կարդացի, CDCA–ին տեղեկացուցի Թէ այդ տեսակ հանրագրութիւն մը գոյութիւն ունէր: Չէի ըսեր որ այդ պատճառով պէտք չէ գինքը հրաւիրել, բայց պարզապէս կարեւոր էր որ այդ փաստը լուսաբեան չմատնուէր: Սակայն, CDCA–ն առանց այդ մասին որեւէ ակնարկութեան, գինքը միայն դովասանքով ներկայացուց Ֆորումին:

Տեղւոյն վրայ կատարած միջամտութիւնս Վիէվորքան դժուար կացութեան մատնեց, ու ան չբսուելիքը ըսաւ. ըստ իրեն, անհրաժեշտ էր մեծ հանդիպում մը կազմակերպել, ուր «երկու տեսակէտները» համեմատուէին: Այս անընդունելի յանկերգը սրահին մէջ բաւական մեծ դժգոհութիւն պատճառեց: Ես հանրագրութեան բնագիրը ներկաներուն ձըղեցի ու դուրս ելայ:

«Յառաջ»ի յօդուածագիրը այս միջադէպին արձագանգը նուազեցնել կը փորձէ ձէ հաւանաբար իրեն յատուկ պատճառներով: Իսկ բուն ցաւալին այն է որ «Հայ դատի պաշտպանութեան» կոչուած յանձնախումբ մը Հայ դատը ուրացողի մը մէկ կողմնակիցը կը հրաւիրէ, առանց այդ մասին որեւէ ակնարկութիւն ընելու: Թեւլրադրանքով մը վերջացնեմ. գալ անգամ, ուղղակի ժիլ Վայնշթայնը հրաւիրենք նման ձեռնարկի մը...:

ԱՐՄԷՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Պ.ՋՕՐՈՒԹի Հայկազեան համալսարանի հանդիսասրահին մէջ, Նոյեմբեր 30–ին, տեղի ունեցած է չնորհանդէս մը Հայ աւետարանական «Նոր Երգ» երաժշտախումբի սալին՝ «Հաւատքս չեմ ուրանար» հրապարակ ելլելուն առթիւ: Համալսարանի նախագահ՝ Տօքթոր Ժան Յանճեանի բացման աղօթքէն եառ, «Նոր Երգ»ի անդամներէն վեր. Նշան Պաղդալեան եւ Կարպիս Տէյիրմէնճեան ներկայացուցած են «Նոր Երգի»ի ութամեայ գործունէութիւնը, նշելով թէ անոնք ելոյթներ ունեցած են Հայաստան, Լիբանան, Սուրիա, Աւստրալիա եւ Ֆրանսա եւ նշած թէ այս սալը 6–րդն է չարքին մէջ: Ան կը բովանդակէ դիմաւորաբար հոգեւոր երգեր, թիւով 13: Անոնք մեծ մասամբ կատարուած են այժմ Փարիզի մէջ իր երաժշտական բարձրագոյն ուսման հետեւող Հուրի Աբարդեանի կողմէ, բայց երկու երգերէ:

***

ՃԻՆՆԻի (Լիբանան) Հ.Մ.Ը.Մ.Ի աւկումբին սրահին մէջ Դեկտեմբեր 1–ին, տեղի ունեցած է յոբելենական հանդիսութիւն մը, որու ընթացքին նշուած է 1.0Ա.ի «Սեւան» մասնաճիւղի 60–ամեակը եւ Հ.Մ.Ը.Մ.–ի ճինիի մասնաճիւղին 50–ամեակը: Օրուան հանդիսավարը եղած է Հ.Մ.Ը.Մ.Ի տեղւոյն մասնաճիւղի առենապետ՝ Ներսէս Ճուպանեան: Ապա, յանուն մասնաճիւղին խօսք առած է Րաֆֆի Եսայեան, որու յաջորդած են Հ.Մ.Ը.Մ.–ի եւ 1.0Ա–ի Շրջ. վարչութիւններու անդամներ՝ Ցառմիկ Մուրատեան եւ Սօսի Մանուէլեան, նաեւ Հ.Մ.Ը.Մ.–ի կեդրոնական վարչութեան առենապետ՝ Բիւրանդ Թորիկեան, որոնք արժեւորած են գոյդ մասնաճիւղերուն գործունէութիւնը եւ չնորհաւորած անոնց յոբելեանները: Հանդիսութեան ընթացքին պարգեւատրուած են Հ.Մ.Ը.Մ.–ի եւ 1.0Ա.–ի մասնաճիւղերը:

ԹԻՒ 17

ԽԱՉԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԹ.

ԽՈՐՀՐԴԱԽՕՐ ԳՈՒՄԱՐՈՒՄ ՄԸ

– Բարեբախտաբար Պատրիարքին վըտահութիւնը գրաւած եմ:

– Ասիկա բաւական է արդէն:

– Մեր վնտռած անձերուն անուննները կո՞ն այդ Թուղթերուն մէջ, – հարցուց Ասիկ:

– Ամէնքն ալ, – պատասխանեց Աբգար:

– Ուրեմն գործերնիս եղաւ:

– Բայց մի՛ կարծեր, որ պզտիկ քանով մը պիտի գոհանամ:

– Փափաքածէդ աւելին պիտի ընդունիս, այդ մասին վստահ եղիր:

– Խնդիրը միայն դրամին վրայ չէ, – նկատել տուաւ Աբգար, – ես դրամէն աւելի ուրիշ բան կը պահանջեմ:

– Դրամէն ուրիշ ի՞նչ կրնաս ուզել:

– Իմ ուզածս պաշտօն մըն է, կը հասկընա՞ս, կառավարական չնորհքով պաշտօն մը:

– Ուրեմն Պատրիարքարանի պաշտօնէդ գոհ չե՞ս:

– Պատրիարքարանի պաշտօնս ինծի համար նշանակութիւն չունի, անանկ գործ մըն է, որ ապագայ չունի. քառասուն տարի եթէ մնամ՝ յառաջդիմութիւն չի կայ:

– Իրաւունք ունիս,– պատասխանեց Ասիկ:

– Մինչդեռ կառավարական պաշտօն մը եթէ ունենամ՝ օր մը թերեւս նախարար ըլլամ:

– Քանի որ այդպիսի դիտաւորութիւն մը ունիս, պէտք եղածը ես կը խօսիմ որու որ պէտք է:

– Աւելի պզկէ կ'ըլլայ, որ միասին երթանք եւ խօսինք:

– Այդ ալ կարելի է:

– Ե՞րբ կրնանք երթալ:

– Օր մը կ'որոշենք եւ կ'երթանք:

– Պէտք չէ, որ ուշանանք, ըստ իս լաւ կ'ըլլայ, որ այս օրերս պիտի մնանք, ճիշդ այն միջոցին, ուր իրենց ծառայութիւն մը կը մատուցանեմ եւ իմ հաւատարմութեանս ապացոյց կու տամ:

– Շատ լաւ, – հաւանեցաւ Ասիկ, – անմիջապէս դիմումը կ'ընենք, ի՞նչ տեսակ պաշտօն կ'ուզես:

– Օրինակի համար, Բ.Դրան կամ Եվմերական նախարարութեան մէջ պաշտօն մը, – պատասխանեց Աբգար:

– Այդ ալ դիւրին է, միայն թէ քու ներկայութիւնդ Պատրիարքարանի մէջ տակաւին անհրաժեշտ է:

– Ի՞նչ բանի համար:

– Դեռ ուրիշ տէօքիւմաններ ալ կան, որոնց պէտք ունինք:

– Ես հեռուէն ալ կրնամ զանոնք ճեռք ձգել եւ աւելի ապահով կերպով, ոտքիս մէկը միշտ Պատրիարքարանը պիտի ըլլայ:

Նոյն միջոցին տան դուռը զարկին:

– Կ'ապաչեմ, այս խօսքերը մեր մէջը մնայ, – լսաւ Աբգար՝ մինչ Ասիկ կ'երթար դուռը բանալու:

– Այդ մասին վստահ եղիր:

Վայրկեան մը ետքը Ասիկ վերադարձաւ Արթինի ընկերակցութեամբ: Այս վերջինը ուրախ տրամադրութեան մէջ էր: Զուարթօրէն բարեւեց երկու բարեկամները եւ առանց հրաւէրի սպասելու դաւաթ մը գինեաք խմեց:

– Օ՛խ, – լսաւ գոհունակութեամբ, – չատ աղէկ գինեաք է:

– Ես միշտ առաջնակարգ գինեաք կը գործածեմ, – պատասխանեց Ասիկ տեսակ մը հպարտութեամբ, – այս գինեաքը որչափ խմես՝ չի վնասեր, ընդհակառակը՝ օգտակար է... թէ՛ ուժ կու տայ եւ թէ՛ մարսողութիւնը կը դիւրացնէ:

– Ուրեմն հատ մըն ալ խմեմ, – լսաւ Արթին գաւաթը լեցնելով:

– Ի՞նչ նորութիւն կայ, – հարցուց Աբգար խօսքը Արթինի ուղղելով:

– Միշտ նոյն բաները – պատասխանեց լրտեսը, – մաքրագործումըը կը չարունակուի կոր, այս առտու ալ 50 – 60 հոգի ղրկեցին դէպի Իզմիթ:

– Ծանօթ անձեր կա՞ն մէջերնին:

– Յակոբ Տէր–Յակոբեանը կայ. միւսները ընդհանրապէս գաւառացի եւ ամուրի երիտասարդներ են, բայց նոր ցանկեր կը պատրաստուին կոր:

– Ուրեմն այս աքսորները պիտի չարունակուի՞ն:

– Բնականաբար, ա՛խ, եթէ այս սէվքիաթի գործը բոլորովին ինծի յանձնեն, ես դիտեմ, թէ ինչպէս չարթուան մը մէջ կը մաքրեմ Պոլիսը, բայց դժբախտաբար թոյլ կը վարուին կոր, ասոր կամ անոր աղեցութիւնը կը կրեն կոր, եւ յետոյ, դրամը մեծ դեր կը խաղայ կոր, բայց կամաց – կամաց ամէն բան կարգի պիտի մտնէ:

– Ալ հիմա Պոլսոյ մէջ հայ յեղափոխական չէ մնացած կարծեմ:

– Դեռ հոս ու հոն գտնուելու են, – պատասխանեց Արթին, – բայց մեծերուն գլուխը ճզմուեցաւ, եւ կարեւորը այն է:

– Իմացայ, որ Ասլան եւ Զանդըրը գտնուղ աքսորեալներէն մաս մը ճամբայ հանուած է եւ Իզմիր վերադրուած:

– Պարապ խօսքեր են առտնք անոնց հաշիւը մաքրուած է վերջնականապէս, միայն մէկ քանի անչէն մարդիկ ասդին – անդին ղրկուեցաւ: Դաշնակցականներէն եւ հնչակեաններէն մէկն ալ չէ ազատած:

– Ուրեմն ամէնքն ալ սպանուա՞ծ են:

– Սպանուածը ի՛նչ տզեղ խօսք է, մաքրագործուած ըսէ սըւոր:

Եւ լրտեսը լիրը ժպիտով մը իր գինեաքի դաւաթը լեցուց:

– Հիմա մեր գործին նայինք, – ըսաւ:

– Թուղթերուն գործը կարգին է, – քացատրեց Աբգար:

– Կրցա՞ր առնել:

– Ամէնքն ալ:

– Լաւ ուրեմն, ասիկա չատ աղէկ եղաւ, որովհետեւ այսօր Պէտրի պէյ կրկին առնց մասին խօսեցաւ եւ նոյնիսկ կասկած յայտնեց, թէ իր գիմին կը խնդայինք այսօր – վաղը ըսելով:

Նոյն միջոցին կրկին դուռը զարնուեցաւ եւ այս անգամ ներս մտաւ պատահական մօրուքով տարէց անձ մը, որուն Էմին անունը տուին ներկաները:

Նորեկին ալ առաջին գործը եղաւ քանի մը դաւաթ գինեաք խմել, որմէ ետքը ըսաւ.

– Կարծեմ ուրիշ մէկու մը չենք սպասեր:

– Ո՛չ, – պատասխանեց Ասիկ, – ամբողջ ենք:

(Շար. 139)

LE CENTRE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE

et

L'UGAB - PARIS

vous convient à un projection du film de

MIKAEL HAGOPIAN
(cinéaste californien)

Voice from the Lake

(52 mn)

consacré aux événements de 1915 à Kharpert

suivie d'une conférence

d'**ARA SARAFIAN**
(historien et éditeur britannique)

Kharpert 1915

(en arménien)

le 18 janvier à 20 heures 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(M° Courcelles)

Vente sur place des dernières publications en anglais de l'Institut Gomidas et notamment des Mémoires de la missionnaire danoise Maria Jacobsen (1907-1919).

TELEVISION

ARTE

●

Vendredi 11 janvier 00h30

L'ARMENIE:

Vieille nation, nouvel Etat

(2/2)

*
**

FRANCE 2

●

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 13

ժամը 9·30–ին

յայտագիրը նուիրուած է
ԳԱՐԵԳԻՆ Բ·ի այցելութեան:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄ՝ 1700-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԻԹՈՎ

ՄԱՇՏՈՑ, *Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան Միութիւնս մեր մանուկներն ու երիտասարդները դէպի գրականութիւն մղելու նպատակով այս տարի ալ կը կազմակերպէ արտասանութեան մրցում մը, որ առհասարակ մեծ խանդավառութիւն կը տեղծէ:*

Մրցումը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, 2002, *Մարտ* 17, *ժամը* 14·30–*ին Բարեգործական սրահին մէջ*

118, rue de Courcelles, Paris 17e

Այս տարուան մրցումը նուիրուած ըլլալով Քրիստոնէութեան ընդունման 1700–*ամեակին, որոշուած են հետեւեալ կատեգորները երկու մակարդակներու համար, այսպէս՝*

1) 8 – 14 *տարեկան պատանիներու համար մրցոյթին պարտադիր կտորն է Վահան Թէքէեանի* ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆԸ, *իսկ երկրորդ կտորին ընտրութիւնը ազատ է: Առաջին, երկրորդ եւ երրորդ հանդիսացողները պիտի ստանան* 200, 150, 100 *Ֆրանք:*

2) 14 Ե 20 *տարեկան երիտասարդներու համար պարտադիր կտորն է Յովհաննէս Թումանեանի* ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԿԱՆԹԵՂԸ, *իսկ երկրորդ կտորին ընտրութիւնը ազատ է: Առաջին, երկրորդ եւ երրորդ հանդիսացողները պիտի ստանան* 250, 150, 100 *Ֆրանք:*

Իսկ բոլոր մասնակցողները պիտի ստանան յուշանուէրներ:

Ծնողներէն, ուսուցիչներէն, ղպրոցներու եւ Մշակոյթի Տուներու ղեկավարներէն կը խնդրուի պատրաստել տղաքը եւ զանոնք մղել մասնակցելու այս մրցումին: Հայկական ղպրոցներ չյաճախող թեկնածուներ ալ իրաւունք ունին մասնակցելու, եթէ ի վիճակի են:

Արձանագրութեան համար հեռախօսել միջեւ 2002 Մարտ 5, 01 47 50 97 51 *թիւին, ստանալու համար մասնակցութեան թերթիկը:*

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Օտա Գրիգորեանի *մահուան առթիւ, Լիլլին Վարդանի* 76 *եւրօ* 22 *կը նուիրէ Հայաստան Հիմնադրամին Ղարաբաղի ոռոգման* (առանձ՝ «Ծառայ»ին):

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար* 13

Տօն է անուանակոչութեան

Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի: Յաւարտ պատարագի Եպիսկոպոսարանի Տնօրինէքը *կը կատարուի:*

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison
Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MANOUGNEROU OR

Paris

organisé
par le Conseil d'Administration et les sections de la région parisienne
Dimanche 13 janvier à 14h30
Salle Rossini — Mairie du 9ème arrondissement
6, rue Drouot — 75009 Paris
Au programme

- Prestations des élèves des écoles arméniennes
- Marionnettes
- Père Noël

Grands-parents — parents — enfants — amis
Venez nombreux

Vienne

La fête de l'école arménienne de la section **«Sévan»** de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France aura lieu le :
Dimanche 13 janvier à 15 heures
Au Théâtre Municipal de Vienne
Venez nombreux applaudir et encourager les enfants qui vous présenteront des chants, des danses, et des sketches, issus des traditions folkloriques arméniennes, sans oublier bien sûr la visite du Père Noël.

St Martin d'Hères

L'ARBRE DE NOEL
aura lieu
le Dimanche 13 janvier à partir de 15 heures
en la Salle des Fêtes de Saint Martin d'Hères
40, avenue Ambroise Croizat — 38400 Saint Martin d'Hères
Partie artistique préparée par les élèves
Déclamation — Chant — Danse
Le Père Noël viendra avec ses cadeaux.

LE PERE NOEL
vous attend à

L'ARBRE DE NOEL

DE L'ECOLE

TEBROTZASSERE

le dimanche 13 janvier à partir de 12 heures
à la Salle des Fêtes «Thierry Le Luron»
9, Boulevard du Midi — 93340 Le Raincy

SPECTACLE DES ENFANTS
CHORALE DE L'ECOLE
ANIMATION MUSICALE
BUFFET
TOMBOLA
DISRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL
SPECTACLE SURPRISE

Renseignements à l'**Ecole Teebrotzassère : ☎ 01 43 81 01 72**
Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy — RER (Eole)
Ligne Paris Chelles — Salle à 200 mètres

——Entrée gratuite——

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
88, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐ ԵՒ ՅՕՐԻՆՈՂ

ԺԻՐԱՅՐ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

կը ներկայացնէ իր յօրինուածներու նոր սալիկը (CD)

կը մասնակցին դաշնակահարներ՝
ԳՈՀԱՐ ՕՀԱՆԵԱՆ
եւ
ՄԱՍԱՆՈՐԻ ՔՈՊԻՔԻ

Ուրբաթ, Յունուար 18, *ժամը* 20·30–*ին*

Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 PARIS

Կ՚ենդրուի ճշդապահ ըլլալ:

13e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 13ՐԴ ՇԱՐՔ (Բ. ԾՐԱԳԻՐ)

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

LEVON MANUELIANTZ
RENAISSANCE D'UNE FEMME
ԼԵՒՈՆ ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆՑ
ՎԵՐԱԾՆՈՒԱԾԸ

(գրուած՝ 1906 Թ·)
Դրամա
երեք գործողութեամբ

Կիրակի, Յունուար 20, ժամը 16–ին
Dimanche 30 janvier à 16 heures

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ
118, rue de Courcelles - 75017 Paris
M° Courcelles
Մուտքը՝ 30 ֆրանք

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Soirée en avant-première !
Vendredi 11 janvier à 20h45
PRESENTATION DU 2ème COMPACT DISC DE

FERDI ZIPCI

«Karavan»
en présence des musiciens :
Bédik AGAZARIAN
Gaby LOUPIGNAN
Etienne ROUMANET
Catherine ZABOUNIAN
Avec interventions musicales en «live»

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 11
VENDREDI
11 JANVIER
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·338 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·338

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

(Յունուար 9 / 10)

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ

ԼՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ ՍԿՍԱԾ Է ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԻՍՏԸ

Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին նախագահութեամբ, Յունուար 9-ին աշխատանքի սկսած է Գերագոյն հոգեւոր խորհուրդի 2002-ի անդրանիկ ընդլայնուած նիստը: Անոր ընթացքին կը քննարկուին հայ եկեղեցւոյ կանոնադրութիւնը, Մայր Աթոռի ու նուիրապետական աթոռներու յարաբերութիւնները, քրիստոնէական դաստիարակութեան, հոգեւոր եւ կրթական հարցեր: Ժողովին չեն կրցած մասնակցիլ Խորհուրդին գոյց առնապետները՝ Երուսաղէմի եւ Պոլսոյ պատրիարքները· Թորգոմ Արք· Մանուկեան եւ Մեսրոպ Արք· Մութաֆեան: Անոնց բացակայութեան նիստերուն առնապետութիւնը կ'ընէ Ժողովին երիցագոյն անդամը՝ Վաչէ Արք· Յովսէփեան: Ձոյլ պատրիարքներէն զատ կը բացակային նաեւ Եգիպտոսի, Արժանթինի առաջնորդները՝ Զաւէն Արք· Զինչինեան եւ Գիւակ Արք· Մուրատեան, ինչպէս՝ կեդրոնական Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ Մեսրոպ Արք· Գրիգորեան: Բացականերէն է նաեւ Խորհուրդին աշխարհական անդամներէն Էտուար Ժամկոչեան:

⁂

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԻՆ

1999 Հոկտեմբեր 27-ին Խորհրդարանին մէջ կատարուած ահաբեկչական արարքին զոհերն անջատուած էր մաս մը որ կապ ունէր կատարուած հաւանական օժանդակութեան, դրդումին, ապօրինի զէնքին, պաշտօնատարներու կաբելի մասնակցութեան և անփութութեան հետ: Այդ մասին նախաքննութեան պատմանաժամը երկու ամիս երկարաձգուած է, մինչեւ Մարտ 11: Յետաձգումին պատճառը յայտնել քննութիւններու անհրաժեշտութիւնն է, քանի որ 4 – 5 վարկածներ կան որոնք ոչ հերքուած են, ոչ ալ հաստատուած:

ՄԻՇԷԼ ԲԱԶՈՒՄԵԱՆ ՊԱՏՈՒԻՈՒ ԼԵԳԷՈՆԻ ԱՍՊԵՏ

Յունուար 1-ի չնորհումներու կարգին Տնտեսութեան նախարարութեան մարզին մէջ, Միշէլ Բազումեանի տրուած է պատուոյ լեգէոնի ասպետի չքանչան:

Անցեալ Սեպտեմբեր 11-ին ալ, Մ· Բազումեան արժանացած էր Արժանիքի կարգի ասպետի չքանչանին: Ծնած Փարիզ 1949-ին, չրջանաւարտ ԷՍՍԷԿ-էն, ան հիմնած է Եւրոպա ակումբը եւ 1979-ին մտած Փրոքոս, մասնագիտացած առեւտուրի ընկերակցութիւնը:

Միշէլ Բազումեան Հայաստանի անկախութեան առաջին տարիներէն իսկ իր ձեռնհաս օժանդակութիւնը բերած է անոր տնտեսութեան զարգացման, օգնած է նաեւ աղէտեալ գօտիին գանագան միջոցներով: Անդամ է Ֆրանսայի Հայաստան հիմնադրամին:

ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ ՏԱՐԻ ՄԸ ԵՐԿԱՐԱՁԳՈՒԱԾ

Նախագահ Ա· Ղուկասեան ռազմական վիճակին մասին հրամանագիրը մը ստորագրած է Յունուար 9-ին: Անով հանրապետութեան տարածքին վրայ հռչակուած ռազմական վիճակը երկարաձգուած է մինչեւ 2003 Յունուար 1:

⁂

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ ԻՍՐԱՅԷԼ

Ըստ իսրայէլեան ներդաղթի վարչութեան, 2001-ին Հայաստանէն Իսրայէլ ներգաղթած են 101 հայրենադարձներ: Այս մարդոց մէջ, կովկասեան պետութիւններէն վրաստանն է, ուրկէ ամէնէն մեծ թիւով հայրենադարձներ ներգաղթած են Իսրայէլ՝ 743 հոգի, իսկ Ադրբեջանէն՝ 612 հոգի:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՑՍՐՈՒԹԵԱՆ ԺԱՌԱՆԳՈՐԴՆ Է, ԹԷ ՈՉ

Օսմանեան չրջանի բերդի մը քանդումի որոչումէն ի վեր Սաուտի Արաբիա – Թուրքիա յարաբերութիւնները կը չարունակեն լարուած վիճակ մը պարզել: Անդարա այդ քանդումը բարբարոսութիւն կ'որակէ, սպառնալով միջպետական ատեաններու դիմել, եւ այլն: Իսկ սաուտական մամուլը այդ ազմուկին եաին կը նչմարէ Թուրքիոյ ներքին ծանր հարցերը ատով աքցելու մտայնութիւնը:

Նոր – նոր այդ վէճը առընչուած է Հայերու ցեղասպանութեան նիւթին ալ· Թուրք մամուլը (Յունուար 10) կ'արձագանգէ արաբական «Ալ վաթան» թերթին այդ մասին գրածներուն, մէջբերելով հեեւեալ տողերը· «Եթէ Թուրքիա իմքզիմք Օսմանցիներու ժառանգորդը կը նկատէ, պարտաւոր է ստանձնել անոր բոլոր ըրածները»: Թերթը աւելի անդին ալ տեղ տուած է ԻինէմՔո-յի մէկ պատասխանատուին արտայայտութեան, ան ըսած է· «Բաւական դժուար է Թուրքիան որպէս Օսմանցիներու ժառանգորդ տեսնել· սակայն, եթէ իմք իմքզիմք Օսմանեան կայսրութեան ժառանգորդը կը նկատէ, պարտաւոր է ստանձնել այդ շրջանին բոլոր գէշ կողմերը· անոնց մաս կը կազմեն գլխաւորաբար Հայերու ցեղասպանութիւնը եւ մարդկութեան դէմ գործուած բոլոր միւս յանցաւիճները»:

ՓԱՐԻԶԻ 9ՐԴ ԹԱՂԱՄԱՍԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱԲԹՈՒԱՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

(ՅՈՒՆՈՒԱՐ 10 – 19)

Ըղձս ցեղասպանութենէն վերապրող հայ գաղթականներու առաջին կայքերէն, նախ կեանքը, ապա նոր հայրենիք դանելու անոնց ճիգին, այդ նպատակով թափած քրտինքին չարդանք մատուցանելու ձեռնարկ մըն է 9-րդ Թաղամասին քաղաքապետարանին կազմակերպած հայկական չաբաթը: Անոր պաշտօնական բացումը կատարեց Յունուար 9-ի երեկոյեան քաղաքապետ Ժաք Պռաւօ, քաղաքապետարանին Ռոսինի սրահը լեցուցած բազմութեան դիմելով ապաւորիչ ելոյթով մը: Ան յիչեց ցեղասպանութեան Ֆրանսայի կողմէ պաշտօնական ճանաչումին երեք տարուան հանդրուանները· բաւ Թէ այդ ճանաչումով Թուրքերու «անհայրենիք» որակած զանգուածին ու անոր զաւակներուն արդարութեան հաստուցում էր եղածը: Այդ արարքին մէջ չեչտեց յիչողութեան մեծ դերը, մէջբերելով Հիթլէրի ծանօթ խօսքը:

Քաղաքապետը անդրադարձաւ, բնականաբար, 9-րդ Թաղամասին մէջ Հայերու կարեւոր ներկայութեան ,հոն արտայայտութիւն գտած անոնց ուժականութեան: Անոնց ու յաջորդ սերունդներուն պահելու Չանքին Թիրախ հայկական մշակոյթը ճանչնալու առիթ մը կ'ըլլար չաբթուան համար պատրաստուած յայտագիրը, իր բազմազան գաղկացուցիչներով:

Յաջորդ ելոյթով Հայկական կազմակերպութիւններու համակարգումի խորհուրդին նախագահը Ալէքս կէօվճեան որպէս դլխաւորը նախաձեռնութեան մասնակից մարմնի մը, չնորհակալութիւն յայտնեց քաղաքապետին, անոր խորհրդական Ասթրիտ Փանոսեանի որ կարեւոր դեր ստանձնած էր պատրաստութեան մէջ: Ինք եւս անդրադարձաւ ցեղասպանութեան Ֆրանսայի կողմէ ճանաչումին որ յաջորդ հանդրուաններու պատրաստութեան հրաւէր էր նոյն ատեն: Այդ առումով Թուեց ժխտականութեան որպէս պատնէչ օրէնսդրական չօչափելի ազդակի մը հարկը եւ Հայերէնին ու հայկական մշակոյթին Ֆրանսայի մէջ դասաւանդութեան դրական դերը:

Ա· կէօվճեան չնորհակալութիւն յայտնեց Փարիզի քաղաքապետ Պ· Տըլանոյէի եւս· քաւ Թէ Կոմիտասի արձանին ու Հայկական յիչողութեան վայրի մը պատրաստութիւնները կը տարուին, նաեւ Ապրիլ 24-ին Փարիզի քաղաքեւտարանին մէջ կ'ոգեկոչուի Ի· դարու առաջին ցեղասպանութեան 1·5 միլիոն զոհերուն յիչատակը:

Ապա յիչեց 9-րդ Թաղամասին մէջ հայկական գործունէութեան կեդրոնները· Սիվան – Կոմիտաս երդչախումբը, Մշակոյթի Տունը, Հ·Ց·Դ·-ն որուն ղեկավարութեան հետ սերտ գործակցութիւն ունեցած էին, տակաւին՝ Կապոյտ Խաչը, Նոր Սերունդը, Համազգայինը որոնք մասնակիցներ էին իր պլխաւորած խորհուրդին: Յիչեց, անչուչտ, նաեւ Աղքատախնամ ընկերակցութիւնը եւ Հայկական վաւերագրերու կեդրոնը:

Ա· կէօվճեան իր ելոյթը աւարտեց Փրէվէրի «Փարիզը փոքր է· եւ հո՛ն է անոր իսկական մեծութիւնը» խօսքով, ըսելով՝ «Այդ մեծութիւնը որուն փաստը կուտաք ամէն օր, կը մեծարէ մեզ, մեզ, Փարիզը, Ֆրանսան»:

Բացումին երրորդ, կարճ այլ չատ ապաւորիչ ելոյթը ունեցաւ «Երկիր եւ մշակոյթ»ի Ֆրանսայի նախագահուհին Ծովինար Գեւոնեան: Ըսաւ Թէ իրենց կազմակերպութեան «Հայերու ցեղասպանութիւնը – Ի· դարու նկարներ» յուցահանդէսով որ տեղ գտած էր քաղաքապետարանի յարակից սրահներուն մէջ, ուղած էին չեչտել բարբարոսութեան եռակի հետեւանքները· մարդոց ոչնչացումին հետ մարդկային ընկերութեան մը անյայտացումը եւ քաղաքակրթութիւններու քանդումը: Աւելցուց Թէ նոյման արարքի մը մասին յուցահանդէս մը ճանաչումի կերպ մըն էր վերապրողին նկատմամբ: Իսկ բոլոր տեսակի բարբարոսութիւններուն ճանաչումը կը տանէր համաչխարհայինին:

Ներկաները բարեկամութեան բաժակ մը վերցնելու հրաւիրելէն առաջ Ժ· Պռաւօ փոխանցեց Փարիզի քաղաքապետին ջերմ ողջոյնը, ապա յայտնեց Թէ միչտ իր երազը եղած է 9-րդ Թաղամասին մէջ հայկական անուանումով վայր մը ունենալ· խնդրեց որ այդ առումով առաջարկներ ներկայացուին իրենց:

Բացումի հանդիսութեան յաջորդեց յուցահանդէսի սրահներուն այցը, ապա «Քարէհաններու Հայաստանը» նիւթով Արմէն Մութաֆեան եւ Էրիք Վան Լօոյի դասախօսութիւնը:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԱՆԴԱՀԱՐԻ (Աֆղանիստան) իչխանութիւնները ազատ արձակած են Թալիպան երկու նախկին նախարարներ, որոնք իրենց յանձնուած էին, Ուաչինկթընի դժգոհութիւնը ստեղծելով: Ներքին նախարարն ալ յայտարարած է որ այդ որոչումը անընդունելի է աֆղան ժողովուրդին համար: Ուաչինկթընի համար ալ անընդունելի է, քանի ըսա Ամերիկացիներուն կարելի էր տեղեկութիւններ քաղել, բայց, Քանտահարի իչխանութեանց մէկ բաները կը ճղճղ· – «Նման Թալիպաններ չենք յանձներ Ամերիկայի: Մեզի կը պատկանի այդ հարցը ճեռք առնել»: Ամէն պարագայի մէջ, միջադէպը լարուածութիւն առեղծած է Ուաչինկթընի եւ իրենց աֆղան դինակիցներուն միջեւ: Միւս կողմէ, ամերիկեան դինուորական օդանաւ մը չախչախուած է Փաքիստանի հարաւ-արեւմտեան չրջանը, եօթը հոգինոց իր անձնակազմով: Վերապրող չկայ: Պաշտպանութեան նախարարը քննութիւն բացած է, նոյնիսկ եթէ արկածի վարկածը կասկած չի վերցներ:

ԹՈՒՐՔԻԱ կը ծրագրէ 100 քմ· երկարութեամբ խողովակաչար մը կառուցանել, ըմպելի ջուր հասցնելու համար կիպրոսի Թրքական գօտիին: Թուրք Պետական նախարար Մ· Կուրէչ ըսած է Թէ ծրագիրը կը մչակուի 2002-ի ընթացքին ու գործադրութիւնը մինչեւ 2004 կ'աւարտի: Թուրքիայէն տարուելիք ջուրը նոյն ատեն պիտի գործածուի ոռոգումի նպատակով: Կղզիին ջուրի պաշարները մեծ մասով յունական գօտիին մէջ մնացած էլլալով, Թրքական մասը ջուրի նեղութիւն կը կրէ:

(Շար·ը Դ· էջ)

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ
ՀԱՅ ԳՐՈՂՆ ՈՒ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԸ

Պոլսոյ «Ազատ» հրատարակչութիւնը որ հայերէն հատորներու, մանկավարժական դրքոյկներու, տետրակներու զուգահեռ կարևոր նպատակներէն ըլրած է հայ գրականը երկեր թրքերէնով հրատարակելու գործը, նոր նոր հրապարակ հանած է Գրիգոր Զօհրապի պատմուածքներէն ծաղկաքաղ մը: Հեղինակին «Լուռ ցաւեր»էն, «Աղմտանքի ձայներ»էն, «Կեանքը ինչպէս որ է»էն ընտրուած 14 նորավէպերուն թրքերէնի թարգմանութիւնը ըրած է տոքթոր Հերմոն Ազաքս:

Հատորին դլխաւոր այդ բաժինէն զատ, սկիզբը գետեղուած է թուականներով տրուած կենսագրականի դլուխ մը, իսկ վերջաւորութեան՝ յաւելուածի մաս մը ուր նախ 14 էջով ամփոփում մը կայ Աբշակ Ալպոյաճեանի «Անհետացող դէմքեր»ու շարքէն Գրիգոր Զօհրապի կենսագրութեան, ապա տեղ գտած են 1908 Յուլիս 31–ին Պոլսոյ Թաքսիմի հանրապարտէզին մէջ պատերազմի նահատակներու յիշատակի հանրահաւաքին արտասանած ճառը, Օսմանեան երեսփոխանական ժողովին մէջ արտասովնական յարաբերութեան եւ անկէ ծնած, «ապօրինի» որակուած գաւակներու մասին 1911 Ապրիլ 18–ի ելոյթը: Անոնց կը յաջորդեն իրեն ժամանակակից թուրք ծանօթ գրողներէ վկայութիւններ Զօհրապի վախճանին մասին:

«Օսմանեան ժողովին մէջ հայ երեսփոխան մը՝ Գրիգոր Զօհրապ – նորավէպեր» խորագրով բացուող հատորին թերթատումին նախ ուշադրութիւն կը դրաւեն թուականներով տրուած կենսագրական նոթերը· չատերու համար մոռցուած, այլ հետաքրքրական տուեալներ կան հոն Զօհրապի կեանքէն, ինչպէս՝ 1889–ին «Կիւլիւզարի առեւանգիչ ու գիւղերու թալանող Մուսա բեկի դէմ, ճարահատութեան մէջ Պոլիս ապաստանած Կիւլիւզարին ու 50 մշեցի Հայերուն դատին Վռամշապուհ Մանուչեանի, ու Սիմոն Թլկատինցեանի հետ փաստաբան նշանակումը»: Կամ, նոյն տարին, Տրէյֆիւսի դատին համար Ֆրանսերէն ընդարձակ պաշտպանողական մը ղրկելը Տրէյֆիւսի պաշտպան հրէական կոմիտէին· այդ կոմիտէն չնորհակալութեան նամակ մը եւ Տրէյֆիւսի դիմանկարով ոսկեայ մետալի մը առացումը:

Յաւելուածի մասին մէջ առնուած ճառով Գ. Զօհրապ կը յայտնուի օսմանեան հայ քաղաքացին որ բ. Սահմանադրութեան հռչակումին վաղորդայնին խորապէս հաւատք ունի ժողովուրդներու եղբայրութեան: Հայ համայնքին կողմէ ունեցած այդ ելոյթին մէջ ան ակնարկելով մղուած պայքարին, կ'ըսէ. «Ամէն ազգ իր կրած հալածանքին չափ մեծ բաղութեամբ մը, յանուն ընդհանուրին փրկութեան, կրակը նետուեցաւ: Հայերը առաջին գիծը գրաւեցին ու այդ դիրքին վիճական ծանր կորուստներ կրելով, նոյնիսկ պատուի արժանի դարձան: Պարտուած դեկավարութեան այդ երեւոյթին տարբեր մեկնաբանութիւն տալու ճապկումները ոչ մէկ պարկեշտ օսմանցիի վաւերացումին արժանացան:

Ատկէ ետք մեր թուրք, պուլկար, յոյն եղբայրներն ալ նոյն կրակին մէջ նետուեցան: Մեր հոս իրարու հետ ողջագուրուելէն առաջ իսկ Թուրքերն ու Հայերը իրենց բանտերուն եւ շիրիմներուն մէջ ողջագուրուեցան: Դիւանագէտներուն, համաձայնագրերուն չյաջողածը ընել յաջողեցան եւ մեզի մեր պարտականութիւնը ցոյց տուին»:

Երեսփոխանական ժողովին մէջ որպէս Պոլսոյ երեսփոխան ունեցած ելոյթին մէջ ուշադրաւ է արտասովնական յարաբերութիւններու, անոնցմէ ծնած, «ապօրինի» զաւակներու մասին Զօհրապի կեցուածքը. ան հակադրուելով օսմանեան պահպանողական մտայնութեան որ այդ տեսակի յարաբերութեան մը գլխաւոր յանցաւորը կինը կը նկատէ ու այդ յարաբերութեան զաւակները կը գետեղէ ընկերութեան լուսանցքին վրայ, կ'ըսէ. «...Ի. դարուն, այսինքն՝ երբ գերիշխան է մարդկային ընկերութեան արդարադատութիւնը, չեմ հասկնար նման հարց: Միջնադարուն կար ստիկա. կային ազնուականութեան դատեր: Այդ դարերուն, ես այսինքնին զաւակն եմ, այնինչը իմ նախնիէս է, այս մէկը արտամուսնական յարաբերութեան զաւակ է, ապօրինի է, արտայայտութիւնները կային: Ես ատոնք չեմ ընդունիր: Ի. դարու արժանաւորութեան, նաեւ ամբողջ մարդկութեան արժանաւորութեան համար նման արտայայտութիւնները առաւելագոյն խստութեամբ կը մերժեմ· այսուհետեւ, աշխարհի մէջ միայն մարդիկ կան. զաւակներ ու ապօրինի ծնունդներ չկան»:

Զօհրապի վախճանին մասին թուրք մտաւորականներէ քաղուած վկայութիւններէն առաջինը Ա. Ռ. Ալթընայի կը պատկանի. անոր «Երկու կոմիտէ, երկու կոտորած» հատորին այն էջերն են որոնք առնուած են Ա. Ալպոյաճեանի Գ. Զօհրապի հատորին մէջ ալ: Զէրքէզ Ահմէտ կոչուած ոճրագործը հոն կը պատմէ թէ ինչպէս վանի մէջ մէկ հայ իսկ չձգելէն ետք, Հալէպէն Տիյարպէքիրի ճամբուն վրայ սպաննած են Զօհրապն ու Վարդգէսը, ինքն ու Նազըմ կոչուած մեղսակիցը:

Երկրորդը՝ Ֆ. Ռ. Աթայ կը պատմէ ձէմալ փաշային Զօհրապին ու Վարդգէսը փրկելու համար Թալէաթին հետ ունեցած երկար թղթակցութիւնը: Կը պատմէ նաեւ թէ ան ինչպէ՛ս Զէրքէզ Ահմէտին եւ Նազըմին ձերբակալութեան հետամուտ եղած է եւ Թալէաթ ալ երկուքէն ալ փրկուելու առիթ նկատած է ձէմալ փաշային յամառութիւնը: Ի վերջոյ, երկուքն ալ Դամասկոսի Պատերազմական ատեանը ներկայացուած են եւ երբ իրենց պայուսակներէն կնոջական մատանիներ, օղեր, զոհարեղէն գտնուած է, ատեանը փաստը ունեցած է որ անոնք ոչ թէ հայրենասիրութեամբ, այլ՝ հարստանալու համար մարդասպան եղած են ու անմիջապէս կախաղան հանուած են:

Այս բաժինին վերջին վկայութիւնը կը պատկանի Հ. Ճ. Եալչընի: Անոր «Ծանօթներս» հատորէն առնուած էջը կը պատմէ Զօհրապի կնոջ իրեն կատարած դիմումը, ամուսինը փրկելու միջնորդութեան խնդրանքով: Ատիկա այն օրերուն է երբ Հայերու տարագրութեան մասին լուրերը սկսած են Պոլիս հասնիլ: Տիկին Զօհրապ կը խնդրէ որ Հ. Ճ. Եալչընն միջնորդէ Թալէաթին մօտ որպէսզի Զօհրապ Անատոլու չղրկուի: Թուրք գրողը կը պատմէ. «Միասին գացինք վարչապետին տունը: Աբթնցաւ ու գիշերնոցով մեր ֆովը եկաւ: Թալէաթ փաշա որ Զօհրապին իմացականութիւնը կը գնահատէր ու շատ համակրելի կը գտնէր զայն, որպէս անկարեւոր միջադէպ մը, գրեթէ անտարբերութեամբ մտիկ ըրաւ պատմուածը: Պաղարիւնով չանցաց հանդարտեցնել ու սփոփել կինը: Ըսաւ թէ մտահոգուելիք բան չկար, հարկ պիտի ըլլար փոխ, անկարեւոր հարցաքննութիւն մը, ապա մեզ ճամբեց: Զօհրապ որ Տիյարպէքիր գացած էր, չվերադարձաւ»:

Հատորին մէջ քանի մը լուսանկարէ ալ տեղ տրուած է. կայ 1912–ի երեսփոխանական ժողովի խմբանկարը, նոյն ժողովին ալպոմէն առնուած Զօհրապի դիմանկարը, Զօհրապի ու խումբ մը հայ եւ թուրք բարեկամներուն հետ Պոլսոյ երեսնի զբօսավայրերէն Ալէմտաղի մէջ քաշուած լուսանկար մը եւ ընտանիքին անդամներուն նկարները:

Հայերէն կարդալու կարողութիւնը օրէ օր կորսնցնող գաղութի մը մէջ ուր հայկականին նկատմամբ հետաքրքրութիւնը կը շարունակէ արթուն մնալ, անմիջական անցեալին հետ անհրաժեշտ կապը հաստատելու կ'օգնեն «Ազատ»ի այս կարգի հրատարակութիւնները. ատկէ զատ, անոնք նաեւ տեղացի մեծամասնութեան միջոցը կուտան ճանչնալու Հայը, այս պարագային՝ նաեւ օսմանեան երեսփոխանը որպէս իրենց անցեալին եւս դըժբախտ մէկ դերակատարը...:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

«Ակօս»ի խմբագիրը Հ. Տինք.–

«ԱՄԷՆ ՔԱՐԻ ՏԱԿ ՀԱՅՈՒ ՄԱՏ ԹՈՂ ՉՓՆՏՈՒԻ ԱՅԼԵԻՍ»

Պոլսոյ «Ակօս» շաբաթաթերթին խմբագրին Հ. Տինքի հետ, ինչպէս արձանագրած էինք (Յունուար 8), ընդարձակ հարցազրոյց մը հրատարակած էր քրտական օրաթերթը «Էօզկիւր փոլիթիքա» (Յունուար 6): Հարցազրոյցը կատարուած է Իսմէթ Քայհանի կողմէ:

Ան նախ հարց կու տայ թէ հայ խմբագիրը ինչ կը մտածէ վերջին շրջանին Թուրք հանրային կարծիքին մէջ վոքրամասնութիւններու մասին տարուած վճարկումներուն առընչութեամբ: Հ. Տինք այսուհետեւ անխուսափելի կը նկատէ այդ վիճարկումները, որովհետեւ Թուրքիոյ քաղաքացիին մօտ «յիշողութեան ջնջում»ի հիւանդութիւն մը խնդրոյ առարկայ է որուն հետ ապրիլ չարունակել այլեւս անկարելի է: Անկարելի է, յատկապէս տեղեկութեան փոխանցումին վերջին ծայր դիւրացած ու արագացած ներկային մէջ:

«Այսօր այլեւս կարելի չէ նոյն ձեւով շարունակել ընկերութիւնը որ սնուցած է պնդումներով, սխալ ու ճպատակաւոր տեսակէտներով ու պատմութեան առանցէն շեղած գիտակցութեամբ մը: Սուտերը այլեւս պայքարի կէտին հասած են, կ'ըսէ ան ու ներկայի վիճարկումը կը դիտէ որպէս ժողովրդավարացման հովլոյթին մէկ արտայայտութիւնը: Կ'աւելցնէ թէեւ թէ այդ վիճարկումը չատ խեղճուկրակ ու անբաւարար է: Անոր մէջ ազգայնական տարրը համեմատաբար աւելի դիւրին հասկնալի է, յայտնի են իրենց տեսակէտները:

Սակայն, կայ խումբ մըն ալ որուն ըսածն ու կեցուածքը փոփոխական է. ատիկա այն խումբն է որ ինքզինք ճախակողմեան որակած է մինչեւ այսօր: Այս վիճարկումները փորձաքարի արժէք ներկայացուցին անոնց համար ու սկսան ըսել թէ արդար տուրք մըն էր Ունեւորութեան տուրքը:

Խնդրոյ առարկայ ֆիլմը որ կը կոչուի «Սալքըմ հանըմին հատիկները» տեսադրուած էր Հայու մը – էթիէն Մահչուպեան – պատրաստած բեմադրութեամբ: Այս վերջինը ծանր ամբաստանութիւններու թիրախ եղաւ, քանի որ հարստահարուած հրեայ հերոսը փոխարինած էր Հայով մը: Ատոր մէջ նշմարուեցան Հրեաները հայացնելու, 1915–ին յղումներ ընելու ջանքեր: Հ. Տինք կը չեշտէ թէ այդ ամբաստանութիւնները ամբողջութեամբ անհիմն էին: Արդէն ֆիլմը դիտողները միտք բերած էին 1915–ը ու սկսած մտածել. «իրա՛ւ, անցեալին ի՛նչեր ըրեր ենք Հայերուն, փոքրամասնութիւններուն»: Այս անդրադարձը ունեցողները նշմարած էին փոքրամասնութիւններու զոյութիւնը ու ջանացած զանոնք ճանչնալ: «Այդ կերպով, ընկերութիւնը հոգեկան մաքրագործումի փուլէ մը անցաւ» կ'ըսէ հայ խմբագիրը, յետոյ կը չարունակէ. «Այսօր կեանքը կը պարտադրէ որ անցեալը խօսուի ու անոր հետ հաշուեյարդար տեսնուի: Ատոր համար ոչ մէկ կազմակերպութիւն, կամ որեւէ Հայ պէտք ունի ծրագիր մշակելու: Ատիկա կեանքին ծրագիրը, կեանքին ծուղակն է»:

Ունեւորութեան տուրքը Հ. Տինքի համոզումով մէկ չարունակութիւնն է երկիրը միատարրելու նպատակով Իթթիհատի սկիզբ դրած գործունէութեան: Բուն նպատակն էր տնտեսական նախաձեռնութիւնը փոքրամասնութիւններէ առնել ու տեղծել թուրք նախաձեռնարկը: Ատով՝ ա՛լ աւելի անզօրացնել ու պզտիկցնել փոքրամասնութիւնները:

Զրուցավարը հարց կու տայ թէ Թուրքիա ինչո՛ւ իր անցեալին հետ ճակատումէն այսքա՛ն կը վախնայ: Ի՞նչ է այդ վախին պատճառը: «Միւնչեւ այսօր անցեալը մեծ սուտերու վրայ կառուցուեցաւ: Ապագան հիմնուեցաւ անցեալը խաւարի մէջ պահելու նախընտրութեան վրայ» կ'ըսէ Հ. Տինք, ապա կը բացատրէ թէ Թուրքիոյ մէջ ամէն քարի տակ Հայու մասը մը փնտուուած է միշտ: Աւելի ճիշդը՝ Հայու մասը մը թխմուած է ամէն քարի տակ: Քրտական խնդրին եւեն հայ փնտուուած է, մինչեւ իսկ ըսուած է որ Ա. էօճալան Հայ է: Նոյնիսկ, վերջերս, երկրին կրօնամոլ զանգուածներուն խորքին մէջ Հայ փնտուուած է: Ընկերութիւնը ցնցող ամէն պատահարի եւեն Հայ մը մատնանշելու երեւոյթը կը բացատրէ թէ հայկական թապուն կարեւոր վախ մըն է ընկերութեան համար: Քաղաքական դէմքերը, զեկավարները ամէն առիթի կը չահագործեն այդ վախը: Անոր արմատները կը գտնուին պատմութեան ծալքերուն մէջ· պատճառը այն է որ օսմանեան պետութեան քանդումի ու Թուրքիոյ հանրապետութեան հիմնումի չրջանին ապրուած դառն պատահարները մոռցին մէջ մնացած են: Անոնց տակ պահուած հարցեր կան: Հետեւաբար, տիրական է վախը թէ այդ հարցերը ճանչնալ, գանոնք ձեռք առնել ու անոնց հետ հաշուեյարդար տեսնել, կրնայ տակնուվրայ ընել ընկերութեան մինչեւ այսօր իւրացուցած ազգայնամէտ ինքնութիւնը: Միւս կողմէն, ինչպէս կը չեշտէ Հ. Տինք, ժողովրդավարանալու համար պայման է անցեալին իրականութիւնները տեսնել, անոնց հետ հաշուեյարդար կատարել ու այդ առընչութեամբ նոր մտայնութիւն զարգացնել:

Թրքական ազգայնականութեան, ինչպէս բոլոր ազգայնականութիւններուն, մէկ հարցն ալ այն է որ ան հիմնուած է այլ ազգերու հանդէպ թշնամութեան վրայ: Ատիկա կը պարտադրէ միշտ մրոտել միւսը: Այդ տեսակի ինքնութիւնը կառուցուած չէ ինքն իրեն վստահութեան վրայ, այլ՝ միւսին նկատմամբ անուղուած անվստահութեան: Այսօրուան Թրքական ընկերութեան կազմող կողմը ասիկա է: «Նման պարագայի մէջ, ազգայնականութիւնը օր մը փուլ կու գայ, բանի որ երբ շրջապատին մէջ թշնամի չի մնար, դուբ ալ չէբ մնար: Այն ատեն ի՞նչպէս կանգուն կը պահէբ ձեր ազգայնականութիւնը» հայց կու տայ «Ակօս»ի խմբագիրը:

«Արդի աշխարհին մէջ բազմամշակութայնութիւնը հարստութիւն կը նկատուի· իսկ Թուրքիոյ մէջ՝ բաժանումի պատճառ: Այս քաղաքականութիւնը կը փոխուի՞ Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեամբ» հարցումին Հ. Տինքի պատասխանը ժխտական է: Թուրքիա չի կրնար Եւրոպական Միութեան անդամ ըլլալ, այն պատճառով որ Արեւմուտքը միակ մշակոյթի մը դէպի բազմամշակութայնութիւն անցքի հոլովոյթի մը մէջ է, իսկ Թուրքիա անցեալին տարբեր մշակոյթներու համակեցութեան օրրան եղած չրջան մըն է ուր 600 տարի Թուրքը, Հայը, Հրեան, Քիւրտը, Զէրքէզը միասնաբար ապրած են: Ափսոս որ այդ բազմամշակութայնութենէն եւս միատարրութիւն տանող ճամբայ մը բռնած է:

Ընթացքը կրնայ ուղղութիւն փոխել ուղղն ներկայի խմորումները ապացոյց ենատոր ապրումին: Պէտք է չատ աշխատիլ ու մտայնութիւնները փոխել:

«Իրարմէ տարբեր գոյներ, հաւատալիքներ, տեսակէտներ Թուրքիոյ կենսունակութիւն ու բաղաբակրթութիւն կու տան: Նայեցէք 1900–ական տարիներուն· այդ շրջանին միայն հայկական վարժարաններու թիւը երկու հազարի շուրջ է, եկեղեցիներունը՝ չորս հազարի· Անատոլուի մէջ հինգ լեզուով ուսուցումի կարող բարձրագոյն վարժարաններ կան ու բոլորն ալ ուղղուած են արտադրութեան: Անոնք գոյութենէ դադրեցան ու ի՞նչ շահեցանք, ի՞նչ կորսնցուցինք: Միայն սա հաշուարկն անգամ բաւարար չէ՞ մեր սիրտը ցաւցնելու» կ'ըսէ Հ. Տինք:

Որպէս Թուրքիոյ քաղաքացի, ան ընկերային հաւասարութիւն կը պահանջէ· միմիայն Հայ մնալ, հայ համայնքին մէկ անդամը մնալ, կրնայ երկրին քաղաքացիի դիտակցութենէն հեռացնել: Այդ պատճառով կոչ կ'ընէ հայկական ինքնութեամբ երկրին քաղաքացին ըլլալու: Նոյն կոչը կ'ուղղէ Քիւրտերուն ալ· «Թուրքիացի Հայ, Թուրքիացի Քիւրտ» ըլլալու:

Էջին մէջ անջատ բաժիններով տըր-

ւած են հայութեան մասին Հ. Տինքի թուական տուեալներն ու 1915–ի առընչութեամբ բառնները: Առաջինը խորագրուած է. «Հետզհետէ կը պակսինք»: Հոն ըսուած է թէ Օսմանեան շրջանին օսմանեան պղիւրներու համաձայն 300 հազար – 1,2 միլիոն, հայկականներու՝ 2,5 – 4 միլիոն, իսկ օտար պղիւրներու համաձայն 1,5 – 2,5 միլիոն Հայ կար երկրին մէջ: Հանրապետութեան շրջանի սահմաններուն մէջ 300 հազար մնացած էր միայն: Անոնց 170 հազարը Անատոլուի, 130 հազարը Պոլսոյ մէջ կ'ապրէին: Այսօր Անատոլուի մէջ Հայ չէ մնացած, Պոլիս մնացածն ալ 60 հազար կը կարծուի: «Հետզհետէ կը պակսինք»:

Օսմանեան կայսրութենէն Թուրքիոյ Հանրապետութեան փոխանցուած էր գործօն 45 դպրոց, 60 եկեղեցի: Մինչդեռ, ներկայիս 19 դպրոց կը գործէ, Անատոլուի մէջ կիսագործօն չորս եկեղեցի կայ, Պոլսոյ մէջ՝ 35 հատ: Ծանօթ չէ հայկական եկեղեցիներու եւ վաղքինեբու կալուածներուն թիւը: Սակայն, անոնց մեծ մասին կալուածային արձանագրութիւնները զանազան պատճառներով ջնջուած են:

1915–Ի ՄԱՍԻՆ

«Դեղափրը երկխօսութիւնն է, բժիշկը՝ մենք» խորագրուած բաժնին մէջ տրուած են 1915–ի մասին Հ. Տինքի ըսածները.

«Կան մարդիկ որոնք կը չանան հայ ժողովուրդը հորի մը 1915 մեթր խորութեան մէջ պահել: Կ'ուզեն զայն այդ հոգեբեկումին մէջ պահել: Մինչդեռ, այս ժողովուրդը այլեւս պէտք է հասնի հոլին բերնի լոյսին ու փրկուի այդ հոլէն: Ատոր համար հարկ է որ ոմանք ձեռք երկարեն: Իմ կեանքիս նպատակը ողբերգութեան մը երեւան հանուիլը ու ամէնուն պատմուիլը չէ: Տեղահանութեան պատահարը կարելի չէ հասկնալ, առանց ուսումնասիրելու Պաղտատի երկաթուղին, Գերմանացիներուն դերը, Ֆրանսացիներուն և Անգլիացիներուն աչք փակելը: Ֆրանսացիներն ու Ամերիկացիները չեն որ ձեռք պիտի երկարեն: Արդէն անոնք մեղ հրեցին այդ հորին մէջ: Պէտք է Թուրքիա ձեռք երկարէ: «Ներողութիւն, յեսոյ հատուցում ու հողային պահանջ կը յայտնեն» եւ դիմացի կողմին «չմոռնալ»ու հոգեբեկումները պէտք է վերջ դանեն: Երկուքն ալ հիւանդագին վիճակներ են: Մոլեռանդ տարրերը ատոնք զրամագլուխի վերածելին: Այդ հոգեբեկումը սերունդներուն փոխանցուելէ առաջ պէտք է լուծումի յանգի. դեղափրը երկխօսութիւնն է, իսկ բժիշկը՝ երկու կողմերը»:

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊԻՑՐՈՒԹԻ Ազգային Եղիշէ Մանուկեան դոլչեի «Սիրան Մանուկեան» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 10–ին, տեղի ունեցած է Համազգայինի «Բարսեղ Կանաչեան» երաժշտանոցի կազմակերպութեամբ «Մարկօ Պապիկեան» Լոմբաքի եւ Թալճուքաքի 2001–ի երաժշտութեան մրցոյթը: Հալէպէն, Դամասկոսէն, Երեւանէն եւ Լիբանանէն ներկայացած են 14 թեկնածուներ: Մրցումը տեղի ունեցած է յաջորդական հանդրուաններով Դեկտեմբեր 10, 11 եւ 12–ին: Ապա Դեկտեմբեր 14–ին, ամերիկեան համալսարանի «Խեմպլի հոլ»ի մէջ տեղի ունեցած է, զատումէ մը եւթը թեկնածուներու նուագահանդէսը:

***

ՊԻՑՐՈՒԹԻ Հայկազեան համալսարանին մէջ, Դեկտեմբեր 11–ին, կազմակերպութեամբ համալսարանի հայագիտական ամպհիւնին, դասախօսութիւն մը տեղի ունեցած է, որու նիւթ էր «Հայ – պղպեբեջեանական տագնապը՝ չրջանային ռազմական եւ աշխարհագրական–մարտավարական զարգացումներու պարունակին տակ»: Ամպհիւնին անունով, խօսք առած է համալսարանին պատմագիտութեան եւ քաղաքագիտութեան բաժանմունքի վարիչ՝ Արա Սանճեան, որ ներկայացուցած է օրուան բանախօսը՝ Հրաչ Զիլինկիրեան: Ան, Լոնտոնի համալսարանի վերակերտարանութեան բաժանմունքի տոքթորայի թեկնածու է եւ իր ատենախօսութեան առանցքը կը կազմեն հարաւային Կովկասի տագնապները: Դասախօսը քանակցութիւններուն ամէնէն սուր խնդիրը նկատած է Ղարաբաղի կարգավիճակը եւ մասամբ գրաւուած հողերու յանձնումն եւ ազերի պաղթականներու վերադարձը, ինչպէս նաեւ Ղարաբաղի ապահովութեան նկատմամբ միջազգային երաշխաւորութիւնը: Ան ներկայացուցած է փարիզի հանդիպումին յաջորդող վիճակը եւ ադրբեջանական ապատեղեկատուութեան նորագոյն դրսեւորումները: Իր խօսքին աւարտին, Հ. Զիլինկիրեան դիտել տուած է որ չրջանային տագնապներուն լուծում բերելու միջազգային քաղաքականութեան մօտեցումը իր դերը պիտի ունենայ նաեւ Ղարաբաղի հարցի լուծման գործընթացին մէջ:

***

ՊԻՑՐՈՒԹԻ «Ծ. Տէր – Մելքոնեան» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 7–ին, տեղի ունեցած է աշակերտական ձեռնարկ մը, կազմակերպութեամբ ԼՕՄ–ի Շրջ. վարչութեան, նուիրուած Մարդկային Իրաւունքներու Համաշխարհային Օրուան: Փառերգներու ունկնդրութենէն ետք, խօսք առած է Նելլի Վէքիլեան, որ չեշտելէ ետք թէ բոլոր մարդիկ հաւասար ծնած են, ըսած է. – «ԼՕՄ–ը իր հիմնադրման առաջին օրէն իսկ իր գերագոյն նպատակը դարձուցած է հայ մարդուն ազատ, անկաշկանդ, բոլորին հաւասար ապրելու իրաւունքին հետապնդումը»: Ապա, խօսք առած է օրուան պատախօսը՝ Ալիս Պօղոսեան, որ ըսած է թէ մարդկային իրաւունքները առընչուած են առարկայական պայմաններու, միջավայրին եւ նոյնիսկ կլիմային հետ: Ան, բացատրած է նաեւ որ մարդկային իրաւունք հասկացողութիւնը չատախ առընչուած է ազատութեան գաղափարին հետ, ինչ որ ճիշդ չէ: Այս հասկացողութեան հիմնական զուգահեռը նկատած է ժողովրդավարութիւնը եւ ըրած է հակիրճ պատմականը ժողովրդավարութեան, յատկապէս ծանրանալով 18–րդ դարու յեղափոխութիւններուն վրայ: Ջեռնարկին ներկայ եղած են հայկական երկրորդական վարժարաններու վերի կարգերու աշակերտները:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Ա. Ամարոնեան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 9–ին տօնուած է Հ. Ց. Դաշնակցութեան 111–րդ տարեդարձը, կազմակերպութեամբ տեղւոյն Հ. Ց. Դ. Միհրան Փափազեան եւ Լաւալի Սարգիս Զէյթլեան կոմիտէներուն: Բարի գալուստի խօսքերէն ետք, տեղի ունեցած է Գանատայի Հ. Ց. Դ. Պատանեկան Միութեան խումբ մը պատանիներու Գանատայի Հ. Ց. Դ. Երիտասարդական Միութեան փոխանցման եւ խոստման արարողութիւնը, կնքահայրութեամբ Աղուան Վարդանեանի: Զոյգ կոմիտէներու անունով խօսք առած է Վիքէն Թիւֆէնքճեան: Օրուան բանախօսը եղած է Հ. Ց. Դ. Բիւրոյի անդամ Աղուան Վարդանեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ կեդրոնի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 14–ին տօնուած է Հ. Ց. Դաշնակցութեան 111–րդ տարեդարձը, կազմակերպութեամբ Սողոմոն Թէհլեեան կոմիտէին: Բացման խօսքով հանդէս եկած է Յարութ Գալայճեան: Սիմոն Զաւարեան երիտասարդական Միութեան կողմէ խօսք առած է Յակոբ Մխիթարեան, իսկ յաջորդած է Արա Պապեան, Հայաստանի դեսպանը ըսած է իր մէջ այլոց.– «Հայաստանի Հանրապետութիւնը իր անկախութեան 10–ամեայ գոյութիւնը կը պարտի ամբողջ հայ ժողովուրդի ջանքերուն, նրա բոլոր կազմակերպութիւններին, կուսակցութիւններին եւ յատկապէս Հ. Ց. Դաշնակցութեան ջանքերին»: Հ. Ց. Դ. Սողոմոն Թէհլեեան կոմիտէի խօսքը փոխանցած է Վարուժան Պասթաճեան, ապա, հանդիսավարը ներկայացուցած է օրուան բանախօսը՝ Հ. Ց. Դ. Գերագոյն Մարմնի անդամ եւ Ազգային Ժողովի Հ. Ց. Դ. խմբակցութեան նախագահ՝ Աղուան Վարդանեան: Հանդիսութեան աւարտին հիւրասիրութիւն մը տեղի ունեցած է:

***

ՊԻՑՐՈՒԹԻ ԼՕՄ–ի (Լիբանանի Օգնութեան Խաչ) «Ա. Պուլղուրճեան» Կեդրոնի Թնճուկեան սրահին մէջ, Դեկտ. 19–ին, կազմակերպութեամբ ԼՕՄ–ի Շրջ. վարչութեան առողջապահական յանձնախումբին եւ «Արաքսի Պուլղուրճեան» ընկերաբժշկական նախազգուշական բաժանմունքին, տեղի ունեցած է «Առողջարար դիտելիքներ եւ տեսութիւններ, որոնց կը մը: Քայլերգներու ունկնդրութենէն ետք, խօսք առած է Յասմիկ Մկրեան եւ ներկայացուցած է դասախօսութեան նիւթը: Օրուան դասախօսը՝ աննդապէտ Գարլա Եարտըմեան ըսած է թէ մեր նախնիքներն եւ չրջապատէն մեզի հասած են սխալ դիտելիքներ եւ տեսութիւններ, որոնց կը հետեւինք առանց նկատի առնելու անոնց հետեւանքները: Շեշտած է թէ աննդականոնի հետեւողներուն կամ սովորական աննդառութեան պարագային չափազանց կարեւոր է, որ օրուան երեք դիմաւոր ժամերը ընդդրկեն այլազան տեսակի ուտելիքներ, որոնք մարմնին տան անհրաժեշտ ոսլան, քնաթելը ,կենսանիւթը, երկաթը, չաքարը, փրոթէինը, աղերը եւայլն:

***

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահը, Դեկտ. 22–ին, ներկայացուած են Տիրան Ինճիճիի Հայաստանեայց եկեղեցիներու մանրակերտներու նուիրուած հին եւ նոր աշխատանքները: Այցելուները մեծ հիացումով դիտած են այդ մանրակերտ եկեղեցիները, չինուած նոյնինքն Տիրան Ինճիճիի կողմէ հնարուած նախանիւթերով: Ան ունի նաեւ նկարչական ստեղծագործութիւններ:

ԹԻԻ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԹ.

ԽՈՐՀՐԴԱԽՕՐ ԳՈՒՄԱՐՈՒՄ ՄԸ

– Ուրեմն գործի սկսինք:

– Գիտէք, որ մեծ չրջահայեցութեամբ պէտք է վարուինք, եթէ կ'ուզենք յաջողիլ եւ մեր նպատակին հասնիլ, – ըսաւ Արթին:

–Բնականաբար, – պատասխանեց Էմին Էֆէնտի, – չրջահայեցութիւն եւ խոհեմութիւն եւ մանաւանդ ճարպիկութիւն, եթէ սխալ քայլ մը առնենք, ո՛չ թէ գործը կը վիժի, այլ մեր գլուխն ալ մեծ փորձանքներ կուգան:

– Մինչեւ Տէր Զօր կրնանք երթալ, – ընդմիջեց Արթին:

– Հիմա որոշենք, թէ ի՛նչ ծրագրի վրայ պիտի գործենք:

– Այո, ծրագիրը պատրաստենք:

– Եթէ կ'ուզէք՝ նախ ես իմ կարծիքս յայտնեմ իրրեւ ձեր մէջէն ամէնէն մեծը եւ ամէնէն աւելի փորձառութիւն ունեցողը, – ըսաւ Էմին Էֆէնտի:

– Այո՛, այո՛, խօսեցէ՛ք, – բաին ներկաները:

– Այս միջոցիս, – սկսաւ Էմին Էֆէնտի, – կառավարութիւնը մէկ բանէ ամէնէն աւելի կը վախնայ, այն է՝ ներքին խռովութիւն մը՝ ուղղակի կառավարութեան գլուխը դառնուղ անձերուն դէմ ուղղուած: Կառավարութիւնը համոզուած է, թէ Հայերը իրենք իրենց այդպիսի բան մը չեն կրնար փորձել, հետեւաբար այդ կողմէն վախ չունի, բայց այդպիսի չարժումէ մը կը վախնայ Թուրքերէն, որովհետեւ գիտէ, թէ անոնց մէջ, թաքուն կերպով, մեծ հակառակութիւն մը գոյութիւն ունի:

– Շատ ճիշդ է, – հաստատեց Արթին:

– Ես մօտէն գիտեմ, թէ ամէն օր որչափ կասկածելի համարուած Թուրքեր կը ձերբակալուին ու կ'աքսորուին:

– Մենք ալ քիչ – չատ գիտենք, – ըսաւ Աստիկ:

– Դուք ի լոդոյց էք, իսկ ես ի տեսդաց, որպէսզի կառավարութեան վրայ զօրաւոր կերպով ազդենք, պէտք է իրեն այն համոզումը ներշնչենք, թէ Թուրք եւ Հայ դժգոհ տարրերը միանալով՝ խռովութիւն մը պիտի հանեն Պոլսոյ մէջ:

– Նոյն իսկ կրնանք ըսել, թէ Յոյներն ալ պիտի մասնակցին, – ըսաւ Աստիկ:

– Այո՛, Յոյներն ալ մէկը խառնելու է, – կրկնեց Արզար:

– Այդ կէտը յետոյ կ'որոշենք, – ըսաւ Էմին Էֆէնտի, – Յոյները մէկ քիչ մը դժուար է, որովհետեւ այս միջոցիս կառավարութիւնը հաչտարար քաղաքականութեան մը կը հետեւի Յոյներու հանդէպ: Բուն խնդիրը Հայ եւ Թուրք դաշտրութիւն մը ստեղծելուն վրայ է:

– Այո՛, կարեւորը այդ է, – վճռեց Արթին, – եւ այդպիսի դաշտրութեան մը դիւրաւ կը հաւատան, քանի որ Շէրիֆ փաշայի եւ Սապահկիւլի իրողութիւնը կայ մէջտեղ:

– Կրնանք նաեւ Անգլիոյ կառավարութիւնն ալ մէջ խոթել, – ըսաւ Էմին Էֆէնտի:

– Ի՞նչ կերպով, – հարցուց Արզար:

– Այսպիսի մեծ դաշտրութեան մը համար մեծաքանակ զրամ պէտք է, արդ, զրամը իրր թէ Անգլիական կառավարութիւնը տուած կ'ըլլայ:

– Սքանչելի՛ գաղափար, – գոչեց Աստիկ:

– Նոյնիսկ Անգլիոյ ուրիշ դեր մըն ալ կրնանք տալ, – ըսաւ Արթին, – ի՛նք թող հայթայթած ըլլայ պօմպաներ եւ ուրիշ դէնքեր:

– Բայց ի՞նչ միջոցաւ, – հարցուց Արզար:

– Իր ընդծովեաներուն միջոցաւ:

– Շատ ճիշդ է, ես ատիկա չխորհեցայ:

– Ուրեմն այսպէս, մեր ծրագրին խոչոր դիծերը որոչեցինք: Մեծ դաշտրութիւն մը սարքուած է, որուն գլխաւոր վարիչները Եւրոպա կը գտնուին, դաշտիրները Պոլսոյ մէջ իրենց չատ մը գործակիցները ունին Թուրքերէ եւ Հայերէ բաղկացած, դաշտիրները իրենց տրամադրութեան ներքեւ ունին նաեւ մեծ գումարներ, զոր Անգլիա տուած է, ինչպէս նաեւ զէնք եւ պայթուցիկ նիւթեր, որոնք անգլիական ընդծովեաններ ծածկարար փոխադրած են Պոլիս եւ յանձնած դաշտիրներուն: Անոնց նպատակն է յարձակիլ Բ. Դրան վրայ, սպաննել բոլոր նախարարները, յետոյ քաղաքին գանազան կողմերը պօմպաներ նետել, միեւնոյն ատեն սպաննել իթթիհատական պետերը եւ այս կերպով ընդհանուր խռովութիւն մը եւ անիշխանութիւն մը ստեղծել:

– Շատ սքանչելի ծրագիր է այդ ծրագիրը, – գոչեց Աստիկ:

– Եթէ կարենանք այսպիսի դաշտրութեան մը գոյութիւնը հաստատել կառավարութեան՝ մեր ամէնուս ալ ապագան ապահովուած է, – ըսաւ Արթին:

– Ո՛չ թէ միայն մեր ապագան կ'ապահովենք, այլ նաեւ փայլուն դիրքերու ալ կը տիրանանք, – պատասխանեց Էմին Էֆէնտի, – եթէ այսպիսի դաշտրութեան մը գոյութիւնը հաստատելէ ետքը զայն իրր թէ երեւան հանած ըլլանք:

– Խնդիրը այն է, որ մեծ վարպետութեամբ պէտք է գործենք, առանց կասկածի տեղի տալու, – ըսաւ Արթին:

– Հիմա եթէ երթանք ու այդ դաշտրութեան մասին խօսինք, բնականաբար մենէ ապացոյցներ պիտի ուզեն, խնդիրը այդ ապացոյցները պատրաստելուն վրայ է, – դիտել տուաւ Աստիկ:

– Անշուչտ, առանց ատոնց մեր խօսքերը տասը փարայի արժէք չեն ունենար:

– Եւ այդ ապացոյցներն ալ հակասական ըլլալու չեն:

– Ո՛չ ալ կեղծ ըլլանին պէտք է որ յայտնի ըլլայ:

– Ատոնք ամէնքը կարելի է պատրաստել, – ըսաւ Էմին Էֆէնտի հեղինակաւոր չեշտով մը, – նախ եւ առաջ դրաւոր ապացոյցներ պատրաստենք, յետոյ կը խորհինք միւսներուն մասին:

– Դուն, որ փորձառու ես, ըսէ՛ մեզի, թէ ի՛նչ ձեւով պիտի չինենք այդ դրաւոր ապացոյցները:

– Անոնց մէջ պիտի գտնուին բաց նամակներ, ծածկագիրը նամակներ, քարդեր եւ այլն. հայերէն, Ֆրանսերէն կամ Թուրքերէն լեզուներով գրուած:

(Շար. 140)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 13

Ը. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ

Տօն աւուրաճաղկութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի

ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝

ԱԽԵՏԻՄ Ա. ՔՀՆԾ. ՊԱԼՃԳԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի, յաջորդ օրուան՝ Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին աւուրանաճաղկութեան տօնին առթիւ՝ Հոգեհանգիստ կկեղեցաչէն բարեբար՝

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ,

հօր՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ

եւ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ընտանիքի համայն նըն–ջեցեալներուն յիշատակին։

Ապա Առաջնորդարանիս տնօրինէէր կը կատարուի։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Սաթենիկ Սողոմոնեանի յիշատակին Պ. Ժ. Թորոսեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

*
**

Տիկին Սաթենիկ Սողոմոնեանի յիշատակին Տէր եւ Տիկին Լըփաժ – Ղորղորեան 50 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

(Շար. Ա. էջէն)

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ազբ.–ներու համաձայն ամիսէ մը ի վեր, Չէչէնիոյ գործողութիւններէն 92 Չէչէն սպանուած է եւ Ռուսերն ալ 5 մեռեալ ունեցած են։ Անկախապաշտ նախագահ՝ Ասլան Մասխադով կը գրժէ ռուսական այս հաշուեկշիռը, ըսելով թէ միայն եօթը մարտիկներ սպանուած են եւ թէ տասնեակներով Ռուսեր սպանուած են։ Մոսկուա կը պնդէ որ գրեթէ ամբողջ Չէչէնիան իր հակակշռին տակ է, բայց, իր զօրքերը միշտ կը հալածուին։ Կրեմլինի բանբերը իր գոհունակութիւնը յայտնած է որ Անգարայէն, անկախապաշտներու բանբերին՝ Մովլադի Ուդուգովի յանձնումի թղթածրարը ուղուած է։ Եթէ Թուրքիա ընթացք տայ ռուսական դիմումին, Ուդուգով առաջին չէչէն պատասխանատուն կ'ըլլայ որ Ռուսաստանի կը յանձնուի։

ԻՍՐԱՅԷԼԻ մէջ մեծ աղմուկ եղած է իրրեւ հետեւանք խարայէլացի երեսփոխանի մը ելոյթին ԱՄՆ–ու դեսպանին հասցէին։ Նիստի ընթացքին Զվի Հէնտէլ «պզտիկ հրեայ» որակած է ԱՄՆ–ու դեսպանը՝ Տանիէլ Քիւրցէրը, տարազ մը որ հակահրեայ նկատուած է։ Երեսփոխանը հակազդած էր դեսպանին սա յայտարարութեան. – «Շարոնի կառավարութիւնը աւելի լաւ կ'ընէ դրամ յատկացընելով իր հաշմանդամներուն համար քան գաղթավայրերուն»։ Հաշմանդամները երեք շաբաթ է գրաւած են Աչխատանքի նախարարութիւնը եւ իրենց նպաստներուն վերարժեւորումը կը պահանջեն։ Հնդկաստան, ուր կը դտնուէր, Շ. Փերէս ալ վրդոված է եւ յայտարարած. – «Հրեաները, իրենք ալ, պէտք չէ հակահրեայ խօսքեր ըսեն»։ Աչխատաւորական երեսփոխանուհի՝ Գոլէթ Աւիթալ ալ բարոյապիտութեան մարմինը գօրակոչի են–թարկած է վիճարկելու համար «գեղապաշտ յայտարարութեան մը մասին, որ միայն հակահրէութեան կրնայ տանիլ»։ ԱՄՆ–ու դեսպանը ուղղափառ հրեայ մըն է, որ յաւ եբրայերէն կը խօսի եւ չատ վիրաւորուած է այս արտայայտութենէն։ Չի հասկնար թէ ինչպէ՞ս հրեայ մը կըրնայ այդ ձեւով արտայայտուիլ ուրիշ հրեայի մը մասին, այն ալ Իսրայէլի մէջ։

ՊԵԼՃԻՄԻ մէջ, Յունուար 9–ին, տասը հոգի վիրաւորուած է բախումներու ընթացքին կաթողիկէներու եւ բողոքականներու միջեւ։ Միջադէպերը պատահած են դպրոցի մը մօտ, որ յարանուանական կռուախնճոյրին խորհրդանիշը դարձած է Հիւսիսային Իրլանտա։ Պելֆաստի հիւսիսը գտնուող Ս. Խաչ նախակրթարանը բողոքական թաղամասին մէջն է եւ անցեալ տարի բախումներու թատերաբեմ եղած էր բողոքականներու եւ ապահովութեան ուժերու միջեւ։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MANOUGNEROU OR

Paris

organisé
par le Conseil d'Administration et les sections de la région parisienne
Dimanche 13 janvier à 14h30
Salle Rossini — Mairie du 9ème arrondissement
6, rue Drouot — 75009 Paris
Au programme

- Prestations des élèves des écoles arméniennes
- Marionnettes
- Père Noêl

Grands-parents — parents — enfants — amis
Venez nombreux

Vienne

La fête de l'école arménienne de la section **«Sévan»** de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France aura lieu le :
Dimanche 13 janvier à 15 heures
Au Théâtre Municipal de Vienne
Venez nombreux applaudir et encourager les enfants qui vous présenteront des chants, des danses, et des sketches, issus des traditions folkloriques arméniennes, sans oublier bien sûr la visite du Père Noël.

St Martin d'Hères

L'ARBRE DE NOEL
aura lieu
le Dimanche 13 janvier à partir de 15 heures
en la Salle des Fêtes de Saint Martin d'Hères
40, avenue Ambroise Croizat — 38400 Saint Martin d'Hères
Partie artistique préparée par les élèves
Déclamation — Chant — Danse
Le Père Noël viendra avec ses cadeaux.

LE PERE NOEL
vous attend à

L'ARBRE DE NOEL

DE L'ECOLE

TEBROTZASSERE

le dimanche 13 janvier à partir de 12 heures
à la Salle des Fêtes «Thierry Le Luron»
9, Boulevard du Midi — 93340 Le Raincy

SPECTACLE DES ENFANTS
CHORALE DE L'ECOLE
ANIMATION MUSICALE
BUFFET
TOMBOLA
DISRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL
SPECTACLE SURPRISE

Renseignements à l'**Ecole Teebrotzassère : ☎ 01 43 81 01 72**
Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy — RER (Eole)
Ligne Paris Chelles — Salle à 200 mètres

——Entrée gratuite——

Georgian Legend

Յունուար 11–էն 20, փալէ տէ Գոնկրէ երաժշտական ներկայացում մը կը տրուի «Վրացական հէքեաթ», 90 արուեստագէտներու մասնակցութեամբ՝ պարող, երգող, երաժիշտ։

Փայլուն չրջապատէ մը եաք Միացեալ – Նահանգներ եւ 2 ներկայացուցիչներ Փարիզ 2001 Յունիսին, վրացի 90 արուեստագէտներ տասը բացառիկ ներկայացումներ կու տան Փարիզ։

Հեռաձայնել. –
01 – 40 – 68 – 00 – 05
Palais des Congrès — Porte Maillot

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐ ԵՒ ՅՕՐԻՆՈՂ

ԺԻՐԱՅՐ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

կը ներկայացնէ իր յօրինուածներու նոր սալիկը (CD)

կը մասնակցին դաշնակահարներ՝
ԳՈՀԱՐ ՕՀԱՆԵԱՆ
եւ
ՄԱՄԱՆՈՐԻ ՔՈՊԻՔԻ

Ուրբաթ, Յունուար 18, ժամը 20·30–ին

Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 PARIS

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՍԻՐԱԿԻ, Յունուար 13

Տօն է աւուրաճաղկութեան

Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի։ Յաւարտ պատարագի Եպիսկոպոսարանի Տնօրինէէրը կը կատարուի։

TELEVISION

FRANCE 2

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 13
ժամը 9·30–ին
յայտագիրը նուիրուած է ԳԱՐԵԳԻՆ Բ·ի այցելութեան։

LE CENTRE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE
et
L'UGAB - PARIS

vous convient à un projection du film de
MIKAEL HAGOPIAN
(cinéaste californien)

Voice from the Lake
(52 mn)
consacré aux événements de 1915 à Kharpert

suivie d'une conférence
d'**ARA SARAFIAN**
(historien et éditeur britannique)

Kharpert 1915
(en arménien)

le 18 janvier à 20 heures 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(M° Courcelles)

Vente sur place des dernières publications en anglais de l'Institut Gomidas et notamment des Mémoires de la missionnaire danoise Maria Jacobsen (1907-1919).

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
La **Section «Helen Puzant»**
ALFORTVILLE
présente

«WELCOME TO GLENDALE»

Une comédie musicale d'expression arménienne, imaginée à partir de la vie quotidienne de nos compatriotes de Los-Angeles
Musique, adaptation et mise en scène
NAREG DOURIAN
Avec l'un des comédiens les plus populaires d'Arménie :
RAPHAEL KOTANDJIAN
la jeune et talenteuse
KRISTIN HOVHANISSIAN
et le célèbre et hilarant
NAREG DOURIAN
Vendredi 8 février à 20 heures 30
Salle des Fêtes, rue Voltaire, Alfortville
Pour tous renseignements :
☎ 01 43 76 55 89

CHAVILLE

Le Donadzar 2002

La traditionnelle fête du **«Donadzar»** des élèves de notre école aura lieu :
Le dimanche 13 janvier à 15h, en la Salle Balabanian de l'Eglise 6, rue Père Komitas, 92370 Chaville
Comme chaque année, le Père Noël distribuera ses cadeaux à tous les enfants sages réunis autour du sapin.
Venez nombreux participer à cette fête.

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 12-13
SAMEDI - DIMANCHE
12-13 JANVIER
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·339 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·339

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ բանակը պիւլտոզէրով քարուքանդ ըրած է Ռաֆահի (Գազայի հարաւը) պղեմակայանին բնակելի ծառայուն գօտի մը, որպէս հատկզդեցուելին Յունուար 9–ին Համասի մէկ յարձակումին, որու հետեւանքով իսրայէլացի չորս զինուորներ սպաննուած էին (երկու պաղեստինցի ալ զոհ գացած էին)։ Իսրայէլեան զինուորական աղբիւրի մը համաձայն միայն 10 տուներ քանդուած էին Ռաֆահ։ Այս արարքը պատճառ եղած է որ իսլամական ձիհատը յեռս կոչում ընէ եւ զեկոյցով մը յայտարարէ որ կը ջնջէ հրադադարի որոշումը զոր արուած էր։ Միւս կողմէ, Պուշ կը հրաւիրէ Արաֆաթը որ «հրաժարի սարսափէն»։ Ինք ալ կը կասկածի որ պարսկական գէնքերուն (գրաւուած անցեալ Յունուար Իսրայէլի կողմէ) նպատակն էր սարսափ տարածել։ Անկէ պարագայի մէջ, Ռաֆահի կառավարիչին համաձայն, իսրայէլեան բանակը Գազայի գօտիին հարաւը վերածած է «աղէտեալ գօտի»ի, մինչ տեղատարափ անձրեւներ եւ աստիճ սառուցեալ հովը կ'աւերէին չրջանը, 73 բնակութիւններ քարուքանդ եղած են եւ 123 բնակիչներ անօթեւան մնացած են, քանի կիներ եւ երախաներն ալ ցնցուած են եւ բժշկական խնամքի ենթարկուած։ Այս պայմաններուն մէջ, աւելորդ է ըսել թէ ամերիկայի բանագնացը չատ բան չի կրնար ընել։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒ տաղնապը տակաւին լուծում չէ գտած եւ Յունուար 10–ի հանդիպումն ալ ՌՆԱՄ–ի հետ (հիւանդութեան ապահովագրութեան սրճտուկ) արդիւնք չտուաւ։ Բժիշկներուն առաջարկուեցաւ 600 միլիոն եւրոյի վերարժեւորում մը երեք տարուան վրայ։ Գլխաւոր սենտիքան, անմիջապէս, մերժեց։ Անոր նախագահ Ժ. Ժոզպէն յայտարարած է.– «Կը փափաքինք որ այցելինկ սակը 20 եւրոյի անցնի (131 ֆրանք), ինչ որ չէ գալ։ Վերջ կուտանք որեւէ վիճաբանութեան»։ Այժմ, բժիշկները կ'ուզեն Լ. Ժոսպէնի եւ Է. Կիկուի դիմել, բայց, այս վերջինը չատ տրամադիր չէ։ Ազգ. Ժողովին մէջ, Յունուար 10–ին, յայտարարած է թէ բժիշկներու նախապայմանը իրենց առաջարկած վերարժեւորման ընդունման, խօսակցութիւնները վերսկսելու համար կարելի չէ, որովհետեւ նման պահանջ մը ծախքերու յաւելումի կը տանի եւ ուրեմն պարտադիր զանճումներու, որոնք խոտոր կը համեմատին ճաի կարելիութեան հետ։ Այցեգինը 17,53 եւրոյէն 20–ի բարձրացնել մէկ միլիառ եւրօ կ'արժէ ընկերային ապահովութեան համար։

ՊԵԼՖԱՍԹի ՄԷՋ, Յունուար 9–էն 10–ի դիչերը մթնոլորտը կրկին լարուած էր եւ բախումներ տեղի ունեցան, կաթողիկէ ծանօթ դպրոցին չուրջ։ Ս. Խաչ դպրոցը կը գտնուի բողոքական թաղամասի մը մէջ։ 48 ոստիկաններ վիրաւորուած են, երեք կաթողիկէ պատանիներ հիւանդանոց փոխադրուած են, բողոքականներու փամփուշտները ստանալէ ետք։ Բախումները ծայր տուած են երկու կիներու միջեւ վիճաբանութենէ մը ետք։ Անցեալ չաբթու լոյս տեսած է համալսարանական ուսումնասիրութիւն մը, որ կատարուած է 4800 ընտանիքներու մօտ, հիւսիսային Իրլանտայի խնդրոյ առարկայ չրջաններուն մէջ։ Ան ցոյց կու տայ որ անգլիտութեան եւ ատելութեան փոսը կաթողիկիներու եւ բողոքականներու միջեւ մեծացած է խաղաղութեան գործընթացին ըսկիզբէն ի վեր։ Պելֆասթի մէջ, 18–էն 25 տարեկան երիտասարդներու 68%–ը կը խոստովանի որ երբեք չուրջ խօսակցութիւն մը չէ ունեցած միւս համայնքի անդամի մը հետ։ Բնակիչներու 62%–ն ալ կը յայտարարէ որ Ֆիզիքական կամ բանագի յարձակումներու զոհ գացած է, 78%–ն ալ իր գնումները չըներ իր թաղամասէն դուրս։

Աթէնքի պատժական մէկ դատարանը 10 տարի բանտարկութեան եւ 1·66 միլիոն եւրօ տուգանքի դատապարտած է երեք Թուրքեր, որոնք գաղտնաբար 291 փախստականներ կը փոխադրէին Թրքական ափերէն Ռաֆինա (Աթէնքի հիւսիս – արեւելք)։ Դատարանը նաեւ հրամանագած է նաւուն գրաւումը։

ԱՅԳԱՆԻՍՏԱՆի 20 բանտարկեալները, Թալիպան կամ Ալ Քաիտայի անդամ համարուածներէն, ամերիկեան զինուորական օդանաւով մը, Կուանթանամոյի ամերիկեան կայանը փոխադրուեցան, ուր պիտի դատուին։ Փոխադրութիւնը ապահովութեան բացառիկ պայմաններու մէջ տեղի ունեցած է, բանտարկեալները ձեռնակապերով եւ ղէմքերնին ծածկուած օդանաւ դրուած են, որովհետեւ կ'ըսէ ԱՄՆ–ու Պաշտպանութեան նախարարը.– «Այս պերճիններուն մէջ մարդիկ կան, որոնք պատրաստ են իրենք զիրենք կամ ուրիշը սպանելու»։ Կուանթանամօն «նուազագոյն պէչ վայրն է» ըստ նախարարին։ Գուպայի ամերիկեան այդ կայանը բարձր հսկողութեան տակ է։ 300 ուրիչ բանտարկեալներ ալ պիտի փոխադրուին։ Պուշ աղղարարութիւն մըն ալ ըրած է Իրանի։ Հրաւիրած է դեկավարները որ հրաժարին Աֆղանիստանը անկայունացնելէ եւ փակեն իրենց սահմանազլուխները Ալ Քաիտայի ահաբեկիչներուն, որոնք ապաստան կը փնտռեն Պարսկաստան։ Ամէն պարագայի մէջ, Միացեալ – Նահանգները չեն յաջողած ձերք ձգել Ալ Քաիտայի 22 դլխաւոր կասկածելիները, Սեպտեմբեր 11–ի ոճրափորձերէն 4 ամիս ետք։ Ամէնէն փնտռուածն է Պէն Լաւէն, որ հակառակ ԱՄՆ–ու առաջարկած 25 միլիոն տոլարի պարդեւին, միշտ անդտանելի է։

ԳՈՐՍԻՒՔԱՅի նախկին նահանգապետը՝ Պ. Պոնէ 3 տարի բանտարկութեան (որու 2–ը՝ յետաձգումով) դատապարտուեցաւ Այաչիոյի Առեանին կողմէ, Յունուար 11–ին։ Անմիջապէս վերաքննութեան դիմեց, ուրեմն բանտ չերթար, առայժմ։ Ծանօթ է որ նախկին նահանգապետը հետապնդուած էր Շէֆ Ֆրանսիս ծովափի ճաշարանին հրկիզումին համար։ Ինք յայտարարեց որ անընդունելի վճիռ մըն է։ Ինք յաջորդած է սպաննուած նահանգապետի մը (Էրինեաք), զոհ սպանութեան հեղինակները եւ կը դատապարտուի հրահանգի մը համար, զոր երբեք չէ տուած։ Նախկին նահանգապետը չի վարանիր նաեւ աւելցնելու թէ եթէ Իվան Գոլնան (Էրինեաքի ենթադրեալ մարդասպանը) ցարդ չէ բռնուած, պատասխանատուն Լ. Ժոսփէնն է։

ՆԻԺԵՐԻԱՅի ՄԷՋ, չուրջ 100 հոգի մեռած է համայնքներու միջեւ բախումներու ընթացքին։ Այս բախումները տեղի ունեցած են, որովհետեւ համայնքները կը կռուին Նիժերիայի կեդրոնը գտնուղ լիճի մը ձկնային հարստութեան համար։ Յունուար 4–ին ծագած բախումները հանդարտած կը թուին ըլլալ։

ՊՈՒՏԻՆ աչխատանքի կարճ այցելութիւն մը պիտի կատարէ Փարիզ Յունուար 15–ին, ժապ Շիրաքի հրաւէրով։ Փարիզէն ետք, Ռուսաստանի նախագահը Յունուար 16–ին եւ 17–ին Լեհաստան կ'անցնի։

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԼԻԿԱՅի դեկավարը՝ Ամր Մուսա Պաղտաթ պիտի երթայ Յունուար 13–էն 21, պաչտօնական այցելութեամբ։ Հանդիպում պիտի ունենայ Սատտամ Հիւսէյնի հետ, որու ընթացքին պիտի խօսուի Մարտին Լիբանան նախատեսուած արաբական վեհաժողովին եւ Իրաքի ու Միացեալ Ազգերու համագործակցութեան մասին։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆի ՀԱՐԱՒԸ՝ Կրասնոդարի չրջանի Տեմրիուկ քաղաքի 3000 բնակիչները ստիպուած եղած են դաղթել ողողումներու հետեւանքով։ Չինահալը պատճառ եղած է որ Կուբան դեռը յորդի։

Ժ. Փ. ՇՐՎԻՆԸՄԱՆ, զօրակցութեան իր կոմիտէներու անդամներուն առջեւ ելոյթ ունենալով Յունուար 10–ին, յայտարած է «հակաՇիրաք լաւագոյն թեկնածուն եմ»։

ՀԱՑԵԻԹՈՒՐՔ ԱՌԵՒՏՈՒՐԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԵՐԱՋԸ՝ ԱՐԱՐԱՏՆ ՈՒ ԱՆԻՆ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՎԱՅՐ

Հայեւթուրք առեւտուրի զարգացման կոմիտէին հայ եւ թուրք նախագահները՝ Արմէն Ղազարեան եւ Գաան Սոյաք նոր տարուան չնորհաւորական նամակ մը տորպրած են, անով կոչ ուղղելով Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ զանազան մակարդակներու վրայ երկխօսութեան չարունակութեան։

«Մարմարա» Յունուար 9–ի թիւով լայնօրէն կ'արձագանգէ անգլերէն այդ նամակին.

«Թուրքահայ երկխօսութեան դործընթացը կը թեւակոխէ իր հինդերորդ տարին։ Բազմաթիւ տարիներէ ի վեր հայ եւ թուրք բարեացակամ անձեր չարունակ ընդդծեցին զործակցութեան կարեւորութիւնը։ Ինչ որ կատարուեցաւ մինչեւ այսօր, մեզի յոյս եւ ուժ կը ներչնչէ ապադայի նկատմամբ եւս։

«Մենք կը հաւատանք որ տակաւին ճըշդչիչ պահանջքը ունինք մչակելու ուղղակի յարաբերութիւններ եւ տակաւին չատ յարմար պեմիներ զոյութիւն ունին զործակցութեան ի չահ։

«Մենք համոզուած ենք որ երկու տարբեր դեմի վրայ, մէկը՝ դիւանագիտական մերձեցում, միւսը՝ քաղաքացիներու նախաձեռնութիւն, զործընթացները պէտք է չարունակուին ձեռք ձեռքի։ Նոր Տարւոյ մը սեմին կ'ուզենք ընդդծել պահանջքը միջպետական յարաբերութիւններ եւ միջ – կառավարական հաղորդակցութիւնները հաստատելու։

«Թուրքահայ Առեւտուրի Զարգացման կոմիտէն միչտ հաւատարիմ պիտի մնայ երկու ժողովուրդներու յարաբերութիւնները զօն պահելու ժողովրդական մակարդակի վրայ, որ խիստ կարեւոր է բարեկամական յարաբերութիւններու մէջ։ Երկխօսութիւնը եւ ժողովրդական կազմակերպութիւններու կամ զործարար ընկերակցութիւններու փոխ – յարաբերութիւնները չատ կարեւոր դեր կը խաղան ստեղծելու համար փոխադարձ հասկացողութեան դեմին մը, մչակելով փափուկ հարցեր եւ յաջողցնելով բարօրութիւն մը մեր հողատարածքին վրայ։

«Մենք կողմնակից ենք զործնական չարժումի եւ հասանելի նպատակներու։ Գործնական մերձեցում մը կրնան իրականացնել թէ՛ Հայոց եւ թէ Թուրքերու չահերը եւ ստեղծել ուղղակի եւ մնայուն հանրային կարծիք մը։ Գործը աւելի կարեւոր է քան թէ ճառախօսութիւնները։

«Որքան ատեն որ վախը կը տիրապետէ, ոչինչ կարելի է իրագործել։ Երկխօսութիւնը կը պահանջէ քաջութիւն եւ այս ուղղութեամբ անհրաժեչտ է որ ապահովենք փոխադարձ վստահութիւն։

«Թուրքահայ Առեւտուրի Զարգացման կոմիտէն վարաւելու համար կասկածի որեւէ մթնոլորտ, կողմնակից է թափանցիկութեան։ Ակայ երկխօսութիւնն ու զործակցութիւնը պէտք է հրապարակուի ամենայն թափանցիկութեամբ, որպէսզի վստահութիւն ներչնչէ եւ մեզ միացնէ։ Մենք կը բաժնենք անցեալի ծանրութիւնները եւ զիտակից ենք մեր ժողովուրդներու համար փայլուն ապագայ մը ըստեղծելու պատասխանատուութեան։ Մեզ չարժման կը մղեն անցեալի այն տառապանքները ու ներկայի զժուարութիւնները, որոնց ենթարկուած են հայ, թուրք եւ Սփիւռքի ժողովուրդները։ Որպէս հասուն եւրոպական երկիրներ, մենք պէտք է ապահովենք մեր առաջադրութիւնները։ Ներկան ձեւաւորելու եւ ապագան կառուցանելու միակ ճամբան է կապ պահել անցեալի հետ։ Վերջին հինդ տարուան մեր փորձառութիւնները մեզի սորվեցուցած են որ որեւէ արդելք չկայ որպէսզի Թուրքերն ու Հայերը սկսին բանակցիլ իրարու հետ եւ զործակցին։ Փակուած սահմանադուռ մը միակ արդելքն է որ մեզի կ'արդիլէ թափ տալու մեր զործարարութեան եւ մարդկային յարաբերութիւններուն։

«Փակուած սահման մը, որ մեզ իրարմէ կը զատէ, խմաստ չունի։ Մենք կըրնանք նախատեսել այն մեծ ներուժը, որմէ կրնան չահիլ Հայաստան եւ Թուրքիա։ Անուրանալի է որ մեր ժողովուրդներու ճակատագիրները ընդելուզուած են իրարու։ Կը բաժնենք նոյն պատմութիւնն ու աչխարհագրութիւնը։ Ապագան ալ կրնանք կերտել մեր միացեալ ճիգերը խաղաղութեան է տպաս զործածելով։

«Երբեք չզադրեցանք երազել թէ Արարատ լեռը եւ Անին կրնան դառնալ Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ հաչտութեան վայր մը։

«2002 թուականը թող մեզի պարգեւէ նոր նախաձեռնութիւններ մեր երկու ժողովուրդներն ու պետութիւնները իրարու մօտեցնելու ուղղութեամբ»։

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 10)

«ԱՌԱԳԱՍՏ»Ի ԴԱՏԸ

Նախագահի Թիկնապահ Ա. Ցարուքեանի դատին Յունուար 10–ի նիստին չարունակուած է վկաներու ունկընդրութիւնը։ Անոնցմէ նոյն Թիկնազօրքի անդամ Գ. Արսէնեան որ նախագահին ընկերացած է «Առագաստ» սրճարանը, ըսած է թէ սեղաններէն մէկէն անպարկեչտ արտայայտութիւն լսած է Ռ. Քոչարեանի հասցէին։ Ամբաստանեալ Ա. Ցարուքեանեան դիտողութիւն ըրած է այդ անձին եւ չարունակած են իրենց ճամբան։ Յաջորդ օրը Ա. Ցարուքեանեան իրեն լսած է որ նոյն անձը զինքը ճեմիչ տարած, ծնօտին հարուածած, հայհոյած է, բայց ինք յաջողած է փախչիլ։ Վկան չէ մոռցած լսելու թէ Ա. Ցարուքեանեանի ծնօտին վրայ հարուածի հետք նչմարած է։

Սրճարանին սպասարկողներէն Էմմանուէլա Սարգսեան նախագահին ու Ազնաւուրին մեկնումէն 10 վայրկեան ետք վիճաբանութիւն մը նկատած է, բայց ուչադրութիւն չէ դարձուցած։ Աւելի ետք երբ ուզած է խոհանոց երթալ, լսուած է որ մահացած մէկը կայ հոն։

Դատարանը ունկնդրած է նաեւ Առողջապահութեան նախկին նախարար Գ. Ստամբոլցեանը։ Ան ըսած է թէ երաժիչտ Լ. Մալխասեանը իրմէ խնդրած է օգնել քաղաքացիի մը, բայց մօտենալով տեսած է թէ անձը արդէն մահացած է։ Ան նախագահին հասցէին խօսք չէ լսած, քաչքչուք ալ չէ տեսած։

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 19-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ՔԱՌՈՐԴ-ՀԱՅԸ

ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ

ԱՅՍՕՐ, քան տարի եաք, ինչ որ յըս-տակ կերպով կը յիշեմ տակաւին այս Հա-յէն՝ իր անունն է միայն.

ԶՊԻԿՆԻԵՒ ԼԷՔՐԻՆՍՔԻ

Ժամանակը սրբած, տարած է այլա-պէ՛ս ալ այնքան տարտամ տպաւորու-թիւնը՝ որ իր դիմագիծը ձգած էր երկու կարճ հանդիպումներու ընթացքին:

Ինչ որ այդ անունով անձին յիշատակը, դոյութիւնը, այսօր քան տարի վերջ ալ կը զարձնէ իրական ու անմոռանալի՝ իր հայութիւնն էր: Իր հայութի՛նը միայն, որ զինք յատկանշող երկրորդական ազդակ մը ըլլալէ աւելի, տարբեր բան մըն էր: Այնքան իրաւ էր այդ հայութիւնը անոր մօտ՝ որ կարծես կրնար դոյութիւն ունե-ցած ըլլալ ան նոյնիսկ առանց իրեն, ա-ռանց ոեւէ հայու, բացարձակ դոյու-թիւն մը պարզապէս՝ ինքզինք պարտա-դրող:

Տրամաբանութիւնը կը պահանջէ որ Հայութեան ըմբռնումը պայմանաւորուի Հայերո՛վ միայն: Տարբեր էր այս մէկը: Իրմէ անջատ, իր անձէն դուրս ածած երկրորդ անձ մըն էր կարծէք իր հայու-թիւնը, իր անձին տեսակ մը անդրադար-ձը, հոգեկան չուքը՝ որ իրեն կը պատ-կանէր, ծնած էր իրմէ, բայց որուն սա-կայն չէր կրնար հասնիլ ինք:

*
**

Կիրակի առաւօտ մըն էր, ճիշդ քսան տարի առաջ, արեւոտ, պայծառ առաւօտ մը:

Տարբեր համայք մը ունէին կիրակի առա-ւօտները Սուրբ Քաղաքին, երբ զարուն է մանաւանդ, ու զանգակներու ղօղանջին հետ՝ ծիծեռնակները, երազային իրենց վհուկէքով՝ երջանիկ զգացումի մը խաղող մթնոլորտովը կ'ողողեն ըրջապատը ամ-բողջ:

Պատանեկութենէն նոր անցած տղոց հպարտութիւնով՝ կիրակնօրեայ մեր ըզ-բօսաներուն մէջ, կեցած էինք Վանքին Դուռին առջեւ, ու այլեւս ճանճրացուցիչ զարձած սովորութիւնով մը կը դիտէինք անցուդարձը: Սուրբ Քաղաքին մէջ, ուր մէյտ ալ այնքան սահմանափակ եղած էին կարելիութիւնները ընկերային կեանքի, կարեւոր փոփոխութիւն մը, նոյնիսկ «չարժում» մըն էր այդքանն ալ: Կեցած էինք ընկերներով, նոր վերազարձած Սուրբ Յարութեան տաճարէն՝ ուր պա-տարագը, չեմ յիշեր ո՛ր ժօնին առիթով, երգած էինք քառաձայն:

Պզտիկ քաղաքներու մէջ, մարդերն ու իրենց առօրեայ չարժումները, սովորու-թիւնները ծանօթ կ'ըլլան ընդհանրապէս այդ կեանքը կազմող մարդերուն, բոլո-րին: Ու ինքն իր մէջ ամփոփուած, ինք-նաբաւ պզտիկ քաղաք մըն էր Հայոց Վանքը, իսկ Վանքին Դուռը՝ ղէմաւոր հրապարակը անոր: Այստեղ պատկերը նոյնն էր ամէն առաւօտ, ամէն իրիկուն, բայց մանաւանդ ամէն Կիրակի:

Պատին տակ, ներկարարի իր սնտուկին առջեւ նստած կ'ըլլար Ախպազը իր յա-ւիտենական պոռչտուքով: Դժբախտ մարդ մը՝ համր ու խուլ մրեւնոյն տեղն: Շըր-ջանի թնակչութեան համար «Վանքին Դուռի ախպազ»ն էր ան պարզապէս: Ոչ ոք գիտէր անոր անունը իր մօրմէն զատ: Շատ ալ կարեւոր չէր ատիկա: Հոն էր, ամէն օր, առաւօտէն, Վանքին հսկայ, երկաթէ դուռին բացուելէն անմիջապէս վերջ: Կը մնար այնտեղ մինչեւ երեկոյ, ուշ տեղ, նոյն պատին տակ, մինչեւ որ առտուն զործի զացողները՝ երեկոյեան յոգնած վերադառնային այլեւս տուն: Լուռ կը մնար ա՛յն տեղ միայն՝ երբ պլուխը ծռած կ'աշխատէր կօշիկի մը վը-րայ՝ ամբողջ հոգիով: Կ'արժէր տեսնել թէ ի՛նչ հպարտութեամբ ու յաղթական ժպիտներով կը տահեցնէր թաւիշի երկար կտորը հայելիի պէս փայլող կօշիկներուն քիթին վրայէն: Այլապէս, իր պոռչտուք կը լեցնէր ըրջափակը ամբողջ, պատա-հական, օտար դբօսաշրջիկները սարսափի մատնելու աստիճան:

Քիչ մը անդին, պատէն կախուած սեւ, անձրեւներէն այլեւս դունատած տախտա-կին տակ, որուն վրայ մարզական յայտա-րարութիւններ փակցուած կ'ըլլային, կը կենար Էսքիմոսին, պատին կռթնած՝ նոյն տեղը, ամէն Կիրակի, նոյն ժամա-րուն: Եկած էր այդպէս, բծախնդիր ճըշ-դապահութիւնով մը, աւելի քան քսան տարի ու կեցած պատին տակ՝ նոյն ձայ-նով պոռացած էր դովքը իր պաղպաղա-կին:

Վանքին լաճերը, որոնք կիրակի օրե-րուն իրենց միակ ղրուչը իրեն բերած էին տարիներով հաւատարմօրէն, մեծցած էին այլեւս ու կ'անցնէին հիմա իր սնտուկին առջեւէն առանց նոյնիսկ իր կողմը նայե-լու: Ինք սակայն, յուսահատիլ չգիտցող յամառութիւնով մը, ամէն անգամ որ տեսնէր անցնիլը իր երբեմնի յաճախորդ-ներէն մէկուն, նոյն խանդավառութիւ-նով կը պոռար տակաւին.

– Էսքիմո՛:

Կ'երկարէր, կ'երկարէ՛ր վերջին վանկը ու կ'իյնար տղոց հոգիներէն ներս՝ կոր-սուած, մոռցուած եղանակի մը քաղցրու-թիւնով, եղանակի մը՝ որ տրտում կանչն էր անդարձ մեկնած իրենց մանկութեան:

Աւոնց դիմաց, պզտիկ, նեղ իր խանու-թին կիսով բացուած դուռին առջեւ – կի-րակի օրերը մեղք կը նկատէր խանութը լման բանալը–, ցած աթոռակի մը վրայ նստած կ'ըլլար Պախալ Աբրամը, լայն իր փողկապով՝ որ տարիներէ ի վեր կը կա-պէր ամէն Կիրակի, քիչ մը ծուռ, դէպի մէկ կողմ թեքող իր փափախին հետ՝ որ կամաւորական իր անցեալին մխիկ ու լա-ւագոյն ապացոյցն էր հիմա:

Կար տակաւին չարքը Վանքին ծերուկ-ներուն, որոնք՝ եաեւ ձգուած իրենց դիւ-ղին կարօտով ճենճերող հոգիներով, բո-լորն ալ բանդէտ, կը չարուէին պատին տակ, ու մէկ դիծի վրայ կկզած, հաչուե-յարդարի կ'ենթարկէին չարթուան քա-ղաքական դէպքերը: Աւոնց բոլորին մէջ ալ կարեւոր դեր մը, պատասխանատուու-թեան կարեւոր բաժին մը կ'ունենար միշտ ալ... «Ինկիլիզին մատը»:

Այս բոլորը, այնքան հարազատ ու ան-բաժանելի մասը դարձած էին այլեւս ընդ-հանուր պատկերին՝ որ տեղացիները չէին նկատեր իսկ զանոնք այլեւս:

Մանաւանդ ուշադրութեան առարկայ կ'ըլլար անծանօթ մը, օտարական մը, որ պատահաբար կ'անցնէր Վանքին Դուռին առջեւէն այդ ժամերուն, սխալմամբ, օտար արօտավայրի մէջ մտնող մոլորեալ ոչխարի մը պէս՝ որ կը խանգարէ ներ-դաշնակութիւնը, մտերմութիւնը ամբողջ ըրջապատին:

Աւոնք գինուորներ կ'ըլլային սովոր-բար, մանաւանդ Պատերազմի տարիները-ուն, որոնց եաեւէն կը վազէին այնտեղ խաղացող լաճերը Վանքին՝ մինչեւ որոշ տեղ մը, Պատրիարքարանի կամարին տակ, քիչերը վեր տնկած՝ քոթոթներու պէս պոռչտալով:

– Հալօ ձօրճ, կուտ մօրնինգ ձօրճ, հա՛ու–ար–եու ձօրճ:

Անցորդին անտարբերութիւնը, գիրենք անպատասխան թողուլը՝ այնքան ալ կա-րեւոր չէին տղոց համար. իրենք կ'երջան-կանային խմբովին, մինչ անցորդը կը չարունակէր իր ճամբան, անտարբեր՝ չարուցուած աղմուկին, հետաքրքրու-թեամբ չուրջը դիտելով:

*
**

Քսան տարի առաջ էր, ու մենք՝ խումբ մը տղաք, կեցած էինք Վանքին Դուռին առջեւ, Կիրակի առտուան անցուդարձը դիտելու: Սովորական Կիրակիներէն ո-չինչ կար տարբեր այդ առաւօտ: Աւդին անդին կը տնտնային տակաւին քանի մը սեւազգեստ միաբաններ. անխուսափելի ներկայութիւն մը ընդհանուր այդ պատ-կերին մէջ: Հոն էր նաեւ Պօղոս Պապան, Վանքին մուտքին, մարմարէ աւազանին քովիկը կեցած, ամբողջ կուրծքը ծածկող սպիտակ իր մօրուքին չքեղութեանը մէջ, Գազիկ Թադաւորին արձանը յիշեցնող լրջութիւնով մը:

– Հալօ ձօրճ, հալօ ձօրճ...

Լաճերն էին նորէն, որոնք չրջապատած էին՝ առանձին, ուղեկորոյս անցորդի մը տպաւորութիւնը ձգող գինուոր մը այս անգամ, ու կը հետեւէին անոր դանդաղ քայլերուն: Բաղդատաբար համեստ իր տարազն ու քալուածքը չունէին անգլիա-ցի գինուորներուն յատուկ խնամքն ու ինքնավստահութիւնը:

Երբ հասաւ Վանքին մայր Դուռին, ան-ծանօթ գինուորը կանգ առաւ պահ մը, *չփոթած՝ քննեց անոր ճակատին քանդակ-ւած արձանագրութիւնը, ու մնաց այդ-պէս, լարձակ կարդալ փորձելով.*

ՎԱՆՔ ՀԱՅՈՑ ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈԲԵԱՆՑ

Մօտեցաւ ապա մեր խումբին ու ձայնով մը որ հազիւ լսելի կ'ըլլար՝ հարցուց հա-յերէն լեզուով.

– Կարելի՞ այցելել. ես հայ, Լեհաս-տան...

Շլոթած՝ անակնկալ այս յայտնութե-նէն, պահ մը նայեցանք իրարու, ու վայրկեան մը վերջ, կարծես լռելեայն որոշումով մը, բոլորս միասին առաջնորդեցինք զինք ներս:

Մայր Տաճարի մուտքին, օտար այս գինուորը որ կ'ըսէր թէ հայ էր, կամա-ցուկ մը վար առաւ գլակը գլուխէն, ծա-լեց երկուքի ու տեղաւորեց զայն անուս-թին տակ անպէտ առարկայի մը պէս, ու հազիւ ներս մտած՝ ինկաւ ծունկի, խա-չակնքեց մէկ քանի անգամ ու մնաց այդ դիրքին մէջ, աչքերը փակ, թաւական ատեն:

Մենք քայլ մը անդին կանգնած, այն-քան տարիներ վերջ, այդ Տաճարին պա-տերուն տակ մեծցած, առաջին անգամ ըլլալով զգացինք կարծես խորհրդաւորու-թիւնը պարապ ու լուռ աղօթավայրին:

Քիչ վերջ երբ դուրս ելանք կիսաստուեր Տաճարէն, Մեծ Բակը կը յորդէր արեւով: Վազվզող փոքրիկներուն աղմուկն ու հոս հոն հաւաքուած կիներուն ներկայութի-նը լեցուցած էին Բակը ամբողջ: Տարօրի-նակ վիպայլ մը առին անծանօթ գինուորին աչքերը, երբ լսինք թէ հայ էին այնտեղ երեւցողները բոլորն ալ: Ցայտնի էր որ կ'ուզէր խօսիլ, բացատրել, արտայայ-տուիլ, բայց կը տառապէր դժուարութե-նէն.

– Իմ անուն Զպիկնիեւ Լէքրինսքի: Ես հայ, հայերէն ոչ պիտեմ: Իմ մայրիկ հայ... իմ հայրիկի մայրիկ հայ...:

Մի քանի այդ բառերն ալ արտասանեց կտոր կտոր, իւրաքանչիւրը վհատելով կարծես: Կասկած չկար հիմա թէ բաւա-կան բարդացած հայութիւն մըն էր իրը:

Յետոյ, կոտրտած ու ֆրանսախառն իր անդլերէնով բացատրել փորձեց մեզի թէ օր մը հազարաւոր Հայեր հաչուող հայ դաղութէ մը կու գար ինք: Ցիշեց թէ ժամանակին Հայերը սխտեղ ունեցած էին առանձին եկեղեցի, այո, ոչ շատ ա-ռաջ տակաւին, որովհետեւ ի՛նք անգամ կը յիշէր այդ բոլորը հիմա: Ցիշեց տա-կաւին անուններ մեր կրօնական երգերէն՝ որ լսած էր իր մանկութեան, երբ մայրի-կը ձեռքէն բռնած եկեղեցի կը տանէր զինք: «Ուրախ Լեր», «Սուրբ Սուրբ», «Հոգի Աստուծոյ», «Հայր Մեր»:

Չեմ յիշեր հիմա թէ մեզմէ որո՞ւնն էր դաղափարը այն առեն, բայց առաջնոր-դեցինք զինք քանի մը քայլ անդին գըտ-նուող երիտասարդական ակումբը՝ ուր քառաձայն երգչախումբին անդամները հաւաքուած էին պատարագի արարողու-թենէն վերջ: Ներկայացուցինք մեր նոր բարեկամը տղոց՝ որոնք իրարու եկան անմիջապէս ու երգեցին մասեր Պատա-րագէն. «Սուրբ Սուրբ», «Հոգի Աստու-ծոյ», «Ուրախ Լեր»...:

Անապատօն այս արարողութիւնը հե-տզհետէ եւ ինքնաբերաբար վերածուե-ցաւ անօրինակ պաշտամունքի մը: Ման-կերն ու աղմուկը դադրեցան պահ մը, ու ակումբին մէջ տիրեց խորհրդաւոր լռու-թիւն մը՝ որ անբնական էր Կիրակի օր-ւան այս ժամերուն համար, ինչ ալ եղած ըլլային պարագաները: Շչուկը տարած-ւած էր տղոց ու աղջիկներուն մէջ: Ցար-գանքի զգացումի մը անկեղծ արտայայ-տութիւնը եղած ըլլար այդ բոլորը կար-ծես, կորսուած ու կորսուող հայութեան մը յիշատակին նուիրուած արարողու-թեան մը, հոգեհանգիստի մը առիթով:

Զպիկնիեւ, որ հայ էր, խումբէն քանի մը քայլ անդին, պատին տակ, մնաց առան-ձին, գլակը երկուքի ծալած՝ ափին մէջ, ու անշարժ, երեսունը անցած այս տղան, լացաւ առանց ամչնալու, տասը տարեկան մանուկի մը պէս:

Իր սիրելիներէն մղոններով հեռու գըտ-նուող գինուորին բնական կարօ՞տն էր արդեօք, թէ անվերադարձ իր մանկու-թեան կապուած յուշերուն դարձը՝ որ կ'ընէր զինք լալու աստիճան տրտում այսպէս, Կիրակի առաւօտով, երբ դուր-սը զարնան արեւն ու տղոց աղաղակը ողողեր էին աշխարհ: Ո՞վ գիտէ, կորսը-ւած ու թերի իր հայութեան ցաւը գուցէ, երբ իր չուրջը կը տեսնէր իրմէ չատ ա-ւելի փոքր տղաք ու աղջիկներ, Հայեր բոլորն ալ, որոնք այնքան սահուն կեր-պով կը խօսէին լեզուն, «ի՛ր» լեզուն, եւ

«ԿԸ ՅԻՇԵՄ 9ՐԴ ԹԱՂԱՄԱՍԸ» (*)

«Parigramme» հրատարակչատունը մաս-նագիտացած է Ֆրանսայի մայրաքաղա-քին մասին գիրքերու հրատարակումով. այսպէս լոյս տեսած են աւելի քան հա-րիւր անուն զանազան տեսակի ուսումնա-սիրութիւններ, ակսելով մեթրոյէն, անց-նելով թռչուններէն ու կատուներէն մին-չեւ «Ո՞ւր համբուրուիլ Փարիզի մէջ»: Շարք մըն ալ նուիրուած է քաղաքին քը-սան թաղամասերուն. ինքնորոշին յատ-կացուած հատորը վերջերս լոյս տեսաւ, Անիա Քոռնելուսեան հեղինակութեամբ: Հոն տարբեր անձերու վկայութիւններ թաղին մօտ հարիւր տարուան հարազատ պատկերը կը հիւսեն պարզելով անոր ընդհանուր յատուկ «գիւղական» մթնո-լորտը: Այսպէս, 120 պատկերազարդ էջե-րու մէջ կը նկարագրուին թաղին իւրա-յատուկ երեսները. Փիկալի հանդէսի վայրերը, Մեծ – Պուլվարները իրենց մա-մուլով, բազմապիսի թատրոններով ու սինեմաներով, իր մեծ վաճառատուներով («Գալըրի Լաֆայէթ», «Փրէնթաև»), ա-ճուրդի իր վաճառասրահով, իր կրկէսով, հարուստներու «Հաթ-մեռ» դպրոցով, իր Օփերայով ուր «1600 հոգի կ'աշխատէին» ու ...իր Ֆոլի – Պեռժեռով: 9-րդ թաղա-մասը եղած է նաեւ մտաւորականու-թեան եւ արուեստագէտներու նստավայր ուր ապրած եւ ստեղծագործած են բազ-մաթիւ ծանօթ անուններ:

Բայց այս թաղը եղած է նաեւ, բնակա-նաբար, այն վայրը, «ուրկէ ամէն օտա-րոնք, վերջապէս, այնքան լաւ Հայեր էին իրեն համար:

Երբ «Հայր Մեր»ով վերջացուցին տը-ղաքը իրենց «յայտագիրը», Զպիկնիեւ մօտեցաւ իսկոյն խումբին, բացաւ երկու թեւերը լայն՝ ամբողջ խումբը գրկել ու-զող արտայայտութիւնով մը, ու զօրաւոր ճիչով մը փորձեց արտայայտել հայերէն լեզուով ինչ որ կը զգար, կ'ուզէր ըսել այդ պահուն: Դժբախտաբար սակայն նախորդ լսածներէն աւելի դրեթէ ոչինչ կրցաւ ըսել.

– Ես չնորհակալ ... չատ չնորհակալ... Ես հայ, ես չատ յուզուած... ես հայ, իմ մայրիկ հայ... իմ հայրիկի մայրիկ հայ...

Այդ կէսօրին բարեկամներու պզտիկ խումբով մը ճաշեցինք միասին Զպիկնիե-ւին հետ: Ձիմա համարձակ էր աւելի ու յայտնապէս ոգեւորուած ու մտերիմ: Փոթորիկէն ետք վապոյտը ծածկած էր կարծես իր հոգիին երկինքը: Ճիշդ ըրաւ տակաւին, իր կորսուած հայութենէն մասնիկներ վերյիչելու: Եկան անունք դժուարաւ, կտոր կտոր. բարեկամներու հայկական անուններ, բառեր՝ որ սրբված էր իր մօրմէն տարիներ առաջ եւ վերջա-պէս անունը իրենց հին եկեղեցիին:

Ժամադրուեցանք բաժնուելէ առաջ, ու յաջորդ Կիրակի մէյտ տարինք զինք պա-տարագի արարողութեան:

Մեր վերջին հանդիպումը եղաւ տեւ-կա: Անկէ քանի մը օր ետք մեկնեցաւ ար-դէն իր զօրախումբին հետ, վերջնական-պէս:

Մեկնելէն ետք չրջան մը մեզի հետ իր կապը պահեց կանոնաւոր կերպով: Նախ Փարիզէն, ապա Լոնտոնէն ու աւելի վերջ Ամերիկայէն բացիկներ ղրկեց ամէն Ծը-նունդի, Զատիկի, Վարդանանցի ու... Սուրբ Սարգիսի տօներուն, նոր ղրելու սկսող մանուկներու անհաստատ, դողդո-ջուն գիրերով ու արեւելահայերէնին նը-մանող ուղղագրութիւնով մաղթանք մըն ալ տեղաւորելով ամէն անգամ, իւրա-քանչիւր բացիկի կոնակին.

«Սուրբ Սարգիսի տօնին առիթիս, սիր-տագին չնորհաւորութիւն

Զպիկնիեւ Լէքրինսքի. հայ»

*
**

Քսան տարի անցած է մեր հանդիպու-մէն ասդին: Ժամանակը սրբած տարած է հիմա այլապէ՛ս ալ տարտամ տպաւորու-թիւնը որ իր դիմագիծը ձգած էր մեր եր-կու կարճ հանդիպումներուն ընթացքին: Ինչ որ կը մնայ այսօր իր անունն է մի-այն՝ ու ինչ որ այդ անունին կապուած անձին յիշատակը, դոյութիւնը կը դար-ձընէ իրական, անջնջելի՝ իր հայութիւնը.

ԶՊԻԿՆԻԵՒ ԼԷՔՐԻՆՍՔԻ. հա՛յ:

Լիզպոն

ռական կ'անցնէր»: Եւ այսպէս հետաքրքրական է նշել որ այս հատորին տասը էջերը յատկացուած են Հայերուն, իրենց ժամանումէն՝ ցեղասպանութենէն վերջ, մինչեւ այսօրուան լրենց ցրւումը: Հոն, նախ եւ առաջ տեղ գտած է «Ծառաչ» օրաթերթը որ եղաւ «Փարոս մը ամէն տարագրեալ Հայերուն համար որոնք այլեւս իրենց վիրենք առանձին չզգային, ունենալով իրենց լեզուով թերթ մը»: Արփիկ Մխաքեան կը շարունակէ պատմել իր յուշերը իր հօր՝ Շաւարշի ողբալի մասին, Պոլսոյ բանտերէն մինչեւ փարիզ եւ թերթին հիմնումը 1925–ին:

Նոյն էջերուն մէջ տեղ գտած են վկայութիւնները Ցարութիւն Հրաչեանին որ կը պատմէ իր եղբօր՝ Գարեգինի 1936–ին հիմնած Ռիւ Լամարթինի նպարեղէնաճառատունը, առաջին տարիներու իրենց կրած դժուարութիւնները ու յետագայ համարկումը: Այդ խանութը որուն յաճախորդները, ինչպէս լզուննդը կը յայտարարէր «կ'ապրէին աւելի երկար»... «Ռիւ տը Թոկվիլ»ի Այտայլ յուշերէն ղատ, հատորին մէջ կը կարդանք նաեւ պրակտ – պրավաճառ՝ Հրանդ Բալուեանի պրկին յիշատակները իր ընտանիքին դպրէին հասնելու համար այն օրերուն երբ, իր ամուսնոյն մահէն վերջ, տարիներով առանձին կը վարէր Փարիզի գուտ հայկական միակ դպրատունը «որմէ ամէն մկ Հայ հպարտ էր»: Հոն տեղ գտած են նաեւ թաղին հայ դերձակներուն, ատամնաբոյժներուն եւ ուրիշ արհեստաւորներու դժուարին առօրեային նկարագրականը: Այս էջերը ճոխացած են դեղատիպ լուսանկարներով. Շաւարշ Միսաքեանի ծանօթ դիմանկարը, «Ցառաչ»ի առաջին էջը, Բիւզանդ Թօփալեանի տպարանէն ու Հրաչեան եղբայրներու խանութէն պատկերները ինչպէս «Ռիւ Լաֆայէթ»ի Տիամանթէռ ճաշարանը ուր տնօրէն Արամ Փէչիմալճեան կը սպասարկէր թաղին Հրեայ եւ Հայ ոսկերիչ յաճախորդներու: Հետաքրքրական է նաեւ այն լուսանկարը ուր կը տեսնուի փոքրիկ Շառլ Ազնաւուրը, 1935–ին, թատերական ներկայացման մը ընթացքին:

Սոնիա Քրոնլունտին հատորը յաջող փորձ մըն է Փարիզի կարեւոր թաղերէն, 9–րդին վերլուծական նկարագրականը ընելու: Այդ 9–րդ թաղամասը ուր ամէն մէկ համայնք կը հանդիպէր միւսին, անոր հետ կը գործակցէր, կը խառնուէր միաժամանակ միւսին, յարգելով ու պահպանելով իր իւրայատկութիւնները:

Այդ 9–րդ թաղամասը ուր «հաճոյքը կը գոյակցէր ճշրագործութեան կողքին, տալով սակայն միշտ բարեկրթութեան պզտիկ դաս մը»:

ՀՐ. ՀՐԱՉԵԱՆ

(*) «Je me souviens du 9e arrondissement» par Sonia Kronlund. - Paris, Ed. Parigramme, 2001, 148 F

ԴԱՂՈՒԹԷ ԴԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՑ «Տիվան» պանդոկի եզիմ սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 23–ին տեղի ունեցած է Պոլսահայ համալսարանականներու հաւաքոյթը հովանաւորութեամբ Պոլսոյ Մեսրոպ պատրիարքին: Հանդիսավարի պաշտօնը կատարած է Օրիորդ Թամար Գալաւռւ, որ բացատրած է նպատակն էր հանդիպին երիտասարդութիւնը իրարու հետ առաջ հաւաքոյթին նպատակն էր համախմբել երիտասարդութիւնը իրարու հետ: Ծօսք առնելով, Մեսրոպ Արք. ակնարկած է Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ 1700–ամեակին եւ պատրիարքական Աթոռի հիմնադրութեան 540–ամեակին, ծանրանալով մանաւանդ Պոլսոյ հայութեան 16 դարերու երկար պատմութեան վրայ: Պատրիարքը յիշեցուցած է որ յաճախ համալսարանական ուսումէն ետք, երիտասարդները կը հեռանան համայնքէն, մինչ պէտք է ընտակցին որ բոլորն ալ կը պատկանին այս համայնքին: Ապա, յաջորդաբար խօսք առած են տոքթոր Արուս Եումուլ, Խաչիկ Ճանէլ, Անդրանիկ Թուրայ, Յակոբ Մամիկոնեան: Վերջին խօսքը արտասանած է Արի Զոլաք, որ ընդունելութիւնը կազմակերպող մղիչ ուժը եղած է: Հաւաքոյթին մասնակցած են 220 համալսարանականներ:

*
**

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Նշանակուած է Գառնիկ Քհնյ. Գոյունեան: Ան ծնած է Պուրճ – Համուտ 1967–ին, յաճախած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան ղըպրեվանքը, որու շրջանը աւարտած է 1988–ին: Անձնական քարտուղարը եղած է Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին նախքան անոր Հայաստան մեկնիլը: 1995–էն քահանայ է Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ, ծառայած է Փարիզ, տարի մըն է Գանատա փոխադրուած է:

*
**

ՖՐԱՆՔՖՈՒՐԹԻ ՄԷՋ, Դեկտ. 28–ին, իր մահկանացուն կնքած է զերմաահայ գաղութի ծանօթ դէմքերէն Եդուարդ Դաւիթեան: Ողբացեալը ծնած էր Պոլիս 1924–ին, յաճախած է Հինդլեան վարժարանը, ապա՝ Վենետիկի Մուրատ – Ռափայէլեանը: Հոնկէ կ'անցնի Թեհրան, Պաղտատ, հուսկ կը հաստատուի Գերմանիա (Ֆրանքֆուրթ) 1970–ին եւ կը հիմնէ իր վաճառականական գրասենեակը: 1976–1986 եղած է Գերմանահայոց Կեդրոնական կազմակերպութեան վարչութեան անդամ, իր կնոջ հետ ծաւալած է ազգային գործունէութիւն, անդամակցած է Հեսսընի Մշակութային Միութեան, հայկական հարցերու հաստատութեան, Հայ Օգնութեան Միութեան: 1999–էն պատուոյ անդամն էր Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդին: Ցուղարկաւորութիւնը կատարուած է Ցունուար 5–ին:

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆԸ ՍՏԱՑԱՒ ՊԱՏՈՒՈՑ ՏՈՔԹՈՐԻ ՏԻՏՂՈՍԸ

Հայաստանի Հանրապետութեան Գիտութիւններու Ազգային Ակադեմիայի դահլիճին մէջ, Դեկտեմբեր 5–ին տեղի ունեցաւ պաշտօնական ընդունելութիւն մը, որու ընթացքին Ակադեմիայի նախագահ Պր. Ֆաղէյ Սարգսեանը Մեսրոպ Արք. Աշճեանին չնորհեց պատուոյ տոքթորի տիտղոսը:

Գիտութիւններու Ազգային Ակադեմիան իր 60–ամեայ պատմութեան ընթացքին 38–րդ անդամն էր, որ կը չնորհէր այս պատիւը, եւ այս՝ ի գնահատութիւն Մեսրոպ Արք.ի հայագիտական, պատմական աշխատութեանց, եւ ազգագրութեան, հոգեւոր ու ազգային – մշակութային գործունէութեան եւ հրատարակչական եւ բարեսիրական լայնաչունչ ծառայութեան:

Այս բարձրագոյն կոչման չնորհման արարողութեան ընթացքին երախտապիտութեան եւ չնորհաւորանքի ջերմ խօսքեր ըսին Ակադեմիկոս Գէորգ Բրուտեան, Աչոտ Եղիազարեան, Գրողներու Միութեան նախագահ Լեւոն Անանեան եւ ուրիշներ: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ. Հայրապետի օրհնութեան խօսքը ներկաներուն փոխանցեց Մայր Աթոռի դիւանապետ Արշակ Վրդ. Խաչատրեան: Ներկաներուն ղազաումներուն թարգման հանդիսացաւ Սօս Սարգսեանը, երբ ըսաւ. «Մեսրոպ Արք. Աշճեանը դրսեւորում է հայ մտաւորականի ապրելակերպի եւ գործելակերպի լաւագոյն օրինակը: Իրօք, կա՞յ հոգեւոր եւ մշակութային այնպիսի մի բնագաւառ, որտեղ, այս դժուարին ժամանակներում, զգացած չլինեն այս նուիրեալ հայորդու աջակցութիւնն ու օգնութիւնը, անմիջական մասնակցութիւնը, հովանաւորութիւնը: Մեսրոպ Արք.ի աջը եւ մանուկների, եւ մեծերի ղլխին է»:

Հանդիսութեան աւարտին տեղի ունեցաւ հիւրասիրութիւն եւ Տարօնի նուիրուած զեկուցական ժողով: Մեսրոպ Արք. Աշճեան խօսեցաւ «Տարօնի վանքեր»ուն մասին: Հետաքրքրական դասախօսութիւն կարդացին փրոֆ. Էդիկ Դանիէլեանը, վ/րոֆ. Գեղամ Կիրակոսեանը:

Օրուան վերջին ցուցադրուեցաւ «Ադաղակող քարերի երկիրը» ֆիլմը, որ իրագործուած էր Մեսրոպ Արք.ի ջանքերով:

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԹ.

ԽՈՐՀՐԴԱԽՈՐ ԳՈՒՄԱՐՈՒՄ ՄԸ

– Այդ ամէն լեզուներն ալ ես պիտեմ, – ըսաւ Աստիկ:

– Արդէն իմ յոյսս ալ քու վրադ է:

– Միայն թէ բոլոր այդ գրուածները բնականաբար միեւնոյն մարդուն ձեռագիրը պէտք չէ, որ ըլլան:

– Զորսերնիս ալ կրնանք դրել եւ նոյնիսկ ձիրերնիս ալ կեղծել:

– Նախ եւ առաջ նամակ մը պատրաստենք, երբ թէ Փարիզէն գրուած եւ ուղղուած հոս գտնուող Հայու մը, – առաջարկեց Էմին էֆէնտին:

– Դուք ըսէք, ես գրեմ, – ըսաւ Աստիկ՝ գրպանէն մատիտ մը եւ թուղթի ծրար մը հանելով:

Էմին էֆէնտի պահ մը խորհեցաւ, մօրուքը չոյեց եւ տուն տուաւ.

«Ձեր նամակը ստացանք եւ չատ գոհ մնացինք իմանալով, որ մեր հրահանգները կէտ առ կէտ գործադրուած են: Այժմ նոր հրահանգներ ունինք հաղորդելիք եւ վստահ ենք, որ զանոնք ալ կը գործադրէք առանց ժամանակ կորսնցնելու: Նիւթականի մասին պէտք չէ քնաւ մտածէք կամ նեղուիք: Անոպառ դրամ ունինք մեր տրամադրութեան ներքեւ: Ա. Գ.–ը, որուն արդէն դիմում ըրիք եւ որոշեալ դումարը ստացաք, ինչպէս մեզի կ'իմացնէք, մեր կողմէ նոր հրահանգ ստացած է անսահման վարկ մը բանալու ձեզի: Ամէն անգամ, որ դրամի պէտք ունենաք, կրնաք դիմել իրեն եւ ստանալ պէտք եղած գումարը: Ձեր մտերմական յարաբերութիւնները չարունակեցէ՛ք Արիֆի եւ Օսմանի հետ, երկուքն ալ վստահելի եւ անձնուէր մարդիկ են եւ մասնաւորաբար մեզի յանձնարարուած Շ.–ի կողմէ:

Անհրաժեշտ է, որ մէկ քանի քարաչէն եւ մեծկակ բնակարաններ վարձէք Շիշլիի, Բանկալթիի, Բերայի Շիտակ ճամբուն վրայ, ինչպէս նաեւ Ղալաթիոյ եւ Պոլսոյ կողմը, ընդհանրապէս անցուդարձ ունեցող փողոցներու մէջ:

Մեր ընկերներէն 3 հոգի Զուիցերիայէն մօտերս Պոլիս կը հասնին ձեզի օժանդակելու համար: Ձեր հասցէն տրուած ղրկելիք առաքեալները աւելի քան հետեւաբար մեծ օգտակարութիւն ունենալ: Անհրաժեշտ է, որ Գնալը կղզիին արեւմտեան կողմը, ամայի տեղ մը, ծովեզերքին մօտ թաքստոց մը ունենաք: Ասիկա պէտք է պատրաստէք անմիջապէս: Դրամ մի՛ խնայէք, բայց մեծ զգուշութեամբ գործեցէք: Ծովու կողմէ ձեզի անհրաժեշտ պիտոյքներ պիտի հասնին:

Զուիցերիայէն եկող ընկերները աւելի ընդարձակ տեղեկութիւններ կրնան ձեզ այս մասին: Ձենք ուզեր ամէն բան գրել, թէեւ վստահ ենք, որ ապահով կերպով ձեր ձեռքը պիտի հասնի:

Ս. էֆէնտիին ըսէ՛ք, որ փաշան չատ գոհ մնաց իր տուած տեղեկութիւններէն: Նոյն ուղղութեամբ թող աշխատի, անհրաժեշտ է, որ նախարարութիւններու մէջ համախոհներ ունենանք, միայն թէ զգուշացէք մատնիչներէն:

Ձեր նամակները կրնաք ղրկել մեր ցոյց տուած ճամբով: Ապահով եւ արագ կերպով մեր ձեռքը կը հասնին»:

Էմին էֆէնտին կանգ առաւ եւ յաղթական նայուածք մը արձակեց չուրջը:

– Շատ հիանալի՛, սքանչելի, աննըման, – գոչեց Աստիկ խանդավառուած, – մաշալլահ, Էմի՛ն էֆէնտի, իրաւցընէ գըլուխ գործոց մը եղաւ ասիկա, քօնեաք մը կը խմէ՞ք, հրամմեցէ՛ք, ես երբեք պիտի չկրնայի ասանկ նամակ մը չարադրել:

– Իրաւ, այս նամակը լաւ խմբագըրուեցաւ, – ըսաւ Արթին, – մինակ եթէ այս նամակը կարդան՝ տակնուվրայ պիտի ըլլան:

– Եւ, երբեք անոր ճչմարիտ ըլլալուն պիտի չկասկածին, – դիտել տուաւ Արգար:

– Քօնեաք մըն ալ խմեցէ՛ք, – առաջարկեց Աստիկ՝ գաւաթը Էմին էֆէնտիի երկարելով:

– Փորձառութիւնն ալ ուրիշ բան է:

– Աֆէրի՛մ, Էմի՛ն էֆէնտի:

– Էֆէնտի՛մ, երեսուն տարի է այս գործերուն մէջն եմ, – ըսաւ Էմին էֆէնտի գոհունակ դէմքով մը, – տէ՛յ Համիտի օրերէն, սուտ դատաղրութիւն մը ինչպէս կը սարքուի՝ չատ աղէկ գիտեմ, ժամանակին ասանկ բաներ բաւական ըրած ենք:

– Եւ բաւական ալ դրամ վաստկած անշուշտ, – վրայ բերաւ Արթին խնդալով:

– Ամուճով ոսկի առած եմ, հէ՛յ կիտի օրեր, – հառաչեց Էմին էֆէնտի՝ այդ հին, բայց ժամանակները վերյիշելով:

– Ի՞նչ ըրիր, տեսնենք, այդ դրամները, – հարցուց Աստիկ կատակի ձեւով:

– Ի՞նչ պիտի ընեմ, այն ատեն երիտասարդ էի, կիներու հետ կ'ուտէի վաստկած դրամս:

Խօսակցութիւնը պահ մը այսպէս կորընցուց իր լրջութիւնը եւ չեղեցաւ բուն նիւթէն, բայց Արթին արդիւնց այս զարտուղութիւնը:

– Պարապ խօսքերով ատեն չանցընենք, – ըսաւ, – ժամանակը արդէն ուշ է:

– Ուրիշ ի՞նչ գրութիւն պիտի պատրաստենք, հարցուց Էմին:

(Շար. 141)

Ճի՛շդ, թէ սխալ...

◆ Երբ ցորածին մը բառասուն օր ետք կը պահէ իր աչքերուն կապոյտ գոյնը, աչքերը կապոյտ կը մնան:

Սխալ. երեխային աչքին վերջնական գոյնը կարելի է որոշել ոչ թէ 40 օր, այլ 3 ամիս ետք:

◆ Դէմքի բշտիկները գէշ սնունդառութեան հետեւանք են:

Սխալ. անհմատ է տուրմը, պիտակեղէնը կամ երշիկեղէնները բշտիկներու յայտնութեան պլխաւոր պատճառ նկատել:

Պատահներուն 80 առ հարիւրը բշտիկ կը տառապի եւ պատճառը պարզապէս հորմոնային փոփոխութիւններն են, իսկ դարմանը մորթի մասնագէտ բժիշկներուն քով է:

◆ Սուրճը հունը կը խանգարէ:

Ճիշդ. տրուած լլլալով, որ սուրճը ֆափէին կը պարունակէ եւ այս վերջինը դրդռիչ մըն է, նախընտրելի է երեկոյեան չսպառել: Նոյնը կարելի է ըսել թէյին, քոլային, նարինջի հիւթին եւ ծխախոտին համար:

◆ Երբ միշտ ակնոց կը գործածեմ, մեր աչքերը ալ չեն աշխատիր:

Սխալ. Ակնոց կրելը ինքնին դարմանում մը չէ, այլ որոշ հանգիստ մը կը չնորհէ: Հետեւաբար ակնոցի գործածութիւնը աչքը չի ծուլացներ:

◆ Պարմանուհիները շատ աւելի հասուն են, քան՝ իրենց տարեկից պատանիները:

Ճիշդ. անոնք արդէն «կնոջական հովեր» կ'առնեն, կը հաղնին, կը չպարուին, երբ անդին իրենց տարեկից պատանիները տակաւին կոխով զբաղած են: Դասի իմաստով ալ երկար ատեն պարմանուհիները չատ աւելի փայլուն աշակերտներ դուրս կու գան, քան՝ իրենց մանչ դասընկերները:

◆ Բրիւնձը, դդմաճը եւ գետնախնձորը կը գիրցնեն:

Սխալ. ասոնք չէ որ կը պիրցնեն, այլ՝ իրենց պատրաստութեան եղանակը:

Այսպէս, խաչած գետնախնձորը կամ դդմաճը քիչ մը համեմելով կարելի է անվախ ուտել:

Նոյնպէս ալ՝ խաչած բրիւնճը, որուն վրայ քիչ մը սոյայի թացան աւելցուած է, անվնաս ուտելիք մըն է բոլորին:

◆ Կանաչ բոյսերուն հետ պէտք է խոսիլ:

Սխալ. բոյսերը ապրող, բայց ոչ խելացի էակներ են: Անոնք պէտք ունին կանոնաւոր խնամքի, ջուրի կամ անունդի. ոչ մէկ ձեւով հաստատուած է, թէ բոյսերուն հետ խօսելով անոնք աւելի կ'աճին...

◆ Կատուն շոյելով մեր ջիղերը կը հանդարտին:

Ճիշդ. կատուն կամ չունը շոյելով մեր լարուած ջիղերը կը թուլնան եւ արեան ճնշումը կ'իջնէ: Ասիկա գիտականօրէն փաստուած է:

◆ Գլուխը դէպի հիւսիս, աւելի լաւ կը քնանաք:

Սխալ. ոչ մէկ փաստ կայ, որ գլուխը դէպի հիւսիս պառկելով՝ աւելի հանգիստ կը քնանանք. մինչդեռ եթէ սենեակը օդասուն եւ մութ է, հաւանական է, որ հանգիստ քնանանք:

(*) «Je me souviens du 9e arrondissement» par Sonia Kronlund. - Paris, Ed. Parigramme, 2001, 148 F

Offre d'emploi

Maison de retraite arménienne recherche :

OUVRIER PROFESSIONNEL

toutes mains chargé de l'entretien général de l'établissement.

Titulaire de permis B

Envoyez CV à l'attention de Monsieur Arsène GARABEDIAN, Directeur
Maison de retraite de l'Eglantier
7, rue de l'Eglantier
95500 GONESSE
Tél. : 01. 39. 85. 24. 24

13e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 13ՐԴ ՇԱՐՔ (Բ. ԾՐԱԳԻՐ)

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

LEVON MANUELIANTZ
RENAISSANCE D'UNE FEMME
ԼԵՒՈՆ ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆՑ
ՎԵՐԱԾՆՈՒԱԾԸ

(գրուած՝ 1906 թ·)
Դրամա
երեք գործողութեամբ

կիրակի, Յունուար 20, ժամը 16–ին
Dimanche 30 janvier à 16 heures

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ
118, rue de Courcelles - 75017 Paris
M° Courcelles
Մուտքը՝ 30 ֆրանք

LE CENTRE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE
et
L'UGAB - PARIS

vous convient à un projection du film de
MIKAEL HAGOPIAN
(cinéaste californien)

Voice from the Lake
(52 mn)

consacré aux événements de 1915 à Kharpert
suivie d'une conférence
d'**ARA SARAFIAN**
(historien et éditeur britannique)

Kharpert 1915
(en arménien)

le 18 janvier à 20 heures 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(M° Courcelles)

Vente sur place des dernières publications en anglais de l'Institut Gomidas et notamment des Mémoires de la missionnaire danoise Maria Jacobsen (1907-1919).

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Նուրիան Խիլիճեանի *յիշատակին, Անթոնէն Օր· Ա.յտա Մովսէսեան 100 եւրօ կը նուիրէ «Ցառաջ»ին:*

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 13

Ը. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ

Տօն անուանակոչութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի

ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՑ. ՊԱԼՐԳԵԱՆ

Ցաւարտ պատարագի, յաջորդ օրուան՝ Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին անուանակոչութեան առթիւ՝ Հոգեհանգիստ եկեղեցապէն բարեբար՝

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ,

հօր՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ

եւ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ընտանիքի համար նըւիրեալ Հոգեհանգիստն կը կատարուի:

Ապա Առաջնորդարանիս տնօրինէն կը կատարուի:

ՀԱՄԱՉԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐ ԵՒ ՅՕՐԻՆՈՂ

ԺԻՐԱՑՐ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

կը ներկայացնէ իր յօրինուածներու նոր սալիկը (CD)

կը մասնակցին դաշնակահարները՝

ԳՈՀԱՐ ՕՀԱՆԵԱՆ

եւ

ՄԱՍԱՆՈՐԻ ՔՈՊԻՔԻ

Ուրբաթ, Յունուար 18, ժամը 20·30–ին

Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 PARIS

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
organise un

SEJOUR DE SKI à St-Jean Montclar

du 10 au 17 FEVRIER
et du 16 au 23 FEVRIER

pour les jeunes de 7 à 16 ans

Prix : 298 euros comprenant :
- l'hébergement en pension complète
- les forfaits remontées mécaniques+assurance
- la location du matériel
- l'encadrement sur les pistes
- les activités

Renseignements et réservations avant le 10 janvier au 06 76 48 58 73

UGAB — Séjour de ski
11, square Alboni, 75016 PARIS

Le soleil, la neige, l'air pur...
Des vacances d'hiver à la montagne,
c'est unique et irremplaçable!
A très bientôt
pour d'inoubliables vacances d'hiver
avec l'UGAB!

INFORMATIONS ARTISTIQUES

Mardi 15 janvier à 19 heures

En pays partagé

Rencontre autour d'un livre :
Eugénie Ajamian — Rouben Mélik — Francis Combes
Musique d'ici et d'ailleurs
avec le groupe Lavach
Du 15 au 27 janvier
Eugénie Ajamian
OEuvres à l'encre de Chine et au feutre
Bibliothèque municipale Henri-Vaysse
50, avenue Gambetta à Bagnolet
— Entrée libre —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱՆՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը, կը խնդրէ որ ընդունիք իր Ջեմմապին մաղթանքները Նոր Տարուան եւ Սուրբ Ծնունդի առթիւ:

*
**

ALFORTVILLE
La **Section «Helen Puzant»**
présente

«WELCOME TO GLENDALE»

Une comédie musicale
d'expression arménienne,
imaginée à partir de la vie quotidienne
de nos compatriotes de Los-Angeles
Musique, adaptation et mise en scène
NAREG DOURIAN
Avec l'un des comédiens
les plus populaires d'Arménie :
RAPHAEL KOTANDJIAN
la jeune et talentueuse
KRISTIN HOVHANISSIAN
et le célèbre et hilarant
NAREG DOURIAN
Vendredi 8 février à 20 heures 30
Salle des Fêtes, rue Voltaire, Alfortville
Pour tous renseignements :
☎ 01 43 76 55 89

*
**

SOIREE COSTUMEE

La Croix Bleue des Arméniens de France section **«Astrig»** d'Arnouville organise une **SOIRE COSTUMEE EXCEPTIONNELLE, le Samedi 9 février à partir de 20 heures,** à l'éspace Charles Aznavour, à Arnouville-lès-Gonesse, au profit de son **Ecole hebdomadaire.**

La soirée sera animée par l'**Orchestre GAIDZAG'S.**

Soucieuse d'innover, de lancer des formules originales et de surprendre, la section laisse libre cours à chacun pour la tenue vestimentaire qui peut être originale, extravagante ou costumée (sans thème). Bien entendu, il n'y a aucun caractère obligatorie à se costumer.

*
**

ՁԻՒՆԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Արշալոյս Թաղէոսեան մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ձիւնագնացութիւն Պէլֆօնթէն (Ժիւրա):

Փետրուար 24–էն Մարտ 3

Հայկական ջերմ մթնոլորտ:

Ցաւեղեալ մանրամասնութեան եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝

Մարի Ապուէֆեանին՝
01 – 47 – 80 – 71 – 73

երեկոյեան՝

Արաքսի Գարանֆիլեանին՝
01 – 39 – 83 – 71 – 19

Տեղերը սահմանափակ են:

Séjour d'hiver pour les enfants

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 16 au 23 février pour les enfants nés entre 1986 et 1994.

Voyage en car.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration :
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01. 48. 24. 46 57
Nombre de places limité.
Date limite d'inscription: 15 janvier

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 15
MARDI
15 JANVIER
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·340 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·340

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑի Սահմանադրական Խորհուրդը անգամ մը եւս դրաքննեց կառավարութեան մէկ օրէնքը: Այս մէկը կը վերաբերէր զոհծպրկումներու պայմաններուն եւ հարկ է ըսել թէ ժոսփէն լսկ կողմնակից չէր օրէնքին որոշ յօդուածներուն եւ տեղի տուած էր համապատասխանութիւններուն: Օրէնքը որ մկրտուած է· – «Ընկերային արդիականացում» կը նախատեսէր լուրջ սահմանափակումներ տնտեսական պաշտօնազրկման դեմքի վրայ, ինչ որ ըստ Սահմանադրական Խորհուրդին բացայայտ կերպով վնաս կը բերէ գործի ձեռնարկելու եւ ուրեմն նաեւ աշխատանքին: Բուռն հակազդեցութիւն ունեցաւ, յանուն Համապատասխանութեան Ոստիկանի Սոցիալական, ընկերային, քաղաքական եւ մշակութային կացութիւնը եւ քննադատած երեք երկիրներուն մէջ ծաւալած կաշառակերութեան, մարդկային իրաւունքներու բռնաբարումի եւ մամուլի ապատեղեկութեան սահմանափակումներու երեւոյթները:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՇ, քանի մը երկվայրկեան մարած մնացած է կիրակի օր, երբ կը դիտէր հեռատեսիլէն Գալթիմոր – Մայամի մրցումը: Հակառակ կլած է պիսթիւի մը եւ անմիջապէս մարած է եւ դեռին ինկած: Երբ արթնցած է, վստահեցուցած է որ ատրն է իր դիտակցութեան քանի նոյն տեղը տեսած է իր երկու ականջները: Պուշ կը տառապի արեան թերճնշումէ եւ կը կարծուի թէ այդ է մարելուն պատճառը:

ՀԱՄԱԱԶ խոստացաւ հակազդել Իրայէլի կատարած քանդումներուն Գազայի գոտիին մէջ, անօթեւան ձգելով բազմաթիւ պաղեստինցի ընտանիքներ: Այս յայտնութիւնը եղած է հակառակ պաղեստինեան դեկավարութեան զգուշութեան հրաւէրին:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 11–ի յաջորդական ոճրափորձերու մեռեալներու հաշուեկշիռը անգամ մը եւս նուազում կրեց, մինչ նման պարագաներու հակառակը կը պատահի: Ցունուար 11–ին, Նիւ – Եորքի երկնաքերու մեռեալներու պաշտօնական թիւը 2893–ի իջած էր, սկզբնական 4000, 3126, 2940 թիւերէն եառ:

ՉԻՉԵՆԻՈՑ ՄԷՋ, 25 հոգի սպանուած են, որոնց 23–ը չէչէն ապստամբներ են· երկու ուրիշներ ալ զվխատուած են եւ կարելի չէ եղած ճշդել իրենց ինքնութիւնը: Այս հաշուեկշիռը ներկայացուցած են ռուս պինուորական աղբիւրներ:

ՓԱՓԻՒԻ ՏԻՎԼԷՃԵԱՆ 30 սրբազրութիւններ պիտի ներկայացնէ կիրակու օրէնքին բարենորոգման համար: Անոնց մասին կ'արտայայտուէր «Ֆիկարո»յի Ցունուար 12–ի թիւին մէջ: Փափաքելի կը գտնէ որ կառավարութիւնը խորհրդակցի ընդդիմութեան հետ, որպէսզի մխանարար բնագիր մը պատրաստեն, զոր բոլորն ալ քուէարկեն:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՖՈՐՏ ընկերութիւնը չատ խիստ խնայողութեան կը դիմէ եւ որոշած է 35 հազար աշխատանքի վերջ տալ աշխարհի մէջ, որոնց 21 հազարը՝ Միացեալ – Նահանգներ, ուր կը փակէ նաեւ հինգ գործատուն: Կառքի համաշխարհային թիւ 2–ը այս ծրագիրը մկրըտած է «վերակենսունակութեան ծրագիր»:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԲԱՆԱԶԵԻԸ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԱՍԻՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻ ՁԱՆԶՆԱԼՈՒ ՀԱՑՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Եւրոպական Խորհրդարանին արտաքին յարաբերութիւններու յանձնախումբը տեղեկագիր մը պատրաստած է Եւրոպական Միութեան եւ Հարաւային Կովկասի յարաբերութիւններուն մասին: Հոն ամենայն մերկութեամբ պարզուած է Հայաստանի, Վրաստանի, Ադրբեջանի տնտեսական, ընկերային, քաղաքական եւ մշակութային կացութիւնը եւ քննադատուած երեք երկիրներուն մէջ ծաւալած կաշառակերութեան, մարդկային իրաւունքներու բռնաբարումի եւ մամուլի ապատեղեկութեան սահմանափակումներու երեւոյթները:

Տեղեկագիրը – բանաձեւը որ հաւանօրէն մօտ առենէն քուէարկութեան կը դրուի, կ'առաջարկէ տարբեր միջոցներով նոյնասի մէջ զարկ տալ Եւրոպական Միութեան ռազմավարութեան, նաեւ հոն յատուկ ներկայացուցիչ մը ունենալ· նոյնպէս, կոչ կ'ուղղէ Եւրոպական Միութեան որ երեւանի եւ Բաքուի մէջ դրասենեակ բանայ, այդ երկիրներուն յառաջիկային նոյն Միութեան անդամակցութեան որպէս զօրակցութեան արտայայտութիւն: Տեղեկագիրը կը զօրակցի նաեւ Կովկասի համար Կայունութեան ուխտի մը գաղափարին եւ պալքանեան երկիրներուն ընծայուածին նման առեւտրական յատուկ նախընտրութիւններու:

Տեղեկագիրը պարբերութեամբ մը կ'ընդգիծէ դրացի երկիրներու–Թուրքիա, Իրան, Ռուսաստան – դերը եւ կը հրաւիրէ զանոնք չինչ մօտեցումով մը մասնակցութիւն բերելու Հարաւային Կովկասի մէջ խաղաղ բարեփոխումներու: Յատկապէս, նոյն պարբերութեամբ կը կրկնուի Եւրոպական Խորհրդարանին Հայերու ցեղասպանութեան մասին 1987–ի բանաձեւը եւ կոչ կ'ըլլայ Թուրքիոյ, վերցնելու Հայաստանի կիրարկած չրջափակումը:

Եւրոպական Միութեան Թուրքիոյ ներկայացուցիչը ուժգնօրէն հակազդած է այդ պարբերութեան ու սկսած ճնշում գործադրելու, որպէսզի ան զեղչուի: Եւրոպացի երկու երեսփոխան Ա. Տիւֆ (Անգլիա, Դեմոկրատ Ազատական) եւ Ժ. Վան Օրտըն (Անգլիա, Պահպանողական) փոփոխութիւններ առաջարկած են, որպէսզի չնչուին յատուկ նշումները այն միջոցներուն որոնք կրնան ձեռք առնուիլ Թուրքիոյ կողմէ, մեղմացնելու համար չրջանին լարուած կացութիւնը: Երկու երեսփոխանները մաս կը կազմեն Թուրքիոյ հետ խորհրդարանական յանձնաժողովին:

Եւրոպայի Հայկական Ֆորումը կը չեշտէ թէ բանաձեւը յապաւելու Թուրքիոյ դեսպանատան ջանքերը յաւելեալ մէկ փուլը կը կազմեն Հայաստանի եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւններու հարցը եւրոպական ատեաններու օրակարգէն դուրս պահելու Թուրք կառավարութեան արտեւին: Մանաւանդ որ Թրքական այդ արչաւը չի սահմանափակուիր միայն 1915–ի ցեղասպանութեան ժխտումով, այլ ան կ'ուրանայ Հայաստանին նկատմամբ չրջափակում կիրարկելու իրականութիւնն ալ:

ՄԱՀ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՄԵԾ ՎԱՐՊԵՏԻՆ

Henri Verneuil - ԱՇՈՏ ՄԱԼԱՔԵԱՆԻ

Յաւով տեղեկացանք, որ Ուրբաթ, Ցունուար 11–ի ցերեկին, փարիզեան բուժարանի մը մէջ սրտի սուր տագնապի մը զոհ գացած էր Աշոտ Մալաքեան, Ֆրանսայի մէջ աւելի ծանօթ՝ Անրի Վէրնէօյ անուան տակ, չարժանկարի մեծ վարպետ, աւելի քան 30 ֆիլմերու հեղինակ բեմադիր մը, որ անկասկած իր պատուաբեր տեղն ունի Ֆրանսական չարժանկարի պատմութեան մէջ, եթէ նոյնիսկ չատեր փորձեցին նսեմացնել իր ֆիլմերը զանոնք «առեւտրական» որակելով, մինչ պարզապէս ժողովրդական էին: Վէրնէօյ պատգամ մը չունէր փոխանցելիք, ոչ ալ նման ծրագիր հետապնդած է: Իրեն համար, ֆիլմը ժամանց մը պէտք է ըլլար ժողովուրդին համար եւ այդ նպատակը հետապնդած է միչտ ու յաջողած:

*
**

Աշոտ Մալաքեան ծնած էր Ռոստոֆ, 1920, Հոկտ· 15–ին, ծնողքին եւ երկու մօրաքոյրներուն հետ Մարսէյլ կը ժամանէր չորս տարի եառ, ուր պիտի անցընէր իր մանկութիւնն ու երիտասարդութիւնը: Սկզբնական չրջանը չատ դժուար եղած էր, բայց, ծնողքը զոհողութիւն չէր խնայած որպէսզի Աշոտ լաւագոյն դպրոցները յաճախէ եւ բարձրագոյն ուսում կատարէ: Պուլվար Թէոտոր Թըրնէրի Թիւ 3, հոն է ուր կը գտնուէր Մալաքեաններու չապկադործի աշխատանոցն ու բնակարանը եւ որու դուռը միչտ բաց էր, բոլորին առջեւ: Ջերմ եւ հիւրընկալ Մալաքեանները տաքուկ մթնոլորտ մը ստեղծած էին եւ իսկական հաճոյք էր մաս կազմել իրենց մտերիմ չրջանակին: Էքս–ան–Փրովանսի Ecole Nationale des Arts et Métiers–ի ուսումին կողքին, Աշոտ, ամէն կիրակի կ'ընկերանար իր հօրը դէպի Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին, ուր Յակոբ Մալաքեան դպրապետ էր եւ փառաւոր կերպով կ'երգէր պատարագը պատիճոն իր ձայնով: Տարիներ եառ ալ, միչտ կը սիրէր փաստել թէ ոչինչ մոռցած է ու կը սկսէր երգել՝ «Ուրախ լեր» այնքան տպաւորիչ կերպով:

*
**

Աշոտ Մալաքեան էքսէն չրջանաւարտ էր որպէս ճարտարագէտ, բայց երբեք չընդգրկեց այդ մասպարէզը: Նախ նետեցաւ լրագրական մասպարէզ եւ այդ առթիւ է որ իրեն տրուեցաւ Անրի Վէրնէօյ ծածկանունը, երբ «Լա Մարսէյեզ» թերթին խմբագիրը անյարմար գտած էր որ իր բուն անունով մտորագրէ յօդուած մը որ կը վերաբերէր հայկական ցեղասպանութեան: Ապա, Փարիզի մէջ, վարեց «Հորիզոն» չաբաթաթերթի խմբագրութիւնը, նախքան չարժանկարի աչխարհ նետուիլը: Իր առաջին գործը եղած է փաստանկար մը՝ «Escale au soleil», որ յաջող կարճ ժապաւէն մըն էր Մարսէյլը ներկայացնող: Դիմած էր Ֆերնանտէլի որպէսզի ապահովէ մեկնաբանութիւնը ու վարանումով, ուզած էր դիտնալ թէ ի՞նչ գումար պիտի ուզէ որպէս վարձատրութիւն: Ֆերնանտէլ պատասխանած էր՝ «Հետդ խանութն ալ ծախես, չես կրնար վճարել, ուրեմն սիրայօժար կը բերեմ իմ մասնակցութիւնս»: Այդ չարժանկարը ներկայացուեցաւ Գանն իր փառատօնին, 1947 Սեպտեմբերին:

Այդպէս սկսաւ իր գործակցութիւնը Ֆերնանտէլի հետ եւ քանի մը տարի եառ, 1951–ին, դարձաւ իր առաջին երկար ժապաւէնը՝ «La table aux crevés»: Այդ թուականէն եառ, Աշոտ Մալաքեան դարձուց տասնեակներով ֆիլմեր, ամէնէն ծանօթ եւ տաղանդաւոր դերասաններուն հետ, որոնց գլխաւորներն եղան Ժան Կապէն, Ալէն Տըլոն, Միշէլ Մորկան, Տանիէլ Տարիէօ, Ժան–Փօլ Պելմոնտօ, Անթոնի Քուին, Իվ Մոնթան, Անրի Ժոնաս, Լինօ Վանթուրա եւ այնքան ուրիշներ: Իր գլխաւոր ֆիլմերը եղած են «La vache et le prisonnier», «Un singe en hiver», «Cent mille dollars au soleil», «Mélodie en sous sol», «La vingt-cinquième heure», «La batalile de San-Sebastian» (այս երկու ֆիլմերը դարձուցած է Հոլիվուտ), «Le clan des Siciliens», «Peur sur la ville», «I... comme Icare», «Week-end à Zuydcoote», «Le casse», «L'affaire d'une nuit», «Des gens sans importance», «Le serpent», «Le président» եւն·, եւն·: Վերջին երկու ֆիլմերը եղան, 1991–ին եւ 1992–ին, Mayrig եւ 588 Rue Paradis, որոնք ինքնակենսագրական բնոյթ ունէին եւ հարկ է խոստովանիլ թէ իր լաւագոյն գործերը չեղան, բայց նիւթը կը խօսէր Հայերուն եւ մանաւանդ իրե՛ն՝ զգացական դեպքի վրայ:

*
**

Վէրնէօյ մեծ արհեստաւոր մըն էր: Պատանեկութենէն խորապէս տպաւորուած կը մնար Ռուբէն Մամուլեանի «La reine Christine»ով: Երբ ինք ալ նետուեցաւ այդ ասպարէզը, սկիզբէն դիտցաւ ընտրել լաւագոյն գործակիցները՝ դերասան, նկարահան, տիալոկիսթ (Միշէլ Օտիար, Անրի Ժանսոն եւլն·):

Օր մը նաեւ գրիչը ձեռք առաւ եւ գրեց յաջող գործ մը՝ «Մայրիկ», որ իր փափաքով իսկ եւ Արփի Թոթոյեանի թարգմանութեամբ լոյս տեսաւ որպէս թերթօն «Ցառաջ»ի մէջ, 1986 Դեկտ· 13–էն սկսեալ: Հատորը թարգմանարար լոյս տեսաւ 37 լեզուներով: Այդ վէպին ներչնչուած էր «Մայրիկ» ֆիլմը: Նոյն մակարդակը չունէր իր յաջորդ գործը՝ «Le cheval Vartan», որ իսկապէս ճախող վէպ մըն էր:

Ճիշդ է սակայն որ Աշոտ Մալաքեան հրաչալի պատմող մըն էր, ըստ Ֆրանսացիներուն՝ un conteur oriental:

*
**

Մահուան պահէն իսկ, Ֆրանսայի մեծախանները լայն արձագանգ տուին իր կեանքին եւ գործին ու այդ առընչութեամբ նաեւ Հայոց ցեղասպանութեան: Ոչ ոք խնայեց ածականները, հակառակ անոր որ տասը տարի է ոչ մէկ ֆիլմ դարձուցած էր, եթէ նոյնիսկ ծրագիրներ ունէր: Կը սիրէր կրկնել թէ ոսկեկանական լաւագոյն բեմանիւթը գրած է, բայց, արտադրող կը փնտռէր···: 1996–ին, իրեն չնորհուեցաւ Պատուոյ Սեզար մը իր գործին ամբողջութեան համար, 2000 Դեկտեմբերին անդամ ընտրուեցաւ Գեղարուեստից Ակադեմիային Իվ Պրայէրի աթոռին, հրամանատար էր Պատուոյ լեգէոնի: Ակադեմիա մուտքի իր ելոյթին մէջ, անդրադառնալով իր կենսագրութեան, ըսած էր՝ «Arménien, je suis, plus Français que moi, tu meurs», յիչելով նաեւ իր կեանքին ուղեգիծը Մարսէյլի Quai de la Joliette–էն, ուր խարսխած էր գիրենք փոխադրող նաւ-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

«ՀԱՅԵՐԸ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ» (*) ԿԱՄ ԿՈՐԻՉԻՆ ԾՈՒՐՋ ՎԵՐԱԿԱՑՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՐՀ ՄԸ

Պատկառելի հատոր մը հասաւ Պոլիսէն: Որակականը հոս կը պահէ իր հարազատ իմաստը, մէկդի ձգելով՝ հոսհոսութեան, կամ անգիտութեան պատճառով մսխուած, չահարկուածի հանգամանքը: Այլ որակումներով դժուար է ամփոփել տըպաւորութիւնը որ կը ձգէ այդ աշխատասիրութիւնը նոյնիսկ միայն դիտողին, թերթատողին վրայ, առանց մէջուկին նկատառումին: Մեծածաւալ, մօտ հազար էջնոց, պեղատիպ, չատ ճաշակաւոր թղթքերէն հրատարակութիւն մը որ գործածուած թուղթին ու հրատարակութեան որակով, էջադրումով, տառատեսակով ու մնացեալ բոլոր յատկանիշներով հիացում ու հպարտութիւն կ'առթէ:

Այդ հատորը Պոլսոյ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի վաղըթին հրատարակութիւնն է, պատրաստուած՝ Արսէն Եարմանի կողմէ: Ունի «Հայերը Օսմանեան առողջապահութեան ծառայութեան մէջ» խորագիրը որուն աւելցած է «Եւ Ս. Փրկիչ Հայոց հիւանդանոցին պատմութիւնը» ենթախորագիրը: Անմիջապէս պէտք է աւելցնել որ հատորին մէջուկը չատ լայնօրէն կը զանգէ նշուած խորագիրով ու ենթախորագիրով գծուած սահմանները. կ'ըլլայ վաւերագրական, անժխտելի փաստարկումը գոյութեան մը, ներկայութեան մը որ Հայունն է, սկսած՝ չատ հեռաւոր ժամանակներէ եւ որ կը շարունակուի մինչեւ այսօր: Օսմանեան առողջապահութեան մէջ Հայերու դերակատարութիւնը եւ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին պատմութիւնը գործին գլխաւոր առանցքն են որուն չուրջ թել առ թել հիւսուած է այդ ներկայութեան զարաւոր, հարուստ, այլ տիպար պատմութիւնը: Անկարելի է չնշըմարել այս տուեալը, պարզ թերթատումով մը անգամ, թէեւ հեղինակը իր նախաբանի տողերով «Օսմանեան ընկերային կեանքին մէջ Հայերու կատարած դերին միայն համառօտ ակնարկ մը» կ'որակէ կատարած աշխատութիւնը:

Պրպտումի, հաւաքումի, համադրումի անսպառ համբերութեան, հմտութեան, եւ մանաւանդ՝ սիրով կատարուած աշխատութեան մը պտուղն է այս հրատարակութիւնը: Կը կրէ 2001 Դեկտեմբեր թուականը: Վաւերագրականի յատկանիշին առաջին աղբիւրը պատմական երեք հազար նկարներ են, սեւ – ճերմակ ու դունաւոր արտատպումներով: Անճնաւորութիւններու դիմանկարներէն զատ, անոնք կը ներկայացնեն պատմական կնիքներ, սուլթաններու հրովարտակներ, հայկական բնակավայրեր, եկեղեցիներ, վանքեր, դպրոց, որբանոց, հիմնաքար, պատմական բացիկներ, քարտէսներ, օսմանեան պատուանշանները, դեղագիրները, դեղարոյսեր, բժշկական գործիքներ, վիմագրութիւններ, կրաւիւրներ, բժշկական վկայականներ, եւ այլն, եւ այլն: Արխեայական այդ ճոխ նիւթը առնուած է չատ զանազանեալ աղբիւրներէ որոնց մէջ կը նշուին արեւմտեան թանգարաններ, մատենադարաններ, (ինչպէս՝ Ֆրանսայի Ազգային մատենադարանը, Բրիտանական թանգարանը, պոլսական դիւաններ – պատրիարքարան, եկեղեցիներ, պետական թանգարաններ–, Երուսաղէմը, Հայաստանը – Երեւանի պատմութեան թանգարան, Էջմիածին–, Մխիթարեանները եւ չարք մը անձնական հաւաքածոներ:

Անձնական հաւաքածոներու գլխաւորին տէրն է հեղինակը՝ Ա. Եարման որ վերջին տարիներուն արդէն պարբերաբար փաստաթղթական ուշադրաւ բաժիններ կը հրատարակէր Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին նոյնանուն ամսաթերթին մէջ: Ինք 1922–ին Թոքատէն Պոլիս հաստատուած Յարութիւն Եարմայեանի թոռն է. ծնած է 1949–ին: Պոլսոյ Մխիթարեան նախակրթարանէն եւք մինչնակարգը, լիսէն – Մուրատ Ռափայէլեան – ու համալսարանը աւարտած է Իտալիա, ապա վերադարձած, գլխաւորելու ճարտարարուեստ ընտանեկան գործը: 1997–2001 շրջանին Ս. Փրկիչի հոգաբարձութեան մաս կազմած է, նոյն առեն ստանձնած՝ ամսաթերթին խնդհանուր համակարգողի աշխատանքը:

Հատորը ունի 12 գլուխ, դրացանկ մը եւ անուններու ցանկ մը: Առաջին, Մուտքի բաժինը նիւթ ըրած է Օսմանեան կայսրութեան մէջ Հայերը·անջատ բաժիններով ներկայացուած են ոչ մահմետական փոքրամասնութիւններու օրինակի վիճակը, Հայերու տրուած իրաւունքները, Պոլսոյ հայ բնակչութիւնը եւ բնակավայրերը, Հայերու նախընտրած ասպարէզ – արհեստները, ամիրաները (էջ 1 – 89): Գաղափար մը տալու համար իւրաքանչիւր գլխու ընդգրկումի լայն սահմաններուն մասին, կը բաւէ նշել թէ Հայերու ասպարէզ – արհեստներու բաժինը փոստպանութենէն, ոսկերչութենէն, մետաքսագործութենէն, յախճապակիէն կ'երկարի մինչեւ դրամատնային գործունէութիւն ուր օրինակ՝ տրուած է Օսմանեան դրամատան մէկ ծանուցագիրը որպէս «Առաջին հայ դրամատունը», ընկերացած՝ վարչական կազմին ութ հոգինոց ցանկին, ամբողջովին «հան»երէ բաղկացած: Կը յաջորդեն պետական վարչանոցի հայ վարիչը, հայ գինագործը, մամուլի մարզին մէջ չնորհիւ Հայերու, օսմանեան առաջիններըը, հայ երգահաններ, երեւոյթներ, նախարարներ, վարչաններ: «Ամիրաներ»ու բաժինը կը սկսի «Հայաստանը նախքան Օսմանեան շրջանը» գլուխով: Հայկի առասպելէն սկսած համառօտ ակնարկ մը կը յանգի ժէ· դարուն ամիրաներու դասին յայտնուելուն: Անոնց կարեւորագոյն դէմքերուն յատկացուած էջերուն մէջ անջատ – անջատ ներկայացուած են Գազազ Արթին ամիրան, Միքայէլ ամիրա Փիլմիլը, Մկրտիչ ամիրա Ճէզայիրլեանը, Գէորգ ամիրա Փափազեանը, Կարապետ ամիրա Աղնաուրեանը:

«Հայկական բժշկութեան պատմութիւն»ը (էջ 91–էն) կը սկսի Ք. ա. ԺԵ. – Զ· դարերու շրջանէն: Հարուստ պատկերազարդումով այս բաժինը կ'ընդգրկէ ժամանակին հայկական ամբողջական պատմութիւնը: Քաղաքական իշխանութիւն, հաւատալիք, չաստուած – չաստուածուհի, դրացի երկիրներ, արուեստ· այդ ամբողջութիւնը տրուած է որպէս բժշկութեան առընչուած շրջագիծը: Կան հենթանոս Հայաստանի բժշկութեան, առողջարար խոտերով, ջուրերով բուժումին, վիշապաքաղ Վահագնի աստանդութեան, միջին դարուն եկեղեցիին ազդեցութեան, փիլիսոփաներու եւ բժիշկներու վրայ հնօրեայ բժշկութեան ազդեցութեան, միջնադարու հայ բժիշկութեան կարեւոր դէմքերուն, հայկական վերածընունդի շրջանի բժշկութեան դպրոցներու – Անի, Կիլիկիա եւ այլ –, միջնադարու Բ. կէսի հայկական բժշկութեան – Ամասիա, Սեբաստիա–, ԺԸ. դարու դպրոցներուն – Թոքատ, Նոր Ջուղայ–, ապա Պոլսոյ «Հայ Բժիշկներու Մխայթեան» (ԺԹ. դար), Սփիւռքի բժիշկներու, Հայկական բժշկութեան պատմիչներու բաժիններ:

«Օսմանեան բժշկութիւնը եւ Հայերը» գլուխը ամէնէն ընդարձակն է, ներգրաւած՝ դեղագործութեան մարզը եւ հայ դեղագործները, հայ բուսաբանները, Անատոլուի հայկական հիւանդանոցները, Սուլթան Մահմուտ Բ.ի եւ Գազազ Արթին ամիրայի բարեկամութեան բաժինները (էջ 175 – 445): Բազմաթիւ առիթներով նիւթ եղած են Օսմանեան օրով Անատոլուի մէջ գործող հայկական դպրոցները, եկեղեցիները, վանքերը, եւ այլն: Այս հատորը անոնց քով կը գետեղէ հայկական հիւանդանոցներու լայն ցանց մը· Իզմիթ, Պուրսա, Պարտիզակ, Իզմիր, Թոքատ, Սեբաստիա, Մէրզիֆոն, Մարաշ, Այնթեփ, Ուրֆա, Դամասկոս, եւ այլն, եւ այլն: Ամէն մէկուն առընչուած նկարներ, ցանկեր, խմբանկարներ, մետալներ, դեղագիրներու, նամականիներու, աղերսագիրներու, հատորներու պատճէնները, դեղատոմսեր կ'օգնեն բազմատարածական այդ աշխարհները մտովի վերստեղծելու, դրեթէ բաց աչքով տեսնելու հոն թաւալող կեանքը, տարուած գործունէութիւնը:

Բ. ծաւալումն բաժինը նիւթ կ'ընէ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին 168 տարուան պատմութիւնը (էջ 447 – 770): Փաստաթղթական բազմապիսի տուեալներ հոս ալ կ'ընկերանան այդ պատմութեան, զայն եւս գետեղելով կարելի ամբողջական շրջագիրի մը մէջ: Նուիրատուներ, նուիրատուութիւններ, հրովարտակներ, պաշտօնական դրագրութեան փաստաթուղթեր, հոգաբարձութեան կազմեր, կանոնագրութիւններ, բարերարներ, բաժիններ – որբանոց, արհեստանոցներ–, նաեւ դժդոհութեան պարագաներ, վէճեր, բախումներ, հիւանդներու եւ պատսպարեալներու թուային ցանկեր, պիւտճէներ, հրատարակութիւններ, կալուածներ, լուսանկարներու albumներ, տեղեկագիրներ, բժշկական գործիքներ ու չարակից հազարումէկ տուեալ որով չինուած է այդ աւելի քան մէկուկէս դարու պատմութիւնը, տեղ գտած են այդ բաժինին մէջ: Հետաքրքրական անջատ հատորի մը հանդիպեցանք նիւթը կրնար ըլլալ միայն տարեգիրքերու ենթամասը, որով կը փակուի Ս. Փրկիչի պատմութեան գլուխը: Նոյնն է պարագան Օսմանեան կայսրութեան հայ բժիշկներու կենսագրութիւններուն: Երեք հարիւրի մօտ անունէ բաղկացած է այդ ցանկը: Ոմանք նշուած են միայն մէկ – երկու նախադասութեամբ, ուրիշներ աւելի լայն տեղեկատուութեամբ:

Արսէն Եարմանի այս նախաճեռնութեամբ կարելի լաւագոյն ներկայացումով վերայայտնուած է կորսուած ամբողջ աշխարհ մը որուն կենսունակ մէկ խորհրդանիշը կը հանդիսանայ ներկայի Պոլսոյ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցը:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՒՃԵԱՆ

(*) «Osmanlı Saglık hizmetlerinde Ermeniler ve Surp Pirgiç Ermeni Hastanesi Tarihi».

Ունենալու համար կարելի է դիմել հետեւեալ հասցէին.
Yedikule Surp Pırgiç
Ermeni Hastanesi Vakfı
Attn. M. Arsen Yarman
Zakirbası Sok. N° 32
Kazlıçesme — Istanbul / TURQUIE
Fax : (90) 212 - 558 15 84

Եւրոպայի համար գինը 132 եւրօ, թղթատարութեան ծախքով:

ԱՄԱՆՈՐՆ ՈՒ ԾՆՈՒՆԴԸ ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԻՒՂԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Նախ քանի մը խօսք իմ մասին: Ես ծնած եմ 1926 թուին, Մուսա – Լերան լանջերուն թառած ամենավարի Վագըֆ գիւղը: Ասիկա կ'ըսեմ, կարենալ բացատրելու համար նախ 1939 թուականէն առաջ՝ ապա՝ վերջը: Մինչեւ 1939, ինչպէս միւս գիւղերը, մեր գիւղն ալ ունէր իրեն յատուկ նախակրթարանն ու մանկապարտէզը: Ես չեմ յիշեր, թէ մանկապարտէզի՞ կամ նախակրթարանի աչակերտ էի, երբ առաջին անգամ ձեռքովս դրած եմ 1931 թիւը: Մուսա – Լերան ընտանիքները, բոլորն ալ, անխտիր, բազմազակ կ'ըլլային: Մեր գիւղի «Ազգային Վարժարան» կոչուած կրթերցարանին մէջ ունէինք 120–է աւելի աչակերտութիւն: Իսկ մանկապարտէզը՝ անոր կէսը: Ունէինք հայերէնի, ֆրանսերէնի, արաբերէն – անգլերէնի երեք ուսուցիչներ եւ մանկապարտէզի համար ուսուցչուհի մը:

Հիմա դառնանք մեր նիւթին: Նախ Սմանորը: Ինչպէս սովոր է ըսել, մենք մեծ ու պզտիկ, չուանով կը քաշէինք այդ օրը: Կաղանդի իրիկուան, հայերէնի մեր ուսուցիչ՝ Պր. Խաչեր Մատուռեանի հսկողութեան տակ, բոլոր մանչ աչակերտներս կը վազէինք դէպի ձոր, հոնտեղէն հաւաքելու համար ցախի դէզեր եւ կոտրելու տերեւներով լի դափնիի երկար ճիւղեր: Այդ բոլորը պատրաստելէ վերջ, դպրոցին կից՝ Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ բակը կը լեցնէինք, հետեւեալ Նոր Տարւոյ առաւօտուն կանուխ երթալու հոն, հին տարին վառելու եւ նորը դիմաւորելու, դրեթէ բոլոր գիւղացիներուն ներկայութեամբ: Ցետոյ դարձեալ ուսուցիչին ու Տ. Ղեւոնդ Քահանային առաջնորդութեամբ կը մտնէինք եկեղեցի, դոհրանական մեր աղօթքները մատուցելու առ Աստուած: Եկեղեցիէն ելլելէ վերջ աչակերտներս՝ 4 – 5 հոգիէ բաղկացած խումբերով, կը սկսէինք ման գալ գիւղին տուները, չնորհաւորելու նոր տարին եւ հաւաքելու համար մեր այդ տարուան կաղանդի ու Նոր տարուան նուէրները: Այդ նուէրներն էին ընկոյզ, նուռ, չամիչ, չորցած թուզ եւ քիչ անգամ ալ մանրուք դրամ, այն ալ ունեւոր դասակարգի ընտանիքներէ: Ջմռռնամ ըսելու, որ այդ չրջագայութեան ընթացքին, մեր կոկորդները պատռելու աստիճան «Ինչ աղուոր է այս իրիկուն, վառենք մոմեր գոյնզգոյն: Նոր տարին հիւր է եկեր, կաղանդն ալ հետը բերեր» երգը կ'երգէինք:

Սուրբ Ծնունդ: Ինչպէս ծանօթ է, Ս. Ծննդեան տօնը, իրեն յատկացուած մէկ չաբթուան պահեցողութեան չրջան մը ունի: Այս պահեցողութիւնը ամենամեծէն մինչեւ ամենափոքրին համար պարտաւորիչ էր: Ուստի, Ճրագալոյցի իրիկուան պատարագին, ամէն ոք անպայման, Ս. հաղորդութեան կը մօտենար: Եւ ահաւասիկ, այդ իրիկունը անմիջապէս սկսած կ'ըլլային արդէն Ս. Ծննդեան տօնակատարութիւնները: Ամէն մարդ իրենց տարեկիցներով, դունդ առ դունդ կը սուրար դէպի տուները, չնորհաւորելու համար իրարու տօնը: Ամէն տուն անխտիր կ'երգէր «Մորհուրդ մեծ եւ սքանչելի» չարականը: Սեղանները կանուխէն պատրաստուած կ'ըլլային եւ հետեւաբար կերուխումը առատ: Բոլորով մէկտեղ երգուած հայրենական ու մանաւանդ յեղափոխական երգերը կը թնդացնէին օդը, ապա կը սկսէին հրացանաձգութիւնները, արձագանգելով լեռնէ լեռ, ձորէ ձոր: Չեմ մոռնար երբեք, երբ օր մը մեր տունը հաւաքուած մեծ եղբայրներուս (Մարտիրոս, Միսաք, Սեդրակ) տարեկից ընկերները՝ 20–է աւելի խումբ մը, երբ խրախճանքը գագաթնակէտին հասած, իրենց մոտին հրացանները դէպի տանիք դարձուցած, եռաւ եռաւէ փամփուչտներ կը պարպէին, դիմացէն հայրս, ակռաները ցցած եւ ուրախութենէն աչքերը կարմրած՝ «Հայոտ պաւակներս (Մուսա Լերան բարբառով անչուչտ) տեսնեմ թէ ո՛ր մէկդ չատ կզմինտր պիտի կոտրէ» լսաւ, գիտնալով հանդերձ թէ հետեւեալ օրը, ինքն է, որ տանիք բարձրանալով, կոտրած կզմինտրներու տեղ նորը պիտի չարէ: Այսպէս, օրերով կը չարունակուէին խրախճանքները. վասնզի ամէն մարդ այցելութեան կ'երթար ու կուգար միւս դիւղերու մէջ բնակող ազգականներուն: Օտար թռչուն, օտար ճանճ անգամ չէր համարձակեր նայիլ դէպի Մուսա Լերան մեր այդ կողմերը:

Եւ թուական 1939: Ահա տարաբախտ, աղէտաբեր տարի մը Մուսա Լերան հայութեան համար: Ֆրանսական «բարեխնամ» պետութիւնը, Սանճաքը (այսպէս կը կոչուէր Ալեքսանդրէթն ու իր չրջակայքը) Սուրիայէն անջատելով, ափսէի վրայ դրուած կարկանդակի պէս նուէր ըրաւ մեր դարաւոր թշնամիին: Այս անգամ, ձէպէլ – Մուսացին, փոխանակ

Ունենալու համար կարելի է դիմել հետեւեալ հասցէին.
Yedikule Surp Pırgiç
Ermeni Hastanesi Vakfı
Attn. M. Arsen Yarman
Zakirbası Sok. N° 32
Kazlıçesme — Istanbul / TURQUIE
Fax : (90) 212 - 558 15 84

Եւրոպայի համար գինը 132 եւրօ, թղթատարութեան ծախքով:

Մուսա Լեռ բարձրանալու, գաղթակա-
նութեան ցուպը ձեռին ճամբայ ելաւ դէպի
Սուրիա, ապա Լիբանան – Պէյրութի մօ-
տիկ՝ Այնճար կոչուած վայրը կայք ընտ-
րեց բնակելու: Ես այն առեն 13 տարե-
կան պատանի, եօթը զիւղի բնակիչնե-
րուն տուն տեղ, արտ, այգի, պարտէզ
եւ ամէն ինչ թողած, չարա՜ճ չարան դէ-
պի օտարութիւն երթալը, այսօր եւս մե՛ծ
յուզումով կը յիշեմ: Ամէն կողմ իրա-
րանցում, ամէն կողմ լաց ու կոծ եւ ահա
այսպէս անցան ու գացին սարսափազդու
տարիներ ու տարիներ: Մուսա Լեռան
պատմական զիւղեր Պիթիասէն՝ երկու
ընտանիք, Հաճը Հապիպլիէն՝ մէկ, Եօ-
զուն – օլուքէն՝ երկու, Խորպէկէն՝ եր-
կու, Քէպուսիէյէն՝ երկու, որոնք եկան
ու միացան մեր՝ Վափֆ զիւղը մնացած
70-է աւելի ընտանիքներուն: Մինչեւ
վեց ամիս վերջ, այս մնացածներն ալ,
իրը Թէ պիտի դաղթէին, բայց, երբ տես-
նուեցաւ, որ «ելէ՛ք գացէք» ըսող չկայ,
ահա անոնք մնացին ու կը մնան տակաւին
Լբենց պապենական հողերուն վրայ: Ինճ-
մէ երեք տարեկան մեծ եղբայրս Խաչիկն
ու տիկինը եւ ինճմէ երեք տարեկան պզտ-
տիկ քոյրս՝ Մարիամը (ամուսինը երկու
տարի առաջ մահացած) դեռ կը մնան
հոն առանձին, քանի անոնց ալ զաւակնե-
րը (եղբօրս վեց եւ քրոջս երեք) դուրսն
են ամբողջ:

Սակայն ինչպէս կ'ըսեն, կեանքը կը չա-
րունակուի:

Վերը յիշուած տաղտկալի տարիները
երթալ մեր եաին մնացին, հոն գտնուող-
ները կարծես Թէ գացողներն ալ Լբենց
մէջ բնակեցուցած, հին սովորութիննե-
րուն ու աւանդութիւններուն աւելի ուժ-
գին փարած չարունակեցին ապրիլ Լբենց
պապերուն կեանքը: Հոն՝ գիւղը մնացող-
ներու Թիւը չբազմացաւ, պակսեցաւ:
Բազմացան դուրսը՝ Պոլիս, Հայաստան,
Եւրոպա, Ամերիկա եւ այլուր: Ս. Ծը-
նունդեան ու Ս. Յարութեան տօներու
նախկին խրախճանքներուն համը, հոտը
պակսած է Թէեւ, բայց ներկայիս յիշեալ
տօներուն տեղը եկած գրաւած է Աստ-
ւածածնայ տօնը, որ կը կատարուի ամէն
տարուան Օգոստոս ամսուն: Շեղեցանք
մեր նիւթէն: Բայց չարունակենք:

Եւ ահա, Աստուածածնայ այդ տօնա-
կան օրերուն, ներկայիս, կրկին սկսած
է եռուն ու խանդավառ կեանք ապրիլ
Մուսա – Լեռան զուտ հայաբնակ վաղըֆ
գիւղը: Հոն կը խուժեն աշխարհի չորս
ծագերուն ցրուած հին ու նոր ձէկպէլ –
Մուսացիներ, պոլսաբնակ մեծաթիւ ազ-
գայիններ, Այնճարէն, Պէյրութէն, Սու-
րիոյ Հալէպ ու Դամասկոս քաղաքներէն,
Եւրոպայէն, Հայաստանէն, Ամերիկայէն
ու այլ վայրերէ հայորդիներ, ապրելով
եւ ապրեցնելով երկուստեք, անմոռանալի
երջանիկ պահեր:

Շնորհիւ Պոլսոյ Մեսրոպ պատրիարք
Մուշեղեանի անխոնջ աշխատանքնե-
րուն, հին եկեղեցւոյ տեղ վերաբացուե-
ցաւ նոր եկեղեցի: Շատ անգամ, կամ
նոյնինքն՝ Մեսրոպ պատրիարքին կամ ու-
րիշ բարձրաստիճան եկեղեցականի մը
պատուոյ Թեամբ ու քանի մը այլ եկե-
ղեցականներու ներկայութեամբ կը մա-
տուցուին պատարագները: Կը կատարուի
մատաղցու ոչխարներու զենում: Կ'եփի
եւ կը բաշխուի 15 – 20 խոշոր կաթսաներ-
ով պատրաստուած հարիսան: Շաբաթ
օրը կիրակիին կապող գիշերը մինչեւ ա-
ռաւօտ, կը հնչեն թմբուկն ու դհոլը, ո-
րոնց կ'ընկերանան նաեւ Պոլսէն գացող
նուագախումբ եւ պարախումբ: Կը ճա-
չակուին համեղ ճաշեր, կը խմուին տե-
ղացիներու կողմէ յատկապէս պատրաս-
տուած խաղողի օղին եւ գինի: Կը պարեն
գիւղաբնակներն ու ղրսեցի հիւրերը իրար
խառնուած, ու երբ պահը կուգայ Մուսա
– Լեռան յատուկ «Հէյէ հէյէ նիհնայի»
պարերգին, ահաւասիկ հոն է, որ ամէն
ինչ կը մոռնալի ու կարծէք Թէ ամէնքով
մէկ յագեցած են, վերացած են, միասին
կ'երգեն ու կը պարեն, կը պարեն ու կ'եր-
գեն մինչեւ առաւօտ:

Իսկ երբ, այս բոլորէն վերջ պահ մը
կ'ամփոփուինք ու կը փորձէք երթալ –
գոնէ ինծի համար 65 տարիներ դէպի ետ,
բաղդատելու համար անցեալն ու ներկան,
չէք կրնար չյիշել մեր անցեալի թագաւո-
րին արտասանած նշանաւոր խօսքը «Աւա՛ղ
փառաց անցաւորի»:

Վերջակէտ:

ԳՐԻԳՈՐ Ա. ՔՀՆՑ. ՍԻԼԱՀԼԵԱՆ

Յունուար 5, 2002

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱՆԴՐԱԴԱՐՁ

Շատ բնական է որ, քիչ մը յղնեցու-
ցիչ ըլլայ երկար տարիներու սովորու-
թիւն մը փոխելը: Խօսքս կ'երթայ ազգա-
յին դրամէն Եւրոյի անցումին մէջ գըտ-
նուող երեք հարիւր միլիոն եւրոպացի-
ներուն «որոնք փայլուն կերպով յաղթա-
հարեցին ազգային դրամանիշէն Եւրոյի
անցումի պատերազմը»:

Եղած-չեղածը նոր մանրուքներ հաշ-
ւել մըն է, որուն փոխանակ ֆրանք, լիր
կամ մարք ըսելու, Եւրօ պիտի ըսենք, ոչ
Թէ նորաստեղ մարդկութիւն մը ստեղ-
ծել...:

Ե՛ւ սակայն... ամիսներէ ի վեր կը
խօսուի, կը գրուի, կը յայտարարուի եւ-
րոպական չուկայի նոր դրամանիշին մա-
սին, կարծես զայն զործածող երեք հա-
րիւր միլիոն եւրոպացիները, բոլամիա
մանուկներ ըլլային, որ երբեք պիտի չը-
կարենային ըմբռնել նոր դրամանիշը եւ
անոր զործածութիւնը ընդունիլ: Ո՛վ
դարմանք, ինչ մարդկային ցնծութիւն,
առաջին օրերէն իսկ, կը Թուի Թէ չատ
դժուարութիւն չեն զգացած զայն զոր-
ծածողները եւ յաղթանակի չեփորներ կը
հնչեն մամուլէն եւ հեռատեսիլի կայան-
ներէն:

Արեւմուտքի մամուլը մոռցա՞ծ է, կամ
մոռնա՞լ կը ձեւացնէ, Թէ այդ երեք հա-
րիւր միլիոն եւրոպացիներուն առնուազն
կէսը, զործի բերումով չարունակական
ճամբորդութիւններու մէջ է եւ բնական
վարժութիւն մը առած է օտար դրամանի-
շերու հետ ընտելանալու: Ձեմ հասկցած
Թէ ինչո՞ւ կարզը Եւրոյին զալով անլու-
ծելի դժուարութեան մը առջեւ կը զըտ-
նուի եւ զայն լուծելը նկատուի յաղթա-
նակ, իմաստութեան եւ հասունութեան
նշան եւլն...:

Կ'ենթադրեմ որ, այս չափազանցուած
ուրախութեան ճիչերը ծնունդ են քիչ մը
այն համոզումին, որ ժխտական նախապա-
շարում մը զոյութիւն ունէր՝ եւրոպացի-
ներուն սովորութիւններուն մէջ բարե-
փոխութիւններ մտցնելը: Այլամերժ՝ ա-
մենափոքր փոփոխութիւններ ընդունելու,
եւրոպային երբ այս չտեսնուած նորու-
Թեան դէմ կը զտնուի եւ զայն քաջաբար
կը յաղթահարէ, ինչպէ՞ս չհրճուիլ...
փաստ՝ որ այնքան ալ բրածոյացած չէ
ան եւ իր ցոյց տուած ճկունութիւնը ա-
պագայի համար ալ նոր յոյսեր կը ներ-
շնչէ: Ուրեմն բարի եկած ես Եւրօ:

ՀԵՊ

Յունուար 10

ՄԱՄԼՈՑ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՐՄԱՆԱՀԱՅՈՑ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Պէրլինի Հայ Համայնքի օժանդակու-
Թեան չնորհիւ, որ մեզի տրամադրեց զը-
րասենեակի բոլոր կարելիութիւնները,
Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդը
Հոկտեմբեր մէկէն ի վեր Պէրլինի մէջ
բացաւ իր զրասենեակը:

Վերջին տարիներուն այսպիսի կեդրո-
նական զրասենեակի մը անհրաժեշտու-
թիւնը հետզհետէ աւելի չեշտուեցաւ,
մանաւանդ Գերմանիոյ քաղաքական
կեդրոնի տեղափոխումէն ետք Պոնէն
Պէրլին: Նաեւ օրէ օր աւելի կը չեշտուի
անհրաժեշտութիւնը զերմանահայ միու-
թիւններու աշխատանքներուն օժանդակե-
լու եւ համադրելու:

Որպէս զրասենեակի վարիչ կարելի ե-
զաւ ապահովել Օր. Քրիսթինա Աբէլեա-
նը: Ան ծնած է Պէրլին, 1963-ին, կը տի-
րապետէ հինգ լեզուներու, զործօն ան-
դամ մըն է Պէրլինի հայ համայնքին, մա-
նաւանդ զպրոցական յանձնախումբէն
ներս:

Զրասենեակը բաց է երկուշաբթի եւ
Չինդշաբթի օրերը ժամը 18·30 – 21·30,
հեռաձայնի հետեւեալ թիւով –

030 / 3413965

կամ ֆաքսով

030 / 3482412

Mail: geschaeftstelle@d-armenier.de

Հասցէ. –

ZAD, postfach 120238, 10592 Berlin

Շաբաթ, Նոյեմբեր 24-ին Գերմանահա-
յոց Կեդրոնական Խորհուրդի նախագահ
տոքթոր Շաւարշ Յովսափեանի ներկայու-
Թեամբ տեղի ունեցաւ զրասենեակի պաշ-
տօնական բացումը: Ելոյթ ունեցան տոք-
թոր Յովսափեան եւ Պէրլինի Հայ գա-
ղութի ներկայացուցիչ Պր. Վարդգէս Ալ-
եանաք: Անոնք Տիկին Աբէլեանին յայտ-
նութիւն մաղթեցին իր նոր պարտակա-
նութեան մէջ: Պր. Ալեանաք նոյնպէս
նչեց Թէ արդէն մէկ տարի մըն է որ Հայ
համայնքը տեղափոխուած է իր նոր կեդ-
րոնատեղին (2000 Նոյեմբեր 25): Ներկա-
յացուեցաւ նաեւ զեղարուեստական յայ-
տագիր:

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ, ԱԿԱԴԵՄԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ

Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուր-
դի նախաձեռնութեամբ Տուսըլտորֆի մէջ
կանոնաւորաբար ամէն ամիս տեղի ու-
նեցան չրջանի Հայ ուսանողներու եւ ա-
կադեմականներու հանդիպումներ, որոնց
մասնակցեցան չուրջ երեսուն հոգի: Ի-
րաքանչիւր անգամ միասնաբար քննար-
կուեցան տարբեր նիւթեր:

Անգամ մը Պր. Մկրտիչ Խաչիկեան խո-
սեցաւ հայ ուսանողներու օժանդակելու
մասին: Ուրիչ անգամ մը տեղի ունեցաւ
բանական տաք վիճաբանութիւն հայ –
Թուրք երկխօսութեան հարցին չուրջ: Պր.
Վահէ Վարդանեան խօսեցաւ նոր հա-
ղորդակցութեան միջոցներու մասին եւ
Հայերու միջեւ հաղորդակցութեան ցանց
մը ստեղծելու կարելիութիւնները չեշ-
տեց:

Հոկտեմբեր 5-ին Հայկ Դաւիթեան զե-
ղեցիկ սահիկներով ներկայացուց Հայաս-
տան – Համահայկական մարզական խաղե-
րու իրենց մասնակցութիւնը եւ տպաւո-
րութիւնները:

Հոկտեմբեր 20-ին տասնըմեկ հոգիով
այցելեցին Ամթերտամ, հանդիպեցան
հայկական եկեղեցի եւ Արարատ Միու-
թիւնը, ծանօթացան զործունեայ Հայե-
րու հետ, նաեւ այցելեցին Ամթերտամ
քաղաքի տեսարժան վայրերը:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ

Ամանորը մօտենալով, ինչպէս ամէն
տարի Գերմանահայ Միութիւններու հա-
յերէնի զպրոցի աշակերտները ներկայա-
ցուցին Լբենց տարեկան ծրագրերը: Ա-
ռաջինը կազմակերպած էր Քէօլնի Սիլվա
Կապուտիկեան Գերմանահայ Տիկնանց
Միութիւնը եւ նուիրուած էր Հայ մշա-
կոյթի օրուան: Շուրջ երեք ժամնոց ճոխ
զեղարուեստական յայտագիր մը արտա-
սանութեամբ, երգչախումբով, հայկա-
կան պարերով լեցուն: Նարինէ Խաժակ-
եանի բեմադրութեամբ ներկայացուեցաւ
Յովհաննէս Թումանեանի Ծոյլ Աղջիկը
եւ Խելօք Մայրը – Թատերախաղը: Աւար-
տին Միութեան նախագահուհի Տիկին
Լիտա Մելգոմեանց չնորհակալութիւն
յայտնեց բոլոր ուսուցչուհիներուն, զոր-
ծունեայ անդամուհիներուն եւ աշա-
կերտներուն բաժնեց վկայականները:

Պէրլինի հայ զաղութի զպրոցը տնօ-
րէնուհի Տիկին Երանուհի Հարթման –
Գալայճեանի գլխաւորութեամբ ներկայա-
ցուց Աստիկը եւ Մկնիկը Թատերախաղը
արժանանալով չերմ ընդունելութեան:

Վերջապէս Դեկտեմբեր 15-ին տեղի ու-
նեցաւ Հեսսընի Մշակութային Միութեան
Ամանորի ճեռնարկը, Ֆրանքֆուրթի մէջ
ճոխ յայտագրով պարով, երգով, արտա-
սանութեամբ, ներկայացումով եւ ճաշե-
պատիին ելոյթով:

ԳԵՐՄԱՆԱՀԱՅՈՑ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ

Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուր-
դի նախաձեռնութեամբ Քէօլնի մէջ,
Մարտ 16-ին տեղի պիտի ունենայ Գեր-
մանահայոց Հիմնադրամի ստեղծման
պաշտօնական հանդիսութիւնը մասնակ-
ցութեամբ Գերմանիայէն եւ Եւրոպայէն
հայ արուեստագէտներու: Հիմնադրամի
նախագահութիւնը ստանձնած է Ծանօթ
փաստաբանուհի Տիկին Վերա Մովսէս-
եանը: Այս անձեռնմխելի հիմնադրամին
հասոյթը պիտի զործածուի կրթական,
զաստիարակչական, մանկապատանեկան,
երիտասարդական եւ մշակութային ծրա-
գիրներու:

ԹԻ 17 ԹԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԹ.

ԽՈՐՀՐԴԱԽՈՐ ԳՈՒՄԱՐՈՒՄ ՄԸ

– Թուրքերէն նամակ մըն ալ պէտք չէ՞:

– Աղէկ ըսիր, Թուրքերէն նամակ մըն
ալ պատրաստենք, – պատասխանեց Էմին
էֆէնտի, – գրիչը ձեռք ա՛ռ, տեսնենք,
Աատի՛կ էֆէնտի:

– Պատրաստ եմ:

Էմին էֆէնտի քանի մը րոպէ մօրուքը
չոյեց, ինչ որ իրեն համար մտածելու ձեւ
մըն էր եւ յետոյ սկսաւ տուն տալ.

«Սիրելի բարեկամս, Հիւսնի պէյ:

Ձեր նամակը այսօր միայն ձեռքս հասաւ
եւ կը փութամ անմիջապէս պատասխա-
նելու:

Ծանօթ գործը չատ լաւ ճամբու մէջ է,
եւ կը յուսամ, որ այս անգամ, Հայերու
օժանդակութեամբ, պիտի յաջողինք: Ա-
մէն կողմէ լաւ տեղեկութիւններ կը հաս-
նին, փաչան չատ գոհ է եւ մեծ յոյսեր
ունի: Դրամական մեծ օժանդակութիւններ
կ'ըլլան կոր մեզի: Դուք հոգ ձեր գործը
չարունակեցէ՛ք եւ աշխատեցէ՛ք, որ նոր-
նոր ընկերներ գտնաք, միայն Թէ վստա-
հելի մարդիկ ըլլան եւ մանաւանդ՝ անճ-
նուէր եւ յանդուգն: Որպէսզի մեր նպա-
տակին հասնինք՝ պէտք է, որ յանդուգն
ըլլանք:

Իշլլահ քիչ առեն պիտի կրնանք
մեր նահատակ ընկերներուն վրէժը լու-
ծել եւ անոնց զահիճներուն արժանի պա-
տիժը տալ:

Շատ ուրախ եղանք իմանալով, որ մեր
խեղճ հայրենիքը Լբենց լուծին տակ առ-
նող բռնաւորներուն դէմ հակառակութիւ-
նը հետզհետէ կը ծաւալի: Այդ մասին ա-
մէն ջանք ընելու է եւ աշխատելու է, որ
այս հակառակութիւնը ալ աւելի չատնայ:

Ա. պէյը եկաւ մեզ զտաւ եւ ձեր զոր-
ծունէութեան մասին տեղեկութիւններ
հաղորդեց: Ինք չատ մեծ ծառայութիւն-
ներ կրնայ մատուցանել մեզի, քանի որ
Թալէաթի եւ Ճէմալի բացարձակ վստա-
հութիւնը զրաւած է եւ անոնց բոլոր
խորհուրդներուն մօտէն տեղեակ: Խոս-
տացաւ, որ Պոլիս վերադարձին հետը պի-
տի բերէ երկու անտուկ, որուն պարունա-
կութիւնը արդէն ծանօթ է ձեզի: Այս եր-
կու անտուկները չատ ապահով տեղ մը
պէտք է պահել, մինչեւ որ Լբենց պարու-
նակութեան գործածութեան ժամանակը
հասնի: Մեծ զգուշութեամբ չարժեցէ՛ք,
ընդլայ որ վտանգ մը առջեւ դայ:

Մենք միշտ ձեր վրայ կը մտածենք եւ
անհամբեր կը սպասենք այն օրուան, ուր
պիտի կրնանք դալ ձեզ միանալու: Սիրով
կը համբուրենք ձեզ ամէնքդ»:

Էմին էֆէնտի լռեց:

– Լմնցա՞ւ, – հարցուց Աբթին:

– Այո՛, – պատասխանեց միւսը:

– Այս նամակը քիչ մը չափազանց ճա-
պաղ եղաւ, – դիտել տուաւ Աբթին: –
Պէտք էր, որ զաւադրութեան մասին ա-
ւելի յստակ ակնարկութիւններ պարունա-
կէր:

– Ես դիտմամբ այսպէս չարադրեցի,
ուրիչ նամակի մը մէջ աւելի յստակ ակ-
նարկութիւններ կ'ընենք:

– Այն ատեն խնդիրը կը փոխուի:

Ձորս զաւադիրները չարունակեցին
նոյնիմաստ մէկ քանի զրութիւններ ալ
պատրաստել Թուրքերէն, հայերէն եւ
ֆրանսերէն լեզուներով:

Երբ այս աշխատութիւնը աւարտեցաւ,
Էմին էֆէնտի ըսաւ.

– Կարծեմ ալ կրնանք երթալ, մեր այս
դիչերուան աշխատութիւնը աւարտեցաւ:

– Ուրիչ կարեւոր բանի մը մասին չխոր-
հըրդակցեցանք, – դիտել տուաւ Աբթին:

– Ի՞նչ բան:

– Միայն զրութիւններով զործը չվմըն-
նար, դեռ ուրիչ բաներ ալ պէտք են:

– Հասկցայ ինչ ըսել կ'ուզես, պօմպայի
մասի՞ն կ'ակնարկես:

– Բնականաբար, ամէնէն չօչափելի ա-
պացոյցը այդ պիտի ըլլայ:

– Ես կրնամ ձեզի պօմպա հայթայթել:

– Ո՞րչափ:

– Որչափ որ ուզէք, հիմա պօմպային
առատ ի՞նչ կայ Պոլսոյ մէջ:

– Գիտեմ, որ պօմպա չատ կայ, բայց
դինուորականութեան քով, – պատասխա-
նեց Աբթին:

– Մենք ալ ճիշդ անոնց քովէն պիտի
առնենք:

– Ի՞նչ կերպով:

– Աատիկա ինծի թողուցէք, քիչ մը դը-
րամ խաղցնելով ամէն բան կ'ըլլայ:

(Շար. 142)

(Շար. Ա. ԷՉԷՆ)

ը, մինչեւ Quai de Conti, ուր է Ֆրանսայի Էնսթիթիւն, որուն 5 Ակադեմիաներէն մէկն է, Գեղարուեստից Ակադեմիան:

*
**

Իր վերջին հրապարակային երեւումը եղաւ Լիոն, Դեկտ. 15-ին, ուր Լուի Լիւմիէռ Հիմնարկը կը ներկայացնէր իր Ֆիլմերէն ոմանք Պերթրան Թաւերնիէի հետ: Այդ առթիւ հանդիպում ունեցած էր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հետ, մասնակցած ճաշին եւ ոչինչ նախատեսել կու տար այսքան արագ վախճան մը:

*
**

Ինչպէս ըսինք, մեհիանները չատ լայն արձագանգ տուին իր կեանքին ու գործին, ընդհանրապէս դրուատական տոներով: Լիպերասիոն միայն փոքր չարամտութենէ մը չէր կրցած խուսափիլ, երբ կը գրէր.— «Անրի Վէրնէօյ, մինակը, կը թաղէ Ֆրանսական ժողովրդական սինեմայի մէկ մեծ բաժինը, 50-ականէն 80-ական թուականները, աւելի յաճախ միջակ քան՝ փայլուն»:

Հակազդեցին նաեւ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ, սկսելով նախագահ Շիրաքէն, որու համար Վէրնէօյ կը մարմնաւորէր «Ֆրանսական երազը»: Լ. Ժոսփէն ողջունեց «փայլուն ասպարէզը սրտի մարդու մը, հաւատարիմ՝ փոքրիկ հայ գաղթականի մանկութեան»: Հակազդեցին նաեւ չատ չատեր, Գաթրին Թասքա, Ալէն Թէրզեան, Ռիչար Պէրի (որ իր դերը կատարեց «Մայրիկ»ի մէջ), Ալէն Տըլոն, որ ցաւ յայտնեց անոր վերջին չրջանի «անարդար առանձնութեան» համար: Հայկական ճակտի վրայ ալ եղան ցաւակցական հաղորդագրութիւններ, յանուն Ղարաբաղի Հանրապետութեան Ֆրանսայի ներկայացուցչութիւնը իր ցաւը կը յայտնէ, եւլն. եւլն.: Ցիշենք նաեւ թէ Ֆիկարոյի մէջ (Յունուար 14) Ֆէդան իր ծաղրանկարը նուիրած էր Աչոտին: Անդեմականէն մէջ, Մ. Պեարոս կ'ըսէր.— «Allez dire au "singe en hiver" que même pour fêter les retrouvailles avec un ami, ici, c'est mal vu de crier "ça s'arrose!"»: Կարգ մը այլ հակազդեցութեանց կ'անդրադառնանք մեր յաջորդ թիւով, ինչպէս նախագահ Քոչարեանի, Մայր Աթոռի ցաւակցական դիրքերուն:

*
**

Կարելի չէ անչուշտ արձագանգել մամուլի բոլոր դրութիւններուն: Նչենք քանի մը խորագիրներ.—

Henri Verneuil: Classique et populaire («Le Figaro», 12 janvier);

Mort du cinéaste d'origine arménienne, champion du box-office. Verneuil avait le sens des histoires («Libération», 12 janvier);

Un conteur oriental. Henri Verneuil est l'auteur de plusieurs grands succès commerciaux («L'Humanité», 12 janvier);

La mort d'Henri Verneuil («Le Parisien», 12 janvier);

Verneuil l'Arménien («Le Monde», 12/13 janvier, à la une) puis page 25: **Henri Verneuil: cinéaste français et mémoire d'un enfant arménien;**

Verneuil, l'exception populaire française («Journal du Dimanche», 13 janvier).

Ֆրանսական հեռատեսիլը յայտագրի փոփոխութիւններ կատարեց, ներկայացնելու համար իր ֆիլմերը կամ իր մասին (Յունուար 13-ին 5-րդը Հալիմիի մէկ փաստանկարը), նաեւ Առաջինը («Le casse»), երկրորդը («La vache et le prisonnier»), երրորդը («Un singe en hiver»), Մինէ-Գլասիք, եւլն., եւլն.:

*
**

Աչոտին եւ մանաւանդ Մալաքեան ընտանիքին հետ «Յառաջի կապը չատ հին էր (1940-ական թուականներէն): Աչոտը նկարահան էր Շաւարշին յուղարկաւորութիւնը 1957 Յունուար 31-ին: Ինք ալ մանկութենէն մեծ յարգանք ունէր Շաւարշին հանդէպ եւ լաւագոյն արտայայտած էր իր զգացումները «Շ.» խորագրուած դրութեամբ մը որ լոյս տեսաւ փլաֆէրի մը մէջ, նուիրուած թերթիս 60-ամեակին եւ զոր կը վերահրատարակենք քանի մը օրէն, Շաւարշի մահուան 45-րդ տարելիցին առթիւ, Յունուար 26-ին, նաեւ իր յիշատակին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՄՈՆԱՓՕ. – Տէր եւ Տիկին Պերճ Գալֆեան 150 Եւրօ:

*
**

ԳԱՇԱՆ. – Անայիս Պէնար – Սթաթեան 100 Եւրօ:

*
**

ՆԻՕՑԻ. – Ոմն 160 Եւրօ:

Offre d'emploi

Maison de retraite arménienne recherche :

OUVRIER PROFESSIONNEL

toutes mains chargé de l'entretien général de l'établissement.

Titulaire de permis B

Envoyez CV à l'attention de Monsieur Arsène GARABEDIAN, Directeur
Maison de retraite de l'Eglantier
7, rue de l'Eglantier
95500 GONESSE
Tél. : 01. 39. 85. 24. 24

13e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 13ՐԴ ՇԱՐՔ (Բ. ԾՐԱԳԻՐ)

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

LEVON MANUELIANTZ
RENAISSANCE D'UNE FEMME
ԼԵՒՈՆ ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆՑ
ՎԵՐԱԾՆՈՒԱԾԸ
(գրուած՝ 1906 Թ.)
Դրամա
երեք գործողութեամբ

կիրակի, Յունուար 20, ժամը 16-ին
Dimanche 30 janvier à 16 heures

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ
118, rue de Courcelles - 75017 Paris
M° Courcelles
Մուտքը՝ 30 ֆրանք

L'EXPOSITION

JANSEM

MASSACRES

EST PROLONGEE JUSQU'A FIN MARS 2002

GALERIE MATIGNON

18, avenue Matignon — 75008 PARIS
Tél. : 01. 42. 66. 60. 32

ouvert : 10h - 13h • 14h30 - 18h30
sauf samedi et dimanche

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAÏNE ՓԱՐԻԶ

ԴԱՇՆԱԿՀԱՐ ԵՒ ՅՕՐԻՆՈՂ
ԹԻՐԱՑՐ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ
կը ներկայացնէ իր յօրինումներու նոր սալիկը (CD)
կը մասնակցին դաշնակահարներ՝
ԳՈՀԱՐ ՕՀԱՆԵԱՆ
եւ
ՄԱՍԱՆՈՐԻ ՔՈՊԻՔԻ
Ուրբաթ, Յունուար 18, ժամը 20·30-ին
Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 PARIS
կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

LE CENTRE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE
et
L'UGAB - PARIS

vous convient à un projection du film de
MIKAEL HAGOPIAN
(cinéaste californien)

Voice from the Lake
(52 mn)

consacré aux événements de 1915 à Kharpert
suivie d'une conférence
d'**ARA SARAFIAN**
(historien et éditeur britannique)

Kharpert 1915
(en arménien)

le 18 janvier à 20 heures 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(M° Courcelles)

Vente sur place des dernières publications en anglais de l'Institut Gomidas et notamment des Mémoires de la missionnaire danoise Maria Jacobsen (1907-1919).

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ALFORTVILLE
La **Section «Helen Puzant»**
présente
«WELCOME TO GLENDALE»
Une comédie musicale d'expression arménienne,
imaginée à partir de la vie quotidienne de nos compatriotes de Los-Angeles
Musique, adaptation et mise en scène
NAREG DOURIAN
Avec l'un des comédiens les plus populaires d'Arménie :
RAPHAEL KOTANDJIAN
la jeune et talentueuse
KRISTIN HOVHANISSIAN
et le célèbre et hilarant
NAREG DOURIAN
Vendredi 8 février à 20 heures 30
Salle des Fêtes, rue Voltaire, Alfortville
Pour tous renseignements :
☎ 01 43 76 55 89

*
**

SOIREE COSTUMEE

La Croix Bleue des Arméniens de France section **«Astrig»** d'Arnouville organise une **SOIRE COSTUMEE EXCEPTIONNELLE, le Samedi 9 février à partir de 20 heures,** à l'éspace Charles Aznavour, à Arnouville-lès-Gonesse, au profit de son **Ecole hebdomadaire.**

La soirée sera animée par l'**Orchestre GAIDZAG'S.**

Soucieuse d'innover, de lancer des formules originales et de surprendre, la section laisse libre cours à chacun pour la tenue vestimentaire qui peut être originale, extravagante ou costumée (sans thème). Bien entendu, il n'y a aucun caractère obligatorie à se costumer.

*
**

ՋԻՒՆԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Թաչի Արշալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ձիւնագնացութիւն Պէլֆօնթէն (Ժիւրա):

Փետրուար 24-էն Մարտ 3

Հայկական ջերմ մթնոլորտ:

Ցաւելեալ մանրամասնութեան եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝

Մարի Ապուէֆեանին՝
01 – 47 – 80 – 71 – 73

երեկոյեան՝

Արաքսի Գարանֆիլեանին՝
01 – 39 – 83 – 71 – 19

Տեղերը սահմանափակ են:

*
**

Séjour d'hiver pour les enfants

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 16 au 23 février pour les enfants nés entre 1986 et 1994.

Voyage en car.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration :
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01. 48. 24. 46 57

Nombre de places limité.
Date limite d'inscription: 15 janvier

VOYAGE en ARMENIE

OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE

Du 15 au 22 avril (prix: 1.065 euros)

organisé par SOLIDARITE PROTESTANTE FRANCE-ARMENIE.

S'inscrire d'urgence (avec acompte de 155 euros à SPFA)
auprès du pasteur Sahagian, SPFA
1, rue Cabanis, 75014 Paris
☎ 01 47 35 30 23 ou 06 83 09 08 19

(Programme détaillé sur demande)

ՀԱՅՐԱՏԻ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՅՐԱՏ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԴԷՄՔԵՐՈՒ 2001-Ի ԱՐԺԵՒՈՐՈՒՄԸ

Հայաստանի քաղաքական տարին ի՞նչպէս կ'արժեւորեն այդ ոլորտին դերակատարները: Անոնք որոնք երբ նոյնիսկ ընդդիմութեան դէմքեր են, երբեմն ըլլալով ու չըլլալով մասնակիցներն են երկրին ընթացքին ու պատասխանատուները: Այս դասակարգի անձնաւորութիւններուն արժեւորումները խմբող էջեր ունին տարեվերջի իրենց թիւերուն մէջ «Ազգ» օրաթերթը (Դեկտեմբեր 28) եւ «Իրաւունք» շաբաթաթերթը (Դեկտեմբեր 25 – 31): Առաջինին մէջ կարծիքներու քաղուածք մը ներկայացուցած է Անահտ Գալստեան, երկրորդին՝ կլոր սեղանի ըրոյցի մը վարած է Փիրուզա Մելիքսեթեան: Երկուքին ըրուցակիցներուն ընդհանուր դումարը 14 է: Այդ ըրուցակիցները կը պատկանին զանազան կուսակցութիւններու, շարժումներու: Անոնց արժեւորումներուն մէջ դժգոհութիւնը, անբաւարարութեան զգացումը գլխաւոր տեղը կը գրաւէ, երբ նոյնիսկ ըրականներու մասնակիցները չեմն ալ կ'ըլլայ:

Արժեւորումներու հիմ ծառայած ազդակներու գլխաւորները Ղարաբաղի հարցը, արտաքին քաղաքականութիւնը, ժողովուրդին կարեւոր մէկ տոկոսին ընտանեական – ընկերային ծանրացոյն վիճակը ու ատոր հետեւանք արտագաղթը, Ռուսաստանի հետ յարաբերութիւնները, քաղաքական կազմակերպութիւններու պառակտումի յաճախադէպ երեւոյթը, աշխատանքի չզոյութիւնն են:

Առաջինին՝ Ղարաբաղի խնդրին մասին, արժեւորումին մէջ ըրական բան տեսնող դրեթէ չկայ· աւելի տիրող է հակառակ տեսակէտը: Ա. Բազէեան (Հանրապետութիւն) «մտահոգիչ միտումներ» կը տեսնէ խաղաղ կարգաւորումի ընթացքին մէջ, Վ. Մանուկեան (ԱԺՄ) կ'ըսէ թէ «բանակցութիւնները մտան փակուղի»: Վ. Դաւթեան (Համաչխարհային) Ղարաբաղի խնդիրը ազդակներէն կը նկատէ Հայաստանը Ռուս – Բելառուս միութեան մէջ մտնելու, իսկ Հ. Շահպազեան (Հ.Յ.Դ.) դէմ արդէն կը տեսնէ 2003–ի նախագահական ընտրութեան նախապատրաստական փուլին առաջ: Ա. Մանուկեան (Հ.Հ.Շ.) ոչ միայն յառաջընթացի բացակայութիւն, այլեւ «յետընթաց» կը նշմարէ նոյն խնդրին մէջ:

Արտաքին քաղաքականութեան մասին արժեւորումները ամէնէն շատ տարբերակում ունեցողներն են: Պ. Հայրիկեան (ԱԻՄ) «վճռորոշ ու յստակ» դիրքորոշումի մասին կը խօսի այդ մարդին մէջ, Վլադիմիր Դաւթեան դժգոհ է ինչպէս արտաքին, նոյնպէս եւ ներքին քաղաքականութենէն· Ա. Շահպազեանի կարծիքով «լուրջ տեղաշարժ ,փոփոխութիւններ» չըլլան այդ բնագաւառին մէջ: Իսկ Ռ. Միրզախանեան (ՀՌԱԿ) թէ՛ ներքին, թէ՛ արտաքին քաղաքականութիւնը կը բնորոշէ «յառաջընթաց»ով: Ինչ կը վերաբերի արտաքինին, այդ բնորոշումը չենած է 2001–ին աւելի շատ թիւով պետութեան դեկավարներու Հայաստան այցերով ու բոնցմէ ըրական արդիւնք կ'ակնկալէ ոչ միայն քաղաքական, այլեւ ընկերային ու տնտեսական խնդիրներու լուծման համար: Ա. Մանուկեանի կարծիքը այն է որ «ամենաէական ձախողումները արձանագրուած են» արտաքին քաղաքականութեան մէջ:

Արտաքին քաղաքականութեան արժեւորումներուն մէջ ուշագրաւ է որ Ռուսաստան յատուկ տեղ մը կը գրաւէ: Ընդհանուր նկատմամբ կ'առանձնացուին անոր հետ յարաբերութիւնները: Ցատկանշական է որ անոնցմէ գոհ մարդ դրեթէ չկայ Հայաստանի քաղաքական դէմքերու նկատի առնուած խումբին մէջ: Վ. Դաւթեան ապահովութեան չահերու պահանջով կ'ուզէ որ Հայաստան միանայ Ռուսաստան – Բելառուս միութեան, որպէս դերիչխան պետութիւն: Իր կարծիքով՝ ատիկա կը թելադրէ Ղարաբաղի խնդիրն ալ: Ռ. Միրզախանեան դրականներ տեսնելու յայտնի ջանքով մը, կ'ըսէ թէ հայ-ռուսական յարաբերութիւնները «բացառիկ զարգացում ունեցան», այդ մէկուն ալ չափանիշ առնելով նախագահներու փոխադարձ այցերը: Այս երկուքէն կը զանազանուի Ա. Մանուկեան որ արդար տրտունջով կը դժգոհի որ «Ռուսաստանի հետ յարաբերութիւնները հասել են պարտիի ու պարտատիրոջ մակարդակին», ակնարկելով Հայաստանի պարտքին դէմ հիմնարկութիւններ տալու, կամ աւելի ճիշդ պահանջելու իրողութեան: Ան կը քննադատէ նաեւ ներկայի իշխանութեան «լրացուցիչ» որակած քաղաքականութիւնը, ըսելով· «Ամերիկացիներին խաբում էինք թէ իրենց եւ ոչ թէ Ռուսներուն հետ ենք, Ռուսներին էլ խաբում էինք թէ իրենց հետ ենք: Երկակի խաղը, անշուշտ, որոշ ժամանակ աշխատեց, բայց շատ կարճ տեւեց, իսկ արդիւնքում, մեզ սկսեցին սեղմել եւ՛ Ամերիկացիները, եւ՛ Ռուսները»:

Աւելի խիստ է Հրանդ Խաչատրեանի (ՍԻՄ) ախտորոշումը· «Ռուսաստանը, ինչպէս եւ յատուկ է իրեն, կիրառում է ուժային մեթոտը եւ դա պէտք է ճախողգուշացում լինի մեզ համար որ Ռուսաստանը նման յարաբերութիւնների շարունակման դէպքում կարող է ուժային մեթոտ կիրառել ոչ միայն տնտեսական ոլորտի հարցերը լուծելու համար»:

Հարցապնդուած դէմքերը ներքին քաղաքականութեան մասին դրեթէ համակարծիք են ամբողջովին· երկրին մէջ կարծիք չէ եղած նկատառելի ընդդիմութիւն մը դոյացնել, ներքին քաղաքական ոլորտը աւելի ուշադրութիւն կը դրաւէ կուսակցութիւններու, շարժումներու շարքերուն մէջ յառաջ եկած անյագտումի, պառակտումի, տրոհումի երեւոյթներով: Ատոր մէջ կան «իշխանական ճնշումներ»ու ազդեցութիւնը տեսնողներ, ինչպէս՝ Ա. Բազէեան եւ անկախ երեսփոխան Մանուկ Գասպարեան: Հետաքրքրական է Վ. Մանուկեանի բնորոշումը, յատկապէս որպէս հիմնադիրն ու նախագահը չարժումի մը որուն ճեղքերէն չորս նոր կուսակցութիւններ կեանք առած են· ան կ'ըսէ· «քաղաքական դաշտում շարունակւում է մառազմը» ակնարկելով այդ դաշտին տրոհումին:

Համակարծութիւն կը տիրէ նաեւ ժողովուրդին տնտեսական կացութեան քնորոշումներուն մէջ: Ատոր անմիջական արդիւնքութեամբ կը նշուի նաեւ արտագաղթի երեւոյթը: Կը յայտրդէ աշխատատեղիներու ստեղծումին մասին նախագահին դոհունակ հաւաստումին նկատմամբ արտայայտուած թերահաւատութիւնը, անհաւատութիւնը: Պ. Հայրիկեան տնտեսութիւնը աշխուժացած դտնելով հանդերձ, կ'ըսէ թէ «աղքատութեան եզրին ապրող մարդիկ դեռեւս մեծ թիւ են կազմում»: Ա. Բազէեան տնտեսութեան ածը եւ աշխատատեղիներու յաւելումը «բացարձակապէս կեղծիք» կ'որակէ, աւելցնելով որ կացութեան իրական գնահատականը կու տայ ժողովուրդը, «որը լիում է հայրենիքը»: Վ. Մանուկեան կը պնդատի որ իշխանութիւնները երկրին զարգացման որոշակի ծրագիր չունին: Վ. Դաւթեան «համազգային ողբերգութիւն» համարելով կարգ մը երեւոյթներ, կ'ըսէ թէ անոնց պատճառով հարիւրաւոր մարդիկ երկրէն կը մեկնին:

Այս մարզին մէջ ալ ամէնէն խիստ դատումներէն մէկը ունի Մ. Գասպարեան որ ոչ մէկ բարեփոխում կը տեսնէ տնտեսական դաշտին մէջ: Նախագահին հաւատած 44 հազար աշխատատեղիի ստեղծումն ալ «չունի եւ ոչ մի հիմնաւորում»:

Շ. Քոչարեան (Ա.Ժ.Կ) ժողովուրդ – իշխանութիւն կապին չզոյութեան պատճառ ցոյց կու տայ արդար ընտրութիւններու չզոյութիւնը: «Ժողովուրդը զուրկ է ընտրութեան իրաւունքից: Իսկ երբ ժողովուրդը ֆուէարկելու եւ ընտրելու իրաւունք չունի, նա ֆուէարկում է ոտքերով, որի արդիւնքն արտագաղթն է» կ'ըսէ ան: Վ. Մկրտչեան եւս 2001–ին աղքատութիւնը խորացած ու ամած կը նկատէ:

Այս բոլորին քով կան տակաւին վախի զգացում, անտիրութիւն, անտեսականին հետ բարոյահոգեբանական անկում մատնանշողներ, 1700–ամեակի նշումներով տարին «ակտիւ» նկատողներ, Հոկտեմբեր 27–ի ճգնաժամը յաղթահարուած համարողներ, 2002–ին լուրջ յոյսեր կապողներ:

Որպէս վերջաբան, կ'արժէ առանձնացնել երեք «սուր» արտայայտութիւն· առաջինը Մ. Գասպարեանի կը պատկանի· ան կը մաղթէ որ «2002–ին ժողովրդի համբերութեան բաժակն ի վերջոյ լցուելու է, համախմբուելու են բոլորը եւ իսկապէս, միասնական մի ալիք է բարձրանալու, ջարդելու է մէկ գագաթով համախմբուած կլանը եւ ազատագրելու է մեզ, ստեղծելու է ազատականացուած տնտեսութիւն եւ ապահովելու է երկրի զարգացումն ու առաջընթացը»:

Երկրորդ «սուր»ին հեղինակը Արտաշէս Գեղամեանն (Ազգային Միաբանութիւն) է որուն 2001–ի արժեւորումը մէկ նախադասութեամբ ամփոփուած է· «խաբեբայութեան եւ պաշտօնամոլութեան տարի»:

Վերջինը քաղաքական – տնտեսականէ տիրապետուած դիտանկիւններուն քով կը զետեղէ չարչարեալ – խաչեալ, բայց ոչ յարուցեալ ուղղագրութեան մարդը: Պ. Հայրիկեան տարուան լուրջ բացթողումներէն կը նկատէ այն որ «Այս տարի ոչ մի բայլ չարուեց միասնական ուղղութեան անցնելու ուղղութեամբ: Մնացինք նոյն բարբարոս ստրկամիտները»:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԱՆԻՒԸ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ...

– «Ինչ որ ընես այն կը գտնես» – կ'ըսէ հայկական առածը, եւ այդպէս կը պատահի ուշ կամ կանուխ:

Երեւակայեցէք թէ հարցը – ինչո՞ւմն է – պիտի ըսէին մեր հայաստանցի աղբարիկները: Թուրքիոյ – «քաղաքակիրթ եւ հարուստ մշակոյթի տէր հանրապետութիւնը» – «Պատերազմ» յայտարարած է, Սաուտի Արաբիոյ թագաւորութեան դէմ, որ քաղաքակրթութեան եւ մշակութային հարստութեան գետնի վրայ, արժանաւոր մրցակից մըն է՝ իր թուրք կրօնակիցներուն, Օսմանեան չրջանէն մնացած բերդի մը համար, Ժ.Զ. դարէն, եւ ո՞վ դիտէ, որ բոնի իսլամացած քրիստոնեայ (հա՞յ) ճարտարապետին մտայղացումով կառուցուած... քանի, նկարին նայելով, զարմանալի նմանութիւն ունի, Վասպուրականի հայկական բերդերուն, Վանի, Ռչտոպի... կանդնած Մեքքէի մուտքին, որ իր յարմար դիրքին համար, ֆանտ թաղաւորը, որոշած է քանդել (եւ արդէն քանդած է) տեղը զբօսաշրջիկային մեծ դի թաղամաս մը հիմնելու, կազմուած 11 երկնաքեր չէնքերէ եւ հինգ–աստղանի պանդոկէ մը, եւ ո՛վ զուգադիպութիւն, եւ պատմութեան խաղ, քանդումի եւ չինարարութեան գործը, ստանձնած է, ՊԻՆ ԼԱՏԷՆ ՇԻՆԱՐԱՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ... որուն «ա'չխարհահռչակ» տնօրէնը, անկարելի չէ որ, Թորա – Պորայի իր թաքստոցէն, չհետեւի չինարարական աշխատանքներու՞ն:

Ժ.Զ. դարու Օսմանեան այդ բերդի աւերակներուն համար, Թուրքիա եւ Սաուտի Արաբիա, չատ կրակոտ վէճերու մէջ մտած են, եւ առաջինը նոյնիսկ ԻՒՆԷՍԿՕ–ի դիմած է, «Այս մշակութային չարդ եւ բարբարոսական արարքը դատապարտել տալու համար»...:

Իսթէմիհան Թալայ, Թուրքիոյ Մշակոյթի նախարարը (՞), մինչազգային մամուլին յայտարարած է, որ կատաղօրէն բողոքած են Ռիատի իշխանութիւններուն դէմ եւ զայն բաղդատած, Աֆղանիստանի Թալիպաններուն, որ Պամիանի հսկայ պուտաները քանդեցին, անցնող տարին:

Տարակոյս չկայ, որ բարբարոսական արարք մըն է, պատմական բերդ մը քանդելը, որո՛ւ ուզէ պատկանի ան: Քանի պատմութիւնը, անցեալը, համայն մարդկութեան կը պատկանին եւ անոր ճարտարապետական կոթողները, կը դառնան մարդկութեան գանձարանին հարստութիւն:

– Արդարացիօրէն բողոքող, պարոն Նախարար, Իսթէմիհան Թալայ, փոքրիկ հարց մըն ալ, ե՛ս տամ ձեզի: – Իսկ դուք, Օսմանեան Թուրքիոյ ժառանգորդներդ, անոնց թոռնիկներդ, որ հրէշային բախտը ունեցած էք, աշխարհի ամենահարուստ մշակութային անցեալ ունեցող, հողերուն վրայ քնակելու, (չյիշենք թէ ինչ ձեւով եւ ի՞նչ ահռելի կոտորածներով եւ ցեղասպանութիւններով տէր դարձած էք այդ հողերուն...) ինծի կրնա՞ք պատասխանել, թէ ո՞ւր են Ծծկոնքի ՀԻՆԳ դհոար եկեղեցիներուն ՁՈՐԸՍ, որոնք մինչեւ Աթաթիւրքին գալը, կանգուն էին իրենց զարաւոր գեղեցկութեամբը... Ո՞ւր են Մշոյ Սուրբ Կարապետը եւ Վարագի վանքը, Լիմը, Կոտուրը, Կարնոյ եւ Երզընկայի նահանգի հարիւրաւոր պատմական վանքերն ու բերդերը, ուժանակով պայթեցուած հազարաւոր Ս. խորանները, խաչքարերը, մշակոյթի անվերադարձ դանձեր կազմող եկեղեցական թանկագին սպասներն ու հազարաւոր ձեռագիր մատեանները...:

ու հազարաւոր ձեռագիր մատեանները...

Իրաւունք ունիք բողոքելու: Ձեզի հետ, կը բողոքենք մենք ալ, աշխարհիս վրայ ցիր ու ցան եղած, եօթը միլիոն Հայերս· քանի այդ ցաւը որ դուք, ըսենք որ, կը զգաք այդ իերդին քանդումին համար, մենք հազարաւոր անդամներ զգացած ենք մեր մօրթին վրայ եւ դժբախտաբար պիտի չարունակենք զգալ տակաւին: Մինչեւ որ մեր անցեալի, մշակոյթի մեծագոյն գանձերը կը գտնուին «ձեր բարեխնամ ձեռքերուն մէջ» ոչ մէկ Հայ, կրնայ ապահով ըլլալ որ իր մշակոյթը պիտի չարգուի· եւ վստահ եղէք Պր. Նախարար, որ մեր բոլոր աղնուական կամ կատաղի բողոքներն ալ ԻՒՆԷՍԿՕ–ին կատարուած, ոչ մէկ արդիւնք պիտի ունենան... քանի ունիք այնպիսի հզօր ռազմական դաշնակից մը, որուն առջեւ աշխարհի բոլոր պետութիւնները, ուզելով կամ չուզելով, պար բռնած են այս օրերուս ... վերջը, Պր. նախարար, դուք ոչնչութիւն մը չէք, թալիպաններու նըմանի, որ երկու պուտտայով գոհացան, դուք, մեծ ազգ էք, փայլուն անցեալ ունեցող, եւ տասնեակ միլիոնաւոր հպատակ, երկու յուշարձան լո՞չ է որ ձեզի համար...:

Վերջին հարցում մը, Պր. նախարար· իրաւ անկե՞ղծ էր ձեր բողոքը:

ՑԻՊԻ

Յունուար 10

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ Ժ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ ԵՒ Ա. ՇԱՀԻՆԵԱՆԻ

Յունուար 10–ին Երեւանի մէջ, 74 տարեկանին մահացած է ծանօթ թատերագիրը Ժորա Յարութիւնեան: Այդ առիթով Գրողներու Միութեան կողմէ հրապարակուած հաղորդագրութեան մէջ յիշուած են անոր ծանօթ գործերը· «Աչմերուկ»ը, «Գլխի գինն է յիսուն միլիոն», «Քո վերջին հանգրուանը», եւլն.: Անոր գործերէն նկարահանուած են «Ոսկի ցլիկը», «Երթնեկի թիւ 4»ը, «Հարսնացուն հեռախոսից»ը, «Հրդեհ»ը եւ ուրիշներ:

Նոյն օրը Գրողներու Միութեան մեծ դահլիճին մէջ գրական հասարակութիւնը հրաժեշտ տուած է ուրիշ թատերագրի մը՝ Ազատ Շահինեանին որ նոյնպէս 74 տարեկանին մահացած է, Երեւանի մէջ:

Յիշատակի խօսքով հանդէս եկած են Միութեան քարտուղար Դաւիթ Մուրատեան, Աչմեատուր Աւագեան եւ թատերագէտ Հայկազ Երանոսեան:

*
**

ԹԻՒՐՔՄԷՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԴԱՄԲԱՐԱՆ ՄԸ

Արդաւանդի մէջ յայտնաբերուած է 1413–ին կառուցուած թիւրքմէնական դամբարան մը: Ստուգուած է որ ան կը պատկանի Սահադլի դերդաստանի էմիրներուն: Հայկական ճարտարապետական ոճով չինուած դամբարանը ունի թիւրքմէնական յարդարանք: 1996–ին Հայաստան կատարած պաչտօնական այցին Թիւրքմէնիստանի նախագահը Ս. Թիւրքմէնպաչին այցելած է դամբարանը:

Օրուան Հարցեր

ԻՍՐԱՑԷԼ ԵՒ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ՆԵՐԳԱՂԹԸ ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ

ՇԱՐՈՆԻ ՀԱՄԱՐ

ՖՐԱՆՍԱ ԱՄԷՆԷՆ ՀԱԿԱՀՐԵԱՑ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԵՐԿԻՐՆ Է…

Իսրայէլի կառավարութիւնը բուռն յարձակման անցած է Ֆրանսայի դէմ, զոր կը նկատէ արեւմտեան ամէնէն հակահրեայ պետութիւնը: Արտաքին փոխ – նախարարը կը պնդէ. – «Ֆրանսա արեւմտեան երկիրներու վատթարագոյնն է հակահրէութեան մարզին մէջ» «Մոնտ»ին շրջած յայտարարութեան մէջ (Յունուար 10), կրկնելով այն խօսքերը զոր արտասանած էր Յունուար 6–ին «հակահրէութեան դէմ պայքարի ֆորում»ի մը ըսեփնդման առեն: Ան դեռ ըսած էր. – «Ֆրանսա եւրոպական այն երկիրն է, որ 2001–ին, Հրեաներու կամ հրէական խորհրդանիշներու դէմ ըլլրտ արարքներու ամէնէն մեծ թիւը ունեցաւ» ակնարկելով այն 320 միջադէպերուն, որոնց ցանկը պատրաստած է Ֆրանսայի հրեայ համայնքը: Այս մրցանիշը, ըստ իրեն, հետեւանք է «Ֆրանսական ընկերութեան հակազդեցութեան բացակայութեան առաջին դէպքերէն իսկ: Կը հաստատէ որ «քաղաքական, մտաւորական պատասխանատուները չատ լուրջի չառին այս երեւոյթը»:

Միեւնոյն առեն, Համարկումի խորհրդարանական նախարարութիւնը կը չեշտէ որ «Ֆրանսայի մէջ հակահրէութեան ալիքը» կ'արդարացնէ կառավարութեան Յունուար 6–ի որոշումը Իսրայէլ ներգաղթող ֆրանսայի Հրեաներուն չնորհել նիւթական բացառիկ օժանդակութիւն մը, համապատասխան, տարիներէ ի վեր, Ռուսերուն տրուած օգնութեան: 2002–ին, ֆրանսայի Հրեաները, ինքնաբերաբար, իրենց հաստատուելուն առաջին եօթը ամիսներուն, 5000 Եւրոյէն ուսանողի մը համար, 14·500 Եւրօ չորս տարեկանէն վար 2 երախայի տէր ընտանիքի մը համար պիտի տոանան: Եթէ, Ֆրանսայի հակահրեայ արարքները դեր մը խաղացած են այս որոշումին մէջ ,ան նաեւ հետեւանք է տարիներէ ի վեր Իսրայէլ համարումի ֆրանսայի պատասխանատուներու (Ինիֆան), հրէական գործակալութեան եւ Ֆրանսայի հրեայ համայնքին ճնշումներուն: Հուսկ, Շարոնի կամքն, որու նախապատուութիւններէն մէկն է Հրեաներու թիւին յաւելումը Իսրայէլ, վճռական եղած է: Յունուար 8–ին, խօսքն ուղղելով Իսրայէլ այցելող 6 հազար Հրեաներու, Շարոն յայտարարած է. – «Ձեր երկիրը ձերն է (…), կրնամ ձեր աչքերուն մէջ նայիլ եւ ըսել թէ ձեր ստիպողական կարիքն ունիք»:

Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութիւնը չէ ուզած արտայայտուիլ Իսրայէլի Արտաքին փոխ – նախարարին խօսքերուն մասին: Շիրաք, ընդունելով կրօնական իշխանութեանց մաղթանքները կրկնած է իր «լիակատ դատապարտումը հակահրէական որեւէ արարքի վար սպառնալիքի»: Ըստ, Գլեմոնի բողոքական հովիւ՝ Ժան Արնոլտ, որ ներկայ էր արարողութեան, Շիրաք չէ ընդունած որ հակահրէական զօրաւոր հոսանք մը ըլլայ Ֆրանսայի մէջ: Կը պնդէ որ «այն մեծ արձագանգը որ կը տրուի հակահրեայ միջադէպերու կրնայ միայն հրեայ համայնքին դէմ դառնալ»:

Ֆրանսայի Իսրայէլեան կեդրոնական Ժողովին (Գոնսիսթուար) նախագահը՝ Ժան Քահն չափազանցեալ կը գտնէ փոխ նախարար՝ Ռաբբի Մելքիորի խօսքերը: Ան կ'ըսէ. – «Ֆրանսայի մէջ հակահրէութեան դէպքերու ալիք մը կայ, տարբեր Տրէյֆիւս հարցէն: Անոնք մաղթեպեան ծագում ունեցող եւ աւելի ձախ հեղինակներու գործերն են»: Ֆրանսայի Հրէական Համայնքներու Ներկայացուցչական Խորհուրդի նախագահը՝ Ռոժէ Սիւքիէրմանի համար. «Ծայրայեղ աջի ազանդական հակահրէութիւնը չէ աւելցած Ֆրանսայի մէջ: Տարի մըն է զործըւած հակահրէական արարքները չատ յստակ կերպով կեդրոնացած են հոն, ուր հրեայ եւ մաղրեպեան համայնքներ կողք կողքի կ'ապրին»: Իսրայէլի Ֆրանսայի դեսպան՝ էլի Պարնավի ձայնասփիւռէն յայտարարած է.– «Բոլոր հարցախոյզերը կը հաստատեն հրեայ համայնքի աճող համարկումը եւ ցոյց կուտան որ, միայն Ֆրանսացի բնակչութեան 10%–ը հակահրեայ զգացումներ կը ցուցաբերէ»:

2001–ին, Ֆրանսայէն 1200 հրեայ Իսրայէլ ներգաղթած են, այսինքն 2001–ի բաղդատմամբ 20%–ի նուազում մը եւ 50%–ի 1997–ի բաղդատմամբ, որ մրցանիչ կոտրող տարի մը եղած է: Ֆրանսա կը մնայ սակայն արեւմտեան առաջին երկիրը ներգաղթի համար, Միացեալ – Նահանգներու հետ նոյն ատրճանին վրայ, հակառակ անոր ԱՄՆ–ու հրէական գաղութը տասն անգամ աւելի կարեւոր է (5–էն 6 միլիոն, իսկ Ֆրանսա 600 հազար):

Թ. Ա. Թ.

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԸ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Յունուար 6–ին, Կրընոպլի Հայ Մշակոյթի Տան Ժ. Մարանճեան սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Ծնունդի տօնական հանդիսութիւնը, որուն իրենց մասնակցութիւնը բերին տեղւոյն զպրոցին աշակերտները: Գեղեցիկ կերպով զարդարուած սրահին մէջ տօնածառը կը փայլէր գոյնզգոյն զարդերով, լոյսերով ու աստղերով, նաեւ հսկայ երկրագունտով մը, զոր պատրաստած էր Պ. Վարդան Մովսիսեան:

Սրահը յարդարած էին գաղութիս նորհասի երիտասարդները: Հանդիսութեան ներկայ էին քաղաքապետի խորհրդական Ժէրոմ Սաֆար, բազմաթիւ ծնողքներ ու հանդիսականներ, որոնցմէ չատերը՝ այլ քաղաքներէ:

Բացման խօսքը արտասանեց Մշակոյթի Տան նախագահուհին՝ Տիկին Մոնիք Ադամեան. ողջունելէ ետք ներկաները խօսեցաւ Հայկ. Ծնունդին խորհուրդին ու զպրոցին անհրաժեշտութեան մասին: Ընորհակալութեան եւ գնահատական խօսք ուղղեց տնօրէն Պ. Աչոտ Յակոբեանին, երկու ուսուցչուհիներուն՝ Տիկին Շաքէ Մանուկեանին եւ Օր. Յասմիկ Մովսիսեանին:

Ապա աշակերտներու խումբը, –5–էն 12 տարեկան–, կարգապահութեամբ բեմ բարձրացաւ. անոնք յայորդաբար երգեցին Ֆրանսական եւ հայկական փառերգները եւ Հայր Մերով սկսան համերգը:

Օր. Յասմիկ յօրինած էր փոքրիկ ներկայացում մը, որուն մէջ ամփոփած էր Յիսուսի Ծնունդը, ծանօթութիւններ Հայերու քրիստոնէացման մասին, երգեր, արտասանութիւններ. որոշ երգերու հեղինակն է Շ. Մանուկեան, որ կըղեկավարէր նաեւ գեղարուեստական բաժնին մէկ մասը: Դաշնակով կ'ընկերանար Պ. Ալպէր Մարգարեան: Աշակերտները անսխալ կատարեցին իրենց բաժինները: Այսպէս, Ֆիլիփա Անտոնեան (8 տարեկան) մեծ ոգեւորութեամբ արտասանեց Եղիշէ Զարենցի «Ես իմ անոյշ Հայաստանի»ն, Թամարա Նիկողոսեան՝ «Մայրենի լեզուն» (Ս. Կապուտիկեան), Հերանդ Գեղեան «Դպրոցի ճամբան», Հելէն Անտոնեան «Մօրս աչերը» (Յ. Շիրազ), Փօլին Սասեան սրինդով նուագեց Ծնունդի մեղեդի, Սիլվա Սահակեան արտասանեց «Առաջին ձիւնը», Աւետիք Սահակեան «Պոյ–պոյ մկնիկը», Էրնէսթ Պողոսեան՝ «Կատուն», Վալանթին Սասեան մասնակցեցաւ երգերուն եւ ներկայացումին: Կատարուեցան նաեւ խմբային պարեր նաեւ մանկական սքէչ մը՝ «Տարուան չորս եղանակները» եւլն.:

Վերջապէս մտեցած էր Կաղանդ Պապային այցելութեան պահը: Երախաները մեծ չուքով ու պարերով դիմաւորեցին գինքը եւ անոր չուրջ բոլորուելով պարեցին հայկական քոչարին: Ալ աւելի խանդավառուած, Ձմեռ Պապիկը բաժնեց ամանորեան իր նուէրները միաժամանակ փոխանցելով մաղթանքներ եւ խրատներ, նախքան մեկնիլը:

Ներկաները մնացին մինչեւ ուշ երեկոյ ու մեկնեցան ուրախ տպաւորութիւններով:

Խորին չնորհակալութիւն Մանուկներու Օրը կազմակերպող յանձնախումբին, աշակերտներուն եւ անոնց ծնողքներուն:

ՇԱՔԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Գաղութէ Գաղութ

ՊՈԼՍՈՑ Ս. Խաչ Դպրեվանքի վարժարանին սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 27–ին, Ամանորի հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է: Հաւաքոյթին բացման խօսքը արտասանած է վարժարանին տնօրէնը Գր. Հայկ Նշան, ապա, յաջորդաբար սրտի իրենց խօսքը ըսած են Ննամակալութեանատենապետ՝ Մկրտիչ Թիմուրճուօղլու, Սանուց Միութեան ատենապետ Աստուր Մեծատուր, Ծնողաց Միութեան ատենապետուհի Թադուհի Քասարճեան, Նոր տարուան մաղթանքները ընելով: Վարժարանի աշակերտութեան կողմէ դպրոցաղրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

***

ՊՈԼՍՈՑ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի երդիքին տակ, Դեկտեմբեր 26–ին, հաստատութեան մնայուն բնակիչները մէկտեղուած հիւանդանոցի հոգաբարձութեան, բժշկապետութեան, բժշկական դասու անդամներու հետ, տօնած են Ամանորը: Ձաշասեղանին նախագահած է Պատրիարքական Փոխանորդ Շահան Արք., որ խօսք առած է եւ յայտնած է թէ Ազգին Տունը պատիւն է մեր ժողովուրդին եւ թէ այս հաստատութիւնը պիտի գոյատեւէ հակառակ բոլոր դժուարութիւններուն: Շնորհակալութեան խօսք արտասանած է նորընտիր Հոգաբարձութեան ատենապետ՝ Սեդրակ Թոքատ:

ԹԻԻ 17 ԹԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ Ի.

ՆՈՐՀՐԴԱԽՈՐ ԳՈՒՄԱՐՈՒՄ ՄԸ

– Եթէ խնդիրը դրամին վրայ է, դիւրին է… կ'արժէ քիչ մը դրամ վատնել հաբիւրապատիկը ձեռք ձգելու համար:

– Քանի որ դրամը պիտի չխնայենք՝ պօմպանները պատրաստ են:

– Զէնքի ալ պէտք ունինք, բայց այդ մասին մտածել չարժեր, դիւրաւ կրնանք գտնել պէտք եղածը:

– Այսպէս ուրեմն, գործը կրնանք կարզաղրուած նկատել:

– Ուրիչ կարեւոր խնդիր մը, – դիտել տուաւ Աատիկ:

– Ասօ՛, տեսնենք:

– Դեռ չորոշեցինք, թէ քանի՞ հոգի եւ որո՞նք պիտի գոհենք յաջոդնելու համար մեր այս ծրագիրը:

– Այդ մասին կը խորհինք, – պատասխանեց Արթին, – այդ խնդիրը բաւական կարեւոր է եւ կարելի չէ թեթեւօրէն ոըոշում տալ:

– Իրաւունք ունիս, – բսաւ Էմին էֆէնտի, – այդ մասին նոր հաւաքում մը կ'ընենք եւ կը խորհրդակցինք:

– Մեկնելէ առաջ մէյմէկ հատ ալ խմեցէ՛ք, – առաջարկեց Աատիկ՝ գաւաթները լեցնելով:

– Խմենք եւ երթանք, որովհետեւ ժամանակը ուշ է, եւ մեր երթալիք տեղերը բաւական հեռու:

– Մեր գործին յաջողութեան, – ըսաւ Աատիկ:

– Կեցցէ՛ ուրեմն երեւակայական դաւադրութիւնը:

Գաւաթները պարպուեցան: Աատիկ իր հիւրերը առաջնորդեց մինչեւ փողոցին դուռը, յետոյ վերադարձաւ սենեակ, նըստաւ սեղանին քով եւ սկսաւ օրուան թերթերը աչքէ անցընել՝ մէկ կողմէն քոնեաք խմելով:

ԳԼՈՒԽ Լ.

ԴԺՈՒԱԾԻՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Ճամբան Աբգար բաժնուեցաւ իր երկու ընկերներէն:

Արթին եւ Էմին էֆէնտի չարունակեցին ճամբանին:

– Այս գործը ժամ առաջ պէտք է գլուխ հանենք, – ըսաւ Արթին:

– Այո՛, բայց տակաւին բաւական կազմակերպութիւններ կան ըլլալիք, միայն քանի մը բան գրելը չբաւեր:

– Անշուշտ, բայց ինչ որ ըլլայ, կրնանք չուտով գործել, ես կը մտածեմ գործը ընդարձակ սահմանի մը մէջ կատարել:

– Ի՞նչ ըսել կ'ուզես:

– Այսինքն գաւաղրութիւնը չատ մեծ ճիւղաւորուած ցոյց տալ: Օրինակի համար՝ պօմպաններ պահել մէկ քանի եկեղեցիներու եւ դպրոցներու մէջ, նոյնիսկ Պատրիարքարանի մէջ:

– Աատիկա բաւական դժուար գործողութիւն մըն է:

– Դժուար, բայց ո՛չ անկարելի:

– Աատիկա ընելու համար ուրիչ մարդիկ ալ մեր գաղտնիքին հաղորդակից պիտի ընենք:

– Կ'ընենք, ի՞նչ վնաս ունի:

– Վնասը այն է, որ եթէ գաղտնիքին հաղորդակից ըլլան՝ մեր ատանալիք պարտեւներուն ալ բաժնեկից պիտի ըլլան, ասկէ զատ բազմաթիւ մարդոց մէջ գաղտնիք մը դժուար կը պահուի, եւ եթէ մենք գաղտնաբար չգործենք՝ վիճակնիս չատ դէշ կրնայ ըլլալ:

– Ես վստահելի անձեր կը ճանչնամ, որոնց գաղտնապահութեան վրայ կատարեալ հաւատք ունիմ, – ըսաւ Արթին:

– Քանի՞ հոգի կ'ուզես առնել մեր մէջ, – հարցուց Էմին էֆէնտի:

– Առնուազն երկու հոգի, եւ սա ալ ըսեմ, որ այս առնելիք անձերս կրնանք փոքրիկ գումարով մը գոհացնել: Ձիրենք իրրեւ ընկեր պիտի չնկատենք, այլ պարզ օգնականներ:

– Այն առեն խնդիրը տարբեր է, ըսելիք չունիմ:

– Այդ երկու անձերուն միջոցաւ կըրնանք մէկ քանի պօմպա պահել Ղալաթիոյ եկեղեցին ու Պատրիարքարանը:

– Ուրեմն անպատճառ կը կարծես, որ Պատրիարքարա՞նն ալ պէտք է մասնակից ընել այդ երեւակայական դաւադրութեան:

– Հարկաւ, այս կերպով կրնանք յաւ մը մտքրագործել այդ որդը: Գիտցի՛ր, որ կառավարութիւնը չատ դէշ աչքով կը նայի Պատրիարքին:

– Աատիկա յաւ դիտեմ:

– Եւ որեւէ առիթ մը կը փնտռէ գայն աքսորելու համար:

– Այդ ալ դիտեմ, նոյնիսկ դինքը աքսորելու խնդիրը ծեծուած է անգամ մը:

– Այս պարագաներուն ներքեւ, երբ Պատրիարքարանէն մէկ քանի պօմպա գտնուի՝ կրնաս երեւակայել, թէ որքա՛ն գոհունակութիւն պիտի պատճառէ Թալէաթին եւ իր ընկերներուն:

– Աւտր տարակոյս չունիմ:

– Ահա՛ թէ ինչո՛ւ անհրաժեշտ կը դառնայ Պատրիարքարանն ալ խառնել այս գործին, – ըսաւ Արթին:

– Այդ անձը, որուն ակնարկեցիր, ինչպէ՞ս պիտի կրնայ պօմպաները տանիլ, պահել Պատրիարքարանի մէջ:

– Ամենադիւրին կերպով, քանի որ ինք Պատրիարքարան կը գտնուի:

– Բայց Արթարն ալ արդէն հոն պաշտօնեայ է, – դիտել տուաւ Էմին էֆէնտի:

– Արթարը պօմպայի գործին մէջ մեղի չի կրնար օժանդակել, – պատասխանեց միւսը, – իմ մարդս ամէնէն յարմարն է:

Այսպէս խօսելով հասած էին Կալաթիա Սէրայի առջեւ:

Էմին էֆէնտի ժամացոյցը նայեցաւ եւ դոչեց.

– Օ՛, կէս գիչերը անցեր է, եւ ես տակաւին մինչեւ Պոլիս պիտի երթամ, ուրեմն մնաք բարով, վաղը կրկին կը տեսնուինք այս խնդրին մասին:

Եւ արագ քայլերով հեռացաւ:

Թողունք այս երկու լրտեսները, որ իրենց գժոխային ծրագիրը գործադրութեան դնեն եւ մենք վերադառնանք մեր հին ծանօթներուն քով, որոնք բաւական ժամանակէ ի վեր աչքէ հեռացուցինք:

(Շար. 143)

Փաթրիք Մալաքեան
Սոֆի եւ Ֆրանք Լըմէթր
Սեւան Մալաքեան
Գայեանէ Մալաքեան
զաւակները

Լիզա
Թոռնիկը

ցաւով կը ծանուցանեն

ԱՇՈՏ ՄԱԼԱՔԵԱՆԻ
HENRI VERNEUIL

մահը որ պատահեցաւ Յունուար 11–ին, 81 տարեկանին։

Յուղարկաւորութեան առաջին արարողութիւն մը կը կատարուի Հինգշաբթի, Յունուար 17, ժամը 11–ին Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարը, ապա Շաբաթ, Յունուար 19, ժամը 10–ին Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին

339, avenue du Prado, Marseille 8e

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Սէն – Փիէր գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Patrick Malakian,
Sophie et Franck Lemaître,
Sevan Malakian,
Gayané Malakian
ses enfants
Lisa, sa petite-fille
font part du décès de

ACHOD MALAKIAN
dit HENRI VERNEUIL
Membre de l'Institut
Commandeur de la Légion d'honneur
Officier des Arts et Lettres

survenu le 11 janvier 2002 à l'âge de 81 ans.

La messe d'obsèques aura lieu le jeudi 17 janvier 2002 à 11 heures en la Cathédrale Arménienne Saint Jean-Baptiste, 15, rue Jean-Goujon (Paris 8e), les obsèques auront lieu le samedi 19 janvier 2002 à 10 heures en la Cathédrale Apostolique Arménienne, 339, avenue du Prado (Marseille 8e), suivies de l'inhumation au cimetière Saint-Pierre de Marseille.

V. FILMS
21, rue Jean Mermoz, 75008 Paris

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊԱՍԱԿԻ

Տիկին Օտա Գրիգորեանի մահուան առթիւ, Ահարոնեան ընտանիքը, Լէոն, Պէլա, Անէթ, Վահէ, Տորին 300 Եւրօ կը նուիրեն Հայաստան հիմնադրամին (առաջնալ՝ «Ծառաջ»էն)։

ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը եւ Փարիզի Արշալոյս Թաղէոսեան մասնաճիւղը իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն վէթերան ընկերուհի Արփինէ Սերոբեանին եւ ընտանեկան պարագաններուն, իրենց եղբօր եւ ազգականին՝ Արարատ Մելտոնեանի մահուան առիթով։

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ԴԱՇՆԱԿՀԱՅ ԵՒ ՅՕՐԻՆՈՂ
ԺԻՐԱՅՐ ԳԱՄՊԱՐԵԱՆ

կը ներկայացնէ իր յօրինուածներու նոր սալիկը (CD)
կը մասնակցին դաշնակահարներ՝
ԳՈՀԱՐ ՕՀԱՆԵԱՆ
եւ
ՄԱՍԱՆՈՐԻ ՔՈՊԻՔԻ
Ուրբաթ, Յունուար 18, ժամը 20·30–ին
Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 PARIS
կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

LE CENTRE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE
et
L'UGAB - PARIS

vous convient à un projection du film de
MIKAEL HAGOPIAN
(cinéaste californien)

Voice from the Lake
(52 mn)

consacré aux événements de 1915 à Kharpert
suivie d'une conférence
d'**ARA SARAFIAN**
(historien et éditeur britannique)

Kharpert 1915
(en arménien)

le 18 janvier à 20 heures 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(M° Courcelles)

Vente sur place des dernières publications en anglais de l'Institut Gomidas et notamment des Mémoires de la missionnaire danoise Maria Jacobsen (1907-1919).

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

l'Association "MACHTOTZ"
Pour la Défense de la Langue Arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION : 2 Février — fin Juin 2002

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa METHODE AUDIOVISUELLE

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours,** ainsi que de lire et d'écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris

2) Les cours de 2e, 3e, et 4e niveaux
continuent. Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre
Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones
Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio
(2 heures d'enregistrement). 85 euros + 8 euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel,
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51.

VOYAGE en ARMENIE
OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE

Du 15 au 22 avril (prix: 1.065 euros)
organisé par SOLIDARITE PROTESTANTE FRANCE-ARMENIE.

S'inscrire d'urgence (avec acompte de 155 euros à SPFA)
auprès du pasteur Sahagian, SPFA
1, rue Cabanis, 75014 Paris
☎ 01 47 35 30 23 ou 06 83 09 08 19
(Programme détaillé sur demande)

(Շար. Ա. էջէն)

եւ Արտաքին գործերու նախարարութիւն այցելելէ ետք, անցած են նաեւ Ստեփանակերտ, հոն հանդիպում ունեցած նախագահ Ա. Ղուկասեանի, Արտաքին գործերու նախարարուհի Ն. Մելքումեանի հետ։ Վօսելով Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման հոլովոյթին մասին, ԼՂՀ ղեկավարները չեշտած են թէ այնքան ատեն որ Ստեփանակերտ հաւանութիւն չի յայտներ լուծումի տարբերակի մը, ան կիրարկելի չի կրնար նկատուիլ։ Թուրք լրագրողներու խումբը այցելած է նաեւ Էջմիածին, Մատենադարան։

*
**

ՎԱՆԱՁՈՐԻ ՄԷՋ ՁԱՐԱԳՈՐԾ ԽՈՒՄԲ ՄԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Լոռիի մէջ յայտնաբերուած է չարագործներու խումբ մը որ 2001–ի ընթացքին Վանաձորի, Երեւանի, Գիւմրիի մէջ աւելի քան երկու տասնեակ ծանր յանցանքներ գործած է, ինչպէս՝ սպանութիւններ, աւազակային յարձակումներ։ Խումբը պինուած է մէկ անդամին կողմէ պինուորական ծառայութեան ընթացքին զողցուած ինքնաձիգ հրազէններով։ Անոնց զէնքերը, կողոպտած ապրանքները գրաւուած են։ Ձերբակալուած անդամները բանտարկուած են, մնացածները կը փնտռուին։

*
**

ՊԵՏԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐ ԱՐՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Յունուար 12–ին պետական մրցանակներով պարգեւատրած է խումբ մը արուեստագէտներ։ Երաժշտութեան մարզին մէջ անոր տիրացած է Ռուբէն Ալթունեան, նկարչութեան՝ Ռուբէն Ադալեան, շարժանկարի Ալ. Մկրտչեան, թեմադիր՝ Ռուբիկ Վաթինեան, դերասանուհի՝ Անահիտ Քոչարեան։ Քաղաքաշինութեան եւ ճարտարապետութեան մրցանակին արժանի նկատուած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Եկեղեցիի ճարտարապետ Ստեփան Քիւրքճեան, նաեւ ճարտարապետ Եուրի Դալլաքեան եւ չինարար Վազգէն Պօղոսեան։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՈՍԻԼԹՔ ԺԵՆԵՐԱԼ ղրամատան տնօրէնն – նախագահը՝ Տանիէլ Պուլթոն եւ ընդհանուր տնօրէնները քննութեան տակ առնուելուն Յունուար 14–ին, ղրամի օրինականացման մեղադրանքով։ Պուլթոն, առայժմ կրնայ չարունակել վարել ղրամատունը, քանի դատական հակակշռի տակ չէ։ Հարցը սկսած է 1998–ին եւ կապ ունի Սանթիէ կոչուած քննութեան հետ։ Ոստիկանութիւնը դիմած է Սոսիլթք Ժենեռալին որպէսզի իրեն յանձնէ բոլոր վճարուած չէքերը կարգ մը հաշիւներու վրայ։ Այսպէս, տարեկան 2 միլիոն չէքերու վրայ, 12 հազար չէք ոստիկանութեան յանձնուած են, որ մանրազնին քննած է։ Կասկածն այն է, որ Սոսիլթք Ժենեռալ օտար դրամատուներու, այս պարագային իսրայէլեան, խնդրոյ առարկայ չէքերը վճարած է։ Սանթիէի առեւտրականները սխեմեմ մը հիմնած էին, ըստ որուն կասկածելի չէքեր Իսրայէլ կը ղրկուէին, ուր չէքերու փոխանցումները արտօնուած են, ապա կը բաւէր փոխել անունը այն անձին որուն տահմանուած էր չէքը եւ ամէն ինչ կարելի կը դառնար։ Իսրայէլեան ղրամատան մը կնիքով, այլ չէքերը Ֆրանսա կը վերադառնային եւ կը դանձուէին նոր անձերու կողմէ։ Հոս ալ անչուշտ, կասկած ծագած է որ քննիչները հակահրեայ են, քանի որ դատաւոր – րուհին քանի մը ռաբունի ալ քննութեան տակ դրած էր։ Ցատակ է որ Ֆրանսական դրամատուներու պատասխանատուութիւնը մեծ է։

Էրիթ Հալֆէն դատաւորին հրաժարումը մեծ աղմուկ ստեղծեց ոչ միայն դատական այլեւ քաղաքական եւ այլ շրջանակներու մէջ։ Ծանօթ է որ այս անակնկալ նկատուած դատաւորը բազմաթիւ փափուկ թղթածրարներու պատասխանատու էր, սկսելով Փարիզի քաղաքապետարանի (Շիրաքի օրով) Ա.Շ–էլ–Էմներու պարագայէն։ Այդ առընչութեամբ ունկնդրութեան ալ հրաւիրած էր Ժ. Շիրաքը, որ ընթացք չէր տուած հրաւէրին։ Հալֆէնի համաձայն իր ամբողջ քննութիւնը, ԷՈ–ՓԷ – ԷՈ–ի եւ հանրային շուկաներու վերաբերեալ, խափանարար գործողութիւններու զոհ գացած է։ Ինք զղուած է եւ վճռած է վերջնապէս հեռանալ այդ աշխարհէն։ Հարցազրոյցի մը միջոցաւ «Փարիզեն» օրաթերթին (Յունուար 14) Հալֆէն կը խոստովանի որ տեւական կերպով արդելք եղած են իրեն որ քննութիւն կատարէ։ Գիրքով մը պիտի պարզէ արդարութեան իր ըմբռնումը։ Եթէ չատեր կը հասկնան գինք եւ արդար կը դտնեն իր ընդվզումը, Փաթրիք Տէվէճեան կը դտնէ որ իր դատունութեան միակ պատասխանատուն ինք է։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ Թիւլքարէմ քաղաքին մէջ, սպանուած է, Ֆաթահէն ծնած Ալ–Աքսայի մարտիրոսներու տեղւոյն զօրագունդերու պետը՝ Մոհամետ Ռաատ ալ – Քարմի, ռումբի մը պայթումէն։ Ըստ պաղեստինեան աղբիւրներու, ռումբը դեռեղուած էր իսրայէլեան բանակին կողմէ, որ պայթեցնել տուած է, երբ Քարմի հոնկէ կ'անցնէր։ Քիչ յետոյ, Զօրագունդերը յարձակում գործած են կառքի մը վրայ Իսրայէլացի մը սպաննելով։

ԲԱՔՈՒԻ մէջ աւելի քան հազար հոգինոց ցոյց մը տեղի ունեցած է Յունուար 12–ին, պահանջելու համար կառավարութեան հրաժարականը։ Պատճառը այն է որ իշխանութիւնը չէ յաջողած Ղարաբաղը Հայերէն ետ առնել։ Ելոյթ ունեցողները որոնք պատկանած են կազմակերպիչ ընդդիմութեան կուսակցութիւններու, պահանջած են որ Հայաստանի հետ բանակցութիւններուն վերջ տրուի եւ միջազգային միջնորդներու հետ այլեւս աշխատանք չտարուի այդ թղթածրարին վրայ։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ, բացուած է երեք ռուս սպաներու դռնփակ դատաւարութիւնը։ Ամբաստանուած են 22 չէչէն պինուորականներու մահուան համար, Չէչէնիոյ մէջ, 2000, Մարտ 2–ին։ Առաջին անգամն է որ բարձրաստիճան պատասխանատուներ դատի կը քաշուին Չէչէնիոյ պատերազմին կապակցութեամբ։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻՒ կը չարունակեն ամբաստածել Աֆղանիստանի կարգ մը չրջանները, ուր, ըստ իրենց Ալ–Քաիտայի մարտիկներ կրնան ապաստանած ըլլալ։ Կուանթանամօ փոխադրուած է գերիներու երկրորդ մաս մը։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 17
JEUDI
17 JANVIER
2002

LE NUMERO : 1 €

ԱՐԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·342 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·342

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՉԻ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐԸ

Երեւանի մամուլի ակումբին հրաւիրեալ թուրք լրագրողներու չորս հոգինոց խումբը որ Ցունուար 11–ին ի վեր Հայաստան կը գտնուի, փափաք յայտնած է հանդիպում ունենալու նաեւ նախագահ Ռ. Քոչարեանի հետ: Բայց ան ժխտական պատասխան տուած է անոնց փափաքին: Այսօր որպէս բացատրութիւն, նախագահի լրատու դրասենեակին պատասխանատուն ըսած է թէ թուրք լրագրողները նախագահին հետ կատարած իրենց նախկին հանդիպումները ներկայացուցած են խեղաթիւրուած ձեւով եւ իրենք ամէն անգամուն պարտաւոր եղած են հերքումներ, ճշդումներ ընելու:

*
**

Ցունուար 14–ին հայ եւ թուրք լրագրողներու կլոր սեղան մը տեղի ունեցած է «Արմենիա» պանդոկին մէջ, «Հայ-թուրք յարաբերութիւններու լուսաբանումը երկու երկիրներու լրատուիւններուն մէջ» նիւթով: Քննարկուած են երկու կողմերը չհատզրզող հարցեր, ինչպէս՝ ցեղասպանութիւնը, հայ-թուրք յարաբերութիւնները, Ղարաբաղի հարցը:

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ԹՐՔԱԿԱՆ ԱՑՑԱԳՐԻ ՆՈՐ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի զբօսաշրջական կազմակերպիչներու տեղեկատուութեան համաձայն Թուրքիա մեղմացուցած է Հայաստանի քաղաքացիներուն այցագրի կիրարկումը: 10 տոլարի փոխարէն Հայաստացիները պիտի կրենան դիւրութեամբ Թուրքիա մուտքի արտօնութիւն ունենալ: Գործադրութիւնը արդէն սկսած է: Նախապէս ալ կիրարկուած այդ ձեւը Թուրքիա ջնջած էր որպէս հակազդեցութիւն Հայերու ցեղասպանութեան արտասահմանի մէջ ճանաչումին:

*
**

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՀԱՄԱԶԱՅՆԱԳԻՐ ՍՏՈՐԱԳՐԱԾ ԵՆ

Ռուսաստանի Սպայակոյտի պետ՝ Անատոլի Կուլչինի որ պաշտօնական այցելութեամբ Անկարա կը գտնուէր, թուրք իր պաշտօնակից՝ Հիւսէյին Քըվրըքօղլուի հետ ստորագրած է ռազմական համագործակցութեան համաձայնագիր մը: Ըստ ԻԹԱՐ – ԹԱՍ–ի, համաձայնագրին նպատակն է խաղաղութեան ու կայունութեան հիմքի վրայ, երկու պետութիւններու ռազմական դերատեսչութիւններու միջեւ վստահութեան մակարդակը բարձրացնել, ռազմական յարաբերութիւններու ոլորտը ընդլայնել:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ցունուար 15 / 16)

ԱԹՈՌՄԱԿԱՑԱՆԸ ՓԱԿԵԼՈՒ ՀԱՐՑ ՄԸ

Ցունուար 15–ին ասուլիսի մը նիւթ եղած է Հայաստանի աթոռակալանին փակելու խնդիրը: Մեծն – Բրիտանիոյ դեսպանը ըսած է թէ Եւրոպական Միութիւնը Հայաստանի հետ այդ մասին բանակցութիւններ կը տանի, ինչպէս նաեւ նուիրատու կազմակերպութիւններու հետ, որպէսզի փակումին համար միջազգային հիմնադրամ մը ստեղծուի: Այլ կարծիք յայտնած է Ֆրանսայի ներկայացուցիչը. ան ըսած է թէ իր երկրին մէջ եկեղեցականութեան 80 – 90%–ը աթոռակալանները կը հայթայթուի եւ թէ Ֆրանսա փոխանակ փակելու այդ կայանները, անոնց ապահովութեան վերաբերեալ ծրագիրներ կը մշակէ:

Իտալիոյ դեսպանը ըսած է թէ Հայաստան երկրաշարժի գօտիի մէջ գտնուող երկիր է եւ երկրաշարժ պարագային ոչ ոք ապահովագրուած է վանդին դէմ: Իտալիոյ մէջ, Չեռնոբիլի արկածէն եառ որոշուած է փակել աթոռակալանները:

*
**

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԾՐԱԳՐԻՆ ԲԱՂԿԱՑՈՒՑԻՉ ՄԱՍԸ

Մինսկի խումբի ամերիկացի համանախագահ Ռուտոլֆ Փերինա յայտարարած է թէ ներկայիս ստեղծուած համաշխարհային աշխարհաքաղաքական կացութիւնը չատ նպաստաւոր է Ղարաբաղի խնդիրը կարգադրութեան մը յանգեցնելու համար, միանգամայն իր մտահոգութիւնը յայտնելով որ ներկայացած առիթը չօգտագործուիր: Ան աւելցուցած է թէ Միացեալ–Նահանգները հարցին կարգադրութիւնը մէկ մասը կը համարին այն պատասխանին, որու ձեռնարկած են Սեպտ. 11–ի ահաբեկչական գործողութիւններէն եառ: Այն համոզումը յայտնած է թէ տարածքաշրջանի երկրաւոր հակամարտութիւններուն վերացումը անպայման կը նպաստէ ահաբեկչութեան դէմ պայքարին: Փերինա ըսած է նաեւ թէ յառաջիկայ օրերուն Մինսկի խումբի համանախագահները կ'այցելեն Հայաստան ու Ադրբեջան:

*
**

1700–ԱՄԵԱԿԻ ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹԵՐ

Ցունաստանի մէջ, Դեկտեմբեր 5–էն «Ցունական Փոսթ»ը հրապարակ դրած է 1700–ամեակին նուիրուած դրոշմաթուղթ մը: Յոբելենական այս դրոշմաթուղթին վրայ ներկայացուած է Թորոս Ռոսլինը. տպաքանակն է՝ 100 հազար: Բացի այդ տպուած են նոյն քանակով պահարաններ, նաեւ 300 հազար տպաքանակով դրոշմանիշի վաւերագիրներ:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԱՖԱՏ ձերբակալել տուած է ԷՖ – ՓԷ – ԷԼ – ՓԷ–ի (Պաղեստինի Ազատագրման ժողովրդական ճակատ) պետը Ա.Հմէտ Սաատաթ, Ռամալլայի մէջ իսկ: Այս ձերբակալութիւնը պահանջն էր Շարոնի, որ սակայն, յայտարարեց թէ չի հաւատար: ԷՖ – ՓԷ – ԷԼ – ՓԷ–ն ստանձնած էր Հոկտեմբեր 17–ին, Իսրայէլի Զբօսաշրջութեան նախարարին՝ Զէէվիի սպանութիւնը: Արաֆաթ ուղեց ցոյց տալ արեւմտեաններուն որ կը պայքարի ահաբեկչութեան դէմ: Ցունուար 15–ին, երկու Իսրայէլացի եւս սպանուած է: ԷՖ – ՓԷ – ԷԼ – ՓԷ–ի պետին ձերբակալութիւնը բողոքի ցոյցերու առիթ տուած է ըբաւական հողմասեներու մէջ:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԳՈՐԾԱՏԻՐՈՒԹԻՒՆԸ (ՄԵՏԷՖ) արտակարգ համագումարին ընթացքին (Լիոն) քուէարկել տուաւ իր ծրագիրը, որու նպատակն է ապրարարել ապագայ ընտրեալները ձեռնարկներու աշխարհի մատհոգութիւններուն մասին: Ա.Լ խօսքով ՄԵՏԷՖ–ը կ'ուզէ իր դերն ունենալ ընտրապայքարին մէջ: Ծրագիրը կեդրոնացած է երեք գլխաւոր գլուխներու վրայ. – Ֆրանսան որ կը չահի, Ֆրանսան որ երկխօսութեան կը ձեռնարկէ եւ Ֆրանսան որ կը բարենորոգէ: ՄԵՏԷՖ–ը կ'ուզէ որ օրինքը ծնունդ առնէ միայն երբ համաձայնութիւն ըլլայ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ, Ցունուար 16–ին կը չարունակուէր բոլոր փոխադրական միջոցներու գործադուլը 4–րդ օրն ըլլալով: Այս չարժումը հետեւանք է յարձակումներու, որոնք տեղի ունեցած էին Շաբաթ Ցունուար 12–ին: Մոթոյով անցորդ մը կրակ բացած է փոխադրական միջոցներու չորս պաշտօնեաներու կառքի մը վրայ, չորսն ալ վիրաւորուած են: Սենտքանները ապահովութեան միջոցներ կը պահանջեն, դիտակցելով հանդերձ թէ 100% ապահովութիւնը անկարելի է: 150–էն 200 հազար հոգի, ամէն օր, ճար մը պէտք է գտնեն տեղափոխուելու համար:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ նախագահի ամառին, բաւական դժուարութեամբ, ընտրուեցաւ իրլանտացի Փաթ Գոքս յաջորդելու համար Նիքոլ Ֆոնթէնի: Երրորդ չրջանին է միայն, որ ազատական Գոքս 298 ձայն ստացաւ 237–ի դէմ անգլիացի աշխատաւորական Տէյվիտ Մարթինի:

ՊՈՒՏԻՆ, Ցունուար 15–ին, ճաշի հիւրն էր նախագահ Շիրաքի եւ հանդիպումէն եառ, Շիրաք յայտարարեց որ, Ֆրանսա եւ Ռուսաստան կանոնաւոր կերպով պիտի խորհրդակցին ռազմավարական եւ ապահովութեան հարցերու չուրջ Արտաքին եւ Պաշտպանութեան նախարարներու մակարդակի վրայ: Ֆրանսայի նախագահը կրկնած է Պուտինի, որ Չէչէնիոյ հարցը չի սահմանափակուիր ահաբեկչական երբեւոյթով եւ կը պահանջէ քաղաքական երկխօսութիւն մը:

ԻՍՐԱՑԷԼԵԱՆ ԷԼՔՕ ընկերութիւնն է, որ երեք ամսուան սիւսպէնսէ մը եառ,

---

յայտնեցաւ ձեռք ձգել Պրանտ ընկերութիւնը: Նանթէռի առեւտուրի դատարանը, Ցունուար 15–ին, յայտնեց իր ընդունելութիւնը, որպէս լաւագոյնը ընկերային մարզի մէջ, քանի էլքօ կը խորհի պահել 5370 աշխատաւորներէն 4197–ը: Այդն ինչ չէ վերջացած սակայն, էլքօ պարտի վերակառուցումը ապահովել Պրանտի որ 130 միլիոն եւրօ կորուստ արձանագրեց 2000–ին: Էլքօ, 6000 գործակիցներով 10 երկիրներու մէջ տեղ գրաւած է, Ֆրանսայի մէջ ալ, կը զբաղի զանազան ճիւղերով: Գնումի թեկնածուներուն մէջ էր Թրքական Արչելիք – Պեքօ ընկերութիւնը:

«ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ Զէէնկիան կը ճգմէ սարսափի եւ չարչարանքի տակ» խորագրով, Սոֆի Շիհապ չատ սեւ պատկեր մը կը գծէ կացութեան (Լը Մոնտ): Կը գրէ թէ Զէչէններու վկայութիւնները զատ, ոչ կառավարական կազմակերպութիւններն ալ, որոնց կարգին ռուսական Մեմորիալը արձանագրած կը հանդիսանան բուռն հալածանքներու եւ մարդրպագման բազմաթիւ գործողութիւններու: Թալան, ոճրագործութիւն եւ չարչարանք ամէնօրեայ դէպքերն են Գրոզնի եւ չրջանը: Ռուս զօրավարներն ալ կը չանան օրինաւոր քնոյթ տալ սպանութիւններուն: «Մահուան զօրագունդերը» սարսափ տարածած են: Ամէն դիչեր, հուժկու, ծպտուած անձեր (պարզ զինուորներ չեն) տուները կը մտնեն եւ կը սպաննեն այս կամ այն մարդը: Այս մարդասպաններու մէջ, միշտ Զէչէն մըն ալ կայ:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԲԱՆԱԿԸ կը չարունակէ պէն Լաէնը փնտռել եւ այդ նպատակով կը ամբակոծէ Աֆղանիստանի արեւելեան չրջանը: Պէն Լաէնն միշտ անպատանելի է, բայց ՍԻԱ–ն հերքեց հետաեսիլի էջ–պի – Սի կայանի լուրը, ըստ որուն Ալ – Քաիտայի ղեկավարը յաջողած էր փախիլ ծովու ճամբով, փաքիստանէն անցնելով:

ԻՐԱՔԻ վինուորական բարձրաստիճան պատասխանատու մը յայտարարած է, որ իր երկիրը պատրաստ է դէմ դնելու ամերիկեան յարձակումի մը: Այս յայտարարութիւնը ըրած է Ծոցի պատերազմի սկսելուն 11–րդ տարեդարձին առթիւ (1991, Ցունուար 17):

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԷՋ, ուղեղատապը (մենինգիթ) այն աստիճանի կը տարածուի, մանաւանդ Փուի տը Տոմի նահանգին մէջ որ Ցունուար 16–էն պատուաստի արչաւ մը ծայր տուած է ամբողջ չրջանին մէջ: Տարուան մը ներքին 15 պարագաներ յայտնաբերուած են նահանգին մէջ: 80–էն 100 հազար պատանիներ, 30 տարեկանէն վար, հակամէտ կը նկատուին եւ առաջին առթիւ պատուաստները անոնց սահմանուած են:

ՊԷՐԼԻՆԻ ՄԷՋ, Ցունուար 17–ին, կը բացուի հրէական ողջակիզումին նուիրուած մեծագոյն ցուցահանդէսը Գերմանիոյ մէջ: Միաժամանակ տեղի կ'ունենան հանդիսութիւններ, որոնք կը նչեն Վանդէի ժողովին 60–ամեակը, ուր որոշուած էր վերջնական լուծումը: Ցուցահանդէսին կրկնակ նպատակն է պատմել Հրեաներու կեանքը 3–րդ Ռայխի օրերուն եւ ոգեկոչման պատճառները:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, չանցագործութիւնը 5,6% յաւելում կրած է 2001–ին: Այս թիւը տուած է Հանրապետութեան դատախազը՝ Ժան – Փիէր Տէնթիլհաք դատական վերամուտի հանդիսաւոր նիստի ընթացքին, Ցունուար 15–ին:

ԼԵԶՈՒԻ ՄԱՍԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՕՐԷՆՔԷՆ ԾՆՈՒՆԴ ԱՌԱՋ ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՐԱՁ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

Ձեմ պիտեր թէ Հայրենիքի կամ Սփիւռքի մասնաւորականներէն եւ խմբագիրներէն քանի՛ հոգի կարելի է համրել, որոնք ծանօթ ըլլան Հայաստանի օրէնքներուն: Մէկէն քայլ մը առնելով, այս հարցումը կրնամ տարածել նաեւ հայազգի իրաւագէտներու վրայ:

Հարցումին պատասխանը տալ դրեթէ անկարելի է, միայն թէ խուսափուկ ճամբով մը կարելի է փոխադարձել ուրիշ հարցումով մը. պայմա՞ն է բոլոր օրէնքները գիտնալ, նիւթի մը մասին խոնարհ կարծիք մը յայտնելու համար, մանաւանդ եթէ այդ նիւթը աւելի մշակութային կամ գեղարուեստական է, քան՝ պատժական:

Սովետական Միութեան անապահովութենէն յաջորդող նոյնքան անապահովի ազատութիւնը եւ հանրապետութեան հռչակուիլը, աչքերը կուրցնող լուսաւորութիւն մը բերաւ հայաշխարհին վրայ: Կարծես փապուղիէն դուրս սլացող էլեկտրաշարժ ճեպընթացի ճամբորդ, յանկարծ բացուող արեւուտ երկնքին զօրաւոր լոյսը բնազդաբար վար իջեցուց մեր կոպերը: Հայրենաբնակ մեր ցուցմունքները, դարերու երազ այս ազատութեան դաղափարով գինովցած, հորիզոնին վրայ վայրկեան անկախ հանրապետութեան ի խնդիր կատարուած հանրաքուէին անվարան համաձայնութիւն յայտնեցին: Անոնց խաղտացող աչքերը հեռահեռ պիտի տեսնէին, որ այդ երազին հասնելու համար ուղին հարթ չէր. նոյնիսկ երբեմն կէտերու վրայ անանցանելի էր:

Այս ճշմարտութիւնները Սփիւռքահայերու համար աւելի դիւրին եւ աւելի արագ հասկնալի դարձան: Այդ էր պատճառը, որ Սփիւռքը առաջին տարիներուն պահեց իր խանդավառութիւնը. աւելի համբերատար եւ ներողամիտ ակնարկով հետեւեցաւ առաջին նախագահին եւ անոր կառավարութիւններուն: Զղուշացաւ ծանրը քննադատութիւններէ եւ խոչորացոյցի տակ առաւ անոր յաջողութիւնները միայն:

Սակայն, հայրենաբնակ ժողովուրդը յուսաբեկութեան պիտի մատնուէր: Երկրաշարժին եւ պատերազմին ցոյց տուած համակերպութեան ուժը պիտի սպառէր: Որպէս անիրաւութիւններէ եւ զեղծումներէ առաջին վնասող, սակայն հակազդելու անկարող տարր՝ անկեղծ հրճուանքով պիտի դիմաւորուէր երկրորդ նախագահը: Ցոյսով պիտի չարունակէր տոկալ աւերն մը եւս, բայց դժբախտաբար տարիները պիտի անցնէին առանց բերելու սպասած սրբագրութիւնը:

Սկզբնական շրջանին կարելի էր խորհիլ թէ նոր երկրին նոր օրէնքները անբաւարար էին: Կամ թերեւս օրէնքին տրամադրութիւնները յստակ էին, սակայն յանցանքներու սահմանուած պատիժները մեկին չէին: Մինչդեռ յայտնի դարձաւ որ օրէնքը եւ պատիժները չէ որ կը պակսին, այլ պարզապէս անոնց ազատօրէն դործադրութիւնն է կաչկանդուած:

Արեւմտահայերս հետաքրքրող եւ ըստ բաւականի զրաղեցնող օրինակ մը առնենք: Լեզուաբան եւ զրագէտներու շրջանակէն յորդելով մինչեւ ամենապարզ խմբագիրներու յօդուածներուն նիւթ դարձած մեր երկու ուղղագրութիւններուն առընչութեամբ բաւական մելան հոսեցաւ եւ սակայն Հայաստանի զրողներուն մեծամասնութիւնը կառչած մնացած է ստալինեան հրահանգով չինուած ուղղագրութեան: Հարկաւ թէ այդ վէճը կրկին պիտի չբանամ հոս: Սակայն առանց վիճելու ալ կարելի է որոշ նախադասութիւններ յայտնել եւ որոշ իրողութիւններու հանդէպ օրէնքը լռեցնող իրաւասութիւնը դիմակազերծ ընել:

«Յառաջ»ի 2001 Նոյեմբեր 28-ի թիւին մէջ կար յօդուած մը (Լեւոն Միրիջանեան – բաց նամականի), որ չատ յատկանշական էր անով որ այս նիւթին կը մօտենար ոչ թէ որպէս վէճ մը արծարծելու ճամբով, այլ պարզապէս հանրութեան ուշադրութեան կը յանձնէր «Լեզուի մասին Հայաստանի Հանրապետութեան օրէնք»ը: Յօդուածագիրը ամբողջութեամբ վերարտադրած էր այդ օրէնքին առաջին յօդուածը, որ կուտար «ՀՀ լեզուական քաղաքականութիւնը»: Կրկնութենէ խուսափելու համար պիտի յիշեցնեմ միայն երկու կարեւոր տրամադրութիւններ.

– Հայաստանի Հանրապետութեան պաշտօնական լեզուն ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՅԵՐԷՆՆ է,

– ՀՀ նպաստում է հայերէնի ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆԱՑՄԱՆԸ:

Ընթերցողին ուշադրութեան յանձնուած է նաեւ այն տեղեկութիւնը թէ «Հրաչեայ Աճառեան» Լեզուաբանութեան Ինստիտուտի տնօրէն եւ Լեզուի Պետական Տեսչութեան Հայոց Լեզուի Բարձրագոյն Խորհուրդի նախագահն է (1993–էն ի վեր) ակադեմիկոս Գէորգ Ջահուկեանը: Այս հեղինակաւոր գիտնականը մասնակցած է լեզուական վերոյիշեալ օրէնքին քննարկման: Ահա մաս մը իր վկայութենէն. «օրէնսդիրները եղած են լեզուի հետ կապ չունեցող մարդիկ, որոնք անմտութիւններ էին ասում, մենք էլ պիտի քննարկէինք...» (եւ օրէնքը հաստատուեր է ըստ երեւոյթի իրեն նման «լեզուի հետ կապ ունեցողներու» կողմէ):

Ցայտնի է թէ իր ալ հաւանութեամբ վաւերականութիւն չահած օրէնքը, որուն բնական տրամադրութեան համեմատ Հայաստան պէտք է դառնար դասական ուղղագրութեան, ութ տարիէ ի վեր անտեսուած է: Նկատի առնելով իր պետական բարձրագոյն խորհուրդի նախագահի դիրքը, բնական է որ մեր սրտաբեկումն ու զարմանքն ալ պիտի ըլլան բարձրադոյն մակարդակով:

Իւնչ հոյակապ փիլիսոփայութեամբ կը կը բացատրէ եւ ուղղութիւն կու տայ մեր խոհումներուն՝ ժողովրդական առածը, ամենապարզ երեք բառով. «Ձուկը գլխէն կը հոտի»:

Սակայն ո՞րն է այն ձուկը զոր աչքէ պէտք է հանել գլխու հոտին համար: Լեւոն Միրիջանեան բարի եղեր է եւ խնդրոյ առարկայ օրէնքին հինդերորդ յօդուածն ալ մեր ուշադրութեան է յանձներ. «ՀՀ օրէնսդրութեամբ սահմանւում է պատասխանատուութիւն սոյն օրէնքի պահանջները խախտելու համար»:

Միայն թէ այս յօդուածին ազդեցութեան շրջանը չատ ու չատ լայն է, քանի որ յանցանքի տակ կը դնէ ոչ միայն գլուխը հոտած ձուկը, այլ նաեւ այդ ձուկին հոտին հանդուրժող աւելի մեծ ձուկերը: Եթէ խորհինք որ Հայաստանի հանրապետական վարչաձեւը միայն անուանական է, «Հանրապետութիւն» բառը Հայաստանի կպցուած է պարզապէս ՄԱԿ–ը եւ Եւրոմիութիւնը քնացնելու համար...: Մեր հանրապետութիւնը հայատիպ է, ինքնատիպ է. կառավարութիւն ունի, վարչապետ ունի, սակայն նախագահն է որ հրամանագրով մը նախարար մը ազատ կ'արձակէ եւ անոր տեղ ուրիշ մը պաշտօնի կը կոչէ: Այսինքն, եթէ պատասխանատու հոտած գլուխը պիտի փնտռենք, պիտի մտնենք ծովուն խորունկ յատակները, Լեզուի Պետական Տեսչութեան զեկավարէն անդին, Կրթական, Ներքին եւ Դատական նախարարներէն ալ անդին, պէտք է մեծագոյն գլուխը երեւան հանել եւ հոտուըտալ: Անոր ալ ոչ ձեռք կը հասնի, ոչ ալ քիթ կը դիմանայ:

*
**

Երեք օր առաջ ուղղակի անձիս յանձնելի յանձնարարեալ նամակ մը ստանալու հրաւէրով նամակատուն գացի: Մեծ զարմանք եւ անբացատրելի յուզում ունեցայ երբ ճշդեցի որ պահարանը կուգար Հայաստանէն: Լո՛, հարկա՛ւ թէ պիտի յուզուէի, քանի որ այս տարիքս եկած էի եւ տակաւին միակ նամակ մը առած էի Հայրենիքէն եւ այդ միակն ալ իմ ղրկածս էր, որ «Հայացքի անբաւարարութեան» պատճառաւ ետ եկած էր: Պահարանը կը կրէր թղթատարական կնիք մը, որուն վրայ կարդացի «Երեվան» անունը հայերէնով եւ ռուսերէնով, ինչպէս նաեւ APMENIA, զարձեալ ռուսերէնով: Հայաստանի Փիլատելիա՛ի Ֆէտէրասիոնի անցեալ շրջանի նախագահին ուղղուած եւ ետ զարձած այդ պահարանը հետաքրքրական էր ինծի համար եւ 1·5 տարիէ ի վեր կը պահէի:

Այս նոր պահարանն ալ պատահաբար եկած էր նոյն հաստատութենէն, այս անգամ աւելի լուրջ անունով մը. «Փիլատելիայի Դրամագիտութեան Համահայկական Ակադեմիա»: Այս էր որ զրուած էր հաստատութեան պաշտօնական յատակօրէն կարելի էր կարդալ «Երեվան» անունը հայերէնով եւ ռուսերէնով, ինչպէս նաեւ APMENIA, զարձեալ ռուսերէնով: Հայաստանի Փիլատելիա՛ի Ֆէտէրասիոնի անցեալ շրջանի նախագահին ուղղուած եւ ետ զարձած այդ պահարանը հետաքրքրական էր ինծի համար եւ 1·5 տարիէ ի վեր կը պահէի:

Այս նոր պահարանն ալ պատահաբար եկած էր նոյն հաստատութենէն, այս անգամ աւելի լուրջ անունով մը. «Փիլատելիայի Դրամագիտութեան Համահայկական Ակադեմիա»: Այս էր որ զրուած էր հաստատութեան պաշտօնական յատուկ նամակաթուղթին վերեւ եռալեզու՝ հայերէն, ռուսերէն եւ անգլերէն: Կար նաեւ հասցէն, փոքր տառերով եւ եռալեզու: Իսկ ներփակ նամակը, որ շրջաբերական մըն էր, միայն անգլերէնով զրուած էր:

Հարկաւ թէ պիտի յուզուէի ի տես Հայաստանէն անունիս հասցէագրուած պահարանին: Եւ բնական է թէ յուզումս պիտի զառնար յուսախաբութիւն՝ յիշելով լեզուական օրէնքի 5-րդ յօդուածը եւ հաստատելով, որ գլխուն հոտը եկեր հասեր էր մինչեւ ձուկին պոչը:

ՅԱՆՈՒՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԵՒ ՅԱՆՈՒՆ ՓԱՐԻԻԳԻ...

Ինչո՞ւ չէ, երբ դիւրին եկամուտի աղբիւր է:

2000 Թուականի Ս. Տարիի առիթով, Վատիկանի անտեսութեան պատասխանատուները, մեզ վարժեցուցած էին, զանազան եւ զարմանազան չարժուն եւ անշարժ իրերու վրայ, չաքարի տոպրակիներ, կոլոհատի տուփեր, անձեռոցներ, բարակ – ասուիներ, գլուխի ծածկոցներ, վերջապէս, առօրեայ գործածութեան գրեթէ բոլոր կարեւոր առարկաներուն վրայ, տեսնել Ս. Տարիի մակնիշը, գինք հովանաւորող ընկերութիւնը կամ հաստատութիւնները, անուններով, արտադրութիւններ, որ վստահաբար մեծ – մեծ դումարներ ապահովեցին Վատիկանի դանձանակին:

Այդ օրերուն, բողոք բարձրացնող ձայներուն ըսուեցաւ որ, այդ միջոցով ըստացուած դումարները, պիտի գործածուէին բարի նպատակներու համար, հաւածեալ – կարօտեալ զաղթականներուն, աղքատ առաքելութիւններուն, եւ այլն, ինչ որ հաւանաբար ճիշդ էր:

Օրթոտոքս եկեղեցիները, որ միշտ տեղին (երբեմն անտեղի) քննադատած են. Վատիկանի այսպէս ըսուած «հոմէական ճարպիկութիւնը», ո՞վ պիտէ, ինչ հակազդեցութիւն կ'ապրին այս օրերուս, երբ համայն Ռուսաստանի Պատրիարք՝ Ալեքսիս Բ., Օրթոտոքս մեծագոյն եկեղեցւոյ պետը, գլուխ 400 միլիոն հաւատացեալներու, ցրուած աշխարհիս չորս կողմը, կը յայտնուի ռուսական հեռատեսիլի ՌԹՐ կայանէն, «Ինքնաբուխ սէրով երախտագիտութիւն» յայտնելու համար, Ռուսաստանի քարիւղի մեծադոյն ընկերութեան:

Մինչեւ որ հարցը չաքարի տոպրակիներու, կամ կոլոհատի (չոքոլա) տուփերու կը վերաբերի, քմծիծաղային ժպիտով մը կ'ողջունէիս, ու կ'անցնէիս. բայց հոս, հարցը կը վերաբերի քարիւղի արտադրական ընկերութեան մը, որ ինչպէս ամէնուն ծանօթ է, չատ անգամ քարտիրատ, անսիրտ մաֆիական ընկերութիւններու ձեռքն են, մանաւանդ արեւելեան պլոքին մէջ, որոնց դարակներուն մէջ, անհամար դիակներ անցած են... Ֆիրկնցէի ազուէսը՝ Մաքիավէլլին, քան մը դիտէ եղեր որ արդարացուցած էր ամէն մէկուն, որ իր նպատակին կը ծառայէ...:

Առաջին անգամ է որ, եկեղեցական դերակոչ իշխանութիւն մը, այնքան ազատ կ'երթայ իր գործունէութեամբ (*): Ռուս օրթոտոքս եկեղեցին տնտեսական չատ դժուարին օրեր կ'ապրի: Սովետական չրջանի քանդուած հազարաւոր եկեղեցիներու վերակառուցումի, պատրիարքական ծրագիրին մասին, աննչան ներքին դրամ մըն են, հաւատացեալներու նուիրատուութիւնները եւ քանի Ռուսաստան Պետութեան եւ Կրօնքի բաժանումի սկզբունքը որդեդրած է, որեւէ պետական նպաստ չի կրնար ստանալ, եւ ռուս եկեղեցին, չունի անկլիկաններու կամ լատին եկեղեցւոյ կալուածային հսկայ հարստութիւնը, որոնց եկամուտը չատ կարեւոր նչանակութիւն ունի այդ զոյգ եկեղեցիներու տնտեսական կչիռին համար. ուստի... Ալեքսիս Բ. Պատրիարքին առջեւ կանգնած էր չէյքսփիրեան, համլէթեան երկընտրանքը – to be, or not to be – եւ կրնաք ենթադրել, թէ ինչ մեծ աղմուկ հանած է, Ռուսաստանի նորման, պահպանողական եւ աւանդապահ եկեղեցիի չրջանակներուն մէջ:

Եղած – չեղածը, 25 մաներկրորդի հարց մըն է, որու ընթացքին Մոսկուայի գեղադէմ, պարիթոն, լեցուն ձայնով Պատրիարքը, կը յայտնուի հեռատեսիլի պաստաոին առջեւ եւ կը յայտարարէ որ – «երախտագէտ ենք ԼՈՒԿՈՅԼ ընկերութեան որ կը հովանաւորէ ռուսական եկեղեցիներու վերակառուցման բազմաթիւ ծրագիրներ, եւ կը վերակենդանացնէ, այն ամէն ինչ, որ անցեալին քանդուած է եւ ջնջած մեր պատմական յիչողութիւնը» – եւ մինչ, Ալեքսիս Բ. չրջապատուած Լուքօյլի գերազոյն պատասխանատուներով եւ անոր նախագա՛հ՝ Վաժիթ Ալեքպէրով–ով, կ'արտասանէ իր խօսքերը, պաստաոին վրայ կը յայտնուի, մեծատառ գրութիւն մը – «ԼՈՒԿՈՅԼի տասը տարիները Ռուսաստանի բարիքին համար» եւ խօսնակը կ'աւելցնէ – «Պատրիարքը մեզի չնորհակալութիւն կը յայտնէ, որովհետեւ կ'օգնենք վերակառուցանելու բազմաթիւ քանդուած եկեղեցիներ եւ վանքեր–:

Պէտք է ընդունիլ որ, ռուսական քարիւղի ընկերութեան արժանիքները, բաւական չատ են, եւ միայն Ռուսաստանի հողամասին չեն վերաբերիր: Իրենք է որ, վերանորոգած են, Սիպերիոյ Գոլկալիմ քաղաքին եկեղեցին, Օփթինա Փուստինի վանքը, Քալուկայի մօտ, Բաքուի ռուսական եկեղեցին եւ այլն:

Էստոնիայի մէջ՝ Փուխթիթսիի վանքը, որուն համար, վաթսունական թուականներուն, Ալեքսիս Պատրիարքը անձամբ պայքար տարած էր, որ չփակուի:

Լուքօյլի եղած գովազդը, բաւական զայրացուցած է ռուսական քարիւղի միւս հսկան ԿԱԶՊՐՈՄ–ը, եւ չոգեկառքի նախարարութիւնը, որոնց արժանիքը նըւազ չէ եկեղեցաչինական գործին մէջ: Օրթոտոքս եկեղեցիին հետ «Ցատուկ» կապեր ունենալը, մեծ ձեռնարկութիւններու համար, կարեւոր օգնութիւն մըն է, իրենց եւ իրենց ղեկավարներու վարկին համար. ան պլիւսաւորապէս խորհրդանիչն է ռուսական ազգային ինքնութեան:

Վերջերս, Տնտեսութեան նախարար՝ Նիկոլայի Ակսիոնենկօ, եկեղեցական յայտնի բարերար, ամբաստանուած էր, նիւթական չարաչահութիւններու համար: Յաջորդ օրն իսկ «Վրէմիա Նովոստէյ» օրաթերթին մէջ, երկար յօդուած մը լոյս կը տեսնէ, Թինտայի եպիսկոպոս՝ Կավրիլիի ստորագրութեամբ, որ յատուկ չնորհակալութիւն կը յայտնէ ամբաստանուած նախարարին, մաղթելով որ ան, Աստուծոյ չնորհքով զօրանայ եւ յաղթական դառնայ...:

Հայաստանեայց եկեղեցին ալ, մօտաւորապէս նոյն պայմաններու տակ կը դտնուի: Հոն ալ, եկեղեցին բաժնուած է (դժբախտաբար) պետութենէն – ուրիչ առիթով պիտի բացատրեմ ԴԺԲԱԽՏԱԲԱՐ բառին խմաստը – հոն ալ, հաւատացեալներուն մոմավառութիւնը չէ որ, կը հաւասարակչռէ եկեղեցւոյ տարեհաչիւը, սակայն հոն չունինք քարիւղ, ոչ ալ քարիւղի տիտանային ընկերութիւններ, այլ մէյմը ներածող անձ մը, որ հաւատարակէս, գումարներ կ'ապահովէ իր եւ իր հարազատներուն զրպանին համար. բայց չեմ կարծեր որ, որեւէ դեր մը ունի Հայաստանի եկեղեցիներու վերակառուցման գործին մէջ, ոչ ալ վստահ եմ, որ տակաւին կենդուած ըլլայ... քանի իր ծննդավայրի բնակիչներուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը, Ս. Միւռոնին ինչ ըլլալը երբեք չեն պիտցած...:

Հայաստան ունի, խորհրդաւոր կերպով, լաւ հարստացած խումբ մը որ վերջերս, հոս – հոն կը յայտնուի, եկեղեցական ասպարէզին մէջ:

Տեսած չէ՞ք Աւինչի բարձունքին, ե-

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԺԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՎՕ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Այլեւս մնայուն սովորութեան մը վերածուած է Վարդան Մամիկոնեանի կավօ սրահին տարեկան անցքը: Այդ անցքը կարեւոր թիւով հայ երաժշտասէրներու երաժշտական տարին բացող երեկոյթ մը եղաւ Յունուար 10–ին, Մոգարթի, Շուպէրթի, Շոփէնի եւ Լիսթի գործերու յայտագրով մը:

Կարեւոր համեմատութեամբ հայ ունկընդիրներէ բազկացած սրահին ու արուեստագէտին սպասուած հանդիպումին այս տարուան յայտագրին նորութիւնն էր Մոգարթի 10 մինչեօր սոնաթը որով սկսաւ երեկոյթը: Այդ նորութիւնն էր հանդերձ որ ապասումի, տատանումի մը կնճռակեալ պահ մը զեւեղեց քեմ – սրահ ընթացիկ սերտ հաղորդակցութեան առջեւ ու բուն կապը հաստատուեցաւ Շուպէրթի երկու էմփրոմփթիւներով (թիւ 3 եւ 4). անոնք իրենց առաջին նոթերէն ունկնդիրին բացին Վարդանի հարուստ ներաշխարհը որուն դռները, չեչտերը, խաղերը այնքան սիրելի են իրեն:

Յայտագրին առաջին մասը աւարտեցաւ Շոփէնի Ռոնտոյով որ բարձրագոյն կէտը նշեց երեկոյթին: Երկրորդ մասով չարուն նախուեցաւ զգացականին հեւքոտ, յուզումնալի տիրապետութիւնը որ կը ծաւալէր բեմէն սրահ, քանի Շոփէնին հետ Լիսթն է որոնց գործերուն մեկնաբանութեամբ երիտասարդ դաշնակահարը իր գերազանցութեան մէջ գտած է միշտ փարիզի ունկնդիրը: Այդ յատկանիշը ամենայն հանգամանութեամբ պահպանելու ուժի եղան Լիսթի «Ֆիւնէրալ»ը, թիւ 3 «Նոկթիւրն»ը եւ Սպանական ռափսոտին:

Անշուշտ, անկարելի էր որ նման մթնոլորտի մէջ յայտագրին աւարտով աւարտէր երեկոն ալ: Ու ընդառաջելով ծափերուն Վ. Մամիկոնեան յաջորդաբար նուագեց նաեւ Պոչովսքիի էթիւտ մը, Ա. Բաբաջանեանի «Էլէժի»ն, Շոփէնի թիւ 5 էթիւտը, ապա Խաչատուրեանի Թոքաթան եւ Շոփէնի թիւ 12 էթիւտը: Ձիշդ է որ յայտագրին իւրաքանչիւր կտորին մեկնաբանութեամբ հետզհետէ չեչտուող վայելքը ունկնդիրը կը մղէր կրկին ու կրկին պահանջելու, բայց ակներեւ էր անոր պատասխանելու արարքին արուեստագիտին պատճառած հաճոյքն ալ:

Այդ անմեղ մեղսակցութեամբ, սրահբեմ երկխօսութեամբ երեկոյթը երկարաձգուեցաւ ու երկու կողմին ալ փոյթը չէր թէ լարանը իր ծարաւին վրայ ճգելու ներկայ կանոնը այնքան ալ յարգուած չէր:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՒՃԵԱՆ

Ամանորը Հայաստանի ու Ջաւախքի մէջ

2002 թուականը Ամանորը թէ՛ Հայաստանի, թէ՛ Ջաւախքի եւ թէ՛ այլ շրջաններու մէջ նշուեցաւ ուրախութեամբ եւ մեծ յոյսերով: Երբեմն կը մտածես որ ի զուր է այդքան դրամ վատնել, հանդէս կազմակերպել, պարտք ընել եւ սեղան չոկել, հրավառութիւն ընել եւ պայթուցիկներով աշխարհը սարսռացնել: Բայց Նոր Տարին յոյս է, սէր է, եւ մարդիկ ամէն գնով կ'ուզեն սիրով եւ յոյսով դիմաւորել Նոր Տարին...

Այդպէս ալ եղաւ 2001 թուականի վերջին օրերուն եւ 2002 թուականի առաջին օրերուն՝ երբ Հայաստանի մէջ չուրջ 10 օրեր ամէն բան կանգ կ'առնէ... զպրոց, պետական կառոյց եւ մամուլ: Ամէն մարդ զբաղած է Նոր Տարի ոտնելով:

Այս բոլորէն անմասն չմնացին նաեւ կարգ մը հաստատութիւններ եւ զպրոցներ, որոնց ամանորեան ոտնախմբութեանց սաստարեց Մեսրոպ Արք. Աչճաճնը, որ չնորհիւ կարգ մը ամերիկահայ բարի անձերու, կրցաւ ուրախութիւն եւ սէր բաժանել խումբ մը մարդոց եւ երեխաներու:

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻ ԴՊՐՈՑ, ԷՋՄԻԱԾԻՆ

Էջմիածնի թիւ 2 զպրոցը մի քանի տարիէ ի վեր կը վայելէ հոգածութիւնը Փրաւիտենսէն Վարդգէս եւ Շուշանիկ Մարզարեանի: Նոր Տարուան առթիւ, Մարզարեաններու չնորհիւ զպրոցը ստացաւ պատճէնահանման մեքենայ, հեռատեսիլ եւ վիտէօ, եւ զպրոցի պաշտօնէութիւնը՝ ուսուցիչ եւ աշխատաւոր, դրամական նուէրներ: Բայց վստահաբար ամէնէն աւելի ուրախ էին զպրոցի չուրջ 700 աշակերտները, որոնք Դեկտեմբեր 26–ին ժամը 13–ին հաւաքուեցան Էջմիածնի Մշակոյթի Տունը, ուր իրենց այցելեց Ջմեռ Պապիկը, տեղի ունեցաւ հանդէս ներկայացում, եւ բոլոր աշակերտները ստացան նուէրներ, անուշեղէններ:

Նոյն օրը, եւ միշտ Մարգարեանին օգնութեամբ, նուէրներ ստացան նաեւ խումբ մը կարիքաւոր ընտանիքներ եւ այն բոլոր որբերը՝ որոնք անցեալ տարի ամուսնացած էին եւ տուն տեղ եղած: Անոնցմէ իւրաքանչիւրը ստացան ալիւր, ընդեղէն, իւղ եւ անուշեղէն:

Մեսրոպ Արք.ի կարգադրութեամբ անուշեղէններ եւ պահածոներ բաժնուեցան Նորքի մանկատան եւ Ծերանոցին, «Զատիկ» մանկատան, եւ թիւ 1 Գիւղի Ծերանոցին:

ԱՄԱՆՈՐԸ ՋԱԻԱԽՔԻ ՄԷՋ

Ջաւախքը Վրաստանի այն շրջանն է՝ ուր կ'ապրին եւ կը գործեն 100 հազարէ աւելի Հայեր՝ տնտեսական ահաւոր պայմաններու ներքեւ: կեանքը ծանր է, ապրուստը դժուար: Քաղաքական կացութիւնն ալ այնպէս է, որ այդ շրջանի հայութիւնը, Ախալքալաքի եւ Ախալցխայի Հայերը, լքուած կը զգան իրենք զիրենք թէ՛ Վրաստանէն եւ թէ՛ Հայաստանէն:

Ընդառաջելով շրջանի Առաջնորդական Փոխանորդ Բարգէն Արեղայ Սալբիեանի հրաւէրին Դեկտեմբեր 27–ին Ախալքալաք այցելեց Մեսրոպ Արք. եւ բարի օր մը անցուց շրջանի ժողովուրդին հետ: Այդ օրը, կէսօրէն յետոյ ժամը 13–ին, Ախալքալաքի Ս. Խաչ Եկեղեցին եւ շրջափակը լեցուած էին բազմահազար Հայեր:

Մեսրոպ Արք. Եկեղեցւոյ մէջ կատարեց կանոնական աղօթք եւ ապա իր սրտի խօսքը ուղղեց բակը հաւաքուած ժողովուրդին, ներշնչելով յոյս եւ երազ: Հրիւրաւոր մանուկներու բաժնուեցան խաղալիքներ եւ չիր ու չամիչ: Հանդիսութեանց վայլ տուին Երեւանէն յատկապէս ժամանած տիկնիկային թատրոնը եւ «Սասուն» ազգագրական համոյթը:

Երջանիկ օր մըն էր, եթէ նկատի չունենանք, որ թէեւ Երեւան – Ախալքալաք հեռաւորութիւնը 150 մղոն է, երթալը տեւեց 12 ժամ, վերադարձը 13 ժամ, ձիւնի փոթորիկի մէջ: Թիբի – բորան, մուր-գիշերին... բայց հաւանաբար ատոր համար ալ Ջաւախքը հիմա աւելի սիրելի է:

Մեսրոպ Արք. Ախալքալաք իր կեցութեան ընթացքին այցելեց տեղւոյն նորահաստատ «12 ալիք» հեռատեսիլը, Արադովա գիւղը՝ ուր օրհնեց յիշատակը վառմաճեռիկ 20–ամեայ աղջկան մը Հայաստանէն, որու յիշատակին հայրը՝ Եուրա Եայլաեանը կառուցեր էր զոդարիկ եկեղեցի մը: Մեսրոպ Արք. այցելեց նաեւ Հայաստանի Հանրապետութեան անդրանիկ վարչապետ Համօ Օհանջանեանի բնակարանը որ այժմ հիմնապէս կը ծառայէ իբրեւ երաժշտանոց, եւ ուր կ'ուսանին 120 երախաներ:

Մեսրոպ Արք. վերջերս, երբ Մոնրէալ կը գտնուէր, փորձեց բարերար գտնել եւ այդ բնակարանը վերածել տուն – թանգարանի: Ջայջողեցաւ, բայց կը շարունակէ յուսալ:

ԱՄԱՆՈՐԸ «ԱԲՈՎԵԱՆ» ՈՒՂՂԻՋ ՏԱՆ ՄԷՋ

Շնորհիւ Տիթրոյթէն Տէր եւ Տիկին Գալուստ եւ Էմմա Սողոյեան ամոլին, արդէն չորրորդ տարին է որ «Աբովեան» պատանեկան ուղղիչ տունը եւ կանանց բանտը Ամանորի առթիւ կ'ունենան յատուկ ուրախ օր: Այս տարի ալ Մեսրոպ Արք., կոտայքի թեմի Առաջնորդ Առաքել Եպիսկոպոս Քարամեանի եւ Զարեհ-ցատանի հովիւ Սահակ Քահանայ Մարգարեանցի, ինչպէս նաեւ «Մեծն Ներսէս» Բարեգործական հիմնադրամի անօրէնութեան անդամներուն հետ, կիրակի, Դեկտեմբեր 30–ի կէսօրին այցելեց բանտ, ներկայացաւ տնօրէն Պր. Եուրա Ջամալեանին, եւ կրցաւ հաճելի օր մը պարգեւել բանտարկեալ պատանիներուն եւ կիներուն:

Այս բանտը, որ պաշտօնապէս կը կոչուի Հայաստանի Հանրապետութեան քրէակատարողական «Աբովեան» հիմնարկ, հիմնականին մէջ բանտ է, ուր կան չուրջ 100 պատանիներ, եւ նոյնքան եւ աւելի կիներ: Այս «Գաղութը», որ հիմնուած էր 50ական թուականներուն, իր տեսակին մէջ եզակի հաստատութիւն է, եւ մեծ եւ բարեբար դեր ունի: Ճաճանչ բանտէն ելլող տղաք եւ կիներ օրինապահ քաղաքացիներ կ'ըլլան, եւ պատուով կ'ապրին իրենց կեանքը:

«Աբովեան» գաղութը, իւրայատուկ է այն հանգամանքով, որ ունի իր սեփական տնտեսութիւնը, եւ, բանտարկեալները, եթէ զպրոց չեն երթար, անպայման կը զբաղին ազարակին մէջ կամ այլուր: Արդարեւ, գաղութի ունի 100–է աւելի կովեր, նապաստակ, խոզ, մեղու: Ունի նաեւ դպրանոց եւ, վերջերս ալ հաստատուած է աքուարիում մը: Անցեալ տարի գաղութը Հայաստանի միւս բանտերուն եւ կալանավայրերուն կրցաւ «նըւիրել» 50 թոն միս:

Այս տարի ալ, չնորհիւ Սողոյեան ամոլին, բոլոր տղաները ստացան երկարաճիտ կօշիկ, եւ բոլորը միասին, ամանորեան չքեղ սեղան:

Բայց յատկապէս յուզիչ էր կիրակի առաւօտեան կատարուած մկրտութեան կարգը: Երկու աղջիկներ Էլիզավէթա եւ Սուզաննա, որոնք ծնած են բանտին մէջ, բանտարկեալ մայրերէ, մկրտուեցան՝ կնքահայրութեամբ «Մեծն Ներսէս»–ի տնօրէն Պր. Սերգէյ Ջարութիւնեանի եւ Տիգրան Գալստեանի: Նոյն օրը մկրտուեցան նաեւ 22 բանտարկեալ պատանիներ:

Բանտի հանդիսարանի մուտքին ծանօթ արուեստագէտ Պր. Եդուարդ Ղազարեան ցուցադրութեան դրած էր իր մանրակերտ գործերը՝ ուր, ասեղի ծակին մէջ կրնայիք տեսնել խումբ մը ուղտեր, բրինձին հատիկի մը վրայ՝ 10 խաչքար, օրինակելի գործ՝ բոլորին համար:

Օրուան երկրորդ կէսին բանտարկեալներուն համար ելոյթ ունեցաւ «Սասուն» պատգամաւորական խումբը, գեկավարութեամբ Անդրանիկ Սրկ. Մանուկեանի: Հրաշալի էր տեսնել՝ որ մեր բանտարկեալ փոքրիկ եղբայրները բոլորն ալ կրնային «քոչարի» պարել, երգել եւ ուրախանալ, յոյսով նայիլ ապագային:

ԹԻ ԻՆ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ Ա.

ԴԺՈՒԽԱՑԻՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Ինչպէս ընթերցողները գիտեն, երբ Արթին վերջին անգամ խուզարկեց Տիկին Մաքրուհիի տունը, հոն ապաստանած երիտասարդներէն երկուքը միայն «ձերբակալուած էին», որովհետեւ միւսները յաջողած էին փախչիլ:

Տիկին Մաքրուհիի ձերբակալութենէն յետոյ անոնցմէ երկուքը վերադարձան կրկին նոյն տունը: Միայն Տրդատ եւ Եղիա Սամէն այլեւս ուրիշ տեղ գացին ապաստան փնտռելու:

Տրդատ մէկ – երկու օր հոս ու հոն թափառելէ ետքը վերջապէս ծանօթի մը միջոցաւ տեղաւորուեցաւ յոյն ընտանիքի մը տանը մէջ, դարձեալ Թառլա պաչիի կողմերը:

Տանը եաեւի կողմը սենեակ մը տուած էին իրեն, որուն երկու պատուհանները կը բացուէին նեղ լուսանցքի մը վրայ: Այդ լուսանցքին միւս կողմը ուրիշ տան մը պատուհանները կ'երեւային:

Երիտասարդը հազիւ այս նոր սենեակին մէջ հաստատուած էր, պատուհաններու վարագոյրները գոցած էր հետաքրքիր նայուածքներէ զերծ մնալու համար:

Երեք օրէ ի վեր հոն կը գտնուէր, երբ իրիկուն մը կանացի գեղեցիկ ձայն մը իր ուշադրութիւնը գրաւեց: Ցունական զուարթ եղանակ մը կ'երգէր կինը: Քիչ մը ատեն մտիկ ընելէ ետքը երիտասարդը ինքնիրեն ըսաւ.

«Այսչափ գեղեցիկ ձայն մը ունեցողը ինքն ալ ապահովաբար գեղեցիկ ըլլալու է»:

Այս խորհրդածութիւնը ընելէ ետքը կամաց մը ոտքի ելաւ, մօտեցաւ պատուհանին եւ վարագոյրը կամաց մը բանալով՝ դուրս նայեցաւ:

Արդարեւ երգչուհին գեղանի մանկամարդուհի մըն էր՝ նուրբ դիմագիծներով:

«Ջեմ սխալած եմթադրութեանս մէջ» – ըսաւ ինքնիրեն:

Կինը, պատուհանին առջեւ նստած, իր երգը կը չարունակէր՝ մեւնոյն ատեն կարկտուք ընելով:

«Ցոյն ըլլալու է, – խորհեցաւ Տրդատ, – գոնէ դէմքը այնպէս կարծել կու տայ»:

Իր սենեակին մէջ գրեթէ բանտարկուած՝ երիտասարդը այնքա՛ն զրկուած էր արտաքին աշխարհէն, որ անդուստ փափաք մը զգաց այդ գեղանի կնոջ հետ խօսակցութեան մտնելու:

«Այդ կինը յոյն է, – ըսաւ ինքնիրեն, – ես բաւական յստակօրէն եւ սահուն յունարէն կը խօսիմ, կրնամ ինքզինքս յոյն ձեւացնել, այս կերպով որեւէ վտանգ չսպառնար ինծի»:

Իր սովորական յանդգնութեամբ երիտասարդը վարագոյրը մէկ կողմ ըրաւ, պատուհանը բացաւ եւ գլուխը դուրս երկընգուց:

Կինը գլուխը դարձուց դէպի բացուող պատուհանը եւ երիտասարդը նչմարելով՝ յանկարծ երգը դադրեցուց:

– Եթէ ինծի համար լռեցիք, անմիջապէս կը հեռանամ, օրիո՛րդ, – ըսաւ երիտասարդը:

Գեղուհին չպատասխանեց, բայց թեթեւ մը ժպտեցաւ:

Այդ ժպիտը քաջալերանք մը եղաւ Տըրդատին համար:

– Ի՞նչ գեղեցիկ ձայն ունիք, – ըսաւ:

Գեղուհին չպատասխանեց, բայց իր տեղէն չշարժեցաւ, ինչ որ նոր քաջալերանք մը եղաւ երիտասարդին համար:

– Հասկցայ, որ մինչեւ որ չհեռանամ, ձեր երգը պիտի չսկսիք:

Եւ իրաւցնէ ետ քաշուեցաւ պատուհանին առջեւէն:

Կինը վերսկսաւ երգել:

Տրդատ վերադարձաւ պատուհանին քով: Այս անգամ կինը իր երգը չդադրեցուց:

– Գործը լաւ ճամբու մէջ է, – ըսաւ երիտասարդը յունարէն լեզուով՝ խօսքը գեղուհիին ուղղելով, – ես բաւական երդեր գիտեմ, բայց ասիկա առաջին անգամն է, որ կը լսեմ:

– Անցած տարի չատ կ'երգէին, – պատասխանեց կինը, – զարմանալի է, որ չէք լսած:

– Անցած տարի ես հոս չէի, – պատասխանեց երիտասարդը:

– Ուրեմն նո՞ր եկած էք Պոլիս:

– Քանի մը ամիսէ ի վեր:

– Միշտ այդ տո՞ւնը կը բնակիք:

– Չէ՛, մէկ քանի օրէ ի վեր հոս սենեակ վարձած եմ, եթէ աւելի առաջ բնակած ըլլայի, ձեզի հետ արդէն բարեկամացած կ'ըլլայի, կարելի՞ բան է, որ ձեզ նման գեղեցիկ դրացուհի մը ունենայ մարդ եւ հետը ծանօթութիւն չհաստատէ:

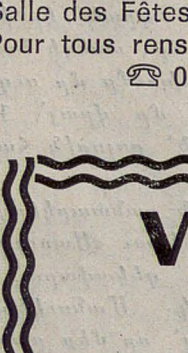
(Շար. 144)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Նուրհան Իփլիքճեանի *մահուան առթիւ «Յառաջ»ին կը նուիրեն. – Տիկին Գեղա–նոյշ Քիլէճեան (Գալիֆորնիա) 25 տոլար:*
A la mémoire de **Nourhan Iplikdjian** Mlle Mistra Furlan fait un don de 31 euros à «Haratch».

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի Տէր – Դաւթեան մանաճիւղը չնորհակալութեամբ ստա–ցած է 200 Ֆր. Տիկին Վերժին Ուզուն–եանէ Տիկին Շնորհիկ Փափազեանի մահ–ուան առթիւ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ALFORTVILLE

La **Section «Helen Puzant»** présente

«WELCOME TO GLENDALE»

Une comédie musicale d'expression arménienne, imaginée à partir de la vie quotidienne de nos compatriotes de Los-Angeles
Musique, adaptation et mise en scène
NAREG DOURIAN

Avec l'un des comédiens les plus populaires d'Arménie :
RAPHAEL KOTANDJIAN
la jeune et talentueuse
KRISTIN HOVHANISSIAN
et le célèbre et hilarant
NAREG DOURIAN

Vendredi 8 février à 20 heures 30
Salle des Fêtes, rue Voltaire, Alfortville
Pour tous renseignements :
☎ 01 43 76 55 89

Հովանաւորութեամբ
ԻՍԻԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ

կազմակերպութեամբ
ՊԱՅԾԱՌՈՒԹԵԱՆ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԱՐՄՆԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

Գրական Երեկոյթ

Նուիրուած
ՄՈՎՍԷՍ ՊԶԱՖՃԵԱՆԻ
«ՄԻՆՉԵՒ ՎԵՐՋԻՆԸ ԱՐԵՒՆԵՐՈՒՆ»
Նոր հատորին

Գործը կը վերլուծէ
ՆՈՐԱ ՊԱՐՈՒԹՃԵԱՆ

Կը մասնակցին՝
Սարգիս Քէօշկէրեան (*ընթերցումով*)
Յովհաննէս Տէմիրճեան (*կիթառով*)

Կիրակի, Յունուար 27, ժամը 17–ին, եկեղեցւոյ «Նուրհան Փրէնկեան» սրահին մէջ
6, avenue Bourgain, Issy-les-Moulineaux
Երեկոյթի ատարտին՝ ընդունելութիւն:
Մուտքը ազատ է:

HAMASKAÏNE
ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ
ՓԱՐԻԶ

ԴԱՇՆԱԿՀԱՅ ԵՒ ՅՕՐԻՆՈՂ
ԺԻՒԼԻՕ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ,
Կը ներկայացնէ իր յօրինուածներու նոր սալիկը (CD)

Կը մասնակցին դաշնակահարներ՝
ԳՈՀԱՐ ՕՀԱՆԵԱՆ
եւ
ՄԱՄԱՆՈՐԻ ՔՈՊԻՒՔԻ

Ուրբաթ, Յունուար 18, ժամը 20·30–ին
Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

13e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS
Direction: ARBY OVANESSIAN
ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 13ՐԴ ՇԱՐՔ (Բ.ՖԻՐԱԳԻՐ)

կազմակերպութեամբ՝
ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

LEVON MANUELIANTZ
RENAISSANCE D'UNE FEMME
ԼԵՒՈՆ ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆՑ
ՎԵՐԱԾՆՈՒԱԾԸ
(գրուած՝ 1906 թ·)
Դրամա
երեք գործողութեամբ
Կիրակի, Յունուար 20, ժամը 16–ին
Dimanche 30 janvier à 16 heures
ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ
118, rue de Courcelles - 75017 Paris
M° Courcelles
Մուտքը՝ 30 ֆրանք

Offre d'emploi

Maison de retraite arménienne recherche :

OUVRIER PROFESSIONNEL

toutes mains chargé de l'entretien général de l'établissement.
Titulaire de permis B

Envoyez CV à l'attention de Monsieur Arsène GARABEDIAN, Directeur
Maison de retraite de l'Eglantier
7, rue de l'Eglantier
95500 GONESSE
Tél. : 01. 39. 85. 24. 24

LE CENTRE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE
et
L'UGAB - PARIS

vous convient à un projection du film de
MIKAEL HAGOPIAN
(cinéaste californien)

Voice from the Lake
(52 mn)
consacré aux événements de 1915 à Kharpert
suivie d'une conférence
d'**ARA SARAFIAN**
(historien et éditeur britannique)

Kharpert 1915
(en arménien)

le 18 janvier à 20 heures 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(M° Courcelles)

Vente sur place des dernières publications en anglais de l'Institut Gomidas et notamment des Mémoires de la missionnaire danoise Maria Jacobsen (1907-1919).

VOYAGE en ARMENIE

OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE

Du 15 au 22 avril (prix: 1.065 euros)

organisé par SOLIDARITE PROTESTANTE FRANCE-ARMENIE.

S'inscrire d'urgence (avec acompte de 155 euros à SPFA)
auprès du pasteur Sahagian, SPFA
1, rue Cabanis, 75014 Paris
☎ 01 47 35 30 23 ou 06 83 09 08 19

(Programme détaillé sur demande)

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +

Ապահովագրական Ձեր հարցերուն համար մի՛ վարանիք դիմելու մեզի

l'Association "MACHTOTZ"
Pour la Défense de la Langue Arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION : 2 Février — fin Juin 2002

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa METHODE AUDIOVISUELLE

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours,** ainsi que de lire et d'écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris

2) Les cours de 2e, 3e, et 4e niveaux
continuent. Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre
Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones
Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio
(2 heures d'enregistrement). 85 euros + 8 euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel,
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51.

les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 18
VENDREDI
18 JANVIER
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·343 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·343

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԸՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 16 / 17)

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՇ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ ԼՈՒԾՈՒՄԻՆ ՄԱՍԻՆ

ԱՄՆ–ու դեսպանը Ռ. Ուիլսըն նախագահ Ալիեւի հետ հանդիպումին յայտնած է թէ անցեալ չաբաթ նախագահ Պուշի հետ ունեցած տեսակցութեան այս վերջինը կարելի համարած է զարաբաղեան խնդրին լուծումը մինչեւ տարեվերջ։ Ադրբեջանական «525–րդ» թերթին համաձայն, դեսպանը հայեւադրբեջանական յարաբերութիւններուն մասին զրոյց ունեցած է ԱՄՆ–ու Արտաքին գործերու նախարար Փաուըլի հետ ալ որ կողմնակից դտնուած է Ադրբեջանի հետ գործակցութիւնը ընդլայնելու եւ բոլոր հնարաւորութիւնները օգտագործելու Ղարաբաղի հարցը կարգաւորելու համար։ Դեսպանը ըսած է թէ ամերիկացի կարգ մը պաշտօնատարներ մօտ ատենէն բաքու կ'այցելեն յարաբերութիւններու ընդլայնման յետագայ քայլերու հեռանկարով։

Հ. Ալիեւ յայտնած է թէ նախագահ Ռ. Քոչարեանի հետ բանակցութիւնները կը չարունակուին, բայց կողմերը օգնութեան պէտք ունին։ Ան աւելցուցած է թէ թիւ 907 բանաձեւին ջնջումէն ու գործակցութեան կարելիութիւններու ընդլայնումէն ետք, մխասնաբար պէտք է խնդիրը լուծուի։ Դեսպան Ուիլսըն յայտարարած է թէ ԱՄՆ–ու նպատակն է հասնիլ Ադրբեջանի տարածքային ամբողջականութեան ապահովութեան։

ԱՄՆ–ու Բաքուի դեսպանը հանդիպում ունեցած է Ադրբեջանի Պաշտպանութեան նախարար Ս. Աբրեւի հետ եւս որ յայտնած է թէ ադրբեջանցի ժողովուրդին հիմնական խնդիրը «գրաւուած» հողերու ազատագրումն է եւ երկիրը կը մտահոգէ «Հայաստանի ունեցած զանգուածային ոչնչացման զէնքը» որ սպառնալիք է ամբողջ չրջանին համար։

ԿԻՊՐԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԼԵՐԻՏԵՍԻ ԵՒ ՏԷՆՔԹԱՇԻ ՄԻՋԵՒ

Կիպրական հարցին մնայուն լուծում մը գտնելու նպատակով նոր բանակցութիւններու սկսած են կղզիին յոյն նախագահն ու թրքական բաժինին ղեկավարը։ Բանակցութիւնները տեղի կ'ունենան Լէֆքոչայի մէջ ուր իրենց միացած է ՄԱԿ–ի ընդհ. քարտուղար Քոֆի Աննանի կիպրոսի յատուկ ներկայացուցիչը՝ Ալվարօ տէ Սոթօ։ Այս վերջինը յայտարարած է թէ երկու ղեկավարները չինիչ բանակցութեան մը սկսած են որ յուսադրիչ է։ Բանակցութիւններու առաջին փուլին նիւթ եղած է անյայտացած անձերու հարցը։

Նոյն բանակցութիւններուն անդրադարձած է Եւրոպական Միութեան ընդլայնումին պատասխանատու յանձնախումբէն Կ. Վէրհէօկըն, գերմանական մամուլին տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին։ Ան պատասխանելով՝ կիպրոսի հարցին լուծումին պարագային Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին բանակցութիւնները կը սկսի՞ն, հարցումին, ըսած է. «Թուրքիա կիպրոսի հարցին մէջ պարտք ունի։ Արդէն պարտաւոր է ՄԱԿ–ի Ապահովութեան խորհուրդին որոշումներուն ուղղութեամբ ընդհանուր քարտուղարին խաղաղութեան ջանքերուն նեցուկ կանգնելու»։ Ինչ կը վերաբերի Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան նիւթին, Վէրհէօկըն Թուրքիոյ կողմէ իրենց հարկաւոր նկատած քայլերուն առնուիլը բաւարար ապրակ չի նկատեր այդ անդամակցութեան մասին բանակցութիւններու սկսելու համար։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԱՄՆ-ՈՒ ՇՓՈՒՄՆԵՐԸ

Թուրքիոյ վարչապետը Պ. Էճեվիթ որ առաւր պատուիրակութեամբ մը Ուաշինկթըն գացած է, առաջին հանդիպում մը ունեցած է փոխ–նախագահ Տ. Շէյնէի հետ, Սպիտակ Տան մէջ։ Շէյնէ դրուատած է Թուրք կառավարութեան տարած աշխատանքը։ Էճեվիթ իր զօրակցութիւնը յայտնած է ԱՄՆ–ու Աֆղանիստանի քաղաքականութեան, աւելցնելով որ տրամադիր են դեր ստանձնելու երկրին վերակառուցումին եւ յատկապէս բանակին վերակազմակերպման մէջ։ Էճեվիթ փափաք յայտնած է նաեւ որ ԱՄՆ – Թուրքիա առեւտուրի ծաւալները մեծնան։

Թուրք վարչապետը տեսակցութիւն մը ունեցած է Միջազգային Դրամական Հիմնարկին նախագահին հետ ալ. վճռակամութիւն յայտնած է տնտեսական բարեփոխումները չարունակելու, ինչ որ գոհունակութիւն պատճառած է խօսակիցին։ Սակայն, դրամական չրջանակներու հետ այս ու այլ հանդիպումներով Էճեվիթի բուն հասկցուցածը այն եղած է որ իր երկիրը տնտեսական լուրջ օժանդակութեան կարիք ունի եւ ատոր կապած է Իրաքի հարցին մէջ հետեւելիք ուղղութիւնը։ Այլ խօսքով՝ Թրքական կողմը կ'ուզէ որ 5 միլիառ տոլարի պինուրական պարտքը ջնջուի, իսկ իրաքեան միջամտութեան մը համաձայն դտնուելու համար ԱՄՆ յառաջիկայ երեք տարուան ընթացքին 15 միլիառ տոլար տան Թուրքիոյ։ Էճեվիթ եւ Տնտեսութեան նախարար Ք. Տէրվիշ նոյն նիւթին մասին խօսած են Համաշխարհային Դրամատան նախագահին եւ Միջազգային Դրամական Հիմնարկին տնօրէնին հետ։

Ինչ կը վերաբերի տնտեսական – դրամական մարդին, Ուաշինկթընի չրջանակները եւ քաղաքական դէտերը այն տեսակէտը յայտնած են թէ ԱՄՆ Թուրքիոյ տրնտեսական տագնապէն ելքին օժանդակելու պարագային, Անգարա պիտի չհակառակի Իրաքի վրայ ամերիկեան հաւանական յարձակումի մը։

Թրքական պատուիրակութեան Ուաշինկթընի հանդիպումներուն Թուրքիոյ համար բարենչիներ նկատուած են միջազգային ահաբեկչութեան դէմ պայքարին անոր զօրակցութիւնը, Կիպրոսի հարցը լուծելու նպատակով ձեռնարկուած երկխօսութիւնը, Եւրոպայի բանակին նիւթին մէջ գոյացած համաձայնութիւնը եւ Հայաստանի քաղաքացիներուն Թուրքիա մուտքի արտօնութեան առընչութեամբ վերջերս բերուած դիւրութիւնը։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԱՖԱԹ, հարցազրոյցի մը մէջ, զոր տուած է «Ֆիկարո»ի (Յունուար 17) կ'ըսէ թէ Իսրայէլ կ'ուզէ ապահովել պատճառինգի բոլոր ղեկավարները։ Կը մեղադրէ Իսրայէլացիները, որոնք ոչինչ կ'ընեն նուազեցնելու համար լարուածութիւնը։ «Մեր հարցը, կ'ըսէ, Շարոնի հետ, այն է որ իրականին մէջ, համագործակցութիւն չուզեր։ Հակամարտութիւնը կը նախընտրէ, որովհետեւ այդպիսով, ամէն բան կ'արդելակէ» Արաֆաթ տեղէն չի կրնար չարժիլ, բայց կրնայ մարդ ընդունիլ։ Յունուար 15–ին, Ֆրանսացի խորհրդարանականներու պատուիրակութիւն մը ընդունած է, զոր կը ղեկաւորէր Փիէր Լըլուշ։ Այս վերջինը եւ իր պաշտօնակիցները չեչտած են թէ բանակցութիւնները պէտք է վերսկսին Շարոնի եւ Արաֆաթի միջեւ։

ՊՈՒՏԻՆ, Փարիզէն եաք, Լեհաստան անցաւ եւ այդ առաջին այցելութեան առթիւ կարեւոր քայլ մը առաւ ծաղկեպսակ մը զետեղելով այն յուշարձանին, որ ձօնուած է ոչ համայնավար դիմադրութեան, զպուած Ստալինի կողմէ։ Խորհրդանշական քայլ մը, որու Լեհերը չատ կը սպասէին։ Անոնք կ'ակնկալէին նաեւ որ Պուտին ներողութիւն խնդրէ 4000 սպաներու զնդակահարման համար (1940–ին Քրեմլինի անտառը խորհրդային քաղաքական ոստիկանութեան կողմէ)։ Փարիզէն մեկնելէ առաջ, Պուտին, մամուլի ասուլիսի ընթացքին, փորձած է սիրաչահիլ ունկընդիրները, երբ հարցը կը վերաբերէր արտայայտութեան ազատութեան, հրաւիրելով զիրենք որ «լաւ հասկնան Ռուսաստանը չատ դժուար կացութեան մը մէջ», բայց չատ խիստ եղած է Չէչէնիոյ պարագային։ Չէ վարանած ըսելու որ չէչէնները անջատողականները «ոճրագործներ են» եւ թէ լուծումը զանոնք բանտարկել կամ ոչնչացնել է։

ՄԻՇԷԼ ՓՈՆԻԱԹՈՎՍԿԻ, Ներքին նախկին նախարար, մեռաւ 79 տարեկանին։ Մտերիմ բարեկամ Ժիսքար տ'Էսթէնի, իշխան Միշէլ Փոնիաթովսկի ծնած էր Փարիզ 1922–ին, ծագումով լեհ ընտանիքի մը մէջ։ Ներքին նախարար կը դառնար Ժիսքարի օրով (1974), բայց, Ժան Պրէօյի սպանութեան առեն, 1976, կասկած կար որ տեղեակ եղած է ծրագրէն եւ կը ստիպուէր հրաժարիլ 1977ին։ 1989–ին, համախոհ էր Լը Փէնի եւ կ'ըսէր թէ «ան լաւ հարցումներ կ'ընէ զաղթողներու մասին, որոնց զէշ պատասխաններ կը տրուին»։

ՄԵԹՐՕ ԿՈԼՏՈՒԻՆ ՄԼՃԷՐի աթիւտիոն կրնայ ի մօտոյ ծախու հանուիլ 7 միլիառ տոլարի, ըստ Լոս – Անճըլըս Թայմզ օրաթերթին։ ԷՄ–ԺԷ–ԷՄ–ի բաներէն մը համաձայն, որու տէրն է միլիառատէր Գըրդ Գրիդորեան, ընդունած է որ սթիւտիոն կը նախատեսէ ձուլումներու ճամբով զանազանուիլ։ Միւս կողմէ Գըրդ Գրիդորեան այլ ճիւղի մը մէջ ալ կը հետաքրքրէ մամուլը։ 84 տարեկանին, իր նախկին կինը (որու հետ մէկ ամիս ամուսնացած մնացած է), 36 տարեկան, Լոս – Անճըլըսի դատարանին առջեւ 320 հազար տոլար կը պահանջէ, իր երեք տարու աղջնակին համար։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆի Ծերակոյտը օրէնք մը քուէարկած է Յունուար 16–ին, որ թոյլ կու տայ Պետութեան ղեկավարին պատերազմական վիճակ հռչակել երբ «յարձակում գործուի Ռուսաստանի դէմ կամ յարձակման սպառնալիք ըլլայ»։

ՎԻՐՃԻՆԻՈՑ (ԱՄՆ) համալսարանի մը մէջ, իրաւագիտութեան ուսանող մը որ դժգոհ էր իր ստացած թիւերէն, կրակ բացած է եւ երեք հոգի սպաննած, որոնց մէջ իրաւաբանութեան ճիւղին տեսուչը։

ՄԱՄՈՒԼ

«PARIS-MATCH»

(24 janvier, N° 2748)

Henri Verneuil adieu l'ami

EN 1924, ACHOD MALAKIAN, UN PETIT GARCON DE 4 ANS DEBARQUE A MARSEILLE

Շաբաթաթերթը վեց նկարազարդ էջեր նուիրած է Աչոտ Մալաքեանին։ Հին նկարներ ցոյց կու տան Արաքսի եւ Յակոբ Մալաքեանը, Աչոտը 3 տարեկանին, իր երկու ամուսնութիւնները, չորս զաւակները, ինչ որ գրել կու տայ լրագրողին. – «ses deux femmes et leur quatre enfants, c'était ça, le clan de l'Arménien».

Զաւակ, կը գրէ թերթը, 1915–ի ցեղասպանութենէն վերապրողներու, Անոի վերնէօյ երբեք չէ մոռցած իր ծագումը։ 65 տարեկանին է որ կը մեծարէ իր ծննդավայրն ու ժողովուրդը։ 1985–ին, պիրք մը կը գրէ «Մայրիկ» որ Պէսթ – Սելլերի մը կը վերածուի։ Ֆիլմին մէջ, մօրը կու տայ Գլօտիա Գարտինալի եւ Օմար Շարիֆ իլ հօրը դիմագիծը։ Ինք ալ քահանային դերը կը ստանձնէ հօրը յուղարկաւորութեան։ Մեծ սէր մը կը տածէր իր ընտանիքին հանդէպ։ Զորս զաւակ ունեցած է, վերջին երկուքը 65 եւ 69 տարեկանին։ Կը սիրէր ըսել որ իր նախընտրած դերը հօր դերն է։ Փոքր տղան մկրտած էր Հայաստանի լիճի մը անունով եւ աղջիկը Գայեանէ մօրաքրոջ անունով։ 1999–ին սակայն, այս երջանկութիւնը վերջ կը գտնէ ամուսնալուծութեամբ։ Հարուածը ծանր է իրեն համար, բայց, աւելի քան երբեք կը չփացնէ իր զաւակները։ Անոնց հետ, դիտցած էր յարաբերական դարձնել իր մեկնումը. – «կը ջանամ մահուան մասին մտածել առանց տխրութեան։ Արկած մը չէ, օրէնք մըն է»։

Երկար յօդուածով մը, Ժան – Փիէր Պուլքուս կը ներկայացնէ ամբողջ կեանքի մը պատմութիւնը, որու մօտէն ծանօթ է։

Շարժանկարի մարզին մէջ, յօդուածագիրը կը չարունակէ ըսելով թէ Վերնէօյ փոխադրուած էր Փարիզի 17–րդ թաղամասի մեծ յարկաբաժին մը եւ 2000–ի վերջ իր ասպարէզին պսակը կ'ընդլայր ընտրութիւնը Գեղարուեստից ակադեմիա։ Վերջին արձակուրդը կ'անցը-

(Շար·ը Դ· էջ)

Կայսերական Նախագահութիւն

Մանհաթըընի մոխիրներէն մինչեւ Աֆղանիստանի փոշիները, ամերիկեան կայսերական նախագահութեան ախորժակը կրկին բացուած է, երբ կը կարծէինք որ պաղ պատերազմի վերջանալուն եւ Գլինթընի դալուստով, վերջ դուած ըլլար. «Մարինզները» կրկին յարութիւն առած են, ամերիկեան կայսրութեան երկաթէ բազուկները:

Երբեմն հեռատեսիլը այնպիսի ղերիրատպաշա նկարներ կը սփռէ, կարծես Տալիի աշակերտները գործի անցած ըլլան չարժուն նկարներով:

Ռօպոյանման «մարինզներ», կարծես ուրիշ մոլորակէ մը անկարզելով իջած, մինչնաթարեան աչխարհի մը մէջ, փանտահար, քօղարկուած կիներու, բոկոտն մանուկներու, թափթփած մարտիկներու զրմաթական նայուածքներուն տակ, անդէմ սաղաւարտներով, ամէն կողմէն դուրս ցցուած անթէններով (ձայնընկալուչ), մանր համակարգիչներով, նախադահ – կայսրի մը հրամանին տակ, որ կընայ ուղածը – ե՛րբ, ինչպէս և ուր ուղէ – ընել եւ կընայ նոյնիսկ վերջնագիր տալ Իրաքին, սպառնալով յարձակում, դաչնակիցներու կարծիքն ալ արհամարհելով: Ամերիկան կատակ չի տանիր. երկինքէն երկիր իջած է:

Երկու մշակոյթներ եւ դարեր իրար բաժնող պատերազմի մը զոյգ երեսները չատ բացայայտօրէն դէմ դիմաց կը գըտնուին, ամէնէն ուելի կատարելագործըւած հրթիռներ, մինչնաթարեան, բրածոյացած ցեղախումբերու դիմաց, էլեկտրոնիկ զերզդայուն կազմածներ, ընդդէմ արիւնարբու մոլլահներու, հրապարակ իջած, այս տարօրինակ պատերազմին, որ օրէ օր, նուազ տարօրինակ է, եւ ամէն օր ուելի պատերազմ:

Պահ մը մարդկութիւնը, այն պատրանքը ունեցաւ, որ սա, պատմութեան մէջ պիտի մնայ, որպէս անդէմ բախում մը, հեռավարիչներով (թէլէկոմանտ) եւ լմատսուն ռումբերով եւ այսր – կարմիր հրթիռներով կատարուած: 2000 «մարինզներու» ֆանտահար իջնելով, հարցը բոլորովին կը փոխուի, ոչ միայն որակական ոստումի մը իմաստով, այլ՞ւ դիտէ, ռազմավարական ինչ նպատակներ հետապնդելով, երբ վտանգը կը դառնայ անմիջական եւ իրական, քանի հեռուներէն հասնող «իմաստուն» ռումբը չեն, որ կ'ինկնեն ցած, այլ երկրի լաւագոյն «զաւակները», միտով – ոսկորով, կրակին դիմաց կը գտնուին: Այս վայրկեանէն, Ամերիկան, որպէս առաջին անձ, ճակատին վրայ է: Չի գործեր փաթթոցաւոր, դաչնակից, գործակից զինեալներու կըրնակէն, բազմապատկելով զաւաճան խմբական հարուածներու վտանգը հասարաւար Վիէթնամի, Պէյրութի, Մոգատիշոյի ճակատներուն:

Արդէն, պատերազմի առաջին չաբաթներուն, Պուշի տուած վերջնագիրը, Սատամին, կը նշանակէր թէ Աֆղանիստանը ընդհանուր ծրագիրին առաջին երեսն էր միայն: «Մարինզներու» գործի անցնիլը, ցոյց կու տայ որ, Պէն Լատէն եւ իր Ալ Քաիտա կազմակերպութիւնը ոչնչացնելու համար, անհրաժեշտ էր, ամբողջ երկիրը հսկողութեան տակ առնել. բան մը որ տեղացի դաշնակիցները, պիտի չկարենային ընել: Ինչպէս յայտնի եղաւ Թալանի եւ յարձակումի ենթարկուող լրագրողներու դէպքերէն:

«Մարինզները», խաղաղութեան կամ մարդասիրական օգնութիւններ բերելու համար չեն գտնուիր, այսօր, ճակատին վրայ, ամէնքս գիտենք, թէ ի՛նչ է անոնց դերը, նման պատերազմներու ընթացքին: Սակայն, ոչ մէկ բողոքի ձայն կը բարձրանայ Արեւմուտքի մէջ, ինչպէս կը պատահէր անցեալին (Վիէթնամ, Պէյրութ, Մոգատիշիո եւ այլն), Սեպտեմբեր 11–ի տուած ցնցումը, այնքան հզօր եղած է, որ ո՛չ ոք կը մտածէ հետեւանքներու մասին: Պատերազմական հրեւոյթին, ամէն օր, քայլ մը ուելի կը յառաջանայ: Ամերիկացի մանուկ – ժողովուրդին հաճելի ըլլալու համար, ամէնքն ալ, պարտաւոր կը զգան, նոյնիսկ ճախակողմեան կոչուած մտաւորականութիւնը, իրենց իշձերը զոհացնող նախագահին չհակառակիլ, ոչ մէկ կերպով, նոյնիսկ ծայրայեղ աջակողմեաններըը, որ սկզբունքով, միշտ հակառակ եղած են, կեղրոնական կառավարութեան հզօրացումին: Իրենք չէի՞ն, նոյն մտավախութենէն ածածելու համար եւս միջազգային զրամատան փոխառութեան կամ սփիւռքի հանդանակութեան ու հիմնադրամի կարիքը կայ:

Իսկ ի՞նչ ասել հեռատեսիլի այն մանկան շուռ համերգների մասին երբ 7–10 տարեկան աղջնակներին քեմ են հանում մարմնավաճառ պարուհիների հագուստներով:

Պարոնա՛յք մշակոյթի պատասխանատուներ, ինչո՞ւ էք այլանդակում մեր երախաների անմեղ մանկութիւնը: Միթէ այդ է յառաջադիմութի՞ւնը:

Մաղթում եմ որ, 2002–ին. «Ռուբիկոն»ի երբեք չկարողացանք հասկանալ թէ ի՛նչ պործ ունի այդ բառը մեզ հետ, խմբագրութիւնը օժտուի հայելիով, որպիսի հաղորդավարուհին դէթ բեմ ելլելուց առաջ գլխարկը չկրկի առաւել իւրայատուկ չլինելու համար, կամ փոխէն նրա տիեզերագնացի հագուստները:

Մաղթում եմ որ, 2002–ին հեռատեսիլի հաղորդավարները, որոնց ճնշող մեծամասնութիւնը թարձրագոյն թատերական կամ մանկավարժական կրթութեան տէր է, դիտակցին իրենց կատարած աւերի կարեւորութիւնը, քանդի նրանք կենդանի վարակիչ օրինակ են իրենց կեցուածքով, հագուստով, խօսքով (նրանք մերժում են բառի մէջ եղած բաղաձայնները հնչել) բազմահազար մանուկների համար:

Իսկ ի՞նչ ասել ամանորեայ «ԱՐՁԱԳԱՆԳ ՇՈՈՒ» խեղաթիւրումների հաւաքածոյին, որի մատչելացումն ու բեմադրութիւնը պատկանում են ինչ որ պրոդիւսերի: Կ'ուզեմ հարց տալ այդ յարգարժան պարոնին՝ արդեօ՞ք իր կինն ու աղջիկը այդ խմբի մէջն էին ու պատրա՞ստ են երթալու արաբական երկրներ պորտապար ներկայացնելու:

Ինչպէ՛ս չյիշել Պարոյր Սեւակի անմահ տողերը՝

Բաւական չէ՞:
Դուք ձեզնից ձեզ գողանաք
եւ տեղը ուրիշ մէկը դնէք՝

ձեր փոխանակ

Մաղթում եմ որ, 2002–ը, վերոյիշեալ փոքր անհարթութիւնները յղկելուց բացի, նորից եւ նորից ամբողջ անճնակազմին բերի անսահման քաջառողջութիւն եւ բոլոր տեսակի բարիքներ, ամէն իղձերի կատարումով:

ՌՈՒԲԻՆ ՅՈՎԱՀԻՄԵԱՆ

Փարիզ
Յունուար 2, 2002

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ԳԼԽԱՒՈՐ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Յարգարժան պարոն ՏՆՕՐԷՆ

Թոյլ տուէք Ձեր միջոցով մաղթել ամենայն բարիքներ ԱՄԱՆՈՐԻ ԵՒ ՍՈՒՐԲ ԾՆՆԴԵԱՆ առիթով, Ձեր վարչութեան ողջ անճնակազմին առանց խտրութեան որքան որ փոքր համարուի նրանց զրաղեցրած դիրքն ու պաշտօնը:

Ձեր ձեռնարկութեան կարեւորութիւնը պիտակելով է, որ ներկայացնում եմ կիսց մաղթանքներս, յուսալով, որ եթէ նոյնիսկ անմիջական իրագործման հնարաւորութիւն չունենաք, դէթ որպէս պատգամ կը փոխանցէք Ձեր համապատասխան պաշտօնակիցների:

Հայաստան – Սփիւռք բարոյական կապի հիմնական գործօնն է մամուլը իր բազմազան տեսակներով՝ լրագիր, հեռատեսիլ, լրատիւ եւ արուեստը իր բազմազան երեսներով, որոնց մէջ իր ուրոյն եւ անփոխարինելի տեղն է գրաւում հեռատեսիլը: Նա կազմում է այն հիմնական պորտապարը, որով մենք փորձում ենք բարոյական անունդ առնել եւ հայեցի դաստիարակութիւն ապահովել մեր ազգ սերունդներին յ սփիւռս աչխարհի:

Մաղթում եմ որ, 2002–ը Ձեզ ուժ ու կարողութիւն (նաեւ միջոցներ) տայ, որ կարողանաք դիմադրել նախկին ռուսական գծից դէպի նոր արեւմտեան այլանդակ կապկային ընդօրինակումների հոսանքին:

Հաւատացէք, Պարոն Տնօրէն, որ հակառակ եմ ամէն տեսակի զրաքննութեան, բայց մաղթում եմ որ, 2002–ին Հայկական հեռատեսիլը ունենայ գեղարուեստական յանձնախումբ, բաղկացած՝ անչահախընդիր զրադէտ մտաւորականներից, որոնք քննիչի դեր պիտի չկատարեն այլ ուղղեն ու չտկեն այն ինչ որ անհարազատ է մեր հազարամեայ մշակոյթին:

Ի՞նչպէս կարելի է քացատրել Թոռնիկներին, որոնց ստիպում եմ հայերէն լսել ու սովորել, այն խեղաթիւրումները որ մեզ ներկայացնում են հայրենի պաշտօնական ու զեղարուեստական հաղորդումները:

Մաղթում եմ որ, 2002–ին գործածութենից դուրս բերուեն ստար շոու համերգ, գոլդեն շոու անսամբլ, պրոդիւսեր, պաշտօնական զարմած՝ կոնկրետ պրոբլեմը, կոռոուպցիան ու նոմինացիան, ռեժիսորն ու օպերատորը...

Այս ցանկը անվերջանալի է: Չեմ չարաչահելու Ձեր համբերութիւնը:

Անվիճելի է որ երկիրը վերակառուցելու համար միջոցներ ու ժամանակ է պէտք: Բայց արդեօ՞ք անսիալ հայերէնը զործածելու համար եւս միջազգային զրամատան փոխառութեան կամ սփիւռքի հանդանակութեան ու հիմնադրամի կարիքը կայ:

Իսկ ի՞նչ ասել հեռատեսիլի այն մանկան շուռ համերգների մասին երբ 7–10 տարեկան աղջնակներին քեմ են հանում մարմնավաճառ պարուհիների հագուստներով:

Պարոնա՛յք մշակոյթի պատասխանատուներ, ինչո՞ւ էք այլանդակում մեր երախաների անմեղ մանկութիւնը: Միթէ այդ է յառաջադիմութի՞ւնը:

Մաղթում եմ որ, 2002–ին. «Ռուբիկոն»ի երբեք չկարողացանք հասկանալ թէ ի՛նչ պործ ունի այդ բառը մեզ հետ, խմբագրութիւնը օժտուի հայելիով, որպիսի հաղորդավարուհին դէթ բեմ ելլելուց առաջ գլխարկը չկրկի առաւել իւրայատուկ չլինելու համար, կամ փոխէն նրա տիեզերագնացի հագուստները:

Մաղթում եմ որ, 2002–ին հեռատեսիլի հաղորդավարները, որոնց ճնշող մեծամասնութիւնը թարձրագոյն թատերական կամ մանկավարժական կրթութեան տէր է, դիտակցին իրենց կատարած աւերի կարեւորութիւնը, քանդի նրանք կենդանի վարակիչ օրինակ են իրենց կեցուածքով, հագուստով, խօսքով (նրանք մերժում են բառի մէջ եղած բաղաձայնները հնչել) բազմահազար մանուկների համար:

Իսկ ի՞նչ ասել ամանորեայ «ԱՐՁԱԳԱՆԳ ՇՈՈՒ» խեղաթիւրումների հաւաքածոյին, որի մատչելացումն ու բեմադրութիւնը պատկանում են ինչ որ պրոդիւսերի: Կ'ուզեմ հարց տալ այդ յարգարժան պարոնին՝ արդեօ՞ք իր կինն ու աղջիկը այդ խմբի մէջն էին ու պատրա՞ստ են երթալու արաբական երկրներ պորտապար ներկայացնելու:

Ինչպէ՛ս չյիշել Պարոյր Սեւակի անմահ տողերը՝

Բաւական չէ՞:
Դուք ձեզնից ձեզ գողանաք
եւ տեղը ուրիշ մէկը դնէք՝

ձեր փոխանակ

Մաղթում եմ որ, 2002–ը, վերոյիշեալ փոքր անհարթութիւնները յղկելուց բացի, նորից եւ նորից ամբողջ անճնակազմին բերի անսահման քաջառողջութիւն եւ բոլոր տեսակի բարիքներ, ամէն իղձերի կատարումով:

ՌՈՒԲԻՆ ՅՈՎԱՀԻՄԵԱՆ

Փարիզ
Յունուար 2, 2002

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՎԵՐ. Ժ. ԼԵՒՈՆԵԱՆԻ ՀԵՏ

Յունուար 11–ին Իսկ լէ Մուլինոյի Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ Հովիւ Վեր. Ժիլպէռ Լեւոնեան հանդիպեցաւ մամլոյ թղթակիցներու հետ պարզելու համար եկեղեցւոյ վերջին ամիսներուն գործունէութիւնը: Հանդիպումէն ետք Վեր. Լեւոնեան տեսակցեցաւ «Յառաջ»ի թղթակիցին հետ:

– Պատուելի հարցումս որչափ անփափկանկատ՝ այնչափ կարօտ է ձեր յստակ պատասխանի. պաղնդատո՞ր էք արդեօք:

– Պաղնդատուր չեմ, եւ մեր եկեղեցին հերձուած մը չէ: Մեր վարդապետութիւնը Սուրբգրային է, եւ Աւետարանական չարժումը ազգին ծոցը ծնունդ առած է, հայ հողին վրայ:

– Ո՞վ է այն ատեն պաղնդատորը:

– Ան, որ Աւետարանի ճչմարտութիւնը կ'աղաւաղէ եւ տիեզերական եկեղեցւոյ սկզբունքը կը խախտէ: Քրիստոս կը սորվեցնէ ծառը բերած պտուղով ճանչնալ: Հայ աւետարանականը միշտ ալ բարի վկայութիւն եղած է չուրջիններուն:

– Հրապարակային ձեր ելոյթներէն մէկուն մէջ խօսած էք «դարձի» մասին, ինչ որ թարգմանուելով իբրեւ հաւատափոխութեան կոչ՝ վրդովում յառաջ բերած է գաղութի որոշ հատուածին մէջ: Կրնա՞ք ճշդել, թէ ի՛նչ նկատի ունեցած էք:

– «Դարձ» բառը միմիայն մէկ իմաստ ունի. դարձ անաստուածութենէն՝ Աստուծոյ, մեղքի կեանքէն՝ Քրիստոսի ճչմարտութեան:

– Սակայն ատեն – ատեն ձեր յարաւանութեան հասցէին կը լսուին Առաքելական Եկեղեցւոյ հօտէն հոգիներ գողնալու մեղադրանքները:

– Իսկի Առաքելական Եկեղեցին նոյն Պուրկէն պողոտային վրայ է, հոսկէ քանի մը չէնք անդին: Գացէք հարցուցէք թէ 1925–էն մինչեւ օրս քանի՞ հաւատացեալ գողցած ենք իրենցմէ: Դարձը, զոր կը քարոզենք, ոչ մէկ կապ ունի Աւետարանական Եկեղեցիին յարելու հետ:

– Ի՞նչպէս կը բնութագրէք էջմիածնայ հետ ձեր յարաբերութիւնները:

– Երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Վեհափառին օրօք կար փոխմտերմութիւն եւ լայնածաւալ համագործակցութիւն: Վեհափառը բազմամշակոյթ երկրի մը ծընունդ էր, ուր յարանուանութիւնները կը գոյակցէին՝ հանդերձ թէ՛ իրենց տարբերութիւններով, թէ՛ քրիստոնեայ ամբողջութեան մը մաս կազմելու դիտակցութեամբ: Աւա՛ղ, առաջնան ջերմութիւնը չկայ այլեւս: Աւելի՛ն, հետզհետէ բացասյատ կը դառնայ Առաքելական Եկեղեցին պետականացնելու, համայնավար զաղափարախօսութեան թափուր մնացած տեղը «մարքսեռականութեամբ» լեցնելու ճիգը: Եկեղեցիի մը համար «պետական» դառնալը վտանգաւոր ծուղակ է: Երկուքը պէտք է բաժնուած մնան, ինչպէս Ֆրանսայի մէջ:

– Ընդ է նախընտրելի՞ կը սեպէք Ջըրանապի դրութիւնը, ուր եկեղեցիները իբրեւ եկեղեցի իսկ ճանչցուած չեն, այլ լոկ իբրեւ «պաշտամունքի կազմակերպութիւններ»:

– Չեմ ըսեր (թէ Ֆրանսական օրինակը կոյրկուրան ընդօրինակելու ենք: Պարզապէս թող յարանուանութիւնները հաւասար իրաւունքներ վայելեն յաչս պետութեան: Ֆրանսայի ներկայ նախագահը կաթողիկէ է, իսկ վարչապետը բողոքական ընտանիքէ կը սերի, ինչ որ ցոյտ իս խղճի ազատութիւնը յարգելու նշան է:

– Պատուելի, ձեր եկեղեցիի ծիրին մէջ կը գործէ «Ցոյս Հայաստանի համար» կազմակերպութիւնը: Ասոր գործերու բնոյթին եւ ծաւալին հայութիւնը ծանօթ

է. ի՞նչ կրնաք ըսել նիւթական ազբիւրներու մասին:

– *Թանկ մը հարիւր հոգի նուիրատուներ կան. հայ թէ՛ օտար, աւետարանական թէ՛ ոչ: Նպաստ կը բերեն նաեւ հանգային խորհուրդները:*

– Ի՞նչ շահու ակնկալութեամբ:

– *Հայ քրիստոնեան բարի համբաւի տէր է. եւ առհասարակ, հայութիւնը քնակչութեան պարկեշտ, աշխատասէր, բարեկեցիկ, շրջապատը չէնցնող հատուած մըն է, հետեւաբար իր քուէն արհամարհելի կշիռ մը չէ...*

– Խոչընդոտներու բախա՞ծ էք Հայաստանին օգնելու գործին մէջ:

– *Խոչընդոտներ չեն եղած, սակայն մտահոգութիւններ՝ երբեմն:*

– Իսկ կաշառք շորթելու փորձե՞ր...

– *Աւելի քան տասը տարիէ ի վեր կը գործենք Հայաստանի մէջ. կաշառք տըւած չունինք: Մեր կազմակերպութեան դանձանակը մտած մէն մի ֆրանքին հարիւր տոնթիմն ալ բուն հասցէատիրոջ՝ կարօտեալին ձեռքը կը հասնի: Այո, երկար ժամեր կ'անցընենք մաքսատան մէջ: Մէն մէկ ծրարը, անուշեղէնէ, տուփերն անգամ, աննկարագրելի՛ բծախնդրու – թեամբ կը քննուին: Սակայն ես տակաւին խոչընդոտ չեմ նկատեր. որչափ ալ խիստ ըլլայ քննութիւնը, եւ ինչ որ ալ ըլլայ այդ խստութեան ետին՝ կարեւորը մեր նպատակն է. վաո պահել քրիստոնեայ հաւատքին ճրագը, վերարծարծել անոր կրակը եւ ծառայել ժողովուրդին, որ Աստուծոյ խօսքին ծարաւ է:*

Տեսակցեցաւ՝
ԵՆՈՎՔ ԼԱՋԵԱՆ

LIVRES REÇUS

MEMOIRES D'UN CADRE REVOLUTIONNAIRE ARMENIEN

ROUBEN TER-MINASSIAN

Publications de la F.R.A. Daschnaktsoutioun

Athènes

ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐԷ ԱՌԱՋ ՈՒ ԵՏՔ...

(ԿԵԱՆՔԸ ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԷՆ ՆԵՐՍ)

Անցան տօնական օրերը, բայց անոնց թարմութիւնը, անոնց փոխանցած յոյսի, ուրախութեան ու նորոգման չունչը տարածուած է տակաւին:

Ուրախ են մանաւանդ փոքրերը, իրենց տուներէն անցած է Ձմրան Նուէրը, տօնածառը փայլած է բոլորին սրտին մէջ:

Այս մթնոլորտի յիշողութիւնը ունին հայկական դպրոցներու աշակերտները եւս, որոնք միասնաբար, համախմբուած դիմաւորեցին Կաղանդ Պապան, Հայ Կաղանդ Պապան, որ կը փոխանցէր տարբեր պատգամ մը, ունէր ուրիշ հայեացակէտ մը հանդէպ հայ փոքրերուն:

Արդարեւ Սուրբ Մեսրոպ Կրթարանի աշակերտները իրենց Նոր Տարին ընտանիքներուն հետ տօնելէ առաջ, այդ զուարճութիւնը ապրեցան իրենց դպրոցէն ներս. անոնք Կաղանդ Պապային համար (անխտիր, բոլոր դասարանները, մանկապարտէզէն մինչեւ միջնակարգ), երգեցին ու արտասանեցին Ամանորի, տօնածառի ու ցնծութեան նուիրուած երգեր: Ոմանք հաւատալով դեղեցիկ կեղծիքին, ուրիշներ կասկածամիտ աչքերով ու դողդոջուն քայլերով դիմեցին Ձմեռ Պապուկին, ստանալու իրենց նուէրները: Իսկ հայ Կաղանդ Պապան, որ կու գար «Հայրենիքէն», խրոխտ էր, կայտառ ու մանաւանդ համբերատար: Զգուշութեամբ ու հետաքրքրութեամբ լսեց բոլորը ու փոխանցեց բարի խրատներ:

*
**

Ս. Մեսրոպ Կրթարանի աշակերտները 2001 թուականը փակեցին ստանալով մանաւանդ այլ օրհնութիւն մը:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ.ի Ֆրանսա այցելութեան օրերուն, Հայրապետին աչքը համբուրելու առիթը տրուեցաւ նաեւ իրենց, որոնք Դեկտ. 8–ին, խոնարհ բայց ինքնավստահ, ամչկոտ բայց սիրուն ղէմքերով ներկայացուցին իրենց դպրոցն ու հոնկէ իրենց ստացած անունդը:

Գարեգին Բ. իր չքախումբով շուրջ կէս ժամ մնաց Մաշտոցի անունով մեծ–ցող աշակերտներուն մօտ, իր ուրախութիւնը բաժնեց անոնց հետ ու մեկնեցաւ իր սրտին մէջ ունենալով այս լոյս պըզտիկներուն ժպիտները:

*
**

Ս. Մեսրոպ Կրթարանի աշակերտները նոր եռանդով կը դիմաւորեն 2002–ը, զըրահապատուած Հայրական օրհնութեամբ, երազներու առթած յոյսերով ու ինչու չէ՝ գիտակցութեամբ մը, որուն արտայայտութիւնը անոնք ցուցաբերեցին զոյգ առիթներուն ալ:

ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀիի ՄԸ

ԳՂՋՈՒԹԻՒՆ ԳՂՋՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Ա. Ահարոնեան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 27–ին, դասախօսութիւն մը տուած է Նիւ – Եորքի Գոլումպիա Համալսարանի հայագիտութեան ամպիոնի վարիչ փրոֆ. Մարկ. Նշանեան: Դասախօսութիւնը բաժնուած էր տարբեր բաժիններու: Ներածականին մէջ, Մ. Նշանեան հարցեր ղրած է. – արդեօք Լ. Շանթ կը հաւատա՞ր, «ղեղադիտական» ապացոյնութեան: Կապ ունե՞ր Մեհեանի սերունդին հետ: Ըստ դասախօսին, «Օչին Պայլ»ի մէջ Շանթ կուտայ կոմիտասի օրինակով դեղագիտացում: Երկրորդ մասին մէջ, Մ. Նշանեան քննարկած է Շանթի մասին (յատկապէս Հայաստան) գրուած քննադատութիւններն ու մեկնաբանութիւնները, չեռելով թէ Հայաստանի մէջ Շանթ «սխալ» մեկնաբնուած է որպէս «անհատապաշտ»: Ան ըսած է նաեւ թէ Շանթ «չղթայուած էր պատմութեան մէջ»: Զեռնարկը կապմակերպած էր Համազգայինի Սանահին մասնաճիւղի գրական յանձնախումբը:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ Ս. փրկիչ հիւանդանոցին մէջ, ըստ աւանդութեան, Դեկտեմբեր 29–ին, բժիշկներու աւանդական հաւաքոյթ մը կազմակերպուած է, ի պատիւ հին եւ նոր բժիշկներու: Հաւաքոյթին բացումը կատարած է բժշկապետ Արման Զաքըր, որ ամանորեան իր մաղթանքներուն հետ, անդրադարձած է բժշկական վսեմ առաքելքին, ապա ներկայացուցած է այն բժիշկները, որոնք 40 եւ 50 տարի ծառայած են բժշկական ասպարէզին մէջ: Բոլոր բժիշկները ունեցած են իրենց առանձին արտայայտութիւնները:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿԻ

Հայ Սաներու Հիմնարկութիւնը, որ ստեղծուեցաւ 1924–ին Պրիւսէլի մէջ հանդուցեալ Պօղոս Նուպար Փաշայի նախաձեռնութեամբ ու նուիրատուութեամբ, պարտականութիւն ստանձնած է նպաստել երիտասարդ Հայերու եւ Հայուհիներու մտաւոր զարգացումին, իրենց ստացած ուսումը կատարելագործելու նիւթական հնարաւորութիւն տալով:

Այս ծրագրէն ներշնչուելով, Հիմնարկութիւնը նախապատուութեամբ պիտի յատկացնէ ամէն տարի քանի մը կրթաթոշակներ, իւրաքանչիւրը 2000 Եւրօ:

Թեկնածուները պարտին անպայման ունենալ իսկ վկայուած ըլլալ Մագիստրոսի (Maîtrise–Master) համապատասխան աստիճանով մը եւ պատրաստուիլ դեռ մէկ կամ երկու տարիէն տոքթորական աւարտաճառ մը ներկայացնելու կամ վէճ լրացուցիչ մասնագիտութիւն մը ստանալու Եւրոպական Համալսարան մը կամ այլ բարձրագոյն ուսման հաստատութեան մը մէջ:

Դիմել հետեւեալ հասցէին, փրանսերէն կամ անգլերէն ձեռագիր նամակով, զըրկելով նաեւ վկայականին մէկ պատճէնը, ստանալու համար հարցաթուղթ մը, զոր լեցուած վերադարձնելու է Մայիս 1–էն առաջ: Ընտրութիւնը Յունիսի սկիզբը կը կատարուի:

OEUVRE DE BOURSIERS ARMENIENS
A. S. B. L.
Fondation Boghos Nubar Pacha
Avenue Louise, 192
B-1050 BRUXELLES (BELGIQUE)

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ Լ.

ԴԺՈՒԱՑԻՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Կինը ժպտեցաւ, ինչ որ կ'ապացուցանէր, թէ այդ խօսքերը հաճոյք պատճառած էին իրեն:

Երիտասարդը քաջալերուած՝ խօսակցութիւնը չարունակեց.

– Դուք ալ այդ տան մէ՞ջ սենեակ բըռնած էք:

– Ո՛չ, ամբողջ տունը իմս է:

– Շատ աղէկ, ուրեմն ընտանեօ՞ք կը բնակիք հոդ:

Կինը պահ մը վարանեցաւ, յետոյ տարտամ ձեւով մը ըսաւ.

– Ամուսինիս հետ:

– Ամուսնացա՞ծ էք, – հարցուց երիտասարդը յուսախաբ դէմքով մը:

Այս հարցումը ըրած ատեն ան պիտի մելամաղձոտ կերպարանք մը առաւ, որ մանկամարդուհին չկրցաւ ծիծաղը զըսպել:

– Ինչո՞ւ այդչափ կը զարմանաք, – ըսաւ:

– Ձեմ զարմանար, միայն թէ ես կ'ենթադրէի, որ օրիորդ էք:

– Ուրեմն սխալած էք... իսկ դուք ամուրի՞ էք:

– Այո՛, տիկի՛ն, ամուրի եմ:

– Եւ Պոլսոյ մէջ օտարակա՞ն:

– Գրեթէ օտարական... մէկ քանի ծանօթներ ունիմ միայն:

– Ուրեմն չատ ձանձրանալու էք այստեղ:

– Ձափազանց:

– Կը տեսնեմ, որ չատ դուրս ալ չէք ելլեր, ընդհանրապէս սենեակը կը մնաք:

– Շատ չնորհակալ եմ, որ բարեհաճեր էք ուշադրութիւն դարձնել ինծի:

– Այնինքն սովորաբար այս սենեակը կը նստիմ, եւ որովհետեւ մեր պատուհանները դէմ դիմաց են, վարպետօրէն ետեւէն կը տեսնայի ստուերի մը չարժիլը, բայց ձեր դէմքը չէի տեսած:

– Եւ հետաքրքի՞ր էիք տեսնելու:

Կինը ժպիտով մը պատասխանեց այս հարցումին:

– Ես ալ այսօր առաջին անգամ ձեզ նչմարեցի, – ըսաւ Տրդատ, – ընդհանրապէս պատուհանէն դուրս նայելու սովորութիւն չունիմ եւ եթէ ձեր պեղեցիկ ձայնը չըլլար՝ մինչեւ հիմա ձեր գոյութիւնը պիտի չգիտնայի, ինչ որ մեծ կորուստ մը պիտի ըլլար:

– Իրա՞ւ կ'ըսէք:

– Կ'երդնում, որ սուտ չեմ խօսիր:

– Ուրեմն ես ալ կը հաւատամ ձեր խօսքին, այսպէս ուրեմն, պոլսեցի չէք:

– Ո՛չ, տիկի՛ն:

– Ո՞ւր տեղացի էք:

– Եգիպտացի, Ալեքսանդրիայէն պատերազմէն քիչ առաջ հոս եկայ առեւտրական գործով, յետոյ յանկարծ պատերազմը ծագեցաւ, ճամբաները գոցուեցան, եւ հոս մնացի:

– Բայց, կարծեմ, Եգիպտոս վերադառնալու միջոց կայ, Պուլկարիոյ ճամբով:

– Կայ, բայց չատ դժուար է, ես կը նախընտրեմ սպասել, մինչեւ որ խաղաղութիւն ըլլայ, եւ ճամբաները բացուին:

– Այն ատեն չատ պիտի սպասէք, թերեւս մէկ քանի տարի:

– Ի՞նչ կ'ըսէք, տիկի՛ն, գիս կը յուսահատեցնէք:

– Ամուսինս միշտ կը կրկնէ, որ այս պատերազմը դեռ տարիներ պիտի տեւէ:

– Ձեր ամուսինը կրնայ սխալիլ:

– Ինք բոլոր կառավարական մեծ պաշտօնեաներու եւ դեսպանատուններու հետ յարաբերութեան մէջ է եւ միշտ ճիշդ տեղեկութիւններ կ'առնէ:

– Ձեր ամուսինը ինչո՞վ կը զբաղի, տիկի՛ն:

– Իմ ամուսինս չա՛տ տեսակ գործեր կ'ընէ, փաստաբան է, թէ՛ խմբագիր եւ թէ՛ ուրիշ առեւտրական գործեր ալ կ'ընէ, նոյնիսկ կրնայ դիւրաւ ձեզի Եգիպտոս ղրկել:

– Իրա՞ւ կ'ըսէք, տիկի՛ն, – գոչեց երիտասարդը:

– Քանինե՛ր իր մէջոցաւ յաջողեցան հեռանալ Պոլսէն:

– Ուրեմն եթէ պէտք ղգամ Պոլսէն մեկնելու, կրնա՞մ իր վրայ յոյս դնել:

– Այո՛, բայց պէտք է, որ նախ իրեն հետ ծանօթանաք:

– Ատոր մէկ միջոցը կը գտնենք:

– Արդէն ինք հանրածանօթ մէկն է, չատ դիւրաւ կարելի է մէկու մը միջոցաւ իրեն հետ ծանօթութիւն հաստատել:

– Ատոր համար նախ պէտք է, որ անունը գիտնամ:

– Անունը Ատիկ էֆէնտի Մարկոսեան է:

– Ատիկ էֆէնտի Մարկոսեա՞ն, – գոչեց երիտասարդը՝ զարմացական բացագանչութիւն մը արձակելով:

– Այո՛, ինչո՞ւ այդչափ կը զարմանաք:

– Բայց ես արդէն գինքը կը ճանչնամ:

– Իրա՞ւ կ'ըսէք, ուրեմն գործերնիդ դիւրացաւ:

Երիտասարդը մէկէն զգաց, թէ սխալ մը ըրած էր յայտնելով, թէ Ատիկը կը ճանչնար եւ ուզեց իր այս սխալանքը դարմանել:

– Այնինքն իր անունը չատ եմ, դէմքով ալ կը ճանչնամ, բայց անիկա գիս չի ճանչնար, – ըսաւ:

– Ինչ որ ալ ըլլայ, իրեն հետ ծանօթանալը դժուար բան մը չէ:

– Շատ չնորհակալ եմ, տիկի՛ն, եթէ երբեք մեկնելու ըլլամ եւ դժուարութեան հանդիպիմ, այն ատեն կը դիմեմ իր աջակցութեան: Բայց, տիկի՛ն, դուք ինչպէ՞ս եղեր է, որ հայու մը հետ ամուսնացեր էք:

– Զարմանալու ի՞նչ կայ ասոր մէջ, մանաւանդ որ ես ալ Հայ եմ:

– Հա՞յ էք, այդ տարբեր, ես ձեզի յոյն կարծեցի, մանաւանդ որ յունարէն կ'երգէիք:

– Իրա՛ւ է, որ յունարէնը հայերէնէ աւելի լաւ գիտեմ, եւ ուրիշներ ալ յաճախ գիս Յոյն կը կարծեն:

– Բայց դիմագիծով ալ Յոյնի կը նմանիք:

– Թերեւս, – պատասխանեց գեղուհին ժպտելով, – իսկ դուք ի՞նչ ազգ էք, չեմ կարծեր, որ Յոյն ըլլաք:

– Ինչո՞ւ համար, – հարցուց երիտասարդը:

– Որովհետեւ ձեր արտասանութիւնը հարազատ յոյնի արտասանութիւն չէ:

– Շատ ճիշդ կը դատէք, ես ալ Յոյն չեմ:

– Հա՞յ էք արդեօք:

– Ո՛չ, լիքանանցի եմ, բայց երկար տարիներէ ի վեր Եգիպտոս եւ մանաւանդ բար Ալեքսանդրիա բնակելով՝ յունարէն սորված եմ:

– Ինչպէ՞ս եղած է, որ ձեզ գինուոր չեն առած, – հարցուց կինը:

– Որովհետեւ եգիպտական անցագիր ունիմ:

Կինը ոտքի ելաւ, գլխովը բարեւեց երիտասարդը եւ հեռացաւ պատուհանին քովէն:

Տրդատ ինքն ալ քաչուեցաւ մէկ կողմ եւ վարագոյրը վար առաւ:

Ձափազանց յուզուած էր, մանկամարդ կինը մոգական ազդեցութիւն մը գործած էր իր վրայ, ու հիմակ անոր պատկերը չէր հեռանար աչքին առջեւէն:

(Շար. 145)

Սյրբ Տիկին Վինեբա Տէմիրճեան, զաւակները եւ թոռները,

Տէր եւ Տիկին Էրիք Տէմիրճեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Ալբիւր Տէմիրճեան եւ զաւակները

կը դաժեն մահը իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ – հօր՝

ՆՈՐԱՅՐ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ 1945, Հոկտեմբեր 23, Երեւան)

որ պատահեցաւ երկուշաբթի, Յունուար 14, յետ երկարատեւ հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Յունուար 18, ժամը 12–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ

15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris

Այնուհետեւ, ժամը 14–ին հանգուցեալին մարմինը կ'ամփոփուի Ալֆորվիլի գերեզմանատան մէջ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի Փուէթպոլի խումբերու մարզիչ՝

ՆՈՐԱՅՐ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆԻ

մահուան տխուր առիթով, Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի վարչութիւնը եւ համայն Հ.Մ.Ը.Մ.–ական ընտանիքը խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնեն հանգուցեալին այրիին, զաւակներուն, թոռներուն եւ համայն Տէմիրճեան ընտանիքին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Թորիկեանէ 30 Եւրօ Նոր տարուան առիթով:

(Շար. Ա. էջէն)

նէ Լա Պօլ, Սեւանի եւ Գայեանէի հետ: Քանի մը ամիս ետք, Ամանորը կը տօնէ. Սեւանին եւ Գայեանէին կը նուիրէ մէկական ձի:

Առենէ մը ի վեր, Վերնէօյ չնչառութեան դժուարութիւններ ունէր: Նախընտրած էր փէսմէյքըր մը կրել: Կ'որոշէ հարազատներուն չըսել, չմտահոգելու համար, միայն իր վարորդը՝ Թերար, տեղեակ է որ Մունուար 9–ին հիւանդանոց կը փոխադրուի, գործողութիւնը կը կատարուի առանց բարդութեան: Անմիջապէս որ կ'արթննայ, Վերնէօյ կը նայի ոտքի ելլել, չեն ձգեր: Ուրբաթ, առաւօտեան 6–ին, հիւանդապահուհիները զինք մեռած կը գտնեն: «Իմ յանցանքս է կ'ըսէ Գայեանէ, նուիրուր սիրտ մը կ'ուզէր ունենալ, որպէսզի ինչ որ ուզէ լմնէ մեզի հետ», Վերոնիք զայն կը ներկայացնէ սակայն. – «Այս մեխանիզացը որ կը վախնար առանձնութենէն»: Այս երկար դրութեան կողքին, կան նաեւ երկու վկայութիւններ, մէկը՝ Այէն Տըլոնէ որ կ'ըսէ.– «Գնաց գտնելու Լինոն, Կապէնը, Ֆերնանտէլը, Պուրվիլը, Ժիլ Կրանժիէն, որ եղբօր պէս էր»: Ան դեռ կ'անդրադառնայ ամուր առանձնութեան ու կը չեշտէ «միակ կը ծնիս, մինակ կ'ապրիս, մինակ կը մեռնիս»:

Գրութիւն մըն ալ ունի Ֆիլիփ Լապրօ: Այս վերջինը կը գրէ թէ հակառակ քննադատութեան եւ «նոր հոսանք»ի փաթրոններուն, որոնք գինք չէին գնահատեր, Ս. Վերնէօյ երեք – չորս ֆիլմ կը թողու, որոնք կը փառաբանեն թէ պարզ չինող մը (փապրիֆան) չէր, միայն «մոթէօր» ըսող: Ու Լապրօ օրինակներ կուտայ, ինչպէս «Des gens sans importance», «Le président», «Un singe en hiver»: Հակառակ անոր որ դարձուցած էր մարդոց հետ, որոնք այսօր կը կազմեն ֆրանսական հարստութեան մէկ մասը՝ կապէն, Վանթիւրա, Տըլոն, Պելմոնտօ, Ֆերնանտէլ, մեծ երիչոտ մը մնացած էր, զգայուն եւ յուզուղ անձ մը: Ծարաւի էր ճանաչումի եւ պատիւներու: Միշտ տառապած է իր տարբերութենէն, նոյնիսկ երբ ակադեմիա իր մուտքը ազդած էր իր վրայ: Կը բաւէր, կ'ըսէ Լապրօ, հետը ճաշել հասկնալու համար թէ ինչ հաճոյք կը զգայ պատմութիւն մը պատմելով:

Խորքին մէջ, Լապրոյի արտայայտութիւնները բաւական որձեւէգ բնոյթ ունին եւ յստակ չէ թէ Վերնէօյի ֆիլմերուն նկատմամբ, իր կարծիքը դրակա՞ն է թէ բացասական:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր ներոջ Արշալոյս Պալեանի մահուան քառասունքին եւ եղբօրը՝ Վազգէն Զիւնգարը Մելբոռնեանի մահուան տարելիցին առթիւ Սիրվարդ Պալեան 150 Եւրօ կը նուիրէ «Ծառայ»ին:

Demande d'emploi

Femme arménophone (arménien occidental et oriental) de nationalité française recherche :

Garde d'enfants ou assistance de jour pour personnes âgées, sur Paris ou proche banlieue-est.

Disponibilité immédiate.

☎ **01 43 48 68 50.**

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

PROJECTION DIAPOSITIVES commentées par

Haik Der Haroutiounian

«PAYSAGES — VISAGES DE LIEUX QUI FURENT»

le Vendredi 25 Janvier à 20 heures 45

Studio de l'Espace Culturel «Le 148»
148, rue P.-V. Couturier — Alfortville

Images d'un nouveau voyage en septembre 2001

Merzifon — Giresun — Chabin Karahissar — Trabzon — Enregistrements de dialecte Hamchen Artvin — Ardahan — Kars — Ani — Mont Ararat — Lac de Van — Mont Sipan — Monastères Varak et Narek — Erzeroum — Mouch — Bitlis — Sassoun — Diyarbékir — Anteb — Marach — Zeytoun — Hadjen — Sis — Adana — Moussa Dagh

Participation aux frais

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

Le
Centre Culturel SAINT MESROB
A PARIS
vous invite
le Vendredi 25 janvier à 20h45
à une

RENCONTRE
avec
KRIKOR BELEDIAN

à l'occasion de la publication récente aux Editions du C.N.R.S. de son livre :

CINQUANTE ANS DE LITTERATURE ARMENIENNE EN FRANCE
1922 - 1972
DU MEME A L'AUTRE

Vente de l'ouvrage et signature

— Entrée libre / Cocktail —

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine — Monge

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի ձեռնարկը օդափոխութեան կայանի ի նպաստ Փարիզի մէջ, Մարտ 9–ին:

13e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS
Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 13ՐԴ ՇԱՐՔ (Բ. ԾՐԱԳԻՐ)

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

LEVON MANUELIANTZ
RENAISSANCE D'UNE FEMME
ԼԵՒՈՆ ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆՑ
ՎԵՐԱԾՆՈՒԱԾԸ
(գրուած՝ 1906 թ.)
Դրամա
երեք գործողութեամբ

Կիրակի, Յունուար 20, ժամը 16–ին
Dimanche 30 janvier à 16 heures

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ
118, rue de Courcelles - 75017 Paris
M° Courcelles
Մուտքը՝ 30 ֆրանք

Offre d'emploi

Maison de retraite arménienne recherche :

OUVRIER PROFESSIONNEL

toutes mains chargé de l'entretien général de l'établissement.
Titulaire de permis B

Envoyez CV à l'attention de Monsieur Arsène GARABEDIAN, Directeur
Maison de retraite de l'Eglantier
7, rue de l'Eglantier
95500 GONESSE
Tél. : 01. 39. 85. 24. 24

Հովանաւորութեամբ
ԻՍԻԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ

կազմակերպութեամբ
ՊԱՅԾԱՌՈՒԹԵԱՆ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԱՐՄՆԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

Գրական երեկոյթ

Նուիրուած
ՄՈՎՍԷՍ ՊԱԶԱՖՃԵԱՆԻ
«ՄԻՆՉԵՒ ՎԵՐՋԻՆԸ ԱՐԵՒՆԵՐՈՒՆ»

Նոր հատորին

Գործը կը վերլուծէ
ՆՈՐԱ ՊԱՐՈՒԹՃԵԱՆ

Կը մասնակցին՝
Սարգիս Քէօշկէրեան (ընթերցումով)
Յովհաննէս Տէմիրճեան (կիթառով)

Կիրակի, Յունուար 27, ժամը 17–ին, եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
6, avenue Bourgain, Issy-les-Moulineaux
Երեկոյթի ատարճին՝ ընդունելութիւն:

Մուտքը ազատ է:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

VOYAGE en ARMENIE

OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE

Du 15 au 22 avril (prix: 1.065 euros)

organisé par SOLIDARITE PROTESTANTE FRANCE-ARMENIE.

S'inscrire d'urgence (avec acompte de 155 euros à SPFA)
auprès du pasteur Sahagian, SPFA
1, rue Cabanis, 75014 Paris
☎ 01 47 35 30 23 ou 06 83 09 08 19

(Programme détaillé sur demande)

l'Association "MACHTOTZ"
Pour la Défense de la Langue Arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION : 2 Février — fin Juin 2002

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa METHODE AUDIOVISUELLE

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours,** ainsi que de lire et d'écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris

2) Les cours de 2e, 3e, et 4e niveaux

continuent. Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones

Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio
(2 heures d'enregistrement). 85 euros + 8 euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel,
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51.

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 19-20
SAMEDI - DIMANCHE
19-20 JANVIER
2002

LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·344 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·344

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՀԱՐՄԱՆԿԱՓԸ,

(Յունուար 17 / 18)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԱԴՐԲԵՋԱՆ ՉԵՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՐ

ԱՄՆ–ու Երեւանի դեսպանը Ճ· Օրտուէյ Յունուար 15–ին Կլենտէյլի մէջ մամուլի ասուլիսի մը բացառած է Հայաստանի ու Ադրբեջանի միջեւ պատերազմի հաւանականութիւնը, նշելով որ «Ադրբեջան պարզապէս ի վիճակի չէ պատերազմական ճամբով ընթանալու»: Դեսպանը զսած է թէ իրենց նպատակն է լարուած կացութիւնը մեղմացնել եւ չնայած հաչտեցնելի հակամարտող կողմերը: «Որեւէ ռազմական գործողութիւն անխոհեմ ընտրութիւն կ'ըլլայ եւ խիստ բացասաբար կ'ընկալուի Մինսկի խումբին եւ միջազգային հանրութեան կողմէ» ըսած է ան:

***

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ – ԱԴՐԲԵՋԱՆ, ԼԱՐՈՒԱԾ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Վերջին շրջանին Եւրոպական Խորհուրդին ու Ադրբեջանի միջեւ յարաբերութիւնները լարուած են, քաղաքական բանտարկեալներու նիւթով բաքուի ներկայացուցած պահանջին պատճառով: Հարցը կը սպասուի որ քննութեան առնուի Խորհուրդին խորհրդարանական վեհաժողովին, հակառակ Ադրբեջանի արդելք ըլլալու ջանքին: Իսկ ադրբեջանցի ներկայացուցիչներու փորձերը՝ հաւատացնելու Խորհուրդը թէ քաղաքական բանտարկեալներու առընչութեամբ իրենց երկիրը կը կատարէ իր յանձնառութիւնները, անվստահութիւն առեղծած են Ադրբեջանի նկատմամբ:

Ըստ ադրբեջանական «525–րդ» թերթին, Յունուար 15–ի նիստին Խորհուրդին ներկայացուցիչները վերջնագիր առաջադրած են Բաքուի, ըսելով որ եթէ մինչեւ Յունուար 21 ազատ արձակուի քաղաքական բանտարկեալ ընդունուած 11 հոգին, կրնայ հարցը ձմեռնային նստաշրջանին օրակարգէն հանուիլ:

***

ՄԱՔՍԱՆԵՆԳ ՍՆՆԴԵԳԷՆ ՅԱՅՏՆԱԲԵՐՈՒԱԾ

Մաքսի աշխատակիցները Երեւանի կայարանին մէջ վերջերս մեծ քանակութեամբ մաքսանենգ սննդեղէն ձեռք անցուցած են· այդ ապրանքը Երեւան – Թիֆլիս գնացքի ուղեւոր փորձած են Հայաստանի չուկան հասցնել: Սննդեղէնը կը բաղկանայ ձկնեղէնէ, իւղէ, ձուկի պահածոյէ, եւ այլն: Երկու մաքսանենգ ալ բռնուած են Զուարթնոց օդակայանը, երբ ուզած են խուսափիլ մաքսային վճարումներէն եւ առանց առնոր 210 կաշիէ բաճկոն, կահ – կարասի մացնել երկիր, գնդակնը 8 միլիոն դրամի արժէքով: Լոս – Անճելըս Երեւան – Թոխչքին ուղեւորներէն Այտա Տիւնեամալեան ալ 3 միլիոն 7 հազար դրամի արժէքով հագուստ փորձած է վախցնել մաքսէն:

ՊՈԼԻՍ

ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ ԱՆԳԱՐԱՑԻ ՄԷՋ

Պոլսոյ Մեսրոպ պատրիարքը Յունուար 16–ին նոր երթուղարձ մը ըրած է Անգարա, բազմաթիւ դեկավարներու հետ հանդիպումներ ունենալու: Առաջին տեսակցութիւն մը ունեցած է վարչապետի տեղակալ, Պետական նախարար ու Պոլսոյ երեսփոխան Հ· Էօզքանի, ապա՝ Խորհրդարանի չէնքին մէջ, Խորհրդարանի դատական յանձնաժողովի նախագահ Ե· Գարայի հետ: Կէսօրին ճաշելէ ետք երկու աւագ դեսպանի ու Արտաքին գործերու նախարարութենէն պաշտօնատարի մը հետ, պատրիարքը հանդիպում ունեցած է փոխ – վարչապետ Մ· Եըլմազի, Ներքին նախարար Ռ· Ֆ· Եիլճէլէնի եւ Պոլսոյ երկու երեսփոխաններու հետ: Օրը շարունակուած է այլ հանդիպումներով, ինչպէս՝ վազքփներու եւ մարդկային իրաւունքներու պատասխանատու պետական նախարար Ն· Արսլվէնի, Ուղիղ ճամբայ կուսակցութեան դեկավար Թ· Զիլլէրի, Սաատէթ կուսակցութեան ներկայացուցիչներուն:

Աւարտելով ծանրաբեռնուած ժամանակացոյցը, Մեսրոպ Արք· նոյն գիշերը վերադարձած է Պոլիս: Իրեն ընկերացած են քահանայ մը, խորհրդական մը եւ 4 փաստաբաններ:

«Մարմարա» (Յունուար 17) ըսելով որ բոլոր հանդիպումներն ալ անցած են դրական եւ փափկավարական մթնոլորտի մէջ, կը յայտնէ թէ Մեսրոպ պատրիարք ամէն տեղ դեկավարներու ուշադրութեան յանձնած է հետեւեալ կէտերը·

1· – Մեծ սխալ է Թուրքիոյ Հայերը «Օտար» նկատել: Թրքահայերը այս երկրին հարազատ հայրենակիցներն են: «Օտար», «փոխադարձութիւն» եւ նմանօրինակ ասուլիսներ անիրաւութիւն են Թուրքիոյ Հայերու նկատմամբ եւ կ'անհանդստացնեն զանոնք:

2· – 1936–էն ասդին տիրող անորոշութիւնը, եւ 1974–էն ասդին գործադրուած մեծ անիրաւութիւնը այժմ դարձեալ օրակարգի եկած է վազքփներու օրէնքը այժմէականացնելու այսօրուան աշխատանքին հետեւանքով: Հայ համայնքը դժուարակեաց է ատկէ: Շնորհակալ ենք կառավարութեան եւ Խորհրդարանի բոլոր անդամներուն, որոնք կ'աշխատին այս օրինագծին վրայ:

3· – Հայ համայնքը մօտէն կապ ունի օրինագծի 9–րդ յօդուածին հետ, այս պատճառաւ ուզած է իր տեսակէտներն ու առաջարկները ներկայացնել օրէնսդիր մարմիններուն: Այս տեսակէտները եւ առաջարկները գրաւոր ալ ներկայացուած են առանձնապէս:

ՓԱՐԻԶԻ ՀՐԱՃԵՇՏԸ ԱՇՈՏ ՄԱԼԱՔԵԱՆԻՆ

Նախքան բուն յուղարկաւորութիւնն ու թաղումը Մարսէյլ, Յունուար 17–ին, հինգշաբթի առաւօտ, արարողութիւն մը տեղի ունեցաւ Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին, որ կը վիճակար անուանուոր բազմութեամբ մը, խուռներամ բազմութիւն մըն ալ հաւաքուած էր դուրսը, մայթերուն վրայ պատուարներու ետին: Ներսի եւ դուրսի բազմութեան մէկ կարեւոր մասը կը կազմէին մարդիկ (Ֆրանսացիք պիտի ըսէին պատօներ), որոնք եկած էին աւելի հանրածանօթ դերասաններ դիտելու, քան յարգանք մատուցանելու Աշոտ Մալաքեանին, զոր հազուադէպ էին ալ ճանչնար: Եկեղեցիին ներսի վերապահուած կարգերը տեղ գրաւած էին, ի մէջ այլոց, ակադեմականներ, Շ· Ազնաւուր, Լեւոն Սայեան, Փիէր Գառդէն, Գլօրիա Գառանինալ, Միշէլ Մորկան, Ժերար Ուրի, Ալէն Տըլոն, Ալէն Թէրզեան, Ժան Փիա, Փ· Տուկլաս, Ժանսեմ եւ ընդհանրապէս սինեմայի աշխարհէն բազմաթիւ դերասաններ եւ արհեստաւորներ:

Արարողութեան աւարտին, կաթողիկոսական Պատուիրակ Գիւտ Արք· նախագաց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին յաւակցական դիրը, ապա Ֆրանսերէն մեծարեց յիշատակը Աշոտ Մալաքեանին: Ողեկոչեց իր վերջին հանդիպումը, ծանրացաւ արուեստագէտին, այլ մանաւանդ Հայուն վրայ: Հայաստանի դեսպանը է· Նալպանտեան կարդաց նախագահ Ռ· Քոչարեանի ցաւակցական դիրը, որու կցեց իր եւ դեսպանատան ցաւակցութիւնները: Իրեն յաջորդեց Գեղարուեստից Ակադեմիայի չարժանկարի ճիւղին (որու անդամ ընտրուած էր Ա· Մալաքեան) անդամ Փիէր Շէօնտէօրֆէր, որ անդրադարձաւ արուեստագէտին տաղանդին, ապա, յանուն ընտանեկան հին բարեկամութեան մը իր յարգանքը բերաւ Տիկին Ալիք: Ան յիշեց Աշոտի հետ ծնընդեան իրենց հանդիպումը, արձագանգեց անոր դառն արտայայտութիւններուն բարեկամներու մասին, որոնք զինք լքած են, բայց, երբ մեռնի առաջինները պիտի ըլլան հրապարակաւ զինք գովելու եւ ողբալու, խօսքը ուղղեց նաեւ Վերնէօյի զաւակներուն, փոխանցեց իրենց հօր մատծումներն ու թելադրանքները: Հուսկ, Սոֆի Լըմէթր, Աշոտ Մալաքեանի աղջիկը, յուզումով մը զոր դժուար կը զսպէր, խօսեցաւ ոչ բեմադիրին, ոչ ալ հայ գործի ծանօթ անձին մասին այլ՝ հօրը եւ յանուն չորս զաւակներուն արտայայտեց իր վիշտը: Ողեկոչեց ուշադիր եւ գորովագութ հայրը, զիրար կը սիրէինք ըսաւ, ծնունդէն, ինչպէս ինք ըսած էր իր ընտանիքին համար:

Նոյն օրը, Աշոտ Մալաքեանի դագաղը Մարսէյլ կը փոխադրուէր, ուր տեղի կ'ունենան իր յուղարկաւորութիւնն ու թաղումը Շաբաթ առաւօտ, Յունուար 19–ին եւ մարմինը կ'ամփոփուի Սէն – Փիէր դերեզմանատունը, ընտանեկան դամբարանին մէջ, ուր կը հանգչին հայրը, մայրը եւ երկու մօրաքոյրերը:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՇԻ ՀԵՏ

Թուրքիոյ վարչապետը Պիւլէնթ Էճեվիթ Յունուար 16–ին մօտ մէկ ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցած է նախագահ Ճ· Պուշի հետ, անոր գրասենեակին մէջ: Այդ տեսակցութեան նախագահ Պուշ զոհունակութիւն յայտնած է Թուրքիոյ մէջ վերջին շրջանին առնուած անտեսական միջոցներուն, նաեւ կիպրոսի հարցը կարգաւորելու հեռանկարով երկու ղեկավարներուն վերակած բանակցութիւններուն համար: Հանդիպումին ծանրութեան կեդրոնը կազմած է Իրաքը: Թուրք մամուլը կը տեղեկացնէ թէ նախագահ Պուշ ըսած է որ այդ մասին տակաւին որոշում մը տրուած չէ եւ ամէն պարագայի մէջ պիտի դիմեն Անդարայի կարծիքին: Տեսակցութենէն ետք Պ· Էճեվիթ ալ ըսած է թէ իր տպաւորութեամբ ԱՄՆ Թուրքիոյ հակադրուելիք քայլ պիտի չառնեն: Ինչ կը վերաբերի Աֆղանիստանի, Պուշ միջազգային ապահովութեան ուժին թըրքական մասնակցութեան համամտութիւն յայտնած, սակայն զինուորական ծախքերը ստանձնելու մասին խոստում տուած չէ:

Նախագահ Պուշ գոհունակութեամբ ընդունած է Թուրքիա այցելելու Պ· Էճեվիթի հրաւէրը, ըսելով որ Թուրքիա հոյակապ երկիր է, նաեւ լաւ, ժողովրդավար, ինչ որ մահմետական աշխարհին մէջ օրինակելի կ'ընէ զինքը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Սահմանադրական Խորհուրդը գրաքննեց նաեւ Գորսիքայի վերաբերող օրէնքը, աւելի ճիշդ անոր մէկ յօդուածը, բայց ամէնէն կարեւորը: Արդարեւ, առաջին յօդուածին 4–րդ պարբերութիւնը կը ջնջուի· ան կ'արտօնէր Գորսիքայի Տեղական ժողովին, Ֆրանսայի օրէնքները Գորսիքայի յարմարցնել կարգ մը պայմաններու տակ: Խորհուրդին իմաստունները կը դանեն որ այդ հատուածը կ'անտեսէ սահմանադրական տրամադրութիւնները, ո-րոնք կը սահմանափակեն նման լիազորութեան մը չնորհումը Ֆրանսայի Խորհրդարանին կողմէ:

ՀԱՏԷՐԱՑԻ (Թել – Աւիվի հիւսիսը) պարասրահի մը մէջ, Հինգշաբթի իրիկուն, Յունուար 17–ին, ռճբատիրած մը գործած է, որու հետեւանքով եօթը Իսրայէլացիներ մեռած են: Ահաբեկիչը կրակ բացած է, երկու ձեռնառումբեր նետած, ապա՝ սպաննուած: 20 հոգի ալ վիրաւորուած է: Իսրայէլ անմիջապէս հսկադրած է եւ Ուրբաթ առաւ իսկ յարձակում դործած Թիւլքարէմի պաղեստինեան ընդհ· կեդրոնատեղիին վրայ: Մէկ հոգի սպաննուած է եւ 40 ուրիշներ վիրաւորուած: Իսրայէլեան բանակը նաեւ ամրապնդած է իր դիրքը Ռամալլա, ուր Իսրայէլեան 20 հրաձգայիներ մտած են, քիչ մը աւելի «չըջափակելով» Արաֆաթը: Հատերայի ռճբատիրին տէր եղած են պաղեստինեան Ֆաթահի կազմած Ալ – Աքսայի Նահատակներու զօրադունդերը: Շարոնի համար պատասխանատուն միշտ Արաֆաթն է:

Կ· ԳԼԵՐԻՏԵՍԻ եւ Ռ· ՏԷՆՔԹաշի խօսակցութիւնները չարունակուած են եւ երկուքն ալ համաձայն դտնուած են, որ

(Շար·ը Դ· էջ)

ՎԱՆԵՑԻ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԸ Կ'ՈՒԶԷ ՆՈՐՈԳԵԼ ԱԽԹԱՄԱՐԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Թուրքիոյ Խորհրդարանին վանեցի մէկ երեսփոխանը Հ· Զէյլիք Ախթամարի եկեղեցիին նորոգութեան համար դիմումներ կատարած է Մշակոյթի եւ Զբօսաշրջութեան նախարարութիւններուն: Ան դրական քայլ մը նկատած է սահմանին վրայ Հայաստանցիներուն Թուրքիա մուտքի արտօնագիրը տալու կարգադրութիւնը եւ ըսած թէ պէտք է սահմաններն ալ բացուին, որպէսզի տնտեսական յարաբերութիւնները զարգանան: Ատիկա զարկ կուտայ քաղաքական յարաբերութիւններուն ալ: «Հայաստան որուն հետ աշխարհագրական նոյն շրջանակին մէջ համակեցութեան պարտաւոր ենք, մեզի պէտք ուճի: Մեր այս ընթացքով կ'անգօրացընենք Սփիւռքի Հայերուն Թուրքիոյ դէմ տարած բարոզչական պրշաւն ալ» ըսած է Հ· Զէյլիք:

Ինչ կը վերաբերի Ախթամարի եկեղեցիին վերանորոգումին, Թուրք երեսփոխանը երկու տարիէ ի վեր կը ջանայ ատոր հարկաւոր պիւտճէն հայթայթել: Պոլսոյ Առաքելական սեմինարին նախագահը խոստացած է մէկ միլիոն տոլար յատկացնել, սակայն, Ֆրանսայի կողմէ ցեղասպանութեան ճանաչումը ետ մղած է իր ծրագիրները: Ներկայիս վերստին ձեռնարկած է նոյն գործին. կ'ըսէ թէ եկեղեցին մշակոյթային ժառանգութիւն մըն է որ ամբողջ մարդկութեան կը պատկանի: Հայապատկան ըլլալը պատճառ չի կրնար ըլլալ որ այլ տեսակի վերաբերում ցոյց տրուի:

Թուրք երեսփոխանին կարծիքով, Ախթամարի վերաշինութիւնը լաւագոյն պատասխանը կ'ըլլայ «Արարատ» ժապաւէնին (Ա· Եղոյեան) ու օսմանեան բերդը քանդող սաուտի Արաբներու արարքին:

ԱՐՈՒԵՍՏ

Ի՛ՆՉ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐԸ

Վերջին տարիներուն փոքրամասնութիւններու նկատմամբ որոշակի հետաքրքրութիւն մը ակնհարեւ է Թուրքիոյ զանազան շրջանակներուն մէջ: «Զանազան»ին բազկացուցիչներէն են իշխանութիւնները, լրատուականները, դրական շրջանակը, եւայլն: Երեւոյթին մէջ կան անշուշտ տարբեր դրդապատճառներ, սակայն, հետաքրքրականը ինքնին հետաքրքրական է, ինչ մեկնաբանութիւն ալ տրուի անոր:

Փոքրամասնութիւններու ու անոնց կարգին հայութեան, Հայերու բաժին ինկած ուշադրութեան մէջ կայ ճանչնալու հիմնական մղում մը. անշուշտ, երբ այդ ուշադրութեան, հետաքրքրութեան մղիչ ազդակը քաղաքական նպատակներով չարկումը չէ ու կը միտի տասնամեակներու անդիտացում մը զարմանելու: Ատիկա բնական մէկ արդիւնքը պէտք է նկատել տարուած քաղաքականութենէ մը ներքին ու արտաքին ազդակներով թաւպուններու կամաց – կամաց անզօրացումին: Ասկէ 20 – 25 տարի առաջ ոչ իսկ կարելի էր մտածել որ քրտական հարցին, կամ Հայերու ցեղասպանութեան նման նիւթեր հրապարակային արտայայտութիւն գտնէին, կլոր սեղաններու, վիճարկումի առաւելութիւններու առաջադրման չլսային. մինչդեռ, այսօր, թուրք մտաւորականներուն մէկ մասը այդ մասին դրութիւնները, հեռատեսիլը յաճախ տեղ կուտայ անոնց: Ասկէ պէտք չէ հետեւցնել թէ թապուներու ընկղումը, կամ տակրացումը տեղը անվերապահօրէն ձգած է սպասուած սրբագրութեան, թէ իրականութիւնները մատնանշուած, հրապարակուած եւ ընդունուած են, առանց այլեւայլի: Կան միշտ թապուներու չարունակութեան կողմնակիցներ, սեղան բերուած տուեալները ժխտողներ, կամ անոնց թիւը մեկնաբանութեան վրայ յամառողներ, արհամարհողներ, անտարբերներ: Այսուհանդերձ, չափազանցուած չէ ըսելը թէ թուրք ընկերային կեանքը կարեւոր վերափոխումի մը հոլովոյթին մէջ է, ինչ կը վերաբերի երեք քառորդ դար կղզըւած, կնքուած իր իսկ անցեալին, որմէ միշտ սրբագրուած, չարուած տարբերակ մը ներկայացուած է ներսին ու դուրսին:

Փոքրամասնութիւններու նկատմամբ այս հետաքրքրութեան նոր տուեալներէն է հասոր մը որ լոյս տեսած է 2001–ին, Պոլսոյ մէջ: Ան խորագրուած է «Փոքրամասնութեան երիտասարդները կը պատմեն». հեղինակը՝ Եահեա Քոչօղլու լրագրող է, իսկ հրատարակիչը – Սեւճերմակ – ծանօթ է որպէս անկախ, ազատ ու պրպտող լրագրութիւնը քաջալերող մը: Ինչպէս խորագիրը կը մատնէ, 376 էջնոց հասորին բուն հետաքրքրական մասը հայ, հրեայ, յոյն եւ ասորի երիտասարդներու հետ կատարուած տեսակցութիւններու բաժինն է:

Հեղինակը այս նախաձեռնութեան ճամբուն վրայ դրած է նախ ոչ մահմետական վաքֆերու հարցերուն արթնցուցած հետաքրքրութիւնը. այդ նիւթով յօդուածաշարք մը պատրաստած է գոր չեն հրատարակած. յետոյ սկսած է հարցազրոյցներ կատարելու: Վերոնշեալ փոքրամասնութիւններուն պատկանող 46 երիտասարդներ խօսակից ունեցած է, անոնց ուղղելով ինքնութեան, տարբերութեան առընչուած չարք մը հարցումներ:

Տեսակցութիւններու զլուխէն առաջ հասորին մէջ տրուած է Օսմանեան պատմութեան համառօտ ակնարկ մը, հանրապետութեան շրջանը, յատկապէս փոքրամասնութիւններու ուղղուած չարք մը քաղաքական կիրարկումներով, 1934–ի մականունի օրէնքով ազգանունները փոխելու պնդումները, փոքրամասնութիւններու դէմ որոշ ապարդիւնքներու մէջ կիրարկուած սահմանափակումները, պետական պաշտօնատար – պաշտօնեայ ըլլալուն անկարելիութիւնը, ապա 20 դարակազմիկ դինուորութիւնը, Ունեւորու – թեան տուրքը, Սեպտեմբեր 6 – 7–ի դէպքերը, վաքըֆներու մարզին մէջ ծանօթ խոչընդոտները, արգելքները:

Ընդհանուր այս բաժիններէն ետք, ամէն մէկ փոքրամասնութեան երիտասարդներուն հետ կատարուած հարցազրոյցի զլուխներուն նախորդած է այդ ժողովուրդին պատմութեան մասին համառօտ տեղեկատուութիւն մը: Հայերու պատմութիւնը հոն զրաւած է 17 էջ. նըկատի առնուած են ծագումէն մինչեւ ներկայի կարեւորագոյն հանդրուանները: Օսմանեան շրջանէն նշուած են օրինակ, 1895ի կոտորածները, Իթթիհատի օրերը, տեղահանութիւնը, ապա հանրապետութեան ժամանակը որուն ընթացքին Հայերու թիւը չարունակական անկում արձանագրած է: Այդ անկումը բացատրուած է Թուրքիայէն Հայերուն մեկնումով որուն մէջ մեծագոյն դերը վերագրուած է թրքացումի քաղաքականութեան:

Տեսակցութիւններու բաժինով տրուած է 22–էն 38 տարեկան 15 Հայերու (7 կին եւ 8 այր) ուղղուած հարցումները եւ անոնց պատասխանները: Հեղինակը բաւական մանրամասն հարցարան մը գործածած է. նախ ուզած է ունենալ իր խօսակիցներուն ինքնութեան բնորոշումը, լեզուի իմացութիւնը, տարբեր ըլլալու ապրումին բնոյթը, «միւս»ին հետ յարաբերութիւններու աստիճանը, անոր մէջ այլազգիին ունեցած դերը, խառն ամուսնութիւններու մասին տրամադրութիւնները, որպէս հայ խտրական վերաբերումի ենթակայ ըլլալու պարագան, քաղաքական կողմնորոշումը, եւ այլն:

Անցնելէ առաջ հայ երիտասարդներու հետ տեսակցութիւններով պարզուած պատկերին ներկայացումին, պէտք է ըսել թէ այդ բաժինը հատորին մատնած հետաքրքրութենէն կ'անջատուի հայ ընթերցողին համար: Ան կը մղէ անդրադառնալու եւ խորհրդածելու Թուրքիոյ հայութեան ժամանակակից երիտասարդութեան մօտ եւս նկատուած ուշադրաւ փոփոխութիւններուն մասին:

Այդ փոփոխութիւնները կարելի է զըլխաւոր երկու չրջանակով ամփոփել. առաջինը ինքնութեան, պատկանելիութեան վերաբերողն է, յարակից պարագաներով: Թուրքիա ապրող հայ երիտասարդը, ուսանող, ազատ մասպարէզի տէր կամ պաշտօնեայ, երկկուան կաշկանդումները չունի ինքզինքը որպէս այդ ներկայացնելու, տարբեր ըլլալուն զգայնութեան, թիրախ եղած խտրականութեան մասին խօսելու համար: Նոյնն է պարագան լրատուականներու կողմէ Հայութեան, Հայաստանի մասին հաղորդումներու սխալ, կամ խեղաթիւրուած տուեալներուն դէմ հակազդեցութիւններուն:

Այս մարզերուն պատասխանները տրուած են ամենայն անվերապահութեամբ, յաճախ հեգնական, երգիծական ակնարկութիւններով: Կը թարգմանեն հակառակ ամէն բանի փոքրամասնութեան մը անդամ ըլլալով ալ այդ կացութենէն անհանդիստ չըլլալու, օտար, տարբեր նկատուելու երեւոյթը չատ լուրջի չառնելու տրամադրութիւնը: Բացայայտօրէն ըսուի, թէ ոչ, իշխող է այն կարծիքը թէ այդ երկիրը, հողը նոյնքան իրն է, Թուրքիոյ քաղաքացի Հայունը, որքան՝ տէր – տիրական նկատուածինը:

Նշմարուած փոփոխութիւններուն կարեւոր երկրորդ չրջանակը հայ – ոչ հայ սահմանազատումին կը պատկանի: Հոն ալ չկայ չուրջ մինչեւ երկու տասնամեակ առաջ գոյութիւնը պահած զանազանումը: Այս նորութիւնը որ յայտնապէս չրջանակին մէկ արդիւնքն է, արտայայտութիւն կը գտնէ մանաւանդ մտերմական յարաբերութիւններու, ամուսնութիւններու համար ոչ հայ մը ընտրել – չընտրելու պարագաները չօշափող հարցումներու պատասխաններով: Այլ խօսքով՝ հայ երիտասարդ կամ երիտասարդուհի մը մտերիմ յարաբերութիւններուն համար վճռական չափանիշ չէ հայութեան յատկանիշը, քիչ բացառութեամբ: Նոյն համեմատութիւնը չունենալով հանդերձ, ամուսնութեան հեռանկարին մէջ ալ ուշադրաւ է նոյն կեցուածքը:

Այսուհանդերձ, պէտք չէ մոռնալ 15 հոգինոց խումբի մը ներկայացուցչական, նմոյշի հանգամանքը, քանի մը տասնեակ հազարնոց զանգուածի մը համար: Կարելի չէ անտեսել հարցականը թէ այդ նմոյշի խումբը որքա՞նով իրաւունք կու տայ ընդհանրացնելու ըսուածները: Թէեւ, պարբերաբար հասնող լուրերէ, տեղական մամուլին հրապարակումներէն դժուար չէ նչմարել թէ 15 հոգինոց խումբը բաւական իրաւունք ունի ներկայացուցչականի բնոյթը վայելելու:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՐՇԻԼ ԳՈՐՔԻԻ ՄՏԵՂԾԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԱԻԱՆԴԸ ՄԵՐՏՕՐԷՆ Գ'ԱՒՐՆԶՈՒԻ ՀԱՅ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ԳԵՐՊԱՐՈՒԵՍՏԻՆ

Արտաքին արտայայտչաձեւերէն մեկնելով՝ Արշիլ Կորքին առաջին հայեացքով զուտ ամերիկեան զեղանկարիչ կը թուի ըլլալ: Այս մէկը իր հիմքերը ունի անշուշտ: Սակայն, խորքին մէջ, թէ՛ արտաքնապէս եւ թէ ներքնապէս Արշիլ Կորքիի արուեստը ոչ միայն սերտ առընչութիւններ ունի հայ կերպարուեստի հետ ,այլ նաեւ ան ուղղակի ներչնչուած է թէ՛ հայկական միջնադարեան բարձրաքանդակներէն եւ թէ մանաւանդ մանրանկարչութենէն:

Հայկական մանրանկարչութիւնը իր առանցքային դրոշմը դրած է Կորքիի արուեստին վրայ եւ կենսական դեր կատարած է ինքնատպութեան հասնելու անոր ճիգին մէջ:

Այս հաստատումը հիմնաւորելու համար առաջին հերթին կարելի է բաղդատել Կորքիի կարգ մը դիմանկարները (ինչպէս՝ «Նկարիչը եւ իր մայրը» յայտնի զոյգ կտաւները, ինքնադիմանկարները, չարքը եւ մանաւանդ «Արուեստագէտին մօր դիմանկարը» պծանկարը) և Ախթամարի բարձրաքանդակները, ուր սերտ առընչութիւններ պիտի նչմարուին յատկապէս աչքերու արտայայտչականութեան պարագային: Այս մէկը կուգայ ժխտելու այլ հաստատում մը, որուն համաձայն՝ Արշիլ Կորքի օգտուած է փիքասոյական աչքերէն: Այսպէսով, ոչ միայն կը ժխտուի այս հաստատումը, այլեւ ի յայտ կուգայ, որ Փիքասօ իր պատկերած աչքերու արտայայտչականութեան պարագային չատ հաւանաբար օգտուած պէտք է ըլլայ հայկական մանրանկարչութենէն:

Այս ենթադրութեան ուժ կուտայ նաեւ հետեւեալ իրողութիւնը: Փիքասոյի պատկերած հարիւրաւոր երկդիմի կին կերպարներու (թէ՛ դիմացէն եւ թէ կողմէն) չարքը, իրրեւ նորութիւն եւ կըրկնակի արտայայտչականութեան ուժ ունեցող երեւոյթ, մեծ ազմուկ ստեղծած է արուեստի նորագոյն պատմութեան մէջ: Հակառակ անոր որ Փիքասօ այս մէկը կը բացատրէ կինը համբուրելու ատեն անոր դէմքը չատ մօտէն դիտելու երեւոյթով, եւ հակառակ անոր որ ան սպանական մանրանկարչութեան մէջ կարելիութիւն ունէր հանդիպելու երկդիմի դիմանկարներու, չատեր Փիքասոյի այս «գիւտը» կը կապեն հին եգիպտական արուեստին:

Սակայն հին եգիպտական զեղանկարչութեան մէջ կերպարները պարտադրաբար աստուածային օրէնքով կը պատկերուէին կողմնակի, իսկ այդ պարագային դէմքին վրայ երեւցող միակ աչքը կը պատկերուէր դիմացէն, զարձեալ աստուածային օրէնքով: Այս մէկը կը բացատրուի եգիպտական դիցաբանութեան մէջ զտնուիլն ունեցող աչքի աստուածութեան առանձին կերպարով: Իսկ հայկական մանրանկարչութեան (Վասպուրականի) մէջ մենք կը հանդիպինք, այդպիսի երկդիմի, թէ՛ կողմնակի եւ թէ զոյգ աչքերով դիմացէն պատկերուած դիմանկարի, որ ենթադրել կու տայ մեզի, թէ Փիքասօ հաւանաբար ծանօթ էր նաեւ Վասպուրականի մանրանկարչութեան: Կը բաւէ հպանցիկ ակնարկ մը նետել ծաղկող Իսրայէլի Աբրահամի զոհաբերութիւնը (Աւետարան, 1447 թուական Փոսոավանք (Մովս) ձեռագիր թիւ 4922, չափերը 25×18 սմ.) մանրանկարին վրայ, համոզուելու համար, որ Փիքասոյի երկդիմի կին կերպարները սերտօրէն կ'առընչուին Աբրահամի երկդիմի դիմանկարին հետ:

Իսկ ոճային առումով, անկախ Կորքիի արտայայտչաձեւերու ընդհանրութիւններէն, կան ուղղակի զուգահեռներ, որոնք բացայայտ կը դարձնեն Կորքիի ոճային կապը հայկական մանրանկարչութեան հետ: Բացի գոյնի եւ գիծի սերտ առընչութիւններէն, ձեւի իմաստով եւս նմանութիւններ կան:

Ծաղկող Կիրակոսի «Մնունդ» (Աւետարան, 1330 թուական Ուրնկար, Ձեռ. թիւ 2929, չափերը 32×23,5 սմ.) մանրանկարի ֆոնին վրայ պատկերուած եւ զարմանալիօրէն վերացարկուած ձեւերը այնքան նման են Կորքիի պատկերած վերացական ձեւերուն, որ նոյնիսկ մեզի մտածել կու տան, թէ արդեօք Կորքի Մխրոյէն օգտուելու փոխարէն ուղղակիօրէն չէ՞ օգտուած այս եւ կամ նմանօրինակ այլ մանրանկարներէ: Արդեօ՞ք Միրօ եւս ծանօթ էր հայկական մանրանկարչութեան: Այս վերջին հարցը ոմանց կողմէ թէեւ քիչ մը անհեթեթ պիտի նկատուի, սակայն մեզի համար այս մէկը եւս քննելի եւ ուսումնասիրութեան արժանի հարց կը թուի ըլլալ:

Բոլոր պարագաներու, եթէ հակամէտ պիտի ըլլանք հաւատալու ամերիկեան կարգ մը արուեստաբաններու կարծիքին, ըստ որումց՝ Կորքի չէր կրնար ծանօթ ըլլալ հայկական մանրանկարչութեան, ապա ուզենք թէ չուզենք յիշեալ առընչութիւններն ու արմատական կապերը պիտի բացատրենք ենթադիտակիցի եւ «ապրող երազներու» իրողութեամբ,:

Հայկական մանրանկարչութեան գոյնն ու գիծը լաւագոյն զգացող այս գեղանկարկարիչին արտայայտչաձեւերը կարելի է ուղղակիօրէն համեմատել բազմաթիւ մանրանկարներու հետ: Եթէ անոր արուեստին հարազատ են Կիլիկեան մանրանկարչութեան վառ ու պայծառ գոյները, ապա գծային առումով ան չատ աւելի մօտ է Գլաձորի եւ Վասպուրականի դըպրոցներուն:

Օրինակի համար, Կորքիի վերջին շրջանի ստեղծագործութիւններուն ոճը սերտ առընչութիւններ ունի Ք. Ե. 930 թուականին իրագործուած Տաթեւի աւետարանի «Մեռեալներու Յարութիւնը» մանրանկարին հետ:

Այս մանրանկարները, եւ նմանօրինակ ուրիշներ դիւրութեամբ կրնային ներչնչարան դառնալ Արշիլ Կորքիի:

ՄՈՎՍԷՍ ՅԻՐԱՆԻ

«Ազգակ»

ԱՄԷՆ՚ԼԱԻԸ՝ ՍՊԻՏԱԿ ՔԱՂԱՔԻ ԵՐԵԽԱՆԵՐԻՆ

Ի՞ՆՉը կարող է Նոր Տարուան եւ Մնընդեան օրը ուրախութիւն պարգեւել երեխային, քան՝ նուէրը, նուէր ոչ թէ հէքեաթային Ձմեռ Պապիկից, այլեւ հեռաւոր Ֆրանսայից, ուր չուրջ տասերեք տարի է «Հայ Աւետարանական Ընկերակցութիւնը» եւ «Ծոյս Հայաստանի համար» կազմակերպութիւնը ջանում են ամէն պարագաներով ուրախացնել մեր հայ մանուկներին:

Սպիտակում մշտապէս գործում են ՀԱՀ-ն եւ ՑՀՀ գրասենեակները:

Այս երկու կազմակերպութիւնները, «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի հետ համատեղ վերակառուցեցին Սպիտակի թիւ 2 դպրոցը, որն այժմ կրում է մեծ ազգասէր Վեր. Դանիէլ Սահակեանի անունը:

Ֆրանսիայի S.P.F.A. կազմակերպութիւնը ՀԱՀ եւ ՑՀՀ-ի հետ միասին ստեղծեցին համակարգչի դասարան՝ յագեցած ժամանակակից համապատասխան սարքաւորումներով:

Սպիտակում ստեղծուեց Ֆրանս – հայկական մշակութային կենտրոն, որն օգնում է զարգացնել հայ ֆրանսախօսների ֆրանսերէնի իմացութիւնը, օգնում է ամրապնդել Հայաստանի եւ Ֆրանսիայի մշակութային կապերը, Ֆրանսիայում ներկայացնում է հայ ժողովրդի պատմութիւնը, մշակոյթը, անցեալն ու ներկան: Ֆրանսահայ բժիշկներու Միութիւնը երկրաշարժից յետոյ մեծ ներդրում է ունեցել Հայաստանի վերականգնողական աշխատանքներում՝ ֆինանսներ, սարքաւորումներ, մասնագէտների տրամադրում եւ հայ բժիշկների վերապատրաստում Ֆրանսիայում: Վերջերս ՀԱՀ, ՑՀՀ կազմակերպութիւնները, Ֆրանսիայի «Հայ Բժիշկների Միութիւնը», Սպիտակի քաղաքապետարանի հետ միասին ստեղծեցին մանկական բժշկական կենտրոն: Կենտրոնը անվճար բժշկական ծառայութիւն կը մատուցի Սպիտակի երեխաներին:

«Ծոյս Հայաստանի համար» կազմակերպութիւնը հոգաց նորաստեղծ կենտրոնի վերանորոգման ծախքերը, «Հայ Բժիշկների Միութիւնը» տրամադրեց բժշկական անհրաժեշտ սարքաւորումներ եւ յանձն առաւ աշխատողների մշտական աշխատավարձը:

Մանկական բժշկական կենտրոնի բացմանը ներկայ էին «Հայ Աւետարանական Ընկերակցութեան» եւ «Ծոյս Հայաստանի համար» կազմակերպութեան Հայաստանի ներկայացուցիչ Որնէ Լեւոնեանը, «ՑՀՀ»ի անդամ տոքթ. Արթիւր Պօյաճեանը, ԻՒՄԱՖ-ի հիմնադիր եւ առաջին նախագահ տոքթ. Սերժ Սիմոնեանը, նախագահ տոքթ. Ժակ Պօզեանը, Սպիտակի քաղաքապետ Համլէթ Սարդարեանը եւ ուրիշներ:

Բժշկական կենտրոնի ստեղծման ծրագիրը եւ աշխատանքները սկսել էին նախկին քաղաքապետ՝ հանգուցեալ՝ Սուրէն Աւետիսեանի օրօք եւ բացման արարողութիւնը նուիրուած էր նրա յիշատակին:

Երկու տարի առաջ Սպիտակի քաղաքապետարանը ի յարգանս ՀԱՀ-ի եւ ՑՀՀ-ի ծառայութիւնների, վեր. Որնէ Լեւոնեանին չնորհեց «Սպիտակ քաղաքի պատուաւոր քաղաքացի» կոչումը: ՀԱՀ-ն եւ ՑՀՀ կազմակերպութիւնը Վեր. Ժիլպէր Լեւոնեանի գլխաւորութեամբ Սպիտակի երեխաների համար ամէն տարի կազմակերպում են ամառային ճամբարներ: Նոր Տարուայ եւ Ս. Ծննդի առիթով տեղի են ունենում հանդէսներ: Սպիտակի շատ երեխաներ ընդգրկուած են հովանաւորութեան ծրագրերում:

Ա. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Պոլսահայ Միութեան Արամ Խաչատրեան համերգասրահին մէջ, Դեկտեմբեր 9-ին, համերգ մը տեղի ունեցած է մասնակցութեամբ ծանօթ դաշնակահար Շահան Արծրունիի: Ցայտագրին մէջ տեղ գտած էին Ալան Ճովհաննէսի, Եդուարդ Միրզոյեանի, Ալիսիա Թերզեանի, Գոհարիկ Ղազարոսեանի եւ Սիրվարդ Գարամանուկի գործերը: Սկիզբը եւ վերջաւորութեան Շահան Արծրունի նուագած է Արամ Խաչատրեանի ստեղծագործութիւններէն:

ՇԱԽԻԼ ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Յունուար 13 յետմիջօրէ: – Շուխլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Ս. Պալասանեան սրահը լեցուն էր ծնողներով եւ բարեկամներով, եկած մասնակցելու Լեւոն Շանթ դպրոցի տարեկան աւարտական Տօնածառի հանդէսին:

Ցերեկոյթին բացումը կատարեց Ծուխին Հոգեւոր Հովիւ ու նաեւ ուսուցիչ՝ Յարութիւն Քհնյ. Թաշճեան: Ներկանիներուն բարի գալուստ մաղթելէ ետք, Յարութիւն Քահանայ նշեց որ այս տարի դպրոցը կը հաշուէ 25 աշակերտներ, 3,5 տարեկանէն մինչեւ չափահասներ որոնք կուգան, չաբաթը մէկ անգամ, քանի մը ժամ իրենց մայրենին սորվելու: Ան չէշտեց որ հայերէնը միայն գրութեան լեզու մը չէ, այլ պէտք է նաեւ ըլլայ հաղորդակցութեան լեզու զոր պարտինք գործածել ու տարածել մեր յարկերէն ներս:

Ժամանակը եկած էր որ աշակերտները ցոյց տան իրենց սերտումներուն արդիւնքները:

Նախ, պատանիներու եօթը հոգինոց խումբը Հայաստանի քրիստոնէացման պատմականը ըրաւ: Անոնք իրարու եաեւէ եւ սահուն հայերէնով կարդացին այդ շրջանի կարեւոր իրադարձութիւններէն քանի մը դրուագներ (Ս. Թադէոս, Ս. Բարթողիմէոս, Ս. Սանդուխտ Կոյս, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եւ Տրդատ Թագաւոր):

Կրօնական ընկերակցութեան ատենապետ՝ Հրայր Հրաչեանի ամանորեան մաղթանքի խօսքէն ետք, բեմ հրաւիրուեցաւ փոքր աշակերտներու 12 հոգինոց խումբը: Անոնց յայտագիրը կը բաղկանար երկու բաժիններէ. նախ, Յասմիկ Հրաչեանի («Ակն» համոյթէն) ղեկավարութեամբ, անոնք երգեցին Փիլիպպարեան «Ցիշեցուք» գեղեցիկ շարականը: Ապա, դպրոցի օգնական ուսուցչուհի՝ Ռոզին Թաշճեանի ջանասիրութեամբ, աշակերտները ներկայացուցին Ս. Ծննդեան խորհուրդին պատշաճ հաճելի ելոյթ մը, երգերով եւ պարերով ճոխացած, որ ջերմօրէն գնահատուեցաւ ներկաներուն կողմէ:

Կաղանդ պապային ժամանումը ընդհանուր խանդավառութիւնը հասցուց իր գագաթնակէտին: Ան, ինչպէս ամէն տարի, առատաձեռն գտնուեցաւ ու ամէն աշակերտներուն ու ներկայ մանուկներուն բաշխեց իր արժէքաւոր նուէրները՝ գիրք, տուբմ... (չոքոլա):

Տօնածառի այս ցերեկոյթը աւարտեցաւ ընտանեկան մթնոլորտի մը մէջ, հիւրասիրութեամբ մը:

Հ. Հ.

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

ԵՒՐՈՅԻՆ ՄԵԾ-ՄԱՑՐԻԿԸ

Այսօր ոչ Եւրոպական Միութեան, հետեւաբար ոչ ալ եւրոյի գործածութեան չրջանակին մաս կը կազմէ Զուիցերիան: Սակայն, այդ երկիրը եւրոյի անցեալ մը ունի, 1867-էն: Այս թուականին երկիրը որոշած է Ֆրանսայի, Պելժիոյ, Իտալիոյ, Յունաստանի հետ մաս կազմել լատինական դրամական միութեան: Հասարակաց այդ ոսկեդրամները նոյն ծանրութիւնը ունէին, բայց պահած էին ազգային անուններն ու խորհրդանիշերը:

Մեծաղէ այդ դրամները, կամ թղթադրամները առանց տուրքի ու սահմանափակումի, կրնային գործածուիլ ամբողջ միութեան մէջ. կարելի էր հաւ մը, կամ սայլի անիւ մը գնել Լօզանի, Աթէնքի, Հռոմի կամ Փարիզի մէջ, Միութեան որեւէ մէկ երկրին դրամով: Զուիցերական ֆրանք մը Ֆրանսականին հետ նոյն արժէքը ունէր եւ կարելի էր գայն փոխանակել յունական մէկ տրախմիով, իտալական մէկ լիրով, կամ պելժական ֆրանքով մը:

Եւրոպական առաջին այդ դրամին նախաձեռնութիւնը կը պատկանէր Ֆրանսային որ ոսկիի որոշակի ծանրութիւն մը սահմանած էր իր ֆրանքին համար: Ատիկա Նափոլէոնի կողմէ պարտադրուեցաւ իր ենթակայութեան տակ գտնուող երկիրներուն: Ան ընտրեց «Նափոլէոն»ը. 20 ֆրանքնոց մը որ 5·8 կրամ ոսկիէ էր: Անոր գործածութիւնը կը չարունակուէր Ֆրանսական տիրապետութենէն ետքն ալ, քանի որ դրութիւնը պարզ էր ու վստահելի: Պելժիա որ 1831-ին անկախացաւ, նոյն դրութիւնը որդեգրեց, ստեղծելով պելժական Ֆրանքը: Իտալիա յաջորդական փուլերով մաս կազմեց անոր, իսկ Զուիցերիա 1851-ին միաւորեց նահանգային իր դրամները եւ ունեցաւ զուիցերական Ֆրանքը որ յար եւ նման էր քոյր դրամներուն:

Լատինական դրամական միութիւնը արժէքաւոր մետաղներու սակարանին փոփոխութիւններուն հետեւանք դժուարութիւններու բախեցաւ, սակայն, գործածուեցաւ գոհացնելով առեւտրականները եւ յարգելով ազգային ինքնութիւնները: Ան չարունակեց իր գոյութիւնը պահել մինչեւ 1914 Օգոստոս 2 երբ Ա. աշխարհամարտը վերջ տուաւ Լատինական դրամական միութեան որ կրնայ, արդարօրէն, Եւրոյին մեծ մայրիկը նկատուիլ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԹԻԻ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ Լ.

ԴԺՈՒԽԱՑԻՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

«Ի՛նչ աչքեր, ի՛նչ հրմշտունք, ի՛նչ մազեր, մանաւանդ դիմադիծներու ի՛նչ նրբութիւն, – կը մտածէր ինքնիրեն: – Այս կինը չատ ալ դժուարահաճ չերեւար, ո՛չ ալ չափազանց խստակեաց ու անմերձենալի: Պատուախնդիր կին մը այսպէս, առաջին անգամ տեսած մէկ երիտասարդին հետ, պատուհանէ պատուհան, խօսակցութեան չի մտնար: Թերեւս դիս խաբեց, Աստիկի օրինաւոր կինը չէ, այլ հոմանուհին, իր խօսուածքը, իր չարժուձեւերը ցոյց կու տան, որ գործս կիսաչափարհիկ կնոջ մը հետ է, այդ պարագային իրաւունք ունիմ կարծելու, որ մեր յարաբերութիւնները պատուհան պատուհան խօսակցութեան մը մէջ պիտի չսահմանափակուին, մանաւանդ որ յայտնի կ'երեւայ, թէ անհաճոյ չեմ իրեն, նայածքին մէջ համակրական բան մը կար, յետոյ, եթէ չհամակրէր, այսչափ երկար խօսակցութեան չէր բռնուեր հետս»: Տրդատ այս խորհրդածութիւնները ընելէ ետքը դարձաւ ուրիշ մտածումներու:

«Այդ Աստիկը քիչ մը գործը կ'աւրէ կոր, – խորհեցաւ, – կը նախընտրէի, որ ամուսինը կամ սիրահարը ուրիշ մէկը ըլլար, Աստիկ կասկածելի մարդ է, Արշակին բարեկամներէն էր, ասկէ զատ աննըպաստ բաներ իմացած եմ»:

Ու յանկարծ մտատանջութիւն մը իր միտքը պղտորեց:

«Արդեօք, – խորհեցաւ, – անխոհեմութի՞ն մը ըրի այս կնոջ հետ տեսակցելով, արդեօք Աստիկի պիտի պատմէ՞ խորհրդաւոր երիտասարդի մը գոյութիւնը դրացի տան մը մէջ, եւ Աստիկ այ հետաքրքրի՞ր պիտի ըլլայ ճանչնալու, թէ ո՞վ է այն: Ա՛խ, այս կիները, միշտ փորձանքի պատճառներ են մեզի համար, թերեւս այդ կինը լրտեսուհի մըն է եւ Աստիկի ձեռքին տակ գործիք մը, թերեւս անոր դրդումովը եկաւ պատուհանին առջեւ երգեց, որպէսզի այդ կերպով յարաբերութիւն հաստատէ ինծի հետ ու զիս խօսեցընել տայ. ինչ որ ես համակրութեան նշան մը նկատեցի, գուցէ վարպետ միջոց մըն էր զիս թակարդը ձգելու համար»:

Այս կասկածանքները սկսան վրդովել երիտասարդը:

«Հարեւանախտաբար, – կը մտածէր, – ինքնութիւնս ծածկեցի, միայն մէկ ըսածներուս հաւատք ընծայե՞ց»:

Այդ գիշերը բաւական անհանդարտ անցուց Տրդատ: Կնոջ հետ ունեցած տեսակցութիւնը կը վերլուծէր չարունակ՝ տեսնելու համար, թէ անխոհեմ խօսք մը փախցուցա՞ծ էր բերնէն:

Հետեւեալ օրը, երբ սենեակը նատած կը կարդար, դարձեալ լսեց դեղուհիին անոյշ ձայնը:

«Փորձիչ սատանան եկաւ» – ըսաւ ինքնիրեն:

Եւ որոշեց տեղէն չշարժիլ:

Բայց այդ որոշումը երկար չտեւեց:

Անդիմադրելի գօրութիւն մը գինքը դէպի պատուհանը կը մղէր:

Կարծես ակամայ ոտքի ելաւ եւ ուղղուեցաւ դէպի պատուհանը ու կամաց մը վարագոյրին տակէն ակնարկը ուղղեց դիմաց:

«Չէ՛, – ըսաւ ինքնիրեն, – այս հրեշտակը չի կրնար չար սատանայ մը ըլլալ... իմ կասկածներս պարզապէս ծիծաղելի են»:

Եւ վարագոյրը բացաւ ու պատուհանը վեր առաւ:

Կինը նչմարեց երիտասարդը եւ գլխու չնորհալի չարժումով մը բարեւեց:

– Բարեւ, տիկի՛ն, – ըսաւ երիտասարդը՝ ինքն ալ գլուխը խոնարհեցնելով:

– Բարեւ, պարո՛ն, հո՞ս էք եղեր:

– Այո, նստեր, կը կարդայի, երբոր ձեր ձայնը լսեցի, ալ ընթերցումս չկրցայ շարունակել, մագնիսական գօրութիւն մը զիս դէպի պատուհանը մղեց:

– Ուրեմն իմ երգս ձեզի արգե՞լք եղաւ, ներում կը խնդրեմ:

– Կ'աղաչեմ, տիկի՛ն, ես եմ, որ ձեզի չնորհակալութիւն կը յայտնեմ, որ այսպէս հաճելի վայրկեաններ անցընել կուտաք ինծի:

– Ես կ'ենթադրէի, որ դուրս ելած էք:

– Առտուն ելայ, բայց յետոյ վերադարձայ, երբ գործ մը չունիմ ընելիք, դուրսը կենալ ու սրճարանները դեգերել չեմ սիրեր, կը նախընտրեմ սենեակս քաչուիլ ու կարդալ:

– Հաճելի զբօսանք մըն է ընթերցումը, – հաստատեց դեղուհին:

– Դուք ալ շատ կը կարդա՞ք:

– Այո, կը կարդամ, երբոր ժամանակ ունենամ, բայց տնական գործերը շատ ժամանակ չեն տար ինծի:

– Սպասուհի չունի՞ք:

– Ոչ, ես եմ իմ սպասուհիս:

– Բայց կարծեմ Աստիկ էֆէնտի լաւ դրամ կը շահի եւ կրնայ ձեզի սպասուհի մը բռնել:

– Ինծի յարդութեան համար չէ, ընդհակառակը, անիկա միշտ կ'ուզէ, որ սպասուհի մը պահեմ, բայց ես կը մերժեմ... ես կը սիրեմ իմ գործս իմ ձեռքովս տեսնել, ասկէ զատ տնական գործերը ինծի համար հաճելի ժամանց մըն են:

– Ուրեմն ամբողջ օրը տանը մէջ առանձին կ'անցընէք:

– Ընդհանրապէս առանձին եմ:

«Ահաւասիկ կարեւոր մանրամասնութիւն մը» – խորհեցաւ Տրդատ:

Ցետոյ բարձրաձայն ըսաւ.

– Ձեր ամուսինը առտուն կանո՞ւխ կը մեկնի:

– Ո՛չ, ընդհակառակը, ընդհանրապէս կէսօրին մօտ կը մեկնի, եթէ բացառիկ գործ մը չունենայ, միայն թէ իրիկունները չատ ուշ կուգայ:

– Երանի՛ իրեն, որ ձեզի նման տանտիկին կին մը ունի, տանտիկինն ու միանգամայն դեղանի:

– Կը կարծէք, որ մեծ երջանկութի՞ւն մըն է ասիկա:

– Կը հաւատամ, որ միակ երջանկութիւնն է:

– Բայց դուք ալ կրնաք այդ երջանկութեան տիրանալ, քանի որ այդքան փափաքող էք... տանտիկինն աղջիկներ չեն պակսիր, եւ դուք ալ երիտասարդ էք, ինչո՞ւ չէք ամուսնանար:

– Եթէ ձեզի նման կին մը գտնեմ, վայրկեան մը չեմ վարանիր:

– Մե՛ղք, որ քոյր մը չունիմ, – ըսաւ դեղուհին խնդալով, – եթէ քոյր մը ունենայի, որ ինծի նմանէր, միասին կ'ամուսնանայիք:

(Շար. 146)

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՏՕՆ ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳԻՍԻ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 26

Տօն է ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳԻՍԻ

Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի առաւօտեան ժամը 10–ին։

կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ Ա· ՔՀՆՑ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ

(Շար· Ա· Էջէն)

արագընթաց բանակցութիւններ տանին վերջ տալու համար կղզիին բաժանման։ Հանրապետականներ պիտի ունենան չաբաթը երեք անգամ Յունուար 21–էն սկսեալ, յայտարարած է ՄԱԿ–ի կիպրոսի յատուկ բանագնացը։

ԱՄՆ–ու Պաշտպանութեան նախարարը հաստատեց որ ամերիկացի զինուորներ (աւելի քան 650) պիտի ղրկուին Փիլիպպեան կղզիները, ճիշդ ու ճիշդ Պապիլան եւ Ժոլօ կղզիները, ուր կեռիլոններու Ապու Սայաֆ խմբակը պատանդներ վար դրած է երկար ատենէ ի վեր, որոնց կարգին Ամերիկացիներ։ Գաղտնիք չէ, որ Պէն Լատէնէն եւ Օմարէն եռք, ԱՄՆ–ու նոր թիրախը պիտի ըլլային Փիլիպպեանները։ Այս նպատակին համար, Ուաշինկթըն 100 միլիոն տոլար կը տրամադրէ։ Ամերիկացի զինուորները պիտի հետապնդեն Ապու Սայաֆ խումբի 1200 անդամները, որոնք անդրազգի լարկոտներու, մոլեռանդ կրօնականներու եւ գող-աւազակներու ամբողջութիւն մըն են։

ՉԻՉԻՆԻՈՅ մէջ 9 ոուս զինուորներ ըսպանուած են անջատողականներու կողմէ, երկու յարձակումներու ընթացքին։ Ռուսական բանակի ալ մէկ գործողութեան հետեւանքով, բնակչութեան մէջ 5 մեռեալ կայ եւ 6 հոգի ալ անհետացած է։

ՍԳԱՆԱՅԻ ԳՐԱԳԻՏԸ՝ Գամիլօ Խոսէ Չելա, Նոպէլեան մրցանակակիր, մեռած է 85 տարեկանին։ Հեղինակ էր 70 հատորներու եւ Սպանիոյ մեծագոյն գրաւէջը կը նկատուէր։ Շրջած է երկրին գաւառները եւ գրած գեղջկական պատմութիւններ։

2001–ին ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ չորս միլիոն ոճիր եւ յանցագործութիւն կատարուած է, ինչ որ օրական 11 հազարի միջին մը կը նշանակէ, պատմական մրցանիշ մը։ Այս թիւը հաղորդած է Մոնթիւսոնի (Ալիէ Նահանդ) քաղաքապետը (դանագան ալ), որ նախկին տնօրէնը եղած է 80 հազար ոստիկաններու եւ միշտ կապ պահած է «Մայր Տան» հետ, այսինքն Ներքին Նախարարութեան։

ՆՈՐՎԵԿԻՈՅ երմտական պահպանողական նախարարը՝ Փէռ – Քրիսթիան պաչտօնապէս ամուսնացած է իր ընկերոջ՝ Եան Էրիք Ֆնարպաքի հետ, մեհեանները խումբին տնօրէնը։ Նորվեկիոյ կառավարութեան առաջին անդամն է որ իր միասեռական յարաբերութիւնը կը կանոնաւորէ։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Լինասէն, Տէր եւ Տիկին Սերժ Մաղթեան 40 Եւրօ կը նուիրեն «Ցառաջ»ի Նուրհան Իփլիքճեանի մահուան առթիւ։

Demande d'emploi

Femme arménophone (arménien occidental et oriental) de nationalité , française recherche :

Garde d'enfants ou assistance de jour pour personnes âgées, sur Paris ou proche banlieue-est.

Disponibilité immédiate.

☎ **01 43 48 68 50.**

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

PROJECTION DIAPOSITIVES commentées par

Haik Der Haroutiounian

«PAYSAGES — VISAGES DE LIEUX QUI FURENT»

le Vendredi 25 Janvier à 20 heures 45

Studio de l'Espace Culturel «Le 148»
148, rue P.-V. Couturier — Alfortville

Images d'un nouveau voyage en septembre 2001

Merzifon — Giresun — Chabin Karahissar — Trabzon — Enregistrements de dialecte Hamchen Artvin — Ardahan — Kars — Ani — Mont Ararat — Lac de Van — Mont Sipan — Monastères Varak et Narek — Erzeroum — Mouch — Bitlis — Sassoun — Diyarbékir — Anteb — Marach — Zeytoun — Hadjen — Sis — Adana — Moussa Dagh

Participation aux frais

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

TELEVISION

FRANCE 3

Samedi 26 janvier à 23h45

Dans la collection «D'où viennent les Français» Les Arméniens de Décines

ETRE AILLEURS... ICI

56 minutes
un film de Evelyne RAGOT
une co-production France 3 / Les Films d'Ici

Les Arméniens sont arrivés en France à partir de 1923, en provenance des orphelinats et des camps de réfugiés de Syrie, du Liban et de Grèce. De Marseille, leur port d'arrivée, ils ont émigré vers les centres industriels de la vallée du Rhône.

Décines, dans la banlieue est de Lyon, fut un lieu de concentration très important, autour de l'Usine de la Soie qui fabriquait de la rayonne et employait plus de 50% d'Arméniens. Elle l'est resté avec l'arrivée plus tardive des Arméniens du Liban qui ont émigré dans les années 70. La famille Mardirossian illustre, sur trois générations, le parcours classique d'une famille arménienne de Décines, des débuts difficiles à la réussite de certains de ses membres. C'est une famille très impliquée dans la vie communautaire : Jules Mardirossian est un militant actif de la cause arménienne, son frère Edouard est un des piliers de la vie associative de Décines et sa fille ainée travaille à Erevan à la reconstruction de l'Arménie indépendante.

A travers le parcours et les différents points de vue des membres de cette famille, le film interroge le sentiment de l'arménité et la question du territoire où s'enracine aujourd'hui l'histoire d'une famille et d'une communauté qui s'est voulue et sentie française mais se comporte aussi en diaspora.

ՄԵԾԱՐԱՆՔ ԱՆՐԻ ՎԵՐՆԷՕՅԻ

ԱՆՐԻ ՎԵՐՆԷՕՅԻ ԸՆՏԱՆԻՔԻՆ

«Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի Հոգաբարձուների Խորհուրդը խորը վիշտ է յայտնում մեծ արուեստագէտի, աշխարհահռչակ կինոռեժիսորի մահուան կապակցութեամբ։

Անրի Վերնէօյ իր վառ տաղանդով, պրոֆեսիոնալիզմով եւ անկրկնելի ֆիլմերով մեծ անուն ու վաստակ բերեց ոչ միայն իրեն ու իր ընտանիքին, այլեւ համայն հայութեանը։

«Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի Հոգաբարձուների Խորհրդի անդամ, անխառն հայրենասէրի մահը մեծ կորուստ է բոլորիս համար։ Յաւակցում ենք հանգուցեալի հարազատներին եւ մերձաւորներին։

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ»
ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ
ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒՆԵՐԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

15 Յունուարի 2002թ·

Հովանաւորութեամբ
ԻՍԻԻ Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱԱՏՈՒԱԾԱԾԻՆ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ

կազմակերպութեամբ
ՊԱՅԾԱՌՈՒԹԵԱՆ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԱՐՄՆԻ
ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

Գրական Երեկոյթ

Նուիրուած
ՄՈՎՍԷՍ ՊԱԶԱՃԵԱՆԻ
«ՄԻՆՉԵՒ ՎԵՐՋԻՆԸ ԱՐԵՒՆԵՐՈՒՆ»
Նոր հատորին

Գործը կը վերլուծէ
ՆՈՐԱ ՊԱՐՈՒՐԹՃԵԱՆ

Կը մասնակցին՝
Սարգիս Քէօշկէրեան (*ընթերցումով*)
Յովհաննէս Տէմիրճեան (*կիթառով*)

Կիրակի, Յունուար 27, ժամը 17–ին, եկեղեցւոյ «Նուրհան Փրէնկեան» սրահին մէջ
6, avenue Bourgain, Issy-les-Moulineaux
Երեկոյթի աւարտին՝ ընդունելութիւն։ Մուտքը ազատ է։

Offre d'emploi

Maison de retraite arménienne recherche :

OUVRIER PROFESSIONNEL

toutes mains chargé de l'entretien général de l'établissement.

Titulaire de permis B

Envoyez CV à l'attention de Monsieur Arsène GARABEDIAN, Directeur
Maison de retraite de l'Eglantier
7, rue de l'Eglantier
95500 GONESSE
Tél. : 01. 39. 85. 24. 24

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Հանրի Վերնէօյի ընտանեկան պարագաներուն։

Ֆրանսական չարժանկարի իր տաղանդաւոր ժապաւէնները միջազգային հռչակի արժանացած են, նաեւ իր վէպերէն «Մայրիկ»ը։

Մեծարանքի խօսք ունինք մանաւանդ Աչոտ Մալաքեանին իր անկեղծ եւ հաստատ դիրքորոշումներուն համար, ան յաճախ նեցուկ կանգնած է Հայ մշութիւններուն իր ներկայութեամբ ու խօսքով։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՇՐՋԱՆԱՑԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Le
Centre Culturel SAINT MESROB
A PARIS
vous invite
le Vendredi 25 janvier à 20h45
à une
RENCONTRE
avec
KRIKOR BELEDIAN
à l'occasion de la publication récente aux Editions du C.N.R.S. de son livre :
CINQUANTE ANS DE LITTERATURE ARMENIENNE EN FRANCE
1922 - 1972
DU MEME A L'AUTRE

Vente de l'ouvrage et signature

— Entrée libre / Cocktail —

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine — Monge

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի ձեռնարկը օդափոխութեան կայանի ի նպաստ Փարիզի մէջ, Մարտ 9–ին։

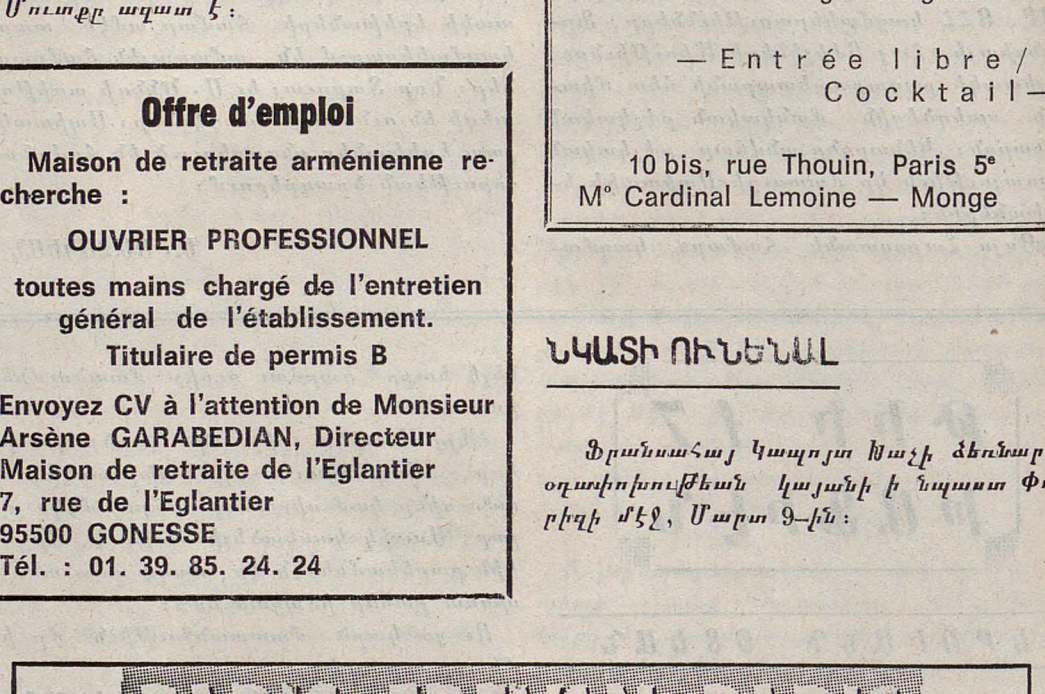
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SOIREE COSTUMEE

La Croix Bleue des Arméniens de France section **«Astrig»** d'Arnouville organise une **SOIRE COSTUMEE EXCEPTIONNELLE, le Samedi 9 février à partir de 20 heures,** à l'éspace Charles Aznavour, à Arnouville-lès-Gonesse, au profit de son **Ecole hebdomadaire.**

La soirée sera animée par l'**Orchestre GAIDZAG'S.**

Soucieuse d'innover, de lancer des formules originales et de surprendre, la section laisse libre cours à chacun pour la tenue vestimentaire qui peut être originale, extravagante ou costumée (sans thème). Bien entendu, il n'y a aucun caractère obligatorie à se costumer.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 22
MARDI
22 JANVIER
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·345 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·345

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ, Յունուար 21–ին սկսաւ չատ մտահոգիչ չաբաթ մը առողջապահութեան գետնի վրայ: Գործադուլի չարժումները իրարու պիտի յաջորդեն ամբողջ չաբթուան երկայնքին: Երկուշաբթի, հիւանդանոցներու անձնակազմերը ազդանշանը կու տային գործադուլի դիմելով: Իրենց պահանջը կը վերաբերի 35 ժամերու կիրարկման: Յաջորդ օրը, երեքշաբթի, Յունուար 22–ին, կարգն էր հիւանդապահուհիներուն, բոլոր ճիւղերու, այսինքն նաեւ անոնք որոնք «ազատական» կ'որակուին: Ասոնք իրենց աշխատավարձի վերարժեւորումը կ'ուզեն երկար ատեն է: Օրինակ, դիտել կու տան որ մէկ ներարկումը կ'արժէ 2 եւրօ 67 եւ 14 տարի է չէ փոխուած: Եւ դեռ կայ ուրիշ հարց մը, հիւանդապահուհիներու անբաւարարութիւնը: Չորեքշաբթի, Յունուար 23–ը, ամէնէն սեւ օրը կրնայ ըլլալ, քանի բժիշկներուն մէացած են բոլոր այլ ճիւղերը՝ ինչպէս ՍԱՄԻՒ, ԷՍ – Օ – ԷՄ ՄԵՏԸՍԷՆ, ընդհանուր հիւանդութեանց, ստիպողական բաժանմունքի բժիշկները եւն., եւն., օրը մկրտուած է «24 ժամ առանց բռնի» (այս վերջին բառը ժողովրդական տարազն է բժիշկին): Այս բոլոր չարժումները կրնան նորոգուիլ: Վերջին տեղեկագիրները իլիզապէթ Կիկուի եւ Պէրնար Քուչնէրի հետ ոչ մէկ դրական արդիւնք տուին, եղած բոլոր առաջարկները զոհացուցիչ չեն նկատուիր: Ազատական հիւանդապահուհիները իրենց բուժարանները պիտի փակեն Փետր. 2–ին 12: Լ. Ժոսփէն նեղ կացութեան մատնուած է նախընտրական այս չըրջանին մէջ:

ԹՈՒՒՈ հաւաքուեցան, Յունուար 21–ին եւ 22–ին, այն նուիրատուները, որոնք պիտի ճչդեն իրենց մասնակցութիւնը Աֆղանիստանի վերաչինութեան համար: Պատուիրակները 60 երկիրներ կը ներկայացնեն: Առաւելագոյն դումարները կ'ապահովեն Ճափոն, Եւրոպական Միութիւնը, Մէյացեալ–Նահանգները ու Սաուտի Արաբիան: Համաչխարհային Դրամատունը 15 միլիառ տոլար կը դնահատէ երկրին կարիքները գալիք տասը տարիներուն համար: Ճափոն, արդէն իսկ, յանձն առած է 500 միլիոն տոլարով մասնակցիլ:

ՆԻՒՐԱՒՈՆԿՕ հրաբուխին ժայթքումը (Գոնկօ) աւեր գործած է եւ բոլորովին քարուքանդ ըրած Կոմա քաղաքը, ուր 40 մեռեալ կայ, հակառակ անոր որ նախապէս իշխանութիւնները էլիզապէթ կիկուի եւ Պէրնար Քուչնէրի հետ ոչ մէկ դրական արդիւնք տուին, եղած բոլոր առաջարկները զոհացուցիչ չեն նկատուիր: Ազատական հիւանդապահուհիները իրենց բուժարանները պիտի փակեն Փետր. 2–ին 12: Լ. Ժոսփէն նեղ կացութեան մատնուած է նախընտրական այս չըրջանին մէջ:

ԹՈՒՒՈ հաւաքուեցան, Յունուար 21–ին եւ 22–ին, այն նուիրատուները, որոնք պիտի ճչդեն իրենց մասնակցութիւնը Աֆղանիստանի վերաչինութեան համար: Պատուիրակները 60 երկիրներ կը ներկայացնեն: Առաւելագոյն դումարները կ'ապահովեն Ճափոն, Եւրոպական Միութիւնը, Մէյացեալ–Նահանգները ու Սաուտի Արաբիան: Համաչխարհային Դրամատունը 15 միլիառ տոլար կը դնահատէ երկրին կարիքները գալիք տասը տարիներուն համար: Ճափոն, արդէն իսկ, յանձն առած է 500 միլիոն տոլարով մասնակցիլ:

ՆԻՒՐԱՒՈՆԿՕ հրաբուխին ժայթքումը (Գոնկօ) աւեր գործած է եւ բոլորովին քարուքանդ ըրած Կոմա քաղաքը, ուր 40 մեռեալ կայ, հակառակ անոր որ նախապէս իշխանութիւնները էլիզապէթ կիկուի եւ Պէրնար Քուչնէրի հետ ոչ մէկ դրական արդիւնք տուին, եղած բոլոր առաջարկները զոհացուցիչ չեն նկատուիր: Ազատական հիւանդապահուհիները իրենց բուժարանները պիտի փակեն Փետր. 2–ին 12: Լ. Ժոսփէն նեղ կացութեան մատնուած է նախընտրական այս չըրջանին մէջ:

ԹՈՒՒՈ հաւաքուեցան, Յունուար 21–ին եւ 22–ին, այն նուիրատուները, որոնք պիտի ճչդեն իրենց մասնակցութիւնը Աֆղանիստանի վերաչինութեան համար: Պատուիրակները 60 երկիրներ կը ներկայացնեն: Առաւելագոյն դումարները կ'ապահովեն Ճափոն, Եւրոպական Միութիւնը, Մէյացեալ–Նահանգները ու Սաուտի Արաբիան: Համաչխարհային Դրամատունը 15 միլիառ տոլար կը դնահատէ երկրին կարիքները գալիք տասը տարիներուն համար: Ճափոն, արդէն իսկ, յանձն առած է 500 միլիոն տոլարով մասնակցիլ:

ՆԻՒՐԱՒՈՆԿՕ հրաբուխին ժայթքումը (Գոնկօ) աւեր գործած է եւ բոլորովին քարուքանդ ըրած Կոմա քաղաքը, ուր 40 մեռեալ կայ, հակառակ անոր որ նախապէս իշխանութիւնները

լուի թէ յարդ անպիտացած էր տիկին Թասքայի դոյութիւնը եւ պիտի չարուներակէ անպիտանալ:

ՍԱՐՍԷԼի մէջ է, Գրեթէյէն եաք, որ ցոյց մը տեղի ունենայ կիրակի, Յունուար 20–ին, պայքարելու համար հակահրէութեան դէմ, որ ըստ Իսրայէլի, ծաւալած է Ֆրանսայի մէջ եւ մեծ համամասութիւններու հասած: Այս առընչութեամբ, բազմաթիւ դիրքեր եւ յօդուածներ լոյս կը տեսնեն, Լիպերասիոն Յունուար 21–ին էջեր նուիրած էր հարցին:

ԽՐՈՒԱՒԻՈՅ բացը, Ապրիլականի մէջ ջախջախուած է Թռան մը որ Ֆրանսայի 3 դինուորներ կը փոխադրէր: Մէկը մեռած է, երկու ուրիշներ վիրաւորուած են: Ասոնք մաս կը կազմէին Պոսնիոյ ՕԹԱՆ–ի կայունացման ուժին:

ԻՍՐԱՑԷԼԵԱՆ ԲԱՆԱԿը ամբողջովին դրաւած է Այսրյորդանանի Թիւլքարէմ քաղաքը: Միւս կողմէ, աւելի ամբապնդած է Արաֆաթի չուրջ չրջափակումը, մինչ Շարոն կը կրկնէ սպառնալիքները: Շշուկները կան, ըստ որոնց Արաֆաթ կըրնայ իր հրաժարականը յայտնել կամ եւլք մը դտնել արտասահման անցնելու համար:

ՖՐԱՆՍԱՅի մէջ յանցագործութիւնը օրէ օր կը ծաւալի եւ կարգ մը չրջաններու մէջ անտանելի դարձած է: Շաբաթէն կիրակի (Յունուար 19–20) դիչերը 22 կառքեր կրակի տրուած են Սէն Թ'Էթիէն եւ քաղաքապետը յուսահատած է այլեւս, Փիւի–ան–Վըլէյնի մէջ ալ կառքեր եւ օթօպիւս մը կրակի տրուած են, որովհետեւ 19–ամեայ Ապտելլայա Ա.ժուրի 15 տարեան արդելափակման դատապարտուած էր մահացու կերպով վիրաւորած ըլլալով դրացի մը, 2000 Ապրիլին: Փարիզի կեդրոնը, ռիւ տը լա Փէ (Օփերա), Շաբաթ առաւ, ժամը 11–ին, կառք մը խուժած է լումայափոխի գրասենեակ մը, բայց, չէ յաջողած կողոպտել եւ պատանդով մը փախած է, քիչ եաք ազատ արձակելով պատանդը:

ԱՄՆ–ու Արտաքին նախարարը յայտարարեց հեռատեսիլէն որ Սաուտի Արաբիոյ ամերիկեան խարխխներու «արտաքսման» որեւէ ազդարարութիւն չէ եղած: Այս յայտարարութիւնը եղած է իրրեւ հետեւանք այն տեղեկութիւններուն, որոնք կ'արձադանդէին Սաուտցիներու աճող չգայնութեան ամերիկեան կայաններու ներկայութեան դէմ: Նախարարը աւելցուցած է սակայն թէ ամերիկեան ներկայութիւնը Սաուտի Արաբիա կրնայ խօսակցութեանց նիւթ ըլլալ:

ՔԱՊՈՒԼի հիւսիսէն թռիչք առնելէ քիչ եաք ամերիկեան թռան մը արկածի եկած է, երկու մարինդ մեռած են, հինդ ուրիշներ ալ վիրաւորուած:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ԳՈՀՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՄՆ–ու Հայկական համագումարը ողջունած է Պուչի վարչակազմին եւ Գոնկրէսի անդամներուն Թուրքիոյ կառավարութեան բերած նեցուկը, Հայաստանի քաղաքացիներուն սահմանային այցեդիր տալու դիւրութեան: Հայկական հարցերով Գոնկրէսի խումբին նախագահները Ֆ. Փալոն եւ Ճ. Նոլենպերկ այս առթիւ յայտարարութիւն մը հրապարակած են ուր կ'ըսուի թէ Հայաստանի քաղաքացիներուն այցադրի սահմանափակումները լուրջ սխալ էին Թուրքիոյ կողմէ: Տեսնելով որ այդ խոչընդոտը կը վերնայ, խումբին նախագահները յոյս կը յայտնեն որ հայեւթուրք երկխօսութիւնը կը չարունակուի, նպաստելով Թուրքիոյ եւ Հայաստանի կառավարութիւններուն միջեւ փոխադարձ հասկացողութեան:

«ՃՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 19 / 21)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ՖՐԱՆՍԱՅի ՆՈՐ ԴԵՍՊԱՆԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Յունուար 18–ին ընդունած է Ֆրանսայի երեւանի նոր դեսպանը Հանրի Գիւնին: Ան ըսած է թէ ուրախ է աչխատելով հին մշակոյթի ու պատմութեան տէր երկրին մէջ ուր վերջերս նչուած է քրիստոնէութեան 1700–ամեակը եւ ուր բարձր կը գնահատուին քրիստոնէական համամարդկային արժէքները: Հաւատարմագրի յանձնումի արարողութեան հետեւած զրոյցին ընթացքին խօսուած է տնտեսական փոխադարձ կապերու մասին: Հանդիպումին անդրադարձ եղած է նաեւ զարգացման խնդրին կարգաւորումին: Ռ. Քոչարեան կարեւոր նկատած է որպէս միջնակի խումբի անդամ Ֆրանսայի դերը եւ չինիչ մասնակցութիւնը խաղաղութեան դործընթացին: Ան մեծ նչանակութիւն տուած է վարիզեան սկզբունքներուն մչակումին:

Նոյն օրը դեսպան Հ. Գիւնին ընդունած է Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեանն ալ:

*
**

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՍԹՐԱՋՊՈՒՐԿԻ ՄԷՋ

Յունուար 21 – 25 Եւրոպայի Խորհուրդի խորհրդարանական վեհաժողովի լիագումար նստաչրջանին մասնակցելու համար Յունուար 19–ին Սթրազպուրկ մեկնած է Ազգային Ժողովի հինդ հոգինոց պատուիրակութիւն մը Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովի նախագահ Յ. Յովհաննիսեանի դլխաւորութեամբ:

Օրակարգի վրայ կը գտնուին կիպրոսի կացութեան, Չէչէնիոյ հակամարտութեան, Ադրբեջանի քաղաքական բանտարկեալներուն վերաբերող հարցեր:

*
**

ԼՂՀ

Ն. ՄԵԼՔՈՒՄԵԱՆի ՄԱՄՈՒԼի ԱՍՈՒԼԻՍԸՆ

ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարարութիւն Ն. Մելքումեան Յունուար 18–ին մամուլի ասուլիսի մը կրկնած է նախագահ Ա. Ղուկասեանի խօսքերը թէ ամէն բանակցութիւն որուն Ղարաբաղ չի մասնակցիր, կը նկատուի նախապատրաստական. անոնք կատարեալ բանակցութեան կը վերածուին երեք կողմերու մասնակցութեամբ: Անդրադառնալով Ղարաբաղի հարցը չրջանին մէջ անկայունութեան աղբիւր նկատող Մինսկի խումբին ԱՄՆ–ու նախագահին արտայայտութեան, Ն. Մելքումեան ըսած է թէ անկայունութեան գործօնը կը վերնայ երբ բոլորը կողմերը համաձայնին որ արդար լուծումը նախ տեւժող կողմը՝ Ղարաբաղի ժողովուրդը գոհացնող լուծումն է: «Մեր կողմից մեենք կ'անենք ամէն ինչ, որպէսզի ամենակարճ ժամկէտում նպաստենք կարգաւորմանը, սակայն, չենք կարող գնալ այնպիսի քայլերի, որի հետեւանքով կը վտանգուի մեր ազգային անվտանգութիւնը» չեչտած է նախարարութիւնը:

Ան էական չէ համարած կարգաւորման համար Հայաստանի ու ԼՂՀ իչխանութիւններու կեցուածքի տարբերութիւնները, քանի որ լուծումը պէտք է հիմնուի ժողովուրդներու ինքնորոչման իրաւունքին վրայ: Որպէս միջնորդ ան նկատի կ'ունենայ միայն Մինսկի խումբը: Կը բացառէ վարել բանակցութիւններ որոնք նիւթ կ'ընեն նոյնիսկ մէկ թիզ հողի դիջումը:

Ն. Մելքումեան ակնարկելով Եւրոպական Խորհուրդին կողմէ Ադրբեջանի կիրարկած ճնչումին, ըսած է թէ իրենք երբեք չեն ենթարկուած եւ պիտի չենթարկուին ոեւէ ճնչումի:

ԱՄՆ

Պ. ՔՃԷՎԻԹի ՊԱՏՄԱՆՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆի ՀԵՏ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Թուրքիոյ վարչապետին Ուաչինկթընի մէջ նախագահ Պուչի հետ հանդիպումին նիւթերէն եղած է Հայաստանի հետ յարաբերութիւններու մարդը: ԱՄՆ–ու նախագահը գոհունակութիւն յայտնելէ եաք Հայաստանի քաղաքացիներուն Թուրքիա մուտքի արտօնութեան վերջին կարգադրութեան, հարց տուած է թէ կարելիութիւն կա՞յ Հայաստանի հետ յարաբերութիւնները աւելի բարւոքելու: Պ. Քճէվիթ ըսելով որ Հայաստանի անկախութիւնը առաջին ճանչցողներէն եղած է իր երկիրը, աւելցուցած է թէ դիւանագիտական յարաբերութիւններու համար իրենց չորս պայմանները պէտք է ընդունուին երեւանի կողմէ: Յետոյ թուած է այդ պայմանները.

«Հայաստան պէտք է հրաժարի ցեղասպանութեան մտաւեռումէն որ Թուրքիան ամբաստանեալի դիրքին մէջ կը դնէ: Պէտք է առանց որեւէ նախապայմանի քաչուի իր գրաւած Լեռնային Ղարաբաղէն որ ադրբեջանական հող է: Այդ շրջանէն գաղթի պարտադրուած մարդոց պէտք է վերադարձի իրաւունք ճանչնայ: Ադրբեջանի ու Նախիջեւանի իճխանաւոր շրջանին միջեւ պէտք է ապահով անցք մը բացուի»:

*
**

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԻՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԸ

ԱՄՆ–ու Ներկայացուցիչներու ժողովին մէջ առաջին անդամ ըլլալով Թուրքիոյ բարեկամութեան խումբ մը կազմուած է. Հանրապետական եւ Դեմոկրատ կուսակցութիւններու 32 անդամներէն բաղկացած խումբին նախագահներն են դեմոկրատ Ռոպըրթ Վէքսլէր եւ հանրապետական Խուըրտ Ուիթֆիլտ: Խումբին անդամները հանդիպումէ ունեցած են Թուրքիոյ վարչապետ Պ. Քճէվիթի հետ անոր ԱՄՆ այցելութեան ընթացքին ու խոստացած են Հայկական լոպիին դէմ Թուրքիան պաչտպանել:

Հանդիպումին ԱՄՆ–ու Թուրքիոյ բարեկամները ըսած են թէ մինչեւ այսօր նման խումբի մը բացակայութիւնն է որ Ամերիկահայերուն առիթ տուած է օրակարգի բերել ցեղասպանութեան նիւթը: Ասկէ եաք Հայերու գործը նոյնքան դիւրին պիտի ըլլայ:

Թուրք մամուլը այս մասին տեղեկատուութիւնը կ'ուաարտէ դրելով որ Թուրքիոյ բարեկամութեան խումբին անդամներէն ձէյմս Մորան Յատկացումներու յանձնախումբին անդամ է, նաեւ պաշտօն ունի պաչտպանութեան ենթայանձնախումբին մէջ. իսկ Ռ. Վէքսլէր ազդեցիկ մէկ անդամն է Ներկայացուցիչներու ժողովին Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնախումբին ու ամէնէն գործօն դէմքերէն հրէական լոպիին:

կար տանէն առաջ յայտնած էին թէ Ադրբեջանի ներքին վիճակը չէ նպաստեր Ղարաբաղի խնդրին լուծումին. «այն երկիրը ուր խախտում են հէնց իրենց հաղաքացիների իրաւունքները, չի կարող առաջարկել ինքնավարութիւն այլ ազգի ժողովրդի համար» ըսած է ան:

Ինչ կը վերաբերի Ադրբեջանի ռազմական յայտարարութիւններուն, Ն. Մելքումեան զգնանք ներքին քաղաքական նպատակներով եղած համարած է, աւելցընելով որ եթէ իսկապէս ադրբեջանական բանակը պատրաստ ըլլար, պահ մը անդամ չէին վարաներ:

Ի՛ՆՉ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին Մաս)

«Փոքրամասնութեան երիտասարդները կը պատմեն» դիրքին հեղինակ Ե. Քոչօղլուի պոլսեցի 15 հայ երիտասարդ եւ երիտասարդուհիներուն մեծամասնութիւնը ազատ ապագային տէր է. հաշուապահ, տպարանատէր, առեւտրական, եւլն.: Կը յայտնեն ուսանողները (5), ապա առեւտուրով զբաղողները (2): Բոլորն ալ պատասխանած են հարցարանին չուրջ եւրեք տասնեակ հարցումներուն:

Անոնց առաջինը կը վերաբերի ինքնութեան սահմանումին. «ի՞նչ է ցեղային ձեր ծագումը, ի՞նչպէս կը բնորոշէք զուք ձեզ» հարցումին տրուած պատասխանները չախչախիչ մեծամասնութեամբ կը կրկնեն «Թուրքիոյ քաղաքացի Հայ» տարազը. երբեմն «Հայ»ուն առջեւ աւելցած է «ծագումով» բացատրութիւնը, կան պարագաներ ալ ուր նշուած է «քրիստոնեայ» կամ «լուսաւորչական» յատկանիշը: 15 հոգինոց խումբէն պարզապէս «Հայ եմ» պատասխանած են միայն 4 հոգի. մէկը միայն չէչոտած է «ամէն ինչով Հայ եմ», ուրիշ մը աւելցուցած է «նաեւ առաջ մարդ եմ», երրորդ մը «Հայ»ուն քով զետեղած է «միւսը»: Խումբին մէջ կան երկու խառնածին երիտասարդներ ալ որոնցմէ մէկուն մայրը յոյն է, միւսինը՝ Թուրք. անոնք եւս որպէս Հայ ներկայացած են. երկրորդը «Հայ, քրիստոնեայ եմ, նաեւ խառնածին» պատասխանած է:

Խումբը ընդհանուր առմամբ հայախօս է. երկու հոգի միայն ըսած են թէ չեն դիտեր հայերէն: Այսուհանդերձ, նկատելի է որ հայախօսներուն մօտ կայ մոռնալու երեւոյթը. հայերէնը ղըպրոցական չրջանակին մէջ մնացած լեզու է չատերու համար եւ տուներու մէջ դրծածութիւնն ալ հետզհետէ դադրելու հակում ցոյց կու տայ, կամ արդէն դադրած է: Այդ պատճառներով ալ հայախօսներէն ոմանք հայերէն կարդալ – գրել չեն դիտեր, մոռցած են: Լեզուին տնային գործածութեան մարզին կարեւորութիւնը ինքնին կը չեշտուի երբ նկատի առնուի որ Թուրք լրագրողին զրուցակից հայ երիտասարդները, բացի երեքէն, գոնէ հայկական նախակրթարան աւարտած են, չատերը նաեւ մինչեւ համալսարան հայկական վարժարանի մէջ չարունակած են իրենց ուսումը:

Ե. Քոչօղլու ինքնութեան ու լեզուի նմացումին մասին հարցումներէն ետք ուզած է դիտնալ թէ հայ երիտասարդները ե՛րբ եւ ի՛նչպէս անդրադարձած են «տարբեր» ըլլալու իրենց վիճակին: Տրուած պատասխաններուն մէջ միայն երկու հատը տարբերութեան ապրում մը խնդրոյ առարկայ չէ դտած: Մէկը հայեւթուրք խառն ամուսնութեան զաւակ երիտասարդն է որ նման տարբերութիւն զգացած չէ, միւսը տարբերութեան դիտակցումի որոշակի ապրում չունի:

Մնացեալին քով օրերական է ներս – դուրսի պարագան: «Ներս»ը տունն է, դպրոցը, համայնքային չրջանակը. իսկ «դուրս»ը՝ փոդոցը որ խաղավայր է, միւսին հետ հանդիպումին տեղը: Պատասխաններուն մեծ մասը տարբերութեան դիտակցումի պահը կը դետեղէ այն տարիքին երբ նկատի առնուած խումբին մասին որպէս «մամա» ըսէ, եւլն.: Նոյն չրջանին է որ դուրսը պէտք չէ հայերէն խօսի, մօրը «մամա» ըսէ, եւլն.ո Նոյն չրջանին է որ փոդոցի ոչ հայ ընկերներու հետ խաղի չրջանակը անդրադարձի վայր մը կ'ըլլայ թէ հայերէն ըսուածը չի հասկցուիր միւսներուն կողմէ, կամ անոնց ըսածը հայախօս մանուկը լինք չի հասկնար: Կան ըսողներ ալ թէ տարբեր ըլլալու գիտակցութիւնը միշտ ունեցած են եւ թէ ան որոչ պարագայի մը կապուած չէ: Կան մէկ–երկու երիտասարդներ ալ որոնք իրենց չրջապատին վերաբերումով անդրադարձած են թէ տարբեր են, երբ օրինակ, Թրքական վարժարանի մէջ «կեաւուր» որակումին թիրախ եղած են, կամ Անատոլու անցած մանկութեան մը չրջանին Թրքական անուններ ստացած են, քօղարկելու համար իրենց բուն ծագումը:

Տարբերութիւնը զգալու ազդակներու թուէն մէկ հետաքրքրական է տեսնել ԱՍՍՀՄ–ին վերագրուած դերն ալ: Երկու երիտասարդներ որոնցմէ մէկը հայեւթուրք միութեան զաւակն է, կ'ըսեն թէ ԱՍՍՀՄ–ի պատրուակով ծայր առած Հայերու վարկաբեկումին, հալածանքներուն բերումով անդրադարձած են իրենց թիրախ դարձած տարբերութեան ամբաստանութեան:

Նկատի առնուած երիտասարդութեան հայութեան սահմանումներուն մէջ, այս բոլորին քով, բաւական զարմացնող է «միւս»ին ընկալումի լայն տեղը: Այդ զարմանքը կը պատճառեն երկու հարցումի տրուած պատասխանները. առաջինը կ'ուզէ դիտնալ թէ հայ երիտասարդը այլ ծագումի տէր մարդիմ ընկեր – ընկերուհի մը ունեցած է: Երկրորդը հետաքրքրութիւնը քայլ մըն ալ առաջ կը տանի, նկատի ընդելով այլ ծագումի տէր ընկեր կամ ընկերուհիի մը հետ ամուսնութեան պարագան: Պատասխանողներու երկուքէն զատ, մնացեալները բոլորն ալ կ'ըսեն թէ մտերիմ ընկերութիւն ունին Թուրք երիտասարդներու հետ, կամ ունեցած են: Շատեր կ'աւելցնեն թէ այդ կարգի ընկերութիւններուն մէջ կամ չեն եղած Հայեր, կամ չատ քիչ թիւով: Անոնց արտայայտութիւններէն որոշակի կ'երեւի որ ազգային պատկանելիութեան տարբերութիւնը հարց ստեղծող ազդակ չէ այդ երիտասարդներուն համար:

Ինչ կը վերաբերի քայլ մը անդին անցնելուն, այդ յարաբերութիւնները մեծ մասով չեն յանգած, չեն կրցած յանգիլ ամուսնութեան հանգրուանին: Պատճառը այն չէ որ վերջնական, մնայուն միասնութեան համար անպատեհութիւն կը նկատուի նշուած տարբերութիւնը: Արդէն յաջորդող հարցումներէն մէկը որ կը վերաբերի ամուսնութեան համար անպայման Հայ մը ընտրել – չընտրելու պարագային, կը չեշտէ այդ կէտը: Ե. Քոչօղլուի զրուցակիցները աւելի քան կէսով կը պատասխանեն թէ իրենց ամուսնանալիք անձը պայման չէ որ Հայ ըլլայ, թէ կարեւոր չէ այդ հարցը: Կայ ըսող թէ կը բաւէ որ մահմետական չըլլայ, կամ աւելցնողներ՝ որ նախընտրելի կ'ըլլայ Հայ մը:

Մտերմական յարաբերութենէն ամուսնութեան չանցնելու երեւոյթին մէջ կարեւոր դեր մը կը վերաբերուի ընտանեկան չրջանակին, նաեւ ընկերային: Ոչ Հայերու հետ այդ յարաբերութիւններուն մեծ մասը խզուած է նախընթացներու անյարմարութիւններուն պատճառով. երիտասարդները հակառակ չըլլալով հանդերձ ոչ Հայու մը հետ կեանք բաժնելու, մեծ մասով տեսնելով ընտանեկան չրջանակին մէջ նման քանի մը առթած խընդիրները, կը նախընտրեն խուսափիլ: Մատնանչում որ ցոյց կու տայ թէ ընտանիքը, յատկապէս ծնողքը, կը չարունակեն ազդեցութիւն բանեցնող ազդակ ըլլալ պոլսահայ երիտասարդութեան համար: Պատասխանողներուն մէկ քանիսը նկատի առած են որ ինքնահարցադրումի պարտաւորութեան առջեւ կը դնէ ընտանեկան չրջանակին անմիջական յաջորդ «հայկական»ները. դպրոց, եկեղեցի, ընկերային օդակներ եւլն.: Անշուշտ, ասոնցմէ կարելի չէ անջատել «դուրս»ին օրէ օր մեծցող ազդեցութիւնն ալ. ազդակ մը որ կը չեշտէ հայ ընտանիքին վիճակած հետզհետէ աւելի մեծ դերը:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՍԱԽԱՐՈՎ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱ՞Ց ԱՐԴԵՕՔ...

Անցեալ տարի, Սախարովի ծննդեան 80–ամեակը յիչատակուեցաւ, մտաւորականն չրջանակներու մէջ: Երեւանի մէջ այդ առիթով, յուչարձան – կիսանդրի մը կանգնեցաւ, այդ մեծ դիտնականին անունը կրող հրապարակին վրայ, ուր տարիներով անչնորհք, կոմունիստ ազերի մը կիսանդրին, Ազիզբէկովի, դանդան ելեւէջներ կ'ապրէր, երբեմն – երբեմն, անծանօթ ձեռքերէ. «տէրրորի» ենթարկուելով, ուժանակի օգնութեամբ, լայց միչտ վերականգնելով, յանուն ժողովուրդներու եղբայրութեան: Չէ՞ որ եղբայրական Ադրբեջանի նուիրուած երգի մըն ալ կար որ արտասահման գացող երգի վարպետները երբեմն կը հրամցնէին մեզի... (Հիմա կ'ըսեն, ատիպողպար. անցեալ):

Ուրեմն, կ'ըսէի, այդ տօնակատարութիւններուն առիթով, Եապլոքօ կուսակցութեան ղեկավար Գրէգորի Եավլինակի, Ռուսաստանի քաղաքական դլխաւոր դէմքերէն մին, խօսք առնելով կ'ըսէ:

– «Սախարովի կատարած, մեծագոյն ներդրումներէն մին, պէտք է համարիլ, քաղաքականութեան մէջ ԲԱՐՈՑԱԿԱՆ մտցնելը»–:

Ռուսական մամուլը բաղմաթիւ յօդուածներ նուիրեց այդ առիթով, խաղաղութեան Նոպէլեան մրցանակատու՝ Անդրէյ Սախարովին, որ համարձակած էր պայքարիլ սովետական իշխանութեան դէմ, եւ չատ մը բարեկամներու համաձայն, չատ հաւանաբար, այսօր ալ կը չարունակէր պայքարիլ, քաղաքար, քաղաքական փոփոխութեան դէմ, եթէ ողջ մնացած ըլլար:

Ձեմ դիտեր ինչո՞ւ, Հայաստանի մէջ, այն համոզումը գոյացուցած են, մտաւորական մեր չրջանակները, որ Սախարովով հրէական ծագում ունէր: Այդպէս կը ներկայացնէին պատահաբար, նաեւ արեւմտեան գանազան մամուլի չրջանակներ, մինչ Ալեքսէյ Սախարով, զուտ ռուս ծագում ունի, ըստ իր երկրորդ կնոջ, Էլենա Ալիխանեանի, որ չեմ հասկցած ինչո՞ւ իր ամուսնալուծուած ամուսինին անունով՝ կը չարունակեն կոչել Պոնէր: Էլենա, Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան կեդր. Կոմիտէին քարտուղար Ալիխանեանի աղջիկն է, որ առաջին ամուսնութեամբ միացած է Պոնէրի, եւ ապա եղած է հաւատարմագրոյն կողակիցը ռուս մեծ Ֆիզիկոս Սախարովի: Էլենայի կատարած դիւանային պըրոպլտումներու համաձայն իր ամուսինը մտաւորական չրջանակի ծնունդ է: Հայրը՝ Դիմիտրի Ֆիզիկոս մը եղած է: Սախարով գերդաստանին մէջ կան բազմաթիւ քահանաներու անուններ, մինչ մօր կողմը հարուստ է զինուորականներով:

Դարձեալ իր վարքին մէջ կը կարդանք որ, փոքրիկն Անդրէյ մեծ մօրը ձեռքէն բռնած կ'երթար Ս. Փրկիչ հրաչալի եկեղեցին, որուն վերաչինութիւնը նոր տեղի ունեցաւ ստալինեան կոթնանումէն վերջ:

Սախարովի դիւանը, մահուընէ 12 տարի վերջ, օրէ օր կը ճոխանայ, նորանոր նիւթերով եւ փաստաթուղթերով, որ իր ունեցած հիւլէական մասնագիտութեան պատճառով, գաղտնիքի տակ կը մնային մինչեւ այսօր:

Մեր Մերկիչեանի նման, կանխահաս հանճար մը եղած է Սախարով որ 24 տարեկանին կը ղրկուի Իգոր Թամմի տեսական բնագիտութեան խումբին մէնանալու որ ռուսական գիտական ակադեմիայի հսկողութեան տակ կը գործէր:

Սախարով, 32 տարեկանին արդէն անդամ էր Սովետական Միութեան գիտական ակադեմիային: Իր յուչերուն մէջ կը գրէ որ – «այդ տարիներուն, ամէնքս ալ, համոզուած էինք մեր փնտռտուքներու (հիւլէական ռումբ) կարեւորութեան վրայ, որպէսզի երկրագունտի ուժերու հաւասարակչռութիւնը ապահովէինք – եւ ըստ վկաներու, այդ օրերուն, երբեք խղճահարութիւն չէ զգացած այդ ուղղութեամբ:

1955–ին, երբ հիւլէական ռումբի հետ կապ ունեցող կարգ մը գիտնականներ եւ զինուորականներ, բաժակաճառեր կը կարդան զօրավար Նէոէլինի տան մէջ, Սախարով, հայկական քունիաքի բաժակը բարձրացուցած կը մաղթէ որ այդ սառափազդու ռումբերը, պայթին միայն, վարժանական դաշտերու վրայ եւ երբեք քնակութիւններու... ներկաներուն մէջ որոչ չփոթութիւն ստեղծելով...:

Մի քանի տարի վերջ, սակայն, հակառակ երեք անգամ սոցիալիստական աշխատանքի հերոսի ոսկի մետալին արժանանալուն, Սախարով կը սկսի բուռն պայքար մղել հիւլէական փորձերու դէմ, եւ ապարդիւն չանցնիր: 1963–ին կարեւոր երկոդմանի դաշինք մը կը ստորագրուի, Սովետական Միութեան եւ Միացեալ – Նահանգներու միջեւ հիւլէական փորձերը արգիլելով մթնոլորտի, միջոցի եւ ծովուն մէջ:

Յաջորդ տարիներուն, Սախարով կը հետապնդէ Սովետական Միութեան մէջ, մարդկային իրաւունքներու պայքարը, եւ ՍՍՀՄ.ի 23 համագումարին ուղղուած նամակին տակը ստորագրողներու կարգին, ինք եւս կը բողոքէ Ստալինի պաչտամունքի վերադարձին, գաղափարի հալածանքներուն եւ մահապատիժի դէմ:

Գաղտնի ճամբաներով արտասահման անցած իր մէկ կարեւոր հրատարակութիւնը, 1968–ին (Ժողովրդածութիւններ յառաջդիմութեան խաղաղ կենակցութեան եւ մտաւորական ազատութեան) պատճառ կը դառնան որ ինք, որպէս դիտնական, հեռացուի Արծամաս – 16 գաղտնի քաղաքէն, եւ 1975–ին խաղաղութեան Նոպէլեան մրցանակը տիկինը Էլենան է որ կ'երթայ ընդունելու, քանի ինք ելքի վիզա չէր կրցած ստանալ:

Իշխանութիւններու հետ իր մեծ բախումը կը սկսի Աֆղանիստանի պատերազմով, որուն կ'ընդդիմանար եւ այդ պատճառով ալ կ'աքսորուի Կորկի քաղաքը:

Պերեստրոյկայի օրերուն, երեսփոխան ընտրուելէն վերջ, գիտական ակադեմիայի կողմէ, կը պայքարի կուսակցութեան դերին կարեւորութեան դէմ եւ դալիք Միութենական պետութեան մը համար ծրագրած էր սահմանադրութիւն մը (1989) որուն նպատակը պէտք է ըլլար երկրի եւ աչխարհի քնակիչներուն կեանքի երջանկութիւնը, նիւթական եւ հոգեկան ապատութիւնը, բարեկեցութիւնը, խաղաղութիւնը եւ կեանքի ապահովութիւնը:

Սախարով նոյն տարուան Դեկտեմբերին կը մեռնի երկու տարի վերջ, Սովետական Միութիւն ալ քայքայուեցաւ, բայց իր արտայայտած գաղափարներուն համադէպ մեծ յարգանք կը տածուի, բայց, ինչպէս միշտ, ներկայ քաղաքական գործիչներուն համար անոնք իրականութիւնէն հեռու եւ միամիտ հոգիի մը արտայայտութիւնները կը համարուին:

Այս մութ օրերուն, որքան անհրաժեշտ է որ Սախարովները վերադառնան:

ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ ՀԱՑԵՐՈՒՆ ԵՒ ԱՑԼ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒՆ ՄՕՏ

Կ'ըսուի, թէ հեթանոս Հայերու հիւրընկալութեան աստուած Վանատուրը Նոր Տարուան առաջին օրը կ'այցելէր Հայերուն եւ անոնց կը բաչխէր մէկական տոպրակ երազանք, որ հիւսուած կ'ըլլար ամենաբաղձալի վախքներէ: Վանատուրը բոլորը կը յուսադրէր եւ կը վստահեցնէր, որ այդ վախքները կ'իրականանան Նոր Տարուան:

Ահա հինկէն ի վեր Հայերը սիրով կը դիմաւորեն Նոր Տարին՝ յուսալով, որ պիտի կատարուին իրենց բոլոր ցանկութիւնները:

Ոչ ոք անտարբեր է Նոր Տարուան հանդէպ: Ամէն մարդ համոզուած է, որ Նոր Տարին նոր խնդրութիւն եւ երջանկութիւն պիտի բերէ իրեն:

Շատ հին ժամանակ, տարբեր ժողովուրդներ տարբեր թուականներու կը տօնէին Նոր Տարին: Ներկայիս աչխարհի ժողովուրդներուն մեծամասնութիւնը Նոր Տարին կը դիմաւորէ Յունուար մէկին: Այս սովորութիւնը կուգայ Հռոմէացիներէն: Մինչ այդ, իրենք՝ Հռոմէացիները Նոր Տարին կը դիմաւորէին Մարտ ամսուն, այսինքն՝ գարնան գարթնքին: Ք. Ա. 46 թուին Հռոմի կայսր՝ Յուլիոս

ՀՑՊ

ՎԱՂՈՒՑԻ ԺՈՎՈՒՐԴԸ ՆԿՎՎԻՎՍՊԿՂԸ

— ՓՍՆՈՒՓԵՎ ՓՍՆՈՒՓ —

ՊՑՅՈՒԹՅՈՒՆ Հ. Հ. ԳԱՎԱՌԻ ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԵԶԻ ՀԱՐԿԱՅԻՆ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ

Գավառի համայնքային մանկապարտեզի հարկային առաջարկությունը հրապարակվում է «Զարթոնք» շաբաթաթերթի 2002 թ. հունվարի 22-ի, հունվարի 29-ի, փետրվարի 5-ի, 12-ի և 19-ի համարներում:

Առաջարկությունները կարող են ներկայացվել Գավառի համայնքային մանկապարտեզի տնօրենին՝ հասցեն՝ Գավառ, Սայաթ-Նովա 1-ին փողոց, 1-ին նրբանցք, 8 տուն, հեռ. 2-15-87, 2-15-88:

Առաջարկությունները կարող են ներկայացվել 2002 թ. փետրվարի 19-ից մինչև մարտի 19-ը:

Առաջարկությունների բացումը տեղի կունենա մարտի 20-ին, ժամը 11-ին, Գավառի համայնքային մանկապարտեզի տնօրենի աշխատասենյակում:

Մրցույթի հաղթող կճանաչվի այն մասնակիցը, որի առաջարկությունը կհամապատասխանի մրցույթի պայմաններին և կներկայացնի ամենացածր գինը:

Մրցույթի հաղթողը կհայտարարվի մրցույթի օրը:

Մրցույթի հաղթողի հետ պայմանագիրը կնքվի մրցույթի հաղթողի հայտարարվելուց հետո՝ 10 օրվա ընթացքում:

Մրցույթի հաղթողը պայմանագիրը չնքելու դեպքում կկորցնի իր առաջարկությունը:

Մրցույթի հաղթողի հետ պայմանագիրը կնքելուց հետո՝ 10 օրվա ընթացքում, նրան կվճարվի նախավճար՝ 30 տոկոսի չափով:

Մրցույթի հաղթողը պարտավոր է մրցույթի հաղթող ճանաչվելուց հետո՝ 10 օրվա ընթացքում, ներկայացնել ապահովագրական պայմանագիր

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Լուսահոգի
ՅԱԿՈԲ ԱՐՓ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

վախճանման երրորդ տարելիցին առթիւ պատարագ եւ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Կիրակի, Յունուար 27, առաւօտեան ժամը 10–ին, Մարսէյլի Ա.Թոռանիստ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ մէջ

339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Նախաձեռնութեամբ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐՃԵԱՆԻ

Առաջնորդ Սրբազան Հօր յիշատակը յարգողներ թող պարտականութիւն համարին՝ գալ Սուրբ Եկեղեցի եւ մասնակցիլ ընդհանուր աղօթքին։

Ցետ պատարագի՝ հոգեհանգստեան աղօթքի ու յարգանքի մեկտեղում Սէն Փիէրի գերեզմանատան՝ Հայ հոգեւորականաց զամբարանին առջեւ։

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

TELEVISION

FRANCE 3

Samedi 26 janvier à 23h45

Dans la collection
«D'où viennent les Français»
Les Arméniens de Décines

ETRE AILLEURS... ICI

56 minutes
un film de Evelyne RAGOT
une co-production France 3 /
Les Films d'Ici

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

PROJECTION DIAPOSITIVES
commentées par
Haik Der Haroutiounian
«PAYSAGES — VISAGES DE LIEUX QUI FURENT»
le Vendredi 25 Janvier à 20 heures 45
Studio de l'Espace Culturel «Le 148»
148, rue P.-V. Couturier — Alfortville

Images d'un nouveau voyage en septembre 2001
Merzifon — Giresun — Chabin Karahissar — Trabzon — Enregistrements de dialecte Hamchen Artvin — Ardahan — Kars — Ani — Mont Ararat — Lac de Van — Mont Sipan — Monastères Varak et Narek — Erzeroum — Mouch — Bitlis — Sassoun — Diyarbékir — Anteb — Marach — Zeytoun — Hadjen — Sis — Adana — Moussa Dagh

Participation aux frais

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՋ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 26

Տօն Սրբոցն՝ Սարգսի Զօրավարին եւ որդւոյ Նորա Մարտիրոսին եւ Զօրեքառասան Զինուորացն։

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։
Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻԻ

ԳՈՒՐԳՐՎՈՒԱ.– Տիկին Մօրիսէթ Զոքքարեան 75 եւրօ։

Offre d'emploi

Maison de retraite arménienne recherche :

OUVRIER PROFESSIONNEL

toutes mains chargé de l'entretien général de l'établissement.

Titulaire de permis B

Envoyez CV à l'attention de Monsieur Arsène GARABEDIAN, Directeur
Maison de retraite de l'Eglantier
7, rue de l'Eglantier
95500 GONESSE
Tél. : 01. 39. 85. 24. 24

Հովանաւորութեամբ
ԻՍԻԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ

կազմակերպութեամբ
ՊԱՅԾԱՌՈՒԹԵԱՆ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԱՐՄՆԻ ՑԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

Գրական երեկոյթ

Նուիրուած
ՄՈՎՍԷՍ ՊԶԱՖՃԵԱՆԻ
«ՄԻՆՉԵՒ ՎԵՐՋԻՆԸ ԱՐԵՒՆԵՐՈՒՆ»
Նոր հատորին

Գործը կը վերլուծէ
ՆՈՐԱ ՊԱՐՈՒԹՃԵԱՆ

Կը մասնակցին՝
Սարգիս Քէօշկէրեան (*ընթերցումով*)
Յովհաննէս Տէմիրճեան (*կիթառով*)

Կիրակի, Յունուար 27, ժամը 17–ին, եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
6, avenue Bourgain, Issy-les-Moulineaux

Երեկոյթի աւարտին՝ ընդունելութիւն։
Մուտքը ազատ է։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆրանսահայ կապոյտ Թաչի ձեռնարկը օդափոխութեան կայանի ի նպաստ Փարիզի մէջ, Մարտ 9–ին։

Ս· ՑԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՏՕՆ ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳՍԻ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 26

Տօն է ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳՍԻ

Այս առթիւ Լիոնի Ս· Ցակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի առաւօտեան ժամը 10–ին։

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա· ԿՀՆՑ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Le
Centre Culturel
SAINT MESROB
A PARIS
vous invite
le Vendredi 25 janvier à 20h45
à une
RENCONTRE
avec
KRIKOR BELEDIAN
à l'occasion de la publication récente aux Editions du C.N.R.S. de son livre :
CINQUANTE ANS DE LITTERATURE ARMENIENNE EN FRANCE
1922 - 1972
DU MEME A L'AUTRE

Vente de l'ouvrage et signature

— Entrée libre / Cocktail —

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine — Monge

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԾ Է

աշակերտներու, ուսանողներու, թատերասէրներու եւ մասնագէտներու համար

ՄԷԿ ԱՐԱՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏԵՐԿԱՇԱՐ–ի Ա· եւ Բ· Հատորները

Հրատարակութիւն՝
ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻԻՆ / Փարիզ

Խմբագրեց՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Մասնակցութեամբ՝
ԺԻՐԱՑՐ ԶՈՂԱՔԵԱՆԻ

Առաջին անգամ ըլլալով իւ մի բերուած են՝
Խ· Աբովեանց, Գ· Սունդուկեանց, Յ· Պարոնեան, Թլկատինցի, Վ· Թէքէեան, Յ· Օշական, Կ· Զարեան, եւ ուրիշ չատ մը հայ հեղինակներու
25 ՄԷԿ ԱՐԱՐ ԹԱՏԵՐԿՆԵՐ

Զոյգ հատորները կ'արժեն՝
30,50 euros (200 FF)

Ստանալու համար դիմել՝
LIBRAIRIE ORIENTALE
H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur le Prince, 75006 Paris
Tél. : 01 43 26 88 65

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison

Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

---

l'Association "MACHTOTZ"
Pour la Défense de la Langue Arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION : 2 Février — fin Juin 2002

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa METHODE AUDIOVISUELLE

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours,** ainsi que de lire et d'écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris

2) Les cours de 2e, 3e, et 4e niveaux
continuent. Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre **Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones**
Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio
(2 heures d'enregistrement). 85 euros + 8 euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel,
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51.

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +

Ապահովագրական Ձեր հարցերուն համար մի՛ վարանիր դիմելու մեզի

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 23
MERCREDI
23 JANVIER
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·346 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·346

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱԷԼԵԱՆ ԲԱՆԱԿԻ հրամայլերը թիւլքարէմէն եաք, Նապլուս մտան եւ չորս պաղեստինցի ապաննեցին, այսինքն կը չարունակեն դրաւել Այսրյորդանանի պաղեստինեան հողամասերը: Բացայայտ է որ Շարոն կ'ուզէ ազատիլ Արաֆաթէն, ինչպէս դիտել տուած էր իսրայէլացի քաղաքական դէմք մը, Շարոն կը նախընտրէ աւելի ծայրայեղ Պաղեստինցիներու հետ գործ ունենալ, որպէսզի արդարացնելու համար իր մաքրադործումները: Արաֆաթ, Ռամալլայի «արդելափակման» իր կայանէն, յայտարարած է· – «Իսրայէլացիք չափը անցուցին» եւ աւելցուցած թէ պատրաստ է նահատակուելու պաղեստինեան պետութեան մը համար:

ԹՈՒԻՈՑԻ ՄԷՋ, 60 երկիրներու պատւիրակները աւելի քան 3 միլիառ եւրօ խոստացան Աֆղանիստանի վերաչինութեան համար: Մեծագոյն մասնակցութիւնը բերին, ինչպէս դրած էինք, Ճափոն, ԱՄՆ·, Եւրոպական Միութիւն եւ Սաուտ Արաբիա: Առաջինը 550 միլիոն եւրօ կը յատկացնէ, ԱՄՆ՝ 300 միլիոն, Սաուտ Արաբիա՝ 250 միլիոն: Ֆրանսա, անմիջական կերպով 27,5 միլիոն եւրոյով կը մասնակցի: Ի դէպ, այս առընչութեամբ «Լիպերասիոն»ի մէջ (Յունուար 22) Վիլէմ չատ դիպուկ ծաղրանկար մը ունէր, ուր Ամերիկացին կ'ըսէ Աֆղանին՝ «Մեղք է Քապուլը վերաչինել, չէք անդրադառնար թէ անոր քանդումը օրական քանիի նստաւ մեզի»:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ խարիսխին՝ Կուանթանամոյի մէջ արդելափակուած Ալ – Քաիտայի դերիներու վիճակը մեծ վրդովում ըստեղծած է Եւրոպա եւ այլուր, երբ ԱՄՆ–ու Պաշտպանութեան Նախարարութիւնը նկարներ սփռած է: Մինչդեռ յիշեալ կարմիր Խաչի պատուիրակները զացած են տեղւոյն վրայ քննելու համար կացութիւնը: Նկարներու ներկայացուցած պատկերը դայթակղեցուցիչ կը նկատուի, անգլիական Մէյլ օն Սընտէյ չի վարանիր դրելէ՝ «Ա՞յսպէս է որ Պուշ եւ Պլէր մեր քաղաքակրթութիւնը կը պաշտպանեն»: Ալ – Քաիտայի դերիները ծնրադիր, աչքերը կապուած, ականջները խցուած, հոտառութենէ զրկուած, ձեռնակապերով չմեցուցած են դիտողները: Այս նկարները պատճառ եղած են որ ճեղք մը բացուի ԱՄՆ–ու եւ Անգլիոյ յարաբերութիւններուն միջեւ: Ըստ Ուաչինկթընի, այս նկարները սահմանուած են ցոյց տալու ամերիկեան վճռակամութիւնը···:

2001–ին ՖՐԱՆՍԱՅԻ ճամբաներուն վրայ 119·689 արկած պատահած է եւ մեռեալներու թիւն ալ 7616 է (7643 2000–ին): Նուազումը հաստատելով (46 հոգի), փոխադրութեանց նախարարը՝ Ժ· Գ· Կէսօ յայտարարած է որ 3 տարիներու վրայ նուազումը 10%–ի հասած է: Ամէն պարապայի մէջ, այս թիւերով, Ֆրանսա եւրոպական մրցանիշը կը կոտրէ: Պատճառները կը վերագրուին արագութեան, ալքոլին: Արկածներու եւ զոհերու թիւը կանոնաւոր կերպով կը նւազի Անգլիա (3409 մեռեալ 2000–ին), Շուէտ (565 մեռեալ 2001–ին), Գերմանիա (7100 մեռեալ 2001–ին) եւ այլն, եւ այլն:

ՊԵԼԺԻՈՑ ՄԷՋ, մեծ դայթակղութիւն մը ծագած է սփռուելէն եաք հարցազրոյցի մը, զոր Ֆլաման հեռատեսիլի լրագրող մը կրցած է զաղտնաբար ընել Մարք Տիւթրուի հետ, մանկամոլ հանրածանօթ մարզասպանը, որ ութ տարի է բանտն է, մանուկներու բռնաբարման եւ սպանութեան համար: Լրագրողը յաջողած է թանտ մտնել եւ Տիւթրուին հետ տեսնուիլ չնորհիւ ծերակուտականի մը որու ընկերացած է որպէս վարորդը: Կառավարութիւնը չատ նեղ կացութեան մատնուած է, որովհետեւ, սկզբունքով, Տիւթրու ամէնէն խիտ հսկողութեան տակ գտնուող քանտարկեալն էր: Հարցազրոյցին ընթացքին, Տիւթրու կ'ընդունի որ անմեղ չէ, յանցաւոր է, բայց, մինակ չէ, մանկամոլութեան ցանցեր կան, կ'ըսէ երկրին մէջ:

ԿՈՄԱՑԻ ՄԷՋ (Գոնկօ) հրաբուխին զոհած աւերէն զատ, Յունուար 21ին, վառելանիւթի կայանի պայթում մը պատճառած է չուրջ 100 հոգիի (մեծ մասամբ դողեր) մահուան: Ձէղուած է որ արարքը դիտումնաւոր կերպով գործուած է աւազակներու կողմէ, որոնք բախումներ ալ կ'ունենան ոստիկաններու հետ: Այս բախումներէն չատեր կը պատահին ոչ թէ որովհետեւ ոստիկանները կ'ուզեն արգելք ըլլալ կողոպուտին, այլ աւարը բաժնուելու պատճառաւ: Հրաբուխը այլեւս դրասենեակ ունի Ուէսթմինսթըրը:

ՍԻՆ ՖԷՅՆԸ, ԻՐԱ–յի քաղաքական ճիւղը, առաջին անգամ ըլլալով իր պատմութեան մէջ, կը տեղաւորուի Անգլիոյ Խորհրդարանը: Արդարեւ, այլեւս դրասենեակ ունի Ուէսթմինսթըրը:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 21 / 22)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ԴԱՏ ՄԸ ԿԱՐ ՈՒ ԿԱՅ

Հոկտեմբեր 27–ի ահաբեկչութեան դատավարութեան Յունուար 21–ի նիստին հարցումներուն պատասխանած է ամբաստանեալ Էդիկ Գրիգորեան: Ան «ապստամբութեան» մասին առաջին անգամ Ն· Յունանեանէն լսած է 1999 Սեպտեմբերին: Այս վերջինը իրեն ըսած է թէ կարելի է նախ կառավարութեան, ապա Ազգային Ժողովի չէնքը մտնել ու վարչապետին հրաժարականը ապահովել: Էդիկ Գրիգորեան ըսուածը ընդունած է որպէս «անհետեւանք մտայղացում»: Դէպքին օրը Ն· Յունանեանի տունը իրենց ունեցած պրոյեկին մասին խօսելով ամբաստանեալը ըսած է թէ ան կարեւոր համարած է ժողովուրդը Ազգային Ժողովի չէնքին մօտ հաւաքելը· ըսած է նաեւ թէ ինք սրահէն կը հեռաձայնէ հեռատեսիլի տնօրէնին Տ· Նաղդալեանի ու կը պահանջէ նոյն պահուն իր խօսքերուն հեռարձակումը:

Է· Գրիգորեան ըսած է տակաւին թէ Ն· եւ Կ· Յունանեանի, Վ· Գալստեանի Ազգային Ժողով մտնելէն եաք ինք Դ· Բէկնազարեանի հետ դուրսը պիտի մնար ու ճամբան փակէր, յետոյ միայն չէնք մըտնէր: Երբ չէնք մտած է, հարցուցած է թէ ի՞նչ տեղի կ'ունենայ եւ Ն· Յունանեան ըսած է իրեն թէ զոհերը փոխադարձ կըտրակոցներու հետեւանքով եղած են: Ն· Յունանեան դահլիճին նախասրահին մէջ բանակցած է Ալ· Յարութիւնեանի հետ ու յայտնած է թէ կ'ուզէ անձամբ բանակցիլ նախագահին հետ: Ռ· Քոչարեանի հետ բանակցելէ եաք, ան խումբի ընկերներուն յայտնած է թէ նախագահը երաշխաւորած է իրենց ապահովութիւնը եւ արդար դատաւարութիւն:

Ամբաստանեալը ըսած է թէ ինք ըսելիք ունի, սակայն այդ մասին կը խօսի յետագային:

ՎԵՐՋԻՆ ՀՐԱԺԵՇՏ ԱՇՈՏ ՄԱԼԱՔԵԱՆԻՆ

Մարսէյլի նաւահանգիստը որ եղաւ Աշոտ Մալաքեանի առաջին հանդրուանը, Ֆրանսա, եւ դինքը առաջնորդեց «Ժոլիէթի քարափէն Գոնթիի քարափը» ամբողջ կեանքի մը պատկերացումն է որուն վերջին տեսարանին վրայ իջաւ վերջին վարագոյրը Սրբոց Թարգմանչաց Եկեղեցիէն Սէն Փիէռ գերեզմանատունը:

Առաջին արարողութենէ մը եաք Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, Յունուար 17–ին Աշոտ Մալաքեանի մարմինը փոխադրուեցաւ Մարսէյլ, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին, Յունուար 18–ին, ժամը 9·30–ին: Ամբողջ օրը, առիթ տրուեցաւ ժողովուրդին ամփոփուելու եւ վերջին յարգանք մը մատուցանելու: Հարիւրաւոր մարդիկ, մեծ մասամբ ոչ Հայեր եւ ծանօթ անձեր եկան, տողանցեցին եւ խոնարհեցան արուեստագէտի դագաղին առջեւ հայկական խորհրդաւոր չարականներու խորաթափանց եղանակներու կ'ղօղանջով:

Յունուար 19–ին, ժամը 10–ին, Սրբոց Թարգմանչաց Եկեղեցին եւ բակը աւելի քան երեք հարիւր հոգի ներկայ եղան կամ հետեւեցան Հոգեհանգստեան պաշտօնին, նախագահութեամբ Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ՝ Գիւտ Արք· Նազդաչեանի չորսպատուած Հարաւային Ֆրանսայի Փոխանորդ՝ Տարօն Եպիսկ· Ձէրէճեանէ եւ Շրջանի կրօնական դասէն: Երգեցողութիւնը կատարեց Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը ղեկավարութեամբ Յաչիկ Ելմազեանի:

Արարողութեան ներկայ գտնուեցան Մարսէյլի քաղաքապետը՝ Ժան – Գլօտ Կօտէն, Հայաստանի դեսպանը Էդ· Նալպանտեան եւ այլ քաղաքական անձնաւորութիւններ, նոյնպէս Ռոպէր Կէտիկեան չարժանկարի ծանօթ բեմադրիչը: Հոգեհանգստեան կարգի չարականներու եւ աղօթքներու աւարտին՝ Գիւտ Արք· կարդաց Գարեգին Բ· Կաթողիկոսին դիրը ուղղուած Աշոտ Մալաքեանի սգակիր ընտանիքին:

Հայաստանի դեսպանը Էդ· Նալպանտեան ողջունեց մեծատաղանդ արուեստագէտը իր բարձարժէք ստեղծագործութիւններով, իր բերած նպաստով միջազգային չարժանկարի աշխարհին եւ նոյն առեն ամբողջական Հայը վարած՝ արմատներուն եւ հայրենիքին: Դեսպանը Աշոտ Մալաքեանի կեանքը որակեց որպէս «պայքարի եւ բարութեան իսկական երգ մը, տեսակ մը խառնուրդ Մարսէյլին եւ հայկական չարականներու, պորս գոց գիտէր»:

Տարօն Եպիսկ· Ձէրէճեան գծեց Աշոտ Մալաքեանի կեանքի ճանապարհը, իր ասպարէզին կարեւոր հանդրուանները, վայրկեան յաջողութիւններով: Ընդգծեց անոր ամբողջական յանձնառութիւնը հայկական դատին, իր իրագործած ժապաւէնը 1948–ին Աւետիս Ահարոնեանի յուղարկաւորութեան: Եպիսկոպոսը չմոռցաւ չեշտելու Աշոտ Մալաքեանի մօտիկութիւնը եւ ծառայութիւնը եկեղեցւոյ որ կուգայ իր օր՝ Յակոբ Մալաքեանի նուիրումի օրինակէն: Մալաքեան ընտանիքի օճախը, չարունակեց Տարօն Եպիսկոպոս, բաց էր բոլորին առջեւ: Շատ չատեր գտնուած Պլ· Թէոտոր Թիւտոնեանի իրենց բնակարան – արհեստանոցը՝ Շաւարշ Միհաքեան, Շաւարշ Նարդունի, Նշան Պէչիկթաշլեանն եւ ուրիշներ: Իր խօսքի աւարտին վերյիչեց Աշոտ Մալաքեանի վերջին հանդիպումը, Դեկտեմբերին, Լիոն, Գարեգին Բ·ի հետ, ու այդ օրհնութեամբ է որ այսօր, ըսաւ Եպիսկոպոսը, ան կը մխանայ իր հարազատներուն՝ Յակոբին, Արաքսիին, Աննային եւ Գայեանէին:

Հուսկ, Աշոտ Մալաքեանի գաւակը՝ Փաթրիք դժուար զսպելով իր յուզումը արտայայտուեցաւ եղբօր եւ քոյրերու անունով: Ինքը ոչ Հանրի Վերնէօյի եւ ոչ ալ Պարոն Աշոտ Մալաքեանի մասին է, ըսաւ, այլ հօրս, այնպէս ինչպէս գաւակ մը կը փափաքի խօսիլ իր հօր մասին:

*
**

Տեղական մամուլը լայն սիւնակներ, էջեր յատկացուց «դէպք»ին: Հեռատեսիլը նոյնպէս գտնաղան սփռումներով ոգեկոչեց մարդը, գործը եւ Հայը:

Յունուար 20–ին, յաջորդ օրը, նախաձեռնութեամբ Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդին, «Սինեմա Շամպոռ»ի մէջ սփռուեցաւ «Մայրիկ» ժապաւէնը եւ անոր չուրջ եղան մեկնաբանութիւններ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԱՐԱՄ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԹՈՆԻ ՊԼԷՐԻ ՀԵՏ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա· Կաթողիկոսը, Յունուար 17–ին եւ 18–ին Լոնտոն գտնուած է Թոնի Պլէրի հրաւէրով մասնակցելու համար քրիստոնեայ – իսլամ գործակցութեան կարելիութեանց ժողովին: Այս առթիւ, Արամ Ա·, երկու հանդիպումներ ունեցած է Մեծն – Բրիտանիոյ վարչապետին հետ: Նիստի մը նախագահութիւնը վարելով, Կաթողիկոսը չեչտած է թէ հարկ է իրապաչտ կերպով մօտենալ քրիստոնեայ – իսլամ երկխօսութեան, երբ ներկայ աչխարհին մէջ գտնագան կրօնքներու պատկանող ազգեր միասին կ'ապրին: Ժողովը, որուն հրաւիրուած էր նաեւ Յորդանանի Թագաւորին եղբայրը, խորհրդակցական բնոյթ ունենալով, ոչ մէկ յայտարարութիւն եղած է:

*
**

Արամ Ա· Պապին կողմէ Վատիկան հրաւիրուած է Յունուար 24–ին, մասնակցելու համար խաղաղութեան նուիրուած աղօթքի օրուան: Ձինք պիտի ներկայացնէ Օչական Արք· Զոլոյեան:

Արամ Ա· Լոնտոնէն ժամնեւ անցած է:

ԱՊԱ, ԱՇՈՏ ՄԱԼԱՔԵԱՆԻ ԴԱՂԱՂԸ ԻՋԱՒ

Ապա, Աշոտ Մալաքեանի դաղաղը իջաւ դամբարանը «Տըլէ Եաման»ի երգեցողութեամբ, վարդուհի Գովէն – Մինասեանի մեկնաբանութեամբ, եւ դուդուկով ընկերակցութեամբ՝ Լեւոն Մինասեանի: Ամբողջ խորհրդանիշ մը իր գործին եւ հայութեան:

*
**

Տեղական մամուլը լայն սիւնակներ, էջեր յատկացուց «դէպք»ին: Հեռատեսիլը նոյնպէս գտնաղան սփռումներով ոգեկոչեց մարդը, գործը եւ Հայը:

Յունուար 20–ին, յաջորդ օրը, նախաձեռնութեամբ Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդին, «Սինեմա Շամպոռ»ի մէջ սփռուեցաւ «Մայրիկ» ժապաւէնը եւ անոր չուրջ եղան մեկնաբանութիւններ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՕԳՆԵԼ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՆ, ԱՌԱՆՑ ԱՆՏԵՍԵԼՈՒ ՍՓԻՒՌՔԸ

Գրեց՝ ՀՐԱՆԴ ԱՃԵՄԵԱՆ

Ա·

Վերջին տասնամեակին, Հայաստանի անկախացումով, սփիւռքահայ մեր կեանքը ինքզինք դտաւ այլազան հարցերու եւ մարտահրաւէրներու դիմաց: Հայկական զանգուածային լրատուական միջոցներ եւ քաղաքական, ընկերային, բարեսիրական, մշակութային եւ այլ կազմակերպութիւններ իրենց գործունէութեանց ու մտահոգութեանց առանցքը դարձուցին այսպէս կոչուած հայրենի պետականութեան ամրապնդումը, Հայաստանի եւ Արցախի ժողովուրդին տնտեսական եւ ընկերային կեանքի բարելաւումը, երկրի շինարարութիւնը, աղէտի գօտիի վերականգնումը եւ մասամբ նոցին: Վերջին քանի մը տարիներուն ալ օգնութեան հասնելու կոչերը եւ ճիգերը կեդրոնացան ճանապարհաշինութեան վրայ, «Կեանքի ճանապարհ», «Արցախի ողնաշար» պիտակներով:

Արդ, ո՞ւր կը գտնուինք տասը տարի ետք: Գրեթէ տեղքայլի մակարդակին վրայ: Մեր պետականութիւնը փոխանակ ամրապնդուելու, հետզհետէ աւելի քայքայուելու ճամբուն վրայ կը գտնուի: Վկայ՝ հայրենի եւ սփիւռքեան մամուլին մէջ հրապարակուած բազմաթիւ նիւթերը եւ փաստերը: Հայաստանի ժողովուրդին տնտեսական եւ ընկերային կեանքը հետզհետէ աւելի եղերական պատկեր մը կը պարզէ: Վկայ՝ արտագաղթի զանգուածային փաստերը: Երկրաշարժէն 13 տարի ետք Աղէտի Գօտին կը մնայ աղետալի վիճակի մը մէջ: Հակառակ հայրենի կարգ մը իշխանաւորներու լաւատես ու բարեմիտ արտայայտութիւններուն, դարձեալ մամուլի հրապարակումները վկայ: Ինչ կը վերաբերի ճանապարհաշինութեան մարզին, ապա, հոն եւս, դըժբախտաբար, միջոցը չարդարացուց նըպատակը: Գորիս–Ստեփանակերտ «Կեանքի ճանապարհ»ը կառուցուեցաւ եւ հինգ տարի է չահագործման յանձնուած է, սակայն, այդ ճանապարհը իւնչ բարիք բերաւ հայրենի ժողովուրդի կեանքին:

Մինչ յիշեալ ճանապարհներու չինարարութեան համար յատկացուեցան եւ կը չարունակուին յատկացուիլ միլիոնաւոր տոլարներ առիւծի բաժինը առաւելաբար սփիւռքի հայութեան ջանքերով հաւաքուած ու տրամադրուած–, կ'իմանանք թէ Հայաստանի մէջ 14 հազար երախաներ չեն կրցած այս տարի դպրոց յաճախել նիւթական պատճառով, միւս կողմէ տասնեակներով դպրոցներ անմխիթար վիճակի մատնուած են, որովհետեւ անհրաժեշտ կարիքը ունին վերանորոգութեան, ջեռուցումի, գրենական պիտոյքի, կահոյքի եւ այլն: Եթէ այս բոլորին վրայ աւելցնենք նաեւ ուսուցիչներու անբաւարար վարձատրութիւնն ու լաւագոյն պարագային վճարումներու ամիսներով ուշացումը, կրնանք երեւակայել թէ ինչ վիճակ կը պարզէ կրթական մարզը եւ սերունդներու դաստիարակութեան հարցը:

Տասնամեակ մը Սփիւռքի Հայը հայրենասիրաբար լայն բացաւ իր քսակը հայրենիք կառուցանելու համար, ի դին սփիւռքեան ենթակառոյցներու տկարացման: Բոլորին աչքերը յառեցան դէպի հայրենիք, մոռնալով սփիւռքի ենթակառոյցներու վերակառուցումը, զարգացումը եւ ժամանակին հետ քայլ պահելու անհրաժեշտութիւնը: Տուինք հայրենիքին, անտէր ու կարօտեալ Թողլով սփիւռքի պահանջները: Տուինք անոակարկ հայրենիքի դպրոցական չէնքերու կառուցման եւ վերակառուցման, աշակերտներու եւ ուսուցիչներու ուսման եւ ապրուստի պայմաններու բարելաւման համար, մոռնալով, այս պարագային յատկապէս Լոս–Անճելըսի չրջանը, ուր ներկայիս աւելի քան 30 հազար հայ աշակերտներ կը յաճախեն պետական հանրային վարժարաններ, որովհետեւ կը պակսին նիւթական միջոցները դպրոցական նոր չէնքեր կառուցանելու որ հայկական վարժարաններու ցանցը ընդարձակելու:

Տակաւին վերջերս, խօսելով Գալիֆորնիոյ հայկական վարժարաններու աշակերտութեան թիւին եւ հայկական վարժարաններու սահմանափակ թիւին պատճառով հանրային դպրոցներ յաճախող բազմահազար հայ աշակերտներու դոյութեան մասին, Արեւմտեան Ամերիկայի Ազգային Վարժարաններու Խնամակալ Մարմնի ատենապետ իրաւաբան Արմանտ Քէօսէեան, «Ասպարէզ»ի Դեկտ. 15–ի թիւին մէջ լոյս տեսած հարցազրոյցի մը ընթացքին, նշելէ ետք թէ վերջին երկու տասնամեակներուն Հարաւային Գալիֆորնիոյ հայկական գաղութին պատկերը նոր իրավիճակներ ստեղծած է, Հայաստանէն ու Միջին – Արեւելեան երկիրներէ եկող հայութեան նոր հոսանքին հետեւաքով, կը շեշտէր որ «գաղութը իր զարգացման հոլովոյթին մէջ նոր հանգրուան մը կը թեւակոխէ. նոր իրականութիւն մը ստեղծուած է, որ հայկական վարժարաններու պատասխանատուները կը դնէ նոր ու աւելի լուրջ մարտահրաւէրներու առջեւ: Այնուհետեւ դժուար է մեր ազգային կառոյցներու սահմանափակ նիւթական կարելիութիւններով գոհացում տալ մեր գաղութի կրթական կարիքներուն, կամ բաւարարել հանրային վարժարաններուն մէջ գտնուղ բազմահազար հայ աշակերտութեան կրթական կարիքները. այսուհանդերձ, մեր գաղութը տակաւին բաւական լուրջ կարելիութիւններ ունի աւելի'ն ընելու, եւ մենք պատասխանատուութեամբ կը վերաբերինք այս մարտահրաւէրին հետ»:

Բաժնելով կատարուած հաստատումը եւ հանրային վարժարաններուն մէջ գըտնուղ բազմահազար հայ աշակերտութեան կրթական կարիքներուն գոհացում տալու գծով արտայայտուած մտահոգութիւնը եւ գնահատելով հարցին լուծման համար ցուցաբերուած պատասխանատու վերաբերումը, հարկ է չեշտել որ այս գաղութը, ճիշդ է որ ունի լուրջ կարելիութիւններ աւելի'ն ընելու, որպէսզի հարթուին այլազան դժուարութիւններ եւ նոր դպրոցներու կառուցումով բազմահազար աշակերտներ ներգրաւուին հայկական կրթական հաստատութիւններու մէջ, ստանալով ազգային ամուր դաստիարակութիւն, սակայն, մեր կողմէ աւելցնենք, որ գաղութը աւելի'ն ընելու կարիքն իսկ չունի: Կը բաւէ ցարդ ցոյց տուած իր կարելիութիւնը կեդրոնացնել գաղութին կարիքներուն վրայ եւ ամէն հարց կը ստանայ իր բարւոք լուծումը:

Տասը տարի է գաղութին կարելիութիւնը կեդրոնացաւ Հայաստանի ու Արցախի կարիքներուն վրայ, թողունք որ քանի մը տարի ալ նիւթական ծորակը հոսի սփիւռքի կարիքներուն, այս պարագային՝ Գալիֆորնիոյ, յատկապէս Լոս – Անճելըսի չրջանի 300 հազարնոց գաղութի հայկական դպրոցներու ցանցին ընդարձակման եւ ազգային այլ նիւթակառոյցներու ստեղծման ու ամրապընդման ծրագիրներուն համար:

Չդնենք որ հայրենի պետութեան իշխանութիւնները եւ Հայաստանի մեծահարուստները իրե'նք բանան իրենց քսակները երկիր կառուցանելու, տնտեսութիւն վերականգնելու, գործատեղիներ բանալով ժողովուրդին ընկերային կեանքի պայմանները բարելաւելու համար, փոխանակ սփիւռքի հայութեան գոհողութիւններով կառուցուած «կեանքի ճանապարհ»ով կամ «Արցախի ողնաշարով» հանգստաւէտ երթեւեկով իրենց անձական տնտեսութիւնը եւ քսակները ճոխացնելու:

Թող չկրկնուի մեզի այն յանկերգը՝ թէ պետութիւնը դրամ չունի: Պետական այրերու անթիւ անհամար ճամբորդութիւններն ու առաջնակարգ պանդոկներու մէջ կատարուած ծախքերը վկայ: Վերջերս, Լոս – Անճելըսի հայկական հեռատեսիլէն ունեցած հարցազրոյցի մը ընթացքին, ամպլիատար հայկական թերթի մը խմբագիրը կը հաստատէր թէ ներկայիս Հայաստանի մէջ կան առնուազն 100 միլիոնատէրներ: Ո՞ւրկէ այս հարստութիւնը: Պատասխանը ծանօթ է: Ինչո՞ւ անոնք չեն մասնակցիր երկրի կառուցման: Պիտի գսուի՝ անցեալ տարուան Թելեթոնին, ի նպաստ «Արցախի ողնաշար» ճանապարհի կառուցման անոնք մասնակցեցան 250 հազար տոլարով: Անիկա պարզապէս փշրանք մըն է, եթէ նըկատի առնենք այն իրողութիւնը՝ որ ըստ սփիւռքի հայութիւնը վերջին հինգ տարիներուն 20 միլիոն տոլար նուիրաբերեց միայն Գորիս – Ստեփանակերտ եւ Արցախի հիւսիս – հարաւ ճանապարհներու շինարարութեան: Եւ պէտք է չեշտել, որ այդ գումարները տուողները միլիոնատէրներ չէին:

Գորիս – Ստեփանակերտ «Կեանքի ճանապարհ»ի կառուցման 10 միլիոն տոլար յատկացուեցաւ, ռազմավարական եւ տրնտեսութեան աչխուժութեան նպատակով: Հինգ տարի անցաւ, ո՛չ ռազմավարականը եւ ոչ ալ տնտեսական աչխուժութեան նշոյլը նչմարելի եղաւ: Ընդհակառակն: Մինչդեռ, հինգ տարուան մէջ այդ 10 միլիոով կարելի էր 5 դպրոց բանալ Լոս–Անճելըսի մէջ, հատ մըն ալ, ինչո՞ւ չէ, փարիզ:

Այս դառն հաստատումները կատարեցինք իրրեւ նախաբան, անդրադառնալու համար Լոս – Անճելըսի հայկական գաղութի կեանքին մէջ պարզուած ցաւալի պատկերի մը, զոր կարելի է վերագրել հայրենիքին օգնելուն առընթեր Սփիւռքը մոռացումի մատնելու մեր հաւաքական թերացումին:

Սուրիոյ հիւսիս – արեւմտեան ծայրամասին, Կասիոս լերան հարաւային լանջերուն փռուած Քեսապի հայկական գիւղերուն մէջ հայ կեանքը կը չարունակուի իր առօրեայ կչռոյթով, թէեւ, ընդհանրապէս, քիչ անգամ պատեհութիւնը կ'ունենանք իրազեկ ըլլալու կիլիկեան աչխարհէն կանգուն մնացած հայկական այս հինաւուրց գաւառի ազգային, եկեղեցական, կրթական, մշակութային եւ ընկերային կեանքին:

Գաւառը կը պահէ իր հայկական աւանդական դիմագիծը՝ իր միատարր եւ խառն, բայց մեծամասնութեամբ հայ բնակչութեամբ տասնեակ մը գիւղերով, եկեղեցիներով, դպրոցներով, մշակութային ու բարեսիրական միութիւններով:

Ուրախալի է նչել յատկապէս, որ թափ ստացած է տասնամեակներ առաջ դադրած գիւղերու վերաբացման եւ պապենական օճախներու վերականգնումը: Միւս կողմէ, սակայն, նկատելի է, որ չատ մը Հալէպահայերու կառուցած առանձնատուները գրեթէ լքուած են տնտեսական տագնապներու պատճառով:

ԴՊՐՈՑՆԵՐ

Գաւառին մէջ կը գործեն հայկական եօթը վարժարաններ: Ազգային Ուսումնասիրաց Միացեալ վարժարանը, աւետարանական Նահատակաց Միացեալ վարժարանը եւ կաթողիկէ Բարեյուսոյ վարժարանը, երեքն ալ Քեսապ աւանին մէջ նախակրթարանի մակարդակով:

Ազգային Ուսումնասիրաց Միացեալ վարժարանը անցնող 2000 – 2001 տարեչրջանին 167 աշակերտ ունէր· դպրոցին ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցաւ 2001 Յունիս 3–ին, Քեսապի Հայոց Հովիւ Եղիչէ Քհնյ· Սարդիսեանի, ծնողներու, հրաւիրեալներու, ուսուցչական կազմին եւ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան· դործադրուեցաւ գեղարուեստական յայտագիր, որմէ ետք Տէր Հայրը իր պատգամը փոխանցեց· ան վեր առաւ Հայ եկեղեցւոյ անփոխարինելի դերակատարութիւնը՝ հայ կեանքին մէջ եւ չրջանտարրանները անուանեց 1700–ամեակի սերունդ: Իր խօսքը չարունակելով, ան չեշտը դրաւ հայու պայքարի ոգիին վրայ եւ զուգահեռներ գծեց հայ եւ արաբ ժողովուրդներու պայքարներուն միջեւ: Այնուհետեւ վկայական ստացան մանկապարտէզէն՝ 22 մանուկներ եւ նախակրթարանէն՝ 26 աշակերտներ: Դպրոցը այս տարեչրջանին 157 աշակերտ ունի:

Անցնող տարեչրջանին կատարուած վերանորոգումներուն չնորհիւ դպրոցը արդիականացաւ եւ չեռուցիչի դրութեամբ օժտուեցաւ: Նչենք, որ դպրոցին կողքին գտնուղ եւ անոր պատկանող ու եկամտի հիմնական ու մնայուն աղբիւր նկատուղ «Քեսապ» համալիրին՝ ճաչարանին ու պանդոկին կառուցումները իրենց ասպարէզին հասած են եւ սկսած են գործել:

Կաթողիկէ Բարեյուսոյ վարժարանը անցնող տարեչրջանին 58 աշակերտ ունէր· ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցաւ 2001 Յունիս 3–ին: Այս առիթով խօսք առաւ դպրոցի տնօրէն Յակոբ Պետերճեան եւ անդրադարձաւ 1700–ամեակի անկիւնադարձային կարեւորութեան: Այնուհետեւ վկայական ստացան մանկապարտէզէն՝ վեց մանուկներ եւ նախակրթարանէն՝ լինը աշակերտներ: Վարժարանը այս տարեչրջանին 55 աշակերտ ունի, որուն 18–ը՝ մանկապարտէզի փոքրիկներ: Դպրոցին մէջ հաստատուած է նաեւ համակարգիչի դասընթացք՝ չորրորդէն վեցերորդ դասարաններուն համար: Ներկայ տարեչրջանին տնօրէնն է Գարեգին Վրդ· Քէօչկէրեան:

Աւետարանական Նահատակաց Միացեալ վարժարանը անցնող տարեչրջանին 70 աշակերտ ունէր, եւ Յունիսի սկիզբը տասնեակ մը չրջանաւարտներով տեղի ունեցաւ ամավերջի հանդէսը: Այս տարեչրջանին դպրոցը 60 աշակերտ ունի:

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Քեսապի հայութեան հոգեւոր կեդրոնը Քեսապ աւանի Ս· Աստուածածին հնադարեան եկեղեցին է· Գալատուրանի մէջ կան Ս· Աստուածածին եկեղեցին եւ Ս· Ստեփանոս մատուռը, եւ փոքրիկ մատուռ մըն ալ՝ Էսկիւրանի մէջ: Գաւառին Հովիւն է եղիչէ Քահանայ Սարգիսեան: Տարիներու աւանդութեան համաձայն, ամսուան երեք կամ չորս կիրակիները պատարագ կը մատուցուի Քեսապի եկեղեցւոյ մէջ, իսկ ամէն ամսուան վերջին կիրակին՝ Գալատուրանի Ս· Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ: Սակայն ամրան եղանակին կարգը կը խախտի եւ միայն Քեսապի եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի:

Կաղանդի առիթով, Կիրակի, 2000 Դեկտեմբեր 31–ին, Հալէպէն հիւրաբար Քեսապ գտնուղ Արմէն Քահանայ Սարգիսեան պատարագեց Գալատուրանի Սուրբ Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ եւ Նոր տարուան պատգամը փոխանցեց, իսկ 2001 Յունուար 1–ին ալ պատարագ մատուցեց Քեսապի եկեղեցւոյ մէջ:

Ծնունդը, 2001 Յունուար 6–ին, պատշաճ չուքով տօնուեցաւ Քեսապի Սուրբ Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ· պատարագեց Եղիչէ Քահանան, եւ Արամ Ս· վեհափառին 1700–ամեակի կոնդակը կարդացուեցաւ, որմէ ետք ջրօրհնէք կատարուեցաւ:

Մեծ Պահոց չրջանին, ամէն Ջորեքշաբթի եւ Ուրբաթ Արեւագալի եւ Հակումի արարողութիւններ կատարուեցան, եւ կարեւոր թիւով պատանիներ, տղաք ու աղջիկներ իրենց մասնակցութիւնը բերին երդեցողութեան:

Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան Պիքֆայայի դպրեվանքին սաները, տեսուչ Շահան Ծ· վրդ· Սարգիսեանի գլխաւորութեամբ, իրրեւ 1700–ամեակի ուխտաւորներ, այցելեցին Հալէպ, Լաթաքիա եւ Ապրիլ 5–ին ալ՝ Քեսապ, ուր իրենց մասնակցութիւնը բերին Հակումի արարողութեան, որմէ ետք անոնց ի պատիւ ընթրիք տրուեցաւ եկեղեցւոյ կողքին գտնուղ «Սահակեան» սրահին մէջ:

Զատկուան տօնին, 2001, Ապրիլ 15–ին, նկատառելի թիւով հաւատրդիներ ժամանած էին Քեսապ, եւ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան Քեսապի եկեղեցւոյ մէջ պատարագ մատուցեց Եղիչէ Քահանան:

Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ· եւ Կիլիկիոյ Արամ Ա· կաթողիկոսներուն Հալէպ ժամանման առիթով Քահանան ու թաղականութեան անդամները մեկնեցան Հալէպ՝ մասնակցելու համար 1700–ամեակի արարողութիւններուն:

Ամրան եղանակին Հալէպէն հիւրաբար Քեսապ ժամանեցին Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եւ Ս· Աստուածածին եկեղեցիներու դպրաց դասերը: Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ դպրաց դասը իր մասնակցութիւնը բերաւ պատարագին՝ քառաձայն երգեցողութեամբ: Իսկ Ս· Աստուածածին եկեղեցւոյ դպրաց դասը խորհրդածութեան պահ մը ունեցաւ եկեղեցւոյ մէջ· խորհրդածուն էր Եղիչէ Քահանան, որ

այս առիթով խօսեցաւ ինքնաբաւութեան եւ գոհունակութեան մասին:

Քեսապ ժամանեց նաեւ Շարժապի Հոգեւոր Առաջնորդ Տէր Մեսրոպ Արքեպս. Տէր-Մովսիսեան, որ պատարագ մատուցեց:

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ամէն տարուան աւանդութեան համաձայն, Աստուածածնի տօնը մեծ շուքով նշուեցաւ Քեսապի մէջ: Այս առիթով, Հալէպէն, Գամիշլիէն, Դամասկոսէն, Լաթաքիայէն, Լիբանանէն եւ այլ տեղերէ մեծ թիւով ուխտաւորներ ժամանեցին Քեսապ:

Շաբաթ, Օգոստոս 11–ին, Հալէպէն ժամանեց առաջնորդ Սուրէն Արք. Գալֆայեան՝ չքախումբի մը ընկերակցութեամբ. ներկայ էին նաեւ Անթիլիասէն նորաձայ երկու քահանաներ՝ Տրդատ Քահանայ Թաշճեան եւ բնիկ քեսապցի Մը-կրտիչ Քհնյ. Քէշիշեան: Ցեսմիջօրէին եկեղեցւոյ մէջ նախատօնակ կատարուեցաւ:

Կիրակի, Օգոստոս 12–ին հոծ բազմութեան մը ներկայութեան Քեսապի Սուրբ Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ պատարագեց Սուրէն Արք. եւ փոխանցեց իր պատգամը, որմէ ետք խաղաղօրհնէք կատարուեցաւ:

Ցեսմիջօրէին ուխտաւորներուն բազմութիւնը ուղղուեցաւ Էսկիւրան, ուր մատուռի ոչխարները արդէն զենուած էին. երեկոյեան սկսաւ տօնախմբութիւնը, երգն ու պարը՝ Էսկիւրանի հրապարակը, սօսի ծառին եւ աղբիւրին չուրջ: Տօնախմբութիւնը տեւեց մինչեւ ուշ գիշեր:

Երկուշաբթի, Օգոստոս 13–ի առաւօտուն, ուխտաւոր բազմութեան ներկայութեան պատարագ մատուցուեցաւ Էսկիւրանի Ս. Աստուածածնի մատրան մէջ. պատարագեց Մկրտիչ Քհնյ. Քէշիշեան, իսկ Սուրէն սրբազան իր պատգամը փոխանցեց:

Երեքշաբթի, Օգոստոս 14–ը Գալատուրանի Ս. Աստուածածնի եկեղեցւոյ տօնն էր. հաւաքուած էին հովիտի բոլոր թաղերուն բնակիչները եւ մեծ թիւով ուխտաւորներ. ժամանեցին նաեւ առաջնորդ սրբազանը եւ քահանայ հայրերը: Պատարագեց Տրդատ Քհնյ. Թաշճեան, իսկ Գալատուրանի եկեղեցւոյ երգչախումբը երգեցողութիւնը կատարեց. Սուրէն սրբազան քարոզեց եւ իր պատգամը փոխանցեց. պատարագի աւարտին խաղողօրհնէք կատարուեցաւ:

Կէսօրին Գալատուրանի եկեղեցւոյ թաղականութիւնը ի պատիւ սրբազանին եւ քահանայ հայրերուն ճաշկերոյթ մը տուաւ «Քեսապ» ճաշարանին մէջ:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂՈՒՀԻՒՆ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՂԱՐԱԲԱՂԷՆ

Երեւանի Մամուլի ակումբին հրաւիրեալ թուրք լրագրողներու խումբէն Էյլա Թավշանլըօղլու Յունուար 17–ին «Ճումհուրիյէթ»ի մէջ հրատարակած է իր առաջին տպաւորութիւնները Ղարաբաղէն («Մարմարա», Յունուար 17):

«Թավշանօղլու կը պատմէ որ Երեւանի զինուորական օդակայանէն Ղարաբաղ գացին Մի-8 ինքնաթիռով մը, որ կը թռչէր 2800 մեթր բարձրութենէն: Տեսան մեծ ու փոքրիկ Մասիսները, անցան Լաչինի միջանցքէն ու իջան Ստեփանակերտ: Հոնկէ անմիջապէս առաջնորդուեցան Արտաքին Նախարար Նայիրա Մելքումեանի մօտ, որ համակրելի կին մըն է: Մելքումեան խօսեցաւ այն միջոցներուն մասին, որոնք անհրաժեշտ են որպէսզի Հայերու ու Ազերիներու միջեւ վստահութեան մթնոլորտ ստեղծուի: Յայտնեց թէ Ազերիներուն փախուստէն վերջ տուներն ու չեմարաններըը պարապ մնացին, մուկերը կերան ամբողջ պահեստը, իրենք չկրցան դլուխ ելլել մուկերուն հետ, թերեւս այս հարցին մէջ կարելի է գործակցիլ Ազերիներուն հետ: Հապա ազերի փախստականներուն վիճա՞կը: Այս հարցումին պատասխանելով Մելքումեան կ'ըսէ որ ամէնէն առաջ Ազերիները են որ պէտք է մտածեն այս մասին: Եթէ հարցը լուծուի, Ազերիները կրնան վերադառնալ, բայց Ադրբեջան ցարդ մերժեց Ղարաբաղցիներու երեք առաջարկները: Մելքումեան կը յիշեցնէ որ հողատարածքին վրայ կան երկու ժողովուրդներ (հայ եւ ազերի), բայց երեք պետութիւններ:

Թավշանօղլու կը գրէ որ յայտնի է թէ Ղարաբաղի իշխանութիւնները այժմ չատ գոհ են իրենց կարգավիճակէն: Արկադի Ղուկասեան, իր քով ունենալով իր երկու խորհրդականները, չատ ինքնավստահ կերպով կը խօսէր Թուրք լրագրողներուն հետ: «Ղարաբաղի համար միակ լուծումը անկախութիւնն է, անկախութիւնը բոլոր Ղարաբաղցիներուն երազն է», կ'ըսէր Արկադի Ղուկասեան:

Ադրբեջանի պատերազմէն վերջ Ղարաբաղի բնակչութեան թիւը, Ազերիներուն փախուստի պատճառաւ, 180 հազարէն իջաւ 50 հազարի, բայց Հայաստանէն եկած 40·000 հոգիով բարձրացաւ 90·000–ի: Ղուկասեան այժմ կը յայտնէ որ Ղարաբաղ ինքնավարութեան առաջարկը չի կրնար ընդունիլ, անկախութիւնը պայման է: «Եթէ Ազերիները առնուազ աւելի մարզավայել վերաբերում ցոյց տային Ղարաբաղի Հայերուն, հիմա ամէն ինչ տարբեր կրնար ըլլալ, բայց անոնք ըսած էր հաճոյք զգալ երիտասարդէն, եւ այս բանը չատ աղէկ կահավորեց Տրդատ:

Իսկ ինք խենթի պէս սիրահարած էր գեղանի դրացուհիին:

Հետեւեալ օրը կրկին, առտուն կանուխ, եկաւ պատուհանին առջեւ զբաւել իր տեղը եւ անհամբեր սպասել, որպէսզի իր պաշտամի առարկան երեւայ:

Մինչեւ ցերեկ, սակայն, գեղուհին մէջտեղ չելաւ:

Տրդատի անհամբերութիւնը չափ ու սահման չունէր:

«Արդեօք հիւանդացա՞ւ, – կը մտածէր, – կամ ինծի դէմ վչտացա՞ւ...»

Եւ այս երկու ենթադրութիւններն ալ զինքը յուսահատութեան կը մատնէին:

Հապճեպով գնաց ճաշելու եւ վերադարձաւ պատուհանին քով:

Ժամերը կ'անցնէին, բայց ո՛չ ոք կ'երեւար դիմացի պատուհանը:

«Պէտք է, որ իր տունը երթամ եւ հասկընամ, թէ ի՛նչ կ'անցնի» – վճռեց:

Առաջին անդամ չատ դիւրին եւ բնական բան մը երեւցաւ ասիկա Տրդատին, բայց քիչ յետոյ սկսաւ խորհիլ հետեւանքներուն մասին:

«Արդեօք ինքզինքս չե՞մ վտանգեր այս տեսակ այցելութեամբ մը» – մտածեց:

Վարանումը երկար չտեւեց:

«Ինչ որ ալ ըլլայ, ես պիտի երթամ» – որոշեց:

Իր դիտաւորութիւնն էր երթալ, պարզ այցելութիւն մը ընել:

«Աստիկ էֆէնտի չատ ուշ կու գայ ընդեր, – մտածեց, – հետեւաբար զինքը առանձին պիտի գտնեմ»:

Սպասեց, որ բոլորովին մթնէ, եւ յետոյ դուրս ելաւ տունէն եւ ուղղուեցաւ դէպի միւս վոտքայը, ուր կը գտնուէր դեղուհիին բնակարանը:

Երիտասարդին սիրտը անճկութեամբ կը տրոփէր:

Ասիկա, սակայն, երկիւղի նշան մը չէր, այլ հոգեկան յուզումի:

Հասաւ տան դրան առջեւ եւ զանգակը հնչեցուց:

Վայրկեան մը ետքը դուռը բացուեցաւ: Իր դեղեցիկ դրացուհին էր բացողը:

– Դուք... հո՞ս, – գոչեց կինը զարմացած ու այլայլած:

– Այո՛, – ըսաւ Տրդատ, – այսօր ձեր մասին մտատանջութեան մէջ մնացի, անոր համար եկայ:

– Մտատանջութեան ի՞նչ կար:

– Մինչեւ իրիկուն չերեւցաք, ուզեցի պատճառը հասկնալ:

– Բայց մեծ անխոհեմութիւն մըն է այս ձեր ըրածը, հիմա ամուսինս կրնայ գալ:

– Դուք ըսիք, որ ընդհանրապէս չատ ուշ կու գայ:

– Այո՛, բայց բացառաբար կրնայ կանուխ ալ գալ:

– Կը տեսնամ, որ հաղուստ էք, արդեօք դո՞ւրս կ'ելլայիք, - հարցուց երիտասարդը:

– Ո՛չ, դուրսէն կուգամ, – պատասխանեց կինը, – գիւղ գացած էի, հոնկէ կուգամ կոր:

– Հիմա կը հասկնամ, թէ ինչու մինչեւ իրիկուն չերեւցաք պատուհանին առջեւ:

Բոլոր այս խօսակցութիւնը տեղի ունեցած էր դրան առջեւ:

– Ներս հրամմեցէ՛ք, քանի որ մինչեւ հոս գալու ձանձրոյթը առած էք, – ըսաւ մանկամարդուհին:

– Թոյլ կուտա՞ք:

– Այո՛, պայմանով, որ ձեր այցելութիւնը չատ չերկարի:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԿԱՊՈՑՏ ԹԱԶԻ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Կիրակի, Յունուար 13, ժամը 16–ին, Կրընոպլի Սէն Մարթէն տ'Էռ արուարձանի Սալ ոէ Ֆէթին մէջ տեղի ունեցաւ Կապոյտ Թաշի դպրոցին հայկական Մը-նընդեան հանդիսութիւնը, բազմաթիւ ծնողքներու եւ հանդիսականներու ներկայութեամբ:

Գեղեցկօրէն զարդարուած սրահին մէջ, որ հայութիւն կը բուրէր, խաչուհինեը ժպիտով ու ջերմօրէն կ'ընդունէին հիւրերը: Արդէն հասած էր պահը հանդէսին բացման, զոր կատարեց միութեան նախագահուհի տիկին Սիւզան Մանուկեան. ան միութեան անունով փոխանցելէ ետք ամանօրեան մաղթանքները, խօսեցաւ Կապոյտ Թաշի երկար տարիներու մարդասիրական եւ հայրենասիրական գործունէութեան եւ հայ դպրոցի գոյատեւման ի խնդիր տարած պայքարին մասին, նշեց նաեւ որ Ֆրանսայի մէջ կը գործեն Կապոյտ Թաշի 12 դպրոցներ: Խօսքը աւարտելէ առաջ ներկայացուց տեղւոյն ուսուցչուհիները՝ տիկին Ս. Աւագեանը, Օր. Է. Փափազեանը եւ տիկին Մ. Փափազեանը: Ապա խօսքը տուաւ տիկին Ս. Աւագեանի. հայերէնի ուսուցչուհին չնորհակալութեան խօսք ուղղեց Կապոյտ Թաշի անդամներուն, ծնողքներուն եւ հանդիսականներուն. չեշտը դնելով հայերէն լեզուի եւ դպրոցի անհրաժեշտութեան վրայ, որպէսզի Հայուն ուխտը կատարուի եւ չնահանջեն մեր յաջորդները: Եւ հանդէսը բացուած յայտարարեց:

Սրահէն բեմ բարձրացան վեցէն տասնեւհինգ տարեկան աշակերտները, որոնք կը կրէին հայկական զանազան գաւառներու իւրայատուկ տարազները, զորս պատրաստած էր տիկին Մարօ Փափազեան: Անոնք կը ներկայացնէին Վանը, Կարինը, Մուշը, Ղարաբաղը, Զանգեզուրը, հայ ֆեստային եւլն. եւլն.: Արժանացան ժողովուրդին երկար ծափերուն: Ապա, միեւնոյն տարազներով անոնք երգեցին Հայաստանի փառերգը:

Յայտագիրը սկսաւ 1700–ամեակի ոգեկոչումով: Մութ սրահին մէջ աշակերտները իրենց ձեռքերուն մէկմէկ մոմ բռնած, երգեցին «Հայր Մեր»ը, իրենց կողքին ունենալով Ս. Էջմիածնի գեղեցիկ պատատ մը, Օր. Փափազեանի կողմէ գծուած:

Ձեռնարկը չարունակուեցաւ հայկան երաժշտութեամբ ու պարերով: Տիկին Ս. Աւագեանի պատրաստած «Մեր Ուխտը» ներկայացուցին բոլոր աշակերտները մխանաբար. հոն ամփոփուած էին հայրենասիրական երգեր եւ արտասանութիւններ: Բեմադրութեան նիւթն էր հայկական տոհմիկ ընտանիքի մը երդիքին տակ մեծ–հայրիկի ու մեծ–մայրիկի յարաբերութիւնները իրենց յաջորդող սերունդներուն հետ, անոնց պատումները եւ զաւակներուն հայ մնալու եւ Մայր Հայրենիքի պատիւը բարձր պահելու ուխտը եւլն.: Կարելի է յիշել դեր ըստանձնած աշակերտները՝ Անիթա Ներսէսեան, Ալեքսանդր Փեթրոն, Արմէն Գույումճեան, Անթոնա Էյտինեան, Թալին Մարտիրոսեան, Թալին եւ Դանիա Համալեան, Էլէն Յակոբեան, Լեւոն Ներսէսեան, Մանուկ եւ Արսէն Փարիկեան, Վիդէն Սապունճեան (նաեւ արինդ), Հայկ Պեքեան, Յարութիւն Ապիկեան:

Աշակերտները ներկայացուցին նաեւ փոքրիկ թատերակներ, Անիթա եւ Բաֆֆի Ներսէսեան պարեցին զոյգպար, արժանանալով երկար ծափերու:

Այս ուրախ մթնոլորտին մէջ Կաղանդ Պապան մուտք գործեց սրահէն ներս ու անմիջապէս չրջապատուեցաւ երախաներուն կողմէ: Անոնցմէ խնդրեց որ երգեն ու արտասանեն. բոլորը կատարեցին փափաքը, արժանանալով նուէրներու, մրգեղէնի ու անուշեղէնի, ինչպէս նաեւ պատգամներու: Արտասանողներուն մէջ էին Հայ Մշակոյթի Տան աշակերտուհիներէն Ֆիլիփա եւ Հելէն Անտոնեան:

Հանդէսը տեւեց մինչեւ ուշ իրիկուն:

Ներկաները, որոնցմէ չատերուն մօտ արթնցած էին մանկութեան յիշատակները, մեկնեցան ուրախ տրամադրութեամբ:

Խորին չնորհակալութիւն Կապոյտ Թաշի անխոնջ անդամուհիներուն եւ ժրաջան հայ դաստիարակներուն:

ՇԱՒԻ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ Լ.

ԴԺՈՒԱՑԻՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Տրդատ կը մտածէր, թէ արդեօք չա՞տ առաջ զացած էր իր սիրային յայտարարութեան մէջ:

– Եթէ իմ խօսքերովս ձեզի անհաճոյ եղայ՝ ներում կը խնդրեմ, – ըսաւ:

– Ես ալ կը ներեմ, պայմանաւ որ վերջսին չկրկնէք:

– Այդպիսի խոստում մը չեմ կրնար տալ, – պատասխանեց երիտասարդը, – իմ կարողութենէս վեր է:

– Այն առեն պիտի ստիպուիմ ամէն ետքը այս պատուհանին առջեւ չի գալ:

– Այդպիսի պէչութիւն մը պիտի չընէք, – գոչեց երիտասարդը յուզեալ չեշտով, – ո՛չ, անկարելի է ատիկա:

– Ուրեմն խելօք կեցէ՛ք:

– Խելօք պիտի կենամ, կը խոստանամ, – ըսաւ Տրդատ:

Եւ խօսակցութիւնը դարձուց ուրիշ նիւթի վրայ:

Տարակոյս չի կար, թէ գեղուհին սկզբան էր հաճոյք զգալ երիտասարդէն, եւ այս բանը չատ աղէկ կահավորեց Տրդատ:

Իսկ ինք խենթի պէս սիրահարած էր գեղանի դրացուհիին:

Հետեւեալ օրը կրկին, առտուն կանուխ, եկաւ պատուհանին առջեւ զբաւել իր տեղը եւ անհամբեր սպասել, որպէսզի իր պաշտամի առարկան երեւայ:

Մինչեւ ցերեկ, սակայն, գեղուհին մէջտեղ չելաւ:

Տրդատի անհամբերութիւնը չափ ու սահման չունէր:

«Արդեօք հիւանդացա՞ւ, – կը մտածէր, – կամ ինծի դէմ վչտացա՞ւ...»

Եւ այս երկու ենթադրութիւններն ալ զինքը յուսահատութեան կը մատնէին:

Հապճեպով գնաց ճաշելու եւ վերադարձաւ պատուհանին քով:

Ժամերը կ'անցնէին, բայց ո՛չ ոք կ'երեւար դիմացի պատուհանը:

«Պէտք է, որ իր տունը երթամ եւ հասկընամ, թէ ի՛նչ կ'անցնի» – վճռեց:

Առաջին անդամ չատ դիւրին եւ բնական բան մը երեւցաւ ասիկա Տրդատին, բայց քիչ յետոյ սկսաւ խորհիլ հետեւանքներուն մասին:

«Արդեօք ինքզինքս չե՞մ վտանգեր այս տեսակ այցելութեամբ մը» – մտածեց:

Վարանումը երկար չտեւեց:

«Ինչ որ ալ ըլլայ, ես պիտի երթամ» – որոշեց:

Իր դիտաւորութիւնն էր երթալ, պարզ այցելութիւն մը ընել:

«Աստիկ էֆէնտի չատ ուշ կու գայ ընդեր, – մտածեց, – հետեւաբար զինքը առանձին պիտի գտնեմ»:

Սպասեց, որ բոլորովին մթնէ, եւ յետոյ դուրս ելաւ տունէն եւ ուղղուեցաւ դէպի միւս վոտքայը, ուր կը գտնուէր դեղուհիին բնակարանը:

Երիտասարդին սիրտը անճկութեամբ կը տրոփէր:

Ասիկա, սակայն, երկիւղի նշան մը չէր, այլ հոգեկան յուզումի:

Հասաւ տան դրան առջեւ եւ զանգակը հնչեցուց:

Վայրկեան մը ետքը դուռը բացուեցաւ: Իր դեղեցիկ դրացուհին էր բացողը:

– Դուք... հո՞ս, – գոչեց կինը զարմացած ու այլայլած:

– Այո՛, – ըսաւ Տրդատ, – այսօր ձեր մասին մտատանջութեան մէջ մնացի, անոր համար եկայ:

– Մտատանջութեան ի՞նչ կար:

– Մինչեւ իրիկուն չերեւցաք, ուզեցի պատճառը հասկնալ:

– Բայց մեծ անխոհեմութիւն մըն է այս ձեր ըրածը, հիմա ամուսինս կրնայ գալ:

– Դուք ըսիք, որ ընդհանրապէս չատ ուշ կու գայ:

– Այո՛, բայց բացառաբար կրնայ կանուխ ալ գալ:

– Կը տեսնամ, որ հաղուստ էք, արդեօք դո՞ւրս կ'ելլայիք, - հարցուց երիտասարդը:

– Ո՛չ, դուրսէն կուգամ, – պատասխանեց կինը, – գիւղ գացած էի, հոնկէ կուգամ կոր:

– Հիմա կը հասկնամ, թէ ինչու մինչեւ իրիկուն չերեւցաք պատուհանին առջեւ:

Բոլոր այս խօսակցութիւնը տեղի ունեցած էր դրան առջեւ:

– Ներս հրամմեցէ՛ք, քանի որ մինչեւ հոս գալու ձանձրոյթը առած էք, – ըսաւ մանկամարդուհին:

– Թոյլ կուտա՞ք:

– Այո՛, պայմանով, որ ձեր այցելութիւնը չատ չերկարի:

Տրդատ արդէն ներս մտած էր եւ դուռը գոցած:

Կինը առաջ անցաւ եւ սանդուխէն վեր ուղղուեցաւ: Երիտասարդը հետեւեցաւ անոր:

Առաջին յարկը ելան եւ մտան բաւական ճոխ կերպով կահաւորուած սենեակ մը, որ իբրեւ սալօն կը ծառայէր:

Տրդատ թիկնաթոռի մը մէջ բազմեցաւ, մինչ տանտիրուհին ոտքի կեցած էր:

– Դուք ինչո՞ւ չէք նստիր, – հարցուց երիտասարդը:

(Շար. 148)

Պր. Տօրք Քրլըեան,
Օր. Մարալ Քրլըեան,
Պր. Շարա Քրլըեան
ինչպէս նաեւ Եաղճեան եւ
Պամամճեան ընտանիքները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, հօ-
րաքրոջ, խնամիին՝

ՏԻԿԻՆ
ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԵԱՂՃԵԱՆ-ՔՐԼՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 18-ին, 72 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինդշաբթի, Յունուար 24, ժամը 11-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ

15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Սուասի - սու - Մոնմորանսիի գերեզմանատունը, ժամը 13-ին:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:

Փոխան ծաղիկի նուիրատուութիւններ բարեխիղճական հաստատութեանց:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին ընտանեկան պարագաներուն:

UGAB - PARIS - IDF

Café-Théâtre
le samedi 2 février à 20 heures 30
l'UGAB-Paris IDF
et
la Troupe de Théâtre de l'UGAB
vous convient à une soirée
CAFE — THEATRE
« Cahier de vie »
Parfaitement imparfait
Mise en scène
par
Meguerditch BASMADJIAN
Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles 75017 Paris
(M° Courcelles)
Renseignements et réservations :
01 42 27 12 26

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 26

Տօն Սրբոցն՝ Սարգսի Զօրավարին եւ որդւոյ Նորա Մարտիրոսին եւ Զորեքտասան Զինուորացն:

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՏՕՆ ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳԻՍ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 26

Տօն Է ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳԻՍ

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի առաւօտեան ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Offre d'emploi

Maison de retraite arménienne recherche :

OUVRIER PROFESSIONNEL

toutes mains chargé de l'entretien général de l'établissement.

Titulaire de permis B

Envoyez CV à l'attention de Monsieur Arsène GARABEDIAN, Directeur
Maison de retraite de l'Eglantier
7, rue de l'Eglantier
95500 GONESSE
Tél. : 01. 39. 85. 24. 24

TELEVISION

FRANCE 3
Samedi 26 janvier à 23h45
Dans la collection
«D'où viennent les Français»
Les Arméniens de Décines
ETRE AILLEURS... ICI
56 minutes
un film de Evelyne RAGOT
une co-production France 3 /
Les Films d'Ici

ՀՈԳԵՇԱՆԳԻՍՏ

Լուսահոգի
ՅԱԿՈԲ ՍԱՐԳ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

վախճանման երրորդ տարելիցին առթիւ պատարագ եւ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Կիրակի, Յունուար 27, առաւօտեան ժամը 10-ին, Մարսէյլի Ա.Թոռամիսիա Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ

339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Նախաձեռնութեամբ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆԻ

Առաջնորդ Սրբազան Հօր յիշատակը յարգողներ թող պատշաճութիւն համարին՝ գալ Սուրբ Եկեղեցի եւ մասնակցիլ ընդհանուր աղօթքին:

Ցետ պատարագի՝ հոգեհանգստեան աղօթքի ու յարկանքի մեկնեդում Սէն Փիէրի գերեզմանատան՝ Հայ հոգեւորականաց դամբարանին առջեւ:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

PROJECTION DIAPOSITIVES
commentées par
Haik Der Haroutiounian
«PAYSAGES — VISAGES DE LIEUX QUI FURENT»
le Vendredi 25 Janvier à 20 heures 45
Studio de l'Espace Culturel «Le 148»
148, rue P.-V. Couturier — Alfortville

Images d'un nouveau voyage en septembre 2001
Merzifon — Giresun — Chabin Karahissar — Trabzon — Enregistrements de dialecte Hamchen Artvin — Ardahan — Kars — Ani — Mont Ararat — Lac de Van — Mont Sipan — Monastères Varak et Narek — Erzeroum — Mouch — Bitlis — Sassoun — Diyarbékir — Anteb — Marach — Zeytoun — Hadjen — Sis — Adana — Moussa Dagh

Participation aux frais

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

Le
Centre Culturel
SAINT MESROB
A PARIS
vous invite
le Vendredi 25 janvier à 20h45
à une
RENCONTRE
avec
KRIKOR BELEDIAN
à l'occasion de la publication récente aux Editions du C.N.R.S. de son livre :
CINQUANTE ANS DE LITTERATURE ARMENIENNE EN FRANCE
1922 - 1972
DU MEME A L'AUTRE
Vente de l'ouvrage et signature
— Entrée libre / Cocktail —
10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine — Monge

Հովանաւորութեամբ
ԻՍԻԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ

կազմակերպութեամբ
ՊԱՅԾԱՌՈՒԹԵԱՆ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԱՐՄՆԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

Գրական երեկոյթ

Նուիրուած
ՄՈՎՍԷՍ ՊԱԶԱՖՃԵԱՆԻ
«ՄԻՆՉԵՒ ՎԵՐՋԻՆԸ ԱՐԵՒՆԵՐՈՒՆ»
Նոր հատորին

Գործը կը վերլուծէ
ՆՈՐԱ ՊԱՐՈՒՐՃԵԱՆ

Կը մասնակցին՝
Սարգիս Քէօշկէրեան (*ընթերցումով*)
Յովհաննէս Տէմիրճեան (*կիթառով*)

Կիրակի, Յունուար 27, ժամը 17-ին, Եկեղեցւոյ «Նուրհան Փրէնկեան» սրահին մէջ
6, avenue Bourgain, Issy-les-Moulineaux
Երեկոյթի աւարտին՝ ընդունելութիւն: Մուտքը ազատ է:

FORUM DES ASSOCIATIONS ARMÉNIENNES D'EUROPE

Les Arméniens et l'Union Européenne
SÉMINAIRE
17 - 19 MARS 2002, BRUXELLES

Renseignements : Ana Gabrielian
Tél. : +32 2 640 81 88; Fax : +32 2 646 05 25
E-mail : anavgf@hotmail.com

l'Association "MACHTOTZ"
Pour la Défense de la Langue Arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones
NOUVELLE SESSION : 2 Février — fin Juin 2002

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa METHODE AUDIOVISUELLE

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours,** ainsi que de lire et d'écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris

2) Les cours de 2e, 3e, et 4e niveaux
continuent. Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre
Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones
Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio
(2 heures d'enregistrement). 85 euros + 8 euros de port.
Pour tous ces cours et le manuel,
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SOIREE COSTUMEE

La Croix Bleue des Arméniens de France section **«Astrig»** d'Arnouville organise une **SOIRE COSTUMEE EXCEPTIONNELLE, le Samedi 9 février à partir de 20 heures,** à l'éspace Charles Aznavour, à Arnouville-lès-Gonesse, au profit de son **Ecole hebdomadaire.**

La soirée sera animée par l'**Orchestre GAIDZAG'S.**

Soucieuse d'innover, de lancer des formules originales et de surprendre, la section laisse libre cours à chacun pour la tenue vestimentaire qui peut être originale, extravagante ou costumée (sans thème). Bien entendu, il n'y a aucun caractère obligatorie à se costumer.

***

ՋԻՆԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Արշալոյս Թաղէոսեան մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ձիւնագնացութիւն Պէլֆօնթէյն (Ժիւրա):

Փետրուար 24-էն Մարտ 3

Հայկական ջերմ մթնոլորտ:

Ցաւելեալ մանրամասնութեան եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝

Մարի Ապուէֆեանին՝
01 - 47 - 80 - 71 - 73

Երեկոյեան՝
Արաքսի Գարանֆիլեանին՝
01 - 39 - 83 - 71 - 19

Տեղերը սահմանափակ են:

ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՄԷԿԷՆ

«ԾԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդարարութեան սակագինը

	€	
Մահազդ	122	(145,92)
Հոգեհանգիստ	110	(131,56)
Շնորհակալիք	110	(131,56)
Հարսնիք-Նշանուխ	110	(131,56)
Ծնունդ	110	(131,56)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. վակագիի մէջ ընդհ. դուռմարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 24
JEUDI
24 JANVIER
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·347 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 77e ANNEE — N° 20·347

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԵՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 22 / 23)

Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆ ԿՐՆԱՅ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԻԼ

Կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովին Յունուար 22–ի նիստին հաստատուած է երեսփոխաններու մեծամասնութեան ընտրակարգով 75–րդ ընտրական տարածքին մէջ լրացուցիչ ընտրութիւններ կատարելու օրացոյցը: Այդ շրջանին մէջ ընտրութիւն կը կատարուի Մայիս 19–ին, իսկ թեկնածուները պէտք է արձանագրուին մինչեւ Ապրիլ 14: Նոյն ընտրատարածքի երեսփոխան Վանօ Սիրադեղեան իր բացակայութեան պատճառով ղրկուած էր երեսփոխանական լիազօրագրէն: Կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովին նախագահը ըսած է թէ օրէնքը արգելք չէ որ ան կրկին որպէս թեկնածու ներկայանայ, քանի որ դատական վճիռ արձակուած չէ իր մասին:

*
**

ԵՐԵՒԱՆ – ՓԱՐԻԶ ԹՌԻՉՔԸ ՏԵՂԻ ՉԷ ՈՒՆԵՑԱԾ

Յունուար 21–ի երեկոյ – Փարիզ Լը–ռիչքին ճամբայ ելլելէն 20 վայրկեան ետք, օդանաւը ետդարձ ըրած ու իջած է Զուարթնոց երբ նկատուած է որ շարժակը խանգարում ունի: Հայկական օդային դիծերու լրատուական բաժնի պետը յայտնած է թէ հարցը չուտով կը լուծուի: Ինդրոյ առարկայ Էռպիւսը 1998–ին վարձուած է եւ որոշ ժամանակ ետք պիտի պատկանի Հայկական օդային դիծերուն:

*
**

ՍԱՀՄԱՆԱՊԱՀ ՌՈՒՍ ԶՕՐԱՎԱՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ռուսաստանի սահմանապահ ծառայութեան տնօրէն զօր. Կ. Տոցկին Յունուար 22–ին, աշխատանքի մէօրեայ այցելութեան մը համար Երեւան գացած է: Այցելութեան նպատակն էր Հայաստան զետեղուած ռուս սահմանապահ ուժերու պահպանման ծախքերու ֆինանսաւորման վերաբերող յուշագրի ստորագրումը: Այս մասին խօսելով ռուս զօրավարը ըսած է թէ մինչեւ այսօր Հայաստան լիովին եւ աւելիով կատարած է այդ ուղղութեամբ իր պարտաւորութիւնները:

Տոցկին Յունուար 23–ին հանդիպումներ կ'ունենար նախագահ Քոչարեանի, վարչապետ Ա. Մարգարեանի, Ազգային ժողովի նախարար Կ. Պետրոսեանի հետ:

*
**

ԾԱՆՐԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

ՁՈՐՍ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐ ՈՐԱԿԱԶՐԿՈՒԱԾ

Անցեալ տարուան Նոյեմբերին Թուրքիոյ Անթալիա քաղաքին մէջ տեղի ունեցած համաչխարհային ախոյեանութեան մրցաշարքէն եռք հայ երկու մարզիկներու արեան քննութենէն պարզուած էր որ անոնք արգիլուած դեղեր գործածած են: Ծանրաբարձութեան համաչխարհային Դաշնակցութիւնը որոշում տուած է ցմահ կախակալելու մարզիկներ Յակոբ Փիլոսեանը եւ Ռաֆիկ Զախոյեանը իսկ մեռալակիրներ՝ Գագիկ Ղաչատրեանն ու Արսէն Մելիքեանը զրկած է երկու տարի մարզական որեւէ մրցաշարքէ: Հայաստանի ծանրաբարձութեան Դաշնակցութիւնը եւս մէկ տարի կախակայուած է: Որոշումին դէմ բողոքելու եւ անոր մէջ Թրքական գործօնը մատնանշելու հայկական կողմին փորձերը որեւէ արդիւնք չեն տուած, նոյնիսկ համաչխարհային Դաշնակցութեան նախագահը դիտել տուած է որ աւելի ծանր պատիժ մը նախատեսելի էր եւ սակայն իր խակ միջամտութեամբ կարելի եղած է խուսափիլ սակէ, նկատի ունենալով հայկական ծանրաբարձութեան երկարամեայ բարի աւանդը:

Ծանրաբարձութեան Հայաստանի Դաշնակցութեան նախագահը՝ Օ. Միրզոյեան փեչտայէն վերադարձին, ուր գացած էր բողոքելու, ըսած է թէ միակ յոյսը որ ունի, կը վերաբերի իր դիմաւորած կազմակերպութեան տրուած կախակալման պատիժի ջնջումին, ինչ որ թոյլ կուտայ Հայաստանի մասնակցութեան եւրոպայի ախոյեանութեան:

«ԱՌԱԳԱՍՏ»Ի ՈՃԻՐԻՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Երեւանի «Առագաստ» սրճարանին մէջ Սեպտեմբեր 25–ին սպաննուած Պօղոս Պօղոսեանի դատին Յունուար 21–ի նիստին ունկնդրութեան կանչուած է Մարինէ Մայիլեան որ «Հայաստան» ճաշարանին աշխատողներէն է. ան ըսած է թէ սպանեալը իր ընկերներուն հետ նոյն օրը այդ ճաշարանը կերուխում ըրած, հետեւաբար նաեւ ոգելից ըմպելի խմած է:

Ինչ կը վերաբերի ամբաստանեալին որ նախագահի թիկնապօրքէն Ա. Յարութիւնեանն է, ըսած է որ լսած է նախագահին ուղղուած «բարեւ, արա Ռոպ» արտայայտութիւնը: Քիչ մը ետք ալ տեսած է որ գոհը եւ ընկերները իրար կը քաշքշեն: Ինք ալ միջամտած է, փորձելով հանդարտեցնել Պ. Պօղոսեանը: Սակայն, այս վերջինը զինքը տարած է ճեմիչներուն ուղղութեամբ եւ հարուածած ծնօտին. ինք ալ հրած է ու երկուքը իյնած են թաց յատակին: Ամբաստանեալը երբ տեսած է որ պեհապուր մէկը իրենց ետեւէն ճեմիչ մտած է, մտածելով որ նոր քաշքշուկ տեղի կ'ունենայ, դուրս վազած է: Ա. Յարութիւնեանի խօսքերով՝ նախագահին թիկնապահներէն ոչ մէկը ձեռնկռուքին մասնակցած է:

*
**

Վ. ԳՈՒԼԻԵԻ «ԶԿԱՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐ»

Հայաստանի մօտ Ֆրանսայի նոր դեսպան նշանակումի առթիւ նախագահ Ռ. Քոչարեանի յղած ուղերձին մէջ նախագահ Շիրաք ի մէջ այլոց գրած էր նաեւ թէ ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղեան խնդրին, կը մաղթէր որ 2002–ը ըլլայ երկխօսութեան տարի, յանդեցնելով Հայաստանն ու Ադրբեջանը հաամաձայնութեան՝ փարիզեան սկզբունքներուն համապատասխան:

Ադրբեջանի Արտաքին գործերու նախարար Վ. Գուլիեւ հակադրելով այս մասին ըսուածներուն, յայտարարած է թէ «չկան փարիզեան սկզբունքներ եւ ատոպելական սկզբունքներու հիմքով կարելի չէ կարգաւորել Ղարաբաղեան հակամարտութիւնը», աւելցնելով նաեւ որ իրենք չեն հրաժարիր երկխօսութենէ: Ալիեւ – Քոչարեան յաջորդ հանդիպում մը հաւանական կը նկատուի Մարտին, Ալմա-Աթա, ՀԱՊ–ի վեհաժողովին շրջանակներուն մէջ: Փետրուարի վերջերն ալ կը սպասուի Մինսկի խումբի համանախագահներուն այցին, տարածքաշրջան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐՈՒՍԱղԷՄԻ կեդրոնը նոր ոճրափորձ մը գործուեցաւ Յունուար 22–ին Համասի գինուորեալի մը կողմէ: Ժամը ճիշդ 16–ին, Պաղեստինցի մը թաքսիէ մը իջած է եւ սկսած է կրակել բազմութեան վրայ, որ օթոպուսի կը սպասէր: Շուրջ 40 հոգի վիրաւորուած է, ուրկէ ծանր վիճակի մէջ են, պաղեստինցին ալ սպաննուած է ոստիկանի մը կողմէ: Այս արարքն ալ տանձնած են Համասը եւ Ալ – Աքսայի Մարտիրոսներու զօրագունդերը: Արդէն, Համասը «ամբողջական պատերազմ» խոստացած է եւ վճռած է իր բոլոր զոհերուն վրէժը լուծել: Եւրոպական Միութեան Մերձաւոր – Արեւելքի բանագնացը՝ Մորթինոս դիտել կուտայ.– «Արաֆաթ հակառական կացութեան մէջ է, չրջափակուած է եւ պէտք է որ ուրիշները չրջափակէ»:

ԺԻՍՔԱՐ Տ'ԷՍԹԷՆ, Ֆրանսայի նախկին նախագահը, որ չնորհիւ Շիրաքի զօրակցութեան Եւրոպական Համագումարի նախագահ դարձաւ, աշխատավարձի այնպիսի յատկանիշներ ունի, որ Լոնտոնի, Պրիւսէլի եւ Պէրլինի մամուլը սիւնակներ կը նուիրէ հարցին: Արդարեւ, Ժիսքար տ'Էսթէն 130 հազար ֆրանք (20 հազար եւրօ) ամսական կը պահանջէ, այսինքն Յանձնախումբի նախագահ՝ Փրոտիի ամսականը: Դեռ աւելին, նախկին նախագահը 15–էն 20 գործակից կ'ուզէ, որոնք պէտք է վճարուին իրենց վարձական մարմինէն եւ սիւնիք մը Պրիւսէլի մեծ պանդոկի մը մէջ: Աւելորդ է ըսել, թէ աշխատավարձը ղերծ է տուրքէ եւ թէ բոլոր ծախքերն ալ վճարուած են: Անմիջականին մէջ Եւրոպացիները սկսած են հաշուել Ժիսքարի եկամուտները, որպէս երեսփոխան, Շրջանային Խորհուրդի նախագահ, Հանրապետութեան նախկին նախագահ, Եմմական Ինանական Վարչութեան թոշակառու, որոնց վրայ դեռ կարելի է աւելցնել դիրքերէն գոյացած հեղինակի իրաւունքները...: Ի դէպ, Պրիւսէլի դիւանագէտները կը յիշեն նաեւ, որ Ժիսքարի նախորդողը՝ զերման Ռոման Հերցոգ, որ երկու տարի առաջ կը նախագահէր այն Համագումարին որու պաշտօնն էր պատրաստել Եւրոպական Ուխտը, մէկ սանթիմ չէր առած որպէս աշխատավարձ եւ գոհացած էր միայն իրեն ծախքերուն վճարումով:

ՄԵՄՈՐԻԱԼ, մարդկային իրաւանց պաշտպան ռուսական կազմակերպութիւնը, ամբաստանած է Եւրոպայի Խորհուրդը որ աչք կը գոցէ Չէչէնիոյ վրայ: Զուր դեր հասկնալ թէ ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ եւ չուզեր խնդիր ունենալ Ռուսաստանի հետ:

ՌՈՒՄԱՍՏԱՆԻ հեռատեսիլի անկախ վերջին կայանն ալ՝ ԹՆ – ՎԻ 6, այլեւս ղրկուեցաւ սփոռումի բոլոր միջոցներէ: Յանկարծ, կէս գիշերին (Յունուար 21), ոչ հեռաձայն, ոչ էլեկտրականութիւն, այսինքն սփոռումի ոչ մէկ միջոց: Զեռք առնուած այս միջոցները մեռիաներու նկատմամբ կը յիշեցնեն խորհրդային չըրջանը:

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ հարաւը՝ Մաանի մէջ, բուռն ցոյց մը տեղի ունեցած է, իբրեւ հետեւանք 17–ամեայ իսլամապաշտ պատանիի թաղման: Երիտասարդը, ըստ ըրնակիչներուն, զոհ գացած է ոստիկանական բռնութեանց: Շուրջ քսան հոգի վիրաւորուած է:

ԿԱԼԿԱԹԱՅԻ կեդրոնը, Յունուար 22–ին, ոճրափորձ մը գործուած է ամերիկեան կեդրոնին դէմ, հնդիկ չորս ոստիկաններ սպաննուած են եւ 18 ուրիշներ ալ վիրաւորուած են: Նոր – Տէլհիի ամերիկեան դեսպանատունը ապահովութիւն

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԱՐԱՐԱՏ» ԺԱՊԱՒԷՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՕՐԱԿԱՐԳԻՆ ՎՐԱՅ

«Մարմարա» (Յունուար 22) կ'արձանագնէ նոյն օրուան «Սապահ» թերթին որ գրած է թէ փոխ-վարչապետ Մ. Պահճէվիի նախագահութեամբ ժողով մը գումարուած է, Ա. Եղոյեանի պատրաստած «Արարատ» ժապաւէնին դէմ ճեռնարկուելիք քայլեր որոշելու համար: Ժողովին մասնակցած են Ազգային Ապահովութեան Խորհուրդի ընդհանուր քարտուղար Թ. Քըլըճ, Միթ–ի պաշտօնատար Շ. Աթասակուն, Արտաքին եւ Ներքին գործերու նախարարութիւններէն պաշտօնատարներ, Թուրք պատմութեան հիմնարկին նախագահը: Որոշուած է Թուրքիոյ Մշակոյթի, Արտաքին գործերու նախարարութեան, վարչապետարանին եւ յարակից կազմակերպութիւններու գործակցութեամբ արգելք հանդիսանալ յիշեալ ժապաւէնին ցուցադրութեան:

տուած է որ ոչ մէկ Ամերիկացի կայ գոհերուն մէջ: Հնդկաստան Փաքիստանը կ'ամբաստանէ:

ՏԻՏԻԼ ՇԻՒԼԷՐ, Օ–Տը–Սէն նահանգի Ա.Շ – Էլ – Էմ–ներու (չափաւոր վարձքերով քնակարան) ընդհ. նախկին տնօրէնը, որ եօթը տարի է «կը փնտռուի», փաչայի կեանք կը վարէ Սէն – Տոմինիկ քստ իր տղուն, որ հարցազրոյցով մը Փարիզիէնի (Յունուար 21) լայն տեղեկութիւններ կուտայ հօրը մասին: Գաւառ աձշէնէ (Յունուար 23) կը բացատրէ թէ այս տղան, մանուկին դէմնի վրայ խանգարուած, ի՞նչ պատճառներով հայրը կը մտանէ: Դրդիչ մըն ալ կայ որ ինքնակոչ ղեկավարն է «Քաղաքականութիւն եւ կեանք» չարժումին եւ հիմնադիր՝ «Ecole française de programmation neurolinguistique transpersonnelle»ի: Գաւառ, կ'աւելցնէ նման բան մը կարելի չէ հնարել...: Ամէն պարագայի մէջ, Շիւլէր խաղի եկած է տղուն իսկ կողմէ, քանի հեռաձայնի իրենց խոսակցութիւնը արձանագրած է եւ մասամբ հրապարակած: Ծանօթ է, որ Տիտիէ Շիւլէր քննութեան տակ առնուած էր Օ–Տը–Սէնի քնակարաններու զեղծարարութեանց համար, մէջտեղ ելած 1995ին: «Գահնալ Փլիւս» եւ «Փարիզիէն» Շիւլէրի զանկին բոլոր յայտարարութիւնները չեն ունեցած: Արդարեւ, Սեպտեմբեր 11–ի ոճրափորձերէն ի վեր, Անթուան Շիւլէր քանիներու ըսած է թէ կասկածներ ունի Ժան – Մարի Մէսիէի (Վիվէնտի), հրեայ լոպիի եւ ազատ որմնադիրներու վրայ, որպէս հեղինակները Ուորլտ Թրէյտ Սէնթըրի արարքներուն: Այժմ Տիտիէ Շիւլէր Սէն – Տոմինիկէն ալ անհետացած է, բայց, ինչ որ հաստատ է, այն է որ երկար եւ մանուածապատ թերթօնի մը լուկիր են միայն: Արդարեւ այնպիսի կծիկ մըն է ամբողջ հարցը որ, երբ սկսի քակուիլ թատերական անճնաւորութիւններու գլխու ցաւ կրնայ պատճառել, ինչ որ ըսել կուտայ թէ ոչ ոք Տիտիէ Շիւլէրի վերադարձը կը փափաքի: Բաւական անուններ խնդրոյ առարկայ են, ի մասնաւորի երջուհի եւ դերասանուհի Մարի Լաֆորէի:

ՊԱՐՄԿԱՍՏԱՆ ազատ արձակած է 188 իրաքցի բանտարկեալները, որոնք դեր խաղացած էին Ծոցի պատերազմի խառնուածքներուն առեն 1991–ին: Իրաքցի կառավարական պատասխանատուի մը համաձայն, այս արձակումը արդիւնք է խոսակցութիւններու որոնք տեղի ունեցած են Յունուար 8–էն 18, Միջազգային Կարմիր Խաչի հովանիին տակ:

ՕԳՆԵԼ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՆ, ԱՌԱՆՑ ԱՆՏԵՍԵԼՈՒ ՍՓԻՒՌՔԸ

Գրեց՝ ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Նշեցինք, թէ վերջին տասնամեակին սփիւռքի հայութիւնը անսակարկ օգնեց հայրենիքին, զայն ոտքի պահելու եւ պետական, տնտեսական, ընկերային, կրթական, մշակութային եւ այլ ենթակառոյցներու ամրապնդման համար, մոռացութեան մատնելով սփիւռքեան ազգային, կրթական, մշակութային եւ այլ ենթակառոյցներու ամրապնդումը:

Հոս կ'ուզենք անդրադառնալ նման մոռացումի հետեւանքով Լոս – Անճըլըսի հայկական գաղութին մէջ պարզուած ցաւալի պատկերներէն մէկուն: Պատկեր մը, որ ներկայացուած է Փասատինայի Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ տեղի ունեցած հրապարակային ժողովի մը ընթացքին, որուն նիւթը եղած է «Հայ բանտարկեալները. թմրեցուցիչ գործածողներ, կէնկներ եւ հայ երիտասարդութեան ճակատագիր»: Իրրեւ տուեալ հարցի բոլոր երեսներուն մօտէն ծանօթ, զեկուցաբեր հրաւիրուած է վերապատուելի Պետրոս Հաճեան:

«Յառաջ»ի Շաբաթական ակնարկ.«Հայկական կեանքը Լոս-Անճըլըսի մէջ» սիւնակի ընթերցողները ծանօթ են Պետրոս Հաճեանի վերջին տարիներու գործունէութեան Լոս – Անճըլըսի հայկական գաղութին մէջ: Ինք եւս անցեալին ճաչակած բանտային կեանքի դառնութիւնները, Հաճեան 7 –8 տարի է իր կեանքը նուիրած է հայ բանտարկեալներու այցելութեան, անոնցմէ իւրաքանչիւրի դժուարութիւններու հարթման, հրապարակային ժողովներու եւ հեռատեսիլի յայտագրի միջոցով գաղութին մէջ հետզհետէ ծաւալող անբարոյական երեւոյթներու նկատմամբ ահազանգի հնչեցումին, միշտ կոչ ուղղելով ծնողքներուն եւ հայկական բոլոր կազմակերպութիւններուն եւ հաստատութիւններուն, ուշադիր ըլլալու եւ աւելի կազմակերպուած աշխատանք տանելու, հայ երիտասարդութիւնը հեռու պահելու համար թմրամոլութենէ, հրթռակախտութիւններու մասնակցելէ եւ զարտուղի այլ ճամբաներէ:

Պետրոս Հաճեան, անցեալին, բանտի իր խուցին մէջ յաճախակի հանդիպում ունենալով բանտարկեալներու այցելող օտար հոգեւոր խորհրդատուի մը հետ, ղջմացած է իր գործած յանցանքներուն համար եւ դարձի գալով, երբ աւարտած է արդելափակման իր շրջանը, ուխտած է նուիրուիլ հայ երիտասարդութիւնը յանցագործ ճամբաներէ հեռու պահելու գործին: Անցեալ տարի Պետրոս Հաճեան ձեռնադրուեցաւ վերապատուելի, կարենալ աւելի ազդու ձեւով կատարելու համար իր առաքելութիւնը:

Արդ, յիշեալ հրապարակային ժողովի ընթացքին վերապատուելի Հաճեան փոխանցած է կարգ մը տեղեկութիւններ եւ փաստեր հայ երիտասարդութեան կեանքին վերաբերեալ: Ան ըսած է թէ մէկ չարթուան ընթացքին ձերբակալուած են 250 հայ երիտասարդներ՝ 14 – 26 տարեկան: Ձերբակալուածներէն 90 տոկոսը կը պատժուի կարճ ժամկէտով. իսկ 10 տոկոսը կրնայ դատապարտուիլ ցկեանս բանտարկութեան: Ցանցա՞նքը՝ թմրեցուցիչներու վաճառք եւ գործածութիւն եւ էքէտիք խարտերու գողութիւն: Ձեկուցաբերը նշած է թէ բանտերուն մէջ չկայ խիստ հսկողութիւն եւ թէ պատասխանատուները չեն զգուշանար յանցագործներու ճիշդ դատախարակութեամբ: Այդ պատճառով բանտարկեալները չզգուշանալով իրենց ըրածին համար, երբ դուրս կ'ելլեն բանտէն, կը շարունակեն նոյն ընթացքը եւ անխուսափելի կերպով կը վերադառնան իրենց խուցը:

Վերապատուելի Հաճեան գծած է նաեւ ահաւոր այլ պատկեր մը, նշելով թէ, ըստ հաւաստի աղբիւրներու, ներկայիս մի՛յն Կլէնտէյլ հայահոծ քաղաքին մէջ կը բանին հայկական հինգ հանրային տուներ, իսկ Ուէսթուուտ թաղամասին մէջ կան հայ միասեռականներու երեք ակումբներ: Ձեկուցաբերը իր դժգոհութիւնը յայտնած է ամերիկեան հանրային դպրոցներու մէջ տիրող մթնոլորտի մասին, նշելով որ հոն յաճախող հայ աշակերտ – աշակերտուհիները անուշադրութեան մատնուած են եւ անոնց դաստիարակութեան մասնակից ծնողներ գրեթէ չկան: Նշած է նաեւ թէ ցաւօք սրտի թմրեցուցիչները մուտք գործած են նաեւ հայկական վարժարաններու մէջ:

Ահաւասիկ պատկերը այն սերունդին – ծնած ու մեծցած՝ Ամերիկա, թէ զաղթած Հայաստանէն կամ Սփիւռքի այլ շրջաններէն–, որ հասակ կ'առնէ այս ափերուն, կրելով ամերիկեան բարքերու բացասական ազդեցութիւնը: Ի դէպ, անդամ մը եւս յիշեցնենք որ ներկայիս Գալիֆորնիոյ բանտերուն մէջ կան 15 հազար հայ բանտարկեալներ, որոնց կէսը՝ Լոս – Անճըլըսի շրջանին մէջ:

Ո՞վ առաջքը պիտի առնէ այս ողբերգական աղէտին:

Մինչ գաղութին հայկ. բոլոր կազմակերպութիւններն ու հաստատութիւնները, վերջին տասնամեակին, իրենց հայեացքը սեւեռած են հայրենիքի օգնութեան գործին, իրենց անմիջական շրջապատի կարիքները մոռացութեան մատնելով, յոյսի նշոյլ մը տուած է ինք՝ վերապատուելի Պետրոս Հաճեան, հիմնելով հայ բանտարկեալներու վերականգնումի կեդրոն մը:

Այսպէս, Լոս – Անճըլըսէն 80 քիլոմեթր հեռու գտնուող Փալմտէյլ քաղաքի մերձակայ բլուրի մը վրան գնուած է 36 հազար քառակուսի մեթր տարածութեամբ կալուած մը, բաղկացած՝ երկյարկանի տունէ մը, հիւղակէ մը, տախտակէ երկու անահներէ եւ ընդարձակ հողամասէ: 300 հազար տոլար արժող կալուածին 10 տոկոս կանխավճարը տրամադրած է Ամերիկահայ Քրիստոնէական Օժանդակութիւն կազմակերպութեան վարչական անդամներէն Ռասլըրթ Ճարութիւնեան: Կազմակերպութեան նպատակն է օգտակար հանդիսանալ հայ բանտարկեալներուն՝ անոնց տուներէն եւ բանտերէ այցելելով, հոգեւոր սնունդ մատակարարելով, ինչպէս նաեւ 18 եւ աւելի տարիք ունեցող եւ թեթեւ յանցանք գործած երիտասարդները այսպիսի վերականգնումի կեդրոն բերելով, ուր կարելի ըլլայ վէց ամիսէն մինչեւ մէկ տարի պիրենք բարեփոխել եւ պիտանի անձեր դարձնել:

Հայ բանտարկեալներու վերականգնումի կեդրոնի բացումը կատարուեցաւ Նոյեմբեր 19–ին եւ արդէն 8 հայ երիտասարդներ ապաստան գտած են հոն: Երկարկանի տան վարի յարկը կան ժողովասրահ – դասարան մը, գրադարան, խոհանոց, ճաշասրահ, լուացարան եւ լուացքի սենեակ, իսկ երկրորդ յարկը՝ 4 ննջարաններ եւ 2 լուացարան: Սենեակներուն մէջ զետեղուած են տախտակէ 10 երկյարկանի մահճակալներ եւ 20 անկողիններ: Կալուածի բարեզարդման, հաւորման եւ այլ անհրաժեշտ աշխատանքներուն սիրայօժար մասնակցած են կեդրոնի կարեւորութեան հաւատացող հայ արհեստաւորներ: Հայ կապալառուները փափաք յայտնած են, առանց վարձատրութեան, վերանորոգելու յարակից տնակները, ուր կարելի կ'ըլլայ 40 հոգի եւս պատսպարել:

Վերականգնումի կեդրոնի բնակիչներուն կը դասաւանդուին թմրեցուցիչներու, հոգեբանական հարցերու, համակարգիչի, կրօնքի եւ արուեստի վերաբերեալ նիւթեր: Նախատեսուած է նաեւ կարգ մը ընկերութիւններու եւ անհատներու միջոցով արհեստներու ուսուցում՝ մեքենագիտութիւն, ատաղձագործութիւն, պարտիզպանութիւն եւ այլն:

Հայ բանտարկեալներու հոգեւոր խորհրդատու եւ բանտարկեալներու վերականգնումի կեդրոնի հիմնադիր վերապատուելի Պետրոս Հաճեան լծուած է շրջնորհակալ գործի մը, իր կողքին ունենալով իր գործին օգտակարութեան հաւատացող քանի մը նուիրեալներ միայն: Ան, որպէսզի կարենայ ամբողջովին ու լիակատար նուիրուիլ հայ բանտարկեալներու դաստիարակութեան եւ վերականգնումի գործին, անհրաժեշտ կարիքը ունի հոգեմտային հայութեան օժանդակութեան: Այդ մարզին մէջ ամէնէն առաջ հարկ է գըտնել բարերար մը, որ վճարէ 270 հազար տոլարի պարտամուրհակը, զերծ կացուցանելով կալուածը ամսական ահաւոր վճարումներէ: Այդ պարագային, ըստ հիմնադրամին, կեդրոնը կը մկրտուի բարերարին անունով: Տասը հազար տոլար վճարողին անունը կը կրէ սենեակներէն մին, իսկ հայկական նպարատուներ կըրնան սննդեղէններով օգտակար ըլլալ կեդրոնի բնակիչներուն:

Վերջապէս, եթէ կ'ուզենք զէթ պակսեցնել Գալիֆորնիոյ բանտերուն մէջ արգելափակուած 15 հազար հայ բանտարկեալներու վիճակը եւ առաջքն առնել յաւելեալ սայթաքումներու, խիստ կարեւոր է գաղութին հայկական բոլոր կազմակերպութիւններու եւ հաստատութիւններու միացեալ ու կազմակերպուած աշխատանքի սեւեռումը կեդրոնի կանգնուն պահպանման հրամայականին վրայ: Ցոյժ կենսական է նաեւ գաղութին ազգային կեանքի ղեկավարութեան ամբողջական նուիրումը, յառաջիկայ հինգ տարիներու ընթացքին, հայկական վարժարաններու ցանցի ընդարձակման եւ հասնող սերունդներու ազգային, բարոյական եւ տոհմիկ դաստիարակութեան նուիրուած կեդրոններու հաստատման:

Հոս կ'ուզենք մէջբերել «Ասպարէզ»ի Նոր տարուան բացառիկին մէջ հրատարակուած հայ աշակերտներու ամանորեան գրութիւններուն մէջէն, Ֆերահեան ազգային վարժարանի ԺԱ. կարգի աշակերտ Հրայր Յանճեանի հետեւեալ հատուածը, որ այնքա՜ն դիպուկ է եւ պատշաճող մեր այսօրուան մտորումներուն: Հայ պատանին կը գրէ. «Նոր սերունդն է ժողովուրդին խակ պատուղը: Պէտք է այս պատուղին հոգ տանիլ ու մեծցընել: Երբ ժամանակը գայ եւ թաւարար դաստիարակուած ըլլայ, այս սերունդը պատրաստ կ'ըլլայ քաղուելու ե՛ւ Հայաստանին, ե՛ւ հայ ժողովուրդին բարելաւման համար»:

Դպրոց մը բանալ, բանտի դուռ մը գոցել է, ըսուած է:

Մաղթենք որ 2002 թուականը սկիզբ մը ըլլայ, յառաջիկայ հինգ տարիներու ընթացքին, կազմակերպելու տարեկան թէ լեթոն մը կամ փոնեթոն մը, ի նպաստ սփիւռքի ենթակառոյցներու զարգացման եւ ամրապնդման, յատկապէս Լոս – Անճըլըս, Փարիզ կամ այլուր հայկական դպրոցներու ցանցի ընդարձակման եւ հասնող սերունդներու ազգային, բարոյական եւ տոհմիկ դաստիարակութեան նուիրուած կեդրոններու հաստատման:

Օգնենք Հայրենիքին, բայց չմոռնանք Սփիւռքը:

ՔԵՍԱՊ 2001-Ի Ն

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵՒ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ

Քեսապի հայ կաթողիկէ համայնքը Քեսապ ատենի բարձունքին ունի Ս. Միքայէլ եկեղեցին՝ իր յարակից վանական համալիրով եւ դպրոցով: Նշենք, որ անիկա անցեալին ֆրանսիսկեաններուն կողմէ կառուցուած էր եւ լատին համայնքին կը պատկանէր, և յետոյ փոխանցուեցաւ կաթողիկէ համայնքին (նախապէս Քեսապի մէջ կային լատին եւ կաթողիկէ առանձին համայնքներ. կաթողիկէ համայնքը ունէր փոքր եկեղեցի մը, որ ներկայիս սրահի վերածուած է. յետագային, սակայն, լատին համայնքը լուծուեցաւ):

Համայնքին հովիւն է բնիկ քեսապցի, Ջմմառեան միաբանութեան անդամ Գաբրիէլ Վրդ. Քէօշկէրեան, որ փոխարինեց անցեալ տարի վախճանած Յակոբ Վրդ. Ղարիպեանը:

Վերջին շրջանին վանական համալիրին մէջ վերանորոգումներ կատարուեցան եւ քարաչէն պատերէն ծեփը հանուեցաւ՝ այսպէսով երեսան հանելով վանքին հնութիւնը:

Կաթողիկէ համայնքին կը պատկանի նաեւ Վարիչ Պաղճաղազի վանքը, որ ծանօթ է Մանասէթը անունով. անիկա եւս անցեալին ֆրանսիսկեաններուն կողմէ կառուցուած է. հոն միաբանութիւն եւ դպրոց եղած է. վանքին չուրջ անցեալին բերրի պարտէզներ եւ այգիներ տարածուած էին. լատիններու հեռացումէն ետք Մանասէթը եւս կաթողիկէ համայնքին փոխանցուեցաւ: Ամէն ամառ, տարբեր քաղաքներէ ու շրջաններէ հայ եւ արաբ կաթողիկէ համայնքներէ պատանիներ ու երիտասարդներ կը պատսպարուին հոն:

Աւետարանական համայնքը Քեսապ աւանին մէջ ունի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցին, եւ եկեղեցիներ՝ էքիզօլուքի, Քէօրքիւնայի եւ Գալատուրանի մէջ: Քեսապի եւ Գալատուրանի եկեղեցիներուն հովիւն է պատուելի Վահէ էքմէքճեան, իսկ էքիզօլուքի եւ Քէօրքիւնայի եկեղեցիներուն հովիւը՝ պատուելի Յակոբ Սարգիսեան: Երկու հովիւներն ալ ամէն կիրակի պաշտամունքներ կը կատարեն իրենց եկեղեցիներուն մէջ:

Ամրան Քեսապի եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ Մերձաւոր – Արեւելքի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու Միութեան 58–րդ ժողովը: Իսկ Օգոստոս 14–էն 26 Քեսապի եւ շրջակայքի Հայ Աւետարանական եկեղեցիներուն կազմակերպութեամբ տեղի ունեցաւ ամառնային Սուրբ Գրոց վարժարան, ուր 62 մանուկներ հաւեցի եւ հոգեւոր դաստիարակութիւն ստացան:

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

Գաւառին մէջ գործող կրթական, մշակութային, բարեսիրական ու մարզական միութիւնները, իրենց կարգին, դասախօսութիւններով ու ձեռնարկներով կ'աշխատին աշխոյժ պահել մշակութային կեանքը:

2001–ի Կաղանդի տօնին առիթով Ուսումնասիրաց Միացեալ վարժարանը «Սարգսեան» սրահին մէջ Կաղանդի հանդիսութիւն կազմակերպեց. համախումբ ճիպերով ճաշեր պատրաստուեցան եւ երեկոն անցաւ մտերմիկ ու կենսուրախ մթնոլորտի մէջ, իսկ Սեւակ եւ Գէորգ Պետուրեաններ երգով ու նուագով ճոխացուցին մթնոլորտը. ուշ դիւերին ժամանեց Կաղանդ պապան եւ իւրաքանչիւրին նուէրներ բաժնեց:

Վարդանանցին, 2001 Փետրուար 22–ին, եկեղեցւոյ եւ կաթողիկէ ու աւետարանական համայնքներուն կողմէ հանդիսութիւն կազմակերպուեցաւ Քեսապի Սուրբ Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ. հանդիսութեան բացումը կատարեց պատուելի Յակոբ Սարգիսեան, որմէ ետք քանախօսեց Եղիշէ քահանայ Սարգիսեան, իսկ Հալէպի կաթողիկէ Վարդանանց դպրոցի տեսուչ Գէորգ Վրդ. Նորատունկեան ձեռնարկին փակումը կատարեց:

Փետրուար ամսուան ընթացքին, 1700–ամեակի թեմայով երկու դասախօսութիւններ կազմակերպուեցան. մէկը՝ Հ. Մ.Ը.Մ.–ի կողմէ, «Սահակեան» սրահին մէջ, միւսը՝ ՍԵՄ–ի կողմէ, ակումբին մէջ: Դասախօսեց տէր Հայրը:

Քեսապի համազգայինի «Համօ Օհանջանեան» մանկավարժական կազմակերպութեամբ, հիւրաբար Քեսապ այցելող Հայրենի մտաւորական Էդուարդ Մկրտչեան Մարտ 18–ին դասախօսութիւն մը տուաւ «Սահակեան» սրահին մէջ՝ նիւթ ունենալով «Արեւմտահայերէնն եւ արեւելահայերէնն լեզուն»:

Նոյն օրը, դարձեալ «Սահակեան» սրահին մէջ, Լիբանանէն ժամանած Լեւոն Թաշճեան Կիլիկիա եւ Արեւմտեան Հայաստան կատարած իր ուղեւորութեան ընթացքին նկարած պատկերներուն ցուցահանդէսը կազմակերպեց՝ համապատասխան բացատրութիւններ տալով եւ մեծ հետաքրքրութիւն յառաջացնելով ներկաներուն մօտ: Ցուցահանդէսին փակումը կատարեց տէր Հայրը, որ այս առիթով դնահատանքի իր ջերմ խօսքերը փոխանցեց նկարիչին:

Քեսապի Սուրբիոյ Հայ Օգնութեան Խաչին կազմակերպութեամբ Մարտ 21–ին տեղի ունեցաւ Մխիթարի հանդիսութիւն. իսկ Կիրակի, Մարտ 25–ին, Մայրերու Օրուան առիթով՝ դասախօսութիւն. դասախօսն էր Լենա Էքմէքճեան՝ նիւթ ունենալով հայ ընտանիքը: Նոյն օրը «Սահակեան» սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Քեսապի հին ձեռային աշխատանքներու եւ գործիքներու ցուցահանդէս, որուն իրականացման մէջ մեծ դեր ունեցաւ Լէյլա Կիրակոսեան:

Համազգայինի Թատերախումբը, տե-

ղական ուժերով եւ Ռիթա Մանճիկեանի թեմադրութեամբ, Ապրիլ 8-ին «Սահակեան» սրահին մէջ թեմադրեց «Վարդանանք»ը: Թատերախումբը այնուհետեւ, Մայիս 5-ին ելոյթը կրկնեց Այնճարի մէջ:

Ապրիլ 23-ի երեկոյեան Քեսապի Սուրբ Աստուածածին եկեղեցւոյ շրջափակէն ներս տեղի ունեցաւ Հոկտմբ արարողութիւն, որուն իր եզրափակիչ խօսքը արտասանեց Տէր Եղիշէ Քահանան:

Ապրիլ 24-ի ճեռնարկը տեղի ունեցաւ Աւետարանական Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ մէջ. հանդիսութեան բացումը կատարեց Հայր Գարեգին Վրդ. Քէօչկէրեան, որմէ ետք բանախօսեց պատուելի Վաչէ Էքմէքճեան: Հանդիսութեան վարումը կատարեց Տէր Եղիշէ Քահանան. ան ըսաւ. «Մենք, իրրեւ չինարար ժողովուրդ, չենցուցած ենք Սփիւռքը, բայց իրրեւ ծիծեռնակներ՝ միշտ մեր հին բոյնը պիտի յիշենք ու չենցնենք»:

Մայիս 28-ին Օգնութեան Խաչին կազմակերպութեամբ պտոյտ մը կազմակերպուեցաւ դէպի Պասէճ: Պտոյտին մասնակցեան մեծ թիւով Քեսապցիներ, մեծ ու փոքր. այդ օր, ժողովրդային բացատրութեամբ, «Քեսապ ամայացած էր»: Այս առիթով Տէր Եղիշէ Քահանան դասախօսութիւն մը տուաւ. իրրեւ 1700-ամեակ՝ ան չէշտը դրաւ հայ ազգային կեանքին մէջ եկեղեցւոյ դերակատարութեան անհրաժեշտութեան մասին, նշելով, որ եկեղեցին միշտ առաջնորդող ուժ եղած է, իսկ եկեղեցականները՝ յեղափոխութեան քարոզիչներ:

Նախագահ Հաֆէզ Ասատ մահուան առաջին տարելիցին առիթով, Յունիս 10-ին, եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ յատուկ արարողութիւն, որուն ընթացքին խօսք առաւ Տէր Հայրը, եւ վեր առաւ հանգուցեալ նախագահին արժանիքները: Այնուհետեւ հոգեւորական դասը եւ քաղաքապետութիւնը ներկայացնող պատուիրակութիւն մը մեկնեցաւ Քըրտահա եւ իր յարգանքի տուրքը մատուցեց նախագահի դամբարանին:

2001 Յուլիս 1-ին ժողովրդային մեծ հանդիսութեամբ տեղի ունեցաւ «Քեսապ» համալիրի պանդոկին բացումը, ներկայութեամբ առաջնորդ Սուրէն Սրբազանին, Լաթաքիոյ քաղաքապետին, Պասս կուսակցութեան եւ Ազգային եկեղեցական մարմիններու ներկայացուցիչներուն:

Շաբաթ, Օգոստոս 11-ին, Հալէպէն ժամանած Նոր Սերունդի պարախումբը ելոյթ ունեցաւ կաթողիկէ սրահին մէջ: Յաջորդ օր, Աստուածածնի Կիրակին, Օգոստոս 12-ին, Հալէպէն ժամանած «Սարդարապատ» պարախումբը ելոյթ ունեցաւ «Սարդարապատ» սրահին մէջ:

Աստուածածնի ոտնին առիթով Օգնութեան Խաչը ձեռագործներու ցուցահանդէս մը կազմակերպեց, որուն բացումը կատարեց Տէր Հայրը՝ ղրուատելով հայ կնոջ չնորհալի ձիրքերը:

Օգոստոս ամսուան ընթացքին Գամիշլիէն, Հալէպէն եւ Դամասկոսէն Հ. Մ. Ը. Մ.Ի, Հ. Մ. Մ.Ի, Հ. Ե. Ը.Ի, Հ. Բ. Ը. Մ.Ի եւ Կրթասիրաց Մշակութային Միութեան մասնաճիւղեր Քեսապի լրենց բանակավայրերուն մէջ բանակումներ կազմակերպեցին, որոնց աւարտին խարուկահանդէսներ կատարեցին:

Բարեգործականի «Ադամեան» թատերախումբը Օգոստոս 25-ին գուարճանքի երեկոյ մը կազմակերպեց Հ. Բ. Ը. Մ.Ի կազդուրման կայանին մէջ: Հանդիսութեան փակումը կատարեց Տէր Հայրը:

Քեսապի Համազգայինին հրաւէրով «Արեգ» մանկապատանեկան թատերախումբը Օգոստոս 26-ին ելոյթ ունեցաւ «Սարդարապատ» սրահին մէջ, ներկայացնելով «Տէրն ու Ծառան» թատերախաղը:

«Քեսապ» համալիրի ճաշարանին փակման առիթով, Սեպտեմբեր 23-ի երեկոյեան կազմակերպուեցաւ յատուկ խրախճանք. հրաւիրուած էր Պուրճ Համուտի Ս. Քառասնից Մանկանց Եկեղեցւոյ ղեկավար Գէորգ Պէպէճեան, որ իր երգերով ճոխացուց ու խանդավառեց մթնոլորտը:

Թարգմանչաց ոտնին առիթով, Կիրակի, Հոկտեմբեր 14-ին, Քեսապի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ հայ գիրքերու ցուցահանդէս – վաճառք կազմակերպուեցաւ: Գործադրուեցաւ գեղարուեստական յայտագիր, որուն աւարտին Տէր Հայրը իր խօսքը արտասանեց՝ ըսելով, որ Թարգմանչացը հայ ժողովուրդին պայծառակերպման ոտնն է:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

ԳԱՀՈՒՆ ՎՐԱՅ ՅԻՍՈՒՆ ՏԱՐԻ

Անգլիոյ Թագուհին Էլիզապէթ Բ. Փետրուար 6-ին պիտի տնօրէն գահակալութեան յիսնամեակը: Ան 25 տարեկանին գահ բարձրացաւ, Գորչայի պատերազմին օրերուն: Այս յիսնամեակին անդրադարձող անգլիացի լրագրողներ կ'ըսեն թէ պետական քիչ գեկավարներ իրենց աթոռին վրայ նոյնքան երկար մնացած են եւ անհաւանական չէ որ Էլիզապէթ Բ. գահուն վրայ գտնուի այն օրն ալ երբ անգլիական դրամներէն վերցուի իր դիմանկարը:

Անցած այս յիսնամեակին, Թագուհին ականատես եղած է բազմաթիւ պատահարներու, առանց անոնց վրայ ազդելու նուազագոյն կարողութիւնը ունենալու: Անոնց իշխանութեան այսքան երկար ներկայութիւն մը անոր դիմաւոր յատկանիշը կը համարուի: Քաղաքականապէս ճեռքն ու ոտքը կապուած, Թագուհին զոհացած է դիտելով խենթութիւններն ու յաղթանակները, հերոսներն ու խաբեբաները: Արծուային իր բարձունքէն զործելու լըման ազատութիւն ճգած է տասը վարչապետներուն: Հնաոյր, խորհրդաւոր, առասպելական հիմնարկութիւն նկատուած միապետութեան քաղաքացիները հպարտ են անոր արդիական զործելակերպին ու պարզութենէն որոնք նախանձը կը զրգռեն շատ մը պետութիւններու:

Այդ վարչաճեւին մէջ նախարարները միակ պատասխանատուներն են. եթէ կը չարունակուին միապետական կարզերը, պատճառը այն է որ քաղաքական դէմքերը այդպէս որոշած են. եթէ միշտ յարգելի է նուիրապետութիւնը, պատճառը այն է որ կառավարութիւնները անցեալի այդ ժառանգութիւնը խնդրականացուցած չեն: Եթէ ժողովուրդը տակաւին բարձրամակարդակ ընկերութիւն մը կը ճեւացնէ որ ակնածանք ու յարգանք ունի միապետութեան նկատմամբ, ատիկա ալ արդիւնք է նախարարներու կեցուածքին. անոնցմէ ոչ մէկը յարմար դատած է այդ միապետութիւնը յարձակումի մը թիրախ ընել: Իսկ անցեալին բանտարկեալը եւ արքայական չքեղութեան սիրահարը մնալու տրամադրութիւնը ուղղակի արտայայտութիւնն է ժողովուրդին կամքին:

Էլիզապէթ Թագուհին մինապետութեան վերանորոգում մը զլխաւորելու յարմար անձը չէ: Իր դանդաղ հակազդեցութիւններով, միշտ զէմ էր նոյնիսկ ամէնէն աննշան փոփոխութեան մը: Ան այն տպաւորութիւնը կը զործէ որ Թագադրութեան օրը արտասանած երդումով համոզուած է թէ Աստուծոյ ընտրեալն է եւ ամէն մարզի մէջ աստուածային իրաւունք կը վայելէ: Իսկ արքունի ընտանիքին անդամներուն մեծ մասին ինքնագոհ չեսութիւնը, մինչ յաճախ լրենց չրջանակէն դուրս ոչինչ կը նշանակեն, միապետութենէն Անգլիացիներու ակնկալածին մաս չի կազմեր:

Նման համայնապատկերի մէջ կայունութեան երաշխաւորը կը նկատուի Թագուհին: Անոր նախարարները կրնան ընել ամէն բան որ չի վնասեր պետութեան չարունակականութեան: Ան կը նկատուի անխախտ վէմը որուն վրայ փչրուելու կու գան փոփոխութեան, փորձարարական ալիքները:

ՔԱՂՀԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԱԲԽԱԶԻԱՆ ՍՈՒՂԻ ԿԸ ՆՍՏԻ ՎՐԱՍՏԱՆԻ

Թիֆլիսի Իվեթիա պանդոկին միայն առաջին յարկը տրամադրելի կը մնայ ըզբօսաշրջիկներու եւ զործարարներու համար, միւս բոլոր յարկերը կը վխտան ծագումով վրացի աբխազ զաղթականներով: Պանդոկին մուտքին կը մնայ Սաալինի նկարը եւ պանդոկատէրերը կարօտով կը յիշեն այն ժամանակները, երբ աբխազ զաղթականներ չկային:

Տասներորդ յարկը, թիւ 1014 սենեակը կը բնակի Թէա Իաչվիլի, եկած ինը տարի առաջ Սոխումէն: Հոն է ամուսնոյն եւ մկրուկէս տարեկան տղեկին հետ, բաղնիքով սենեակի մը մէջ եւ պատչգամ մը որ իբր խոհանոց կը ծառայէ: Ե՞րբ պիտի ձգէ այս պանդոկը, կը խուսափի ինքն իրեն այդ հարցումը տալէ, եւ ո՞ւր երթալու համար: Կ'ապրի օրը օրին, կէս օրուան աշխատանքով եւ ամիսը 5 տոլար թոշակով: Իրեն նման հազարաւորներ են (300 հազար ըստ կառավարութեան), որոնք կ'ապրին Թիֆլիս կամ Աբխազիոյ սահմանային չրջանները: Մեծամասնութիւնը հիւանդանոցներու, համալսարանական ուստաններու, բուժարաններու, զործատուներու մէջ ապաստանած են: Առժամեայ մը որ տասը տարի է կը տեւէ:

Աբխազիոյ մէջ, բնակիչները աւելի լաւ պայմաններու մէջ չեն: Պատերազմէն առաջ, երկրին գլխաւոր հարստութիւնը զբօսաշրջութիւնն էր, որ մեռած է: Ծորհրդային նախկին Գոթ ա'Ազիւրէն, զբեթէ ոչինչ կը մնայ: Միայն քանի մը Ռուսեր հանգիստ կը գտնեն հիւսիսը:

Երկրին ուրիշ մէկ նախկին հարստութիւնը՝ պտուղ, թէյ կամ կաղին ենթակայ են Ռուսաստանի եւ Վրաստանի չրջափակումին, ուրեմն միայն ներքին ըսպառումի կը ծառայեն եւ 500 հազարնոց չրջանի մը մէջ, ուր բնակչութեան 60%-ը զաղթած է, մեծ բան չէ:

Առանց տահմանի քժիշկներու առաքելութեան պետին՝ Էրիք Գոնթի համաձայն, Վրաստան եւ Աբխազիա, ամէնէն խոցելիներն են առանց ընտանիքի տարեցները: Ոմանք երկար է: Ճաճախ իրենց պարտէզին խրճիթին մէջ կ'ապրին կամ նկուղին, ողբալի պայմաններու մէջ: Բնակչութեան օգնելու համար, կազմակերպութիւնը կը չանայ ծրագիր մէջտեղ հանել պայքարելու համար թոքախտին դէմ, ձրի դեղօրայք:

Մարդկային ողբերգութենէն անդին, Աբխազիոյ կացութիւնը տնտեսական հըլա կայ կորուստ մըն է Վրաստանի համար: Առեւտուրի միջազգային Սենեակին նախկին տնօրէնին համաձայն, կորուստը տարեկան մէկուկէս միլիառ տոլարի կը հասնի: Սոխումի նաւահանգիստը եւ Ինգուրիի ջրելեկտրակայանը (աբխազ եւ վրացի, այսօր, իրենց մէջ կը բաժնեն իր ելեկտրականութիւնը) երկրին ամէնէն թանկագին տնտեսական զոհարներն էին: Ուրիչ տնտեսական անհաւասարակչռութիւն մը, ստեղծուած Աբխազիոյ անջատումով, դէպի Ռուսաստան միակ ուղղակի երկաթուղիին կորուստն է: Իրենց ապրանքները երկաթուղիով զրկելու համար, ճեռնարկութիւնները պարտաւոր են Ադրբեջանէն անցնիլ եւ ուրեմն անցքի յաւելեալ վճարումներ կատարել: Կրնան նաեւ հիւսիսի լեռնային ճամբաները առնել, այն պայմանով որ հարաւային Օսեթիայէն չանցնին, ուր իշխանութիւնները, իրենք ալ վճարումներ կը պահանջեն:

Վրաստան նաեւ զաղթականներու վճարուած թոշակներուն բեռը կը կրէ, ինչ որ չատ սուղի կը նստի երկրին փոքրիկ պիւտճէին:

Թ. Ա. Թ.

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ Ա.

ԴԺՈՒԱՑԻՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

– Շիտակը, պարո'ն, չափազանց յուզուած եմ, ճեր այս անակնկալ այցելութիւնը ալ չի թեթեւցուց:

– Շի թեթեւլու բան չի կայ... պարզ բարեկամական այցելութիւն մըն է այս, առանց որեւէ յետին միտքերու:

– Այո՛, բայց ուրիշները կրնան տարբեր մեկնութիւն տալ:

– Ուրիշները որո՞նք են...

– Օրինակի համար՝ ամուսինս:

– Բայց դուք ըսիք, որ ճեր ամուսինը չատ ուշ կուգայ:

– Երբեմն բացառաբար կանուխ ալ եկած է...

– Արդէն ես ալ չատ մնալու դիտաւորութիւն չունիմ:

Նոյն միջոցին տան դուռը զարնուեցաւ: Գեղուհին պատչգամը վազեց, պատուհանը վեր առաւ, դուրս նայեցաւ եւ խոկոն գլուխը ներս քաշելով վազեց երիտասարդին քով:

– Ամուսինս է, – գոչեց, – Աստուած իմ, չիմա ի՛նչ պիտի ընենք, առանձին ալ չէ, Արթին էֆէնտին ալ միասին է: Շուտ վերնայարկը վազի՛, տեղ մը պահուըտէ, ես երթամ դուռը բանամ:

Տրդատ փութաց գեղանի կնոջ ըսածը գործադրել:

Իսկ կինը վար վազեց դուռը բանալու:

Հակառակ իր պաղարիւնութիւնը պահելու համար ըրած ջանքերուն՝ մանկամարդ կնոջ դէմքին վրայ անճկութիւնը դրոշմուած էր:

Աստիկ անմիջապէս նչմարեց իր հոմանիքին անսովոր կերպարանքը:

– Ի՞նչ ունիս, – հարցուց, – յուզուած կ'երեւաս:

– Ոչինչ, – պատասխանեց կինը, – բան մըն ալ չունիմ:

– Անպատճառ յուզում մը կրած ես:

– Հաւատա՛, որ բան մը չունիմ, միայն թէ քիչ մը առաջ, փողոցը, օթօմօպիլին տակ մէկը մնաց, այդ տեսարանը չափազանց ազդեց վրաս:

– Հասկցայ, որ բան մը եղեր է, – ըսաւ Աստիկ, – ինչ որ է:

Յետոյ դառնալով դէպի իր ընկերը՝ ըսաւ.

– Արթի՛ն էֆէնտի, դուք վեր հրամմեցէք, ես ալ հիմակ կուգամ, սենեակը գիտէք:

Արթին ուղղուեցաւ սանդուխէն վեր:

Աստիկ մօտեցաւ մանկամարդ կնոջ եւ ցած ձայնով ըսաւ.

– Քենէ պիտի խնդրեմ, որ մեզի առանձին թողուս:

– Ինչո՞ւ համար:

– Որովհետեւ ուրիչ հիւրեր ալ պիտի գան եւ պէտք չէ, որ քեզ հոս տեսնան:

– Ես վերը սենեակս կը քաչուիմ:

– Կը խնդրեմ, որ խօսքս մտիկ ընես, քու հոս մնալդ չըլլար, Զապէլին գնա՛, այս գիշեր միասին ժամանակ անցուցէք, ահաւասիկ քեզի դրամ, կրնաք սինեմա կամ թատրոն երթալ:

– Բայց ես ճեզի ի՞նչ վնաս ունիմ, քանի որ քովերնիդ պիտի չկենամ:

– Անկարելի է հոս մնալդ, – ըսաւ Աստիկ կարուկ չեչտով մը, – եւ կ'աղաչեմ, որ անմիջապէս երթաս, դեռ միւս հիւրերը չեկած:

Հոմանուհին տեսաւ, որ ընդդիմանալը օգուտ չունէր:

– Երթամ զլխարկս դնեմ, – ըսաւ:

– Գնա՛ եւ չուտ եկուր, ես հոս քեզի կը սպասեմ:

– Պէտք չունիս սպասելու, դուն վեր սենեակ ելլիր, հիւրդ առանձին մնաց:

– Ո՛չ, քու մեկնելէդ ետքը վեր կ'ելլամ:

– Այդ ի՛նչ զարմանալի բան:

– Թերեւս հիւրերը հիմա կու գան, չեմ ուզեր որ քեզ հոս տեսնեն:

Կինը տեսաւ, որ Աստիկ համոզուելիք չունէր, եւ գնաց զլխարկը դնելու:

«Աստուա՛ծ եմ, – կը խորհէր, – այս ինչ սարսափելի բան եղաւ, ինչպէ՞ս պիտի կրնամ այդ երիտասարդը փախցնել...»

Գլխարկը դնելէ ետքը ելաւ վերնայարկը տեսնելու համար, թէ ի՛նչ կ'ընէր երիտասարդը:

Տրդատ անկիւն մը կեցած՝ հանդարտիկ սիկառէթը կը ծխէր:

– Ի՞նչ կայ, – հարցուց պեղուհին տեսնելով:

– Շատ դէչ բաներ, – պատասխանեց կինը:

– Զիս դող կը հանես:

– Ամուսինս հոս պիտի մնայ եւ դեռ ուրիչ հիւրեր ալ կան գալիք:

(Շար. 149)

ՍՏԱՑԱՆՔ

Ա.) ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ, Բ.) ՔԱՌԱՍՈՒՆՔ, Գ.) ՈՒՍՈՒՑԻՉ ԲԵԹՂԵՀԷՄ, Դ.) ԱԿԱՆՋՔ ՏՈՒՐ ԻՆԾԻ

ԹՈՐԳՈՄ ԱԲՂ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Երուսաղէմ, 2001

FRANCE — RUSSIE — C.E.I.

Colloque international France - Arménie

Ier et 2 Février

sous le haut patronage de S.E. Mr. E. NALBANDIAN

Mairie du XIème
Place Léon Blum (métro Voltaire)

Thème du colloque :
FRANCE — ARMENIE 2002
QUELLES COOPERATIONS?
QUELLE SOLIDARITE? QUELS ENJEUX?

Contact : M. Kachkachian :
Tél. / Fax : 01 53 17 06 49

L'UGAB et la JACA
organisent une
EXPOSITION PHOTOGRAPHIQUE
sur la **GUERRE DU KARABAGH**
par MAX SIVASLIAN
Samedi 26 janvier de 18h à 21h
au 2, rue Berlioz, 06000 NICE
Dédicace du livre LE JARDIN NOIR
en présence de l'auteur

TELEVISION

FRANCE 3
Samedi 26 janvier à 23h45
Dans la collection
«D'où viennent les Français»
Les Arméniens de Décines
ETRE AILLEURS... ICI
56 minutes
un film de Evelyne RAGOT
une co-production France 3 / Les Films d'Ici

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀՈԳԵՇԱՆԳԻՍՏ

Լուսահոգի
ՅԱԿՈԲ ՍԱՐԳ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

վախճանման երրորդ տարելիցին առթիւ պատարագ եւ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Կիրակի, Յունուար 27, առաւօտեան ժամը 10–ին, Մարսէյլի Ա.Թոռանիստա Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ մէջ

339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Նախագահութեամբ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆԻ

Առաջնորդ Սրբազան Հօր յիշատակը յարգողներ Թող պարտականութիւն համարին՝ գալ Սուրբ Եկեղեցի եւ մասնակցիլ ընդհանուր աղօթքին:

Ցետ պատարագի՝ հոգեհանգստեան աղօթքի ու յարգանքի մեկտեղում Սէն Փիէրի գերեզմանատան՝ Հայ հոգեւորականաց դամբարանին առջեւ:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

PROJECTION DIAPOSITIVES commentées par
Haik Der Haroutiounian
«PAYSAGES — VISAGES DE LIEUX QUI FURENT»
le Vendredi 25 Janvier à 20 heures 45
Studio de l'Espace Culturel «Le 148»
148, rue P.-V. Couturier — Alfortville

Images d'un nouveau voyage en septembre 2001
Merzifon — Giresun — Chabin Karahissar — Trabzon — Enregistrements de dialecte Hamchen Artvin — Ardahan — Kars — Ani — Mont Ararat — Lac de Van — Mont Sipan — Monastères Varak et Narek — Erzeroum — Mouch — Bitlis — Sassoun — Diyarbékir — Anteb — Marach — Zeytoun — Hadjen — Sis — Adana — Moussa Dagh

Participation aux frais

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 26

Տօն Սրբոցն՝ Սարգսի Զօրավարին եւ որդւոյ Նորա Մարտիրոսին եւ Զօրեքառասան Զինուորացն:

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՂՈՒՃԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SOIREE COSTUMEE

La Croix Bleue des Arméniens de France section **«Astrig»** d'Arnouville organise une **SOIRE COSTUMEE EXCEPTIONNELLE, le Samedi 9 février à partir de 20 heures,** à l'éspace Charles Aznavour, à Arnouville-lès-Gonesse, au profit de son **Ecole hebdomadaire.**

La soirée sera animée par l'**Orchestre GAIDZAG'S.**

Soucieuse d'innover, de lancer des formules originales et de surprendre, la section laisse libre cours à chacun pour la tenue vestimentaire qui peut être originale, extravagante ou costumée (sans thème). Bien entendu, il n'y a aucun caractère obligatorie à se costumer.

***

loto

organisé par la Section **«Lola Sassouni»** de Marseille/Bd Oddo, **le dimanche 3 février à 15h**

Salle C. A. Q.
18, Bd Denis Papin, 13015 Marseille

UGAB - PARIS - IDF

Café-Théâtre
le samedi 2 février à 20 heures 30
l'UGAB-Paris IDF
et
la Troupe de Théâtre de l'UGAB
vous convient à une soirée
CAFE—THEATRE
«Cahier de vie»
Parfaitement imparfait
Mise en scène
par
Meguerditch BASMADJIAN
Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles 75017 Paris
(M° Courcelles)
Renseignements et réservations :
01 42 27 12 26

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՏՕՆ ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳՍԻ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 26

Տօն Է ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳՍԻ

Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի առաւօտեան ժամը 10–ին:

կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա· ՔՀՆՑ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Le
Centre Culturel SAINT MESROB
A PARIS
vous invite
le Vendredi 25 janvier à 20h45
à une
RENCONTRE
avec
KRIKOR BELEDIAN
à l'occasion de la publication récente aux Editions du C.N.R.S. de son livre :
CINQUANTE ANS DE LITTERATURE ARMENIENNE EN FRANCE
1922 - 1972
DU MEME A L'AUTRE

Vente de l'ouvrage et signature

— Entrée libre / Cocktail —

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine — Monge

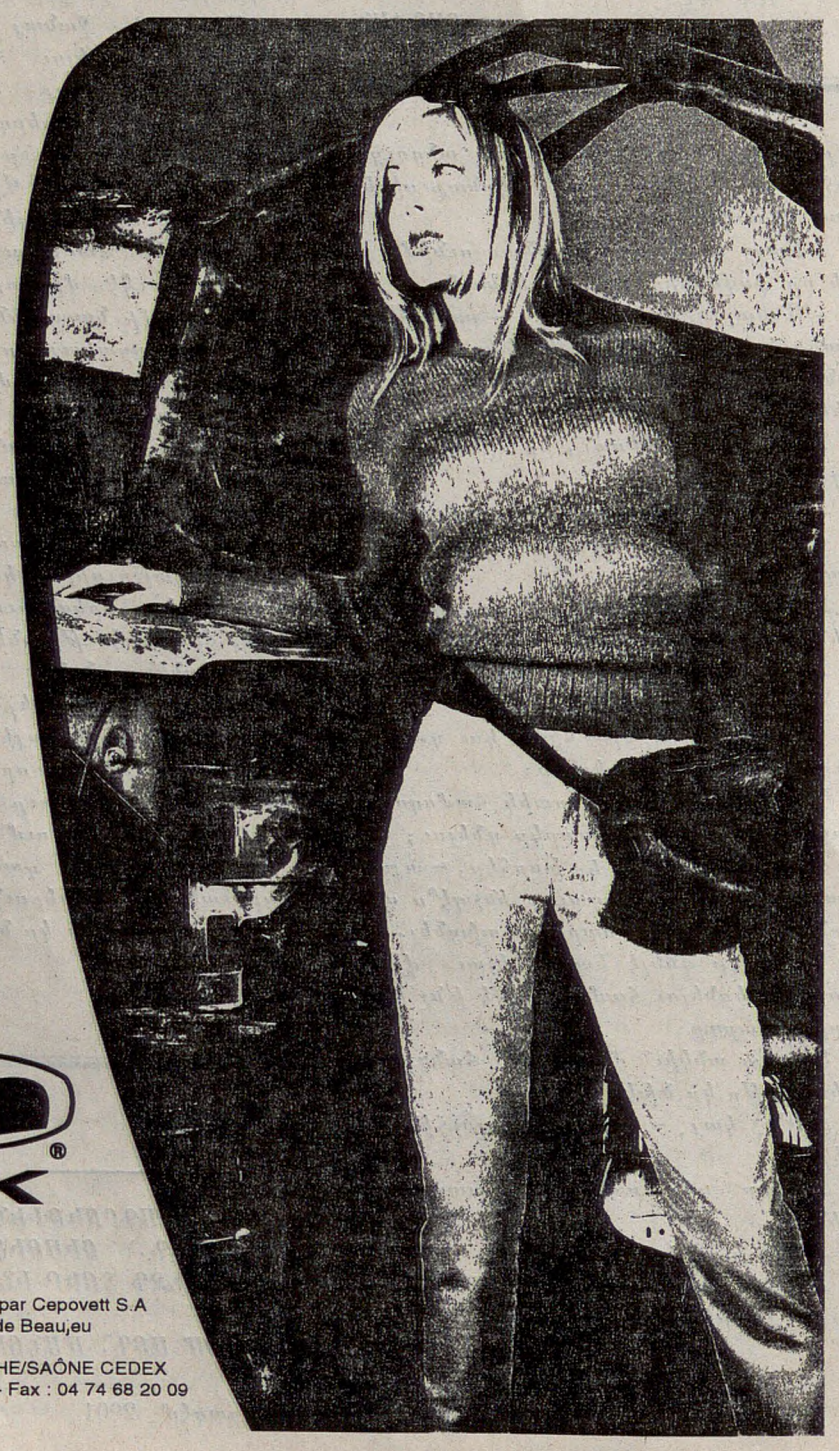
Հովանաւորութեամբ
ԻՍԻԻ Ս· ՄԱՐԻՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ
կազմակերպութեամբ
ՊԱՅԾԱՌՈՒԹԵԱՆ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԱՐՄՆԻ ՅԱՆՁՆԱԺՈՒՄԲԻՆ

Գրական երեկոյթ

Նուիրուած
ՄՈՎՍԷՍ ՊԱՁԱՔՃԵԱՆԻ
«ՄԻՆՉԵՒ ՎԵՐՋԻՆԸ ԱՐԵՒՆԵՐՈՒՆ»
Նոր հատորին
Գործը կը վերլուծէ
ՆՈՐԱ. ՊԱՐՈՒԹՃԵԱՆ

կը մասնակցին՝
Սարգիս Բէօշկէրեան (*ընթերցումով*)
Յովհաննէս Տէմիրճեան (*կիթառով*)

Կիրակի, Յունուար 27, ժամը 17–ին, եկեղեցւոյ «Նուրհան Փրէնկեան» սրահին մէջ
6, avenue Bourgain, Issy-les-Moulineaux
Երեկոյթի աւարտին՝ ընդունելութիւն: Մուտքը ազատ է:

STK®
Fabriqué & Distribué par Cepovett S.A
150, ancienne route de Beaujeu
GLEIZÉ BP 421
69653 VILLEFRANCHE/SAÔNE CEDEX
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09

---

l'Association "MACHTOTZ"
Pour la Défense de la Langue Arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION : 2 Février — fin Juin 2002

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa METHODE AUDIOVISUELLE

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours,** ainsi que de lire et d'écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris

2) Les cours de 2e, 3e, et 4e niveaux

continuent. Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones

Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio
(2 heures d'enregistrement). 85 euros + 8 euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel,
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51.

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 25
VENDREDI
25 JANVIER
2002

LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅԿԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·348 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·348

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ ԸՆԴՈՒՆՈՒԱԾ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԱՐՏԱՔԻՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Եւրոպական Խորհրդարանի արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովին Յունուար 23-ի նիստին կարգ մը փոփոխութիւններով ընդունուած է Հար· Կովկասի վերաբերեալ Փէր Կարթոնի տեղեկագիրը որուն 12-րդ յօդուածը յատուկ նշանակութիւն ունի հայկական տեսանկիւնէն: Հոն կ'ըսուի· «Եւրոպական Խորհրդարանը եւրոպացիի իր նկրտումներուն ուղղութեամբ քայլեր առնելու կը հրաւիրէ Թուրքիան· յատկապէս կը հրաւիրէ ընդլայնելու Հայաստանի նկատմամբ կիրարկած չրջափակումը: Կը յիշեցնէ նաեւ 1987 Յունիս 18-ին Եւրոպական Խորհրդարանի կողմէ Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումը»:

Իսկ նախորդ, 11–րդ կէտը, կը վերաբերի Արցախին· այդ յօդուածով Խորհրդարանը Հայաստանի ու Ադրբեջանի կը յիշեցնէ խաղաղ լուծումի մը յանգելու ուղղութեամբ իրենց յանձնառութիւնները, հրաւիրելով Մինսկի խումբին հետ գործակցութեան զարկ տալու, որպէսզի մնայուն լուծում մը կարելի չլլայ: Յօդուածին Սահմանակիրթ ուղղուած պարբերութիւնը կը թելադրէ չինիչ կեցուածք ցոյց տալ, զերծ մնալով յետադէմ լուծում մը խոչընդոտելու կարող քայլերէ· նաեւ կը հրաւիրէ դրաւուած տարածքներուն մէջ հայկական հակակիշիռը մնայուն դարձնելու միտող արարքներէ խուսափելու:

Նոյն տեղեկագիրը Եւրոպական Միութիւնը կը հրաւիրէ կովկասեան երեք երկիրներուն զարգացումին նեցուկ տալու եւ կը չեչտէ ըրացի երկիրներուն – Ռուսաստան, Իրան, Թուրքիա – կարեւոր դերը, չրջանին մէջ խաղաղութեան հաստատման առընչութեամբ: Տեղեկագիրը քուէարկութեան կը դրուի Խորհրդարանի լիագումար նիստին, Փետրուարի վերջաւորութեան, կամ Մարտին:

Հայ Դատի Եւրոպայի ըրասենեակին նախագահուհին Հիլտա Զոպոյեան տեղեկագրին մասին արտայայտուելով ըսած էր թէ եթէ Եւրոպան կը փափաքի կովկասեան իր քաղաքականութեան մէջ որեւէ դեր մը տալ Թուրքիոյ, պարտ է դերը պինդուած եւ հետեւաբար, կարողական կերպով վճռադաւր այդ երկրին օգնել, որպէսզի հայկական պետութեան եւ հայ ժողովուրդին վստահութիւն ներչնչելու կարող խօսակիցի մը վերածուի· ժողովուրդ մը եւ պետութիւն մը որոնք մինչեւ այսօր կը կրեն ցեղասպանութեան հետքերը որոնք աւելի եւս չեչտուած են չրջափակման պատճառով:

Հ· Զոպոյեան անդրադառնալով Անգլիայի կողմէ վերջերս Հայաստանի քաղաքացիներուն Թուրքիա մուտքի արտօնագիրը տալու դիւրութիւններու սահմանումին, լրած էր թէ մակերեսային նման միջոցներ իսկական հարցերը չեն կրնար անտեսել տալ, այնքան աւելն որ Թուրքիա կը չարունակէ իր չրջափակումը եւ ցեղասպանութեան նկատմամբ ժխտողական կեցուածքը:

ՄԱՄՈՒԼ

«COURRIER INTERNATIONAL»

(24 / 30 janvier)

«ARARAT», le premier film international sur le génocide arménien

IL A FALLU PRESQUE QUATRE-VINGT-DIX ANS POUR QU'UN FILM SUR LES MASSACRES DES ARMENIENS PAR LES TURCS, VOIE LE JOUR. LE CINEASTE CANADO - ARMENIEN ATOM EGOYAN RELEVE LE DEFI

Միջարկային մամուլի էջերուն արձագանգող չաբաթաթերթը ամբողջ էջ մը նուիրած է հարցին, չմոռնալով պարզելու նաեւ Թրքական տեսակէտը: Հրատարակած է նաեւ առաջին դրութեան հետ «Ասպարէզ»ի մէջ լոյս տեսած Մասիսի մէկ գծանկարը, խորագրուած՝ «Ներողութիւն»:

Առաջին յօդուածը լոյս տեսած է Թռնթոյի (Գանատա) Թիը կլոպ Էնտ Մէյլ թերթին մէջ: Բանաստեղծութիւն մը կայ, կը բացատրէ Ատոմ Եղոյեան, զոր բոլոր հայ մանուկները դիտեն: Կը կոչուի «Երիտասարդ հարսը», գրուած է Սիամանթոյի կողմէ (բուն անունով Ատոմ Եարճանեան), առաջիններէն Թուրքերու կողմէ սպաննուած մէկ ու կէս միլիոն անձերուն, 1915-ի ցեղասպանութեան ընթացքին: Ան կը ցոյցնէ պատկերը մարդոց, որոնք անորակելի արարք մը գործեցին՝ չարչարեցին 20 երիտասարդ հարսեր, որոնց ստիպեցին մերկ պարել ջազդրվիս ամբոխի մը առջեւ: Աւարտ արարք գարձան, յետոյ երբ ինկան սպառած, դահիճները առնացին որ ուրիշ ելլեն, նախքան անոնց վրայ վառելանիւթ թափելը, զանոնք ողջ չահելու վերածելով («Ցառագ»·– Ի դէպ յիշուած էերթուածը Սիամանթոյի ծանօթ Պարն է) եւ կը գրէ Սիամանթօ՝ «Եւ ածխացած դիակները պարին մէջէն դէպի մահը գլորեցան»: Գանատական Թերթին յօդուածագիրը՝ Կէյլ Մաքոնալտ կը գրէ թէ քերթուածին ամբողջական ընթերցումը կը ցնցէ, ձեղ կը պարպէ: Տեսակ մը մտային մչուշ որ կը պարուրէ նաեւ Եղոյեանն ու իր գործակիցները:

Յօդուածագիրը երկարօրէն կը ծանրանայ Ֆիլմին պատրաստութեան վրայ: Կ'ըսէ թէ Եղոյեան վերարտադրած է այդ չրջան մը որ երկար ատեն անյայտ մնաց: «Արարատ» ժամանակակից չրջան մը կը ներկայացնէ եւ կ'արտայայտուի հայկական ցեղասպանութեան պատմական դրուագի մը պատրաստութեան մասին: Պատմութիւնը կը յենի մեծ մասով բեմադրի մը տիպարին վրայ, զոր կը մարմնաւորէ Ֆրանսահայ առասպելականացած դերասան եւ երգիչ՝ Շարլ Ազնաւուր:

Կ· Մաքոնալտ կու տայ նաեւ Եղոյեանի կենսագրականը: Ծնած Գահիրէ, դեռ մանուկ, գաղթած է Գանատա ծնողքին հետ եւ չրջանաւարտ է Թորոնթոյի համալսարանէն 1982–ին: 24 տարեկանին, 1985–ին, ամէնէն երիտասարդ բեմադիրն է որ ընտրուած է Ժենիներու (Գանատայի Օսքարները) մրցանակին համար:

Եղոյեան կը յուսայ որ «Արարատ»ի չնորհիւ, հանրութիւնը Հայերու ցեղասպանութիւնը կը նկատէ որպէս իրողութիւն մը եւ ոչ երեւակայական: Գրութեան վերջաւորութեան, յօդուածագիրը անդրադառնալով Թուրքերու ժխտողական դիրքին, կ'ըսէ·– «Եղոյեան կը խորհի որ հակառակ ամէն բանի, իր ֆիլմը պիտի ներկայացուի Թուրքիա: "Քանեցս հրաւիրուեցայ ֆիլմի Պոլսոյ փառատօնին: Շատ լաւատես եմ ինչ կը վերաբերի Հայոց ցեղասպանութեան ամբիլական ճանաչման Թուրքիոյ կողմէ"»:

Այս յօդուածին հետ, կարճ ակնարկ մը կայ «Փոթորիկ» խորագրուած, որ կ'արձագանգէ «Ռատիքալ»ի մէջ Իսմէթ Պերքանի հակազդեցութեան: Ան գրած է·– «Գիտէք որ, այսօր դեռ Թուրքեր կան որոնք մինչեւ իսկ կ'ըսեն թէ ոչինչ պատահած է Հայերուն 1915–ին: Միակ բանը որ կարեւոր է իրենց համար, այն է որ Եղոյեանի ֆիլմը Թրքամո՞տ է թէ հակաթուրք: Բեմանիւթին 90 էջերու ընթերցումէն ետք, կը գտնեմ որ ֆիլմը հակաթուրք չէ եւ նոյնիսկ հակաթէզն է ցեղապաշտ ֆիլմի մը»:

*
**

Հաւանաբար «հաւասարակչռութիւնը» պահելու համար, չաբաթաթերթը, որու խմբագրական անօրէնն է Ալեքսանդր Ատլէր, կ'արձագանգէ «Հիւրրիւէթ»ի մէկ յօդուածին, զոր ստորագրած է Թուֆան Թիւրէնճ: Ան, նախ կը խօսի «Միհնայթ Էքսփրէս»ի մասին, որ «դեղարուեստական ոչ մէկ արժէք ունի եւ չարժանկարային չատ կարեւոր դործի մը վերածուած է 1977–էն ի վեր»: Կ'աւելցնէ որ եթէ Թուրքերը այդքան կարեւորութիւն տուած չլլային Ֆիլմին, չատոնց անհետացած կ'ըլլար պաստառներէն ու կ'ըսէ, նոյն սխալը գործելու վրայ ենք «Արարատ»ի պարագային: Եղոյեան պէտք է զոհ ըլլայ: Եթէ չարունակենք, իրեն ոչ միայն դրամ չահիլ պիտի տանք այլեւ համբաւ: Արտաքին նախարարութիւնը կը դգուչացնէ՝ «երկրորդ "Միհնայթ Էքսփրէս" մը մի' ստեղծէք», բայց ո՞վ մըտիկ կ'ընէ: Ոչ Հայերուն, ոչ Թուրքերուն կը ծառայէ ամբողջ ազգ մը զրպարտել, խեղաթիւրելով պատմութիւնը եւ այն ալ որպէս արուեստ ներկայացնելով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՅ Ամերա քաղաքին մէջ է, որ Պապին Հրաւէրով, Յունուար 24–ին Հաւաքուեցան 220 կրօնական ներկայացուցիչներ, խաղաղութեան համար աղօթելու: Յովհ· – Պօղոս Բ·ը ընդունեցաւ նախարարապետ Ս· Պէրլուսքոնին: Կաթոլիկոսութեան կողմէ կը մասնակցի Օշական Արք· Զոլոյեան: 11 քրիստոնեայ եկեղեցիներ հրաւիրուած են, որոնց մէջ նաեւ Տիեզերական Պատրիարք Բարթուղիմէոս Ա·, որ անձամբ կը մասնակցի: Այս առընչութեամբ Վիկաոս կրօնական լարուածութիւններու վայրերու քարէս մը հրատարակած է (Յունուար 24), ուր տեղ գրաւած են Լ· Ղարաբաղ եւ Ադրբեջան:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ընդհանուր հիւանդութեանց բժիշկները դղալի գոհացում մը ստացան, Հինգչաբթի, Յունուար 24, ժամը 6·30–ին, 13 ժամերու երկար բանակցութիւններէ ետք ԲՆԱՄ–ի (Հիւանդութեանց Ազգ· Մնաուկ) եւ բժիշկներու ԷՄ–ԺԻ Ֆրանս անջոքային միջեւ: Այդեղինը 17,5 եւրոյէն կը բարձրանայ 18,5 եւրոյի, փետր· 1–էն սկսեալ: Բարդ քննութիւններու (գոնսիլթասիոն գոմփլէքս) այդեղինը կ'ըլլայ 23 եւրօ (այս մարզը նոր է), գիշերային այդեղինն ալ կը ճգնուի 40 եւրօ, հերթապահութեան պարագային, բժիշկը կը ստանայ 50 եւրօ, հիւանդ ըլլայ կամ ոչ: Շաբաթ կէսօրէ յետոյ, այդեղինը կ'ըլլայ նման կիրակի օրերու:

ԻՄՐԱՅԷԼԱՅԻԲ վերսկսեան ամբակոծել հարաւային Լիբանանը Հեզպոլլայի ամբակոծութիւններէն ետք: Միւս կողմէ, Թիւրքալէմ (Այոյորդանան), զոր Իսրայէլացիք կրկին դրաւած են, բոլորովին կարուած է աչխարհէն: Պաղեստինցիք չեն կրնար դուրս ելլել:

ԿԱԼԿԱԹԱՑի իչխանութիւնները յայտարարած են որ չուրջ 50 հարցապնդումներու ձեռնարկած են Յունուար 23–ին, գլխաւորաբար մահմետական չրջանակներու մէջ, ամերիկեան կեդրոնին դէմ գործուած ոճրափորձին իրրեւ հետեւանք:

ՇՈՒԻՏԻ մէջ, ծագումով քիւրտ 26 տարեկան պարմանուհի մը սպաննուած է հօրը կողմէ, որ խոստովանած է ոճիրը, որովհետեւ աղջիկը չուէտացի բարեկամ մը ունէր եւ կը մերժէր Թուրքիա երթալ բռնի ամուսնութիւն մը կատարելու համար: Դէպքը մեծ յուզում պատճառած է ամբողջ երկրին մէջ:

17 ԴԵՂՆԱԾ ԷՋԵՐ Շ.Ի ԳՐԻՉԷՆ

Այսօրուան եւ վաղուան մեր թիւերով կը նչենք Շ·ի մահուան 45-րդ տարելիցը: Բացակայութեան մը այդ նչումին մէջ, կայ նաեւ անոր մահէն մօտ կէս դար եւթն ալ գործին չարունակութիւնը տեսնելու դոհունակութիւնը: Աւտր վրայ կ'աւելցնայ այդքան ժամանակի ընդմիջումով «Յառաջ»ի գրաչարին նորէն Շ·ի անտիպ ձեռագիր չարել տալու անակնկալ առիթը···:

Այդ ձեռագիրը, գտնուած՝ հին թուղթեր քրքրելու պահու մը, ժամանակագրութեան պատառիկ մըն է զոր ինք «Համառօտ պատկեր» խորագրած է: Կը բաղկանայ միագիծ, նեղ 17 դեղնած էջերէ որոնց վրայ այսօր քիչ մը դունատած մելանով գրուած են 1915 Ապրիլ 11 - 24–էն մինչեւ 1916 Փետրուար 28–ի ծանօթ պատահարները, իրենց երբեմն անծանօթ մնացած մանրամասնութիւններով: Շ· տաղնապի օրերու այդ ժամանակագրութիւնը արձանագրած է, ինչպէս կ'ըսէ, «Մինչեւ 1914 Սեպտեմբեր 30 Բիւրոյի Պոլսոյ հատուածին բարտուղարը ըլլալով» որպէս լատատեղեակ՝ օսմանեան զօրաչարժին անմիջական հետեւանքներուն:

Գրութիւնը ստորագրուած չէ· սակայն, թէ՛ ձեռագիրը, թէ բնագրին վերջին էջին նչումը թէ ինք 1916 Մարտ 26–ին բանտարկուած է (Շ·ին բանտարկութեան թուականը), որեւէ կասկած չեն ձգեր հեղինակին ինքնութեան մասին:

Գրութիւնը թուական ալ չի կրեր: Սակայն, ըսուածը թէ սարսափներուն մասին կը լուսի հինգ տարիէ ի վեր, հաչուելով 1915-էն ենթադրել կու տայ թէ գրառուած է 1920-ին, կամ թերեւս 1921–ին:

Ա· էջին վրայ բաց ձգուած է իրեն յատկացած քարտուղար ընկերոջ անունին, իսկ վերջին էջին վերջնաթեր նախադասութեան մէջ «պատրիարքին ու յանձնաժողովի անդամներուն դիմելով», մաս մաս եւ սառցուելիքին ընորոչումին տեղը: Այդ երկու բացերը նչուած են կախման կէտերով:

ԱՆՏԻՊ ԷՋ ՄԸ Շ.ԷՆ Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 45-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

26-01-1957

ՀԱՄԱՌՕՏ ՊԱՏԿԵՐ
1915 ԱՊՐԻԼ 11/24 – 1916 ՓԵՏՐ. 28
ՇՐՋԱՆԻ

Ա.

1. Մեծ Սարսափներէն առաջ. – *Մինչեւ 1914 Սեպտ. 30 Բիւրոյի Պոլսոյ հատուածին քարտուղար ընտրուելով, ծանօթ էի օսմանեան զօրաշարժին հետեւանքով ծագած ընդհանուր տագնապին, որ մեզ դրաւ բոլորովին նոր կացութեան մը առջեւ: Բոլոր մարմիններուն հրահանգ տրուած էր կազմակերպել զօրակոչեր եւ նոյնիսկ 45 տարեկանէն վեր ընկերներով մարմին կազմելու առաջարկներ եղած էին: Ընդհ. ժողովը հապճեպ վախճան ունենալով, Ակնունին զրեթէ բոլի Պոլիս առաջնորդուեցաւ, Ռուստոմն ալ ստիպուեցաւ հեռանալ, այդ շրջանին մասնաւորապէս Արմէն Գարօն Բիւրոյի կանոնական նամակներէն զուրս, առանձին կը թղթակցէր Մուշի հետ (Ռուբէն): Ստեղծուած էր տեսակ մը տենդային վիճակ: Բիւրոյի կարգադրութեամբ հեռագրեցինք Աղբրանիկին որ մեկնի Զմիւռնիա: Իմ հրաժարումէս յետոյ քարտուղարութիւնը կը վարէր ընկեր ... որով խորապէս ծանօթ չեմ, մինչեւ ձերբակալութիւնը եղած բոլոր դէպքերուն:*

Փաստը այն է որ, գաւառներու մէջ զօրաշարժի եւ պինուորական գրաման հետեւանքով բռնութիւններ եւ կեղեքումներ յաճախադէպ կը դառնային: Հայհալած ծրագրի մը խօսքեր կային, բայց ընկերները ընդհանրապէս լաւատես էին, ինչպէս հասարակութիւնը անոնք ալ առառաւելն վեց ամիս կը հաշուէին պատերազմին տեւողութիւնը: Այս առթիւ յաճախ ակնարկներ եղած են զանազան ընկերներէն: Երեւոյթներ փրկելու համար Արմէն Գարօ, Հրաչ եւ ուրիշներ գացին արձանագրուելու: Երբ նշանները աւելի կը սեւնային Շամիլ միտք յայտնեց կամաւորական խումբեր կազմելու ի նպաստ Թուրքիոյ յանուն հայ ժողովուրդի փրկութեան:

Տարտանէլի յարձակման առջին աւետաբեր լուրերուն վրայ, այնքան ապահով կը նկատուէր Պոլսոյ զրաւումը, որ Երկրի հետ կապը չարունակելու համար խորհեցան կեդրոն մը հաստատել Գոնիա ուր կ'ապաստանէին արդէն Թուրքերը – եւ այդ հոգը առաջարկեցին ինծի բայց ես չհաւանեցայ:

Գաւառներէն եւ Պոլսոյ թաղերէն եղած ստիպումներուն վրայ, Բիւրօն կազմեց ինքնապաշտպանութեան մարմին մը, որուն անդամ էինք ես եւ ընկ. Գրիգոր Մէրճանօֆ: Այդ մարմինը գլխաւորապէս պիտի զբաղէր Պոլսոյ թաղերուն ինքնապաշտպանութեան հոգով եւ ունէր զանազան ծրագիրներ՝ թէ զարդի պարագային եւ թէ դաշնակիցներու յաջողութեան առեն:

Որոշումներէն աւելի, մտադրութիւններ յայտնած էին եւ չատեր նկատի ունենալով ընդունուած տարրերու եւ զէնքի անբաւականութիւնը, կը նախընտրէին ահաբեկչական չրջուն խումբերու դերութիւնը. բայց բոլորն ալ համաձայն էին որ մնանք զգոյշ եւ արթուն, երբեք նախայարձակ եւ չարժինք երբոր թշնամին սպառնայ կազմակերպուած յարձակումով կամ կոտորածով Երկրի մէջ թէ Պոլիս: Երկրի համար մշակուած էր յատուկ ծածկագիր հեռագիր, ուր նախատեսուած էին զօրաշարժի վերաբերած լուրերը մինչեւ զարդի, խուզարկութեան, զէնքերու գրաման պարագաներ: Այդ բառարանէն մէկ օրինակ ընկեր Շամիլ փոխադրութեան առեն կորսուած էր եւ կը պատմէին թէ Թալէաթին ձեռքը անցած է: Մանաւանդ կարգադրութիւններ եղած էին զեկավար ընկերները փրկելու զինուորութենէ, վճարելով 45 ոսկիի տուրքը: Այդ կարգէն էր ընկեր Մուրատ:

Այդ օրերուն կը հանդիպին արդէն տագնապալի հեռագիրներն ու տեղեկագիրները՝ ընկերներ Վռամեանի եւ Բարաջանեանի, Վանէն եւ Մուշէն: Կարին երթալու հրաւիրուած էր Վարդգէս, բայց պաշտումէն վերադառնալու ստիպուեցաւ եւ մինչեւ իր ձերբակալումը Պոլսոյ մէջ միակն եղաւ որ կառավարութեան հետ կապ պահեց մեր խնդիրները եւ տեսակէտները պաշտպանելու համար:

Մինչ այս, մինչ այն, սեւ նշանները կը բազմանային, տեղեկութիւններ կային դաղտնի ցանկի մը պատրաստութեան համար:

«Ազատամարտ»ի չէնքը եւ ծանօթ ընկերները հսկողութեան տակ էին: Կարգ մը ընկերներու, մասնաւորապէս Ակնունիի, Խաժակի եւ Շահրիկեանի առաջարկուեցաւ հեռանալ, բայց տատանեցան նամ մերժեցին «ապօրէն» միջոցով երթալ: Շահրիկեանը չատ ուշ ձեռնարկած էր անցագիր հանելու, օրերով ժամավաճառ ընելէ եւ ամէն գործողութիւն կատարելէ յետոյ, ոստիկանապետ Պեսրին իթթիհատի անունով մերժած էր արտօնել.

– Ձեզի հետ խօսելիք ունինք...

Ակնունին սաստիկ վրդոված էր որ հսկողութեամբ Պոլիս թերած էին զինքը. քանի մը անգամ ժամադրութիւն խնդրեց Թալէաթէն, Վարդգէսի միջոցաւ: Սրիկան կը յետաձգէր չարունակ. սկիզբնէրը ամբողջ մեղքը ձգած էր Կարնոյ ոստիկանութեան վրայ, խոստանալով խիստ պատիժ տալ: Ցետոյ փափկութեամբ առաջարկած էր որ Ակնունին կեսարիա երթայ եւ հոն հանդստանայ ապարանքի մը մէջ, քանի որ Պոլիսը տակնուվրայ պիտի դլլար:

Վարդգէսը օրէ օր աւելի խոհուն կը դառնար, Պապը-Ալիէն վերդարձին: Ժողովի մը պահուն ուր բերած էր Թալէաթի պատասխանը Վահան Փափազեանի եւ Վռամեանի հարցերուն, կը յայտնէր թէ չարդը հաւանական է 60%: – «Ներանք ոչ մի բարոյական ուժ չունեն կատարելու...» դիտել կու տար Խաժակ: Աւելի մտախոհ կը թուէր Շահրիկեանը, որուն պատասխանը կարելի էր ամփոփել այսպէս. «քանի որ ոչ ոքի հաչիւ տալու պարտք չունեն, կարող են անել»:

Թուականը չեմ յիշեր բայց այդ օրերուն էր որ Սվազի մօտերը սպանուեցաւ Երզնկայի առաջնորդ Սահակ Վրդ.: Սվազի կուսակալին կողմէ կազմակերպուած ոճիր էր սա, եւ մարդասպանները դրամէն առաջ յափշտակած էին յուշատետրը:

Պատրիարքի եւ Վարդգէսի դիմումներուն Թալէաթը կը պատասխանէր թէ հայ հրոսախումբերը կատարած են եւ կ'աւելցուցնէր թէ սահմանէն արշաւողները Ռուսեր չեն, այլ Հայեր են, Սամսոնի Քեռին է հոն:

2. – *Ընդհ. ձերբակալումը. – Ոստիկանութիւնը քանի մը հայ ծանօթ լրտեսներու աջակցութեամբ լրացուցած էր իր հետապնդութիւնները եւ ցուցակագրութիւնն ու ահա 1915 Ապրիլ 11/24-ի գիշերը, չարժման մէջ դրուեցան բոլոր ուժերը եւ մինչեւ յաջորդ իրիկունը արդէն ձերբակալուած էին մեր բոլոր ծանօթ ընկերները. – Ակնունի, Խաժակ, Փաչեան, Բարթող, Շահրիկեան, Զարեան, Սարգիս Սրենց, Սարգիս Մինասեան, Գալֆայեան, Սիմանթօ, Բարսեղ-Շահպազ, Սերովբէ, Գեղամ Բարսեղեան, Համբարձումեան, Հրաչ, Մարգսիտ, գլխաւորները միայն կը նշանակեմ «Ազատամարտ»ի գրաչարներէն մինչեւ բեռնակիրները. եւ ամբողջ Պոլսէն մօտաւորապէս 300 հոգի՝ մտաւորական, բժիշկ, ազգային կամ կուսակցական գործիչ, նոյնիսկ վաճառական եւ արհեստաւոր: «Ազատամարտ»ի չէնքը ամբողջովին ոստիկանական հսկողութեան տակ առնուած էր եւ այսպէս մնաց ամիսներով մինչեւ որ պատերը եւ գետինները փորփորեցին ի խնդիր զէնքի եւ ռումբի, եւ յուսախաբ եղան: Շէնքին մէջ կար մեծ հարստութիւն եւ կահկարասի, Ազատութեան Մատենադարանի մթերքը, ուրիշ գիրքեր, Ուսուցչաց Միութեան հրատարակութիւնները, մեծաքանակ տառ, երկու խոշոր տպագրական մեքենայ, թերթի համար թուղթ՝ մօտ մէկ վակոն, 450 օսմ. ոսկի դրամ եւլն. (մանրամասնութիւնները առանձին ցուցակով ղրկուած պիտի ըլլան, հարցնել պատասխանատու մարմնին):*

Քանի մը ժամ առաջ լսած ըլլալով ձերբակալութիւններու եւ խուզարկութիւններու մասին, կրցայ խուսափիլ: Խուճապի մատնուելու ժամանակ չէր: Երկու օր յետոյ դիս գտաւ ընկեր Գ. Մէրճանօֆ, որ արդէն տեսակցած էր Վարդգէսի եւ ազատ մնացած ուրիշ ընկերներու հետ եւ խորհրդակցաբար կազմեցինք առժամեայ մարմին մը, գործերը տանելու եւ ի հարկին մէջոցներ ձեռք առնելու համար: Վիշապի Կ.Կ.էն քանի մը ընկերներ մնացեր էին, բայց գործերու արագութեան եւ ապահովութեան համար, գործնական նկատուեցաւ որ երեք հոգինոց մարմին մը (Շաւարչ, Մէրճանօֆ, Ս. Դաբբինեան) զբաղի քաղաքական – յարաբերական գործերով իսկ զուտ պինուորական գործերու համար ունենանք առանձին մարմին մը, որու հետ համախորհուրդ պիտի ստանձնէինք ամէն պատասխանատուութիւն: Այս ձեւը ընտրելու համար մեզի առաջնորդ ունէինք նահատակ ընկերներու մէկ որոշումը, – եթէ կարելի դէպք մը պատահէր, ինքնապաշտպանութեան մարմնի մնացած անդամները պիտի վարէին գործերը: Այս առթիւ առաջին սարսափներէն յետոյ, իրաւասութեան խնդիր մը ծագած էր Վիշապի Կ.Կ.ի մնացորդ քանի մը անդամներուն հետ, բայց կացութեան բացառիկ պահանջները հարկադրած էին մեզ չատ չատուրել մանր բծախնդրութիւններով: Այս կերպով կազմուած մարմնին խորհրդակցաբար կը մասնակցէին ընկերներ Վարդգէս եւ Խաչատրեան եւ պատահաբար Մուշի Գեղամը, որ հիւանդ ըլլալով ազատած էր:

3. – *Մարմնին գործունէութիւնը. – Այս կերպով կազմուած մարմնին առաջին գործը եղաւ կապ հաստատել աքսորական ընկերներուն, անոնց ընտանիքներուն եւ Պալեանի կեդր. Կոմիտէին հետ, որուն արագօրէն հաղորդեցինք ամբողջ իրողութիւնը, պահանջելով մէջոցներ եւ հրահանգներ: Անմիջական ծախքերու համար ճարեցինք հարիւր ոսկի փոխ մինչեւ որ արտասահմանէն դրամ գայ եւ վճարումներ ըլլին ընտանիքներու պէտքերուն համար:*

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳԻՐՔԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

«Յառաջ»ի Յունուար 15-ի թիւով արձագանգած էինք Պոլիսէն հասած պատկառելի հատորի մը որ ունէր «Հայերը Օսմանեան առողջապահութեան ծառայութեան մէջ» խորագիրը: Հրատարակուած էր Պոլսոյ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին վարչութենէն կողմէ, հեղինակն էր Արսէն Եարման:

«Ակօս»ի (Յունուար 11) մէջ Գարին Գարագաշեան հեղինակին ու հրատարակիչին հետ հանդիպումներով տուած է հատորին պատրաստութեան, նպատակներուն եւ արժեւորումին մասին անոնց արտայայտութիւնները:

Ինչպէս կը քացատրէ Ա. Եարման, խնդրոյ առարկայ հատորը ունեցած է նախաքայլեր. ան կ'ըսէ. «Հիւանդանոցը Թուրք ընկերութեան ծանօթացնելու համար «Ս. Փրկիչ Հայոց հիւանդանոցին մէջ գեղագործութիւնը» խորագրուած դրքոյկ մը պատրաստեցինք. երեք հազար տպաքանակով այդ հրատարակութիւնը անմիջապէս սպառեցաւ: Ցետոյ Թուրքիոյ ծառայողներու միութեան մեկենասութեամբ 1900 – 1910-ի տարեգիրքերուն հայ բժիշկներուն, հայկական ընկերութիւններուն, դրամատուներուն ծանուցումները թարգմանելով ալպոմ մը հրատարակեցինք, անոր վեց հազար օրինակներն ալ սպառեցան: Ցաջորդեց 1900-ի տարեգիրքին կրկնատիպը որ ունէր 3000-նոց տպաքանակ, անկէ ալ մեզի հատ մը չմնաց: Այս հետաքրքրութիւնը մեզի անդրադարձը տուաւ որ մտաւորականն խաւը մեր աղբիւրով տրուելիք տեղեկութեան ծարաւը ունէր եւ մենք այդ մարդին մէջ յապաղած էինք»:

Վերջերս լոյս տեսած հատորին մղիչ ուժը եղած է Բժշկական համալսարանի «Բժշկութեան պատմութեան» դասախոսներէն Նուրան Ելլտրըմ: Երբ դիւանները պրպտելու գացած են հոն, ան իրենց ըսած է. «Ի՞նչ կը փնտռէք: Հոս պատրաստ բան չէք կրնար գտնել: Եթէ դուք բան մը պատրաստէք, ան կը գտնուի հրատարակչին վրայ, հակառակ պարագային, ոչինչ: Դուք ձեր պարտականութիւնը չէք կատարեր»:

Հատորին համար խմբագրական կազմը բաղկացած է հայ, թուրք, յոյն տարրերէ: Գործին հիմնաքարերէն կը նկատուի հրատարակիչը Ալի Զաքմաք, որուն մասին Ա. Եարման կ'ըսէ թէ հակոտնեայ խառնուածքով անձեր ըլլալով հանդերձ այդ գործով ամբողջացած են եւ անկէ վայելած նեցուկը իրեն ոչ ոք տուած է: Գիրքին նպատակը եղած է աւելի լայն պրպտումներու համար մեկնակէտ գործ մը ներկայացնել. ուզած են «վրան մեռելի հող ցանուած կուտակումը թօթվել» ու թէ՛ Թուրքիոյ Հայերուն, թէ՛ համայն ընկերութեան ու գիտական չրջանակին Հայոց պատմութենէն հատուած մը հրամցնել:

Ա. Եարման հատորին կարեւոր մէկ յատկանիշը կը նկատէ որ արժէքներ տրուած երկու հազար հայկական մականուն տեղ գտած է հոն: Անոնցմէ ոմանք այսօր եւս ունին իրենց չառաւիղները, ինչպէս՝ Տատեանները, իր մեծ-հայրը որ 1840-ին Թոքաթի վանքին հոգաբարձուներէն եղած է, Փիլմիլ ամիրան որուն սերունդէն Արշաւիր Փիլմիլ եւ զաւակները կ'ապրին: Նոյնն է պարագան Տիրան վարդապետ Փափազեանին, երկանեան ամբոյսին, որուն տոհմը չարունակողն է Է. Երկան:

Հրատարակիչը կ'ըսէ թէ կարեւոր նկատած է համեմատական մօտեցումը որպէս գիտական աշխատասիրութեան մը հիմը: Անդրադարձած են որ հերոսութեան գրականութեան մը պէտք չէ ընդառաջել: Եւ Օսմանեան չրջանը յարմար է ատոր, քանի որ ընկերային կառոյցը աւելի ընդունակ է ոչ մահմետականներու մասնակցութիւնները աւելի լայն չափով ընդգրկելու: Հանրապետութիւնը այդ մօտեցումը չէ ունեցած: Բժշկական պատմութեան այդ ժամանակաչրջանի ամէնէն կարեւոր պատմաբաններէն Ս. Իւնվէր կ'ըսէ թէ օսմանեան բժշկապետութիւնը մէկ ժառանգորդն է Սելչուքեաններու եւ մահմետական բժշկապետութեան: Մինչդեռ, յիշեալ հատորին պատրաստութեան ընթացքին համեմատական պատմութեան պրպտումը իրենց ցոյց տուած է որ սելչուքեաններու օրով բարձրթիռ քրիստոնեայ եւ հայ բժիշկներ կային: Եզրակացութիւնը այն է որ նման հարցերու մէջ ազգայնական մօտեցումը ճշմարտութիւնը երբեք ցոյց չի տար:

Ա. Եարման կատարուած աշխատութեան ընթացքին չատ առիթներ ունեցած է հպարտանալու հիւանդանոցին արխիւներով: Աղբիւրներու փնտռտուքին մէջ բարձրթիռ անդամներ գացած են Ցունաց հիւանդանոցը ուր զրեթէ ոչինչ պահպանուած է:

Ան արդէն խօսքը կ'ընէ Բ. հրատարակութեան մը, հարկաւոր յաւելումներով: Պարտականութեան կոչ կ'ուղղէ համայնքին: Կ'ուզէ որ բժիշկներու վնտռտուքները, չառաւիղները տրամադրեն իրենց արխիւները: Հատորին պատրաստութեան փուլին հայկական թերթերու տրուած ծանուցումներով իրենք այդ մարզի օգնութիւն խնդրած են, սակայն, մէկ հոդի միայն, իր մեծ-հօրը՝ Տիրան փաչա Փափազեանին վկայականը ղրկած է:

Ա. Եարման կ'ըսէ թէ «խճանկար» ու «յայնախոհութիւն» յղացքներուն մասին ինք իր անձը հարցապնդած, ապա այս դիրքով ճշդած է իր տեսակէտը. «Ես խրճանկարի մասնիկ մը չեմ, կ'ըսէ ան. Ֆ. ա. է. դարէն ի վեր մենք հոս կ'ապրինք: Այդ տուեալով, ես այդ խճանկարին ներքեւի ընկերային կառոյցին շաղախն եմ: Կը մերժեմ Օսմանեան շրջանի միակողմանի յայնախոհութեան մը ըմբռնումն ալ: Ապրուածը, աւելի՝ փոխադարձ հարստացումի, իրարու մասնակցութիւն բերելու հոլովոյթն է: Իսկ 1970-ական թուականներէն ետք ժխտողականութիւն

ԳՂՋԻԿԸ ԳՂՋԻԿ

ԵՇԻԼԳԻՒղի (Պոլիս) Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ, Յունուար 4–ին, ամանորեան եւ Ծննդեան համերգ մը տուած է տեղւոյն Սահակ–Մեսրոպ մանկանց երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Սեւան Սըրապեանի: Պատրիարքը եկեղեցի մուտք գործած է լրնկերակցութեամբ հիւրաբար քաղաքս գտնուող Անթիլիասի միաբաններուն՝ Զարեհ Արք. Ազնաւուրեանի: Համերգը տեւած է ժամ մը, երգչախումբը հրամցուցած է հայերէն հոգեւոր երգեր, շարականներ, նոր տարուան նուիրուած հայերէն արդիական երգեր, նաեւ անգլերէն հոգեւոր երգերու փունջ մը: Արարողութեան ատարին, Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ Թաղային Խորհուրդը «Գարեգին Գազանճեան» սրահին մէջ Ամանորեան սեղան մը սարքած է, զոր պատրաստած էր տեղւոյն Տիկնանց յանձնախումբը: Փակման խօսքը արտասանած է Մեսրոպ պատրիարք:

մը ծայր տուաւ: Երիտասարդութեանս եւրոպայի մէջ կը պարտաւորուէի Հայը սահմանելու, բացատրելու. այսօր, այլեւս ապրած երկրիս մէջ ալ նոյն բանը ընելու պարտաւորութիւնը կը զգամ: Հարկ է որ մեր կուտակումները մէջտեղ հանենք: Հատորը այս իմաստով ընկերութեան միասնականութիւնը ուրացողներուն ծանրակշիռ պատասխան մըն է»:

Գիրքը, ինչպէս ըսուած էր արդէն, բժշկութեան անցեալին չուրջ չատ լայն շրջանակ մը կու տայ: Օրինակ, Ա. Եարման կ'ըսէ թէ «Հայերը զինուորութիւն չեն ըրած» խօսքը հինէն ի վեր չատ կը զայրացնէր զինքը: Առիկա ճիշդ չէր, նախ այն իմաստով որ 1770–1800–ական թուականներուն ենիչէրիներու բանակին զինուոր պատրաստելու համար հաւաքած պատանիներուն (տէվշիրմէ) մէջ ծաղումով Հայեր ալ կային. իսկ աւելի ետք Հայերը զինուոր կանչուած չեն որպէսզի անոնցմէ հարկ դանճուի:

1800–ի վերջին տարիներէն մինչեւ Ա. Աչխարհամարտի օրերուն համար Հայերու զինուորութիւն չընելու թեզը բոլորովին սխալ է, քանի որ դեղագործներու, բժիշկներու կենսագրութիւններէն յայտնի եղած է որ ճակատներու վրայ որպէս բարձրաստիճան սպաներ զոհուած հայ բժիշկներու եւ դեղագործներու թիւը 250–էն աւելի է:

Յօդուածագիր Գ. Գարագաշլը կ'եզրակացնէ որ Ա. Եարմանի խմբագրութեամբ պատրաստուած հատորէն ներչնչուած նոր աշխատասիրութիւններ ոչ միայն համայնքին, այլեւ թուրք ընկերութեան մեծագոյն ձեռքբերումը պիտի ըլլան:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԿԻՊՐՈՍ ԻՆՉ ԱՊԱԳԱՑ

Գլերիէսի եւ Տէնքթաշի վերջին հանդիպումին առթիւ, Մարի Ժեկօ կը վերլուծէ կացութիւնը «Մոնտ»ի (Յունուար 19) մէջ: Նախ, հարց կուտայ. – Կիպրոսի հանրապետութեան անդամակցութիւնը Եւրոպական Միութեան վերջակէտ մը պիտի դնէ՞ կղզիին բաժանման, Եւրոպայի վերջին պետութիւնը պատով մը բաժնուած: Այդ «կանաչ գիծ»ին չուրջ է, չէզոք գօտիին մէջ հաստատուած 1963–ին, ապա ամրապնդուած 1974–ի Թրքական ներխուժումով, որ երկու համայնքներու ղեկավարները՝ Կ. Գլերիէս 82 տարեկան եւ Ռաուֆ Տէնքթաշ 77 տարեկան, ՄԱԿ–ի հովանիին տակ, խօսակցութիւններու ձեռնարկեցին Յունուար 16–ին, կղզիին ապագային մասին:

Շաբաթական երեք հանդիպումներով Նիկոսիոյ գործածութենէն վերծ օդակայանին մէջ, բանակցութիւնները պիտի չարունակուին մինչեւ Յունիսի վերջ: Պիտի կարենա՞ն լուծում մը գտնել «կիպրական հարցին»: 28 տարի դիմադրելէ ետք, միջազգային թոլոր միջնորդութիւններուն, հարցը կը չարունակէ թունաւորել ՕԹԱՆ–ի երկու անդամներուն յարաբերութիւնները եւ խնդրոյ առարկայ կ'ընէ Անդարայի դժուարին երթը դէպի անդամակցութիւն:

Խոչընդոտները մեծ են: Կիպրոսի Հանրապետութիւնը (620 հազար Յոյն կիպրացիներ հաստատուած հողամասին 62%–ին վրայ), մխակը ճանչցուած միջազգային դեռնի վրայ, կարգադրութիւն մը կ'ուզէ ՄԱԿ–ի բանաձեւերու հիման վրայ, այսինքն երկու համայնքով եւ երկու գօտիով դաշնակցային Պետութեան մը ստեղծումը, 35 հազար թուրք զինուորներու հեռացումը եւ գրաւումով քշուած 160 հազար Յոյն կիպրացիներու վերադարձը:

Հիւսիսի Թուրք Հանրապետութիւնը (ճանչցուած միայն Անդարայի կողմէ, որ հողամասին 36%–ը կը գրաւէ, ունի 200·000 հոգի, որոնց 35·000–ը զինուորական եւ 70 հազար Անատոլցի) երկու պետութիւններու համադաշնակցութիւն մը կ'ուզէ, մերժելով թուրք համայնքին համար փոքրամասնութեան իրավիճակի վերադարձը:

Ցեղային իսկական խճանկար անկախութեան տիրացած առեն 1960–ին, կիպրական հողամասը երկուքի բաժնուեցաւ թուրք բանակի յամաքահանման վայրդպրնին, 1974–ին, ի պատասխան յոյն կիպրացի ազգայնականներու, նպատակ ունենալով կղզիին կցումը Յունաստանի: Եթէ դեռ կը մնայ ջարդերու, ցեղային մաքրագործումներու, տեղահանութիւններու ցնցումը, փոփոխութեան կամքը չօշափելի է, մանաւանդ կղզիին հիւսիսը:

Շնչահեղձ միջազգային շրջափակումի հետեւանքներով, տերտօրէն կախեալ Անդարայէն, Հիւսիսային Կիպրոսի թուրք Հանրապետութիւնը տնտեսական ծանր հարցեր ունի թուրքիոյ տնտեսական տապնդային պատճառով: Թուրք կիպրացիները կը տեսնեն որ հիւսիսի եւ հարաւի միջեւ փոսը աւելի կը խորանայ: Եւրոպական Խորհրդարանին ներկայացուցած տեղեկագրին մէջ, երեսփոխան Ժակ Փուս կ'ըսէ. – «Հիւսիսի արտադրութիւնը 38% կը ներկայացնէ Կիպրոսի Հանրապետութեան բաղդատմամբ, հողագործութիւնը թերաճ է, անապատացումը՝ կրեւոր, զբօսաշրջութիւնը խանգարուած ենթակառոյցներու չգոյութենէն, մինչ, թրքական տաղնապէն ի վեր, դրամական սխթեմին հանդէպ վստահութիւնը մարած է եւ դրամապուխներու լողհանրացած փախուստ մը կայ»: Բազմաթիւ Թուրք Կիպրացիներ չեն ուզեր Եւրոպական Միութեան անդամակցութենէն զըրկուիլ: Վերջին ամիսներուն, տոնոյմէ 2000–ը յոյն կիպրական անցագիր ընտրեցին (արտասահմանի կիպրոսի հիւպատոսարանը կուտայ): Մեծամասնութեամբ գործի մարդիկ են, որ կը դիմադրեն արդելքը (Թուրքերուն համար, նման անցագիր մը յանգանք է): Միայն գործի մարդիկը չեն: Վերջերս Սի – էն – էն – թիւրք հեռատեսիլը յատուկ ձրի մը սըվռած է թուրք կիպրացի ուսանողներու վերաբերեալ, որոնք չէին ծածկեր, ամէն գնով, համարկուելու փափաքը, Եւրոպական Միութեան:

Թուրքիոյ մէջ, ուր կիպրական հարցը, ըստ հետազօտող Էթիէն Գոփիոլի, «ազգային հարց մըն է, մեկը՝ այն հարցերէն, որոնք որեւէ վիճարանութիւն չեն վերցներ», համաձայնութիւնը կոտրած է, մինչեւ իսկ Կիպրոս բեռի մը վերածուած: Գործի եւ ճարտարարուեստի մարդիկ դատապարտած են Տէնքթաշի անգիջողութիւնը, զայն ներկայացնելով որպէս խոչընդոտ մը որեւէ կարգադրութեան: Այս յայտարարութիւնը քննադատուած է, բայց, նաեւ զօրակցութիւն գտած: Գործատէրերու գործատէրը՝ Ճելալ Պայխլ ըսած է. – «Այս վերջին 28 տարիները, Կիպրոս միշտ արդելք մը եղաւ յառաջդիմութեան եւ Եւրոպայի համարկումին»:

Դէռ նոր, հիւսիսային Կիպրոսի կացութիւնը Թուրքիոյ մոռցուեցաւ: Ապահովութեան Ազգային Խորհուրդը, քաղաքական իրաւարար, հարցը չարձարծեց: Գալով կառավարութեան, որու վարչապետը, Պիւլընտ Եճեւիթ, ամէն ինչ ըրաւ որ հարցը չբանայ, ինքզինքը ներկայացուց իբրեւ պաշտպան Կիպրական Հանրապետութեան, որ Թուրքիոյ դաշնակիցն է Եւրոպական Միութեան մէջ: Ինչպէս ամէն անգամ, Եճեւիթ ետ կեցաւ, ինքզինքը պահեց ետին, ինչպէս ամէն անգամ, ինչպէս Ղպրոսի, Քիւրտերու, Հայկական հարցերուն մէջ:

Ինչպէս ամէն անգամ, Թուրքիա ետ կեցաւ, ինքզինքը պահեց ետին, ինչպէս ամէն անգամ, ինչպէս Ղպրոսի, Քիւրտերու, Հայկական հարցերուն մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

2001–ԻՆ ԾՆԱԾՆԵՐԸ

Անցնող տարուան ընթացքին Երեւանի քաղաքապետարանի ծննդատուներուն մէջ ծնած է 9343 երախայ, մահացած՝ 172, 0 – 15 տարեկան, որոնց 130–ը մէկ տարեկանէն փոքր: Ըստ քաղաքապետարանի առողջապահութեան վարչութեան, մանկական մահացութիւնը 2001–ին կազմած է 14 տոկոս. այդ համեմատութիւնը Եւրոպայի մէջ 8, ՀԱՊ–ի մէջ 20,4 է:

*
**

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆ ԹԻՒՐՔՄԷՆԻՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Թուրքմէնիստանի Հայաստանի դեսպանատան աչխատակիցները Աչխարհադէմ մօտ, Սերտար կոչուած բնակավայրին մօտ յայտնաբերած են հայկական մոռցուած գերեզմանատուն մը. ուր պահպանուած են սրբատաչ քարերէ հայերէն արձանագրութիւններով բազմաթիւ տապանաքարեր: Առաջին ենթադրութիւններու համաձայն տարիք անցեալ դարուն սկիզբը Թուրքմէնիստան հաստատուած ու երկաթուղիի չինարարութեամբ զբաղած Հայերու գերեզմանատունէն մնացորդներ են:

գլխաւոր դերին էր 1974–ի յարձակման, որուն դեր խաղաց, որպէս Ռաուֆ Տէնքթաշ համակերպի բանակցութեանց սեղանը նստելու:

Մալթայի հետ, առաջինը ընդլայնման թեկնածու երկիրներուն, Կիպրոս «համաղգային կը լրացնէ Գոփըհակընի քաղաքական եւ տնտեսական թոլոր չափանիշները»: Այդ հանգամանքով, բաժանեալ կամ ոչ, Կիպրոս պիտի անդամակցի Եւրոպական Միութեան (նախատեսուած 2003–ի վերջաւորութեան): Հակառակ անոր, որ հարցին կարգադրութիւնը երբեք նախապայման չէ եղած 15–երուն համար, ան փափաքելի կը մնայ: Ինչպէս բացատրած է եւրոպացի երեսփոխան Տանիէլ Գոն – Պէնտիթ, Կիպրոսը կրնայ նաեւ «Թուրքիոյ մուտքին դուռ մը ըլլալ»: Թուրքիա, որու թեկնածութիւնը ընդունուեցաւ 1999 Դեկտեմբերին, դեռ չէ բանակցած Պրիւսէլի հետ:

Թ. Ա. Թ.

ԹԻ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ Ա.

ԴԺՈՒԱՑԻՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

– Իսկ դուք ինչո՞ւ պլխարկ դրեր էք:

– Ես դուրս պիտի ելլեմ, ամուսինս այնպէս ըսաւ:

– Ե՞րբ պիտի վերադառնաք:

– Չեմ գիտեր, կէս գիշերին, հիմա դուն ի՞նչ պիտի ընես:

– Ձար մը պիտի մտածեմ դուրս ելլելու:

– Շատ կը վախնամ, որ գլուխդ փորձանք մը պիտի գայ:

– Հոգ մի՛ ըներ, այս տեսակ փորձանքներ չատ անցուցած եմ:

– Ջանա՛, որ կամաց մը վար իջնես եւ դուրս ելլես:

– Բնականաբար այնպէս պիտի ընեմ, քանի որ տունէն դուրս ելլելու ուրիշ միջոց մը չկայ:

– Մնաս բարով:

– Երթաս բարով:

Կինը արագ քայլերով հեռացաւ, առանձին թողլով երիտասարդը, որ չարունակեց իր սիկառէթը ծխել անտարբեր դէմքով մը:

Արդարեւ, Տրդատ ոեւէ յուզում ցոյց չէր տար եւ իր ամբողջ պաղարիւնութիւնը պահած էր:

Նոյնիսկ կարելի է ըսել, որ խիստ ուրախ տրամադրութեան մը ներքեւ էր այդ միջոցին:

Ալ կատարեալէս համոզուած էր, որ դեղանի դրացուհին զինքը կը սիրէր, եւ այս համոզումը ամէն վտանգ արհամարհել կուտար իրեն:

Հաւիւ թէ կինը մեկնած էր, Տրդատ, կամաց – կամաց քալելով եկաւ սանդուխին գլուխը եւ ականջ դրաւ:

Վայրկեան մը եաքը լսեց, որ տան դուռը կը զոցուէր:

«Սիրականս մեկնեցաւ» – ըսաւ ինքնիրեն:

Քիչ եաքը դրան զանգակը հնչեց:

«Հաւասիկ հիւր մըն ալ» – մտածեց:

Քառորդ ժամ յետոյ կրկին զանգակը դարնուեցաւ:

Ժամացոյցը նայեցաւ: Ժամը ութին էր:

«Տունէն հիմա ճաշի պիտի սպասեն ինծի, – ըսաւ ինքնիրեն, – առաջին անգամն է, որ ժամանակին պիտի չկրնամ տուն երթալ»:

Սադուխին աստիճանին վրայ նստած չարունակեց ծխելը:

Ժամ մը եւս անցաւ այսպէս:

«Ա՛լ համբերութիւնս սպառեցաւ, – ըսաւ ոտքի ելլելով, – ինչ կ'ուզէ ըլլայ, ալ չեմ կրնար համբերել, ես պիտի երթամ, նոյնիսկ եթէ վտանգ մը պատահի»:

Եւ կամաց – կամաց վար իջաւ սանդուխներէն:

Այսպէս հասաւ մինչեւ այն սենեակին առջեւ, որուն մէջ նստած էին Աստիկ եւ իր հիւրերը:

Ներսը բարձրաձայն խօսակցութիւն մը տեղի կ'ունենար:

Տրդատ այդ խօսակցութենէն մէկ քանի կտկտուր խօսքեր լսեց: Այդ խօսքերը այնքան նշանակալից էին իրեն համար, որ ամէն վտանգ աչքը առնելով՝ մօտեցաւ սենեակի դրան եւ ականջ դրաւ:

Սենեակին մէջ չորս անձեր կը գտնուէին, բոլորն ալ մեր ընթերցողներուն ծանօթ:

Այդ անձերն էին Աստիկ, Արթին, Էմին էֆէնտի եւ Արզար:

– Այո՛, – կը պնդէր Արթին, – պէտք է, որ Պատրիարքարանի մէջ ալ պօմպա գտնուի, աստիկա անհրաժեշտ է գործին կարեւորութիւնը մեծցնելու համար:

– Ես հակառակ չեմ ատոր, – ըսաւ Էմին էֆէնտի, – միայն թէ անխոհեմութենէ կը վախնամ:

– Այդ մասին քնաւ հոգ մի՛ ըներ, ես ամէն միջոց ձեռք առած եմ, պօմպաները ապահով կերպով պիտի փոխադրուին Պատրիարքարան եւ հոն պիտի գետեղուին:

– Բայց եթէ ժամանակէն առաջ երեւան ելլե՞ն:

– Չէ՛, այնպիսի տեղ մը պիտի դրուին, որ մարդու միտքէ չանցնիր:

– Արդէն պէտք եղած անձին հետ տեսնուեցա՞ր:

– Տեսնուեցայ եւ ամէն բան կարգադրեցի:

– Իսկ Ղալաթիոյ եկեղեցիին գո՞րծը, – հարցուց Աստիկ:

– Ան ալ կարգադրուած է, – պատասխանեց Արթին:

– Ուրեմն հիմա կը մնայ պօմպաները ճարել:

– Աստիկա Էմին էֆէնտին յանձն առած է:

– Այո՛, պայմանով, որ դրամ դրուի մէջտեղ, – պատասխանեց Էմին:

– Անհրաժեշտ է, որ դրամի խնդիրը կարգադրենք, – ըսաւ Աստիկ:

– Որչա՞փ դրամով գործերնիս կրնանք տեսնել, – հարցուց Արթին:

– Ես այս մասին տեսնուեցայ երկու անձերու հետ, – պատասխանեց Էմին, – երկուքն ալ չատ վստահելի մարդիկ են, եւ ապահով եմ, որ երեսնցմէ որեւէ վնաս չի հասնիր մեզի, արդէն գործին բոլորովին տարբեր դոյն մը տուի եւ քշտի, թէ այդ պօմպաները ինչ բանի պիտի գործածուէին, արդ, եթէ երեսից 40 հնչուն ոսկի տանք, մեզի 20 – 30 հատ պօմպա պիտի հայթայթեն՝ մեր ցոյց տալիք տեղը յանձնելու պայմանով:

(Շար. 150)

MAIRIE DU 9e ARRONDISSEMENT

Communiqué de Presse

Les **«9 journées de l'Arménie en Mairie du 9e»**, organisées à l'occasion du premier anniversaire de la Reconnaissance du Génocide arménien par la République Française, se sont terminées le 19 janvier, après un vif succès rencontré auprès d'un public parisien de tout âge et de tout horizon.

Ces journées ont permis au public de découvrir toutes les richesses des expressions de la culture arménienne, en assistant notamment à la Mairie à des concerts, des expositions photographiques, la projection de la pièce **«Une bête sur la lune»**, des conférences-débats... sans oublier un cours de cuisine arménienne. Pour rendre hommage au grand cinéaste français d'origine arménienne Henri Verneuil décédé le 11 janvier, la projection spéciale de son grand classique **«Mélodie en sous-sol»** a été ajoutée à la programmation.

Ces journées se sont conclues par deux événements majeurs. Le 18 janvier au soir, le spectacle éblouissant de la chanteuse Yerso et de l'école de danses et de musique Yeraz, a ému un public de 500 personnes réunies à la salle Rossini de la Mairie. Puis le 19 janvier, une table ronde consacrée à **«la Reconnaissance du Génocide arménien, et après?»** a réuni, pour des débats de très grande qualité animés par le Maire, des **«combattants de toutes des Mémoires»**: parlementaires, historiens, juristes et représentants de la communauté arménienne.

Au cours de ces journées, le Maire du 9e Jacques Bravo a rappelé **«Que le premier anniversaire de la reconnaissance du génocide arménien soit célébré dans la mairie du 9e n'est pas le fruit du hasard tant cet arrondissement a été l'un des principaux quartiers de Paris où la communauté arménienne s'est installée(...). D'ailleurs, le 9e serait-il ce qu'il est sans la communauté arménienne? Et réciproquement, la communauté arménienne serait-elle ce qu'elle est aujourd'hui sans notre 9e (...)?»**.

Un grand hommage que Jacques Bravo entend continuer, en renouvelant ces **«9 jours de l'Arménie en Mairie du 9e»** chaque année et en souhaitent dénommer un lieu, une rue ou une place du 9e avec **«un nom emblématique»** associé à l'Arménie.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէդի Ակնունէ մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է 50 Եւրօ Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Հիմինեանէ եւ 50 Եւրօ Տէր եւ Տիկին Ժորժ Սարգիսեանէ Արարատ Մելտանեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Լուսահոգի
ՅԱԿՈԲ ԱՐՓ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

վախճանման երրորդ տարելիցին առթիւ պատարագ եւ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Կիրակի, Յունուար 27, առաւօտեան ժամը 10–ին, Մարսէյլի Աթոռանիստ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ

339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Նախագահութեամբ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐՃԷՃԵԱՆԻ

Առաջնորդ Սրբազան Հօր յիշատակը յարգողներ թող պատշաճաւորութիւն համարին՝ զալ Սուրբ Եկեղեցի եւ մասնակցիլ ընդհանուր աղօթքին:

Ցետ պատարագի՝ հոգեհանգստեան աղօթքի ու յարգանքի մեկնեդում Սէն Փիէրի գերեզմանատան՝ Հայ հոգեւորականաց դամբարանին առջեւ:

ԴԻԻԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

TELEVISION

FRANCE 3
Samedi 26 janvier à 23h45
Dans la collection
«D'où viennent les Français»
Les Arméniens de Décines
ETRE AILLEURS... ICI

56 minutes
un film de Evelyne RAGOT
une co-production France 3 / Les Films d'Ici

Հովանաւորութեամբ
ԻՍԻԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ
կազմակերպութեամբ
ՊԱՅԾԱՌՈՒԹԵԱՆ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԱՐՄՆԻ ՅԱՆԶՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

Գրական երեկոյթ

Նուիրուած
ՄՈՎՍԷՍ ՊԱԶԱՖՃԵԱՆԻ
«ՄԻՆՉԵԻ ՎԵՐՋԻՆԸ ԱՐԵԻՆԵՐՈՒՆ»
Նոր հատորին
Գործը կը վերլուծէ
ՆՈՐԱ. ՊԱՐՈՒԹՃԵԱՆ

Կը մասնակցին՝
Սարգիս Քէօշկէրեան (*ընթերցումով*)
Յովհաննէս Տէմիրճեան (*կիթառով*)

Կիրակի, Յունուար 27, ժամը 17–ին, Եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ

6, avenue Bourgain, Issy-les-Moulineaux

Երեկոյթի աւարտին՝ ընդունելութիւն: Մուտքը ազատ է:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 26

Տօն Սրբոցն՝ Սարգսի Զօրավարին եւ որդւոյ Նորա Մարտիրոսին եւ Զորեքտասան Զինուորացն:

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՏՕՆ ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳԻՍ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 26

Տօն է ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳԻՍ

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի առաւօտեան ժամը 10–ին:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդարու սակագինը

	€	
Մահազդ	122	(145,92)
Հոգեհանգիստ	110	(131,56)
Շնորհակալիք	110	(131,56)
Հարսնիք–Նշանտուք	110	(131,56)
Ծնունդ	110	(131,56)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. վաճառքի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵԻ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

ALFORTVILLE
La **Section «Helen Puzant»**
présente

«WELCOME TO GLENDALE»

Une comédie musicale
d'expression arménienne,
imaginée à partir de la vie quotidienne
de nos compatriotes de Los-Angeles
Musique, adaptation et mise en scène
NAREG DOURIAN

Avec l'un des comédiens
les plus populaires d'Arménie :
RAPHAEL KOTANDJIAN
la jeune et talentueuse
KRISTIN HOVHANISSIAN
et le célèbre et hilarant
NAREG DOURIAN

Vendredi 8 février à 20 heures 30

Salle des Fêtes, rue Voltaire, Alfortville
Pour tous renseignements :
☎ 01 43 76 55 89

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SOIREE COSTUMEE

La Croix Bleue des Arméniens de France section **«Astrig»** d'Arnouville organise une **SOIRE COSTUMEE EXCEPTIONNELLE, le Samedi 9 février à partir de 20 heures,** à l'éspace Charles Aznavour, à Arnouville-lès-Gonesse, au profit de son **Ecole hebdomadaire.**

La soirée sera animée par l'**Orchestre GAIDZAG'S.**

Soucieuse d'innover, de lancer des formules originales et de surprendre, la section laisse libre cours à chacun pour la tenue vestimentaire qui peut être originale, extravagante ou costumée (sans thème). Bien entendu, il n'y a aucun caractère obligatorie à se costumer.

***

loto

organisé par la Section **«Lola Sassouni»** de Marseille/Bd Oddo, **le dimanche 3 février à 15h**

Salle C. A. Q.
18, Bd Denis Papin, 13015 Marseille

UGAB - PARIS - IDF

Café-Théâtre

le samedi 2 février à 20 heures 30

l'UGAB-Paris IDF
et
la Troupe de Théâtre de l'UGAB
vous convient à une soirée
CAFE—THEATRE

«Cahier de vie»

Parfaitement imparfait

Mise en scène
par
Meguerditch BASMADJIAN

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles 75017 Paris
(M° Courcelles)
Renseignements et réservations :
01 42 27 12 26

l'Association "MACHTOTZ"
Pour la Défense de la Langue Arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION : 2 Février — fin Juin 2002

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa METHODE AUDIOVISUELLE

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours,** ainsi que de lire et d'écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris

2) Les cours de 2e, 3e, et 4e niveaux

continuent. Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre
Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones
Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio
(2 heures d'enregistrement). 85 euros + 8 euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel,
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
9 et 10 MARS

Journées nationales au profit de la Colonie de Bellefontaine

REGION PARISIENNE :	9 MARS Gala artistique à la salle PACI d'Issy-les-Mlnx
CENTRE-FRANCE :	9 MARS Repas à l'Hôtel Méridien de Lyon
PACA :	10 MARS Loto Géant à la salle MAJC de Marseille

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 26-27
SAMEDI - DIMANCHE
26-27 JANVIER
2002

LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIREGTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·349 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·349

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՇԱՒԱՐՇ 45

Տարիները սահեցան անցան, օրերու եւ ժամերու պէս։

Արդէն քառասունեւհինգ տարի է, որ «Ցառաջ» լոյս կը տեսնէ առանց իրեն։ Ինք՝ մեծ բացական է ի՛ր խակ թերթին։ Գո՞հ է։ Չենք դիտեր։ Հրանտ – Սամուէլ, որ քանի տարի (1957 - 1977) լեցուց Շ.ի բայց ձգած սիւնակը, կը սիրէր կրկնել՝ «Անդենականին մէջ, իր հոգին կը հրճուի»։ Երանի՛ թէ։

Ինք չէր նախատեսած, ոչ ալ ուզած, որ չարունակենք իր գործը։ Վերջին տարիներուն մանաւանդ, այնքան յուսալքուած էր, այնքան ապերախտ կը գտնէր տարած սեւ աշխատանքը, որ չէր փափաքեր ուրիշի մը գլխուն փաթթել նման «փորձանք» մը։ Եւ դեռ, իր օրերուն, մեծ էր թիւը աշխատակիցներուն, հայերէն գրել - կարդալ գիտցողներուն։

Բայց եւ այնպէս, առանձնեցինք այդ «փորձանքը» ու 45 տարի է, յամառութեամբ, կը չարունակենք լոյս ընծայել ի՛ր թերթը, չանալով հաւատարիմ մնալ այն ոգիին, որով ուզած էր առաջնորդել զայն, առաջին օրէն, 1925 Օգոստոս 1.էն։

Քառասունեւհինգ տարիներու երկայնքին, շատ բան փոխուեցաւ, ներքին թէ արտաքին ճակատներու վրայ։ Ինք եւ իր սերնդակից գաղափարակիցները, որոնք Մայիս 28-է Մայիս 28, քեմերէն կը խանդավառէին բազմութիւնները, «Ազատ, Անկախ, Միացեալ»ի երազով, չկրցան ողջունել, եթէ ոչ Միացեալը, գոնէ Ազատ, Անկախը։ Պիտի տարուէինք ըսելու, լաւ որ չտեսան։ ՄԱԿ-ի չէնքին վրայ ծածանող Եւրոպայի Խորհուրդին անդամակցութիւնը պիտի բաւէի՞ն, որպէսզի մխիթարուէին, փորձելով անտեսել պարպուող հայրենիք մը եւ աւելի քան երբեք արմատախիլ հայութիւն մը, ցիր ու ցան, աշխարհի բոլոր հորիզոններուն տակ։

Քառասունեւհինգ տարիներու ընթացքին չատ բան փոխուեցաւ նաեւ «Ցառաջ»ի կեանքին մէջ։ Դրական եւ բացասական։

Նախ, անդրադառնանք բացասականին։ Գաղնիք չէ որ ընթերցողներու, աւելի ճիշդ բաժանորդներու թիւը պակսեցաւ։ Նոսրացաւ նաեւ աշխատակիցներու թիւը, անոնց մեծ մասը լեցուց գերեզմանատունները։ Բայց կայ նաեւ, բարերախտաբա՛ր, դրական կողմը։

Հարթար դժուարութեամբ, «Ցառաջ» օժտուեցաւ ի՛ր տպարանով, տառնամեակներու թափառումներէ ետք։ Դեռ, այսօր, ժամանակավրէպ իր կազմածներով, այդ փոքրիկ տպարանը առիթ տուաւ որ հրատարակչական մը ստեղծուի եւ «Ցառաջ Մատենաշար»էն լոյս տեսնէն չուրջ քսան հատորներ։ Նախ եւ առաջ, իր գործերէն ընտրանի մը՝ «Օրեր եւ Ժամեր», ապա յաջորդաբար՝ Շ. Նարդունիէն, Զուլալ Գաղանճեանէն, Շահան Շահնուրէն, Խաչիկ Թէօլէօլեանէն, Ենովք Լաչինեանէն, Հրատ Սամուէլէն, Գրիգոր Պըլտեանէն եւ դեռ երկու հատորներ «Ցառաջ»էն։

Հարկ է նաեւ յիշել ամառնային յատկանշական թիւը «Մխիթ եւ Արուեստ», որ աւելի քան քսանեւհինգ տարի է (1976 Դեկտեմբերէն) համախմբած է ժամանակակից որակեալ գրիչներու փաղանգ մը, միշտ անտիպ գրութիւններով։

«Ցառաջ» նաեւ, այս 45 տարիներու երկայնքին օժտուեցաւ, յաջորդաբար երիտասարդ խմբագիրներով, որոնց վերջինը, քանի տարի է արդէն, իր ճեռնհաս յօդուածներով թէ խմբագրականներով ուշադրաւ գրիչ մը դարձաւ Սփիւռքին Հայաստան։

Այս տողերը, ի յուշ իր մահուան 45.րդ տարելիցին, համոզուած սակայն, թէ յորչափ կ'ապրի «Ցառաջ»ը, կ'ապրի նաեւ ինք։

« Ց Ա Ռ Ա Ջ »

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼԻՆ ԲԱՑ ՆԱՄԱԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻՆ

«Հայկական ժամանակ» թերթը հրատարակած է Հոկտեմբեր 27-ի ահաբեկչութեան զոհատուր ամբաստանեալ Նալբիի Յունանեանի բաց նամակը, ուղղուած՝ նախագահ Ռ. Քոչարեանին։ Հոն նիւթ եղած է յատկապէս զինուորական դատախազ Գ. Ջհանգիրեան որուն պաշտօնական կութիւնը կը պահանջէ Ն. Յունանեան։ Ան ակնարկելով նախագահին հակառակորդներուն վերագրուած չահարկումներուն, կ'ուզէ որ անոնց վերջ տրուի ու կարգ - կանոն հաստատուի։ Ատոր առաջին քայլը կը նկատէ դատախազին պաշտօնազրկում մը, ապա քրէական հետապնդումի ենթարկուիլը։ Կոչ մըն ալ կ'ուղղէ ժողովուրդին որպէսզի միասնաբար պահանջուի դատախազին պաշտօնակատարութիւնը։ Նամակը կ'աւարտի Ն. Յունանեանի յոյսով որ «նախագահը կ'անսայ ժողովուրդի ձայնին, այլապէս մեր ժողովուրդը կը փաստի քէ նախագահը բաջալերում է ապօրինութիւնները, անպատժելիութեան մըթնոլորտ է ստեղծում»։

Նամակը մամուլին տրամադրած է Ն. Յունանեանին հայրը։ Վերոնշեալ թերթը չատ հաւանական կը նկատէ դատախազին պաշտօնազրկումը, քրէական հետապնդումի ենթարկումը եւ նոյնիսկ ձերբակալութիւնը։ Յոյս ալ յայտնելով որ բաց նամակին հեղինակը բռնութեան ազդեցութեան տակ գրի առած չէ զայն։

*
**

«ԱՌԱԳԱՍՏ»Ի ԶՈՀԻՆ ԵՂԲԱՅՐԸ ԱՐԴԱՐ ԴԱՏ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

«Առագաստ» սրաճարանին մէջ Սեպտեմբեր 25–ին սպանուած Պ. Պօղոսեանին եղբայրը Անդրանիկ Պօղոսեան արդար դատավարութիւն մը պահանջած է, ըսելով որ հետաքննութիւնը խեղաթիւրումներով առաջ կը տարուի եւ թէ ոճիրին գլխաւոր պատասխանատուները դուրս ձգուած են անկէ, կարեւոր վկաներն ալ բացակայ են։ Ան պնդած ալ է թէ ականատեսները կը վախնան վկայելու։ Այդ վիճակը, Ա. Պօղոսեան երկրին միջազգային վարկին համար վնասակար կը նկատէ, պահանջելով որ սրբագրուի դատավարութեան ընթացքը։

Ա. Պօղոսեան բաած է թէ ոճիրէն ի վեր անյայտացած են եղբօրը կատքին բանալիները, լուսանկարի գործիքը, 5000 տոլարի գումարը զոր ստացած էր իրենց գիւղին զպրոցը նորոգելու համար։

Յունուար 24–ի նոյն նիստին ներկայացուած է դատաբժշկական տեղեկագիրն ալ ուր ըսուած է թէ Պ. Պօղոսեան մահացած է ուղեղային ցնցումի հետեւանքով։ Ա. Պօղոսեանի փաստաբանը Ռ. Սահակեան պահանջած է որ նոր վկաներ հարցաքննութեան կանչուին։

*
**

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ՀԻԹԼԷՐԻ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԵԱՆ ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹԸ ԳՏՆՈՒԱԾ

«Նոյեան տապան» գործակալութիւնը Յունուար 23-ին հաղորդած է որ ամերիկացի պատմաբան Ռ. Ճոն Ամն Ազդային դիւանները զինուորական բաժինին մէջ յայտնաբերած է փաստաթուղթը այն բնագրին ուր կայ Հիթլէրի ծանօթ արտայայտութիւնը, Հայերու ցեղասպանութեան մասին թէ «Մեր ուժը մեր սրընթաց յարձակումին եւ մեր գազանութեան

A la mémoire de Շ., disparu voilà tout juste 45 ans jour pour jour, et d'Henri Verneuil décédé il y a à peine deux semaines, ce texte paru dans la plaquette consacrée au 60ème anniversaire de «Haratch» (1985).

Շ.

Pendant toute mon enfance il ne fut pour moi qu'une initiale : CH.

Mon père, chaque matin, guettait le facteur porteur de son «HARATCH» quotidien. Ses doigts, avec dextérité, faisaient sauter la bande du journal qu'il dépliait deux fois dans le sens de la largeur et une fois en longueur pour se précipiter avec avidité sur cette première colonne à gauche qui était l'éditorial signé: CH.

Les commentaires qui s'en suivaient gardèrent longtemps dans mes souvenirs un goût de pain grillé, de café au lait, de beurre et de confiture puisque tout cela se passait pendant le petit déjeuner.

L'homme avait déjà sa légende.

On disait qu'il écrivait son éditorial d'un seul jet de plume, sans ratures, et quel que soit le sujet traité, l'article contenait le même nombre de signes chaque fois.

C'est en apprenant à lire et à écrire ma langue que je découvris ce prince de la polémique qui maniait la plume comme on manie l'épée, faisant mouche chaque fois avec des mots qui restèrent célèbres.

Et puis, enfin un jour, j'ai rencontré l'homme.

Son âme ne s'était pas trompée de corps avec son profil d'aigle royal. Derrière les verres de son pince-nez, un regard franc plein d'honnêteté vous perçait de part en part, et puis, comme satisfait de son examen, ses traits s'adoucissaient, se détendaient jusqu'au grand rire des enfants heureux.

Il avait gardé du temps de la torture et de la terreur barbare des prisons turques un affaiblissement du sens de l'ouïe. Je ne sus jamais si cette surdité était partielle ou plus profonde puisqu'elle lui permettait tantôt de s'isoler quand le propos l'ennuyait ou soudain sans crier gare il nous rejoignait dans une conversation au moment précis où le sujet commençait à l'intéresser.

Dans le petit appartement de banlieue où il me reçut tant de fois en famille, ma mémoire sélective n'a rien oublié de la vie modeste de cet intègre serviteur de son peuple.

Inflexible, obstiné en ce qu'il croyait, il a fait battre le cœur d'une communauté en exil.

Certes dans son combat il n'eut pas que des amis.

«N'avoir que des amis est une obligation de commerçant» disait Montherlant.

«Se faire des ennemis est une occupation d'aristocrate».

C'est ainsi que ce grand démocrate allait chercher toute sa noblesse.

Il y avait cet hiver-là, derrière le catafalque de celui qui avait rejoint les ombres glorieuses, le long cortège d'un peuple qui pleurait.

Alors, pendant un instant au moins, les petites haines, les divisions de pensées, les rumeurs de clans se turent autour du noble endormi pour n'y voir plus qu'un grand honnête homme de combat et de conviction.

Henri Verneuil

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԷԼԻ ՀՈՊՔՈՓ, Լիբանանի նախկին նախարար, Լիբանանեան Ուժերու Քրիստոնեայ Քաղաքաղօրքերու նախկին պետ, դլխաւոր պատասխանատու նկատուած Սապրա եւ Շաթիլայի ջարդերուն (Պէյրութ, 1982), մեռած է Յունուար 24-ին իր տունին առջեւ իր կառքին պայթումէն։ Նոյն պայթումին զոհ գացած են իր երեք թիկնապահները։ Կասկածներ կան որ Իսրայէլացիներու կողմէ գործուած ռճրագործ մը ըլլայ, թէեւ կ'ուրանան։

Արդարեւ, Հոպէյքա պատրաստակամութիւն յայտնած էր Պրիւսէլ երթալ վկայութիւն տալու համար Շարոնի դէմ, ինչ կը վերաբերի Սապրա եւ Շաթիլայի ջարդին, որու հետեւանքով 800-էն 2600 մեռելներ եղան պաղեստինեան այդ պաղթականայաններու մէջ։ Այն առեն Հոպէյքա Լիբանանեան Ուժերու տեղեկատուութեանց սպասարկութեան պետն էր։ 1991-էն 1998 Հոպէյքա նախարար էր եւ ներման օրէնքը կը վայելէր այդ չրջանի դէպքերուն համար։ Ներկայիս, Լիբանանի մէջ, ողբացող չկայ, «մարդասպանի նախատիպարն էր» կ'ըսէ Սամիր Քասիր հրապարակագիրը։ 45 տարեկան էր, հայր մէկ զաւկի։ Լիբանանի նախագահին համար, կասկած չի վերցներ որ Իսրայէլի գործն է։ Ուզեցին արդելք ըլլալ որ վկայէ։ Այս տեսակէտը կը տիրապետէ նախարարներու մօտ ալ, բայց, իր ալ անցեալը պատճառ է որ չատեր՝ «սպանուած մարդասպանը» որակեն զինքը, մնաց որ պելժիացի ծերակուտական Ժոզի Տիւպիէ ալ, նախագահ Բարձրագոյն Սենեակի արդարութեան յանձնախումբին, կ'ըսէ թէ «ոճիրը չատերու կը նպաստէ»։ Հոպէյքա նախ Իսրայէլացիներու, ապա Սուրիացիներու մարդը եղած է։

ԱՍԻԶԱՑԻ ՄԷՋ «յանուն Չօր» դատապարտեցաւ պատերազմը, հաւաքուած 200 պատուիրակներու կողմէ, 12 եկեղեցիներու։ Աղօթքի այս Օրուան մասնակցած են նաեւ մահմետական ներ, Հրեաներ, ափրիկեցի ոգեպաշտներ, պուտտականներ։ Բոլորը արտայայտուած են։ Եղբայրակից արարողութեան, տասը պատուիրակներ յայտարարութիւն մը կարդացած են, քանի մը լեզուներով (պերմաներէն, փենճապերէն, ռուսերէն,

(Շար.ը Դ. էջ)

«ԶՐՄՔՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 24 / 25)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Հոկտեմբեր 27–ի դատին Յունուար 24–ի նիստին հարցաքննուած է ամբաստանեալ Է. Գրիգորեան։ Ան մերժած է Ն. Յունանեանի ըսածները թէ մխասին օրէնքները մշակած, լրատիւները, կուսակցութիւնները փակելու որոշումներ տըւած են, եւլն.։ Խոստովանած է նաեւ թէ նախաքննութեան ընթացքին որոշ բաներ չէ հրապարակած։

ԱՆՏԻՊ ԷՋ ՄԸ Շ.ԷՆ Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 45-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

26-01-1957

ՀԱՄԱՌՕՏ ՊԱՏԿԵՐ 1915 ԱՊՐԻԼ 11/24 – 1916 ՓԵՏՐ. 28 ՇՐՋԱՆԻ

(Բ. եւ վերջին Մաս)

Առաջին տպաւորութիւնը այն էր թէ մեր բարբարոս թշնամիները իբրեւ պատանդ կը տանին կալանաւորները. քանի որ Տարտանէլի յարձակումներն ալ բեյլոդ կը թուէին: Եւ իբրեւ այս մեր առաջին հոգը եղաւ չթոյլատրել որեւէ յախուռն փորձ, որպէսզի չվտանգուէր ընկերներու կեանքը: Դեռ ոչ ոք կը նախատեսէր ամբողջ ժողովուրդի մը բնաջնջման մը համար ծրագրուած այն սարսափները, որոնց պատմութիւնները կը կարդանք հինգ տարիներէ ի վեր:

Վարդգէսը դիմումներ սկսած էր եւ Բ. դուռը ինքզինք կը չքմեղացնէր Վանի դէպքերը պատրուակելով: Պատրիարքին դիմումին թալէաթը պատասխանած էր որ կուսակցականներու համար է եւ եթէ անմեղներ կան պիտի արձակենք: Հետամուտ եղանք ո՛չ միայն ցիրուցան եղողները հաւաքելու, խուզարկուած տունները մանրակրկիտ աչքէ անցընելու եւ ընտանիքներուն պատուէրներ տալու, այլ եւ անոնց հասցէին Զանգեզուրէն եւ Այաշէն հասած նամակները օրը օրին կարդալու. պատասխանները մենք կը գրէինք կամ կը թելադրէինք. կարելին ըրինք որ գաւառէն գրկուած նամակները մեր ձեռքը հասնին: Եւ այսպէս, կրցանք լուրեր ըստանալ Վանէն՝ թուազրուած մինչեւ Մարտի վերջերը Վռամեանի ստորագրութեամբ. Կարինէն (մինչեւ Մայիս 5) որ մեզ իրազեկ կը պահէր թէ Վասպուրականը – Տարօնէն եւ թէ չրջանի անցուդարձերու մասին: Կրցանք նոյնիսկ պահ մը թղթակցիլ Կարնոյ հետ (Մխրան Թէքէմէեան) որմէ առաջին անգամ խմացանք տեղահանութեան, «դէպի Մուսուլ» փոխադրելու չշուկները: Ամէնէն կանոնաւոր կապը կրցանք ունենալ Սեբաստիոյ հետ, որ կը հաղորդէր նաեւ Կեսարիոյ մասին,, եւ ուր կրցանք 50 ոսկի դրամ ալ հասցնել, Մուրադի ծրագիրներուն համար եւ տակաւին պիտի ղրկէինք, երբ այդ չրջանն ալ ոչնչացաւ եւ վերջին նամակագիր ընկերը՝ Վահան Մեծատուրեան ձերբակալուեցաւ:

Մեր ստացած բոլոր տեղեկութիւնները օրը օրին կը հաղորդէինք Պալքան Կ. Կոմիտէին իբրեւ միակ յարաբերութեան միջոցը արտասահմանի համար, միեւնոյն ատեն թղթակցելով Սոֆիայի «Հայաստան»ին հետ: Պէտք է աչքի առնել ուենթալ այդ նամակներն ու թղթակցութիւնները ըմբռնելու համար այն տագնապալից եւ անդօր կատաղութիւնը որ խելագարութեան կը մղէր մեզ, եւ որուն հանդէպ Պալքանը կը դոհանար քանի մը աւետաբեր լուր հաղորդելով կամ դրամ ղրկելով: Պատրիարքարանին հետ ալ ունենալով կանոնաւոր կապ, թէ յարաբերական հարցերու համար կը հետապընդէինք եւ թէ անոր լուրերն ու տեղեկագիրները օրը օրին ընդօրինակելով կը փոխադրէինք Սոֆիա: Ինչ որ հասած է առաջնորդներէն եւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսէն նոյնութեամբ հաղորդուած է արտասահման:

Օրը օրին հասնող զարհուրելի տեղեկութիւնները –այն ալ հատ ու կտոր– դրած էին մեզ չափազանց դժնդակ վիճակի մը մէջ: Մէկ կողմէ թշնամիներուն հրէշային դաւադրութիւնը եւ չղթայազերծ մոլեգնութիւնը, միւս կողմէ մեր ընկերներու եւ բովանդակ հայ ժողովուրդին փափուկ եւ աննախընթաց կացութիւնը սաստկապէս կը զալարէին մեր սիրտն ու միտքը, հակառակ մեր երիտասարդական խանդին եւ փոխուրէժի անդիմադրելի թափին, մենք ստիպուած էինք զսպել ամէն յեղափոխական արտայայտութիւն, պատրաստ հսկելով հանդերձ: Ունէինք ծրագիրներ, ունէինք տղաք որոշ նպատակներու համար: Բայց ոչ մեր ուժը, ոչ ալ մանաւանդ պարագաները թոյլ կու տային չարժում առեղծելու: Եւ մենք ակամայ բռներ էինք սպասողական ուղին, նոյնիսկ զժգոհները սաստելով, յանուն հայ ժողովուրդի կենսական չահերուն, մնացորդները փրկելու մտահոգութեամբ: Կարելին կ'ընէինք արտաքին աշխարհը սարսեցնել եւ գործի մղելու համար: Անընդհատ կը զրէինք Սոֆիա եւ անոր միջոցաւ Ժընեւ ու Թիֆլիս: Կը պարզէինք մեր վիճակը, հրահանգ, օգնութիւն, խորհուրդ, նոյնիսկ պահ մը գործելու հրաման... Մեր թելադրութեամբ Ժընեւէն ազդարարագիր մը ուղղուեցաւ Բ. դրան, բայց չատ ուշ: Պալքանը կ'իմացնէր թէ մեր բաղձանքները եւ ծրագիրները հաղորդած է Կովկաս, եւ թէ Ռոստոմն ու Օհանջանեանը զբաղած ըլլալով Մ. Ցարութիւնեանը պիտի ղըրկեն եթէ պէտք է: Այս բոլորը մեր վրայ այն տպաւորութիւնը կը գործէին թէ մեր արտասահմանի ընկերները չեն ըմբռնած կացութիւնը: Վերջին պահուն, խառն ժողով մը կազմած էր Պալքանի Կ. Կոմիտէն եւ հիմնուելով Այաշի Բիւրոյի ընկերներու կամքին վրայ, կը հրահանգէր ոչ մէկ ձեռնարկ՝ բեկորները փրկելու համար, ինչ որ մեր ալ տեսակէտն էր, այդքան ուշանալէ յետոյ:

Առաջին օրէն իսկ յարաբերութեան մտանք պուլկարական դեսպանին հետ եւ զայն իրազեկ պահեցինք անցուդարձերուն: Մեզի հասած նամակներէն եւ տեղեկագիրներէն, մեր ընկերներու միջոցաւ հաւաքուած լուրերէն յիշատակագիր կը կազմէինք ու իր միջոցաւ ամերիկեան դեսպանին կ'ուղարկէինք կանոնաւորաբար: Պահ մը սպանական եւ դանիական դեսպաններն ալ հետաքրքրուեցան եւ տեղեկագիրներ ուզեցին: Այդ միջոցին Հայաստանը, նոյնիսկ Պոլսոյ չրջանները ոչընչացած էին, եւ մայրաքաղաքը փրկելու ճիգեր կ'ըլլային: Պալքանի հետ խորհրդակցաբար տոքթ. Լեփսիուսը հրաւիրեցինք եւ ընկեր Խաչ.ը լայնօրէն տեսակցելով անոր հետ յանձնեց մեր բոլոր փաստաթուղթերը եւ պարզեց մեր տեսակէտը: Հակառակ իր բոլոր ձեռնարկներուն (թալէաթ, Էնվէր, գերմ. դեսպան) յուսահատած էր մեր բարեկամը, ինքն ալ իր կարգին խորհուրդ կու տար համբերել, բեկորները փրկելու համար:

Ցոյս ունէր որ երբ Գերմանացիները ճեղքեն Սերպիոյ ճակատը աւելի ազդեցիկ պիտի ըլլան եւ պիտի կրնան զսպել ոճրագործ Պոլիսը...

Մանաւանդ ուժգնութեամբ կը հետեւէինք Պատրիարքի քայլերուն: Բոլորովին կտրած ու անճար Զաւէն Արք. կորնգուցած էր գործելու ջիղն ալ: Թէեւ յաղրեցինք որ եպիսկոպոս – ժողովական հաւաքէ եւ բանաձեւերը տանի եւ յանձնէ ամերիկեան դեսպանին կամ Բ. դրան, ամէն պատասխանատուութենէ ազատուելու համար: Մերժեց:

Չմոռնանք որ, այս ամբողջ տագնապի ընթացքին Պալքան կը չարունակէր լաւատես ըլլալ եւ կու տուր այնպիսի տեղեկութիւններ որոնք քիչ յետոյ տխուր հեղնութիւն դարձան: Մենք ոչ մէկ ատեն կրցանք խմանալ կուսակցութեան ոչ ժընեւէ, ո՛չ ալ Թիֆլիսի ղեկավար չրջաններուն տեսակէտը կատարուած բընաջնջման մասին: Մեր ճայնը ամէն կերպով լսելի դարձնելու համար առաջարկեցինք մարդիկ ուղարկել, միջոցներ խորհիլ Թրքական մոլեգնութեանը հակազդելու, փոխ վրէժ, ակն ընդ ական... Տղաքը անհամբեր էլլն, եւ չատերը կ'ուզէին սահմանը անցնիլ կամաւոր արձակագրուելու համար: Տրամադիր չէինք թոյլատրելու, որովհետեւ ծրագիրներ ունէինք, մանաւանդ դաշնակիցներու յաջողութեան պարագային, կամ երբ փորձէին Պոլիսն ալ տեղահանել: Աւելորդ կը համարիմ խօսիլ այդ ծրագիրներու մանրամասնութեան վրայ:

Գործի ձեռնարկած ատեն թաղային մարմինները վերակազմած էինք երեք երեք հոգիով եւ յարաբերութիւնները կատարելով առաւելապէս ընկերուհիներու միջոցաւ: Կը հաչուէինք հարիւր ընկեր

ՔԱՆԻ ՄԸ ՀԱՐՑՈՒՄ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՖՈՐՈՒՄԻ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ ԹՈՐՈՍ ՍԱՂԸՐԵԱՆԻՆ

Հ. – Ինչպէս անցեալ տարի, նաեւ 2002–ին կարեւոր աշխատաւիճակներ եւ տարուելու ցեղասպանութեան ճանաչման գործընթացում՝ հայրենիքում եւ աշխարհատարած սփիւռքում: Այսօր, ի՞նչպիսի գործունէութիւն ծաւալում էք դուք:

Պ. – Որպէս Եւրոպայի հայկական միութիւններու Ֆորում, մենք պայքարած ենք ու կը պայքարինք ամէն քայլի դէմ որ կը փորձէ Հայոց Ցեղասպանութիւնը ներկայացնել որպէս «երկրորդ կարգի հարց», միջազգային թէ ազգային չըրջանակներու մէջ: Մենք չարգուած, բըռնարարուած, աքսորուած ժողովուրդ ենք եւ 87 տարիէ ի վեր կ'ապրինք այս իրականութեամբ: Ցեղասպանութեան ճանաչումը մենք ազգային պատիւի հարց կը նկատենք: Այս իրականութենէն դուրս գալու որեւէ փորձ կը բախի ազգային մերժումի պատին: Ձենք կրնար, որպէս ժողովուրդ, ազատ ու հպարտ ապրիլ, այնքան ատեն որ որպէս պատմական փաստ ընդունուած չէ ցեղասպանութիւնը եւ հատուցուած Թուրք պետութեան կողմէ որ ամէն բան կ'ընէ խուսափելու համար այդ ճանաչումէն:

Հ. – Շուտով փարիզում տեղի է ունենալու Եւրոպայի փաստաբանների ֆորումի կողմից ծրագրուած միջոցառում, Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչման եւ այլ խնդիրներին նուիրուած: Որպէս գլխաւոր կազմակերպիչ, կարո՞ղ էք որոշ տեղեկութիւններ տալ այդ կարեւոր իրադարձութեան մասին:

Պ. – Ցառաջիկայ Փետրուար 1 – 3 Փարիզի մէջ տեղի կ'ունենայ այդ Ֆորումը որուն կը մասնակցին ԱՄՆ–էն պատուիրակներ ալ: Ֆորումի ընթացքին կը քննարկուին միջազգային իրաւաբանական բնագաւառին այն բոլոր միջոցները որոնցմով կարելի է օժանդակել Ցեղասպանութեան ճանաչումին եւ ազգային այլ հարցերու լուծումին:

Մենք չատ կարեւոր կը նկատենք մեր աշխատանքը չարաչ տանիլ իրաւական դետնի վրայ: Կը խորհիմ որ այսօր ունինք այնպիսի իրաւագէտներ եւ մասնագէտներ որոնց աջակցութեամբ կրնանք ցեղասպանութեան հարցը քննարկումի դնել նաեւ միջազգային ատեաններու մէջ:

Հ. – Ի՞նչպիսին էք տեսնում ձեր գործունէութեան համագործակցութիւնը Հայաստանի, Սփիւռքի եւ Թուրքիոյ դեմոկրատական այն շրջանակների հետ որոնք ամէն ինչ անում են որ ցեղասպանութեան հարցը արդար լուծում գտնի:

Պ. – Մենք կ'աղջունենք եւ գործակցութեան ձեռք կ'երկարենք ոչ միայն Հայաստանի ու Սփիւռքի լրատուներու ներկայացուցիչներուն, այլեւ Թուրքիոյ այն դեմոկրատներուն որոնք վերջին տարիներուն լայն աշխատանք ծաւալեցին որպէսզի իրենց երկիրը ճանչնայ հայ ժողովուրդին դէմ կատարուած ցեղասպանութիւնը: 2002–ին մեր գործակցութիւնը լայնօրէն կը չարունակուի լրատուներու հետ, յանուն արդարութեան եւ մարդկութեան դէմ կատարուած մեծագոյն այս ոճիրին արդար լուծումին:

ՀԱՄՕ ՄՈՍԿՈՖԵԱՆ

պատրաստ ամէն զոհողութեան, եւ որոնց մէկ մասը յետոյ անցաւ Կովկաս (Բարունակ, Ցարութիւն, Օր. Աննա Քէօչկէրեան, Զապուքճեան Գրիգոր եւլն.): Իւրաքանչիւր թաղի համար նչանակուած էր սպայ–ղեկավար մը, որոնց, ինչպէս եւ ոստիկանութեան հետապնդութենէն խուսափած եւ պահուած ընկերներու ծախքերը վճարուած էին մինչեւ վերջին պահը:

Ընկերներու եւ ընտանիքներու նիւթականը ապահովելու համար փորձեցինք ետ ստանալ «Ազատամարտ»ի 450 ոսկին:

Ընկեր Վարդգէս անխոնջ դիմումներ կը կատարէր այդ դրամը ստանալու եւ թէ աքսորականներու վիճակը բարւոքելու համար: Այդ միջոցին արդէն դէպի Տիգրանակերտ ճամբայ հանած էին Ակնունին, Զարդարեանը, Խաժակը, Սարգիս Մինասեանը, Ձիհանկիւլեանն ու Տաղաւարեանը, յետոյ առանձին Բարսեղ Շահպազ (դէպի Խարբերդ), բոլորն ալ դատելու պատրուակով: Կարելի եղաւ Այաշէն փոխանորդագիր ստանալ դրամի համար թէ՛ Վարդգէսի եւ թէ Զաւէն Պատրիարքի վրայ: Թալէաթն ու Միհրհաթ Շիւքրին խոստացած էին վերադարձնել 450 ոսկին, իբրեւ խմբապիրներու իրաւունքը, անոնց ընտանիքներուն վճարելու համար: Վերջին պահուն խոստացան փոխանակ միանուագ վճարելու, ամսականի վրայ հաչուել: Պիտի համաձայնէինք և Վարդգէս կարգադրելու գացած էր. գինքը վայրենօրէն կաչկանդեցին եւ աքսորեցին Զօհրապի հետ միասին (1915 Մայիս 20):

Այաշէի ընկերները խորհրդակցաբար թոչակներ սահմանած էին իրենց ընտանիքներուն: Կատարեցինք այդ պատուէրը որքան ատեն որ ներեցին մեր ուժերը: Ռոստոմի մէկ հեռագրին վրայ ճանապարհածախք վճարելով Պուլկարիա ուղարկեցինք երեք տիկիններ (Խաժակ, Զարդարեան, Պերճուհի) եւ առանձին Ա. Վարդգէս: Այաշ ալ ղրկուած են գումարները, մինչեւ յարաբերութեանց խզումը: Այս եւ ուրիշ հաչիւներու մանրամասնութիւնները չկան ձեռքիս տակ, բայց գլխաւոր գիծերը ունի ընկեր Վաղարշը:

1915 Սեպտեմբերին ձերբակալուեցաւ ընկեր Սամուէլը: Մինակ մնացած ըլլալով, քանի մը ընկերներ հրաւիրեցի խորհրդակցաբար տանելու գործերը, գլխաւոր ուղեգիծ ունենալով սպասել դէպքերու ընթացքին, չկատարել որեւէ ձեռնարկ, մինչեւ որ փորձեն Պոլիսն ալ տեղահանել եւ ոչնչացնել: Այս որոշման համար նկատի ունէինք ոչ միայն կայունութիւնը, այլեւ Այաշի ընկերներու եւ Պալքանի ու մեր թղթակցութիւնները: Բայց մանաւանդ մեզ դերագոյն տագնապի մատնող պարագայ մը եղաւ Պալքանի Կ.Կ.ին յարաբերութեանց խզումը, երբ Պուլկարիան ալ մասնակցեցաւ պատերազմի: Ամէն միջոց փորձեցինք կապը վերահաստատելու համար, բայց անօգուտ: Այս կէտը խորապէս կը վրդովէր մեզ անոր համար որ յաջողեր էինք յարաբերութեան մէջ մտնել նոյնիսկ աքսորավայրերու հետ չնորհիւ Գոնիա ապատանած ընկերներու (Մարզպետ, Վաղարշ, Ծամհուր, եւլն.) օրը օրին փաստեր եւ տեղեկագիրներ կը հասցնէին, նոյնիսկ դաչնակիցներուն օգտակար տեղեկութիւններ, բայց ոչ մէկ հնար գտնէինք արտասահման հաղորդելու եւ փոխադարձաբար, երկու կաթիլ սփոփարար լուր տալու կտտրածի սարսափներուն տակ ծիւրացած բեկորներուն: Գոնիայի ընկերներուն հետ համախորհուրդ, յարաբերութեան ցանցը պիտի տարածուէր մինչեւ Կիլիկիա եւ մինչեւ Միջագետք եւ Սուրիոյ անապատները ուր որ հայկական համախմբում կար: Միեւնոյն ատեն ծրագիրներ կը մշակէինք, միջոցներն ալ հայթայթելով, հիմնովին տեղահան եւ աւերակ վայրերուն մէջ փոխ վրէժի գործողութիւններ կատարելու: Կապը վերահաստատելու վերջին փորձը եղաւ իմս, հիմնուած Պուլկարիոյ ընկերներու մէկ նամակին վրայ եւ անոնց յանձնարարած մարդուն միջոցաւ: Ծանօթ է որ այդ փորձը առաջնորդեց զիս ուղղակի բանտ, կարգ մը թուղթերով (1916 Մարտ 26):

Մեկնելէ մէկ ամիս առաջ, Գոնիայէն իբրեւ գործավար հրաւիրած էի ընկեր Վաղարշը իմ նախաձեռնութեամբ ու փոխադարձ հաւանութեամբ կազմուած մարմնի մը յանձնելով բոլոր գործերը:

Արտասահմանի հետ ամբողջ վեց ամիս կտրուած ըլլալով յարաբերութենէ, ենթարկուած էինք նաեւ դրամական անձկութեան, մանաւանդ որ ընկերներու ընտանիքներուն հետ միասին, կը տառապէին նաեւ փախստական ընկերները. իսկ գաւառի ընկերները զանազան պահանջներ կը ներկայացնէին: Փորձեցինք մաս մաս ետ ստանալ (...) դիմելով Պատրիարքին եւ յանձնաժողովի անդամներուն: Պատրիարքը քաշքշեց եւ յետոյ մերժեց:

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ

ՎԵՐԱԾՆՈՒԱԾՐ

Ահասակ նորէն հայ թատերագիր մը, Լեւոն Մանուէլեանց (1864 – 1918), թերըմբռնուած ու այդ թերըմբռնումէն մեծապէս տառապած. ստեղծագործական կրակով դեռ եռուն հասակին՝ մահացած: Այնոցմէ, որոնք խօսք ունէին լսելու զգուշական համոզումի ակը, իրականութիւնը դիտարկելու հայեցակէտ ու գայն դեղարուեստական լեզուով վերըստեղծելու ձգտում. դեղարուեստական թատրոնի կրթիչ դերին մեծ հատատացեալ. վերածնունդի դովերգու ընդդէմ՝ անուս, նախապաշարեալ, նեղմիտ, փառասէր, դրամասէր հասարակական խաւերուն:

Թատերագիր մը, որ իր կենդանութեան օրով ծանօթ մտաւորական դրիչ, ուսուցիչ, բանաստեղծ, որ տարիներու երկայնքին անծանօթ մը դարձած է. թատերագիր մը, որ իրապէս պէտք ունէր դիմագրաւող բեմադիրին, աւելի ճիշդը՝ նոր տաղանդներ յայտնաբերող բեմադիրին. անոնցմէ, որոնք առաջին ընթերցանութեամբ կը տրամադրուին թատերագիրին պատրաստած խարոյկին առաջին ցոհը դառնալու: Բեմադիր, որ թատերական դաղանիքներ քակելու հնարներ ունի, անկախ է, ընկալուած տեսութիւններէ, կարծրքներէ ձերբազատած, որ կարողութիւնը ունի հաղորդուելու հեղինակին ըստեղծագործ ոգիին: Նոյնիսկ, ի դին, իր կարգին անտեսուելու, մերժուելու, չուկայիկ ու մօտայիկի հետեւորդներուն կողմէ:

Հայ Թատրոնի Ընկերակցութիւնը, Արբի Ցովհաննիսեանի բեմադրութեամբ, կիրակի, Յունուար 20–ին, ժամը 16–ին, 2002 տարուան իր առաջին թատերական ներկայացումը տուաւ՝ Լ. Մանուէլեանցի «ՎԵՐԱԾՆՈՒԱԾ»ով (1906), որ 19–րդ դարու վերջին եւ 20–րդ դարու սկիզբին, կովկասի մեծ քաղաքներէն մէկուն ընտանեկան կեանքին անցքերէն դրուագ մը կը ներկայացնէ, ուր հեղինակը, Հրանուշի տիպարին ընդմէջէն, կը յանդգնի կերտել վերածնած արդի հայ կնոջ տիպարը, ուսումնասէր, արուեստասէր, այր մարդու կամքէն ազատած, լրնաղբօսիկ ամուսնութիւնը մերժող, մօր քարացած սկզբունքները ժխտող, անտեսական անկախութեան ձգտող, ներքին վէհ տեսլականին նուիրուելու հետեւորդ: Հրանուշ, անձնապահանական վտրձով, մահտան դուռը հասնելէ եառ կը վերածնի, բոլորովին նուիրուելով բեմական կեանքին:

Իրապաշտ ոճի երեք գործողութեամբ տրամա է «ՎԵՐԱԾՆՈՒԱԾ»ը, ապրումի Թատրոն, յուզական լարերու բազմերանգ պատկերներով յղկեցած, հարուստ մտաւորական ենթահողով, թատերական իմաստալից լուծումներով: Թատրոն մը, որմէ զրկուած մնացած է հայկական խաղացանկը: Առհասարակ, հայ բեմերը չեն կրցած անպաճոյճ, նուրբ, յուզումի, զուսպ արտայայտչաճեւի թատրոն մը–չափել: Եւ բոլոր այն հայ թատերագիրները, որոնք յանդգնած են այս տեսակը երկնելու չուտով բեմէ զրկուած են: Հայ բեմադիրները, մեծամասնութեամբ, երբ ուզած են բեմ հանել նմանատիպ թատերախաղ, դիմած են օտար խաղացանկի, օրինակ՝ Իպսէնի, չեն կրցած հայկականը կենդանացնել:

Լեւոն Մանուէլեանց ունի 16 թատերական երկեր, որոնց մէկ մասը կորսուած կը սեպուի: Անոր թատերագրական լեզուն կ'ընդգրկէ չափածոյ ու արձակ դրուածներ, պատմական, դիցաբանական ,կենցաղային, յունական, եւրոպական մշակոյթէն քաղուած նիւթեր: Ան առաջին հայ հեղինակն է, որ 1905–ին, «Սասնայ Ծռեր» դիւցազներգութենէն թատերական խաղ կերտած է՝ «ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ ԵՒ ՄԱՐԱ. ՄԵԼԻՒՔ»:

Թատերական ընթերցումներով սկսած թատերական գործունէութիւնը այս տարի կը թեւակոխէ իր 7–րդ տարին: Անցեալ վեց տարիներուն ընթացքին 46 թատերախաղեր ընթերցուած են: Ցայտնաբերումներ, որոնք հայ բեմին կը վերադարձնեն այն ինչ որ արդէն իրն էր: Ընթերցումներու անմիջական արդիւնքն են նաեւ՝ Հայ Թատրոնի Ընկերակցութեան հրատարակած «ՄԷԿ ԱՐԱՐ» թատերախաղերու երկու հատորները, որոնք, ինչպէս վերնագիրը կը թելադրէ, 25 մէկ գործողութեամբ թատերախաղերու ընտրանի մըն է, որոնք ուղղուած են, յատկապէս՝ թատերասէր ուսուցիչներու, ուսանողներու, այլապէս՝ ընթերցասէր հասարակութեան:

Ձեռնարկին օժանդակած են Փարիզի Համալսարանին Հայ Ուսանողական Ոստանն ու Հ. Բ. Ը. Մ.–ի Ալէք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնը:

ԹԻՐԱՑՐ ՁՈԼԱՓԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԻՈՆ

Ամսագիր կրօնական, գրական, բանասիրական պաշտօնաթերթ Երուսաղէմի հայ պատրիարքութեան

Թիւ 7, 8, 9 (Յուլիս, Օգոստոս, Սեպտեմբեր 2001)

St James Press, Jerusalem

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՒ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»).–

Հայ Մշակոյթի Տունէն ներս, տարիներու աւանդութիւն մը դարձած է մաղթանքներու արարողութեան ձեռնարկը: Դեղեցիկ աւանդութիւն մը որ առիթ կուտայ Նոր տարուան սեմին իրարու հանդիպելու, վերապտնելու, չնորհաւորութիւններ եւ բարեմաղթութիւններ փոխանակելու, բաժակ բարձրացնելու, ու այս ամբողջը եւ՛ պաշտօնական հանդամանքով, եւ՛ բարեկամական մթնոլորտով:

Այս տարի տեղի ունեցաւ, Յունուար 18–ին:

Վաստուրական սրահը ծայրէ ի ծայր լեցուն էր քաղաքական անձնաւորութիւններով, միութիւններու ներկայացուցիչներով, եկեղեցականներով, բարեկամներով եւ համակիրներով:

Բարի գալուստի խօսքը արտասանեց Ժաք Ուլուսեան:

Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան նախագահը՝ Կարօ Ցովսէփեան քնորոշեց հաստատութեան յատկանիշները որպէս համազգային նկարագիր ունեցող կառոյց՝ հաւաքատեղի եւ գործունէութեան վայր բազմաթիւ միութիւններու, միշտ բաց իր շրջապատին վրայ, ծաւալելով առանձնայատուկ գործողութիւններ, պահպանելով ինքնութեան մը վաւերականութիւնն ու հարազատութիւնը, պահելով եւ հարստացնելով կապեր Հայաստանի եւ Ղարաբաղի հետ: Կարօ Ցովսէփեան ողեկոչեց Աչոտ Մալաքեանի յիշատակը որուն մարմինը նոյն օրը փոխադրուեցաւ Մարսէյլ, որպէս վերջին հանդրուան: Հակիրճ խօսքերով անդրադարձաւ արուեստագէտի տաղանդին եւ վաստակին եւ անոր հայկականութեան: Կարօ Ցովսէփեան ներկայացուց Հայ Մշակոյթի Տան ծրագիրները, ուղղութիւնները ու ընտրութիւնները: Հաստատութիւն մը որ, ըսաւ, ներկայ է բոլոր ճակատներու վրայ Հայ Դատի պաշտպանութեան համար: Հայ Դատը միայն գեղասպանութեան ճանաչումը չէ, աւելցուց, այլ լեզուի մը, մշակոյթի մը տեւականացումը նոր ստեղծագործութիւններով:

Ժան – Նոէլ Կէռինի Պուշ ափ Ռոն նահանգի ընդհանուր Խորհուրդի նախագահը արտայայտեց իր զօրակցութիւնը գաղութին, ինչպէս նաեւ Հայաստանին ուր ճամբորդութիւն մը պիտի կատարէ Փետր. 10–էն 13:

Ռոլան Պրամ, երեսփոխան, որ կը ներկայացնէր Մարսէյլի քաղաքապետը առաւելաբար խօսեցաւ հայկական ցեղասպանութեան, Հայաստանի քաղաքական եւ անտեսական հարցերուն եւ Ղարաբաղի կարգավիճակի մասին:

Ներկայ գտնուեցան ձեռնարկին Վաչէ Ծ. Վրդ. Իշխանեան, Շահան Ա. Քահանայ Տէտէեան, Մակար Ա. Քահանայ Նահապետեան, Վեր. Յոհ. Միքայէլեան, բազմաթիւ քաղաքական անձնաւորութիւններ, երեսփոխաններ՝ Սիլվի Անտրիէօ – Պաքէ, Ժան Տիւֆուր, ծերակուտական՝ Ռոպէր Պրէթ, Պուշ ափ Ռոն նահանգի եւ Մարսէյլի քաղաքապետարանի կազմակերպներ, անդամներ, ինչպէս նաեւ Թաղապետական Խորհուրդի անդամներ:

Արարողութիւնը վերջ գտաւ ընդունելութեամբ մը պատրաստուած Հայ Մշակոյթի Տան Տիկնանց Ցանձնախումբի կողմէ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

«ՆԱԽԻՋԵՒԱՆ ԳԻՒՂԸ»

Մի էվիկընի համալսարանը հրատարակած է Արթամ Ասլազեանի «Նախիջեւան գիւղը» պատկերազարդ գիրքը որ կը պատմէ Նախիջեւանի խաչքարի արուեստին, քանդակներուն եւ մանաւանդ Ջուղայի գերեզմանատան խաչքարներուն մասին: Աշխատութիւնը մանրամասն կը ներկայացնէ Նախիջեւանի լաւագոյն քանդակներ իրենց արձանագրութիւններով, ժամանակագրութեամբ:

*
**

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ

«ԱԶԳԱՊԱՏՈՒՄ» ՀԱՏՈՐԻՆ ՇՆՈՐՀԱՒԱՆԴԷՍԸ

Յունուար 21–ին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ.–ի նախագահութեամբ տեղի ունեցած է Մաղաքիա Արք. Օրմանեանի «Ազգապատում» եռահատորին շնորհահանդէսը: Օրուան բանախօսները չեչտած են գործին անժամանցելի կարեւորութիւնը, իսկ կաթողիկոսը դրուատած է հրատարակութեան համար բոլոր աշխատողները: Հրատարակութեան երկու տարի առաջ նախաձեռնած է Երեւանի պետական համալսարանի Աստուածաբանութեան բաժնի տեսուչ Շահէ Արք. Ասճեմեանը, ծախքը հոգացած է Հայաստանցի բարերար Տ. Կարապետեան: Շահէ Արք. յայտնած է որ կը նախատեսուի Դ. հատորին հրատարակութիւնը ուր տեղ կը գտնեն տեղանուններու, անձնանուններու, թեմանիներու ցանկերը:

ԹԻՒ 17 ԹԱՓԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ Լ.

ԴԺՈՒԱՅԻՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

– Այդ դէմարը կարծեմ չափազանց չէ, – դիտել տուաւ Աատիկ:

– Ինդիրը այն է, թէ ո՞վ պիտի տրամադրէ 40 ռանկին:

– Կարծեմ ճիշդը այն կ'ըլլայ, որ չորս ներնուս մէջէն թաժնենք, այսինքն ամէն մէկերնիս տասնական ռանկի տանք:

– Ես ալ սիրայօժար կուտամ, – ըսաւ Լմին:

– Նմանապէս ես, – աւելցուց Աատիկ:

– Դժբախտաբար ես ի վիճակի չեմ այդպիսի գումար մը տալու, – առարկեց Աբգար:

– Ես քու բաժինդ ալ կու տամ, – ըսաւ Աատիկ առատաձեռնօրէն, – երբոր մեր գործը յաջողցնենք, այն ատեն տասը ռանկին կը վճարես ինծի:

– Ամենայն սիրով:

– Ուրեմն պօմպայի գործն ալ կարգադրուեցաւ:

– 30 պօմպան, կարծեմ, լիուլի կը բաւէ մեզի, – ըսաւ Լմին:

– Շատ է անդամ, – պատասխանեց Արթին:

– Ո՞ւր պիտի թերուին պօմպաները:

– Այդ մասին ձեզի վաղը լուր կու տամ, պէտք է, որ վերջնական կարգադրութիւն մը ընեմ:

– Հիմա աչքէ անցընենք այն զանազան նամակները, թուղթերը, քարդերը, որոնք իրր թէ ձեռք անցուցած պիտի ըլլանք, – ըսաւ Լմին:

– Դուք կարդացէք, մենք մտիկ ընենք:

Լմին սկսաւ կարդալ: Այդ թուղթերէն երկուքը արդէն մեր ընթերցողներուն ծանօթ են, միւսներն ալ նոյնիսկատ պրուժիւններ էին եւ նպատակ ունէին մեծ դատադրութեան մը կասկածը ներչնչել, դատադրութիւն, որուն թէ՛ հայ եւ թէ՛ թուրք դատաղիրներ մասնակից պիտի ըլլային:

Տրդատ, դրան եռեւէն, սարսափահար կը լսէր այդ դժոխային ծրագիրը, զոր չորս թչուառականները ամենայն պազարիւճով կը պատրաստէին:

Ցետոյ լսեց նաեւ, թէ որոնք զոհ պիտի երթային այս անլուր դատադրութեան:

Երիտասարդին կատաղութիւնը չափ չունէր: Ցուզումէն ամբողջ մարմնով կը դողար:

Ա՛լ բոլորովին մոռցած էր իր անձնական ապահովութիւնը եւ ականջը դրան կից հեւ ի հեւ կը հետեւէր ներսի խօսակցութեան:

«Այս ինչ սոսկալի ճիւաղներ են այս մարդիկը, – կը մտածէր, – ինչպէ՞ս իրենց խիղճը կը ներէ, որ այնքա՜ն անմեղ անձեր զոհեն դրամ շահելու համար»:

Վայրկեան մը ձեռքը դրպանը տարաւ եւ ըհվոլվէրը բռնեց:

Կը խորհէր յանկարծ դուռը բանալ, ներս մտնել եւ տեղն ի տեղոյ սպաննել չորս թչուառականները:

Բայց այս արարքը չափազանց վտանգաւոր գտաւ եւ յաջողութիւնն ալ կասկածելի:

Այնչուչա այդ մարդիկը զինուած էին, եւ դիւրին գործ չէր չորս զինուած մարդոց դէմ առանձին կռուիլ:

«Եւ, տակաւին, պէտք է ամէն բան փորձեմ, որպէսզի այս ծրագիրը չկարենան գործադրել» – մտածեց:

Լսած խօսքերէն յայտնի էր, որ տակաւին մէկ քանի օրեր պիտի անցնէին, մինչեւ որ ամէն բան պատրաստ ըլլար:

«Դեռ ժամանակ ունիմ իրենց դէմ պայքարելու, – ըսաւ ինքնին, – առայժմ չանանք, մուխին մէջ, հետեւելու իրենց քայլերուն, բայց ես առանձին չեմ կրնար բան մը ընել, պէտք է ուրիշ գործակիցներ ունենամ, այս գիշեր իսկ կ'երթամ վահէն կը գտնեմ, եւ անոր հետ կը մտածենք, թէ ի՛նչ կրնանք ընել վիժեցնելու համար այս դժոխային դատաղրութիւնը»:

Ներսը ա՛լ սկսած էին տարբեր նիւթի վրայ խօսիլ:

Մէկ – երկուքը մեկնելու խօսք կ'ընէին:

Տրդատ տեսաւ, որ այլեւս մեծ անխոհեմութիւն էր աւելի երկար մնալ դրան եռին:

Գողունի քայլերով հեռացաւ ու սանդուխէն վար իջաւ, յետոյ կամաց մը տան դուռը բացաւ ու դուրս ելաւ՝ զգուշութեամբ դուռը գոցելէ եառքը:

Այնպամ մը, որ ինքզինք փողոցը գտաւ՝ լայն չունչ մը առաւ:

«Վերջապէս, – խորհեցաւ, – առանց տեսնուելու այս անիծեալ տունէն դուրս ելայ, բայց խնդիրը այսչափով չմնար, պէտք է մտածեմ, թէ ի՛նչ ընելու եմ հիմա»:

Տունէն բաւական հեռացաւ ու կանգ առաւ:

«Կ'ուզեմ գիտնալ, թէ ուր պիտի երթան այս մարդիկը, – ըսաւ ինքնիրեն, – դիտեմ, թէ գիրենք հետապնդելը չատ վտանգաւոր գործ մըն է, այսուհանդերձ պիտի ընեմ, ինչ որ ալ ըլլայ հետեւանքը»:

Այս որոշումը տալէ եառքը սիկառէթ մը վառեց եւ սպասեց:

Քիչ եառքը տան դուռը բացուեցաւ, եւ երեք հոգի դուրս ելան անկէ:

«Ահա դատաղիրները, – մտածեց Տրդատ, – տեսնենք, դէպի ո՞ւր պիտի ուղղուին»:

Մարդիկը ձախ կողմը դարձան եւ դէպի Մեծ փողոց սկսան երթալ:

50 – 60 քայլ հեռուէն Տրդատ կը հետեւէր իրենց:

Փողոցը, այդ ժամուն, բոլորովին ամայի էր, եւ հեռուէն հեռու գիշերապահներուն ճոխանի ձայնը կը լսուէր մերթ ընդ մերթ:

(Շար. 151)

(Շար. Ա. Էջէն)

սերպերէն, արաբերէն, յունարէն, դարբերէն, պարսկերէն, ճափոներէն, եբրայերէն), ուր կ'ըսուէր. - «այլեւս երբե՛ք բրտութիւն, այլեւս երբե՛ք պատերազմ, այլեւս երբե՛ք ահաբեկչութիւն: Ցանուն Աստուծոյ, թող ամէն մէկ կրօնք աշխարհին բեր արդարութիւն, խաղաղութիւն, ներողամտութիւն, կեանք եւ սէր»:

ՓԻԼԻՊ ՊՈՒՐՏԻԼՕ, վրոֆէսէօր Գոլէժ տը Ֆրանսի, փիլիսոփայ, մեռած է Ցունուար 23-ին, 71 տարեկանին, զոհ խլիրդի: Իր քննադատական ընկերաքանութիւնը համաչխարհային ճանաչում ունէր: Համալսարանական իր ասպարէզը սկսած է Ալժէի գրականութեան համալսարանը 1958-ին եւ Ալժերիոյ նուիրած է իր առաջին աշխատասիրութիւնները: 60-ական թուականներու մասնորական վիճարկումի մթնոլորտին մէջ է, որ համբաւի տիրացած է ուսանողներու եւ կրթական սիստեմի իր հետազօտութիւններով:

ԺԻՍԻԱՐ ՏՒԷՍԹԻՆ ոչ մէկ աշխատավարձ պիտի ստանայ որպէս նախագահ «Եւրոպայի ապագային համար համագումարին»: Եւրոպական Միութեան 15 դեսպանները քուէարկած են Համագումարի պիւճէին եւ որոշած որ, ինք եւ երկու փոխ - նախագահները ոչ մէկ աշխատավարձ պիտի ստանան, այլ միայն լրենց ծախքերու հատուցումը: Այս որոշումը պէտք է վաւերացնեն Արտաքին նախարարները:

ՓԱՐԻԶի Հոթէլ տը Վիլի մէկ սրահին մէջ, զոր Պերթրան Տըլանոյէ տրամադրած էր Սիմոն Վիզընթալ կազմակերպութեան, այս վերջինը երեկոյթի մը ձեռնարկած էր «հակահրեայ յարձակումնեը»ու շուրջ: 2000 Սեպտեմբերէն ի վեր, «Հրեայ Աշխարհի Դիտարանը» բերանացի թէ փիլիքական հակահրեայ յարձակումներու հաշուապահութիւնը կ'ընէ եւ ներկայացուած են խուռներամ բազմութեան առջեւ: Ֆրանսայի հակահրէութեան մարդին դէմաւոր յանցաւորը կը նկատուին մեծահարուստները: Մամուլը կ'ամբաստանուի եւ անոր հասցէին չատ խիստ որակումներ կան. - «Շշմեցուցիչ իր տխմարութեամբ», «լկտի», «խայտառակ» եւ այլն, եւ այլն: Երեկոյթի սկիզբէն, բանախօս մը հրաւէր կարդացած է հրեայ աշխարհին աչալուրջ ըլլալու:

ԹՂԹԱՏԱՐԻ գործադուլի զանազան չարժումներ պատճառ են, որ գլխաւորաբար Փարիզի եւ արուարձաններու մէջ, թերթերու եւ նամակներու ցրումը աւելի քան երբեք անկանոն ըլլայ: Այս է նաեւ «Յառաջ»ի պարագան, որ ամէն օր, նոյն ժամուն, կը յանձնուի առաքման կեդրոնը եւ տեղը չի հասնիր, կամ յապաղումով, կամ քանի մը թիւեր միասին: Վերջին օրերուն, գործադուլը կեդրոնացած էր Լուվրի զտումի բաժնին մէջ, նաեւ 15, 16-րդ թաղամասերը:

ՓԱՐԻԶի լուսամատիտութեան գրասենեակներու վրայ յարձակումները կը բազմանան եւ տեղի կ'ունենան օր ցերեկով կեդրոնական թաղամասերու մէջ: Ռիւ տը լա Փէյն եռք, Ցունուար 24-ին, Շան զ'Ելիզէ եւ Պօպուր երկու յարձակումներ գործուած են: Կառքով ջարդուփշուր կ'ընեն ցուցափեղկը եւ կը դիմեն արկղին: Շան զ'Ելիզէ յաջողած են 700 հազար Եւրօ կորզել, իսկ Պօպուր միայն 16 հազար:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պր. Անդրանիկ Յոհաննէսեան 75 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին Լեւոն Էֆէնտիեանի եղբօրական մահուան (1983, Յունուար 29, Անգարա) 19-րդ տարելիցին ի յիշատակ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՒԹԻՒ

Վիլընէօվ. - Սամուէլ Ներկարաեան 70 Եւրօ:

*
**

Սէն Թիթիէն. - Հայկազ Աստուրեան 70 Եւրօ:

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er

☎ 04 91 50 15 09

Vendredi 1er février à 20 heures

KRIKOR BELEDIAN
Ecrivain et Maître de Conférence à l'INALCO

présente et dédicace son ouvrage

«CINQUANTE ANS DE LITTERATURE ARMENIENNE EN FRANCE»
(Editions CNRS)

Exposition des revues littéraires et des œuvres originales des auteurs et écrivains arméniens de France

—— Entrée libre ——

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

loto

organisé par la Section **«Lola Sassouni»** de Marseille/Bd Oddo, **le dimanche 3 février à 15h**

Salle C. A. Q.
18, Bd Denis Papin, 13015 Marseille

*
**

ALFORTVILLE
La **Section «Helen Puzant»**
présente

«WELCOME TO GLENDALE»

Une comédie musicale d'expression arménienne, imaginée à partir de la vie quotidienne de nos compatriotes de Los-Angeles
Musique, adaptation et mise en scène
NAREG DOURIAN

Avec l'un des comédiens les plus populaires d'Arménie :
RAPHAEL KOTANDJIAN
la jeune et talentueuse
KRISTIN HOVHANISSIAN
et le célèbre et hilarant
NAREG DOURIAN

Vendredi 8 février à 20 heures 30

Salle des Fêtes, rue Voltaire, Alfortville
Pour tous renseignements :
☎ 01 43 76 55 89

UGAB - PARIS - IDF

Café-Théâtre
le samedi 2 février à 20 heures 30
l'UGAB-Paris IDF
et
la Troupe de Théâtre de l'UGAB
vous convient à une soirée
CAFE—THEATRE
« Cahier de vie »
Parfaitement imparfait
Mise en scène
par
Meguerditch BASMADJIAN
Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles 75017 Paris
(M° Courcelles)
Renseignements et réservations :
01 42 27 12 26

CONSEIL DE COORDINATION DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE
(C C A F)

TABLE RONDE
sur le Génocide arménien et le négationnisme

Un an après la reconnaissance par la France du Génocide arménien de 1915, le C C A F organise en présence de nombreuses personnalités, **une Table Ronde** sur le thème :
«LA RECONNAISSANCE DU GENOCIDE ARMENIEN ET LA NECESSITE DE COMBATTRE LE NEGATIONNISME»
Le mardi 29 janvier à 19h
à la Salle des Fêtes (Salle **Mozart**) de l'Hôtel de Ville de TOULON

L'ECOLE
KHATCHADOUR ABOVIAN
de la
Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz
de Marseille
organise un
SUPER LOTO
le Dimanche 3 février à 15h
au Centre Culturel **Sahak - Mesrop**
339, ave du Prado — 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70
UN GROS LOT
et de nombreux lots de valeur...

l'Association "MACHTOTZ"
Pour la Défense de la Langue Arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones
NOUVELLE SESSION : 2 Février — fin Juin 2002

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa METHODE AUDIOVISUELLE

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours,** ainsi que de lire et d'écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris

2) Les cours de 2e, 3e, et 4e niveaux
continuent. Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre
Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones
Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio
(2 heures d'enregistrement). 85 euros + 8 euros de port.
Pour tous ces cours et le manuel,
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
9 et 10 MARS
Journées nationales au profit de la Colonie de Bellefontaine

REGION PARISIENNE : 9 MARS
Gala artistique à la salle PACI d'Issy-les-Mlnx

CENTRE-FRANCE : 9 MARS
Repas à l'Hôtel Méridien de Lyon

PACA : 10 MARS
Loto Géant à la salle MAJC de Marseille

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 29
MARDI
29 JANVIER
2002

LE NUMERO : 1 €

ԱԶԱՏԱՄԱՐՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·350 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20·350

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

ՆՈՐ ՈՃՐԱՓՈՐՁ ՄԸ

ԿԻՆ ՔԱՄԻՔԱԶԸ ԵՒ ԺԵՐՈՒՆԻ ՄԸ ՄԵՌԱՆ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ

Կիրակի, Յունուար 27, ժամը 12·30-ին է, որ նոր ոճրափորձ մը գործուեցաւ Երուսաղէմ: Արեւմտեան զօտիին ճիշդ սրտին վրայ է, որ 20-ամեայ պաղեստինեան ուսանողուհի մը անձնասպանական ապարք մը գործեց, որու հետեւանքով իրմէ զատ մեռաւ ութսունամեայ անցորդ մը: Կան նաեւ քանի մը տասնեակ վիրաւորներ, որոնցմէ ոմանք ծանր վիճակի մէջ են: Առաջին անգամն է որ կին մը կը գործէ անձնասպանական արարք մը: Արձագանգ դատապարտեց նոր ոճրափորձը, բայց, Իսրայէլ կրկին իրեն կը վերապրէ ամբողջ պատասխանատուութիւնը: Իսրայէլեան «Մաարիւ» թերթին համաձայն, ամերիկացի բանագնացը՝ Անթոնի Ձինի ըսած կ'ըլլայ, Ուաշինկթընի մէջ ճաշի մը ընթացքին չաբաթավերջին որ Արձագանգ «բոլոր մաֆիոզական պետերուն պետն է»: Եաֆայի փողոցը գործուած այս ոճրափորձը խորապէս ցնցած է բնակչութիւնը, որ այլեւս սարսափի մըթնոլորտի մը մէջ կ'ապրի:

. Գազա եւ Ռամալլա զանազան ցոյցեր տեղի ունեցած են ի նպաստ Արձագանգի, բայց, Պուշ եւ ամերիկացի քաղաքական դէմքերը աւելի քան երբեք Շարոնի կողքին են:

. Յահալի (Իսրայէլի բանակ) պատկանող 52 պահեստի սպաներ եւ զինուորներ դիմումագրով մը յայտարարած են որ կը մերժեն մասնակցիլ «Պաղեստինեան տարածքներու ճնշոտին եւ զրաւման» չարունակելով հանդերձ ծառայել բանակին մէջ: Շուրջ 1000 խաղաղապահ Իսրայէլացիներ ալ ամբաստանած են Շարոնը որ երկիրը աղէտի կ'առաջնորդէ:

. Ֆրանսայի մէջ, 35 բժշկութեան փրոֆէսէօրներ կոչ մը տարածած են, ուր կը դատապարտեն լինչ որ Իսրայէլ կը կատարէ զրաւեալ հողամասերու մէջ, թունելով պարագաները, ինչպէս յղի կին մը որ 4 ժամ ձերբակալուած է եւ երախան մեռած եւ նման բազմաթիւ պարագաներ: Փրոֆէսէօրները կը դատապարտեն Իսրայէլացիներուն անընդունելի վերաբերումը սիպողական խնամքներու մարզին մէջ եւ կոչ կ'ընեն Ֆրանսայի կառավարութեան որ ամրապնդէ իր զօրակցութիւնը պաղեստինցի ժողովուրդին եւ վիրաւորներ թէ հիւանդներ ընդունի Ֆրանսա:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ձիզին անկախապաշտ պատասխանատու մը՝ Ահմեթ Զակայեւ Փարիզ եկած է եւ ընդունուած Արձագանգի նախարարութիւն, որ յիշեցուցած է իրեն «քաղաքական լուծումի մը անհրաժեշտութիւնը չէչէն հակամարտութեան, ռուսական հողմասին ամբողջականութեան յարգանքով»: Չէչէնիոյ վրայ, իր թռիչքին ընթացքին, Յունուար 27-ին ռուսական թերթան մը պարծած է, 14 հոգի մեռած են, որոնց մէջ Ռուսաստանի Ներքին փոխ-նախարարը՝ զօրավար Մ. Ռուդչենկօ եւ զօրավար Ն. Գորիդով, Ներքին նախարարութեան ուժերու սպայակոյտի հրամանատարին կիսորդը: Արարքին տէր եղած են չէչէն ապստամբները:

ՔՐՏԵՐԷնի ուսուցումը արգիլուած կը մնայ Թուրքիոյ մէջ: Յունուար 25-ին, Թրքական հեռատեսիլէն տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին, Պ. Էճեվիթ յայտարած է թէ վճռապէս կ'ընդդիմանայ քրտերէնի դասաւանդման: Աւելցուցած է որ «այն խաղերը որոնք կ'օգտագործեն երիտասարդները եւ կու գան Եւրոպայի կարգ մը երկիրներէ, կը ձգտին Թուրքիան պատակտելու»:

ՋՕՐԱՎԱՐ ՕՍՄԱՆԻ 7500 եւրօ (շուրջ 50 հազար ֆրանք) տուգանքի դատապարտուեցաւ Փարիզի պատժական դատարանին կողմէ իր հրատարակած հատորին համար, ուր կ'արդարացնէր Ալժերիոյ մէջ Ֆրանսական բանակին կիրարկած չարչարանքները: Հրատարակիչները կըրկնապատիկ տուգանքի դատապարտուեցան: Երկուքն ալ վերաքննութեան դիմեցին:

ՏԻՏԻԿ ՇԻՒԼԷՐԻ տղայէն ետք աղջիկն է որ, հրապարակ իջած է ի պաշտպանութիւն հօրը եւ այսպէսով եղբայրը իր մասնութեան համար: Ըստ Լօրէն Շիւլէրի եղբայրը՝ Անթուան ուրիշներու ձեռքը խաղալիք է, ի չարս որոնց Մարի Լաֆորէ եւ Քրիսթիան Գոթէն: Այս վերջինը տեսակ մը հոգեբան-ընկերասէր է, որու դերը բաւական պղտոր է եւ այն տպաւորութիւնը կը ծագի նաեւ որ աղանդի հարց ալ կայ: Գալով Տիտիկ Շիւլէրի, որու դէմ ձերբակալման հրամանագիր ելաւ, միշտ փախստական կը մնայ: Շիւլէրի հարցին մէջ, որ նաեւ Էն-Փէ-Էն-ի

ՓՈՓՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ՆԻՒԹՈՎ ՑԱՑՏԱԳՐԵՐ ՕՆԴՎԶՈՒՄ ԿԸ ՊԱՏՃԱՌԵՆ

«Մարմարա» (Յունուար 26) կ'արձանագրէ թրքական հեռատեսիլի երկու կայաններու (ԹԻ-ԿԻ-ՐԻ-ԹԻ եւ ՊԻ-ՐԻ-ԹԻ) նախորդ դիշերուան լուրերու յայտարերուն որոնք փոքրամասնութիւններու մասին չատ ժխտական հաղորդումներով ընդվզում պատճառած են մեծ թիւով Հայերու: Այդ յայտարերներուն հրաւիրեալները, օրինակ, Թուրքիոյ քոլոր փոքրամասնութիւնները ներառեալ Հրեաները, ահաբեկչական կազմակերպութիւններու հետ նոյն նժարին մէջ դրած են, լսելով որ փոքրամասնութիւններու հարցը պետական ապահովութիւնը մօտէն հետաքրքրող հարց է եւ միշտ յատուկ ուշադրութեան ու հակակշռի կը կարօտի:

Վաղթիներու նոր օրինագիծին առընչուած այդ հաղորդումներուն ըսուած է թէ փոքրամասնութիւնները հոսկէ-հոն կէ կալուածներ գնելով մութ նպատակներ կը հետապնդեն թէ փոքրամասնութիւններու վաղթիները պէտք չէ զօրանան ու ընդլայնին: Պնդումներ ալ եղած են որ 1936-ի յայտարարագիրներէն ետք ստացուած կալուածները ապօրինի են եւ անոնց մասին ներկայի իրենց պահանջներով փոքրամասնութիւնները ապօրինի բանի մը մասին դիմում կը կատարեն:

Նոյն երեկոյեան Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին մասին ալ յայտագիր մը հեռասփռուած է, չատ անպատեհ կէտերով:

Մեծ թիւով Հայեր յուսախաբութեան, ընդվզումի զգացումներով հեռաձայնած են պատրիարքարան ուրկէ Մեսրոպ պատրիարք յորդորած է պաղարիւն ըլլալ: Համայնքի վարիչներուն ալ յանձնարարած է լուռ մնալ, անտեղի յայտարարութիւններ չընել մամուլին: Ինք իր փոխարարներուն եւ խորհրդականներուն հետ խորհրդակցելէ ետք եթէ հարկաւոր նկատ դիմում պիտի ընէ պատկան իշխանութիւններու:

Le génocide arménien de 1915 Un an après sa reconnaissance

Alexis Govciyan
Président du Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France

«La France reconnaît publiquement le génocide arménien de 1915».

Ainsi parlait, l'Assemblée Nationale Française, le 18 janvier 2001, en votant une loi, en deuxième lecture. Elle confirmait son premier vote [1] et celui survenu, au Sénat [2], après de longs mois de combats dits de «diplomatie parlementaire».

Cette phrase simple mais ô combien symbolique représente le seul article de cette loi prébiscitée non seulement en France mais dans le monde entier par tous les démocrates et républicains pour lesquels les principes universels, le respect de la mémoire, ainsi que les valeurs d'ouverture et de tolérence ont encore un sens.

Les Français d'origine arménienne et leurs organisations attendaient ce moment depuis fort longtemps. Dès 1965, ils avaient commencé à structurer et à organiser la lutte pour la reconnaissance du génocide arménien perpétré dans l'Empire Ottoman, par le gouvernement Jeune-Turc à partir du 24 avril 1915. Deux tiers de la population arménienne avaient été exterminés sur ordre gouvernemental et personne ne faisait en sorte que la République Turque, héritière de cette période de son Histoire accepte de reconnaître la réalité de ce crime de génocide. La loi ainsi votée a été promulguée par le Président de la République et le Premier Ministre et publiée au Journal Officiel le 29 janvier 2001.

Pourquoi cette reconnaissance ?

Pour tous ceux que nous avons pu croiser ou connaître, à un moment ou à un autre, il était plus que temps de reconnaître le génocide. Mais plus globalement, le citoyen, pas toujours au fait de ces questions, pouvait se poser trois questions essentielles :

- Pourquoi reconnaître un génocide?
- Pourquoi la France devait-elle reconnaître le génocide arménien?
- Pourquoi une loi avait-elle été votée par le Parlement?

En effet, les Français d'origine arménienne que l'on dit modèles de l'intégration républicaine et qui sont en France depuis les années vingt ont déjà beaucoup œuvré pour que le génocide arménien et sa réalité soient bien connus de leurs concitoyens. Des figures emblématiques comme Aznavour ou encore Henri Verneuil, dont nous regrettons beaucoup le récent décès, y ont activement participé.

Toutefois, faut-il reconnaître officiellement une évidence, une réalité historique? En quoi, le fait de la proclamer, de l'écrire, de l'enseigner, de la transmettre peuvent changer les choses? C'est la qu'intervient la singularité, pour ne pas dire la solitude du génocide arménien que la Turquie d'aujourd'hui continue de nier. Les exemples de négation étant nombreux, il fallait réparer cette injustice et proclamer haut et fort que «oui, il y a eu génocide arménien en 1915». C'était la seule façon de demander à la Turquie de se mettre en accord avec son Histoire et d'accepter les principes qui gouvernent les démocraties modernes.

Alors, pourquoi la France?

Il est relativement aisé de répondre à cette question en invoquant naturellement l'amitié franco-arménienne mais aussi et surtout en rappelant la présence et l'implication de la France pendant la Première Guerre Mondiale. Elle était sur place et ses diplomates et missionnaires ont été témoins de tout. L'Angleterre, la Russie et la France ont déclaré dès le 24 mai 1915, un mois après le début des massacres, que ceux-ci revêtaient le caractère de crime contre

(*Suite Page 4*)

(1) 29 mai 1998.
(2) 7 novembre 2000.

ապօրինի ֆինանսաւորումն է Օ.Տը.Սէն.ի նահանջին մէջ, դեր խաղացած են նաեւ ազատ-որմնադիրները: Տիտիկ Շիւլէրի օգնած է Ժէ.Լի.Ին.Էֆ.ը, որ Ֆրանսական Ազգային Մեծ Օթեակն է, որու բարձր պաշտօնատարներէն եղած է Էրիք տը Լատանթէյրա, Մարի Լաֆորէի նախկին ամուսինը եւ որմէ բաժնուած է 1994-էն ի վեր: Հարցը այնքան բարդացած է, որ զեղծարարութեան ծաւալուն հարցի մը կողքին, ընտանեկան թերթօնի բնոյթ առած է: Լօրէն Շիւլէր կ'ուզէ որ հայրը իր խնդիրները կարգադրէ արդարադատութեան հետ: Սէն-Տոմինկի նախագահը յայտարարած է թէ Շիւլէր Սէն-Տոմինկ կը գտնուի:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ յատուկ սպասարկութիւններու (ԷՖ.ԷՍ.Պի, նախկին ԿԱ.ԿԷ.Պէ) պետը՝ Նիկոլայի Պատրուշեւ յայտարարած է որ վաստահութիւնը ունի հաստատող որ արտասահման գտնուող զօրավար՝ Բորիս Բերեզովսկի զրամական օժանդակութիւն բերած է չէչէն անջատողականներուն: Այդ օգնութիւնը կատարուած է գլխաւորաբար զինեալ ապօրինի միաւորներու ի նպաստ:

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՁԱՆԱՁՈՒՄԻՆ ԱՏՈՒԵՐԸ ՖՐԱՆՔԵԹՈՒՐՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Ֆրանսայի Պաշտպանութեան նախարար Ա. Ռիշար որ կարգ մը չփոմներ ունենալու համար Թուրքիա գացած էր, բանական կոպիտ վերաբերումի թիրախ եղած է Թուրք իր պաշտօնակիցին կողմէ: Ս. Զաքմաքօղլու նոյնիսկ առանց յարգելու դիւանագիտական պատշաճութիւնները, հրապարակաւ յիշեցուցած է Ֆրանսայի նախարարին թէ Թուրքիա մոռցած չէ Ֆրանսայի Հարկրդարանին կողմէ Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումը:

Ա. Ռիշար որպէս պատասխան ըսած է թէ այդ ճանաչումը Հարկրդարանին որոշումն էր եւ թէ կառավարութիւնը դէմ էր անոր:

Թուրքիա մերժած է տորպագրել զինուորական կարմածներու գործառնութիւնը Ֆրանսայի հետ:

Ի՛ՆՉ ԿԸ ՁԱՓԷ ՔՐԻՍՏՈՍԻՆ ՈՒ ԵՀՈՎԱՅԻՆ ԾՈՒՌ ԿՇԻՌԸ

Բնական էր որ ամբողջ աշխարհը լեցնելու չափ աղմուկի պատճառ 1700-ամեակը յոբելենական տարիին աւարտով քուն պիտի չմտնէր: Նման յոբելեան, փառատրոմի ու ինքնագոհութեան չեփորները միւնչեւ յաջորդ հարիւրամեակ իրենց անկիւնները վերադարձնելէ առաջ, լայնօրէն արժանի էր հաչուեփակի մըն ալ: Հաչուեփակ, ո՛չ անշուշտ անցած 17 դարուն կրօնքին ճամբով եկածին ու գացածին, այլ՝ այն մեծ – մեծ ձեռնարկներուն որոնք կոչուած էին պանծացնելու նման տարեդարձ մը: Այս մկին ալ սխալ պէտք չէ հասկնալ· այն տրամաբանութեամբ որ մտածուեցաւ, ծրագրուեցաւ այդ նշումը, անոր կապուած յոյսերու լայն շրջանակով, չէր կրնար առաջնորդել զրկականներու քով ժխտականներ ալ տեսնելու, խոստովանելու· մանաւանդ, ատիկա որպէս փորձառութիւն իւրացնելու, կամ գոնէ արձանագրելու անկեղծութիւն: Երբ այդ ծրագրին մեծագոյն պատասխանատուները («իւղոտ»ին ամէնէն լայն առումով) միլիոնաւոր տոլարներ արժած յուշադրութիւնն էր ճաչակի, արուեստի մարզին մէջ հազուագիւտ անկումի մը, հաչուեփակին մէջ ժխտականի նշում փնտռել, իրապէս աւելորդ բան կ'ըլլար· մանաւանդ որ այդ անկումին դիմաւոր պատասխանատուն իր ծրագրած, իրագործած տգեղութեան փոխարէն պետական մրցանակ ալ ստացաւ:

Նման մթնոլորտի մէջ տեղի ունեցած հաչուեփակը զրած է 1700-ամեակի տօնակատարութեան կազմակերպիչ պետական յանձնաժողովի փոխ – նախագահը Յոսրով Ցարուխիւնեան, Յունուար 21ին: Այս մասին տեղեկատուութիւն մը ունէր յաջորդ օրուան «Ազգ»ը:

Յ. Ցարուխիւնեան ամփոփելէ առաջ յոբելենական տարուան փայլը, յիչեցուցած է թելատուս դրոշի մը Օշական այցին ապատրուելիքը· այդ դրոշը Թարգմանչաց տօնին կատարած այդ այցէն ետք ըսած է թէ ժողովուրդ մը որ վթագատրի արձաններու փոխարէն ճարտարապետներու արձաններ կը կանգնեցնէ, այրուբենը սուրբ կը նկատէ եւ յուշարձանի կը վերածէ, իր ստեղծած արժէքներով չի կըրնար այդ փոքրիկ լեռնաշղթայով սահմանափակուիլ: Անշուշտ, չատերու համար դժուար չէ նման արտայայտութեան մէջ սովետական օրերու պոռոտ կաղապարներուն հետքը նչմարել ու անցնիլ առաջ Յ. Ցարուխիւնեանի ունեցած գոհունակութեան վրայէն. սակայն, իրականութեան մէջ պէտք է փառք տալ որ թելատուս դրոշը կամ չէ նչմարած այդ օրերուն տակաւին անտարակոյս 1700-ամեակի տգեղութեան «չքեղ խորան»ը, կամ սովետական դաստիարակութեամբ, մնացած է արձաններու չրջանակին մէջ· նաեւ անդիտութեամբ, կամ քաղաքավարութեամբ կրցած է իր անդրադարձէն դուրս ձգել «սուրբ» համարուած այդ նոյն այրուբենին բաժին հանուած ամօթը: Բաներ որոնց համար իսկապէս նեղ է այդ փոքրիկ լեռնաշղթան որուն մէջ այնքա՜ն դեղեցկութիւններ ու հպարտութիւն կան կեդրոնացած:

Զարմանալի՞ է որ նման անդրադարձներ լուսանցքի վրայ իսկ տեղ չեն ունեցած 1700-ամեակի նման իսկապէս անդրտանելի առիթի մը: Ոչ, հաւանօրէն, երբ «Ազգ»ի տեղեկատուութեան մէջ կը կարդանք որ Յ. Ցորուխիւնեան այդ առիթին մէջ կը տեսնէ «մեր մշակութային ողջ ժառանգութեան աշխարհին ծանօթացում»ի, նաեւ միջազգային մամուլի բազմաթիւ արձագանգներով «միջազգային ասպարէզին մէջ ճանաչելի դառնալու», «մեր պատմական անցեալը վերահմատուտարելու» պարագաները: Անոնց կարեւորութենէն բաժին մըն ալ կը հանուի ափիւնքահայութեան որուն վարկանիչը պէտք է բարձրացած ըլլայ դոնուած երկիրներուն մէջ···:

Թուելէ ետք նչումներու յայտագրին պարունակութիւնը, – համբերէ, ցուցահանդէս, դիտաժողով, հրատարակութիւններ, եւ այլն–, Յ. Ցարուխիւնեան յիչած է գեղարուեստական խորհուրդին մաս կազմած մշակութային ծանօթ դործիչներն ալ. Սէն Արեւշատեան, Հենրիկ Յովհաննիսեան, Ռոպէր Ամիրխանեան, Շահէն Խաչատրեան, Արմէն Մազմանեան, Հրանտ Մաթեւոսեան, Խորէն Աբրահամեան, Դաւիթ Մուրատեան եւ ուրիչներ· յիչուած են օտարազգիներն ալ, ինչպէս՝ Ռիքարտօ Մուտի, Վահէ Կոտէլ, Ժ.–Փ. Մահէ, Կիմ Բակչի, Ալ. Բոժկօ, Ահմատ Նուրիպատէ որոնք եւս Հայաստանի պետական պարգեւներու արժանացած են: Ժամանակի կորուստ է այս ցանկերուն մէջ Սփիւռքի Հայու մը անունն ալ փնտռել, որովհետեւ չկայ: Մինչդեռ, օրինակ՝ Լոնտոնի այնքան տպաւորիչ «Տապանի դանձեր» ցուցահանդէսը կըրնա՞ր իրականացուիլ առանց Սփիւռքէն նախաձեռնողներու մտքին ու ջանքին: Եւ ըսել որ եղած նչումը Լոնտոնէն գատ, կ'առընչուի Հռոմի, Ռավէննայի, Նիւ–Եորքի, Փարիզի, Վիէննայի, Միւնիխի:

Յիչուած են, անշուշտ, նախագահին ու կաթողիկոսին այցերը որոնք «տօնական տարուբիւնների միջազգային հնչեղութիւն» ապահովեր են· ապա, նաեւ՝ 2001 Յունիս 17 Թուականը Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակումի օր ընդունելու ԻՒՆԷՍԿՕ–յի որոշումը որ ամբողջ աշխարհէն լաւագոյնս պահպանուած գաղտնիքին պէս բան մը եղաւ, միջազգային չչուկ մը խոկ չհանելով:

Ինչ կը վերաբերի հաչուեփակին դրամական կողմին, միջոցառումներու ընդհանուր ծախքը կազմեր է 1 միլիառ դրամ (մօտ 2 միլիոն տոլար): Դրական կողմերէն մէկն է ան որ յոբելեանը աւելի քան 4000 հոգի աշխատանք ապահոված է, հոգ չէ թէ ժամանակաւոր: Ուրիչ դրական մըն է այդ առիթու եղած նորոգութեան գործը, ինչպէս՝ Կ. Դեմիրճեան կեդրոնին, Գառնիի տիեզերքի թանգարանին, գրականութեան հիմնարկին մէջ:

Թերթը նոյն թիւին մէջ այս հաչուեփակին դուռ – դրացի զրած է գատավարութեան մը թղթակցութիւնը, որուն հեղինակն է Անոյշ Դովլաթեան: Դժուար երեւակայելի ու անցանկալի այդ «համակեցութիւնը»՝ հաչուեփակին ու թղթակցութեան, միս մինակը կրնայ հատորի մը չափ բան ըսել Հայաստանի ներկայի հակասութիւններուն մասին: Պատկեր, ուր հպատութիւնն ու գոհունակութիւնը, նուաստացումն ու մեղադրելին առնուած են նոյն չրջանակին մէջ որ կը կոչուի Հայաստանեան այժմէականութիւն:

Այդ գատավարութիւնը կը պատկանի «Եհովայի վկաներ»ու երէց Լ. Մարգարեանին: Վերաքննիչ գատարանին առջեւ կը տեսնուի անոր գատը. սրահը լեփ-լեցուն է: «Իւրաքանչիւր Երկուշաբթի տասնեակներով աղանդաւորներ են խուճապուած դատարանի դահլիճում, նախասրահում, բակում» կը դրէ լրագրողուհին: Սրահին մէջ ոտքի խոնուածներէն եղողները լեցուցած են նախասրահը որոնք մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւին գատին ընթացքին, երբեմն մինչեւ իսկ իրենց քով աղմկողները սաստելով:

Լ. Մարգարեան կ'ամբաստանուի անչափահաններուն այդ աղանդին գաղափարները քարոզելով ու մինչեւ հինգ տարուան բանտարկութեան կրնայ գատապարտուիլ:

ՓՈԽԱՆ ՏՈՄՈՒ

ՓՈՔԷՐԻ ԽԱՂ ԵՒ ՎԷՐԼԷՆ

Վեց ամիսէ ի վեր չատ մեծ հոսանք Հայ եւ Թուրք Հաչտութեան Ցանձնաժողովին մասին. – անոր ստեղծումի պարագաները, երկու կողմերու անզամներուն ներկայացուցչականութեան, հետապնդումները, ինչպէս նաեւ Ցանձնաժողովին կնքահայր Ուաշինկթընի մասին, որ գինք կը հովանաւորէր, կ'առաջնորդէր, կը խնամէր եւ զուրգուրանքով կը հոգար անդամներուն բարեկեցութիւնը՝ Եւրոպայէն մինչեւ Միացեալ – Նահանգներու ոստաններէը: Կնքահայրին քայլերուն աստիճան մը վարկն կը հետեւէինք, քիչ մը ակամայ, քիչ մը վերապահութեամբ, չնչին յոյսով մը նաեւ, Ցանձնաժողովին անդամներուն ազգային պատասխանատուները, Երեւանն ու Անգարան, միշտ պատրաստ՝ ինքզինքին հեռացնելու հաւանական դառն բաժակէն որ կրնար հրամցուիլ մէկ կամ միւս կողմին համար, երեւութապէս երկուքին ալ միանաչափ, թէեւ ոչ նոյն չափով եւ հետեւանքներով: Բուն խոցուողը կրնար ըլլալ տակաւին, զոր կռահել դժուար չէ:

Այս տուն – տուն խաղին – որ կը յիչեցնէր նաեւ չափահաս մանուկներու աչքախուլը – վերջին մասը համամաման էր փոքէրի թախտորոչ խաղին երբ երկու կողմերը կը դնեն իրենց բոլոր դրամագլուխը, – ամբողջը ամբողջին դէմ: Մեծագումար հարստութիւն՝ կամ զահազլխուժ սնանկութիւն: Այդ վտանգաւոր չարժումը կոչուեցաւ Ապրիլեան Եղեռնին իրաւականութիւնը, ըստ ՄԱԿ–ի Ցեղասպանութեան Կանոնադրութեան, վստահիլ ամերիկահաստատ Ցանձնաժողովի մը. – կարելի՞ էր Եղեռնը նկատել ցեղասպանութիւն մը, որ օրինքով ի զօրու է այսօր: Ա՛յո՞ թէ Ո՛չ: «Ո՛չ»ի պարագային այլեւս ի՛նչ հայկական գատ կամ Սեւ Ապրիլ, այլեւս ի՛նչ մէկ ու կէս միլիոն չարդ եւ պատմական հոդի կորուստ: Անշուշտ կարելի է միշտ ըսել թէ որոշումը միայն խորհրդանչանական ջնոյթ ունի, «խորհրդապահական» է, եւ թէ ոչ մէկ ժողովուրդ պարտադրաբար գլուխ պիտի ծռէ անոր առջեւ: Դեռ կարելի է չարել հազար ու մէկ այլ բացատրութիւններ որոնք աւելի կը նմանին մեղմացուցիչ դէպք ցանցանացին: Այսուհանդերձ, մարդ կը սարսռայ երբ ցեղասպանութեան մասին կարծիք – վճիռ մը կը յանձնուի Ցանձնաժողովի մը: Պէտք չկայ նոյնիսկ ակնարկութիւն ընել անոր չատ խնդրական կազմին մասին:

Ու հիմա դուշակութեան խաղ մը մեր կողմէ: Սեպենք թէ Ուաշինկթընն ապահովութիւն տուաւ հայ չորս ժողովականներուն որ համաձայն գտնուին մասնակցելու փոքէրի այդ խաղին, վստահեցնելով անոր հայանպաստ ելքին, որ եթէ ոչ իրողապէս՝ այլ գոնէ բարոյապէս Անգարան պիտի նկատէր հաչուետու Եղեռնին: Ու մեր չորս հրացանակիրները հոգուով – մարմնով նետուեցան այդ գրաւին մէջ, բացարձակապէս ապահով՝ որ պատմութեան մէջ գոնէ անգամ մը մեծ պետութիւն մը պիտի չփախչէր չարչարակոծ հայ ժողովուրդը: Անգարան, իր կողմէ, վըստահելով Ուաշինկթընի հետ իր բացառիկ, անքակտելի բարեկամական – դաչնակցային կապերուն, նոյն վստահութեամբ մասնակցեցաւ գրաւին: Ու հիմա դարձեալ ենթադրենք թէ Թուրքերը ցեղասպանութեան հարցը քննարկող մարմնին մէջ իրենց ունեցած լրաքաղ միջոցներով տեղեակ եղան հովերուն ուղղութեան, եւ խուճապային յայտարարութեամբ մը ետ քաչուեցան բանակցութիւններէն, ուրանալով իրենց խաղը եւ խաղին պայմանները: Ու պահ մը դարձեալ ենթադրեցէք թէ այս բոլորը բանդագուշանք չէ այլ իրողութիւն: Ի տես «Թրքական այս անփառունակ դասալքութեան», Հայերուն կը մնար բոլոր տնիքներէն գոռալ իրենց խելամիտ յաղթանա՛կը, ու գոյն հպարտօրէն չարել պատմական միւս բոլոր նմանօրինակ բարոյական յաղթանակներու չարքին: Ինչ որ մերիններէն ոմանք դիւցազնօրէն ըրին զոհացնելով իրենց խանճուած հոգիները:

Պատկերեցէք կացութիւնը, եթէ Հայերն է որ պտնուած ըլլային Թուրքերուն դիրքին մէջ:

Ապրիլ ամիսը կը մօտենայ: Կը մօտենայ նաեւ Աթոմ Եղոյեանի «Արարատ» ժապաւէնին միջազգային ափոռումը: Թուրքական հակազդեցութիւնը իր բոլոր պետական դրամագլուխով եւ միջոցներով մեղեակ եղան հովերուն ուղղութեան, եւ խուճապային յայտարարութեամբ մը ետ քաչուեցան բանակցութիւններէն, ուրանալով իրենց խաղը եւ խաղին պայմանները: Ու պահ մը դարձեալ ենթադրեցէք թէ այս բոլորը բանդագուշանք չէ այլ իրողութիւն: Ի տես «Թրքական այս անփառունակ դասալքութեան», Հայերուն կը մնար բոլոր տնիքներէն գոռալ իրենց խելամիտ յաղթանա՛կը, ու գոյն հպարտօրէն չարել պատմական միւս բոլոր նմանօրինակ բարոյական յաղթանակներու չարքին: Ինչ որ մերիններէն ոմանք դիւցազնօրէն ըրին զոհացնելով իրենց խանճուած հոգիները:

Պատկերեցէք կացութիւնը, եթէ Հայերն է որ պտնուած ըլլային Թուրքերուն դիրքին մէջ:

Ապրիլ ամիսը կը մօտենայ: Կը մօտենայ նաեւ Աթոմ Եղոյեանի «Արարատ» ժապաւէնին միջազգային ափոռումը: Թուրքական հակազդեցութիւնը իր բոլոր պետական դրամագլուխով եւ միջոցներով սիւռ սաստկանայ յետագայ օրերուն, արգելք հանդիսանալու համար ժապաւէնին երեւումին աչխարհի պատուհաններուն վրայ: Ասիկա պէտք է ծառայէ Հայերը աւելի եւս հրահրելու եւ տոգորելու իրենց իրաւունքներուն պաչտպանութեան աչխատանքին մէջ: Եւ այս տարի, աւելի քան երբեք, անհրաժեչտ կը դառնայ որ Հայութիւնը աւելի միակամ եւ զօրեղ հնչեցնէ ցեղասպանութեան միջազգային եւ Թուրքիոյ կողմէ ճանաչումին անհրաժեչտութիւնը, մոռացութեան տալով փոքէրի ծանծաղամիտ խաղերը իրենց դեռ բարեսաստրներով:

Իր մտքին մէջ ունենալով նաեւ, Նահատակներու կատակին հետ, Փոլ Վէրլէնի մէկ բանաստեղծութիւնը, որուն առաջին չորս տողերուն աղատ թարգմանութիւնը ստորեւ:

Մեռելները որ կը խոցեն իրենց
գերեզմանին մէջ
Միշտ կը լուծեն իրենց վրէժը:
Ազնիւ ունին իրենց ձեւը, եւ գթացէք
անոր որ կ'իյնայ
Ներքեւն իրենց մեծ զարկերուն խուլ:

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Պոսթըն

Ա. Դովլաթեան անոր գատավարութիւնը առիթ կը նկատէ ճչգրիտ կերպով ճանչնալու «Եհովայի վկաներ»ու կառոյցն ու գործունէութիւնը. ազանդ, որ ինչպէս կ'ըսէ, արդէն արմատացած է Հայաստանի մէջ: Ան իրաւացի է գան «հակապետական» կոչելով, քանի որ անով կը մերժուին զինուորական ծառայութիւնը, արեան ներարկումը, եկեղեցական ծէսերը, հայրենասիրութիւնը, նաեւ ընտանիքի գաղափարը երբ այդ ընտանիքը կ'ընդդիմանայ աղանդին:

Ամբաստանեալը խուսափուկ պատասխաններ տուած է մեղադրական հարցումներուն: Հետաքրքրական է կարդալ որ Յունուար 21-ի այդ նիստին ներկայ գըտնուած է Հայ Առաքելական Եկեղեցիին հետեւորդ հաւատացեալներու գտնուած մըն ալ: Մինչդեռ, նախորդ նիստին լսարանը կազմուած է միայն եհովայական-ներէ որոնք ամէն առիթ օգտագործած են իրենց երէցը ծափերով քաջալերելու եւ աւտով դատարանին մէջ անոր նպաստաւոր մթնոլորտ ստեղծելու համար:

Ի՞նչ կ'ըլլայ Լ. Մարգարեանի տրուելիք վճիռը, ի՞նչ ազդեցութիւն կ'ունենայ ան իրեն ու իր հաւատարիմ հետեւորդներուն համար. հարցականներ որոնք ինքնաբերաբար միտք կու գան, դատելու եւ պատժելու երբեմն չատ ինքնատիպ ձեւերու մէր հայաստանեան իրականութեան մէջ: Սակայն, բուն ծանրութեան կեդրոնը կազմողը «1700-ամեակ - Եհովայի վկաներ» հակոտնեայ թեւերով կչիռն է· մանաւանդ, առաջինին պատճառած գոհունակութեան առանձնութեամբ ու երկրորդին վայելած զանդուածային նեցուկով:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՑԱՆՑԱԻՈՐՆԵՐ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՁԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՑ

Ռուսաստանի մէջ օրէ օր աւելի կը չեշտուի մաֆիական դէմքերու տեղական ընտրութիւններուն թեկնածու դառնալու երեւոյթը. առով հետապնդուած գլխաւոր նպատակը իրենց տնտեսական գործունէութիւնը ապահով չրջանակի մէջ գետեղելն է: Երբ մարդ քաղաքական դիրքի տէր է, աւելի կը դժուարանայ, քանակնաբար, ապօրինի գործառնութիւններու, չարաշահումներու պատճառով հետրու, չարաշահումներու պատճառով հետապնդումը: Մանաւանդ Ռուսաստանի նման անցքի չրջանի մէջ գտնուող երկրի մը համար:

«Նեզաւիսիմայա» թերթը այս երեւոյթին հետեւած է Նովոսիպիրսկի մէջ, թէեւ յօդուածագիրը կ'աւելցնէ թէ ամենայն հանգստութեամբ նոյն նիւթը կարելի է օրակարգի բերել Մոսկուայի, Ս. Պետերսբուրգի, Ուրալեան չրջանին, կամ Սիպերիոյ մէջ: Ըստ աղբիւրին եւ իշխանութեան կապը չընթացիկ բանի մը կը վերածուի եւ անոր չնորհիւ կ'օրինականացուին վերջին տարիներուն կատարուած հարստութիւնները, ի՛նչ որ ալ եղած ըլլայ անոնց աղբիւրը: Սակայն, տիկա աւազակ մը տարբեր բանի չի վերածեր ու ոճրային աշխարհէն իշխանութեան հասածները օրէնքն ալ, խորհրդարանն ալ, սահմանադրութիւնն ու ամբողջ երկիրն ալ կը չանան իրենց չահերուն ծառայեցնել:

Նովոսիպիրսկի չրջանը որ չրջանային մայրաքաղաքի դերին կը ձգտի, ոճրային կեդրոն մըն է նաեւ ու այդ չրջանակները սերտ կապ կը պահպանեն իշխանութեան հետ: 1997-ին, երբ չրջանային ժողովին ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենային, անոնք զգացին թէ իշխանութիւնն ալ անհրաժեշտ է եւ իրենց թեկնածուները ներկայացուցին:

Անոնց առաջինը Օ. Սմեթանինն էր, տնօրէնը հանրային աչխատանքներու պորձիքներու գործատան մը: Իր կասկածելի անցեալը ուր ըլլայ ըլլայ սպառարկու. թիւնները կոփանքի հետքեր գտած էին, արդելք եղաւ անոր երեսփոխան ընտրըուելուն: Բայց ան չյուսահատեցաւ. բանրեսիրական լայն գործունէութեան ձեռնարկեց, ինչ որ մոռցուց ձախողութիւնը:

Նոյն չրջանին, 1997-ին, Իչխան Իգոր մկրտուած ուրիչ թեկնածու մը՝ Ի. Շուլիակով երեւան եկաւ. ան Սիպերիոյ Պաղերու առեւտուրի ընկերակցութեան նախագահն էր եւ հիմնադիրը Նովոսիպիրսկի խաղերու ճարտարարուեստին: Ընտրական իր ծրագիրով կը խոստանար պայքարիլ ոճային ոլորտին դէմ: Սակայն, անոր ալ անցեալին մասին տուեալներ չուչցան տեղ գտնելու տեղական մամուլին մէջ: Ան 1983-ին մասնակցած էր խմբային բռնաբարութեան մը, բայց փաստի չդոյութեան պատճառով թղթածրարը փակուած էր: 1998 Յունիսին Ալթայի մէջ սպանուեցաւ ու սպանութիւնը նկատուեցաւ խաղի առեւտուրը հակակրչռելու մրցակցութեան հետեւանք:

1997-ի տեղական ընտրութեան, յանգստեան անցեալի տէր 14 թեկնածուներ ներկայացան: Սակայն, ոչ մէկ պաչտօնատար նիւթ ըրաւ այդ պարագան: Ու յանգստեան չրջանակներու իշխանութեան հասնելու ջանքերը լռութեան մատնուեցան, դեկավարներու անտարբերութեան, կամ համաձայնութեան պատճառով:

Նովոսիպիրսկի Դումային 2001-ի ընտրութեան թեկնածու ներկայացան մաֆիական Ա. Սթարիխ եւ երկրորդ անգամ ըլլալով՝ Օ. Սմեթանին: Այս վերջինը արդէն առաջին ձախողութենէն ի վեր բարեդործի հմայք մը չինած էր իրեն. յաւելեալ՝ մանդատէտ օգնականներ ունէր: Իր կողմնակիցները կը պնդէին թէ չարադործ չրջանակներու հետ ամէն կապ խզած է: Կը յիչէին անոր նախագահած Սլատական հիմնարկին միլոցներով կառուցուած եկեղեցին: Ու այդ անգամուն Սմեթանին երեսփոխան ընտրուեցաւ: Սթարիխ ձախողեցաւ:

Տեղական իշխանութիւնները ոչ մէկ մեկնաբանութիւն կու տան ոճրապարտ տիպարներու տեղական ժողով մուտք գործելու ձգտումին: Մինչ մամուլին մէջ տեղ գտաւ բարձրատեճան պաչտօնատարի մը արտայայտութիւնը թէ իշխանութիւնները աւելի դիւրին լեզու կը գտնեն աւազակներու հետ, քան համայնավարներու: Իրաւ ալ Նովոսիպիրսկի համայնավար թեկնածուները չընտրուեցան, իսկ յանգստեան անցեալի տէրերու թիւը մեծցաւ:

Ամբողջ վերջին ընտրութեան ալ 70 անուշով սեւ ցանկ մը չրջանառութեան դրուեցաւ: Սակայն, այս անգամ ան չնորհիւ ոստիկաններու սենեակային, հրապարակուեցաւ: Այսուհանդերձ, չատ բան չփոխուեցաւ ու իրաւացի կը թուի պնդումը թէ իշխանութիւնները աւելի դիւրաւ լեզու կը գտնեն ոճրապարտներու հետ, քան՝ համայնավարներու: Ու ատիկ մեկնելով դժուար չէ ըսել որ իշխանութիւնը պիտի չարունակէ իր կասկածելի մերձեցումը չարագործներու: Ատոր արդիւնքն ալ այն կ'ըլլայ որ իշխանութեան հեղինակութիւնը կը տկարանայ չարագործ չրջանակներու դէմ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ԷՐԵՒԱՆԻ ՊԵՂՈՒՄՆԵՐԷՆ

Էրեւանի ամրոցին պեղումներէն հին պարիսպի խաւուած մը յայտնաբերուած է: Հնագէտները անոր վրայ նչմարած են Աքեմենեան եւ Ուրարտական չրջանի շերտեր: Պեղումները ներկայիս դադրած են, դարնան կը չարունակուին: Նախատեսուած է վերականգնել մինչնարերդին պալատին հատուածը, Խալդի տաճարին մէկ մասը եւ ներկայիս քանդուած կամ փլելու վտանգին ենթակայ պատերը:

Publications reçues

REMARKS ON A PROPOSED CONSTITUTION FOR THE ARMENIEN CHURCH

By HAGOP NERSOYAN

Jerusalem 2001

ՄԱՄՈՒԼ

«COURRIER INTERNATIONAL»

(24/30 janvier)

EDOUARD BOZUKLUOGLU

Le «Lofteur» préféré des Turcs quoique d'origine arménienne

Շաբաթաթերթը համառօտ արձագանգ մը կու տայ Թրքական «Ազիւէլ» չաբաթաթերթին, որ անդրադարձած է Խոտար Պոզուքլուօղլուի: Ան յաղթողը եղած է Լոֆթ Սթորիի տեղական տարրերակի մը որու խորագիրն է «Մէկը կայ որ մեզ կը դիտէ»: Սիրուած է Թուրքերէն, կը գրէ թերթը որ լուրը կուտայ «վաղուան անճնաւորութիւնները» խորագրին տակ, համակառակ անոր որ ծագումով Հայ է, ինչ որ բնական չէ երկրի մը մէջ, ուր ինչ որ հայկական է չատ զգայուն կը մնայ: Բայց, կը բացատրէ «Ազիւէլ», այն երեւոյթը «որ երիտասարդ Հայ մը, որ տեւականօրէն բացայայտ կերպով վիզէն կախուած իր խաչը ցոյց կուտար, իր վրայ համակրանք մը յղացած է Թուրք հասարակութեան մէջ, նոյնիսկ Անատոլուի ամէնէն պահպանողական չրջաններուն մէջ, կը հաստատէ որ Թուրք երիտասարդութիւնը սկսած է թօթափել ազգային պատմական մղձաւանջներու թեռը»:

Խոտար արտաքաղթի զաւակ է, ծնած Գերմանիա, ուր հայրը, Հայ արհեստաւոր մը եւ մայրը Թուրք սպասուհի մը իրարու հանդիպած են 70-ական թուականներուն: Շատ երիտասարդ վերադարձած է Թուրքիա, ապրած է Իզմիր, ապա Պոլիս, նախքան ԱՄՆ անցնիլը, ուր մարքէթինգ ուսած է: Թուրքիա վերադառնալով, գինուորական ծառայութիւնը ըրած է երկրին հարաւ-արեւելեան չատ վտանգաւոր չրջանը, ՓՔՔ-ի մղած պատերազմին պատճառով: Հեռատեսիլի լրագրողի մը բարեկամ, Էմի որոշած է մասնակցիլ Թրքական Լոֆթ Սթորիին, ուր դիտողներու նախասիրած թեկնածուն եղած է տասնեւմէկ չաբաթներու երկայնքին: Այս յանկարծակի ժողովրդականութիւնը թոյլ կու տայ իրեն հեռատեսիլի խոստմնալից ապագայ մը նախատեսել:

ԹԻՒ 17 ԽԱՓԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ Ա.

ԴԺՈՒԽԱՑԻՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Երեք մարդիկը հասան Մեծ փողոց, ուր պահ մը խորհրդակցեցան իրարու հետ, յետոյ մին մտաւ դէպի Խաեան վարժարան տանող փողոցը, երկրորդը դարձաւ դէպի Թաքսիմ, իսկ երրորդը հակառակ ուղղութիւնը բռնեց:

«Վայ չունչտորդի, – ըսաւ ինքնին երիտասարդը, – հիմակ որո՞ն եռեւէն երթալու է, չեմ կրնար միեւնոյն տաեն երթեքն ալ հետապնդել, պէտք է, որ ընտրութիւն մը ընեմ, ո՞րն է ամէնէն կարեւորը այս երեքէն»:

Վարանումը երկար չտեեց:

«Ամէնէն տարէկին եռեւէն պիտի երթամ» – վճռեց:

Ու դարձաւ դէպի աջ եւ հետեւեցաւ Էմին էֆէնտիին:

Քայլերը փութացուց՝ մօտէն դիտելու համար զինքը:

Որովհետեւ իրարու անծանօթ էին՝ այդ մերձեցումէն վախ մը չունէր:

Էմին էֆէնտի գուխը կախած կ'երթար՝ խոր մտածումի մէջ ընկղմած մէկու մը երեւոյթով:

Տրդատ ալ աւելի մօտեցաւ իրեն, դէմքը մօտէն զննեց, որպէսզի մտքին մէջ տպաւորուի:

«Զար ու խորամանկ մարդու մը դէմքը ունի, – ըսաւ ինքնիրեն, – այս տեսակ մարդերէ ամէն դէչութիւն կարելի է սպասել»:

Էմին էֆէնտի Տէօրթ եօլ աղը հասնելով՝ դէպի ձախ դարձաւ եւ սկսաւ գառիվայրէն իջնել:

Երիտասարդը հետեւեցաւ իրեն:

«Արդեօք մինչեւ Ղալաթիա պիտի երթա՞նք» – խորհեցաւ:

Բայց մարդը յանկարծ տան մը դրան առջեւ կեցաւ, դրպանէն բանալի մը հանեց, դուռը բացաւ եւ ներս մտաւ:

«Իր որջը հասկցայ, – ըսաւ երիտասարդը, – հիմա երթանք մեր ընկերը գտնենք եւ տեսնենք, թէ ի՛նչ կրնանք ընել այս դժոխային ծրագիրը վիժեցնելու համար»:

Ժամացոյցը նայեցաւ. կէս դիչերը արդէն անցած էր:

«Տգան հիմա քնացած ըլլալու է, – խորհեցաւ, – բայց վնաս չունի, պինքը կ'արթընցնեմ, խնդիրը չատ կարեւոր է, քնանալու տաեներ չէ»:

Քայլերը արագեց եւ տասը վայրկեան ետքը հասաւ այն տունը, ուր իր ընկերը՝ Վահէ, կը բնակէր:

Տրդատ նչմարեց, որ վերի սենեակը լուսաւորուած էր:

«Տնեցիները բարեբախտաբար դեռ չեն պառկած, – ըսաւ ինքնին, – թերեւս Վահէն ալ իրենց հետ նստած է»:

Դուռը զարկաւ: Մանկամարդ յոյն աղջիկ մը եկաւ բանալու: Ինք բնակած ըլլալով այդ տունը, ծանօթ էր տնեցիներուն եւ սիրալիր կերպով ընդունուեցաւ աղջկան կողմէ:

– Օ՛, դո՞ւք էք, միւսի՛ւ Տրդատ, բարով եկաք, – գոչեց մանկամարդուհին՝ երիտասարդը նչմարելով, – ո՞ւր մնացիք այքան տաեն ի վեր, քնաւ չէք երեար:

– Քիչ մը հեռուն կը բնակիմ եւ տունէն դուրս չատ չեմ ելլեր, գիտէք ա՛, ժամանակները չատ վտանգաւոր են, պինուորական խնդիրը մեզ կը ստիպէ զգոյշ ըլլալ:

– Իրաւունք ունիք, մեր տունն ալ երեք երիտասարդներ ունինք, միւսիւ Վահէէն զատ, որոնք քնաւ դուրս չեն ելլեր ամիսներէ ի վեր:

– Միւսիւ Վահէն հո՞ս է:

– Անչուչտ հոս է. ո՞ւր կ'ուզէք, որ ըլլայ:

– Պաեակա՞ծ է:

– Կէս ժամ առաջ մեզի հետ էր, սենեակը եկաւ, բայց չեմ գիտեր, թէ տակաւին արթո՞ւն է: Եթէ կ'ուզէք՝ երթամ նայիմ:

– Պէտք չի կայ, ես կ'երթամ, եւ եթէ քնացած է, պինքը կ'արթնցնեմ, որովհետեւ անպատճառ պէտք է, որ պինքը տեսնեմ:

– Արդեօք ծանրակչիռ բա՞ն մը կայ, – հարցուց աղջիկը մտահոգ դէմքով մը:

– Չէ՛, բան մը չի կայ, – պատասխանեց երիտասարդը, – պարզապէս անձնական գործ մը:

– Հրամմեցէ՛ք ուրեմն:

Տրդատ ուղղուեցաւ երրորդ յարկը, ուր կը գտնուէր իր ընկերոջ սենեակը:

Դուռը զարկաւ:

– Ո՞վ է այն, – ճայնեց ներսէն Վահէ:

– Ես եմ, Տրդատը, բա՛ց դուռը:

Վահէ իր ընկերոջ անունը լսելով՝ իսկոյն դուրս նետուեցաւ անկողնէն, մամը վառեց եւ եկաւ դուռը բանալու:

– Պաեակա՞ծ էիր, – հարցուց Տրդատ:

– Նոր անկողին մտայ, բայց տակաւին չէի քնացած, այս տաեն, այս այցելութիւնը, խե՞ր է, պիս մէկէն ի մէկ դող հանեցիր, արդեօք վտա՞նգ մը կը սպասենայ մեզի:

– Վտանգը միչտ կախուած է մեր գլխուն վրայ, տակաւին չվարժուեցա՞ր ատոր:

– Վարժուած եմ բայց եւ այնպէս չեմ սիրած պինքը:

– Ես ալ նմանապէս, – ըսաւ Տրդատ: – Բայց իրար մի՛ անցնիր, անմիջական վտանգ մը չի կայ:

– Լաւ ուրեմն, խօսէ, տեսնենք:

– Այս իրիկուն, դիպուածով, մեծ գաղտնիք մը լմացայ, եւ այդ գաղտնիքը կը սարսափեցնէ զիս:

– Ի՞նչ գաղտնիք:

– Մէկ քանի թիւրատականներ տոկալի դատաղրութիւն մը սարքելու վրայ են՝ չատ մը մարդոց գլուխը փորձանք բերելու համար: Մտի՛կ ըրէ, որ պատմեմ:

Վահէ իր անկողնին վրայ նստաւ, իսկ Տրդատ իր դէմը անցաւ՝ աթոռ մը առնելով:

Երիտասարդը սկսաւ մանրամասնօրէն պատմել, ինչ որ լսած էր Աստիկի տունը երբ պատմութիւնը աւարտեց՝ Վահէ ըսաւ.

– Արդարեւ սարսափելի բան է այս, պէտք է ճար մը խորհինք փորձանքին առաջքը առնելու համար:

– Ճիչդ ես ալ ատոր համար գիչերուան այս ժամուս եկայ քեզ տեսնել՝ ամէն վտանգ աչք առնելով:

ԳԼՈՒԽ ԼԱ.
ԵՐԿՈՒ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐԸ

Այդ գիչերը Տրդատ իր ընկերոջ քով անցուց եւ միայն հետեւեալ օրը, արչալոյսին, վերադարձաւ իր բնակարանը:

Գրեթէ մինչեւ լոյս երկու երիտասարդները խորհրդակցած էին իրենց բոլոր նկատի ընթացքին վրայ եւ զանազան որոչումներ տուած էին:

Տրդատի վերադարձը իր տունը, այդքան կանուխ, բաւական յուզում պատճառեց տնեցիներուն:

Երբեք Տրդատ տունէն դուրս չէր անցուցած սենեակը վարձելէն ի վեր:

– Ո՞ւր մնացիք, – գոչեց տանտիրուհին՝ դուռը բանալով, – ամբողջ գիչերը մտատանջ մնացինք...

(Շար. 152)

(*Suite de la Première Page*)

l'humanité et que leurs auteurs seraient pourchassés et punis après la guerre. Ainsi apparaissait pour la première fois le concept de crime contre l'humanité, définissant ce qu'allait devenir le premier génocide du 20ème siècle. La France était également présente et engagée pour le sauvetage et l'accueil des rescapés, et en Cilicie, avait-elle notamment eu à connaître des exactions et des tragédies subies par les Arméniens. Ils ont été très nombreux à considérer la France comme leur seconde patrie et se sont engagés dans l'Armée Française lors des deux guerres mondiales et donné de très nombreuses victimes y compris pendant la Résistance contre l'occupant nazi. Enfin, les valeurs de la République Française ont une portée universelle et ne représentent pas seulement des mots ou des concepts! Ils sont ressentis comme de véritables valeurs d'engagement par nos politiques. Nous l'avons véritablement constaté à cette occasion. Malgré les chantages et les pressions, tant politiques qu'économiques, et bien que les deux têtes de l'Exécutif aient adopté une attitude ambiguë, des formations politiques ont mené le processus de reconnaissance à son terme. Au Sénat, il a fallu beaucoup de courage à plusieurs sénateurs, de droite ou de gauche, pour mener ce combet. Il fallait le faire et cela ne pouvait se faire qu'en France car tel est le pays des droits de l'Homme et du Citoyen que nous aimons profondément.

Fallait-il une loi pour reconnaître le génocide arménien? Une première réponse serait que, comme le disait Maître Jouanneau, «la loi est là pour protéger la dignité des hommes». Nous attendions cet acte politique depuis tant d'années et la non prise en compte de nos aspirations nous touchait dans toute notre dignité. Une deuxième réponse, également évidente et justifiée, est que la Constitution de la Ve République ne donne pas au Parlement la possibilité de voter des résolutions et que l'Exécutif n'a pas souhaité prendre la responsabilité d'une telle déclaration. C'est pourquoi, le processus législatif a été initié à l'Assemblée Nationale par le groupe socialiste, rejoint en cela par toutes les formations politiques républicaines. Au Sénat, les responsables ont été de tous bords pour mener la bataille et c'est tant mieux. Un tel sujet n'aurait pas supporté de clivages ou bien de débats politiciens. La Marseillaise était entonnée dans l'hémicycle et à l'extérieur, comme elle l'est à chaque occasion, dans toute institution ou école arménienne. C'était, et c'est notre façon de dire merci à la République.

Le travail dans l'union

Il faut souligner le fait que cette victoire n'aurait pas pu devenir réalité sans le travail des organisations arméniennes de France qui dès 1994, avaient décidé de s'unir au sein du Comité du 24 Avril. L'union entre tous les Arméniens, partout en France, la mobilisation, le travail quotidien et méthodique en essayant de laisser de côté les clivages et les différences ont été fort utiles à ce combat. L'union avec l'Arménie a également été déterminante et il convient de rappeler les positions énergiques du Président Kotcharian sur le plan international, relavées en France par son excellence, Monsieur l'Ambassadeur d'Arménie.

L'union enfin, avec les formations politiques, les forces syndicales, les organisations des droits de l'homme, avec les communautés juive, grecque, chypriote, musulmane, ainsi qu'avec les démocrates turcs et kurdes, ou bien tout simplement avec les citoyens qui a permis d'accélérer le processus du vote de la loi pour que le 20e siècle ne se termine pas sans la reconnaissance de ce génocide. Le 29 janvier 2001, le 21e siècle pouvait effectivement commencer et donner confiance dans l'avenir, car après ce pas majeur franchi, rien ne pouvait plus être comme avant.

Enjeux d'aujourd'hui, enjeux de demain

Une année s'est écoulée depuis le vote de la loi et force est de constater que plus personne ne se hasarde à remettre en cause la réalité du génocide sauf les officiels turcs, leurs historiens et leurs journaux lorsque des avancées politiques supplémentaires sont enregistrées par les Arméniens. Toutefois, le risque existe et le lobbying turc reste très actif. Il paraît donc indispensable qu'en France le dispositif législatif soit renforcé afin que ceux qui pourraient essayer de nier ou bien de remettre en cause tout ou partie de la réalité du génocide soient punis par les tribunaux. Tel est le sens du travail de vigilance qui reste à mener ici et maintenant.Les actions d'ores et déjà engagées permettent d'espérer, dès le début de la prochaine mandature, des avancées significatives dans ce domaine. Les Français d'origine arménienne l'attendent et y accordent une attention toute particulière.

La mise en place d'un véritable dialogue de bien-entendants, et non pas de sourds, avec la Turquie, préoccupe également nos concitoyens et dans ce cadre, toutes les initiatives officielles pour que ce pays apure enfin son passé pour mieux construire son avenir seront les bienvenues. La France a vocation à faire entendre la voix de l'Europe et dans ce cadre, sa place et ses positions seront importantes à observer notamment pour ce qui concerne la candidature de la Turquie à l'Union Européenne. Pour cela, ce pays devra remplir les critères d'admission et l'un d'entre eux concerne la reconnaissance du génocide arménien et il faudra y être très attentif.

L'enseignement de l'Histoire, de la langue et de la culture arméniennes, la transmission de la mémoire dans les manuels scolaires, la création d'un véritable lieu, à Paris, de la mémoire et de la culture arméniennes ouvertes sur le monde, à caractère à la fois rétrospectif et prospectif ainsi que l'érection de la Statue de Komitas, à Paris, victime du génocide arménien constituent autant de chantiers qui attendent tous les responsables d'origine arménienne mais aussi leur environnement politique et républicain. Le travail est loin d'être achevé et la mobilisation sera de mise avec l'aide de toutes les composantes de la société française.

Enfin, l'attention portée à la République d'Arménie et la République du Haut Karabagh constituent aussi et surtout des axes de convergence. Verneuil disait «je suis français parce qu'arménien» et aucun Français d'origine arménienne ne saurait accepter que l'Arménie et le Karabagh se retrouvent dans des difficultés politiques, sociales ou économiques. Dans ce cadre, les exemples de mobilisation sont très nombreux et cela n'ira qu'en s'amplifiant.

Un an après la reconanissance par la France du génocide arménien de 1915, telles sont quelques unes des aspirations de nos concitoyens et toutes réponses et attention particulière seront autant de marques et de signes que nous ne manquerons pas de suivre et d'encourager.

A. G.

Paris, le 24 janvier 2002

Պ. Մովսէս Պէյաքճեան,
Օր. Լուսին Պէյաքճեան,
Տիկին Անայիս Պաղտոյեան,
Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պաղտոյեան,
Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Կիւրակոսեան,
Պ. Կարապետ Պաղտոյեան,
Տէր եւ Տիկին Ձորճ Թերզեան եւ զաւակները,
Քոյր Սիւսիլինէ Թերզեան
եւ բոլոր ազգականները կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր եւ հարազատին՝

ԱԼԻՍ ՊԱՂՏՃԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Աւրճեան)

մահը, որ պատահեցաւ Շաբաթ, Յունուար 26, ժամը 12-ին, 82 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Յունուար 30, ժամը 9-ին, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցին, իսկ թաղման կարգը՝ նոյն օրը, Գլամար էնթէրքոմիւնալ գերեզմանատունը, ժամը 15·30-ին:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ծաղկեպսակի փոխարէն նուիրատուութիւններ ընել հայկական կազմակերպութեանց:

«ՅԱՌԱՋ»· – Մեր ցաւակցութիւնները Պ. Մովսէս Պչաճեանի, ինչպէս նաեւ Պչաճեան, Պաղտոյեան ընտանիքներուն եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

(Յունուար 26 / 28)

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՆԻՒԹԸ ՊՈՒՏԻՆ – ԱԼԻԵՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԻՆ

Ադրբեջանի նախագահ Հ. Ալիեւ Մոսկուա այցին, նախագահ Պուտինի հետ հանդիպումին նիւթ եղած է Ղարաբաղի հարցն ալ: Վլադիմիր Պուտին ըսած է թէ կարգաւորման մէջ պէտք չէ յաղթողներ եւ պարտուածներ գտնուին եւ թէ իր երկիրը մեծապէս չահագրգռուած է այդ կարգաւորումով: Իսկ նախագահ Ալիեւ գոհունակութիւն յայտնած է որ Ռուսաստանի նախագահը գործնական միջոցներու կը դիմէ կարգաւորման ուղղութեամբ:

Ղարաբաղի հարցը տեղ գտած է երկու նախագահներու միասնական յայտարարութեան մէջ ալ: Հոն ըսուած է թէ Ռուսաստան եւ Ադրբեջան կրկին կը հաւաստեն չրջանային խնդիրներու կարգաւորման օժանդակելու իրենց վճռակամութիւնը, կարգաւորում՝ «միջազգային իրաւունքի հանրայայտ չափանիշներով եւ ամէնէն առաջ պետութիւններու գերիշխանութեան, տարածքային ամբողջականութեան եւ միջազգային ճանաչուած սահմաններու անխոտոխելիութեան սկզբունքով»:

ԳԻՒՄՐիի ՄԷՋ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՀԻՒՊԱՏՈՍԱՐԱՆ

Յունուար 25-ին Գիւմրիի մէջ պաշտօնապէս բացուած է ռուսական հիւպատոսարանը: Ան տարիէ մը ի վեր կը գործէր այցելու պաշտօնատարներու միջոցով, իսկ ներկայիս ունի վարձու գրասենեակ ուր կ'աշխատին հիւպատոսը, փոխ-հիւպատոսը, քարտուղարը: Բացման հանդիսութեան ելոյթ ունեցած են Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեան, Արտաքին փոխ-նախարար Ռ. Շուղարեան, Ռուսաստանի Երեւանի դեսպանը Ա. Դրիւկով, Շիրակի մարզպետ Ֆ. Փիրումեան, հիւպատոս Պ. Սուլիմկօ:

A l'occasion de la parution des ouvrages
«JARDIN NOIR. KARABAGH. RECIT DE GUERRE 1992-1994»
et
«L'ARME DU TERRORISME»
LE COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE
organise une soirée-débat
le vendredi 8 février à 20 heures 30
autour du thème

REGARDS SUR LA GUERRE

Les conséquences du 11 septembre dans le Caucase

Animée par
Pierre-Yves LE PRIOL
Journaliste à «La Croix»
En présence des auteurs :
Max SIVASLIAN
(*photographe*)
et
Gérard CHALIAND
(*politologue et essayiste, spécialiste en géopolitique*)
Maison de la Culture Arménienne
17, rue Bleue — 75009 Paris
—— Entrée libre ——

Renseignements auprès du CDCA :
Tél.: 01 44 83 07 02 · Fax: 01 42 46 81 59
Internet: http://www.cdca.asso.fr

COMPLET

UGAB - PARIS - IDF

Café-Théâtre

le samedi 2 février à 20 heures 30
l'UGAB-Paris IDF
et
la Troupe de Théâtre de l'UGAB
vous convient à une soirée
CAFE—THEATRE

«Cahier de vie»

Parfaitement imparfait

Mise en scène
par
Meguerditch BASMADJIAN
Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles 75017 Paris
(M° Courcelles)
Renseignements et réservations :
01 42 27 12 26

L'ECOLE
KHATCHADOUR ABOVIAN
de la
Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz
de Marseille
organise un

SUPER LOTO

le Dimanche 3 février à 15h
au Centre Culturel **Sahak - Mesrop**
339, ave du Prado — 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70
UN GROS LOT
et de nombreux lots de valeur...

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er
☎ 04 91 50 15 09

Vendredi 1er février à 20 heures

KRIKOR BELEDIAN
Ecrivain et Maître de Conférence à l'INALCO
présente et dédicace son ouvrage

«CINQUANTE ANS DE LITTERATURE ARMENIENNE EN FRANCE»
(Editions CNRS)

Exposition des revues littéraires et des œuvres originales des auteurs et écrivains arméniens de France

—— Entrée libre ——

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

loto

organisé par la Section **«Lola Sassouni»** de Marseille/Bd Oddo, **le dimanche 3 février à 15h**

Salle C.A.Q.
18, Bd Denis Papin, 13015 Marseille

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 30
MERCREDI
30 JANVIER
2002

LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շարաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·351 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20.351

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՕՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 28 / 29)

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՈՒ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԲԱՆԱԿԻ ՕՐՈՒԱՆ ՈՒՂԵՐՁՆԵՐԸ

Բանակի օրուան ու Հայոց ոյժերու տանտէրական ուղերձներ յղած են Նախագահ Ռ. Քոչարեան եւ վարչապետ Ա. Մարգարեան: Երկուքն ալ չեշտած են արցախեան պատերազմին օրերուն կազմաւորուած զինեալ ուժերուն այսօր երկրին ապահովութեան, ամրապնդումին մէջ ըստանձնած առաջնային դերը: Ընդգծած են տանտէրական ընթացքին զօրապետներու մեծ նուիրումին, մայրերու համբերութեան, ընկերներու եւ եղբայրներու քաջութեան չնորհիւ արձանագրուած յաղողութիւնը: Ուղերձները լաւարտած են չնորհաւորական խօսքերով ու նոր յաղթանակներու մաղթանքով:

Նոյն առիթիւ նախագահ Ռ. Քոչարեան Յունուար 25-ի հրամանագիրով զինուորական աստիճաններ ու մետալներ չնորհած է Պաշտպանութեան նախարարի տեղակալներ՝ Միքայէլ Ցարուքեանեանին, Միքայէլ Գրիգորեանին, Ալեք Միրզաբեկեանին, նաեւ այլ զինուորականներու:

*
**

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԵՒ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԵՌԱԲԼՈՒՐ ԱՅՑԵԼԱԾ

Զինեալ ուժերու հիմնադրումին տասնեորդ տարեդարձին օրը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ. եւ նախագահ Ռ. Քոչարեան Պաշտպանութեան նախարարութեան մէջ ներկայ գտնուած են զինեալ ուժերու մարտական դրօշին Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեանի յանձնումի արարողութեան: Ցանձնումէն առաջ Կաթողիկոսը օրհնած է դրօշը: Ճեռոյ ինք ու նախագահը զոյգած են եռաբլուր յարդանք մատուցանելու զոհերու յիշատակին: Իրենց ընկերացած են ԼՂՀ նախագահը Ա. Ղուկասեան, բարձրաստիճան պաշտօնատարներ, զինուորականներ:

*
**

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾՈՑ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՆԻԻ – ԵՈՐՔԻ ՄԷՋ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՖՈՐՈՒՄԻՆ

Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան Համաշխարհային տնտեսական ֆորումին մասնակցելու համար Նիւ-Եորք կը մեկնի Յունուար 30-ին: Այդ ֆորումին, որ Տաւոսի փոխարէն այս անգամ տեղի կ'ունենայ Նիւ-Եորք, կը մասնակցին 30 երկիրներու նախագահներ ու նախարարապետներ, 100 նախարարներ, արհմիութիւններու ներկայացուցիչ, գործարար եւ այլ հազար հրաւիրեալներ:

*
**

Հ. ԱԼԻԵԻ ՄՈՍԿՈՒԱ ԱՅՑԻՆ ՄԱՍԻՆ

Աղրբեջանի նախագահը Հ. Ալիեւ Մոսկուայէն վերադարձին Բաքուի օդակայանին մէջ լրագրողներու հարցումներուն պատասխանելով ըսած է թէ իր այցը մեծ խթան եղաւ երկու երկիրներու փոխադարձ յարաբերութիւններուն զարգացումին եւ թէ ինք գոհ է այցին արդիւնքներէն: Ասկէ զատ, Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորման խնդրին մասին ալ, Ալիեւ յայտնած է թէ ինք դիմած է նախագահ Պուտինի, որպէսզի Ռուսաստան լրացուցիչ միջոցներու ձեռնարկէ խաղաղութեան հասնելու համար: «Ռուսաստան կրնայ վճռական դեր խաղալ այդ հարցին մէջ» ըսած է ան:

*
**

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ ԹՐՔԱԿԱՆ ԱՌԵՒՏՈՒՐԻ ԿԵՂՐՈՆ

Հայ-թրքական առեւտրական զարգացման խորհուրդին Երեւանի մէջ թրքական առեւտուրի կեդրոն բանալու ծրագիրը, ըստ Հայաստանի գործարարներու եւ արդիւնաբերողներու միութեան նախագահ Արսէն Ղազարեանի, հայ-թրքական տնտեսական յարաբերութիւններուն զարկ տալու նպատակը կը հետապնդէ: Անոր կարծիքով, նման մտադրութեան իրականացումը կապուած է, ամէն բանէ առաջ, երկու երկիրներուն միջեւ երկու ուղղութեամբ ապրանք փոխադրելու կարելիութիւն ստեղծելու թուրք կառավարութեան կեցուածքին:

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՒԱՑ ԴԻՒԱՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔ

Արտաքին գործերու նախարարութեան բանբեր Ջիւնիկ Աղաջանեան մամուլին յայտնած է թէ Դեկտեմբեր 12-էն ի վեր նոր օրէնք մը կը գործէ, թոյլ տալով որ սփիւռքահայ դիւանագէտներ որոնք Հայաստանի պաշտօնատարներ են, հայկական հետ կարենան պահել իրենց առաջին քաղաքացիութիւնը: Բացառութիւն պիտի կարենան կազմել միայն նախարարի ու փոխ-նախարարի պաշտօն ունեցողները եւ արտաքին գործերու նախարարութեան բանբերը: Այս նոր կարգադրութեամբ Հայաստանի Աւետարիոյ եւ Օ.Էմ.Սէ.Ը.ի մօտ դեսպան Ճ. Թապիպեան եւ Եւրոպայի խորհուրդին մօտ դեսպան Ք. Տէր-Ստեփանեան պիտի կարենան պահել իրենց ամերիկեան եւ ֆրանսական քաղաքացութիւնը, հակառակ ծագած ընդդիմութեան, Պէրլուսքոնի յաջողեցաւ տեղաւորել Իտալիոյ երկրորդ կուսակցութեան պարագլուխը:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ պատահական յանցադործութիւնը աղէտալի համեմատութիւններու հասած է, մինչեւ իսկ պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն: Աւելի քան ղալի յաւելումներ կրած են կողոպուտները, յարձակումները եւ մանաւանդ պինեալ յարձակումները: Պաշտօնական թիւերը կը նշեն 7,69%-ի յաւելում մը: Մորվրդանչական 4 միլիոն կողոպուտներու սահմանը լայնօրէն անցած է: Ցանցադարձներու տարիքն ալ երթալով կը նուազի եւ ասոնց մեծ մասը 13 տարեկանէն վար է: Ժ. Փ. Շեվէնըմանի, Ներքին նախկին նախարարին համաձայն այս յաւելումին պատճառն է կառավարութեան անկարողութիւնը անհրաժեշտ միջոցներ ձեռք առնելու: Ոստիկանութեան զլխաւոր սենտիքային համար վերոնչեալ թիւերը չեն համապատասխաներ իրականութեան, հարկ է 2 կամ 3 անգամ բազմապատկել, որովհետեւ հոն նկատի չեն առնուած, օրինակ, կառքերու հրկիզումը, անցորդներու վրայ դործուած ամէնօրեայ գողութիւնները,, նաեւ բազմաթիւ պարագաներ, որովհետեւ բողոք չէ ներկայացուած: Նկատելի է նաեւ որ յանցադործութիւնը լայնօրէն կը տարածուի եւ չի սահմանափակուիր «զգայուն» կամ «դժուար» տրակուած արուարձաններու մէջ: Գիւղական չրջաններն ալ, որոնք ցարդ հանդիստ էին, թիւրախ զարձած են յարձակումներ: Նախագահական թեկնածուներու գլխաւոր նիւթը պիտի ըլլայ ապահովութիւնը, բայց, ցարդ, ոչ ոք լուծում գտած է:

ՊՐԻՍՔԻ ՄԷՋ, Յունուար 28-ին, 15 Արտաքին նախարարները քննած են Եւրոպական համագումարին աշխատանքի պայմանները: Ծանօթ է որ Եւրոպայի ապագան պատրաստելու կոչուած այդ մարմինը, որու կը նախագահէ Վ. Ժիսքար տ'Էսթէն իր աշխատանքները կը սկսի Փետրուարի վերջ: Անհամ հարց մը ստեղծեց Պէրլուսքոնի, որ նաեւ Արտաքին նախարարն է Իտալիոյ, ներկայացուցիչ նշանակելով ձանֆրանքօ Ֆինին, հիմնադիրը Իտալական Ընկերային Շարժումին, որու նոր - ֆաշիստական անցեալը կը խանդարէր 14-երը: Նշանակումէն քիչ առաջ, Ֆինի յայտարարած էր· - «Այսօր, այլեւս չեմ լսեր որ Մուսոլինի 20-րդ դարու պետական մեծագոյն դէմքը եղած է», վերջնապէս խզելով իր անցեալին հետ:

ՍԱՂԱՆԻՍՏԱՆի վոխանդման չրջանի կառավարութեան պետը՝ Համիտ Քարզայի մեծ պատիւներով ընդունուած է Պուշի կողմէ: Քարզայի կրցաւ 50 միլիոն տոլար ձեռք ձգել, որ կ'աւելցուի 4·5 միլիառ տոլարի տնտեսական օգնութեան, զոր միջազգային հաւաքականութիւնը խոստացած էր Թոքիոյի մէջ:

ԼԱԿՈՍԻ ՄԷՋ (Նիժերիա), Յունուար 27-ի իրիկունը հսկայ հրդեհ մը ծագած էր վինամթերքի պահեստանոցի մը մէջ եւ արդէն իսկ 600 դիակներ յայտնաբերուած էին, բայց, վախ կար որ այս թիւը վերջնական քնոյթ չունենար:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԱԼԺԵՐիՈՑ կարդ մը քաղաքներու մէջ, Յունուար 23-էն 27, ինչ իսլամապաշտներ սպաննուած են եւ 30 ուրիշներ ալ ձերբակալուած ապահովութեան ուժերու կողմէ:

ԹՈՒՐՔ ԵՐԵՍփՈԽԱՆՈՒՀի ՄԸ, որ համբաւ չինած էր դատապարտելով ոստիկանատուներու մէջ կիրարկուած չարչարանքը, Յունուար 27ին իր խոկ կուսակցութիւնը հիմնած է, ըստ Անատոլու դործակալութեան: Սեմա Փիչքինսիւթ, 50 տարեկան, Ներքին նախարարութեան յանձնած է Ընկերային ժողովրդավար կուսակցութեան ծրագիրը կանոնադիրը:

ԷՔՈՒԱԹՈՐի օդանաւային ընկերութեան Պօյինկ մը, որ Քուիթոյէն Թիւլքան կ'երթար (Գալոմպիոյ մօտ) կորսուած է 94 ճամբորդներով: Կը կարծուի որ չախտուած է Նարինօ գաւառին մէջ: Գիւղացիները լսած են որ տեսած են օդանաւ մէջ որ չատ ցածէն կը թռչէր, ապա անհետացած է մշուշին մէջ:

ՄԵԾՆ - ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ հիւսիսային չըրջանը բուռն փոթորիկի ենթարկուած է չաբաթավերջին, գլխաւորաբար Սկովտիա, ուր առնուազն եօթը մեռեալ կայ:

ՓԱՔԻՍՏԱՆի ՄԷՋ, ամերիկեան Ուոլ Սթրիթ ձըրնըլի մէկ լրագրողը պատանդ առնուած է իսլամապաշտ խմբակի մը կողմէ, որ ստանձնած է առեւանգումը եւ յայտարարած թէ արարքը գործուած է բողոքելու համար կուանթանամոյի թալիպանամէտ գերիներու կեանքի պայմաններուն դէմ: Համացանցի վրայ ցուցադրուած է Տանիէլ Փըրլի նկարը: Լրագրողը, 38 տարեկան անհետացած էր Յունուար 23-էն ի վեր: Նկարին կցուած գիրը կը ճշդէ որ Ամերիկացին կը գտնուի «չատ անմարդկային պայմաններու» մէջ, նման կուանթանամոյի արգելափակուածներու պայմաններուն:

ՓԱՐԻԶի պատժական դատարանի 13-րդ սենեակը Սանթիէլ գեղձարարութեան վճիռը արձակեց Յունուար 28-ին: 124 ամբաստանեալ համարուած անձերէն (12-ը Իսրայէլ փախած) 82-ը դատապարտուեցան բանտարկութեան 1-էն 3 տարի, երբեմն ալ յետաձգումով: Կայ նաեւ 23,4 միլիոն Եւրօ հատուցում վճարելու պատիժ մը: Անչուչտ վերաքննութեան դիմած են բոլորն ալ: Ծանրագոյն պատիժները կրողները փախած են չատոնց: Ծանօթ է որ հարցը կը վերաբերի դրամի օրինակացման, չէքերու չահատակութեան մը միջոցաւ, Ֆրանսայէն Իսրայէլ երթուդարձով:

Վ. ՏԱՏՐԵԱՆի ԵՒ Ի. ԹԷՐՆՈՆի ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ ԱՅՑԷ ՆՈՒՐ ԶԱՐԱՓՕԼՈՒ ՄԱՀԱՑԱԾ

Պոլսոյ մէջ Յունուար 28-ին մահացած է թուրք հրատարակիչ Այչէ Նուր Զարաքօլու որ յանուն ժողովրդավարութեան եւ մարդկային իրաւունքներու պաչտպանութեան մղած պայքարով տեւական հալածանքի թիրախ էր Թուրքիոյ մէջ: Անոր «Պէլգէ» հրատարակչատունէն ի միջի այլոց լոյս տեսած էին Ի. Թէրնոնի «Հայկական թագուն» (1993) եւ Վ. Տատրեանի «Ցեղասպանութիւնը ազգային եւ մարդկային դիտանկիւնէ» (1995) հատորները: Ատոնց ու Թուրքիոյ մէջ ոչ արտօնեալ այլ պիրքերու լոյս ընծայման առիթիւ Ա.Ն. Զարաքօլուի դէմ 33 դատ բացուած էր ու ան 1994-ին եւ 1996-ին հինգական ամիս բանտարկուած: Հետաքրքրական է նչել որ Վ. Տատրեանի հատորին առիթիւ բացուած դատը աւարտած էր նոր անպարտ արձակումով:

Քաջարի հրատարակչուհին իր պատրաստած «Մարչ Նոսթրում» չարքով ալ լոյս ընծայած էր փոքրամասնութիւններու իրաւունքներուն, մինչերկրականեան եւ անատոլեան ծագումով գրականութեան նուիրուած հատորներու:

Մեծապէս գնահատուած մարդկային իրաւունքներու, նաեւ գրական միջազդային չրջանակներէն, Ա.Ն. Զարաքօլու արժանի նկատուած էր գանազան մրցանակներու, պարգեւներու: Բաներ որոնք աւելի չեշտած էին իր անձին դէմ թրքական իչխանութիւններու թշնամութիւնը, մանաւանդ որ ան չրջան մը քաղաքական դործունէութիւն ալ տարած էր քրտական կուսակցութիւններու մէջ: Երկար տաեն իրեն մերժած էին անցագիր տալ, արդելք ըլլալով արտասահման մեկնելուն:

Մնած էր 1946-ին, մօտ երկու տարիէ ի վեր քաղցկեղէ կը տառապէր: Կինն էր նոյն պայքարին հետեւորդ, ծանօթ լրագրող Ռ. Զարաքօլուի:

ԱՄԵՆՈՒՆ ԳԻՏԵՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՐԴԻԿ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՐԴԻԿ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԳԵՐՆԵՐ

2001

ՔՐՄՆԻԿԱԳԻՐ
Եւսեբէոս

Կրկին Հայրենիք:

Ուզեմ չուզեմ սիրտս կը կծկուի: Շաբունականին ճամբորդութիւններու վարժուած այս անտարբեր սիրտը, հազիւ Շուարթնոցի օդակայան ժամանէ, տեսակ մը անբացատրելի յուզումներու մէջ կը սուզուի:

Ոչ. չկարծէք որ տխրութիւնը կը պատճառուի, որովհետեւ արեւմտեան չողչողուն օդակայանէ մը վերջ, երեւանինը, մթին եւ ողորմելի կը թուի: Ընդհակառակն, այդ ամէնն է որ մէջս կը խլրտի: Ձեմ գիտեր թէ նոյն յուզումները պիտի ապրի՞մ երբ մեր օդակայանն ալ դառնայ, ինչպէս խոստացեր է մեր արժանապինաշատ ազնիւ գործարարը, յառաջացած երկիրներու չքեղ, սառած փայլքով, անհոգի սրահներով տարածութիւն մը, որուն ապակիէ դուռներէն, հազարաւոր ուրուականներու նման, ես ալ պիտի գամ ու անցնիմ, մաքուր համազգեստներու մէջ ծածկուած, մեքենայացած ժպիտներով պաշտօնեաներէ դիմաւորուելով:

Հիմակուանը իր անուշութիւնը ունի: Օդանաւէն կ'իջնես, կը քալես, առանց գիտնալու թէ ո՞ր ծակէն պէտք է դուրս ելլել. աւելի ճիշդը՝ ներս մտնել: Մութին մէջ ջրվող քանի մը զինեալները, յայտնի չէ թէ ապահովութի՞ւն ներշնչելու թէ ճամբորդներուն վախ ազդելու համար են, բայց գոնէ, գիտես որ հայ են. լեզուդ կը հասկնան. վստահութիւն ունիս որ վնաս չեն հասցներ քեզի: Մուտքի սանդուխներուն վրայ, զինուորական համազգեստով, բազրիքներուն վրայ նստած երիտասարդն ալ որ մանկութեանս ընկերներէն մէկուն կը նմանի, սովետական կաթսայանման գլխարկը գլխուն, անբաժանելի արեւածաղիկը բերնին, քեզ արդէն կը պատրաստէ այն նոր մթնոլորտին որ քիւղդ պիտի ըլլայ այցելութեանդ տեւողութեան ամբողջ ընթացքին: Սկզբունքը չատ պիտի զայրացնէ քեզ. ատեն մը վերջ, պիտի վարժուիս. իսկ վերջապէս, ոչ միայն բնական պիտի թուի քեզի, այլ զարմանալիօրէն, նոյնիսկ հաճելի, եւ կարօտով պիտի բաժնուիս այդ բոլոր տարօրինակութիւններէն, կըրկին վերադառնալու որոշումը արդէն իսկ տալով, օդակայանէն չբաժնուած:

Հայաստան իմ մանկութեանս Լիբանանն է: Երեւանը տղայութեանս Պէյրութը: Գուցէ, ա՛յս է որ, անբացատրելիօրէն, կը խօսի իմ սրտիս: Իմ Լիբանանէս եւ Պէյրութէս, ափսո՛ս, ոչինչ մնացած է այսօր: Մայրիի կանանչապատ անտառները տեղ տուած են կրաշաղախէ անդէմ, անճաշակ, բարձրայարկ, հոռմկական լեզէոններու նման չարուած տուներու: Լիբանանեան հրաշալի լեռնաշղթաներու տեսարանները փակուած են ամէն կողմէ, բնակիչները խեղդուած՝ չորս պատերու մէջ, անհամար կառքերու աղմուկներուն եւ ծուխի ապականութեան մէջ, խանութներու հայատառ գիրերը վոխարինուած՝ արաբերէնով եւ անգլերէնով, մարդիկ դառնացած երկարամեայ քաղաքական եղբայրասպան պատերազմէն, կորնցուցած ամէն ժպիտ, հեւ ի հեւ կը վազվզեն, օրն ի բուն, պատառ մը հացի եռեւէն, պարտադրաբար ստիպուելով իրենց փիլիկեան նկարագրին մաս կազմող սուտն ու խարդախութիւնը առաւել քազմապատկել, նիւթական չահ մը ապահովելու համար: Իմ Պէյրութս կը նմանէր այսօրուան Երեւանին, ուր հազիւ ժամանեմ, կը խորասուզուիմ հին օրերուս մթնոլորտին մէջ:

Օդակայանէն դեռ դուրս չելած, արդէն պայուսակդ կը քաշկռտուի, մի քանի անկոչ վարորդներու կողմէ, որոնց միակ նպատակը քեզ տուն հասցնել է եւ մի քանի դրամ վաստկիլ:

Ամէն կողմ նախապատերազմեան ամայութիւն: Աղբէն, այնքան տարօրինակ ժամու մը վայրկեանը կը կատարէ մեր օդանաւը. ոչ պիշեր է, ոչ արեւածագ. քնու-թիւնը առաջինէն հեռանալու եւ երկրորդին մօտենալու փորձերու մէջ, մենք քընացած ենք տունի ճամբան:

Այդ եւ ձախ բլուրներուն վրայ բարձրացած խրճիթանման տուները, որոնց կըպած ՆՈՐ մակդիրը, (Նոր Կիլիկիա, Նորաչէն) 70-ամեակը բոլորած վարչակարգի մը հեգնանքի յուշարձաններ որպէս, դարձեալ կը յիշեցնեն 40-ական տարիներու իմ Պէյրութս, երբ Աչրաֆիէի պատշգամէս ո՛ր կողմն ալ ուղղէի հայեացքս, անպատճառ պիտի հանդիպէի հայկական հիւղաւանի մը. Քարանթինա, Նոր Հաճըն, Խալիլ Պաատուի, Նոր Մարաշ, Մալաթիա, Ատանա, ուր անհամար բոկոտն քերծուած զանկերով կենսուրախ մանուկներ արհամարհելով իրենց թշուառ վիճակը, կէս հայերէն, կէս թըրքերէնով կը զուարճանային, իրենց իսկ ստեղծած խաղալիքներով: Անոնցմէ մաս մը, յաջորդ առաւօտ, հետիոտն պիտի բարձրանային մեր բլուրը, գային. նըստէին դրասեղանիս մօտ, կմկմալով պիտի հեգնէին հայերէն դժուար նախադասութիւններ, Պր. Կարապետին գրպանի ժամացոյցի շղթային ապառնալիքին տակ, հեռաւոր կերպով իսկ, մտքերնէն չանցնելով, որ օր մը պիտի դառնային գրող, հրապարակագիր, հանրային գործիչ, երեւելի գործարար եւ նորակազմ գաղութին զազացման հիմնական տարրերը: Ա՛խ, որքան անուշութիւն ունէր այդ տարիներուն Պէյրութը:

Կար մեր Հ. Մ. Ը. Մ.ը եւ հայրենադարձութեան պատրաստուող «յառաջդիմականներու» Բաղրամեան Ֆութպոլի խումբերը. երկու կողմերն ալ ունէին իրենց «կուռքերը»: Ո՞վ էի յիշեր Հաճի Հայկը, Վարդիվառը: Տարեցները խըրճիթներու առջեւ, նարտիի սեղաններուն տուրջ հաւաքուած, ԵՐԿԻՐի բարիքներու մասին եւ տեղահանութեան թարմ յուշերը կը նորոգէին: Մեր աչխարհը բոլորովին ուրիշ էր: Մեր գնդիկը, մեր հոլը, մեր ֆութպոլը, մեր ակումբը, ուր փինկ-փոնկի նոր սեղաններ հասած էին. ես բացի գնդիկէն, որու թաղային ախոյեանն էի, անուն հանած էի նաեւ փինկ-փոնկի մարզէն ներս, ինծմէ մեծերուն հետ քաջարար պայքարելով: Հապա ի՞նչ ըսել մեր «եղբայրական-բարեկամական» ոտնդունտի մրցումներուն, թաղի արաբական (քրիստոնեայ) խումբերուն հետ, որոնք առանց բացառութեան, մեր յաղթանակով, բայց հաւաքական կռիւով կը վերջանային: Հարկ էր, ամէն անգամ, նորանոր պատմութիւններ հնարել տուն վերադարձին, մեր ստացած վէրքերուն որպէս բացատրութիւն:

Ցաղթանակի կամուրջը անցած, Երեւան կը մտնենք արդէն: Աչքի զարնող նորութիւն մը ուշադրութիւնս կը գրաւէ: Ամէն, վարձակառքի վարորդս, հիացմունքով կ'արտայայտուի նորակառոյց այս պանդոկի մասին. Հ«թէլ Մէթրօփոլ. կը դովէ անոր յատկութիւնները, սենեակները, սպասարկութիւնը եւ տէրը՝ նախկին նախարար մը... որուն չնորհիւ քաղաքին մուտքը «չքեղացած» է: Աչքս երբեք ներս չէ մտած, ոչ ալ ճանչցած է տէրը: Ցայտնի է որ չէնքը, տիրոջ արտասովոր հարստութիւնը տպաւորած են զինք, ինչպէս յաճախ կը պատահի, իր չքաւոր մարդու հոգեբանութեան մէջ հերոսի վերածուած, երազանքներով ճօճուղ իր աչխարհին համար:

. . . . . .

Որպէս առաջին պարտականութիւն, առանց ժամանակ տրամադրելու հանդիստ կունենք, թաղամասիս նորութիւնները «հոտուռտուռ» կ'ելլեմ: Անկիւնի կրպակը, որուն վակուխլը տխրութիւն պատճառած էր ինծի, կրկին բաց է: Թաւ պեխերով Համլէթին փոխարէն, սեւաչուխ, ժպտերես օրիորդ մը նստած՝ Լիլիթ: Համլէթն ո՞ւր է. կը հարցնեմ: Ինչ չէ ճանչցած նախկին տէրը, բայց լմացած է որ Ռուսաստան գաղթած է:

Տարօրինակ երեւոյթ մը նկատեցի 2001 թուին Հայաստանին մէջ: Լիլիթ երիտասարդ է, թէեւ ոչ չատ գոհ, բայց չուզեր մտածել ամռամ Հայաստանէն հեռանալ: Համլէթ միջին տարիքի էր. ապրած սովետական տարիներուն, միշտ դժգոհ էր անկախութենէն: Կ'ապրէր հին օրերու երազներով: Այս սերունդն է որ, հիմնականօրէն արտագաղթի հետամուտ է եւ ջուրէն դուրս գտնուող ճուկերու նման, անդադար տապլտուքի մէջ, նոյնիսկ արտատահմանի մէջ: Վարչակարգին փլուզումով, հիմնովին խախտած է իրենց հաւասարակշռութիւնը. եթէ չյաջողին բնականոն կեանք մը ապահովել, դատապարտուած են դժբախտ գոյութիւն մը քարշ տալու, մինչեւ իրենց կեանքին վերջը:

Երիտասարդ սերունդը, որ ոչինչ կը յիշէ սովետական շրջանէն, ինքզինքը դըրած է կարելի է ըսել. մանաւանդ իգական սերունդը, որուն համար անհամար դռներ բացուած են, սպառումի մեր նոր հայրենիքին մէջ. գրասենեակներու քարտուղարութիւն, վաճառատուներու հաշտակալ եւ դանձիչ, համակարգիչի ասպարէզ, մամուլ եւ հեռատեսիլ, ուր իգական սերունդի ներկայացուցիչները չախչախիչ մեծամասնութիւն կը կազմեն, պարարուեստ, թատրոն, եւ այլն:

Տղաքը Հայաստանի պատժուած դասակարգը կը կազմեն: Երկու տարի պինուրութիւնը կը խախտէ իրենց քնականոն կեանքը: Չեն գիտեր ի՛նչ հնարքներ գործածել խուսափելու համար անկէ: Մարդկային գետնի վրայ ամէն իրաւունք կունենամ իրենց: Իշխանաւորներու եւ հզորներու զաւակները այդ վախը չունին: Զինուորութեան ծառայութեան մէջ ըլլալով հանդերձ, տօնական համազգեստով եւ բջիջային հեռախօսներով, երեւանի զուարճութեան վայրերն են, մութ ապակիներով չքեղ կառքերու մէջ փողոցները կը չրջին ընկերներով եւ ընկերուհիներով:

Պարզ ընտանիքի երիտասարդ մը նախապինուորութեան սպասումէն սարսափած՝ եւ յետ պինուորութենէն կէս ապուշ վերադարձած, չատ քիչ առպարէզ ունի իր դիմաց: Կ'ըսուի որ համեմատած անցեալին՝ Հայոց բանակը աւելի մարդկային դարձած է: Վայրագ պատիժները, սպանութիւնները եւ անճնասպանութիւնները համեմատաբար նուազած են. բայց գոյութիւն ունին դժբախտաբար եւ կը սարսափեցնեն ծնողները: Շատ քիչեր դրական պատկեր ունին բանակին մասին: Զարմանալի է այս որքա՜ն դժուար է մարդուն մարդկայինըլլալ. մէջի անասունը, վայրենին, միշտ տեղ մը դուրս կու գայ:

Աչխարհուկի թերթավաճառս, քիչ մը աւելի ժժդունած, քիչ մը աւելի թախծոտ աչքերով, հաստատիմ, տեղն է: Պահ մը աչքերը կը զուարթանան զիս տեսնելով. չեմ կարծեր որ միայն լաւ յաճախորդ ըլլալուս համար է: Երիտասարդ մայր մըն է, պինուորութեան տարիքի զաւակի տէր, ալեհեր մազերս, միտքի մարդ ըլլալս, սկիզբէն ի վեր վստահութիւն ներշնչած են եւ կամաց-կամաց բաժնեկից դարձուցած իր անձնական ապրումներուն: Հիւանդ ամուսին, անգործութիւն, կերակրելիք բերաններ, մեծ մայր, դպրոցական ծախքեր զինք դատապարտած են օրն ի բուն բանտարկուելու այս փոքրիկ, անճուկ կրպակին մէջ, ձմեռուան սառոյցին, ամառուան անտանելի տաքերուն. ինք բարձրագոյն ուսումի տէր կին է որ ուրիշ ելք չունի:

Հարազատներու նման կը բարեւենք, կը ժպտինք իրարու, կը սկսիմ թուարկումը ուզած թերթերուս:

- Հաճիս, ԱԶԳ:

- «Ա՞զգ... ազգ ունի՞ն որ քանդեցին ազգերնիս, քանդեցին:

- Մէկ հատ ալ ԵՐԿԻՐ:

- «Երկիր չմնաց, հայրենակից, ա՛ն ալ դնաց ձեռքերնէս:

Երանի՛ ինծի: Ինչ լաւ սկսանք օրերնիս: Նոյնիսկ կատակով ըսուած, ցնցուեցայ. չուզեցի աւելի խորանալ խօսակցութեանս մէջ: Գիտեմ փորձառութեամբ որ իսկական ճշմարտութիւնները կամ կատակով դուրս կու գան, կամ սաստիկ բարկութեան մը պահուն:

Աղբէն Օփերայի առջեւն էի: Հարբուխ եղած բարձրախօսներ ամերիկեան երաժշտութիւն կը սփռէին հանրային պարտէզներու մէջ: Բոլորովին մոռցած էի որ անկախութեան տարեդարձն է: Գէշ չէր դրասենեակներու, պաշտօնարաններու ամայութիւնը բարձրախօսային երաժշտութեամբ լեցնելը: Այս իմ՛նչ տխուր տօնակատարութիւն: Փողոցները գրեթէ ամայի են: Մանուկները ուրախացնող ամէն ազգի մանր վաճառականներ արդէն գլխաւոր անկիւնները գրաւած են: Շաքարեղէն, արեւածաղիկ, եւ առաջին անգամ ըլլալով կը տեսնէի, իրարու մէջ ապուցած երկու փչիկներ, տարբեր գոյներով: Եթէ ծիծաղելի չըլլար, հատ մը պիտի գնէի եւ մինչեւ առաջին մանուկին հանդիպիլս, ուսումնասիրէի գաղտնիքը թէ ինչպէ՞ս մէջէ մէջ անցած են:

Մինչեւ Հրապարակ, ճամբու երկայնքին որ դուռն ա՛լ գարնեմ ծանօթի մը հանդիպելու յոյսով, փակ է: Անկախութեան օր: Երկրին ջերմաչափը, կեդրոնն է, Օփերայէն, Թումանեան, Սայաթ-Նովա երկարող եւ Աբովեան թեքուող թաղամասը, ուր խտացած է մայրաքաղաքի հարստութեան 75 տոկոսը, եթէ ոչ աւելին: Նորաձեւութեան խտալական մակնիշով խանութներ, դրամատուն, պանդոկ, խաղավայր, հոն են: Եթէ ապակեփեղկերը չեն փոշոտած, ցուցադրուած իրերը չեն դեղնած, նչան է թէ չարժում կայ: Շարժումի հետեւո՞նք է արդեօք, Աբովեանի մայթերուն քայքայումը:

Աչ-ձախ մի նայիք: Վայրկեան մը համեցէք ինծի հետ մայթերուն նայելով քալել դերարդիական Երեւան պանդոկէն մինչեւ հրապարակ: Հազիւ 60 մեթր երկարութիւն ունի, բայց 160 փոսերով, կոտրտած սալիկներով ճոխացած: Երեւան ունի արքայանման քաղաքապետ, գլխաւոր ճարտարապետ, ճարտարապետներու բազմութիւն մը Երեւան-Նախիջեւանի կապուած, որոնց գլխաւոր մտահոգութիւնը, կարծես, սովետական չրջանէն մնացած ընդարձակ, սիրուն պուրակներն ու հանրային պարտէզները քանդել, այս եւ այն իշխանաւորին պանդոկներ, սրճարաններ կառուցանելն է: Մայթերը կարգի դնելու համար թաղապետն ալ հեռիք է: Ձարտարապետներու բազմութեան փոխարէն, բազմութիւն մը աչխատող բազուկներու անհրաժեչտութիւնը կը ըզգացուի: Ձեմ կարծեր որ այդ մի քանի անհրաժեչտ աչխատանքներուն համար դումար պակսի քաղաքապետարանի գանձանակին մէջ: Մեր «նոր» Հայերու ընչաքաղցութիւնը այնքան զարգացած է որ այդ մանր բաներուն անդրադառնալու կարողութենէն բոլորովին զրկուած են: Իրենք այդ մայթերուն վրայ քալողը չեն. Մերսէտեսով կ'անցնին, թող քալողը մտածէ...:

Ուրիշ տարօրինակութիւն մը զիս ուղղակի ելեկտրացնցումի ենթարկեց:

Մինչեւ 1991 թուականը, անկախութեան բարեբաստիկ օրը, Հայաստան սեփականատէր դուրս չունէր: Պետութիւնն էր միակ, միահեծան սեփականատէրը քաղաքներուն, հողին, ջուրին, մայթերուն, պարտէզներուն եւ այլն: Ինքնութեամբ սկսաւ սեփականաչնորհում: Հիանալի գործ:

Այսօր, անկախութենէն տասը տարի վերջ, որո՛ւ որ հարցնելու ըլլաս թէ սա՛ պանդոկը, սրճարանը, պալատը, գործատունը, վաճառատունը, կառատունը եւ այլն, եւ այլն... որո՞ւ կը պատկանի, պատասխանը, ցաւալիօրէն, միչտ նոյնն է. այսինչ նախարարին, այնինչ զօրավարին, բարձրադոյն պաչտօնեային, վարչապետի, նախագահի, պատգամաւորի չրջանակին...: Կը տիպուիս եզրակացնել՝ ո՛չ թէ սեփականաչնորհում տեղի ունեցած է, այլ ԱԽԱՐՈՒԹԻՒՆ...: Ողբամ զքեզ, Հայոց աչխարհ: Դարերով Արարը, Թուրքը, Թաթարը թալաներ են մեզ: Հերոսաբար միչտ ոտքի ելած ենք օր մը անկախանալու երազանքով, բայց երբ քու անկախացած «որդիներդ» քեզ կը թալանեն... երազներդ փուլ կուգան. պանդխտութեան ցուպը ձեռքիդ կը տիպուիս հեռանալ անվերադարձ...:

(Շար. 1)

ՀԱՑԱՍՏԱՆՅԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՈՐՏԵ՞Ղ ԵՍ ՀԱՆԴՉՈՒՄ ՀԻՄԱ

«Առանց Արփիկի՝ Չարենցի մասին գրել հնարաւոր չէ... Նա ամէն ինչ էր Չարենցի համար, առանց որի իր կեանքը չէր պատկերացուում»։

Մարօ Ալազան

– 1986 թուականին մի հեռախօսազանգ լսուեց. Կոմիտասի անուան Պանթէոնում քանդում են Չարենցի վաղամեռիկ կնոջ՝ Արփենիկ Տէր-Աստուածատրեանի գերեզմանը։ Զանգողը տուն – թանգարանի հաշուապահի (այսօր արդէն հանդուցեալ)՝ Լիլիա Աբրահամեանի չինարար եղբայրն էր (նոյնպէս հանդուցեալ), – պատմում է բանաստեղծի տուն – թանգարանի գլխաւոր ֆոնդապահ Գլարա Յովհաննէսը։

Վերջինս լուսանկարչի հետ տեղ է հասնում այն պահին, երբ գերեզմանն ամբողջութեամբ քանդուել էր։ «Մնացել էր բետոնապատ մի կամար, որն, ըստ յուշքարների, Չարենցը կառուցել էր, հաւանաբար, որ սիրելին չմգմուի հողի տակ։ Փնտռեցինք ու հողի տակ գտանք գազպի բռնակներից մէկը», – չարունակում է Գ. Յովհաննէսը։

Ճակատագրի կամքով այսօր գերեզման չունեն թէ դարի բանաստեղծը, թէ նրա վաղամեռիկ կինը, որին Չարենցը նուիրեց «խպիկական լուսաբաց» պոէմը՝ հետեւեալ խօսուն ընծայագրով. «Նուիրում եմ այս գիրքս յիշատակին կնոջս, ընկերոջս, հերոսական բարեկամիս՝ Արփենիկ Չարենցին (Տէր-Աստուածատրեան), վախճանուած 1927 թուի Յունուարի 1-2-ի գիշերը, Երեւանի առաջին հիւանդանոցում»։ Փորձեցինք ըստ յուշագիրների եւ նրա ժամանակակիցների վերականգնել, թէ ինչպէս Արփենիկի գերեզմանը յայտնուեց Պանթէոնում։

«Ներկայիս Նալբանդեան փողոցի 21 չէնքից դուրս էին բերում մի զազազ։ Դագաղն իրենց ուսերին կրում էին գրողներ, նկարիչներ եւ պաշտօնեայ մարդիկ։ Դագաղը Նալբանդեան փողոցից Ապիզբեկովի հրապարակով դէպի Աբովեան փողոց, Ռոզա Լիւքսեմբուրգի փողոց, ներկայիս պետկրկէսի մօտով տանում էին քաղաքային գերեզմանատուն։ Յուղարկաւորների մէջից մինչեւ գերեզմանատուն լսւում էր մի բարձր, սրտաճմլիկ ձայն. Չարենցի լացն էր իր պաշտելի կնոջ զազազի ետեւից» (Վահան Յովսէփեան. «Չարենցեան մտաբերումներ»)։ Որտե՞ղ է ամփոփուել Արփենիկը, Պանթէոնի՞ր հատուածում։ «Գիտում ենք Մեր կոչուած գերեզմանատունը, ուր հիմա Կոմիտասի անուան զբօսայգին է։ Քարէ ցանկապատից այն կողմ, հէնց մուտքի դիմաց հասարակ, գորշ տուֆէ մի չիրմաքար կայ, վրան գրած՝ Արփենիկ Չարենց, ծննդեան ու մահուան թուականներով» (Հրաչեայ Յովհաննիսեան. «Ոսկէ ամպ»)։ Ասել կ'ուզի, որ Արփենիկն ունեցել է չիրմաքար եւ այն պնդումներն էլ, թէ այդպիսին չէ եղել, հետեւաբար, ճիշդ չեն։ Գերեզմանից (որը հողին հաւասարեցուեց զազատար խողովակներ անցկացնելու պատճառով) «...այն կողմ մի ուրիշ գերեզման կայ՝ սեւ մարմարից, ցածրիկ, դա անցեալ տարի աշնանը մահացած ճարտարապետ Ալեքսանդր Թամանեանինն է։ Աւելի հեռուում՝ դարձեալ հասարակ տուֆէ մի չիրմաքար՝ վաղուց հեռացած Վրթանէս Փափազեանինը եւ յետոյ Պանթէոնը» (Հրաչեայ Յովհաննիսեան)։

Չարենցի տուն – թանգարանի տնօրէն Լիլիթ Յակոբեանը, վկայակոչելով Ռիպսինա Ղազարեանին, տեղեկացրեց, որ բանաստեղծն ամէն օր այցելել է սիրելի կնոջ գերեզմանին, ժամերով նստել այնտեղ, յաճախ հարցնելով. «Ո՞վ է մեղնից յետոյ գերեզմանին տիրութիւն անելու»։ Լ. Յակոբեանն ասաց նաեւ, որ նախկին քաղաքապետ Վանօ Սիրադեղեանը (երբ նչւում էր Չարենցի 100-ամեակը) յանկուծակի իր է յայտնել իր եւ Ազատ Գասպարեանի հետ լինել Պանթէոնի վերոնչեալ տարածքում. «Նա ուզում էր վերականգնել Արփենիկի գերեզմանը։ Այն խորհրդանչական կը լինէր նաեւ Չարենցի համար»։ Հետաքրքիր է, որ 1986-ից առայսօր մամուլում չի եղել որեւէ հրապարակում կատարուածի վերաբերեալ։ Իսկ նրանք, ովքեր կարղացել են բանաստեղծի յուշագիրներին, դեռ հիմա էլ կարծում են, թէ Արփենիկ Չարենցի գերեզմանը գոյութիւն ունի եւ այն գտնւում է Պանթէոնում։

Արփենիկի գերեզմանն անճեռնմխելի չի եղել տարիներ չարունակ. «Մարդիկ փորել են, ինչ-որ բան են վերցրել»։ Իսկ թէ ինչ՝ յուշում է մեզ հետեւեալը։ Հրաչեայ Յովհաննիսեանին Արա Սարգսեանը պատմել էր. «Ես ներկայ էի Արփենիկի թաղմանը... Չարենցը մի քանի օրով դուրս էր եկել ուղղիչ տնից։ Ձմեռ էր։ Թաղման վերջին վայրկեաններին Չարենցը չոքեց, համբուրեց եւ ապա գրպանից հանելով մի կապոյտ տետր, որն, անշուշտ, նոր գրած բանաստեղծութիւններ էին, գցեց բաց զազազի մէջ։ Այդ տետրը ծածկուեց ու թաղուեց Արփենիկի հետ, հողի տակ...»։ Մարդիկ փընտռել են այդ... կապոյտ տետրը։

Արփենիկի անունը կրող Չարենցի դուստր Արփենիկ Չարենցի հետեւեալ խօսքերը, թէ. «Մարդու անձնական իրերը եւս տիրոջ ճակատագիրն են ունենում։ Այդպէս էր Չարենցի բախտը, որ պատմականօրէն կապուած էր ասես անձնական իրերի հետ» («Իմ համալսարանները»), այսօր կարելի է մի քիչ այլ կերպ արտայայտել. Չարենցի անձնական կեանքը հարստացնող անձինք յաճախ նոյն այն ճակատագիրն ունեցան, ինչ նրանց հոգեւոր ուղեկիցները եղաւ։ Ճակատագրի կամքով այսօր գերեզման չունեն թէ դարի հանճարը, թէ հանճարի անմնացորդ ուղեկիցը։

«Հիմա չկայ Արփենիկի գերեզմանը... Ինեզ Արփենիկ, – գրում է Հ. Յովհաննիսեանը, – ակացիաների չուքի տակ ընկած տխուր գերեզմանով որտե՞ղ ես հանդչում հիմա...»։

ՌՈՒԶԱՆ ՄԻՆԱՍԵԱՆ

«Ազատ», Յունուար 19

ԳՈՂՈՒԹԻՆ ԳՈՂՈՒԹ

ՕՐԹԱԳԻՒՂԻ (Պոլիս) Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մատաղօրհնութիւնն ու Թաղին Թարղմանչաց վարժարանին Սիրոյ սեղանը տեղի ունեցած են Յունուար 13-ին եւ հանրայի ուշադրութիւը հրաւիրած Յակոբ Պարոնեանով անմահացած այս երկու հաստատութիւններուն վրայ։ Հանդիսութեանց նախագահած է Մեսրոպ պատրիարք եւ այս կերպով, առաջմ, վերջ տուած է Սիրոյ սեղաններու ներկայ չգանուելու որոչումին, որ գրած էր Սիրոյ սեղաններու մթնոլորտէն իր ունեցած կարդ մը զանգատներէն։ Այս փոփոխութեան պատճառն այն եղած է, որ Օրթագիւղի Թաղային Մարհուրդը խոստացած էր յարդել պատրիարքին ցուցմունքները, Սիրոյ սեղանէն վերցնել օղիի գործածութիւնը, նաեւ հրաժարիլ նուիրատուներու անուններուը մի առ մի եւ չընդհատ կերպով կարդալէ։ Օրուան պատարագը մատուցանած է Տրդատ Քհնյ. Ուզունեան, արարողութեան նախագահած է պատրիարքը։ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ տեղի ունեցած է Սիրոյ սեղանը։ Օրուան հանդիսավարը եղած է Պ. Նալպանտ։ Վարժարանի հիմնադիր Հայկ Ասլան – եան կարդացած է տեղեկագիրը, որմէ պարզուած է նաեւ որ վարժարանին մէջ 59 աշակերտներ ձրի ուսում կը ստանան եւ պիւտճէն 70 միլիառի բաց մը ունի (մօտ (40·000 Եւրօ)։ Պ. Նալպանտ խրատուած է ներկաները, յիշեցնելով թէ Պոլսոյ համայնքը օրինակ կը տրուի ամբողջ Սփիւռքի մէջ։ Նուիրատուներու անունները չյիշուեցան եւ պատրիարքը արտասանեց իր «Հուսկ Բանք»ը։

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԻՏԱԼԻՈՅ ԱԶԱԿՈՂՄԵԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ԿԱՐՕՏՆԱՆ ՄՈՒՍՕԼԻՆԻՆ

Իտալիոյ մէջ սկսած է ուշադրութիւն դրաւել Փաշիսմի խորհրդանչաններու այժմէականացումը երեւոյթը։ Մուսոլինիի արձաններ, անոր պատկանող լուսնկներ, անոր անունով մկրտուած փողոցներ կը յայտնուին աշակողմեան կառավարութիւն ունեցող չրջաններու մէջ Մամուլը անդրադառնալով այդ երեւոյթին, հոն կը նչմարէ քաղաքական փոխվրէժի նպատակով ամէն միջոց արտօնեալ տեսնելու կեցուածքը։ Նաեւ ախտագին բան մը, քանի որ այդ կեցուածքը իտալական աջակողմեան հատուածին քով կը չեչտէ սպառնական, բիրտ ընթացք մը։ Այդ հատուածը հանրապետութեան պատմութիւնը կը նկատէ «յաղթականներուն ամբարտաւանութիւնը»։

Ճիշդ է որ հակաֆաչիստ թեւը ամբարտաւան ու յախուռն յայտնուեցաւ, Բ. աշխարհամարտին աւարտին իշխանութիւնը գէնքի ուժով գրաւելով։ Այսօրհանդերձ, այսօր էական կը համարուի այն որ ատոր յաղորդեցին ժողովրդավար բարգաւաճ վարչաձեւեր եւ ոչ՝ ապարատիւլ մենատիրութիւններ։

Այս տեսանկիւնէն դիտելով, ֆաչիստներու լոզունգներուն այժմէականացումը եւ Մուսոլինիի արձանները հոմանիշ կը նկատուին հանրապետական արժէքներու, ժողովրդավարութեան եւ քաղաքական ապատութիւններու արհամարհանքին։ Լրագրող Միչէլ Սէրրա «Լա Ռեփիւպլիֆա»ի մէջ գրելով այս մասին, հարց կու տայ թէ ինչի՞ կը ծառայէ Սիկիլիոյ մէկ փոքր դիւղին մէկ փողոցը պէչինթօ Մուսոլինի մկրտել ու փարիզի Վիկընթոլ կեդրոնին չանթերուն թիրախ ըլլալ։

Նոյն լրագրողը պատասխանելով իր իսկ հարցումին, կը գրէ թէ Մուսոլինիի անունով մկրտուած փողոցները եւ այլ խորհրդանչաններու վերադարձը կը մատնեն պատասխանական այն տրամադրութիւնը որ բռնութիւնը կ'իրկնել տեղանին, միլիոնական ժողովի մը, արտայայտելով աջակողմեան նոր տիպարներուն վերկնագիրը. «Մեզի դաս մի՛ տաք, դո՛ւք, միւս եւրոպացիներդ։ Մենք կը հետեւինք մեր ճամբուն»։

ՔԱՂՀԱՆ

ԹԻՒ 17 ԹԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԼԱ.

ԵՐԿՈՒ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐԸ

– Անակնկալ դործ մը պատահեցաւ, բարեկամի մը տունը գացի, դիչերը չթողուց, որ երթամ, հոն անցուցի։

– Մենք կասկածեցանք, թէ փորձանք մը եկած է գլուխդ։

– Չէ՛, բան մը չի կայ։

Եւ երիտասարդը վեր՝ իր սենեակը ելաւ։

Ամբողջ դիչերը անքուն անցուցած էր եւ ոտքի վրայ կենալու կարողութիւն չունէր։

Առանց հանուելու երկնցաւ անկողնին վրայ, եւ իսկոյն քունը տարաւ։

Ցերեկուան մօտ միայն արթնցաւ։

Իր դեղանի դրացուհիին ձայնը լսեց, որ իր սովորական երգերը կ'երգէր։

Ափիկա տեսակ մը հրաւէր էր իրեն ուղղուած։

Երիտասարդը անմիջապէս վար ցատքեց անկողինէն, երեսը լուաց եւ փութաց պատուհանին քով։

– Բարի լոյս, – ըսաւ ժպտուն դէմքով մը։

– Բարեւ, – պատասխանեց կինը, – դիս մոռատանջութեան մատնեցիր... ժամ մըն է, որ եկած եմ պատուհանին առջեւ եւ քեզի սպասեմ, ու դուն չես երեւար... ի զո՞ւր երգեցի, յուսալով, որ ձայնս կ'առնես, կուգաս։

– Կը ներես, դուրս ելած էի առտուն կանուխ, հիմա վերադարձայ, – պատասխանեց երիտասարդը՝ ինքզինքը չմեղադրելով։

– Չես դիտեր, երէկ դիչեր որքա՜ն սըրտադող կրեցի տունէս մեկնելէն ետքը, ինչ մեծ անհոգեմութիւն էր ըրածդ։

– Բայց կը տեսնես որեւէ հետեւանք չունեցաւ, – պատասխանեց Տրդատ ժպտելով։

– Բարեբախտաբար, բայց պատմէ՛, տեսնեմ, թէ ինչպէս տունէն դուրս ելար առանց տեսնուելու եւ առանց որեւէ կասկած յարուցանելու։

– Շատ դիւրաւ, ամուսինդ եւ իր հիւրերը ալ չնչա՛փ կարեւոր խօսակցութեան մը բռնուած էին, որ իմ մեկնումս անդիտելի անցաւ։

– Երկար առեն մնացի՞ր վերնայարկը։

– Չէ, – պատասխանեց Տրդատ, – քու մեկնելէդ քիչ ետքը ես ալ գացի։

– Աստուած իմ, որչա՜փ սրտադող կրեցի մինչեւ վերադարձս, – ըսաւ գեղուհին։

– Շատ կը ցաւիմ, որ պարապ տեղը ձեզի այդպիսի յուզումներու մատնեցի, բայց յանցանքը իմս չէ։

– Հապա որո՞ւնն է։

– Ձեր ամուսինինն է, որ սովորականէն կանուխ տուն եկաւ եւ յետոյ՝ իր հիւրերուն։ Որո՞նք էին այդ հիւրերը։

– Իրեն հետ եկողը Արթին էֆէնտին էր, իսկ միւսները չտեսայ։

– Անկէ զատ դեռ երկու հոգի եկան, – պատասխանեց Տրդատ։

– Ինչպէ՞ս գիտես, – հարցուց կինը։

– Վար իջած ատենս դրան բանալիի ծակէն նայեցայ եւ տեսայ։

– Ի՞նչ տեսակ մարդիկ էին։

– Մէկ հատը միայն կրցայ լաւ տեսնել, բաւական տարիքոտ, կարճահասակ, մօրուքով մարդ մըն էր, խոշոր քիթով մը։

– Հասկցայ, – դոչեց կինը, – Խմին էֆէնտին է։

– Խմին էֆէնտի՞, – լսաւ երիտասարդը, – Թո՞ւրք է։

– Ո՛չ, հայ է, քայց Թրքացած։

– Ի՞նչ գործ կ'ընէ այդ մարդը։

– Շիտակը՝ լաւ չեմ գիտեր, կարծեմ ոսմիկանութեան մէջ է։

– Ձեր տունը շատ կու գա՞յ։

– Չէ՛, վերջերս մէկ քանի անգամ եկաւ, քայց ինչո՞ւ այդչափ կը հետաքրքրուիս իրմով։

– Ոչինչ, դէմքը շատ անհաճոյ թուեցաւ ինծի, չար մարդու մը կը նմանի։

– Ես ալ իրմէ բնաւ չեմ ախորժած։

– Յաճախ, այսպէս, ձեր տունը կը հաւաքուի՞ն այդ մարդիկը։

– Երէկ դիչեր երրորդ անգամն էր։

– Ի՞նչ բանի վրայ կը խորհրդակցին։

– Ես ալ շատ հետաքրքիր եմ ատիկա դիտնալու, քայց դժբախտաբար բան մը չեմ դիտեր։

– Ըսել է իրենց հոն եղած ատենը քովերնին չե՞ս երթար։

– Ո՛չ թէ միայն քովերնին չեմ երթար, այլ տունն ալ չեմ մնար։

– Ինչո՞ւ համար։

– Որովհետեւ ամուսինս այնպէս կ'ուզէ։ Տե՛ս, երէկ ալ ստիպեց, որ տունէն հեռանամ։

– Եւ դուն ալ հնազանդեցար։

– Բնականաբար, ես հնազանդ կ'ին մըն եմ։

– Հնազանդ եւ մխանգամայն ո՛չ հետաքրքրքիր, ես եթէ քու տեղդ ըլլայի՝ ամէն բան պիտի ընէի հասկնալու համար, թէ այդ մարդիկը ինչ կը խօսին իրարու հետ, ամուսնոյդ այդ ընթացքը հետաքրքրութիւնս չափազանց պիտի վառէր։

– Քանի մը անգամ փորձեցի հարցափորձել ամուսինս։

– Ի՞նչ պատասխանեց։

– Ըսաւ, որ բաներ կան, որոնք չդիտնալը աւելի օգտակար է։

– Ահաւասիկ խորհրդաւոր պատասխան մը։

– Բայց կը տեսնամ, որ դուն չափազանց կը հետաքրքրուիս այս խնդրով։

– Պարզապէս քեզի հետ խօսակցութեան նիւթ մը հայթայթելու համար, – պատասխանեց երիտասարդը։

– Ուրիչ նիւթ չե՞ս կրնար գտնել։

– Ինչո՞ւ չէ, ուրիշն փոխանակ մեր նիւթը եւ աւելի հաճելի խօսք մը բանանք, երբ իմ երկրորդ այցելութիւնս պիտի ընդունես։

(Շար. 153)

A l'occasion de la parution des ouvrages
«JARDIN NOIR. KARABAGH. RECIT DE GUERRE 1992-1994»
et
«L'ARME DU TERRORISME»
LE COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE
organise une soirée-débat
le vendredi 8 février à 20 heures 30
autour du thème

REGARDS SUR LA GUERRE

Les conséquences du 11 septembre dans le Caucase

Animée par
Pierre-Yves LE PRIOL
Journaliste à «La Croix»
En présence des auteurs :
Max SIVASLIAN
(*photographe*)
et
Gérard CHALIAND
(*politologue et essayiste, spécialiste en géopolitique*)
Maison de la Culture Arménienne
17, rue Bleue — 75009 Paris
—— Entrée libre ——

Renseignements auprès du CDCA :
Tél.: 01 44 83 07 02 - Fax: 01 42 46 81 59
Internet: http://www.cdca.asso.fr

SAINT BLAISE = **SOURP VLAS** / SAN BIAGIO/SANKT BLASIEN

Le jour de la fête du Saint, le dimanche 3 février, dans le cadre des émissions de Gérard Stefanescou, Foi et Traditions des Chrétiens Orientaux, sur Radio France Culture *, à 8 heures. Présentation par Jean-Pierre Enkiri du livret :

SAINT BLAISE, UN SAINT D'ARMENIE EN OCCIDENT

Auteur : Armand Tchouhadjian
Renseignement au 01 64 58 90 42
ou zareh@club-internet.fr

---

* Bordeaux 97,7 — Gap 88,5/94,4 — Grenoble 88,2/92,8 — Lyon 88,8/94,1 — Marseille 99.0/98.6 — Paris 93,5 — Strasbourg 87,7 — Toulon 97,1 — Vienne 88,8.

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er
☎ 04 91 50 15 09

Vendredi 1er février à 20 heures

KRIKOR BELEDIAN
Ecrivain et Maître de Conférence à l'INALCO
présente et dédicace son ouvrage

«CINQUANTE ANS DE LITTERATURE ARMENIENNE EN FRANCE»
(Editions CNRS)

Exposition des revues littéraires et des œuvres originales des auteurs et écrivains arméniens de France

—— Entrée libre ——

Հայաստանեայց Առաքելական
ՄԱՐՍԷյԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
Մայր եկեղեցի

ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
Ցանճնախումբը
«ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԼՍԱՐԱՆ»
հանդիսպումներու ծիրին մէջ

կը հրաւիրէ

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ ԵՒ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒՄ ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ

ներածական չարքի Դ հանդիպման, որ տեղի կ'ունենայ

Չորեքշաբթի, Փետրուար 6, ժամը 19.ին

Ուղեկցութեամբ՝
ՋԱՏԻԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆԻ

ՍԱՀԱԿ . ՄԵՍՐՈՊ Մշակութային կեդրոնի
Արծրունի Չըրաչեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado — 13008 Marseille

INFORMATIONS ARTISTIQUES

DIKRAN DADERIAN*
Peintures

«...Depuis de nombreuses années, le peintre Dikran Daderian poursuit une œuvre où l'on retrouve son goût du brocart, des tissus richement ornés qui seraient le point de départ d'une abstraction fondée sur les liens subtils avec l'art du tissage tels que ceux qui existent dans les rapports de tons...».

Bertrand Lorquin
(extrait)

(*) *Exposition du 30 janvier au 17 février, Galerie Mireille Batut d'Haussy, 5, rue de l'Arbalette, 75005 Paris.*

«ԶԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդարու սակագինը

	€	
Մահազդ	122	(145,92)
Հոգեհանգիստ	110	(131,56)
Շնորհակալիք	110	(131,56)
Հարսնիք–Նշանուխ	110	(131,56)
Ծնունդ	110	(131,56)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% թէ.Վի.Ա. (տե՛ս. վաճառքի մէջ ընդհ. գումարը) :

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին :

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան :

L'ECOLE
KHATCHADOUR ABOVIAN
de la
Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz
de Marseille
organise un

SUPER LOTO

le Dimanche 3 février à 15h
au Centre Culturel **Sahak · Mesrop**
339, ave du Prado — 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70
UN GROS LOT
et de nombreux lots de valeur...

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

loto

organisé par la Section **«Lola Sassouni»** de Marseille/Bd Oddo, **le dimanche 3 février à 15h**

Salle C. A. Q.
18, Bd Denis Papin, 13015 Marseille

*
**

ALFORTVILLE
La **Section «Helen Puzant»**
présente

«WELCOME TO GLENDALE»

Une comédie musicale d'expression arménienne, imaginée à partir de la vie quotidienne de nos compatriotes de Los-Angeles
Musique, adaptation et mise en scène
NAREG DOURIAN

Avec l'un des comédiens les plus populaires d'Arménie :
RAPHAEL KOTANDJIAN
la jeune et talentueuse
KRISTIN HOVHANISSIAN
et le célèbre et hilarant
NAREG DOURIAN

Vendredi 8 février à 20 heures 30
Salle des Fêtes, rue Voltaire, Alfortville
Pour tous renseignements :
☎ 01 43 76 55 89

*
**

SOIREE COSTUMEE

La Croix Bleue des Arméniens de France section **«Astrig»** d'Arnouville organise une **SOIRE COSTUMEE EXCEPTIONNELLE, le Samedi 9 février à partir de 20 heures,** à l'espace Charles Aznavour, à Arnouville-lès-Gonesse, au profit de son **Ecole hebdomadaire.**

La soirée sera animée par l'**Orchestre GAIDZAG'S.**

Soucieuse d'innover, de lancer des formules originales et de surprendre, la section laisse libre cours à chacun pour la tenue vestimentaire qui peut être originale, extravagante ou costumée (sans thème). Bien entendu, il n'y a aucun caractère obligatorie à se costumer.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NUBAR

DÉJEUNER

Au profit de leurs étudiants boursiers de la Maison d'Arménie

Invitée d'honneur : **Mme ANNA LEYLOYAN**

le dimanche 10 février à 13 heures
au YAN'S CLUB
5, avenue Reille — 75014 PARIS

Réservations : Tél. : **01. 47. 81. 28. 66** / **01. 45. 89. 20. 48**

Tout don serait apprécié.
Merci de libeller votre chèque à l'ordre des Amis de la Fondation Marie Nubar, 57, boulevard Jourdan, 75014 Paris

Un reçu **CERFA** vous sera adressé.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
9 et 10 MARS

Journées nationales au profit de la Colonie de Bellefontaine

REGION PARISIENNE : **9 MARS**
Gala artistique à la salle PACI d'Issy-les-Mlnx

CENTRE-FRANCE : **9 MARS**
Repas à l'Hôtel Méridien de Lyon

PACA : **10 MARS**
Loto Géant à la salle MAJC de Marseille

---

l'Association "MACHTOTZ"
Pour la Défense de la Langue Arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION : 2 Février — fin Juin 2002

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa METHODE AUDIOVISUELLE

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours,** ainsi que de lire et d'écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris

2) Les cours de 2e, 3e, et 4e niveaux

continuent. Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones

Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio
(2 heures d'enregistrement). 85 euros + 8 euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel,
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 31
JEUDI
31 JANVIER
2002

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·352 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 77e ANNEE — N° 20.352

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՇ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՊԱՏԻԺՆԵՐԸ ԱՌԿԱԽԱՉ

Նախագահ Պուշ, Յունուար 29–ին վերջապէս ստորագրած է այն հրամանագիրը որ կ'առկախէ այն պատժամիջոցները, որոնք առընչուած էին Ադրբեջանի յատկացուող ամերիկեան օժանդակութեան։

Նախագահ Պուշ Գոնկրէսին հաւանութիւնը ստանալէ ետք վաւերացուցած է այս փաստաթուղթը որպէս այդ քայլին արդարացում, ըսելով որ ատիկա «անհրաժեշտ է միջազգային ահաբեկչութեան հակազդելու ամերիկեան ճիգերուն սատարելու համար»։

ԱՄՆ–ու նախագահը արտայայտած է նաեւ իր համոզումը այն մասին թէ պատիժներու այս վերացումը որեւէ ձեւով չի վնասեր Ղարաբաղեան հակամարտութիւնը խաղաղ միջոցներով կարգաւորելու Հայաստանի եւ Ադրբեջանի ճիգերուն եւ թէ տուեալ որոշումը յարձակողական որեւէ նպատակի պիտի չառաջնորդէ Հայաստանի դէմ։ Սպիտակ Տան բանբերը՝ Մըք Բորմաք յայտնած է թէ նախագահը այս օրինագիծը ստորագրած է Գոնկրէսի եւ ամերիկահայ համայնքի ղեկավարներուն հետ տեսակցելէ ետք։

ՃԱՐՏԷՆՓՐԷՍ,

(Յունուար 29 / 30)

ԵՒՐՈՊԱՑԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ ԶԵԿՈՒՅՈՒՄԸ

Եւրոպայի խորհուրդի խորհրդարանական վեհաժողովին դիտարկումի յանձնաժողովի նիստին Հայաստանի մասին զեկուցում կարդացած է Ի. Պելահորսկայա։ Անոր տեղեկագրին մէջ ըսուած է թէ Հայաստան բաւական լուրջ յաջողութիւններ արձանագրած է յանձնառութիւնները կատարելու առումով։ Նիւթ եղած է մահապատիժը ջնջելու հարցը։ Հայաստանի պատուիրակութիւնը յայտնած է թէ այդ ջնջումին համար խոչընդոտ չըկայ եւ թէ Ազգային Ժողովի յառաջիկայ նստաշրջանին հարցը քննութեան կը դրուի։ Հայկական պատուիրակութեան փոխնախագահ Արմէն Ռուստամեան տեղեկացնելով այս մասին Երեւանի մամուլի ասուլիսին, ըսած է թէ մահապատիժի ջնջումը ներքաղաքական հարց կը յարուցանէ Հոկտ. 27–ի պատահարին առընչութեամբ, սակայն Եւրոպայի Խորհուրդը այս մասին որեւէ վերապահում չընդուներ։

Ի. Պելահորսկայայի զեկուցումը պաշտօնապէս յանձնուած է հայկական պատուիրակութեան. երեք ամսուան ընթացքին Հայաստան պէտք է պատասխան տայ առնոր։ Մինչ այդ, Ապրիլ 8–13 նոյն վեհաժողովին Հայաստանի ու Ադրբեջանի դէմքերու խումբերը միասին պիտի այցելեն Ղարաբաղ, ծանօթանալու համար կացութեան։

***

ԿԵՂԾ ԹՂԹԱԴՐԱՄՆԵՐ

Երեւանի մէջ Յունուար 26–ին ձերբակալուած են Վրաստանի երեք քաղաքացիներ որոնց մօտ 16 հազար ամերիկեան կեղծ թղթադրամ գտնուած է։ Երեքէն մէկը Հայ է։ Կեղծ դրամները անոնք բերած են Վրաստանէն ու Երեւանի վերնախաժայ 2000 տոլարի ոսկեզէն գնած, ապա փորձած կեղծ դրամներով այլ գնումներ ընել։ Հետաքննութիւն բացուած է։

***

ՀԱՅ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐ ԲԱՔՈՒ ԿԸ ՄԵԿՆԻՆ

Փետրուար 6–ին երկօրեայ այցով Բաքու կը մեկնի հայ լրագրողներու 20 հոգինոց խումբ մը որուն մաս կը կազմեն Ղարաբաղի հինգ ներկայացուցիչներ։ Այցին նախաձեռնարկն ու հովանաւորը Օ· ԷՍ· Սէ· Ը·–ն է։ Նախատեսուած է հայ լրագրողներու հանդիպումներ ադրբեջանցի գործակիցներուն հետ։ Նախատեսուած է անոնց հանդիպումը նաեւ Ադրբեջանի նախագահին հետ։

ՀԱՆԳԻՍՏ Հ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԴԵՐՁԱԿԵԱՆԻ

Պոսթընի մէջ, Յունուար 28–ի երեկոյեան, ժամը 18·30–ին, երբ մէկ մայթէն ղիմաց կ'անցնէր, արկածի զոհ գացած է Հ· Յովհաննէս Եպիսկոպոս Դերձակեան, նախկին աբբահայր Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութեան, նախկին Առաջնորդ Միացեալ Նահանգներու եւ Գանատայի Հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյ։ Հ· Յովհաննէս հիւանդանոց փոխադրուած է, բայց տեղն ու տեղը մեռած էր, ծանրօրէն վիրաւորուած ըլլալով գլուխէն։

***

Հ· Յովհաննէս Վրդ· Եդրմակեան ծնած է Հալէպ, 1924 Յունուար 3–ին, ծագումով՝ Մշեցի· իր նախահայրերը Տարօնէն գաղթած են Հալէպ։ Սուրբ ասպետն կոչուած եղուարդ, իր մանկութիւնը անցուցած է ծննդավայրին մէջ, յաճախելով Ցրէր Մարիսթներու վարժարանը։ 1935–ի Նոյեմբեր 20–ին մտած է Ս· Ղազար, միջնորդութեամբ Հ· Վրթանէս Վրդ· Խանպէկեանի, որ առաջին Տեսուչն է Հալէպի Մխիթարեան վարժարանին։ 1939 Սեպտեմբեր 17–ին կը թեւակոխէ վանական նորընծայութեան շրջանը, եւ 1940–ի Հոկտեմբեր 24–ին՝ ուխտերով կ'անդամակցի Միաբանութեան։ 1942 – 1949–ի շրջանին, Հռոմի մէջ, կը յաճախէ Գրիգորեան միջազգային համալսարանը, կը ստանայ փիլիսոփայութեան եւ աստուածաբանութեան վկայականները։ 1948 Սեպտեմբեր 8–ին կը ձեռնադրուի կուսակրօն քահանայ՝ Ս· Ղազարի մէջ։

1949 – 1956 կը պաշտօնավարէ Աղեքսանդրիոյ Մխիթարեան վարժարանը (ճիպլոմաս), նախ որպէս ուսուցիչ – հսկիչ, ապա՝ ուսումնապետի պատասխանատուութիւններով։ 1956 – 1970 կը վարէ Հալէպի Մխիթարեան վարժարանի ուսումնապետութիւնը եւ մատակարարութիւնը, ապա կը դրծէ հոն՝ որպէս Տեսուչ – Մեծաւոր։ 1965 – 1967–ի շրջանին՝ յաջողած է կառուցանել տալ Հալէպի Մխիթարեան վարժարանի նոր շէնքը, սեփական հողի վրայ, նուիրատուութեամբ ամերիկահայ բարերարներ՝ Դարբինեան – Եզեկեան եղբայրներու, ինչպէս նաեւ նպաստով Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան։

1970–ին՝ կը ստանայ, Ս· Ղազարի մէջ, վարդապետական աստիճան, Հ· Պօղոս Վրդ· Անանեան նորընտիր Աբբահօրմէ։ Նոյն 1970–ի միաբանական Ընդհանուր Ժողովին մէջ՝ Հ· Յովհաննէս Վրդ· կ'ընտրուի Միաբանութեան Ընդհանուր Առաջնորդ, ու մինչեւ 1995 դիւանապետն էր Հայ կաթողիկէ Եկեղեցւոյ, Ներսէս Եպիսկոպոս Սեթեանի առաջնորդութեան օրերուն, որու կը յաջորդէր 1995–ին, եպիսկոպոս ձեռնադրուելէ ետք։ Տարիքի բերմամբ կը հրաժարէր 2000–ին եւ առաջնորդի պաշտօնին կը կոչուէր Մանուէլ Եպիսկոպոս Պաթթաեան։ Վերջին շրջանին կը մնար Պոսթընի, աջակցելով տեղւոյն Ս· Խաչ եկեղեցւոյ ժողովրդապետ Հ· Ռափայէլ Վրդ· Անտոնեանի։

Ուրբաթ, Փետրուար 1–ին, Յովհաննէս Եպիսկոպոսի մարմինը կը փոխադրուի Ս· Խաչ Եկեղեցին, ուր, երեկոյեան հսկում կը կատարուի կարգինալին ներկայութեամբ, ապա Շաբաթ օր, տեղի կ'ունենայ թաղման կարգը, որմէ ետք, մարմինը կը փոխադրուի Վենետիկ։

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅի Ֆրանսայի դեսպանը Արտաքին Նախարարութիւն կանչուած է լսելու համար Ռուսաստանի բողոքները, ինչ կը վերաբերի այն պաշտօնական ընդունելութեան, զոր Ֆրանսա վերապահած է Չէչենիոյ անկախապաշտներու մէկ ներկայացուցիչին։ Արտաքին Նախարարին մէկ կցորդը դիտել տուած է որ Ֆրանսական իշխանութեանց նման ընթացք մը դէմ է գործակցութեան ոգիին Ռուսաստանի եւ Ֆրանսայի միջեւ, ներառեալ միջազգային ահաբեկչութեան դէմ պայքարի մարզին մէջ։ Յանօթ է որ, Ահմեթ Զաքայեւ, չէչէն նախագահ Մասխադովի ներկայացուցիչը ընդունուած էր Փարիզ, Արտաքին Նախարարութիւն եւ թէ Կրթական Նախարար Ձէք Լանկ «մարդկային ողբերգութիւն» որակած էր Չէչէնիոյ կացութիւնը։

ԻՍՐԱՑԷԼի Մորհրդարանին (Քնէսէթ) նախագահը՝ Աւրահամ Պուրգ (աշխատաւորական) մեծ իրարանցում ստեղծած է Յունուար 28–ին, յայտարարելով որ· «հողամասերու դրաւումը կը խթանէ ժողովուրդ մը, որ կը դրաւէ, նոյնիսկ իր կամքին հակառակ, ի վերջոյ կը փոխուի եւ կ'այլափոխուի զրաւման ախտերէն։ Պէտք չէ մոռնալ որ բանտապահը եւ իր բանտարկեալը արդէլափակուած կը մնան յոյսի չզօրութեան նոյն պատերուն ետին»։

ԱՋԴԱՑԻՆ ԺՈՂՈՎԻ Յունուար 29–ի նիստին, որ նուիրուած էր, ինչպէս ամէն երեքշաբթի, հարցումներու, կառավարութիւնը ընդդիմութեան թիրախը եղած է ապահովութեան վատթարացած կացութեան առընչութեամբ։ Լ· Ժոսփէն չէ ուրացած որ ծանրակշիռ է վիճակը, բայց առարկած որ աջին հաշուեկշիռը աւելի լաւ չէր, երբ իշխանութեան դլուխ էր եւ ուզած է որ հարցը բանավէճի նիւթ չըլլայ յեղին միջոցներով, այլ միասնաբար լուծումներ փնտռուին։

Շ· ՓԱՍՔՈՒԱ պաշտօնապէս յայտնեց Յունուար 29–ին, որ թեկնածու է նախագահական աթոռին։ Ներքին նախկին նախարարը, 74 տարեկան, չզղուիր այն բոլոր դատական հարցերէն, որ կապ ունին իր անմիջական շրջանակին հետ, ինչպէս Շիւլէրի պարագան։ Փասքուա, իր ելոյթին մէջ, չէշտը դրաւ այն ծանրակշիռ պահերուն վրայ, ուր կ'ապրի մեր ժողովուրդը։ Իր լոզունգն է՝ «Վերադանենք մեր գոյները»։

ԹՐՔԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ձերբակալած են ՀԱՏՏՓի (Ժողովուրդին ժողովրդավարութեան Կուսակցութիւն) 7 քիւրտ անդամները, որովհետեւ լոզունգներ բացագանչած էին, քրտերէն, չարտօնուած ցոյցի մը ընթացքին։ Կազմակերպութիւնը կը դատապարտէր իր երկու պինուորեալներու անհետացումը ոստիկանութիւն կանչուելէ ետք։

ԳՐԱԳԻՏՈՒՀիի ՖՐԱՆՍՈՒԱԶ ՍԱԿԱՆի դատը տեղի ունեցաւ Յունուար 29–ին Փարիզի պատժական դատարանին առջեւ ի բացակայութեան, քանի « Բարեւ, տըխրութիւն» վէպին հեղինակը (կէս դար առաջ, Ֆ· Սական համբաւի տիրացած էր 18 տարեկանին դրուած այդ վէպով) չէր կրցած ներկայ ըլլալ։ Կը հետապնդուէր հարկային գեղծարարութեան համար։ Չէր յայտարարած իր եկամուտներուն մէկ մասը, օրինակ Էլֆ–ի մէջնորդներէն մէկէն Անդրէ Կելֆիւէ, ստացած գումարները միջնորդելու համար Ֆ· Միթերանի մօտ ։Ֆ· Սական ամբաստանուած է որ չէ յայտարարած 5·439 միլիոն ֆրանք։ Էլֆ կ'ուզէր որ ընկերութիւնը մուտք գործէ Ուզբեկիստան եւ Սական պարտէր նախագահ Կարիմովի մէկ նամակը յանձնել Միթերանի։ Գրագիտուհիին պաշտպան փաստաբանը, արդարացնելու համար իր յաճախորդին գեղծարարութիւնը, յայտարարած է որ ան, ցայսօր, չի դիտեր 100 ֆրանքի եւ 100 միլիոն ֆրանքի տարբերութիւնը։ Արդարացումը յետաձգումով բանտարկութիւն եւ 50 հազար Եւրօ տուգանք պահանջած է։ Վճիռը կը տրուի Փետր· 26–ին։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԲՐՏՈՒԹԻՒՆՆ Ալ մտահոգիչ մակարդակներու հասած է Ֆրանսայի մէջ։ Վերջին օրինակը կուգայ Գրենոպլի (փարիզեան արուարձան) Փասթէօր վարժարանէն, ուր Յունուար 29–ին, 14–ամեայ աղջիկ մը թթուով լեցուն շիշ մը նետած է դպրոցին բակը զբօսանքի պահուն։ Պայթումէն 16 աշակերտ վիրաւորուած է, բայց, աղէտը աւելի մեծ կըրնար ըլլալ, որովհետեւ շիշը գլորհարիւթթու կը պարունակէր որ մահացու է։ Նետողը քոյրն է դպրոցին վտարուած տղու մը, որ ուզած է վրէժ լուծել։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

2001

ՔՐՈՆԻԿԱԳԻՐ
Եւսեբէոս

Թերթամաճառս չէր սխալած երբ կ'ըսէր թէ երեկոյեան դէմ բնակչութիւնը փողոց կ'իջնէ եւ հազարներով, ջրկակայ դիպերէն երկսեռ երիտասարդներ քաղաք կը թափին: Երբ քաղաք կ'ըսուի Երեւանի մէջ, պէտք է հասկնալ Օփերայի եւ Հանրապետութեան հրապարակ, հոն տանող մայրուղիներով:

Առաջին մեկ օրէն, կարելի չէր իմ «փոքր եղբօրս» Գէորգին չհանդիպիլ: Ծանօթներս մեզ միշտ միասին տեսնելով, «ՓՈՔՐ ԵՂԲՕՅՐ» մակդիրը կպցուցին Գէորգին, որուն համար երկուքս ալ ուրախ էինք:

Կէսօրին, Գոհար ուրախութենէն, փառաւոր սեղան մը պատրաստած էր. Արամիկն ու Վիկտորիան, հասակ առած, հասուն երիտասարդներու նման, ուշադիր ականջ կը կախէին պատմածներուս, երբեմն՝ երբեմն հարցումներով միջամտելով խօսակցութեանս:

Տարօրինակ է կեանքը: Գէորգին հետ ազգականական հեռաւոր կապ մ'իսկ չունի, այսօր փոքր եղբայր կ'անուանեմ զինք: Երեսուն տարի առաջ երբ պատահմամբ իրենց դուռը զարկի Երեւանի կեդրոնը ուր ներկայիս Սեւեփան Շահումեան յուշարձանը կանգնած է, քեռորդիիս փնտուտքով տարուած, Գէորգ՝ Արամիկին տարիքը հազիւ ունէր: Հայրն ու մայրը (ռումանահայ) այնքան ջերմ ընդունեցան զիս, որ կարծես ելեկտրական զօրաւոր հոսանք մը անցաւ մեր մէջ: Այդ փառաւոր հայ ընտանիքը դարձաւ իմ. անոր անդամները՝ իմ հարազատներս:

Կը յիշեմ 1999-ի անկախութեան օրը, երբ Վազգէն Սարգսեանէն եւ Դեմիրճեանէն զիս ղեկավարներուն շարքը կը բաժնէր միայն պատուոյ ամպիոնին վրայ, ջրըջապատուած Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ ներքին եւ արտաքին թեմերու ղէմաւոր Առաջնորդներով: Արեւոտ հրաշալի օր էր. կապոյտ երկինք եւ մանուանուղ տարօրինակ լաւատեսութիւն մը մեր հոգիներուն մէջ, մինչ ռուսական քայլերով եւ չորութեամբ, հարիւրաւոր երիտասարդներ կը տողանցէին մեր առջեւ, զանազան հրապոյրներով, թնդանօթի զարմանազան տեսակներով, մեծ ու փոքր հրթիռներով, զրահապատ կառքերով, պինդ ուրախ վոխադրական այն ամէն միջոցներով զոր կանոնաւոր բանակ մը պէտք է ունենայ: Ինչ երազային պահեր էին: Որպէս տարիներով Հայոց Պատմութիւն դասաւանդած մարդ, կրնայի՞ տառած դէմ մը ըլլալ, միտքով եւ հոգիով չերկրահիլ դարեր դէպի ետ, Արտաշէսեան փառքի օրերը, երբ Հայոց այրուձին կը հասնէր Կուրի ափին եւ Արտաչէս, համբաւած Ալանաց իշխանուհի Սաթենիկի գեղեցկութենէն՝

– Հեծաւ արի արքայն Արտաշէս
ի սեաւն գեղեցիկ,
եւ հանեալ զոսկէօղ շիկափոկ
պարանն,
եւ անցեալ որպէս զարծուի սրա թեւ
ընդ գետն,
եւ ձգեալ զոսկէօղ շիկափոկ
պարանն,
Ընկեց ի մէջք օրիորդին Ալանաց,
եւ շատ ցաւեցոյց զմէջք փափուկ
օրիորդին
Արագ հասուցանելով ի բանակն իւր:

(Խորենացի Բ. ծ.)

... Եւ կամ, մտքով չհետեւիլ «Արեւելքի հզօր արքայ» (Կիկերոնի կողմէ լատ.) Մենծն Տիգրանի յաղթական բանակներուն որոնք Անտիոք, Վերիտոն, Տիւրոս, Սիդոն, եւ հուսկ Երուսաղէմ կը մտնեն:

Վատահ եմ, Աւարայրի դիւցազուններն ալ, ճակատամարտի նախօրեակին, ա՛յս պէս վճռական եւ հպարտ քայլերով տողանցած են իրենց սպարապետին՝ Վարդանի առջեւ, քրիստոնեայ ազգերու պատմութեան մէջ առաջին եւ ամենափայլուն էջերէն մին արձանագրելով...: Եւ ահա, դարերու սարկուիճէն վերջ, մեր փոքր, անկախացած Հայրենիքը իր լաւագոյն զաւակներով, անհատաւալիօրէն, աչքերուս առջեւ կը տողանցէր կրկին, երազներ եւ յոյսեր ծնելով, սիրտ ջերմացնող հրեղէն բոցեր, որոնք ափսո՛ս, ամիս մը վերջ պիտի մարէին, զրելով մեր պատմութեան ամենաանէ եւ զաւաճան էջերէն մին որուն վէրքը չէ սպիացած տակաւին. իսկ հետեւանքները դժուար թէ կարելի ըլլայ զարմանել ամբողջութեամբ: Հոկտեմբեր 27-ին, Հայաստանի խօսարանին մէջ հայութեան ՑՈՑՍԸ փշրուեցաւ անվերադարձ կերպով: Ներկայ իշխանաւորները չեն որ պիտի կարենան վերականգնել զայն, իրենց բռնած ընթացքով...:

Հանրապետութեան հրապարակին ժխորը, երաժշտութիւնն ու ժողովրդային աղմուկը, իրար խառնուած, ընտանիքով մեզ դուրս հրաւիրեցին, չրջան մը կատարելու: Այդ օր տողանցք չէր եղած. տրուած պատճառը տնտեսականն էր, բայց աւելի ճիշդը՝ իշխանութեան ժողովրդականութիւնը զէրօ մակարդակի հասած ըլլալով, անակնկալ ցոյցերու եւ բողոքներու առաջքն առնելու լաւագոյն կերպն էր:

Հրապարակին կեդրոնը զետեղուած, ամպիոնի մը վրայէն, զանազան երգիչներ կը յայտնուէին, խօսնակը կը պոռչտար, ժողովուրդը արեւածագիկ կրծելով անդադար կը չրջէր, մինի-մինի փէչերով աղջիկներ արձակուրդի մէջ գտնուող բանակայիններու չուրջ կը զառնային, անհակնալի ակնարկներ, բառախաղեր, այդ խառնակութեան մէջ, արտօնուածն ու չարտօնուածը իրար խառնած, «հափրընիկ» մըն էր, Միջին արեւելեան ժողովրդական տօները յիշեցնող:

Հակառակ ընկերային պայթուցիկ կացութեան, հակառակ հսկողութենէ զուրկ, այս մարդկային ովկիանոսին, ո՛չ մէկ անկարգութիւն, ո՛չ մէկ աչքի զարնող օրէնքի խախտում, ո՛չ մէկ գռեհկութիւն: Պռաւօ՛ հայ ժողովուրդ: Ես այս ամբոխը չէի ճանչնար: Իմ Հայաստանը սահմանակից ծակուած է մի քանի տասնեակ մտաւորականներ, արուեստագէտ, գիրի եւ գրականութեան հետ առընչութիւն ունեցող կիրթ անձերէ, որոնց խօսակցութիւնը չափուած, բառերը կշռուած, վերաբերմունքը յարգալից եղած է միշտ:

Որքա՜ն պիտի ուզէի որ այս անակնկալ հափրընիկը օրեր տեւէր: Մտնէի, խառնուէի հայ մարդուն, այս ովկիանոսին մէջ, զգայի անոր ջերմութիւնը, կոչտութեան անուշութիւնը, բառախաղերուն տակ պահուըտած ցաւը, կիրքը: Պեղէի սիւրեքահայ մարդու ուղեղով, գաղտնիքը անոր տոկունութեան անցեալի բոլոր անմարդկային տառապանքներուն եւ ներկայի անվերադարձ վհատութեան: Վհատութիւն մը որ չի ծնիր հացի պակասէն. փառք Աստուծոյ, պատառ մը հաց ամէնքս ալ ունին: Վհատութիւն մը որ օրէ օր կը խորանայ, զամի պէս կը մխրճուի, իրենց եւ մեր ամէնուս հոգիներուն մէջ... յոյսի բացակայութենէն: Իշխանութեան, երկրի հզօրներուն բռնած ընթացքը, համազգեստով եւ փողկապով, բարձրախօսներով եւ ժպիտով, պարզ ժողովուրդը թմրեցնելու, արհնաքամ դարձնելու այս ընթացքը, չատ քիչ կը տարբերի Տուղրիլ բէկերու, Լէնկ Թիմուրի ասպատակութիւններէն: Անոնք փոթորիկի նման կու գային. կ'անցնէին: Մեր «հարազատ»ները ամէն օր քիչ մը աւելի արմատ կ'արձակեն. օրէ օր քիչ մը աւելի կը զարգացնեն կապուտակողոպուտի մեթոտները, փչուկային, անհամոզիչ յայտարարութիւններ կատարելով մամուլի եւ հեռատեսիլի ալիքներէն ... մինչեւ որ երկիրը ամբողջութեամբ պարպուի:

Եւրոպայի բոլոր մեծ քաղաքներուն մէջ, ուսանողական երթեւեկներ կը կատարեն հանրակառքերը կրկին գործածութեան դնելու, որպէս ոչ ապականիչ փոխադրական ամենամաքուր հանրային միջոց: Ինչ կ'ըսէք երբ լսէք թէ Երեւանի «Լուսամիտ» քաղաքապետը հրահանգեր է հանրակառքի կարեւոր գիծ մը կասեցնել...:

Լրագրող մը արդարացիօրէն հարց կուտայ թէ արդեօք ո՞ր նախարարը կամ պատգամաւորը նոր վարձակառքեր պիտի իջեցնէ այդ գիծին վրայ: Անտարակոյս, հանրակառքէն տասն անգամ աւելի սուղ պիտի ըլլայ եւ աւելցնէ օդի ապականութիւնը:

Զարմանալի պիտի ըլլար եթէ անկախութեան տօնը միայն ժողովուրդը տօնէր: Միեւնոյն ատեն ուշ խմացայ հեռատեսիլի բոլոր կայաններէն որ մինչ թատրոնները մայրաքաղաքի կեդրոնական հրապարակին եւ չրջակայ փողոցներուն մէջ կը դեգերէր, բացուած կորեկ, արեւածագիկ եւ չաքարեղէնի զանազան տեսակներ համտեսելով, վերը, մարզահամալիրի ընդարձակ սրահին մէջ հանրապետութեան նախագահը չքեղ ճաշկերոյթի կու տար արքունի սպասաւորներուն եւ բարձրաստիճան հիւրերուն:

. . . . . .

Այսօր չաթաթ է. ուրախ եմ, որովհետեւ պիտի կարենամ «Վերնիսաժի» թարեկամներս գտնել: Ինծի համար վերնիսաժը ամենահամճելի զբաղումներէն մէկն է երբ Երեւան գտնուիմ: Ճաճախ կը պատահի որ Շաբաթ, կիրակի օրերը չրջանները գացած ըլլամ, միակ ցաւս Վերնիսաժի մթնոլորտէն զրկուիլս կ'ըլլայ:

Առուծախէն աւելի, Վերնիսաժը մթնոլորտ մըն է: Երկար ժամեր կը չրջիմ, առանց ապրանքի մը նայելու, կամ մօտենալու: Կը դիտեմ եռուզեռը, մարդիկը, մտահոգ դէմքերը, ճմրթկուած մորթերը, ցած ձայնով խօսակցութիւնները, սրամիտ կատակներ, մանաւանդ զարմանալի հանդարտութիւնը: Այո՛ զարմանալի հանդարտութիւն ... այնքա՜ն բազմութիւն, այնքա՜ն ապրանք, այնքա՜ն եռուզեռ եւ հանդարտութիւն: Չկայ հրմըշտուկ, նախատական խօսք, արհամարհանք: Արաքսի հոսանքի նման, մարդիկ կ'երթան, կու գան, կը խօսին, կը սակարկեն, բայց հանդարտ են, կիրթ են:

Հոս եղա՞ծ էք քնաւ: Գացէ՛ք, այցելեցէք Փօրթա-փօրթենսէի «Վերնիսաժը», անմիջապէս կը զգաք տարբերութիւնը, Թէսթաչէօյի բնակիչը, խառնուած՝ Մարոքցիին, Ալպանացիին, Սիկիլացիին, սեւամորթի զանազան տեսակներուն, ստեղծած են արշակասան մը, աղմուկի բաթելոն, որմէ ինչպէս հեռանալու մասին միայն կը մտածես, տասը վայրկեանը չանցած: Մերինը տարբեր է: Պէտք է լրջօրէն նստիլ, վերլուծել թէ ուսկի՛ց կու գայ, երեւոյթով անտաչ սակայն հայրենակիցներուս մէջ, այնքան խմաւորուն հանդարտութիւն, նոյնն էր նախորդ օրը: Թերեւս, մէկ միլիոն մարդ կը չրջէր համեմատաբար փոքր տարածութեան մը մէջ, առանց դոյզն խախտումի:

Որոշ տարիքի մարդիկ եւ կիներ աւելի տպաւորիչ են: Ճաճախ երկար կը դիտեմ, կարծես ծանօթներ ըլլային: Չեմ յիշեր թէ որ մանրանկարին, կամ ուրարտական խորաքանդակին մէջ հանդիպած եմ իրենց: Հազարամեակներ վերջ, անոնք կ'ապրին, կը վերապրին եւ ամէնէն հրաշալին այսօր, կը փորձեն ապրիլ: Ցաւդանք քեզ, նահատակ ժողովուրդ: Հիմա կը զգամ Ահարոնեանի սրտաբուխ յարգանքի տուրքը:

Հաչմանդամ բարեկամս հոն է: Չեմ հարցուցած՝ ո՛ւր կորանցուցած է իր զոյգ սրունքները: Չեմ լսած ով ըլլալս, ուրկէ գալս: Չեմ կարծեր որ զինք հետաքրքրէ:

Ցաւոնի է որ չատ կ'ուրախանայ զիս նկատելով բազմութեան մէջ: Աչքերը կը փայլին: Սրտանց. Բարի եկած ես. մը կ'ըսէ, և անպատճառ, իր գեղջուկ ձայնով Գէորգ Զաուշին երգը կ'երգէ: Ես, զարմանալիօրէն, սկսած եմ սիրել այդ երգը: Հաչմանդամ անծանօթ բարեկամս Գէորգ Զաուշ եւ իր երգը. ախրահարութիւնը ապրե՞ս կ'ըլլայ արդեօք...:

(Շար. 2)

ԵՐԿԱՐԱԿԵՑՈՒԹԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ

Դիւրին է անտեսել, սակայն ծերութիւնը հազուադէպ երեւոյթ մըն է բնութեան մէջ: Մարդիկ կը մեռնին ընդհանրապէս արկածներու կամ հիւանդութիւններու պատճառով, նախքան զգայարաններու բթացումը եւ մարմնի գործարաններու տկարացումը: Սակայն կենսամակարդակի բարելաւումին չնորհիւ երկարակեցութիւնը հետզհետէ ծնունդով ժառանգուած իրաւունք մը կը դառնայ: Աչխարհի տարածքին 60 տարեկանէն վեր մարդոց թիւը մինչեւ 2050 թուականը պիտի մօտենայ 2 միլիարդ, մինչդեռ ներկայիս ան. նիկա 600 միլիոն է: Տարեցները պիտի կազմեն բազմաթիւ երկիրներու բնակչութեան մէկ երրորդը: Տարիքի այս փոփոխութիւնը աչխարհի տնտեսութեան դէմաւոր մարտահրաւէրը պիտի ըլլայ յառաջիկայ դարուն: Աչխատաւոր ուժի տատնապ ստեղծելու եւ ընկերային ապահովութեան կառոյցները ծանրաբեռնելու կողքին, այս փոփոխութիւնը պատճառ պիտի դառնայ, որ միլիոնաւոր անկարներ իրենց դոյութիւնը քարշ տան աչխարհի վրայ:

Արդեօք կարելի՞ է կանխել տագնապը: Մարդիկ դիտեն, թէ կրնան հիւանդութիւններու առաջքը առնել լաւ սնունդ ստանալով, մարզանք ընելով եւ մտային աչխատանք կատարելով: Գիտնականներ նոր եւ յանդուգն ճեւեր կը գտնեն վերաչխուժացնելու համար քայքայուող մարմինները: Եթէ «վերանորոգող բժչկագիտութիւնը» իրագործէ իր խոստումները, մարդիկ կրնան նոյնիսկ յուսալ, թէ նման վերանորոգումներով ինքնին մահը պիտի անհետանայ կամ առնուազն՝ յետաձգուի երկար ժամանակով: Անչուչտ խարկանք մըն է ասիկա, սակայն «վերանորոգող բժչկագիտութիւնը» կըրնայ իրապէս լիարժէք դարձնել մարդկային կեանքը եւ առաջքը առնել կանխահաս մահուան: Այսուհանդերձ մարդկային կեանքի առաւելագոյն տեւողութիւնը չէ փոխուած վերջին 100 հազար տարիներուն եւ ճչմարտութիւնը այն է, թէ անիկա այնքան ալ պիտի չփոխուի յառաջիկայ 50 տարիներուն:

Որպէսզի պիտի հակառառնայ, թէ 1900-ին Միացեալ Նահանգներու մէջ կեանքի միջին տեւողութիւնը 47 տարի էր, իսկ 2000-ին բարձրացած է 77-ի: Այսինքն 64 առ հարիւր համեմատութեամբ բարձրացում արձանագրուած է: Հետեւաբար ինչո՞ւ կարելի չէ նման վերելք մը կրկին 21-րդ դարուն՝ կեանքի միջին տեւողութիւնը հասցնելով աւելի քան 126-ի: Պատճառը յստակ է. 1900-ին ծնած մարդիկ 40-ական տարիքին: Անոնք, որոնք իրենց մէկ կատակները, մանաւանդ զարմանալի հանդարտութիւնը: Այո՛ զարմանալի հանդարտութիւն ... այնքա՜ն բազմութիւն, այնքա՜ն ապրանք, այնքա՜ն եռուզեռ եւ հանդարտութիւն: Չկայ հրմըշտուկ, նախատական խօսք, արհամարհանք: Արաքսի հոսանքի նման, մարդիկ կ'երթան, կու գան, կը խօսին, կը սակարկեն, բայց հանդարտ են, կիրթ են:

Հոս եղա՞ծ էք քնաւ: Գացէ՛ք, այցելեցէք Փօրթա-փօրթենսէի «Վերնիսաժը», անմիջապէս կը զգաք տարբերութիւնը, Թէսթաչէօյի բնակիչը, խառնուած՝ Մարոքցիին, Ալպանացիին, Սիկիլացիին, սեւամորթի զանազան տեսակներուն, ստեղծած են արշակասան մը, աղմուկի բաթելոն, որմէ ինչպէս հեռանալու մասին միայն կը մտածես, տասը վայրկեանը չանցած: Մերինը տարբեր է: Պէտք է լրջօրէն նստիլ, վերլուծել թէ ուսկի՛ց կու գայ, երեւոյթով անտաչ սակայն հայրենակիցներուս մէջ, այնքան խմաւորուն հանդարտութիւն, նոյնն էր նախորդ օրը: Թերեւս, մէկ միլիոն մարդ կը չրջէր համեմատաբար փոքր տարածութեան մը մէջ, առանց դոյզն խախտումի:

Որոշ տարիքի մարդիկ եւ կիներ աւելի տպաւորիչ են: Ճաճախ երկար կը դիտեմ, կարծես ծանօթներ ըլլային: Չեմ յիշեր թէ որ մանրանկարին, կամ ուրարտական խորաքանդակին մէջ հանդիպած եմ իրենց: Հազարամեակներ վերջ, անոնք կ'ապրին, կը վերապրին եւ ամէնէն հրաշալին այսօր, կը փորձեն ապրիլ: Ցաւդանք քեզ, նահատակ ժողովուրդ: Հիմա կը զգամ Ահարոնեանի սրտաբուխ յարգանքի տուրքը:

Հաչմանդամ բարեկամս հոն է: Չեմ հարցուցած՝ ո՛ւր կորանցուցած է իր զոյգ սրունքները: Չեմ լսած ով ըլլալս, ուրկէ գալս: Չեմ կարծեր որ զինք հետաքրքրէ:

Ցաւոնի է որ չատ կ'ուրախանայ զիս նկատելով բազմութեան մէջ: Աչքերը կը փայլին: Սրտանց. Բարի եկած ես. մը կ'ըսէ, և անպատճառ, իր գեղջուկ ձայնով Գէորգ Զաուշին երգը կ'երգէ: Ես, զարմանալիօրէն, սկսած եմ սիրել այդ երգը: Հաչմանդամ անծանօթ բարեկամս Գէորգ Զաուշ եւ իր երգը. ախրահարութիւնը ապրե՞ս կ'ըլլայ արդեօք...:

(Շար. 2)

երիտասարդ տարիքին կանխահաս մահ պատճառող հիւանդութիւններէ զերծ կը մնային, կ'ապրէին այնքան, որքան՝ այսօր: Անոնք իրենց արբունքը կ'ապրէին 9-էն 14 տարեկանին, մինչեւ տարիքը 40 եւ 50-ականն տարիքին եւ ծերութիւնը՝ 70-ական եւ 80-ական տարիքին: Մանկական մահացութեան համեմատութիւնը սկսաւ պակսիլ, երբ առողջապահական պիտեղիքներ եւ դեղեր վարակիչ հիւանդութիւնները հակակշիռի տակ առին: Իրրեւ արդիւնք՝ մեծ թռիչք արձանագրեց կեանքի մէջին տեւողութիւնը: Այսօրուան 70 տարեկանի մը արտաքին տեսքը չփոխուեցաւ: Կենդանաբանութեան մասնագէտ Սթիւըն Օսթատ իր «Ուայ ուէի էյճ» (1997) գիրքին մէջ կ'ըսէ. «Բաւական յաջողած ենք... մեր միջավայրը աւելի ապահով պահելու մէջ, սակայն չենք կրցած դանդաղեցնել մեր մարմնին քայքայումի ընթացքը»: Այլ խօսքով՝ մենք չատեր պիտի խամրին 70-ական տարիքին, որքան ալ ապահով կամ առողջապահական միջավայրի մէջ ապրին:

«Վերանորոգող բժշկագիտութեան» գլխաւոր նպատակը ոչ թէ քայքայումի ընթացքը կասեցնելն է, այլ «վնասուց հատուցում» մը կատարելը: Օրինակ, «արտուցում» մը կատարելը: Օրինակ, «արտաւոր» բջիջներ երբեք պիտի չկարենան լուծել ճէօրոններու խորհրդաւոր կորուսին հարցը, որուն պատճառով տարեցներ հակամէտ են փարքինսընի հիւանդութենէն տառապելու: Գիտնականներ կը յուսան քիմիական յարմար պայմաններ ստեղծել սաղմային նոր բջիջներու համար եւ անոնց միջոցով կազմել նոր ճէօրոններ, որպէսզի կարելի ըլլայ փոխարինել տարիքի բերումով վնասուած բջիջները: Ժամանակին մասնագէտներ կ'ենթադրէին, թէ այս հրաշքը տեղի կ'ունենար միայն արգանդին մէջ: Սակայն այժմ կարելի է «արմատ» բջիջներ ածխացնել սրուակներու մէջ: Թէեւ Մխայել. Նահանգներու մէջ այս գիտութիւնը ուսումնասիրող մասնագէտներ պետական տմմանափակ աջակցութիւն կը վայելեն, սակայն անոնք արդէն սկսած են գտնել «արմատ» բջիջները մորթային բջիջներու եւ մարմնին ինքնապաշտպանութեան ծառայող բջիջներու վերածելու ձեւը: «Օր մը արմատ բջիջները կրնան օգտագործուիլ տարբեր հիւանդներու եւ ներքին գործարաններու (սիրտ, փայծաղ եւ ջրային դրութիւն) բջիջները փոխարինելու համար», կ'ըսէ Մխայել. Նահանգներու Առողջապահական Ազգային Հիմնարկին կողմէ հրապարակուած տեղեկագիր մը: Նման յայտնագործութիւնները կրնան հակակշիռի տակ պահել այսօրուան ամէնէն մահացու հիւանդութիւնները:

Հարցը այն է, որ տարիքը չատ արագ կը նեսմայնէ նման յաղթանակ մը: 10 տարեկան մանուկ մը, որ կը յաղթահարէ մանկական անդամալուծութիւնը (փոլիօ), կրնայ 70 տարի ապրիլ: Սակայն 80-ական տարիքի հիւանդի մը, նոյնիսկ եթէ բուժուի Փարքինսընի հիւանդութենէն, կրնայ ենթակայ ըլլալ քաղցկեղի կամ սրտի կաշտուածի վտանգներուն: Այլ խօսքով՝ հիւանդութիւն մը յաղթահարելը զայն չի պաշտպաներ միւսէն: Պահ մը ենթադրենք, թէ բժշկագիտութիւնը այս երեք հիւանդութիւնները կրնայ անհետացնել, ինչպէս՝ ծաղկախտը: Այդ ժամանակ Մխայել. Նահանգներու մէջ կեանքի միջին տեւողութիւնը պիտի բարձրանայ 15 տարիով: Այսինքն՝ 20-րդ դարոյն արձանագրուած վերելքին կէսը: Այլ խօսքով՝ կարելի չէ կեանքը երկարել, երբ մարմինը կը հասնի իրեն վերապահուած ժամանակին աւարտին: Հետեւաբար վերանորոգութիւնը հետզհետէ նուազ արդիւնաւէտ կ'ըլլայ:

Իսկ այլընտրանք չկա՞յ: Եթէ չենք կըրնար մեր ճամբան «կարկտնել» դէպի անմահութիւն, արդեօք կրնա՞նք դանդաղեցնել ինքնին ծերութեան ընթացքը՝ երկարաձգելով մարմնին տրուած կեանքի ժամանակը, նուազ կարկտաններ դիմադրաւելու համար: Անշուշտ կեղծ խոստումնեբու պահանջը չատ է, նաեւ առաջարկները: Եթէ համացանցի մէջ փնտռենք «անթայ. էյճինկ» բառերը, մէկ երկվայրկեանի մէջ երեսուն կու գան 100 հազար կայքեր, որոնց մեծամասնութիւնը կը ծանուցէ կընճիռ դէմ սերեր եւ մարդկային աճին նպաստող հորմոններ, որոնք իրականութեան մէջ աւելի կ'արագացնեն ծերութեան ընթացքը: Սակայն կարգ մը կայքերու մէջ դիտնականներ կը վերլուծեն ծերութեան կազմախօսական ընթացքը: Ոչ ոք կրցած է զայն դանդաղեցնել մարդկային մարմնին վրայ փորձեր կատարելով: Սակայն այլ արարածներու վրայ կատարուած ուսումնասիրութիւններ ցոյց կու տան, թէ դէթ տեսականօրէն կարելի է դանդաղեցնել ծերութեան ընթացքը: Դժբախտաբար անոնց յայտնաբերած ծերութեան դէմ պայքարող «հակաթոյները» ցանկալի չեն, ինչպէս՝ նոյնինքն ծերութիւնը:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՑԵԱՆ - ՍՐԱՊԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԾԵՐՈՒԿԸ ԳՆԱՑ ԳՏՆԵԼ ՀԷՄԻՆԿՈՒԷՅԻ

Լրագրողները, յատկապէս մամուլը արձագանգեց Կրէկօրիօ Ֆուէնթէսի մահուան. ըսին թէ 104 տարեկան էր: Եթէ յաւելեալ տեղեկութիւնը չըլլար, ոչ ոք պիտի անդրադառնար որ ան է. Հէմինկուէյի «Ծերուկը եւ ծովը» վիպակին ներչնչուած նկատուած ճկնորսն էր: «Նկատուած», քանի որ ինք կը մերժէր այդ վերագրումը. կ'ըսէր թէ ինք չէր այն հերոսը որուն հակայական թրաձուկի մը հետ պայքարը կը պատմէ այդ փոքրիկ դիրքը: Ան ըսած էր թէ օր մը Գուպայի ծովափին ի վեր կը նաւարկէին Հէմինկուէյի հետ, երբ տեսան ծերունի ճկնորսը որ կը մաքառէր հսկայական ձուկի մը դէմ, չըջապատուած չնաճուկերէ: Ինք ու դրողը առաջարկած էին մօտենալ ու օգնել ծերուկին, բայց ան մերժած էր անոնց օգնութիւնը: Ցետոյ, խմացած էր որ ծերուկը մեռած էր ու այդ լուրը մեծ տխրութիւն պատճառած էր Հէմինկուէյի: «Աւտոր համար գրեց այդ գիրքը» ըսած էր Կրէկօրիօ:

Թերեւս ան չէր Հէմինկուէյի կողմէ 1952-ին նկարագրուած ճկնորսը, բայց տասնամեակներ եռք պիտի վերածուէր անոր. «նիհար, մորթը ոսկորին փակած, դէմքի խոր խորշոմներով, ամէն բանով ծեր, բացի աչքերէն որոնք ծովուն գոյնը ունէին, կենսախայտ էին ու անյուսահատելի» գրած էր ամերիկացի վիպասանը: Ցետագային այդ ծերուկը մարմնաւորած դերասանին՝ Ս. Թրէյսիի՞ն նկարագրութիւնն էր ատիկա, թէ իր բարեկամին՝ Կրէկօրիոյի:

Այս վերջինը նոյնիսկ հարկ չէր տեսած դիրքը կարդալու. ինք ճանչցած էր պրոդը. հոն էր ու ամէն բան ապրած էր անոր հետ:

Անոնք ապրած էին նախ Հէմինկուէյի «Էլ Փիլար» նաւուն վրայ որ իրեն համար չինուած էր 1934-ին: Բ. աշխարհամարտի օրերուն նացիներուն դէմ կռուելու համար ամէն բան ունէին. զէնք, ռումբեր, եւլն., կը պատմէ Կրէկօրիօ: Ան ճկնորսութեան բոլոր նրբութիւնները սորվեցուցած էր գրողին, որ իր կարգին որսորդութեան մղած էր ճկնորսը: Ափրիկէ գացած ու սաֆարիներու մասնակցած էին մէկտեղ:

Կրէկօրիօ համբաւի տէր մէկն էր Գուպայի մէջ. այցելուներ կ'ընդունէր ռոմբոնք ուխտաւորի պէս կ'երթային զինքը տեսնելու: Անցեալ Նոյեմբերին Զհնորսներու ընկերակցութիւնը նաւապետի աստիճան չնորհեց անոր: Հանդարտօրէն ըստացաւ զայն, նստած իր անիւով աթոռին վրայ, չրթունքներուն մէջ սեղմած օրական վեց հատանոցներէն մէկը:

Գուպայէն մեկնելէ առաջ Հէմինկուէյ որոշած էր նաւը ձգել Կրէկօրիոյին, ըսելով որ լաւ նայի ինքն իրեն ու նաւուն: Իրաւ ալ, ոչ ոք կրնար աւելի լաւ խնամք տանիլ այդ նաւուն եւ զայն աւելի սիրել: Սակայն, ժամանակի ընթացքին նուէրը սկսաւ սուղ արժել նոր տիրոջը: Եւ քանի որ նաեւ պատմութեան կը պատկանէր, Կրէկօրիօ Գաթրոյէն օգնութիւն խնդրեց: «Ո՞ւր կ'ուզես որ դրնենք զայն» հարցուց ան. «Հէմինկուէյին տունը» պատասխանեց ճկնորսը: Եւ իրաւ ալ ան տարուեցաւ Հէմինկուէյի Գուպայի տունը որ այսօր իր թանգարանին վերածուած է, չատ մօտը այն վայրին ուրկէ երկու բարեկամները ծով կը բացէին: Կ'ըսուի որ Կրէկօրիօ խորհրդանիշ մը վերածուած է գուպացի բոլոր ճկնորսներուն եւ բոլոր անոնց համար որոնք կը հաւատան մարդկային եղբայրութեան: Մահէն եռք որոշուած է արձան մը կանգնել անոր յիշատակին, իր բարեկամին համար կանգնուածին մօտիկը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՏԱՑՈՂ

ԱՒԵՏԻՔ

ՊԱՇՏՕՆԱԹԵՐԹ ՀԱՅՑ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ

Մայիս - Դեկտեմբեր 2001

Patriarcat Arménien Catholique
Rue Hôpital Libanais, Geytawi,
Beyrouth, Liban

ԹԻ՝ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԼԱ.

ԵՐԿՈՒ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐԸ

- Բայց առաջինը չատ հաճելի պայմաններու մէջ տեղի չունեցաւ, - դիտել տուաւ դեղուհին:

- Ամիկա պատճառ մը չէ, որ փորձը չվերսկսինք, ես չուտով չեմ յուսահատիր: Եթէ թոյլ տաս, այս իրիկուն կրկին կու գամ:

- Բայց չա՛տ անհամբեր ես:

- Ինչ ընենք, սիրահար մը կրնա՞յ համբերող ըլլալ:

- Արդէն խոկ սիրահարա՞ծ ես ինծի:

- Ինչպէ՞ս արդէն խոկ, - դոչեց երիտասարդը, - քեզ տեսնելու առջի վայրկեանէն արդէն սիրահարած եմ, խոկ դուն հաճայնութեան փոքրիկ նշան մը անգամ ցոյց չտուիր:

- Շատ անիրաւ ես, - պատասխանեց մանկամարդուհին:

- Ինչո՞ւ համար, - հարցուց երիտասարդը:

- Քեզ տուն ընդունելս արդէն համակրութեան ապացոյց մը չէ՞ր:

- Սակայն ես ինքնաբերաբար եկայ, զբեթէ հակառակ քու կամքիդ:

- Եթէ կամքիս հակառակ ըլլար, կրնայի քեզ ներս չընդունիլ:

- Այդ յայտարարութիւնը բաւական է, որպէսզի այս իրիկուն զարձեալ գամ, - ըսաւ Տրդատ ուրախութեամբ:

- Իրա՞ւ կ'ըսես:

- Կ'երդնում, որ պիտի գամ:

- Բայց եթէ նորէն ամուսինս վրայ հասնի:

- Ինչ կ'ուզէ՝ թող ըլլայ, ամէն վտանգ աչքս առնելով պիտի գամ, նոյնիսկ եթէ գիտնամ, որ պիտի մեռնիմ ,քեզի համար մեռնիլը երջանկութիւն է արդէն:

- Իրաւցնէ խենթ ես եղեր:

- Ոչ թէ խենթ, այլ սիրահար:

- Իրարմէ չատ չեն տարբերիր:

- Սիրահարը խենթէն քիչ մը աւելի խենթ է, ահա տարբերութիւնը: Ուրեմն այս իրիկուն ժամը վեցին:

- Բայց եթէ դուռը չբանա՞մ:

- Կը կոտրեմ ու բունի ներս կը մտնեմ:

- Հապա ղրացինե՞րը:

- Դրացիները ինչ իրաւունք ունին իմ գործիս խառնուելու:

- Գիտեմ, որ կատակ կ'ընես:

- Հաւատա, որ կատակ չեմ ըներ, անպատճառ պիտի գամ:

- Անպատճա՞ռ:

- Կ'երդնում երիտասարդութեանս վրայ:

- Այն աստեն փոխանակ իրիկուան ժամը վեցին գալու, կէս օրէն ետքը, ժամը երկուքին եկուր, աւելի ապահով եւ հանդիստ կ'ըլլանք:

- Շնորհակալութիւն, - դոչեց Տրդատ՝ ձեռքովը համբոյր մը ղրկելով իր սիրուհիին:

Մանկամարդ կինը համբոյրը փոխադարձուց նոյն ձեւով ու հեռացաւ պատուհանին քովէն, ըսելով՝

- Ցետոյ:

Երիտասարդին երջանկութիւնը չափ չունէր: Այլեւս վստահ էր, որ յաղթանակը տարած էր վերջնականապէս:

«Իմս պիտի ըլլայ» կը կրկնէր ինքնիրեն՝ սենեակին մէջ ժուռ գալով:

Հապճեպով գնաց ճաշելու եւ յետոյ վերադարձաւ սենեակ:

Անընդհատ ժամացոյցը կը նայէր եւ վայրկեանները կը համրէր՝ անհամբեր սրտահանումի մը մատնուած:

Վերջապէս հասաւ ժամադրութեան ատենը: Տրդատ ուղղուեցաւ դեղուհիին տունը եւ սրտատրոփ՝ դուռը զարկաւ:

Մանկամարդ կինը, ժպտուն դէմքով, եկաւ դուռը բանալու:

Երիտասարդը ներս մտաւ եւ առաջին գործը եղաւ իր թեւերուն մէջ առնել դեղեցիկ դրացուհին ու խելայեղ համբոյրներ դրոշմել անոր այտերուն վրայ:

Ցետոյ երկուքը միասին ուղղուեցան վերի սենեակը:

Տրդատ ամբողջ ժամեր անցուց իր սիրականին հետ եւ երբ ակամայ բաժնուեցաւ անկէ՝ արդէն մութը կոխած էր:

Վերադարձաւ իր սենեակը սիրոյ գինովութեան մը մէջ:

Ալ ամէն բան մոռցած էր, իր անձնական ապահովութիւնը, դժոխային դաւադրութիւնը, սպառնացող վտանգները, մէկ բան մը միայն կ'երեւար աչքին՝ իր դեղանի դրացուհին:

Հետեւեալ օրուան համար կրկին ժամադիր եղած էին, ու հիմա անհամբեր կը սպասէր, որ ժամերը սահէին, անցնէին:

Այս վիճակին մէջ էր, երբ դուռը զարնուեցաւ, եւ ներս մտաւ Վահէն:

- Այսօր ժամը 4-ին պիտի դայիր ինծի, - ըսաւ Վահէ յանդիմանական շեշտով մը, - ինչո՞ւ չեկար:

- Ժամը 4-ի՞ն, - պատասխանեց Տրդատ՝ քունէն նոր արթնցողի մը երեւոյթով, - հա՛, մեր ժամադրութիւնը, այո՛, հիմա յիշեցի:

- Հիմա յիշեցի՛ր...

- Այո՛, սիրելիս, կը ներես, անակնկալ դիպուած մը ամէն բան մոռցնել տուաւ ինծի, բոլորովին անակնկալ դիպուած մը:

- Կը յուսամ, որ դժբախտութիւն մը չէ պատահած:

- Դժբախտութի՞ւն, - դոչեց երիտասարդը խնդալով, - մէյ մը դէմքս նայէ՛, մի՞թէ դժբախտ մարդու մը երեւոյթը ունիմ:

- Չէ՛, բայց տարօրինակ դէմք մը ունիս, - ըսաւ Վահէ:

- Այսինքն երջանկութեան կատարը հասած մէկու մը դէմքը:

- Չեմ դիտեր, թէ ի՛նչ ըսել կ'ուզես:

- Սիրելիս, սիրահարած եմ, ահա իրողութիւնը, խենթի պէս սիրահարած եմ դեղեցիկ կնոջ մը, հրեշտակի պէս դեղեցիկ:

- Իսկ կի՞նը, ան քեզի սիրահարա՞ծ է:

- Եթէ այդպէս չըլլար, փոխանակ մարդոց ամէնէն երջանիկը ըլլալու, ամէնէն դժբախտը պիտի ըլլայի:

- Այդ կինը, տակաւ, կրնայ գլխուդ փորձանք մը բերել:

- Ինչո՞ւ համար, - հարցուց Տրդատ:

- Սիրուհիդ մի՞թէ այն կինը չէ՞, որուն տան մէջ կը հաւաքուին 4 դաւադիրները:

- Նոյնինքն է:

- Եւ որուն ամուսինը Աստիկ Մարկոսեան կը կոչուի եւ դաւադիրներէն մէկն է:

- Այդ ալ ճիշդ է:

- Ուրեմն ինչպէ՞ս կրնաս վստահիլ այդպիսի կնոջ մը:

- Կինը բոլորովին անմեղ է եւ բանէ մը տեղեկութիւն չունի: Արդէն ամուսինը կը պահանջէ, որ տունը չգտնուի, երբ իրենք խորհրդակցութիւն կ'ընեն: Ասկէ զատ, ես բոլորովին տարբեր կը խորհիմ այս մասին եւ համոզուած եմ, որ այս կինը մեզի օգտակար կրնայ ըլլալ, քան թէ վնասակար:

- Ամէն պարագային՝ պէտք է չատ զգուշութեամբ վարուիլ:

- Այդ մասին կասկած մի՛ ունենար:

(Շար. 154)

Պ. Գրիգոր Օհանեան,

Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ճառայեան եւ զաւակը Արմէն,

Տէր եւ Տիկին Փապ Օհանեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Ճառայեան եւ զաւակը,

Տէր եւ Տիկին Տաճէս Օհանեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Մեսիա Օհանեան եւ զաւակը

եւ համայն ընտանեկան պարագաները սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց հնոջ, մօր, մեծ–մօր, զոքանչին եւ ազգականին՝

ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՕՀԱՆԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Նահապետեան)

մահը, որ պատահեցաւ, Յունուար 29–ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Փետրուար 1, ժամը 10·30–ին, Սէն–Լուի Սուրբ Գէորգ եկեղեցին:

«ՅԱՌԱՋ» – Մեր ցաւակցութիւնները Պ. Օհանեանի, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ճառայեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:

LE CENTRE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE DE L'UGAB

présente l'ouvrage consacré à la **GUERRE DU KARABAGH (1992-1994)**

Le Jardin Noir

Textes et photographies de MAX SIVASLIAN

Mercredi 6 février
de 18h à 21h

Exposition photographique et dédicace de l'ouvrage en présence de l'auteur

avec la participation des **Nouvelles d'Arménie Magazine** et de **La Lettre de l'UGAB**

CENTRE CULTUREL
ALEX MANOOGIAN DE L'UGAB
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(métro Courcelles)

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Ֆառասնամեայ կին մը, հորս տարիներու փորձառութեան տէր, աշխատանք կը փնտռէ: Տարեց կամ մանուկ նայելու որեւէ պարագայի կրնայ հոգ տանիլ:

Հեռաձայնել՝ Ագնիւ Գէորգեանի
01 – 39 – 87 – 68 – 57

ADL FRANCE
Organisation Arménienne Démocrate Liberale
Ramgavar

Communiqué de Presse

Nous avons appris avec beaucoup de tristesse le décès de Madame Ayché Nur Zarakolu, militante turque des droits de l'homme, survenu le 28 janvier, à Istanbul, suite à une longue maladie.

Madame Zarakolu a fait preuve, tout au long de sa vie, d'une bravoure exemplaire en soutenant en Turquie la cause des opprimés à travers sa maison d'édition, et en particulier la cause du peuple arménien. L'ADL-Ramgavar fut l'un des premiers, dès 1994, à exprimer son soutien, par voie de presse et par ses interventions au niveau gouvernemental, aux époux Zarakolu, lors de l'édition du livre «Le Tabou Arménien» traduction du livre du Dr Yves Ternon.

Le courage d'Ayché Nur Zarakolu lui a coûté un jugement pour haute trahison, la prison et ses premiers ennuis de santé.

Au nom de l'ADL France, nous exprimons nos profondes condoléances à son époux, Monsieur Ragip Zarakolu, ainsi qu'à tous leurs proches et compatissons à leur douleur.

J. V. Guréghian
Secrétaire Général

J. V. Sirapian
Président

Paris, le 29 janvier 2002

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er
☎ 04 91 50 15 09

Vendredi 1er février à 20 heures

KRIKOR BELEDIAN
Ecrivain et Maître de Conférence à l'INALCO
présente et dédicace son ouvrage

«CINQUANTE ANS DE LITTERATURE ARMENIENNE EN FRANCE»
(Editions CNRS)

Exposition des revues littéraires et des œuvres originales des auteurs et écrivains arméniens de France

—— Entrée libre ——

«ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱԽԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԻՍԻ. – Տիկին Ասպազիկ Ճանիկեան 40 Եւրօ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Loto

organisé par la Section **«Lola Sassouni»** de Marseille/Bd Oddo, **le dimanche 3 février à 15h**

Salle C. A. Q.
18, Bd Denis Papin, 13015 Marseille

*
**

ALFORTVILLE
La **Section «Helen Puzant»**
présente

«WELCOME TO GLENDALE»

Une comédie musicale d'expression arménienne, imaginée à partir de la vie quotidienne de nos compatriotes de Los-Angeles
Musique, adaptation et mise en scène
NAREG DOURIAN

Avec l'un des comédiens les plus populaires d'Arménie :
RAPHAEL KOTANDJIAN
la jeune et talentueuse
KRISTIN HOVHANISSIAN
et le célèbre et hilarant
NAREG DOURIAN

Vendredi 8 février à 20 heures 30
Salle des Fêtes, rue Voltaire, Alfortville
Pour tous renseignements :
☎ 01 43 76 55 89

*
**

SOIREE COSTUMEE

La Croix Bleue des Arméniens de France section **«Astrig»** d'Arnouville organise une **SOIRE COSTUMEE EXCEPTIONNELLE, le Samedi 9 février à partir de 20 heures,** à l'éspace Charles Aznavour, à Arnouville-lès-Gonesse, au profit de son **Ecole hebdomadaire.**

La soirée sera animée par l'**Orchestre GAIDZAG'S.**

Soucieuse d'innover, de lancer des formules originales et de surprendre, la section laisse libre cours à chacun pour la tenue vestimentaire qui peut être originale, extravagante ou costumée (sans thème). Bien entendu, il n'y a aucun caractère obligatorie à se costumer.

L'ECOLE
KHATCHADOUR ABOVIAN
de la
Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz
de Marseille
organise un

SUPER LOTO

le Dimanche 3 février à 15h
au Centre Culturel **Sahak - Mesrop**
339, ave du Prado — 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70
UN GROS LOT
et de nombreux lots de valeur...

ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Փետրուար 7

Տօն է վարդանանց Զօրավարացն Մերոց հազար երեսուն եւ վեց վկայիցն որք կատարեցան ի մեծի պատերազմին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10.ին պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

A l'occasion de la parution des ouvrages
«JARDIN NOIR. KARABAGH. RECIT DE GUERRE 1992-1994»
et
«L'ARME DU TERRORISME»
LE COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE
organise une soirée-débat

le vendredi 8 février à 20 heures 30
autour du thème

REGARDS SUR LA GUERRE

Les conséquences du 11 septembre dans le Caucase

Animée par
Pierre-Yves LE PRIOL
Journaliste à «La Croix»
En présence des auteurs :
Max SIVASLIAN
(*photographe*)
et
Gérard CHALIAND
(*politologue et essayiste, spécialiste en géopolitique*)
Maison de la Culture Arménienne
17, rue Bleue — 75009 Paris
—— Entrée libre ——

Renseignements auprès du CDCA :
Tél.: 01 44 83 07 02 - Fax: 01 42 46 81 59
Internet: http://www.cdca.asso.fr

Հայաստանեայց Առաքելական
ՄԱՐՄԷՁԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
Մայր Եկեղեցի

ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
Ցանճնախումբը
«ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԼՍԱՐԱՆ»
հանդիսաւորներու ծիրին մէջ

կը հրաւիրէ

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ ԵՒ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒՄ ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ

Նեղրածական չարքի Դ հանդիսման, որ տեղի կ'ունենայ

Չորեքշաբթի, Փետրուար 6, ժամը 19.ին

Ուղեկցութեամբ՝
ՋԱՏԻԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ

ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ Մշակութային կեդրոնի
Արծրունի Զրբաչեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado — 13008 Marseille

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

l'Association "MACHTOTZ"
Pour la Défense de la Langue Arménienne
organise

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION : 2 Février — fin Juin 2002

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa METHODE AUDIOVISUELLE

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours,** ainsi que de lire et d'écrire l'arménien.

Stage de 50 heures, le samedi matin de 9h à 12h, à Paris

2) Les cours de 2e, 3e, et 4e niveaux

continuent. Les nouveaux élèves sont acceptés après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones

Méthode audiovisuelle de Mme H. KALFAYAN-PANOSSIAN

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio
(2 heures d'enregistrement). 85 euros + 8 euros de port.

Pour tous ces cours et le manuel,
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

9 et 10 MARS

Journées nationales au profit de la Colonie de Bellefontaine

REGION PARISIENNE : 9 MARS
Gala artistique à la salle PACI d'Issy-les-Mlnx

CENTRE-FRANCE : 9 MARS
Repas à l'Hôtel Méridien de Lyon

PACA : 10 MARS
Loto Géant à la salle MAJC de Marseille